

Güneş Ülkesinde Diriliş

Birinci Kitap

AMARA

Üçüncü Cilt

M. Sait ÜÇLÜ

Şehit Şilan Bakî Edebiyat Okulu Yayınları

SUNUM

Çağdaş Kürdistan'ın direniş ve diriliş romanının yazılması için Edebiyat Okulumuz tarafından beş yıl önce planlı bir çalışma başlatılmıştı. Beş yıl boyunca kolektif olarak yoğun bir çalışma yürütüldü. Şimdi bu çalışmanın sonuna geldik ve sonuçları ortaya çıkmaya başladı. Başta yazarı olmak üzere, söz konusu çalışmaya emeği geçen herkese teşekkür ediyoruz. Herkes için yararlı olacağı umut ve inancıyla okuyucuya sunuyoruz.

Şehit Şilan Bakî Edebiyat Okulu

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Amara'nın güney ve güneydoğu tarafını; sanki kayadan oyulmuş gibi geniş, derin, uzun, kurumuş eski bir dere yatağı çevirir. Bu dere yatağı, güneyde Cibîn yolundan itibaren, batıya doğru kıvrılarak Newala Sîsarîk ile birleşir. Bir diğer derecik ise Cibîn köyünün gerilerinden başlayıp patika yolu izleyerek Amara önlerine dek gelip yol çatı ağzında bunlarla birleşir. “Pêş malan” denilen, köyün ön tarafında doğudan, batıya doğru bir şerit halinde uzanan Newala Sîsarîk, bağların altında batıya düşen Newala Bîrê'ye kadar uzanıp gider. Newala Sîsarîk'in hemen üstünde “Şehîdan,” mıntıkası başlar. Patika yol, tam Şehidan mıntıkasının yanından geçer.

Dört kilometre ötedeki Ermeni Cibîn (Civî-Hristiyan) köyü, Amara'nın güneyine düşer. Cibîn Köyüne giden, “Rîya Cibînê” denilen patika yol; kurumuş dere yatağının içinde kıvrılıp gider. “Newala Cibînê” de denilen bu kurumuş dere yatağı, Amara'ın

çıkışındaki Newala Sîsarîk'ten başlayıp Cibîn köyüne kadar uzanır. Küçük dere yatağının her iki yakasında bağ ve bahçeler vardır. Dere yatağının yamaçları, bazı noktalarda yüzlerce metre uzanan yekpara, düz, “teht,” denilen kayadan oluşur. Yağmurlar yağdığında kırmızı toprak yüklü sular, bu derelerden aşağılara doğru akar.

Üç-dört kilometre uzaklıktaki komşu Ereh Türkmen Köyü, Amara'nın güneydoğusuna düşer. Güneydoğuya düşen, “Erdê Guzan,” (ceviz tarlası) Şehîdan denilen mıntikanın hemen üstünde yer alır.

Kışın bütün bu küçük dereciklerde birikip akan yağmur suları, Newala Sîsarîk deresine karışıp Ayno deresiyle buluştuktan sonra, Ferat ırmağına karışır.

Yazın sarı sıcaklığında ısınıp, cehenneme dönüşen bütün kıraç tepeler ve kayalıklar, bahar mevsiminde yeşillenince cümle canlılar ayaklanır.

O yıl, bahar coşkısına rağmen Amara köylülerinin o şen umutlu, çalışkan, emekçi kahkahaları gitmiş, yüzlerinde derin bir kaygı belirmişti. İkinci dünya savaşıyla her şey karneye bağlanmıştı. Yokluk, yoksulluk ve ölüm korkusu bir kez daha kapılara dayanmıştı.

Amara köylüleri, birinci dünya savaşının acılarını, açlık ve Bedo'nun buğday saklama olayını unutmamış, kendilerince tedbirler alıyorlardı.

Ömer, bu kaos ortamında fırtınalı anlar yaşıyordu. Yüksek sesle; “Ya Allah,” deyip yürürken durmadan düşler kuruyordu. Düşleri, bahar sıcaklığının içinde gri bir boşlukta dönüp dolaşıyor, gelip soy sürdürme, yalnızlıktan, güçsüzlükten kurtulma ve bir oğul arayışına düğümleniyordu. Gün boyu çalışırken düşler kurup İsa, Musa ve Muhammed aşkına el açıp yakarıyordu. Seneler

geçmiş, alnında ip ince keder çizgileri oluşmuş, saçlarına kırlar düşmüştü. Esmer teni, gün boyu bahar güneşinin altında çalışmaktan daha da esmerleşmiş, elleri nasır tutmuştu. Elmacık kemikleri, dışarıya fırlayıp belirginleşmiş, uzun yüzü, biraz daha zayıflamıştı. Yaşam, onu yorgun düşürmüş, kaderine razı olmuş gibi kendini ibadette adamıştı. Sanki dünya ile ahiret arasında, ara bir halkada yaşıyordu. Hem yürüyor hem düşünüp geleceğe dair düşler kuruyordu.

Ayşe ile evliliği, ardı ardına ölen dokuz erkek çocuk ve boşanma serüveni gelip kafasına takıldı. Her şeyi daha dün yaşamış gibi bir hisse kapıldı. Gençliğini düşününce; yaşadığı serüvenler, rüzgârın savurduğu bir yaprak gibi kafasında dönüp dolaştı. Mahmut'u, Siyabendi, Öcê kadını anımsadı. Sonra çok önemli bir şey görmüş gibi aniden durdu.

Ayağının dibinde yüzlerce karınca, durmadan bir disiplin içinde çalışıyordu. Yeni bir şey keşif etmiş gibi, tuhaf tuhaf karıncalara baktı. Babasıyla birlikte, Cibîn köyüne gittiği günü anımsadı. Karıncalar, ince, kızıl toprağı etrafa yağmış, yuvalarına yiyecek taşıyorlardı. Durup dikkatle onları izledi. Bir kertenkele, hızlı hızlı yol kenarındaki taşın altına girdi. Etrafına baktı. Bir tarıncanın hüznü gözyaşları gibi duran zarif, alımlı bir demet sarıpatatya ile beyaz papatyanın üzerinde rengârenk kanatlı birkaç kelebek uçuşup duruyordu. Pembe, çekici, geyik göbeği çiçeğinin üzerinde bir arı vızıldıyordu. Renkli bir tırtıl, kızıl toprağın üzerinde sürünüyordu. Biraz ötede, bir küme hardal otunun parlak sarıçiçekleri, rüzgârda sallanıyordu.

Başını kaldırıp karşıya baktı. Gül mevsimi, nisan yağmuru, gökkuşağı, değişken iklimler, sürü sürü, cıglık cıglığa bahar kuşları ağaç dallarında cıvıl cıvıl ötüyordu. Amara gökleri mavi, duru ve berraktı. Tarlalarda çalışanların sesleri birbirine

karışıyordu. Büyülenmiş gibi yalnızlığına üşüşmüş bütün kederler, düşler ve kavramlar çizgisi, bir anda belleğinden silinip gitti. İçine bir bahar coşkusu doldu. Sevindi. Suskunluğunu bozdu. Dişleri göründü, güneş gülüşlü baharın sevinciyle gülümsedi. Yüreği, som mavi bir kuş gibi hareketlendi. “İnsan yaşıyor, ama yüreğine söz geçiremiyor, yürek bir türlü yaşlanmıyor,” diye düşündü. Daha yeni hayata başlayacakmış gibi bir oğul düşüncesi kafasında şekillendi. “Ya Allah, bana hayırlı bir evlat,” deyip yokuna devam etti.

Gözleri, uzaktan gelen uzun boylu, yeşil entari giymiş, patika yoldan bağlara doğru hızlı adımlarla yürüyen iki kişiye takıldı. Heyecanlandı. Yüreği hızlandı. Bir an olduğu yere çakılıp kaldı. Sonra ürkmüş, korkmuş gibi uzağa baktı. Kendiliğinden bir hareketle, ellerini göğsünün üstünde kavuşturup öylece durdu. Biraz düşündü. Ellerini bırakıp yavaş adımlarla yoluna devam etti. Yürek atışları hızlanmış, bir tek gelen yeşil etekli kadına düğümlemişti. Heyecandan elleri titriyor, nereye koyacağını bilmiyordu. Başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Kat kat olmuş, birkaç kümülüs, pamuk yığını gibi havada asılı duruyordu.

Gelenlere baktı, fazla bir şey göremedi heyecandan. Bir tek yere kadar uzanan, yürüdükçe titreşip dalgalanan yeşil entarisini, iri, mavi naylon terliklerinin küt uçlarını ve başındaki koyu renkli örtüyü fark etti. Suç işliyormuş gibi yüzü kızardı. Alnında ter damlacıkları oluştu. Utancından gözlerini sola kaydırıp badem ağaçlarına baktı. Bağların etrafı badem ağaçlarıyla çevriliydi. Tümü çiçek açmış, dallarında bahar kuşlar ötüyordu.

Ana ile kız daracak, patika yoldan yan yana yürüyüp hararetili hararetili bir şeyler tartışıyorlardı. Bağların içindeki pembe güllerin kokusu, çiçeklerin kokusuna karışıyordu. Yol boyu taşların etrafını iri sarı, beyaz papatyalar kaplamıştı. Sarı pembe

çiğdemler, kuzukulağı, kızıl renkli yılanıyastığı, acı çiğdem, mine çiçeği, ebegümeci yol boyu yeşermiştir. Bütün bunları ilk kez görüyormuş gibi büyülenmiş, hayretle bakıyordu.

Çiçeklerin kokusunu içine çekerken, yine karşıya bakıp heyecanlı bir gülümseme yüzüne yayıldı. Belli etmeden, kendisine yaklaşan, güneşten yanmış, Üveyiş'in güneş yanığı, açık beyaz tenli yüzüne baktı. Yüreğine çocuksu bir mutluluk doldu.

Başındaki örtünün altından çıkan bir tutam kumral saç, yanaklarının üstüne düşmüştü. Bol, uzun ve geniş entarisinin altında, kabarık göğüsleri gözüküyordu. O an, kaşla gözle arasında vücudunu inceledi. Uzun boylu, alımlı bedeninde ve yüzünde yirmi beşinci sonbaharını yaşayan bir kadının hüznü, içe kapanmış, solgun ama güzelliğinden hiçbir şey yitirmemiş, dik duruşunu ve alımlılığını fark etti.

Yumuşak, hüznü dolu, çekici, kendine özgü bir yüzdü. Kürt kadınının, kendine has, güven dolu, alımlı duruşu vardı. Kaşları siyah, iri kahve gözleri canlı, derin ve ışık saçıyordu. Belinde gözükten kalın kahve örgülü saçları, ona bir olgunluk katıyordu.

Üveyiş; uysal, hüznü ve koyu kahve gözlerini çevirip dostça ona baktı.

“Havva teyze nasılsın,” dedi Ömer ürkek, çekingen bir sesle.

“Sağ ol oğlum Ömer, sen nasılsın?”

“Sağ ol Havva teyze, ellerinden öperim,” dedi. Titrek adımlarla yoluna devam etti.

Üveyiş, hiçbir şey demeden, göz ucuyla ona bakmış, bakışları içine dek işlemiştir. Tebessüm eden gözlerinden, dolgun dudaklarından, yüzüne düşen çocuksu, saf telaşı fark etti Ömer.

Yüzündeki anlık, kaçak, kaçamak gülümseme aniden silinip gitti!

Kürt başkaldırıları, kanla bastırılmış, yüzbinlerce insan sürgün edilmiş, toprağın bağrında yükselen tümseklerde yatanların anıları hala taze, anaların gözyaşları daha kurumamıştı. Kürtlük adına ne varsa; “mezara koyup üstünü betonladık,” deniliyordu. Binlerce Kürt aydını, hala yurt dışında sürgün yaşıyordu. Kürt ve Kürdistan kavramları yasaklanmış, ağır cezalar veriliyordu. İnsanlar, hala taş gibi suskundu. Kürt kimliğini hayal etmek bile tehlikeliydi. Kürt ve Kürdistan kelimeleri, ancak yer altında, dört duvar arasında çok gizli ve fısıltıyla konuşuluyordu.

Fısıltıyla konuşmak, ciddi bir eylemdi!

Bütün bu acılar üzerine, bir de ikinci dünya savaşı için çanlar çalıyor, kıtlık kıran dalgası giderek yayılıyordu.

Üveyiş için hüznü, trajik ve acı olan günler, Kürdistan’ın çok acılı, zorlu günlerine denk geliyordu. Yaşadığı tragedyaya rağmen, ruhunun derinliklerinde bir yaşam damarı yeniden kıpırdamaya başlamış, bütün bunlara karşı direnmesi gerektiğini haykırıyordu.

Ruhu, yüreği, beyni ve bedeni paramparça olmuş, yaz sıcağında bir damla suya hasret toprak gibi çatlamıştı. Her şeye yabancılaşıp köşesine sindiği bir anda, Ömer de onun düşlerine takılmış, yeniden hayat emareleri ortaya çıkmıştı. Bütün bu dağılan parçaları toplayarak yeniden lehimleyip kaynaştırma düşüncesi doğmuştu.

“Ben, kendi kendimi tanıyana kadar, bütün gençliğim de geçip gitti, artık bu kadar şeyden sonra kel başa, şimşir tarak vurmanın da bir anlamı yok,” diye düşündü. “Şunun, bunun yanında sürünmektense en iyisi evlenmemektir. Baba evindeki bir günlük minnetsiz yoksul yaşam, yıllarca bir erkeğe bolluk içinde boyun eğmekten daha iyidir. Erkeklerin tümü aynıdır. Ha Ali, ha Ömer!

Eşekten, eşek doğar, ne fark eder ki,” diye söylendi kendi kendine gülümseyerek. Yeniden hayata tutunmada kararsız ve ikircikli davranıyor, âdeta kolu kanadı kırılmış, küreksiz kadırga mahkûmları ile ağsız kalmış balıkçılara benziyordu.

İki fıstık tarlasının arasındaki geniş, düz ‘teht,’ dedikleri, kızıl topraklı kayanın üstünde, iri bir kertenkele başını sağa sola çevirip kıvrak hareketlerle sürünüyordu. Ömer fıstık ağacının dibindeki toprağı, bel ile alt üst ederken gözleriyle, kertenkeleyi izliyordu. İri, benekli, toprak rengindeki kertenkele, taş surun içine girip kayboldu. “Her canlı, hayata kalabilmek için, kendine göre bir hayat çizgisi belirlemiş,” diye düşündü.

Amara’nın mavi, berrak göklerinde dağınık, küçük bulut kümeleri güneye doğru kayıyordu. Ağaçların, surların, taşların dibinde boy atan otlar, insanın dizini geçiyordu. Amara köylüleri; “Bereketli bir yıldır, ürünler bol verecek” diye seviniyordu.

Kuzeyde, batıda ve güneyde birbirini izleyen basık, kavisli, kıraç, taşlı ve verimsiz tepeler bile yeşillenmiş, renklenmişti. Tepelerin eteklerine ekilen fıstık, zeytin, badem ve bağlar yeşil ve çekiciydi. Bu kavisli tepelerin eteklerinde ve aralarında ekinler iyice boy atmıştı. Her tepenin zirvesinde kuşların uğrak yeri bir iki asırlık meşe veya dardağan ağacı, yalnızlığa gömülmüş, gökyüzüne uzanıyordu. Amara’nın kuzey ile doğusu; güney ile batısının aksine badem, fıstık, meşe, ağaçları ve bağlarla doluydu. Köyün doğu ve güneydoğu tarafında en verimli tarlalar yer alıyordu. Ferat’a uzanan taraf, ekini-biçeni olmayan taşlık, kıraç ve kayalık tepeler ile küçük susuz vadilerden oluşuyordu.

Yer, gök renkli bahar kuşlarıyla dolmuş, çocuklar, eğilip bükülen ve kırılmayan ince, düzgün, dikenli çalı dalında;

“şanqulî” dedikleri tuzağı, ağaç dallarına kurup sabahtan akşama kadar renkli bahar kuşlarını avlıyordu. Uzun ve sıcak bahar günlerinde, bütün köylüler tarlalarda çalışıyordu.

Köyün doğusunda, patika bir yol Gogan’a kadar uzanıp gidiyordu. Ömer; “Pişta Xaniyan,” denilen köyün arka tarafının biraz ilerisinde; “Mala Husênê Öcê’nin bağ ve fıstıkları,” denilen tarlada yabancı otları ayıklayarak fıstık ağaçlarının etrafını bel ile toprağı alt üst ediyordu. Biraz ötede; “Erdê Mezelan, Erdê Guzan ile Erdê Çê,” denilen tarlaları gözüktüyordu. Sabah tarlaya gelirken yabancı otları ayıklamaya giden Havva ve Üveyiş ile karşılaşmış, hala onu düşünüp duruyordu. Suskundu! Suskunluğunda yalnızlık, güçsüzlük ve zayıflığı görüyor kaygılanıyordu. Bu aslında bilinçaltına yuvalanmış, sonsuz öfkenin güçsüz suskunluğuydu. Bazen duygu ve davranışlarına hâkim olamıyor, bir felaket anındaymış gibi öfkesini bağırıp çağırarak dışa vurup rahatlıyordu. Amara’da yaşam; ev ile tarla arasında koşuşturma devam ediyor, insanlar hiç ölmeyecekmiş gibi durmadan çalışıyordu.

Amara-Halfeti-Birecik; Kürt özellikleri fazla güçlü olmayan bir bölgeydi. Siyasal olarak da çok güçsüzdü. Kürt, Ermeni, Türkmen, Arap köyleri karşılıklı birbirini etkiliyordu. Bozova-Halfeti denilen Bêzîkî hattında, zengin köylülük ve etkili ağalar azdı. Çoğunluğu az topraklı, kendi tarlasını ekip biçen yoksul köylülüktü.

Ömer’ê Mala Abdullah’ê Öcê’nin durumu Jandarma Abdullah’ın yaşlanmasıyla daha da zayıflamıştı. Abdi Ağa’dan bu yana adım adım küçülerek yoksullaşarak güçten düşerek geliyordu. Ömer, bu güçsüzlük ve yalnızlığın, en son ve en dip halkasıydı. Tek başına tarlada çalışıyor, fazla bir verim alamıyordu. Çalışırken Üveyiş’i düşünüyor, yeni bir evlilik hayâlı

kuruyordu. Ayşe'den boşanmasının üzerinden iki yıl geçmiş, Hamit ile Havva'nın dul kızı Üveyiş, onu bir mıknaş gibi çekiyordu. Sabah gelirken göz ucuyla ona bakmıştı. Aralarında epey yaş farkı vardı. Üveyiş alımlı, uzun boylu, genç, güzel ve çekici bir kadındı. Ömer, esmer, orta boylu, sıska, zayıf kendi halinde, Allah yolunda muallayım orta yaşlı bir adamdı.

“İstesem de bana varmaz, en iyisi, hiç dilendirmeyeyim,” diye düşünüyor, ama çalışırken Üveyiş'in gülümseyen gözleri, gelip düşlerine takılıyordu. “Bana varmaz, niye varsın ki, benden çok genç, boşuna hayal kuruyorum,” diyordu Ömer, seslice kendi kendine.

Üveyiş'i unutmak için bütün dikkatini fıstık ağacının etrafını bellemeye ve yabancı otları temizlemeye veriyordu. Yakıcı, uzun bahar güneşi altında durmadan çalışıyordu. Bedeni terlemiş, esmer alnından terler toprağa dökülüyordu. Güçsüz yalnızlığına sığınmış, sanki yitik geçmişini arıyordu. İki de bir; “Allaah” deyip güçsüzlüğüne çare arıyordu. Çalışırken, Üveyiş gelip düşlerine takıldı, birdenbire durdu. Keskin uçlu, tahta saplı beli, toprağa sapladı. İki eliyle tutup çenesini sapının üzerine koydu. Derin düşlere daldı.

“Gidip; Hamit amca, ‘Allah’ın emri, peygamberin kavli ile kızın Üveyişi kendime eş olarak istiyorum,’ desem ne der bana,” diye düşündü. Büyük bir yanlış yapıyormuş gibi; “Yok yok olmaz, kesin olmaz, bana varmaz,” diyerek o düş ve düşüncesinden uzaklaştı. Bütün gücüyle beli kaldırıp ardı ardına toprağa saplayıp durdu. Bel hırsıyla kalkıp indikçe, toprak alt üst oluyor, yabancı otlar kökünden sökülüyor, ağaçların kökü hava alıyordu.

Üveyiş, kurşun gibi ağır acıları hala yüreğinde taşıyordu. Hüzün, sapsarı bir çarşaf gibi bütün bedenini sarıyordu. Rüzgâr

estiğinde, sarı çarşafın ucu aralanıyor, hiç beklemediği anda Ömer, bu sis perdesinin ardında görünüp kayboluyordu.

Ömer, o karşılaşmadan sonra Üveyiş'in ölü eşi Ali'ye karşı inanılmaz bir kin, öfke ve kıskançlık duyuyordu. Kendisi de buna hayretler içinde şaşırıp kalıyordu. Dinlenmek için gidip ısınmış, yumuşak toprağın üzerinde oturdu. Belini iri, yası bir taşa dayadı. Oturduğu yerde yorgun, üşengeç bir sesle kına gibi yumuşak kızıl toprağa bakarken düşlere dalıp uyuya kaldı.

Üveyiş ile birlikte, taş surların arasındaki daracık patika yoldan beraber yürüyüp tarlaya gidiyor, ışıldayan gözlerle ona bakıp gülümsüyordu. Sonra yüreğinin vuruşlarını duydu, derken içini acıtan sevginin kesinliğini hissetti. Yanı başındaki ağaçta kuşların sesiyle gözlerini açıp gerçeğe döndü. Her taraf yemyeşildi. Yine de sevinçliydi. Üveyişi sevdiğini anladı, onu yaşamla özdeş tutup yüreğine gömdü.

Ömer, oturduğu yerde sağı solu gözetledi. Tatlı rüyadan uyandığına pişmandı. Tarlalarda çalışanların sesleri, kuş cıvıltılarına karışıyordu. Fıstık ağacının tam tepesinde; “çindirli,” dedikleri lekesiz, sapsarı bir kuş; “çın, çın, çın” diye ötüyordu.

Ağaca bağlı eşeğin yediği taze yoncanın iç ezici, keskin kokusuyla yeniden düşlere daldı. İçine Üveyiş'e dair bir tutam sevinç çılgılığı ve sevgi doldu. Damarlarındaki kan hızlandı. Gül, nergis rengi bir sevda gelip yüreğine yuvalandı. Düşleri çoğaldı, birbirine karıştı. İçindeki özlem, deli dolu tay gibi şahlandı. Zaman durdu. O da olduğu yerde durdu. Gözlerini kapadı her şey yitip gitti. Bir tek Üveyiş düşlerine takılı kaldı.

Üzeri küllenmiş, unutulmaya yüz tutmuş Ayşe ile evliliğini düşünüp kaygılandı. On yıldan fazla süren, kavga dövüş ile geçen evliliğini ve yaşadıklarını anımsayınca, yeniden kararsızlığa

düştü. Paralayan tepkili, öfkeli duygular yüreğine hücum etti. Tekrar Üveyişi düşledi. Hoş bir yaşam sevinci içine doldu.

O gün, “Pişta Xaniyan,” denilen, köyün arkasındaki fıstık tarlasında çalışırken gün boyu Üveyişi’i düşünüp durdu. Tam altı aydan beri onu düşünüyor, işin içinden çıkamıyordu. Onun dışında hiçbir kadını kendine eş olarak göremiyordu. Ayşe’yi düşündükçe tüyleri ürperiyor, evlilik düşüncesi zayıflıyordu. Bir erkek çocuk hayal edince, tekrar Üveyişi’i düşünüyor, koyu kahve gözleri, keskin bakışları, açık parlak teni, tülbenttin altından çıkan uzun, kumral zülüfleri, düşlerine takılıp kalıyordu. İkiircikliydi! Ne vazgeçiyor ne karar kılabilirdi.

Üveyişi’i düşündükçe daha çok çalışıyor, çalıştıkça yine gelip kafasına takılıyordu. Bir türlü ondan vazgeçemiyordu. Kendi kendisiyle kavga ediyor, düşleriyle güreşir gibi boğuşuyordu. Üveyişi’in giydiği eski çiçekli fistan düşlerini süslüyor, onu alıp Birecik’e, Urfa’ya, Antep’e götürüyor, en güzel kutlu kumaşlar alıyordu. Sabah gelirken yolda Havva’nın; “sağ ol oğlum Ömer, sen nasılsın,” deyişi ve Üveyişi’in keskin bakışı, kafasında dönüp dolaşıyor, yüreğinde sıcacık düşler yaratıyordu. Kurduğu her düşü, güzel olumlu sonuçlandırıyor, artık onun dışında hiçbir şey düşünemiyordu.

Sabah ona bakan iri badem, buğulu gözler, aklından çıkmıyordu. Koyu kahve gözleri, canlı, uzun upuzun, kirpikleri, karakaşları, etkileyici, çekici bakışları onu büyülemiş, düşlerine takılıp kalmıştı. İri gözlerinin, iri göz bebeği, sanki bir anlaşma ve ilişkilendirme aracıydı. Konuşmadan Ömer’i etkilemişti.

Üveyişi öğrendikleriyle, deneyim ve tecrübesiyle kendi penceresinden yaşama bakıyordu. Kızdığında, sert bir çehre oluşuyordu. Bu sertlik anında bile iri göz bebekleri, yüzüne yumuşak, dişi, alımlı ve anlamlı bir ifade katıyordu. Gözlerine

sürme çektiğinde, gözlerinin iriliği daha da açığa çıkıyor, çekici ve derin bir anlam kazanıyordu. Gözleri, gün boyu Ömer'i düşündürüp büyüüyordu.

O akşam, Üveyiş ile evlenme kararını, “ana” diye hitap ettiği Senem’e yüzü kızarıp utanarak açtı, ardından aceleyle evden çıktı.

Amara’nın mavi, karanlık göklerinden ışıldayan ay; kerpiç ve taş yapılı evleri, evlerin avlularındaki ağaçları, kırık tahta kapıları, gündüzmüş gibi her şeyi gümüş rengine aydınlatıyordu. Ömer, ay ışığında çıkıp yatsı namazına giderken aniden sokaktan çıkan, başına kül rengi bir şal atmış, Ayşe ile yüz yüze geldi. Boşandığından beri, karşılaşmamak için hep ondan kaçırıyordu. Yüzünü öte tarafa çevirip görmemezlikten geldi.

“Kızım Gülsün nasıl, onu görmek istiyorum,” dedi Ayşe.

“İyidir. Senem’in yanına git, sana gösterir,” dedi Ömer hızlı adımlarla uzaklaşırken.

“Ben, o zaman sana yalan söyledim, Birecik’te ceza evine gitmiştim, kusura bakma, ama yalan söylemek zorundaydım,” dedi Ayşe, Ömer’in arkasından seslenerek.

“Yalan söylediğini zaten biliyordum.”

Senem, ona, Üveyiş ile Ömer’in evlilik meselesini açtıktan sonra, ay ışığında avludaki dut ağacının altında oturmuş, yıllar öncesine dalıp gitmiş, eski eşi Besê’yi düşünüyor, geçmiş tüm detaylarıyla kafasında canlandı. Sararmış, hüzünlü bir sonbahar günüydü. Sabah namazına kalkarken yanında uzanan Besê’den hareket görmeyince; “Haydi, kalk artık, yeter uyuduğun,” diyerek ayağıyla dürtmüştü. Besê hiçbir tepki vermemişti.

Ayağıyla, daha hızlı dürterek; “Haydi, kalk yeter uyuduğun,” demişti. Yine, hiçbir tepki almamıştı. Kuşku ve kaygıyla eğilip bakmıştı. Gözleri kapalı, uykuya dalmış gibiydi. Ağarmış,

dökülmüş, seyrekleşmiş saçları dağınık, yüzlerindeki kırıksıklıklar belirginleşmiş, ağzı açık uyuyormuş gibi duruyordu. İki eliyle tutup sarsarak; “Besê! Besêê,” demişti.

Sonra; “Besê ölmüş,” demişti dokunaklı, duygulu ağlamaklı yüksek bir sesle. Ses, evin içinde yankılanıp durmuş, Ömer koşarak sese gitmişti.

Besê akşam yemek yapmış, Ömer ile şakalaşmış, uyumak için yatağına çekilmişti. Abdullah gece boyunca, hiçbir şey fark etmemişti. Güneş, iki insan boyu yükselince, köylüler, birer ikişer evlerine gelmişti.

Haber alan Besê’nin kızları ve ağıtçılar gelmiş, feryat, figan yeri göğü inletmişti. Besê kefenlenerek bir çulun içinde götürülüp Öcê kadının mezarının yanında toprağa verilmişti. Abdullah her Besê’yi anımsadıkça kırk yıllık beraberlikleri bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçiyordu.

Besê ölmüş, kızları büyümüş, evlenmişti. Abdullah, bir başına kalmış, kendini yalnız hissediyordu. “Ölmeden önce Allah hayırlısıyla bir erkek torun bana verseydi başka bir şey istemezdim,” demişti kendi kendine. Günlerce düşünmüş, taşınmış; “belki Allah bir oğul daha bana verir,” diyerek kendisi evlenmişti.

Abdullah, bu defa Bozova Hacılar köyünden, “Mala Hesên” ailesinden Senem ile evlenmişti. Senem; büyük kıyım sırasında, Cibîn köyünde, aileleri tarafından Müslüman ailelere bırakılan, otuz güzel sarı saçlı, mavi gözlü, güleç yüzlü küçük kızdan biriydi. Bu kızlar büyümüş, büyükçe zamanın kıvgın lav dolu ırmağında, yavaş yavaş mum gibi eriyip yok olmuş, yok olup yeniden dirilmişlerdi! Dirilip kendileri olmaktan çıkmış, başka zamanda, başka birer kız olarak başkasıyla evlenmişlerdi.

Senem; Cibîn kökenli, sonradan Müslümanlaştırılmış bir Ermeni ailenin dul kızıydı. Senem'den Edûl, Ayn ve Fatma adında üç kızı olmuştu. Abdullah; “Allah’ın takdiridir,” diyerek erkek evlat ve torundan umudunu kesip kabuğuna çekilmişti. Ay ışığının aydınlattığı, avludaki dut ağacı altında, evlilik meselesini Senem ile konuşurken;

“Bilmem ki Hamit ile Havva ne der bu hayırlı işe! Oğlum Ömer, Ayşe ile boşandı, yeni bir evlilik inşallah hayırlı olur,” dedi. Avludaki tüm olaylara tanık olan dut ağacının altında oturan Senem gizli, gizemli, fısıltılı bir sesle; “İnşallah hayırlı olur,” diyerek onu onayladı.

“Üveyiş güzel ve genç bir kadındır. Ömer bana söylediye bir bildiği vardır,” dedi aynı fısıltıyla ay ışığında Abdullah’a bakarak.

Leyla’nın anlattığı tufan hikâyesini her hatırladıkça, Karadağ olayını hatırlıyordu. Korkunç, ürkütücü bir kadim zaman tufanından çıkmış gibiydi. Yüreğinden silinmeyen o olay üzerinde, Havva’nın verdiği destek ile ayağa kalkmış, yeni hayatı kendi öz gücüyle oluşturmaya çalışıyordu.

Kuyunun dibindeki Yusuf misali, üç yıldan beri Havva’nın dizleri dibinde oturmuş, sessizce bekliyor, gelen bütün evlilik taleplerini ısrarla reddediyordu.

Asi, öfkeli, hırçın ve tepkiliydi!

Kime, niçin, neden tepkiliydi kendisi de bilmiyordu. Her şeye karşı tahammülsüzdü. Havva her gün; “kızım senin kaderinde bu varmış,” deyip onu teselli etmeye çalışıyordu. Üveyiş, bütün öfke ve tepkilerini içine akıtarak Yusuf gibi sessizce, kuyunun dibinde sabırla bekliyordu. Yusuf; kuyunun dibinde umutsuz, yalnız ve bir başınaydı. Nefes alamıyor, kendini her an boğulacak gibi

hissediordu. Karanlık kuyunun dibinde, yukarda su çekmek için bırakılan kovanın ipine, var gücüyle sımsıkı sarılıp tutunuyordu! Berçem olayından sonra, kuyunun dibindeki Yusuf gibi nefesiz kalmış, ipe sıkı tutunması gerektiğini öğrenmişti.

Magdalalı Meryem, dirilen İsa'yı gören ilk kişi olarak nasıl ki, azize ilan edilmişse Üveyiş de Karadağ olayından sonra Amara'da öfkenin, tepkinin, hırçınlığın ve kavgacılığın azizesi ilan edilmişti.

Çocukluk ve gençlik dönemi boyunca, mutluluk hayali ile sessizce beklemiş ve susmuştu. Bu, büyük ayrılıkları, acıları, sızıları sonsuz hayalleri içinde biriktiren fırtına öncesi derin bir suskunluk ve sessizlikti. Bu, kendine özgü lal bir dildi. Anlaşılamayan ve çözilemeyen kadın bilgeliğinin bekleyiş ve sabrının ezop diliydi. Derin, dipsiz, patlamaya hazırlanan ve dipten kaynayan bir sessizlik dalgasıydı. Yılların mühürlenmiş duru, durgun sessizliğini ve suskunluğunu içine akıtmış, öfkesini biriktirip büyütmişti.

Üveyiş, kendisini istemeye gelen her talipliyle birlikte, Havva'nın dayatmaları karşısında;

“Asla evlenemem onunla!”

“O hiç olmaz!”

“Hayır, o da olmaz.”

“O, çok aşağılık biri.”

“Onunla evlenecek kadar aklımı yitirmedim.”

“Bütün ömrüm boyunca, köy köy dolaşıp dilenirim, yine de o ikiyüzlü adamla evlenmem.”

“Kendimi Ferat'a atarım, yine de ona varmam!”

“Onunla evlenmektense ölmek daha iyidir,” diyordu.

Bütün bunlar, öyle tepki, öfke anında söylenmiş sözler değildi. Ciddi ciddi düşünülmüş, hesaplı kitaplı sözlerdi.

“Şu, seni istemeye gelen adamı sordum, soruşturdum çok iyi biriymiş, onun yanında rahat edersin,” dedi Havva.

“Bir defa seni dinledim ne hale geldim. Benim yakamı bırak. Bir defa evlendim olmadı. Bir daha ahmak, kendini bilmez hiçbir serseri ile evlenmek istemiyorum,” dedi Üveyiş.

“Kızım, adam çok zengin, biraz boyu kısa, ama hali vakti yerinde! Yaşı da senden çok fazla değil, yanında çok rahat edersin,” diye dayattı Havva. Üveyiş’in söylediklerinde en küçük bir alınganlık duymamış gibi ona bakıp gülümsedi.

“Ben o maymun suratlı adamla asla evlenmem. Çok beğeniyorsan git kendin evlen, mal da mülk de hepsi senin olsun,” dedi Üveyiş alaylı, öfkeli ve tepkili bir bakışla.

“Kızım evlilik her kadın için farzdır. Dünya âdetidir. Akıllı olursan erkeği avuçlarının içine alır, her şeye sahip olursun! Biri kötü çıktı diye, hepsi kötüdür, diye bir şey yok.”

“Ben ne kimseyi avuçlarımın içine almak istiyorum ne de kimsenin avuçları içine girmek istiyorum. Hiçbir kimseye de sahip olmak istemiyorum. Kimsenin de bana sahip olmasını istemiyorum. Ne zengin ne de fakir diye birini düşünmüyorum.”

“Sana laf anlatmak, bizim sarı ineğe anlatmaktan daha zordur. Ne halin varsa gör! Evde kal yaşlan! Ömür boyu sana bakamam ki! Herkesin başına böyle olaylar gelebilir. Yine de evleniyorlar,” dedi Havva, yüzünü buruşturup öfkeli bir sesle.

“Yeter! Yeter! Yeter! Onunla evlensem de kurtulsam ne olacak ki,” diye söylendi kendi kendine seslice. “Allah’ım, ben ne kadar talihsiz bir insanım! Bu dünyaya ne diye kadın olarak geldim ki,” diye ekledi.

Ay, testekerlek gökte duruyor, Amara'nın üzerine, gümüş rengi bir aydınlık saçıyordu. Gün boyu tarlada çalışmış, gün batımıyla Amara'ya doğru yola çıkmıştı. Patikada yürürken soğuk, gizemli ay ışığı yüzüne vuruyor, Üveyiş'i düşünüyordu. Düşünüyor, duyguları bir ağaç gibi filizlenmiş kılcal damalarına dek ruhunda kök salıyordu. Ömer, yürürken Allah'a yakarıp dua ediyor, Üveyiş'in iri kahve parlak gözerinden büyülenmiş, soluk almaktan korkuyordu.

Herkes harman yerindeydi. Genç, yaşlı, erkek kadın çoluk çocuk ev ile harman arasında gidip geliyordu. Elinde dirgen; "ho ho, haydi, deh," diye bağırان harmanacı ve sürücülerin haykırışları, çarkların takırtısı, birbirine karışuyordu.

O yıl doğanın cömertliği ve İbrahim'in bereketiyle semiren hasatlar bütün Amara köylülerinin yüzünü güldürüyordu. Kerpiç ve taş yapıli avlulardaki dut ağaçlarının altında, her aile kendine has bir yaşam sürüyordu.

Hamit, Süleyman, Mustafa harman yerinde çalışırken dut ağacının gölgesinde oturan Havva, kızı Üveyiş'i evliliğe ikna etmeye çalışuyordu.

"Kızım sen, Ali ile evlenirken harman yerinde dövenin altındaki iri, sarı olgun buğday başağı gibiydiniz. Başağın içindekiler görünmüyordu. Başaklar, dıştan bakılınca iyi, hoş görünüyordardı. İri, sarı başağın içinde ne kadar tane olduğu açığa çıkmamıştı. Derken evlendiniz, döven döndü, sarı başaklar parçalandı. Parçalandıkça gerçek ortaya çıktı. Sen, dolgun iri buğday tanelerine dönüşürken; Ali'nin, sadece saman olduğu anlaşıldı. Sonra rüzgâr esti, ayrışma vakti geldi. O samandı, rüzgâra savrulup gitti. Sen buğdaydın, harman yerinde kaldın. Yeter ki sen harman yerindeki buğday olduğunu unutma, unutursan asıl tehlike o zaman başlar," dedi.

“Anne, yine başladın o meşhur laflarına, bütün bunları nereden bulup çıkartırsın,” diye gülümsedi Üveyiş.

“Yüzün bir anlık da olsa güldü ya o bana yeter, gerisi gelir.”

“Anne, artık gelecek yüz mü kaldı,” dedi iç çekerek.

“Hatırlıyor musun? Sen daha küçükken iri, sarı boynuzlu güçlü bir çift öküzümüz vardı.”

“Hatırlıyorum, babam Urfa’dan getirmişti.”

“Harman yerinde onları koşardık dövene. Ağırlık olsun diye baban seni arkasındaki kürsüye oturttururdu.”

“Çok seviyordum, babamın arkasında dövenin üzerinde oturmayı.”

“Öküzler sap, saman ile buğdayı birbirinden ayırmak için gün boyu cercere ile birlikte durmadan dönerlerdi. Baban mola verip boyunduruklarını çözüp serbest bıraktığı zaman da dönmeye alışan öküzler, nereye gideceklerini şaşırır, sağa sola saldırır, bir müddet âdeta yine dönmeye devam ederlerdi. Sonra yavaş yavaş alışırldı. Sen de zamanla bunlara alışırsın kızım.”

“Anne, artık hiçbir şey istemiyorum, niye anlamıyorsun?”

“Anne kız bir şeyler içelim, sana bir fal da bakarım.”

“Anne biliyorum senin ki; ‘gönül ne kahve ister ne kahvehane, gönül sohbet ister, kahve bahane,’ meselesidir.”

Üveyiş için yeniden evlilik; içi bilinmezlerle dolu, karanlık, bin bir kapılı, gizli bir dehlizdeki serüvendi. İçine girip dolaşmak için bu odaları açacak olan anahtarı, bir türlü eline almaya cesaret edemiyordu.

Ömer, göklerin, sonsuz yaygınlığını sevdiği gibi onu seviyordu. O da yavaş yavaş kendisi ile Ömer arasındaki buz kütesinin eridiğini, kalın taş duvarın yıkıldığını hissediyordu.

II

Ateşin üzeri küllenmiş, yaralar kabuk bağlamış, ama hiçbir şey unutulmamıştı. Birinci dünya savaşında, çöllerin derinliğinde, savaş meydanlarında paramparça olmuş, genç bedenlerin acıları, iyileşmeyen bir yara gibi yüreklerde saklı duruyordu

Yaralar iyileşmeden, ikinci dünya savaşı patlak vermişti. Sağır Paşa, Cumhurbaşkanı olmuş, bütün ipleri eline almıştı. Hitler Almanya'sı savaşı kazanacakmış gibi bütün üst bürokrasiyi yeniden yapılandırmıştı. 25 Ocak 1939'da başbakanı değiştirmiş, kendisine daha yakın sağcı, milliyetçi, Alman yanlısı birini atamıştı. İttihat Terakki döneminden beri, Alman yanlısı Taş Paşa ise 5 Ağustos 1921'den beri tartışmasız, değişmez Genel Kurmay başkanıydı. Hazırlıklar Almanların safında savaşa girecek şekilde yapılmış, tamamlanmıştı.

Yeni hükümet, Cumhurbaşkanı Sağır Paşa ile genelkurmay başkanı, Taş Paşa el ele vermişti. Dêrsim kıyımının ardında, bütün Kürt coğrafyasında, ilan edilmemiş sıkıyönetim, hala sürüp gidiyordu.

Her şey karneye bağlanmış, buğdaya el konuluyor, depolanıyordu. Açlık başlamış, halk tedirgindi. Bêzikî hattında yer alan Amara köylüleri, buğdaylarına el konulduğu için zor günler yaşıyordu. Açlık, sefalet, kıtlık kıran bütün kapılara musallat olmuş, yarın olaylar nasıl gelişecek, kimse kestiremiyordu. O yıl, yaşanan bereketli baharın aksine, savaş bütün çoraklığıyla üstlerine çökmüş, sevinçlerini alıp götürmüştü.

Ilık, ılıman mest edici bir güz mevsimiydi. Hüzünü bol ekim ayında göçmen kuş sürüleri, bulutların altında güneye doğru uçuyorlardı. Geceleri bile turnaların telaşlı, hüzünlü, acı çılgınlıkları Amara vadilerinde yankılanıyordu.

Uzun, upuzun yıllar, kırık taş plaklarda kalmış, çok eski şarkılar gibi çar çabuk gelip geçmiş, Ömer geçen zamanın farkına

bile varmamıştı. Bir de baktı ki yaş geçmiş, arkasında hiçbir oğul bırakmamış. Bağ yolunda, Üveyiş ile göz göze geldikten sonra üstüne başına eskisinden daha çok özen göstermeye, kendi kendine bahaneler uydurup onunla karşılaşmak için fırsatlar arıyordu. Evlerinin önünden, tarlalarının kenarından geçmek, hayvanlarını görmek bile onu heyecanlandırıyordu. El yordamıyla, karanlıkta yürüyormuş gibi korka korka, ürke ürke, Üveyiş'i düşünüyordu. Onu düşününce, sanki baharda, ırmağın kırık buzları üzerinde yürüyormuş gibi temkinli, dikkatli davranıyordu.

Bir gün tarladan dönerken sokakta su dolu kovalarla eve giden Üveyiş ile göz göze geldi. Üveyiş kendisine bakan Ömer'den, ak pak bir ışıltıyla gözlerini sessizce kaçırdı. Üveyiş'in kaçırdığı gözleriyle birlikte, ateş gibi bir korku, tedirginlik ve sabırsızlık dalgası Ömer'in yüzünü yalayıp geçti. Heyecanlandı, tekmil bedenini ateş bastı, yüzü karıncalandı, ağzı kurudu.

Amara'da kız isteme, iki ailenin razısını gerektiriyordu. Aileler istemediği takdirde, evlilik gerçekleşmiyordu. Abdullah cami çıkışında;

“Yarın akşam hayırlı bir iş için size geleceğiz,” dediğinde Hamit, afalayarak ona baktı. Ne yanıt vereceğini şaşırdı. Yerinde durup kaldı. “Ömer, sakın, ahlaklı, toprağı olan, kendi halinde dürüst bir insandır. Yaş farkı olsa da kızım gözümün önünde, bu adamın yanında rahat eder,” diye düşündü. Sonra; “Hayırlıysa gelin,” dedi Abdullah’a.

Hamit, eve gidince meseleyi Havva'ya açtı. O gün Hamit ile Havva bütün gün boyunca, Ömer ile Üveyiş'in evlilik meselesini tartışıp durdular.

“Gerçi Ömer'in yaşı kırk civarında, ama toprağı, bağı, fıstığı, evi, malı var,” dedi Havva.

“Ömer; efendi, ciddi, toplum içinde saygın, kendi halinde Allah yolunda bir insandır. Biraz yaş farkı var ama ne zarar var ki,” dedi Hamit.

“Çocukları da yok, kızı Gülsüm var, ama o da artık büyümüş,” dedi Havva.

“Hayırlıysa Allah bozmasın,” dedi Hamit.

Havva kendisine sorunca, Üveyiş de aynı mantıkla bu defa suskun kaldı.

Abdullah, Senem ve yanındaki akraba görücüler Hamit’in evine, Üveyiş’i istemeye gittiklerinde, doğunun kararan ufkunda gece gelip Amara’yı sarmış, batı göğünün kızıl çizgileri hala ışıldıyordu.

Abdullah, Senem, Hamit, Havva, Süleyman, Mustafa ile otururken diğer oda da Eyšê, İslim ile Ayn kafa kafaya vermiş, konuşmaları dikkatle dinliyorlardı.

Üveyiş, bir köşeye sinmiş, derin düşüncelere dalmıştı. Yeni evliliğinin nasıl olacağını, kaygı ve korkuyla düşünüyordu. Sanki debisi belirsiz bir ırmağa girecekmiş gibi ürküyor, sindiği köşede, bir sevinç çığlığı gibi kafasında kalan çocukluğunu düşünüyordu. Odada, konuşmalardan kopmuş, ak pak çocukluğuna sığınmıştı. Uzakta, göğe yükselen bir toz burgacı, döne döne geliyordu. Rüzgâr yerde bulduğu her şeyi sürüklüyor, uzun bir sütun gibi havada dönüyordu. Toz burgacı, döne döne büyüyerek Amara’nın sokakları arasına girdi. Yerlerdeki tozu, toprağı, kuru yaprakları burgacın içine katarak köyden hızla çıkıp uzaklaştı. Çocuklar, toz burgacının peşine takılıp bağıra çağıra köyün dışına kadar koşular. Burgaç, etkisini yitirdi, kuru yapraklar dağılıp yerlere saçıldı. Keskin, soğuk bir hava dalgası, kara bulutlarla birlikte, Ferat vadisinden Amara’ya doğru geldi.

Çocuklar, köye doğru koşmaya başladılar. Uzun örgülü saçları, belinde sağa sola uçuşa uçuşa, koşarak eve girdi. Avlunun ortasında durdu. Tehlikeyi sezen bir tay gibi burun delikleri açılıp kapandı. Gözleri ıslıl ıslıl gökyüzündeki bulutlara takıldı. Havva'ya bakıp; “Anne yağmur geliyor,” dedi heyecanla. Çocuklar, çılgınlık atarak evlerine koşuyorlardı. Süleyman, sırık gibi ince uzun boyuyla yüksek sesle türkü söyleyerek içeri girdi.

Nisan'ın ilk yağmur damlaları, Amara'nın damlarını, sokaklarını dövmeye başladı. Üveyiş, yağmurda ıslanmak istiyordu. Başını kaldırıp Havva'nın tedirgin ve endişeli yüzüne baktı. Gözlerinin altına düşen kırpış kırpış mor halkaları görünce üzüldü.

“Anne, saçlarım nisan yağmuru ile ıslanırsa daha uzun ve gür çıkacak,” dedi.

“Kızım, senin saçların yeteri kadar gür ve uzundur,” dedi Havva.

Avluda yağmur altında bekleyen Üveyiş; “Daha çok uzun olsun,” dedi inatla. Yağmur hızlandı. Evin eşiğinde bekleyen Havva'nın dudakları kızgın ve öfkeli kıpırdamaya başladı.

“Haydi, içeri gir hasta olacaksın,” dedi emredici bir sesle. Üveyiş, emredici ses karşısında tırmaya başladı. Dik dik Havva'ya bakıp içini çekerek içeri girdi. Yüzü, birdenbire ciddileşti, gülümsemesi rüzgâra kapılmış gibi sinip gitti.

İçeri girerken Amara'nın üstünde, yeri göğü sarsan bir bulut gürledi. Ardı ardına şimşekler çaktı. Şimşekler Newala Bîrê'nin tüm derinliklerini aydınlattı.

“Dışarda ne var ki çıkacaksın? Allah'ın bereketi gazaba gelmiş, her tarafı sulara boğuyor. Dışarı çıkarsan ıslanıp hasta olacaksın kızım,” dedi Leyla.

Dışarda toprak damı döven yağmurun sesi duyuluyordu. Arada bir, gök gürültüsü aniden ortalığı sarsıyordu. Leyla, mırıldanarak dualar okuyordu. Siyah kedinin sarıgözleri loş karanlıkta iki tünel gibi parlıyordu. Leyla, kedinin gözlerinden ürktü.

“Kızım Üveyiş, şu kediye çabuk içerden kov! Haydi, kedicik ne durup bakıyorsun cin gibi,” dedi Leyla. Kedi, yalvaran bir sesle miyavladı.

“Çabuk çıkar kızım,” dedi Leyla tekrarlayarak.

“Nene, yazık kediye, dışarda yağmur var,” dedi. Sonra kediye kucağına alıp evin diğer odasına götürdü.

Hamit soluk soluğa ıslak, kına gibi kızıl toprak kokusuyla içeri girdi. Üstü başı ıslanmış, burnundan, kirpiklerinden, kulaklarından yağmur damlaları titreşerek yere düşüyordu.

Dışarda, sular öyle çoğalıyor ki şimdiden bütün vadiler gürleyerek kızıl kızıl akıyordu. Yağmur aralıksız yağıyor, suyu içip şişen kızıl toprağı durmadan dövüp su birikintilerini köpürtüp Ferat’a giden vadilere doğru akıyordu. Rüzgâr; yağmur tanelerini alıp bir kamçı gibi dört bir yana savuruyordu.

Üveyiş, Eyşê’nin; “Tamam, söz kestiler,” diye bağırان sevinç dolu sesiyle çocukluk düşlerinden sıyrılıp kız kardeşlerine baktı.

“Ne öyle bakıyorsun, tamam işte söz kestiler,” dedi Eyşê.

Üveyiş; “Bana ne,” dercesine omuz silkti.

Diğer odada sevinçli bir tartışma vardı. Eyşê, Ayn ile İslim olup bitenleri kaçırmamak için kapı aralığından konuşmaları dinliyordu. Üveyiş, yeni bir serüvene atılma kokusuyla köşesine çekilmiş, çocukluğunu ve geçmişini düşünüyordu.

“Allah’ın emri peygamberin kabulü ile kızınız Üveyiş, oğlumuz Ömer’e istiyorum,” dedi alnı kırıışmış, esmer tenli, aksakalı Abdullah. Hamit, biraz düşündü. Yanındaki oturan Havva’nın gözlerinin içine baktı. Daha önce konuşup karar

vermişlerdi. Sonra “ühü ühü,” diyerek boğazını temizledi, ardından; “Hayırlıysa Allah bozmasın,” diyerek kızını verdiğini söyledi.

Başlık parası, bölgeye, köye, aileye göre değişiyordu. Yoksul ailelerden on liradan başlıyor, zengin ailelerde yirmi “kise” altına kadar çıkıyordu.

“Üç koyun, 300 lira başlık isterim,” dedi Hamit.

“Kızıma, bir çift bilezik, beşi birlik isterim. Bir de iki çift kundura, iki zibîn, iki fistan, kofî ve şar,” dedi Havva.

“Haydi, Allah hayırlı etsin,” dedi Abdullah.

“İnşallah hayırlı olur,” dedi Hamit.

Toprak altında bekleyip demlenen tohum, ilk yağmurlarla birlikte, kabuğunu çatlatır, toprağı yararak başını yemyeşil dışarı çıkartıp güneşe uzanırdı. Baharla birlikte, birkaç haftaya varmadan, boy atar, saplarının arasından renkli bahar kuşları ile kargalar göze görünmez olurdu. Ekin, toprağın suyunu son zerresine kadar emer, olgunlaşarak başağa dururdu. Derken kızgın güneş altında, buğday başağını altın sarısı toz zerrecikleri sararırdı. İri başaklardaki taneler tatlı, kokulu öz suyunu içip içip şişerdi. Yıla, Yusuf’un bereketi düşmüşse buğday, yağmur ve güneş dostça buluşmuşsa Mezopotamya’nın bu kadim toprakları bire, kırk-elli kadar verir, insanın yüzünü güldürürdü. Baharla birlikte, bazen sığırlar ekinlere girer, ezip yerlerdi. Bu, köylüler arasında kavgalara yol açardı.

Üveyiş’in hayat hikâyesi; Amara tarlalarında yeşeren buğday başağı gibiydi. Tam toprakta yeşermiş filize durmuşken Ali, kirli çarıklarıyla ezip harap etmiş, çiçek gibi boylanmış bütün düşlerini ve duygularını kırıp ezmişti. Karadağ olayından sonra yüreği boşalmış, sanki bütün duyguları kuruyup gitmişti. Her gün düşünüyor, gizliden gözyaşları döküyor, bazen boğulacak gibi

oluyordu. Böyle durumlarda, evin karanlık bir köşesine çekilip hiç kimse ile konuşmak istemiyordu. Kocaman, ıstırap ve acı dolu bir boşlukta sallanıp duruyordu.

Ömer, onu görünce, bir tuhaf oluyordu. Telaşlı, tedirgin hoş bir duygu yüreğinde uyanıyordu. Bütün ruhunu, hoş a giden, titreşimli güzel bir duygu kaplıyordu. Üveyiş'in duru, iri koyu kahve gözleri, yüzüne garip doğal bir güzellik katıyordu. Bağ yolunda Ömer ile karşılaşması, onu yeniden düşünmeye itmişti.

Sanki Ali'nin kirli çarıklarla ezdiği ekin, geçen zaman aralığıyla birlikte, yeniden canlanıp dikleşmişti. Altında ezilip iki büküm olduğu, ağır bir yük çuvalı gibi sırtında yıllarca taşıdığı Karadağ olayını, evin karanlık bir köşesine indirip yeniden ayağa kalkmış, düşler kuruyordu.

Üveyiş; melül çıra ışığında, oturduğu odanın loş karanlık köşesinde, Ömer ile yapacağı yeni evliliği düşünüyor, aniden umutsuzluğa kapılıp iri, kahve, kuru kupkuru gözleri, karanlığa odaklanıyordu. Düşünüyor, Ömer ile yapacağı evliliğin hayali kafasında canlanır gibi oluyordu. Tam o esnada, Ali'nin yaşamında bıraktığı acı felaket, bir arının soktuğu yerde, bıraktığı iğnesi gibi ona acı veriyor, karamsar düşlere dalıyordu.

Diken gibi yüreğinin derinliklerine saplanan Karadağ olayı, sürekli içini kanatıyor, acısı geçmiyordu. Unutmaya çalıştıkça derindeki bu yara, hep yeniden kanıyordu.

“Tamam, söz kestiler, artık Ömer'in karısı olacaksın,” diyerek ona takılan Eyşê'nin sesiyle Üveyiş, sığındığı köşesinde uyanır gibi karşısında durup gülümseyen kardeşlerine ters ters baktı...

İkinci dünya savaşı başlarken Ömer ile Üveyiş sessiz sedasız, sade, dini geleneksel törenle, bir mantık evliliği yaptılar. Ömer, kırkına dayanmış, Üveyiş otuzuna yaklaşıyordu. İkisinin de ikinci evliliği idi. Abdullah yaşlanmış, son yıllarını yaşıyordu.

Evlendikten iki ay sonra Ayn, bir akrabasıyla evlenip evden ayrıldı. Birkaç ay sonra Edül ile Fatma arka arkaya gelin olup gittiler.

Ömer, kızı Gülsüm, Üveyiş, Abdullah ile Senem Amara'da yeni bir yaşama başlıyordu.

Ömer'in ki bir aşk ve tutku rüzgârıydı. Hayatın her evresinde, sırat köprüsünden geçiyormuş gibi her şeye katlanıyor, aşkı gönül bağına dönüştürüyor, karşılıksız veriyor, karşısındakini güçlendiriyor, verip güçlendirdikçe kuş gibi hafifliyordu. Sevgi ile gönül gözü arasındaki ilişki, yağmur ile toprak gibiydi. Yağmur gibi sürekli kendinden karşısındakine veriyor, yücelterek daha yükseklerle taşımak istiyordu. "Gönülden gönülle giden, görünmez bir ışık vardır, o da bu ışığı mutlaka hissedecektir," diye düşünüyordu. Daha çok mala, mülke sahip olmak değil, az olan şeyle yetinip yaşamak istiyordu. Üveyiş'e bakarken tırtılın içindeki kelebeği hissedebiliyordu.

Üveyiş için yeniden yaşama tutunma; Yunus'un deryalar içinde balığın karnına tutunması, İsa'nın boynunda dikenli çelenkle, Golgota Tepe'sinden yara bere içinde çarmıha yürümesi kadar zordu. Gelecek yeniden kafasında şekillenince, yaşam denizinin gelgitlerinde boğulmamak için yeniden düşler kuruyordu.

Üveyiş ile Ömer'in evliliği, klasik bir karı koca ortaklığından ziyade, iki ayrı tragedyanın ortaklığıydı. Her birisinin tragedyası, birbiriyle uyuşmayan iki ayrı ırmaktı.

Üveyiş hassaslaşmış, erkeğe, evliliğe güvenini yitirmiş, hırçınlaşmış, her işe müdahale ediyor, yön veriyor, kendini esas alıyor, etkili olmak için çaba sarf ediyordu. Yanlış gördüğü, tepki duyduğu şeyler karşısında tutum takınıyor, kıran kırana kavga ediyordu. Ev ekonomisini eline almış, evirip çeviriyordu. Yemek

yapıyor, sofrayı kuruyor, evin ihtiyaçlarını belirliyor, dört elle yaşama sarılmış, artık kendini evin sahibi ve kurucusu, soyun sürdürücüsü olarak görüyordu.

Genç kızken, geleneksel ilişkiler içinde hep tutuk ve geride kalıyordu. şimdi, her şeye yn vermesi gereken bir otorite olarak kendisini görüyordu. Ev içinde kısa sürede tek g ve söz sahibi haline gelmişti. Görünüşte mer’e itaat ediyor, ama her şeye kendisi karar verip işleri yürütüyordu.

Fiziki olarak güçlü ve sağlamdı. Ömer ile birlikte tarlada, bağda, bahçede, bostanda çalışıyordu. Dğnlere, taziyelere gidiyor, aile yaşamı hakkında karar veriyordu.

Ömer, o gün köyün arka tarafındaki tarlada çalışıyordu. Yakın olduğu için öğle zamanı eve geldi. Dut ağacının gölgesinde, ayaklarını altına çekip ulun üzerinde bağdaş kurarak oturdu. Sessiz, tek düze, yumuşak, göldeki durgun bir su gibi öylece yerinde kaldı.

Yanı başında, beşikte uyuyan, kızı Ayn uyandı. Sivrisinek gibi vızıldayarak ağladı. Ömer yorgundu, hiç oralı olmadı. veyiş, vızıldayan Ayn’ın sesiyle içerden çıkıp; “ocuk yanında ağlıyor, hiç ilgilenip susturmuyorsun. Sanki bu ocuk bir tek bana aittir! Deliler deli değil, deliye inanan delidir. Su bende ki sana inanıp çocuğu bıraktım,” diye hiddetlendi.

“Yeni uyandı. Biraz ağlar, kendi kendine susar,” dedi mer.

“Ah, işte aklı bu kadar! ‘Benim dediğim ne kavalımın çaldığı ne?’ Ben sana diyorum ki içerde yemek yapıyorum, elini uzatıp beşiği sallasan kıyamet mi kopar?”

“Basit bir şeyi büyütüp bağırma, bütün köy ayağa kalkmış bizi diniliyor.”

“Neden bağırmayayım? Laftan anlamıyorsun ki! Bütün köy dinliyorsa dinlesin, sanki kendileri kavga etmiyorlar mı?”

“Havva’nın kızı işte ne olacak! Boşuna dememişler; ‘her şey incelikten, insan kabalıktan kopar,’ ne söylesem boştur.”

“Havva’yı işin içine karıştırma, ne olmuş Havva’ya?”

Üveyiş bağıyor, sesi yeri göğü inletiyor, tüm mahalle dinliyordu.

“Üveyiş ile Ömer kavga ediyor, gidip araya mı girsem,” dedi Hanîfe.

“Sen karışma. Karı koca kavgasıdır. Şimdi kavga ederler, akşam aynı yatağa girerler,” dedi Müslim, Hanîfe’ye bakıp kıkırdarak.

“Yazık, ama Üveyiş abla, niye bu, kadar bağıyor ki?”

“Belki onun da canı yanıyor, sen de bağırıyor musun bana?”

“Ben kızınca da öyle bağırıyorum. Şimdi tüm Amara onları dinliyor.”

“Ömer, Allah yolunda bir adamdır, kavga adamı değil. Maşallah Üveyiş bağırma, çağırma, kavga etmede, yılan öldürmede üstüne yoktur.”

“Onun çektiklerini, yaşadıklarını yaşayan kim olsaydı aynı şeyleri yapardı,” dedi Hanîfe, aniden taraf değiştirerek.

“Üveyiş yine öfkelenmiş, öfke gelince akıl kalmaz, çekip gider, öfke insanı deli eder. Ömer de buna karşın tam Eyüp gibi sabırlı bir velidir,” dedi Müslim.

Evlilikleri, o güne kadar sessizlik ve suskunluk içinde geçmişti. Üveyiş, içinde biriktirdiği öfke ve tepkiyi o gün dışa vurmuştu. Bu, komşularının tanık olduğu ilk kavgalarıydı

Derken Ömer, yemek yemeden, öfkeyle evden çıktı. Koşarcasına fıstık tarlasına yönelirken kendi kendine yüksek sesle; “Ben o zalimlerin, o kan emicilerin, o alçakların yeğeniyim,” diyordu eski alışkanlıkla.

Bağırıp küfrederken ağlıyor mu gülüyor mu kızıyor mu belli değildi. Bağırıp çağırmanın ritmine göre ruh hali de değişiyordu. Patika yolda, Üveyiş ile göz göze gelip karşılaştığı o noktaya gelince, birdenbire düşlere dalıp geçmişe gitti. O anı hatırladı. İçinde, güzel duygular depreşti. Öfkesi ve tepkisi dindi. Adımlarını yavaşlattı, kendi kendine gülümsedi.

Üveyiş, o gün, Karadağ olayından sonra ilk kez sessizliğinin ve suskunluğunun anlamını çözmek istercesine, harekete geçmiş ve patlamıştı. Artık ömrü boyunca hiçbir haksızlığa karşı sessiz ve suskun kalmayacak, bütün acılarının intikamını alırcasına harekete geçecekti. Ömer, bu öfke selinin karşısında bütün ömrü boyunca geri çekilip kavgadan kaçacaktı.

Üveyiş bağırın, çağırın, kavga eden, hak arayan, haksızlığa tahammül etmeyen, boyun eğmeyen, asi ve isyankâr biri olmuştu. Önceleri, hareketsiz ve kıpırtısız bir deniz gibiydi. Karadağ olayı her şeyi alt üst eden bir fırtına rolünü oynamıştı. Ak köpüklü dalgalar gibi kabaran öfkesi, ömrü boyunca, artık haksızlık kıyılarını dövüp duracaktı. Bu, kadınlık gururunun öfke patlamasıydı. Toprağa, rüzgâra, gürleyen bulutlara, iri yağmur tanelerine benzeyen bir öfkeydi. Patlayan bu sessizlik, artık onun değil, kadının zincire vurulmuş köleliğinin isyanıydı.

Karadağ olayı ile birlikte yüreğinde tepki ve öfke biriktirmişti. Kızgın, kızıl bir çölün ortasında vurulmuş, yaralı bir ceylan gibiydi. Hassaslaşmış, yedi çöl ötede kendisine gülümseyen kıyımcı avcıyı hissedebiliyordu. Bedenine saplanan oku, çıkarıp yarayı iyileştirmek yerine, okun nereden, nasıl geldiği, hangi ağaçtan yapıldığı, nasıl bir acı yarattığı ile uğraşıp duruyordu. Havva, oku çıkarıp yarayı iyileştirmeye çalıştıkça o, daha da hırçınlaşıyordu. Çoğu zaman tepki ve öfkesi kontrolden çıkıp

yıkıcı, kırıcı bir hal alıyordu. Kırıp döktükten sonra kendisini daha da kötü hissediyordu.

Ali ile evlilik, Karadağ ve Berçem'i hatırlatan olay, tavır ve tutumlarla karşılaştığında, duyguları dipte vurgun yemiş gibi hızla alarma geçiyor, kendini kalkan kılıçla savunuyormuş gibi öfkeleniyor, hırçınlaşıp saldırganlaşıyordu. Beşikteki Ayn'ın ağlaması, Ömer'in beşiği sallamaması öfkeye yol açmıştı.

Öfkesi, bir buz dağı gibiydi. Suyun üzerinde görünenin dışında asıl gövde suyun dibindeydi. Havva, yanına gelip sevgi, şefkat gösterdikçe su ılıklaşıyor, yüzeydeki buz kayboluyor, yumuşak başlı sakın biri oluyordu.

Haksızlık olarak algıladığı bir olay ile karşılaştığında, buzlaşıp kaskatı kesiliyor, su altındaki bu dev buzul gövde harekete geçiyor, sular köpürüp dalgalanıyordu. Havva, analık duygusu ve deneyimiyle bu katı buz gibi öfkeyi fark etmiş; sabır, sevgi ve şefkat ile ısıtıp eritmeye çalışıyordu.

Üveyiş'in, kırılan genç kızlık gururu, boşa çıkan hayalleri, haksızlık duygusu, amansız öfkeye yol açıyordu. Bu öfke ile Havva'nın gösterdiği sevgi ve şefkat sürekli bir çatışma halindeydi. Ömer, bu iki öfke arasında, kendi öfkesini içine akıtıp hep sessiz kalıyordu. Bazen küçük bir olumsuzluk, ön yargıya yol açıyor, isyankâr davranıyor, Ömer'e öfke yağıdırıyordu.

Havva; "kızım sinirlenme, sinirlenecek ne var? Ömer, Allah yolunda, mülayim bir insandır," deyip sakinleştiriyordu.

O da çoğu zaman yersiz çıkış ve öfkesini sonradan fark ediyordu. Bazen kendini dizginlemek için, öfkesini sözle ifade ediyordu. Bazen de öfkesini bastırıp dikkat ve düşüncesini olumlu şeyler üzerinde yoğunlaştırıyor, sakinleşiyordu. Öfkesi, onu kontrol etmediği zaman, hayaller kurarak iyi şeyler düşünüyor; "Bu söylenenler benimle ilgili değil," diyordu.

Karadağ'da yaşadıkları, sanki önceden tasarlanmış, uzun upuzun trajik bir roman gibiydi. O olay, bütün kişiliğine damgasını vurmuştu. Gerçeği bilmeyenler, Üveyiş'in, bu asi, geleneksel başkaldırısının anlamını çözemiyordu. Onu; “Kavgacı, şirret, şeri seven, kocasını takmayan kadın,” diyerek ayıplıyordu.

Üveyiş artık eski Üveyiş değildi!

Hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı!

III

Savaşın ibresi, Almanların aleyhine değişince, Sağır Paşa'da adım adım, bütün üst bürokrasiyi yeniden değiştiriyordu. Temmuz 1942'de atadığı başbakanı görevden alıp yerine yenisini atıyordu. 12 Ocak 1944'te konumu tartışılmaz, 24 yıldan beri Genelkurmay Başkanlığını yapan Taş Paşa'yı apar topar görevden alıp yerine daha ılımlı görünen bir orgenerali getiriyordu. Taş paşa, buna çok alınmış, gurur meselesi yapmıştı. Ülkenin tek milli partisi, içten içe kaynıyor, egemen kliğe karşı alternatif bir parti arayışı sürüyordu.

Sağır Paşa, 1938'den beri, cumhurbaşkanıydı. Tartışılmaz tek adam olmuştu. “Sikke, pul ve parayı” kendi adına bastırmıştı. İkinci Dünya Savaşında izlediği politikayla kıtlık kıran yaratmış, halk perişan haldeydi.

Alman Cephesi savaşı kaybedince, Sağır Paşa İngilizlerin baskısıyla, tek partili sistem yerine, çok partili sisteme geçmiş, yeni bir Parti kurulmuş ve seçimler yapılıyordu. Rami ile gemiciler kralı ayrı partilerde seçim kampanyası yürütüyorlardı. Rami, bir cuma günü, gittiği Amara köyünde;

“Yüce paşamız; ‘köylü milletin efendisidir,’ diyor. Siz bizim efendimizsiniz. Partimiz ve Sağır paşanın atadığı bu hükümet, sizlerin refahı için devletçiliği sınırlandıracak, ecnebi sermayesini

teşvik edip kalkınmayı sağlayacak, özel girişimciliği teşvik edecek, Türk lirasının değerini koruyacak, vergi reformunu yapacaktır. Bütün bunlar, bize vereceğiniz reylerle gerçekleşecek.

Sağır Paşa, yaptığı yeni düzenlemelerle, valilerin il başkanlığı yapmasına son verdi. İstanbul’da İmam Hatip Lisesini, Ankara Üniversitesinde İlahiyat Fakültesini açtı. Tekke ve Türbelerin açılmasını serbest kılıp ilkokullara din dersini getirdi.

Sağır Paşa, İkinci Cihan Harbinden burnumuz kanamadan, tek bir yuvamız yıkılmadan çıkmamızı sağladı. Vatandaş, reyini atarken bu gerçeği asla unutmamalıdır.

Toprak Kanununu çıkaracağız. Milletın efendisi, Türk köylüsünü serf halinden kurtaracağız. Bu, bizim ana davamızdır. Köylünün kalkınması ve memleketin ilerlemesi ancak bu şekilde başarılabilir.

Partimiz; Türk Milletinin büyük menfaatleri ve sağlam geleceği için her şeyi göze almaktadır. Sarı Paşanın kurduğu milli partimiz içinde, yirmi yıl boyunca oturan, susan, bütün kararlarına rey veren bu kişilerin, bugün bir parti kurup bize hücum etmeleri nankörlüktür, asla kabul edilemez.

Esir hayatından, partimizin başlattığı ‘inkılap’ sayesinde kurtulan Türk kadını, sandık başına!

Bugün sana bu hakları veren inkılaba, yarın sen de oyunu vereceksin ey Türk kadını,” diyerek bas bas bağıırıyordu.

Gemiciler kralı, ekibiyle köy köy dolaşıp propaganda yapıyordu. Rami’nin sabah uğradığı Amara’ya öğleden sonra da o uğramış, caminin önünde toplanan kırk elli kişinin karşısına çıkıp konuşuyordu.

“Sevgili vatandaşlar!

Devletçilik, memleketteki boşlukları doldurmak için on beş sene evvel elzemdi. Fakat ve lakin artık o kadar da sıkı

uygulanmasına hiç gerek yoktur. Bize, asıl gerekli olan fert kazancıdır, kardeşim fert kazancı!

Sağır Paşanın partisi; millet hâkimiyeti yerine tek parti ve zümre hâkimiyetini esas aldı. Kurduğumuz yeni parti, iktidara gelirse milletin hâkimiyetini esas alacaktır.

Yeni bir Anayasa ile vatandaşın, hak ve hürriyetlerini yeniden düzenleyeceğiz. Milletin iradesine dayanacağız. Milleti esas alacağız, milleti!

Biz iktidara gelirse bu güzel memlekette maddî ve ruhî hiçbir sarsıntıya meydan vermeyeceğiz.

Vergileri azaltacağız!

Özel sermaye için güvence yaratıp kalkınma hamlesi yapacağız!

Devlet tekeli sınırlandıracağız!

Değerli çiftçi kardeşlerim!

İddia ediyorum, Sağır Paşa hükümeti vaktinde tedbir alsaydı, milleti ezen şu ‘Varlık vergisi’ asla zaruri olmayacaktı.

Unutmayınız, oylarınızı tereddüt etmeden, bize vermekle hakkın sesini yükseltmiş olacaksınız!

Devlet Başkanının fiilen bir Partinin başkanlığında bulunması, diğer partilerin eşit hak ve şartlar altında çalışabilmeleri prensibine aykırıdır. Sağır Paşa, hem devlet başkanı hem parti başkanıdır. Medeni muasır seviyesine ulaşmış ülkelerde, böyle bir uygulama yoktur.

Biz, Türk milletin vicdanına, kalbine hitap ediyor, ondan bizimle Sağır Paşanın Partisi arasındaki büyük davayı, hürriyet davasını halletmesini istiyoruz. Unutmayın sizin vereceğiniz her rey, çocuklarımızın ve torunlarımızın mukadderatını tayin edecektir.

Sevgili çiftçi ve Rençber kardeşlerim!

Biz, bu ülkeye hürriyet getireceğiz, hürriyet!

Artık Yeni Parti ile susmayacağız!

Yeter! Söz Milletindir,” diyerek konuşmasını bitirdi.

Ekibi, hazırladıkları bulgur, zeytin paketlerini evlere dağıttıktan sonra Amara’dan ayrılıp Cib n köyüne doğru yola  ıktılar.

Gemiciler kralı gittikten sonra, köylüler cami avlusunda toplanmış, kendi aralarında kıran kırana tartışıyorlardı.

“Belki ikisi de aynıdır, ama tavuk da olsa kaz yumurtası yumurtluyor bu yeni parti! Baksana yiyecek bile dağıttı, şimdiye kadar eski parti hep bizden aldı, hiçbir şey verdi mi,” dedi biri.

“Vallahi çıkar dünyasıdır, kim bana verirse ben de ona veririm. Gemiciler kralı, bize yiyecek dağıttı, ben oyumu Demokratlara vereceğim,” dedi Bedo’nun oğlu Dedo.

“Sağır Paşanın partisi, şimdiye kadar ne verdi ki millete? Gemiciler kralı, Rami Reis’ten daha iyidir,” dedi bir başkası.

“Tut birini, vur ötekinde! Bunların birbirinden hiçbir farkları yoktur. Ha eski parti ha yeni parti hepsi aynıdır, biraz renkleri değişiktir. Bütün renkler aynı şekilde, aynı hızda kirlenirler. İşte birinciliği beyaza vermişler, yoksa kirlenmede hiçbir farkları yoktur,” dedi, Müslim.

“Fark olmaz olur mu? Gemiciler kralı, nasıl da eski partinin yaptığı yolsuzlukları bir bir sıraladı,” dedi bir diğeri.

“Daha d n, bu yolsuzlukları yapan bunlar değil miydi? Yeni partiyi kuran ekip otuz yıldır, tek partide her şeyi bunlarla beraber yapmadılar mı,” dedi  mer.

“Boşuna nefes tüketmeyin, it iti ısırmaz. İddiaya giririm, bu akşam Birecik’te Ferat kıyısına gidelim. Rami ile gemiciler kralı aynı masada oturmuş, birlikte rakı içiyorlar,” dedi bir diğeri.

“Gemiciler kralı rakı içmez, kumar oynamaz, temiz bir adamdır,” dedi ayı kılıklı adam böbürlenerek.

“Bunların mayası aynıdır. Tümü aynı hamurdandır. Ne çabuk geçmiş i unutunuz, daha dün hepsi beraber diler,” dedi aksakalı yaşlı adam, elindeki bastonu kaygısızca yere vurarak.

“Bana düşman olmayan kurt, isterse bin yıl yaşasın, bize yiyecek dağıttı ya,” dedi, Dedo.

“Bunları iyi tanımak gerekir. Böyle yalancı, ikiyüzlü adamların yüzünde, Nemrut’tan beri, tüm acıların kaynağı haline gelmiş Urfa,” dedi Müslim.

“Sof i Efendi, doğru diyorsun, bunların hepsi birer zalimdir, ama şu Sağır Paşanın partisinden de artık kurtulmak gerekiyor,” dedi ötekisi.

“Hepsinden kurtulmak gerekiyor. Bunlar, Kur’an’da adı geçen Sodom ile Gomore halkı gibi yoldan çıkmış, ahlakı bozulmuş, hangisinin neyine oy vereceksin,” dedi Müslim.

“Her kürsüye çıkan, önüne gelen her ineği sa ğar gibi, ağzına gelen her sözü söylüyor. Yalan, parayla değil ki! Ahlak kalmamış, bunlar insanlıktan çıkmış, insan suretinde bir domuza dönüşmüşler,” dedi Ömer.

“Şu Sağır Paşanın, Kürtlere yapmadığı kötülük kalmadı, hükümette kalması bize hiçbir fayda getirmez,” dedi yüzü güneşte kavrulmuş bir di ğeri.

“Refik Koraltan, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü daha düne kadar eski partinin başındaydılar, her şey onların elindeydi. Bugün ayrılmış, yeni bir parti kurmuşlar. Adam, aynı adam peki, ne de ğişecek,” dedi biri.

“Bunlar, pastayı paylaşamadılar, eski partiden ayrıldılar. Vallahi kutsal kitap hakkı için hiçbir farkları yoktur,” genç biri, karşısında oturan ayı kılıklı adama bakarak.

“Farkları, olmaz olur mu? Bu adamlar; ‘yoksulluğa çare bulacağız,’ diyorlar,” dedi ayı kılıklı adam.

“Kötü olan yoksulluk değil, yoksulluk toplumda sefilliği yaratıyor. En çok sefilliği yaratanlar, bu gözü doymaz kalpazanlardır,” dedi Müslim.

“Benin bildiğim, bunlarda ahlak, utanma, ar, namus diye bir şey kalmamış. Para için yapmayacakları kötülük yoktur,” dedi aksakalı yaşlı adam.

“Bunlar, ahlakını yitirdikleri için her şeyini yitirmişler,” dedi Ömer.

“Gemiciler kralı ile Rami gibilerini, ahırları temizlediğimiz şu iri süpürgelerle süpürüp Ferat’ın sularına atmak gerekir,” dedi bir genç.

“Bunlar, yalan üstüne yalan söylüyorlar,” dedi biri.

“Sefil adamdan; utanç, merhamet, acıma, dayanışma, yardım etme duyguları ile din, iman toptan yok olup gider! Birecik’te şu Rami’nin Karaçilere yaptıklarını, nasıl bir sefil olduğunu herkes biliyor. Gemiciler kralı da her gün onunla birlikte rakı masasındadır, hiçbirine rey vermemek lazım,” dedi Müslim.

“Rey kullanmazsak bize para cezası kesiyorlar,” dedi diğeri.

“Onun da kolayı var, reyini kullan, ama üzerine birkaç kez mühür vur, yak gitsin,” dedi öteki.

“Yazık değil mi yakacağına Demokratlara verelim, bize yiyecek paketi dağıttılar,” dedi ayı kılıklı adam.

“Bir kaplumbağa gibi kabuğuna çekilen şu fukara Dedo, Allah nezdinde, bu sefillerden daha onurludur,” dedi Müslim.

“Bu kadar yaptıkları zulümden sonra hiçbirine rey vermemek gerekir. Bu Rami var ya bu Rami, biz köylülere yapmadığı kalmadı. Şimdi de kalkmış ‘köylü milletin efendisidir,’ diyor utanmadan,” dedi Ömer.

“Eh, akıllı hafif olanın her zaman yükü çok ağır olur,” dedi yaşlı adam bastonunu üst üste yere vurarak.

“Amca, bal çalanı arı sokar, kendini ele verir, baksana utanmadan bir de mübarek cuma günü gelmiş bize nutuk çekiyor, her akşam rakı içen, her cuma Birecik’te elbiselerimizi köpeklerine parçalatan, kendisi değilmiş gibi,” dedi Müslim.

“Sofî, bunlar, bir kere karıyı boşamışlar, karıyı boşayan asla dönüp arkasına bakmaz,” dedi diğeri.

“Bunlarda kızaran yüz yok ki! Yüz verip alıştırmayacaksın, alıştılar mı peşini bırakmazlar,” dedi bir diğeri.

“Hilesiz bir seçim olsun, Sağır Paşa kaybedecek, ama her hileye başvuruyorlar,” dedi Ömer.

“Ömer oğlum, sen Allah yolunda bir insansın, hiç merak etme, hile de onları kurtarmayacak, tilkiden kurnazı yoktur, ama kürkçü dükkânına uğra, derisinden de daha bol yoktur,” dedi yaşlı bir adam.

“Yeni kurulan parti, sanki bunlardan daha mı iyi? kirpi yavrusunun dikenlerine bakmadan; ‘ne kadar güzel, ne kadar yumuşacık,’ deyip durur,” dedi ötekisi.

“Sağır Paşa deneyimli asker politikacı, milleti savaşa sokmadı çok şükür, diğerlerinin ne yapacağını bilmiyoruz ki? Söylediklerine değil yaptıklarına bakacaksın,” dedi orta yaşlı biri.

“Sağır Paşa’nın bize ne faydası? İstemem, benim olmayan isin yeli üzerimden geçsin, bir yiyecek paket bile bize dağıtmadı bunlar,” dedi ayı kılıklı adam.

“Sağır Paşa’nın partisi, millete çok çektiirdi, değişeceklerine inanmıyorum. Eşek, aynı boz eşektir,” dedi Ömer.

“Sağır Paşa ne söylerse söylesin, bu seçimi kaybedecek,” dedi bir genç.

“Öyle söylemeyin, vallahi yine kötünün içinde en iyisidir Sağır Paşa,” dedi diğeri.

“Evimizdeki bir avuç buğdaya zorla el koyan Sağır Paşa yine aynı Sağır Paşa değil mi? Ekmeğim fazla gitsin, ama pişiren bari usta olsun,” dedi ayı kılıklı adam.

“Var mı ki ekmeği ustaca pişiren,” dedi biri tepkiyle.

“Sağır Paşa mı asla,” dedi öteki.

“Bunların hepsi aynı bokun laciverti!”

“Tütrü tütüü, tütrü tütüü... ‘Manda yuva yapmış söğüt dalına gördün mü amaneyyy!’ Bre ahmaklar! Bunlar, aynı meydana çıkan, davulcu ile zurnacıdır! Davulcu ile zurnacı birlikte olmasa düğün olmaz ki,” dedi Bıçakçı Ali, türkü söyler gibi makamlı bir sesle. “Hah, hah, hah,” diyerek ortalığı kakkahaya verdi.

“Vallahi en doğru sözü sen söyledin Ali,” dedi Müslim.

“Ne anlar ki, deli Ali işte,” dedi ayı kılıklı adam.

Rami ile Gemiciler kralı köyleri dolaştıktan sonra akşam, rakı masasında buluşup tokalaştılar.

“Tek parti, neyimiz yetmiyordu ki? Sağır Paşamız, ülkeyi, milleti yedi düvele karşı savundu. Ne güzel idare edip gidiyorduk,” dedi Savcı.

“Efendim, şu ecnebler tutturmuş; ‘demokrasi, demokrasi,’ diyorlar. Bu millet, demokrasiden ne anlar,” dedi Rami.

“Bir taraftan; ‘tek vatan, tek bayrak, tek dil, tek ordu, tek şef; ‘millet, ordu el ele,’ diyoruz; diğer taraftan birbirine düşman, bir dizi parti kuruyoruz,” dedi Komutan.

“Öyle demeyin komutanım. Ecnebilere ayak uyduramasak atamızın dediği; ‘muasır medeniyet seviyesine’ ulaşamayız! Asıl o zaman ecnebilere yem oluruz, demokrasi güzel iyi bir şeydir,” dedi Gemiciler kralı boğma rakısını yudumlarken.

5 Haziran 1946,

Milletvekili Seçim Yasası değiştirilmiş ve Cumhuriyet tarihinde ilk kez çok partili bir genel seçim, adli denetim dışında, açık oy, gizli sayım ve çoğunluk sistemi esasına göre yapıyordu. Basın ikiye ayrılmış, bir kısmı iktidarın, diğerleri muhalefetin sözcülüğünü yapıyordu. Sağır Paşa, yine eskisi gibi yukarıdan belirleme usulü ile vekil adaylarını belirliyor; parti teşkilatlarına genelgeler gönderiyor, belirlenen adaylara itiraz etmeden, oy vermelerini istiyordu.

Küsüp köşesine çekilen Taş Paşa, kükreyerek seçim meydanlarına çıkmış, bağımsız milletvekili adayı olmuş; “eğer beni seviyorsanız, memleketin hürriyet ve selamete kavuşmasını istiyorsanız; Sağır Paşa’nın partisinden ayrılınız, yeni partiye geçiniz,” diye propaganda yapıyordu. Kalabalıklar; “milletin babası, milletin kurtarıcısı,” diyerek omuzlarda taşıyordu.

İki parti arasındaki kavga, eski bir kavgaydı. Kökenleri, 1902’lerdeki Jön Türkler kongresindeki ayrılığa kadar uzanıyordu.

İttihat ve Terakki çizgisi; Halk Fırkası ve Sağır Paşa ile devam ediyordu. Hürriyet ve İtilaf, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası ve yeni kurulan partiyle çizgisini sürdürüyordu.

21 Temmuz 1946 Pazar,

“Gördün mü?”

“Ne olmuş ki?”

“Bizim köye bir görevli memur, bir baş çavuş, iki jandarma gelip camiye sandık kurmuşlar.”

“Sabah radyodan dinledim, Sağır Paşa sıkıyönetim ilan etmiş kuş uçurtmuyor!”

“Hükümet, seçim için alkollü içki satışını yasaklamış.”

“Seçim, saat 17.00’de de bitecekmiş!”

“Baş çavuş haber göndermiş; ‘akşama kadar bekleyemem, herkes saat on ikiye kadar gelip oyunu kullansın,’ demiş.”

Derken başçavuş, saat 13.00’te Amara’daki sandığın başında bekleyen görevli ile sandığı mühürleyip etiketledi. Tutanaklar tutup imzasını attı.

Jandarma başçavuşu, oyları ilçeye taşırken yolda durup mührü kırdı, sandığı açtı. Sağır paşa partisini on oyla öne aldı. Sandığı yeniden mühürleyip etiketledi. Görevli tutanakları yeniden imzalarken;

“Bu Liberal Menderes, Amerika’nın has adamıdır. Başa gelirse kanla kazandığımız vatani parayla ecnebilere satacak, padişah düzenini yeniden getirecek,” dedi başçavuş.

“Allah, Sağır paşayı başımızda eksik etmesin,” dedi memur.

Derken oylar, asker denetiminde köylerden, merkezlere taşındı. Oy sayım işlemleri tamamlandı. Sağır Paşa, İstanbul Radyosu’ndan; “Sevgili yurttaşlarım, bizim parti, büyük bir zaferle seçimi kazanmıştır,” diye açıklama yaptı.

IV

Hazan yüklü, kızıl damarlı, koyu sarı bir yaprak daha düştü. Altın sarısı bir yaprak, döne döne düştü. Düşüp sarı bir oyma desen gibi renkli kilimin üzerine yapışıp kaldı. Sarı sıcak bir gün daha başlıyordu. Ilık ve koyu bulutlar, gökyüzünde dolaşıyordu. Güneş, hala Amara’nın evlerini ısıtıyor, serçeler güneşin keyfini

çıkartıyor, köylüler kış hazırlıklarını tamamlamak için uzun, sıcak, sonbahar günlerini çalışarak geçiriyordu.

“Kızım, koş git, Hanîfe ile Sultan teyzeni çağır, bize gelsinler,” dedi Üveyiş. Ninesinin adını taşıyan Havva, avluda zıplayarak dışarı çıktı. Önce Hanîfe’ye sonra Sultan’a uğradı. Çok geçmeden, ikisi de avlu kapısından içeri girdi.

Sevgiyle Hanîfe’ye baktı. Gülümsedi. Bir taş kolye gibi boynunda taşıdığı saf, masum çocukluğunu, birlikte bağ bekçiliği yaptıkları günleri hatırladı. Sonra;

“Bunları tek başıma yapamam, birlikte yapalım, size de lazım olacak,” dedi Üveyiş.

Hanîfe’nin solgun yüzündeki, bitkin ifade yerini sevinçli, mutlu, çocuksu bir gülümsemeye bıraktı.

“Çok iyi ettin abla,” dedi.

“Rahmetli Leyla ninem, her yıl bir çuval nar kabuğu güneşte kurutur, sonra “ceft” yapardı. Çocukken yanına oturur, bana da oyun öğretir gibi öğretirdi,” dedi Üveyiş.

“Hatırlıyorum, benim de nenem her yıl yapardı, o ölünce de annem devam ettirdi,” dedi Hanîfe.

“Onlar da kendi annelerinden öğrenmişler, kim bilir ne zamandan beri sürüp geliyor,” dedi Sultan.

Hanîfe, yüksek sesle alaylı alaylı gülerek;

“Adem ile Havva’dan beri,” dedi.

“Bu, annelerimizden, ninelerimizden bize emanet kalmış bir iştir,” dedi Sultan.

“Acaba kadınlar, başka yerde işi de bu yapıyorlar mı,” dedi Hanîfe.

“Hayvancılığın olduğu her yerde vardır,” dedi Üveyiş.

“Xezê, bu gün babası Dedo’nun evine gitmiş. Hala seçimde aldığı eşyalar varmış,” dedi Sultan, konuyu değiştirip dedikodu yapmak isteyen istekli bir sesle.

“Acaba ne vermişler ki bu güne kadar saklamış,” dedi Üveyiş.

“Ne verecekler ki? Bizim kapıya da bırakmışlardı, biraz bulgur, biraz pirinç ile yağ vardı içinde,” dedi Sultan.

“Bizim kapıya da getirdiler, Sofî, kıyameti kopardı. Haramdır diye geri çevirdi,” dedi Hanîfe.

“Onların malı onların olsun, bizimki bize yeter. Seçim bitti, bir daha ki seçime kadar artık kimse uğramaz,” dedi Üveyiş.

Bir sarı yaprak, döne döne düştü. Sultan, asırlık dut ağacının altında serili kilimin üstüne, sofraya büyüklüğünde bir ince bez yaygı serdi. Hanîfe ağacın dibinde duran, kuşların üzerine pislediği, “destar” dedikleri el değirmenini bir bezle temizledi. Getirip kilimin üstündeki bez yaygının ortasına yerleştirdi. Sultan, “Siqo” dedikleri, siyah taştan içi oyularak yapılan, küçük taş dibeğin içini sildi.

Üveyiş, önce bir çuval nar kabuğunu; ardından bir leğen dolusu, “ceft” denilen palamudun, taş gibi sert olan dış kabuğunu getirip kilimin üzerine yığıdı.

“Sultan, sen dibeğin başına geç. Ben ile Hanîfe de el değirmenini çalıştıralım,” dedi.

“Tamam, abla,” dedi Sultan.

İki ayağını uzatıp taş dibeğin başına oturdu. Usul usul palamut kabuklarını avuçlayarak dibeğe boşalttı. Sapı, sağlam mazi ağacından yapılan, küçük taş tokmağı eline alıp palamut kabuklarını dövmeye başladı. Bir kilo ağırlığındaki kara taş tokmak, inip kalktıkça, iki taş arasında kalan kabuklar parçalanıp ezildi. Sultan güçlü kollarıyla durmadan palamut kabuklarını dövdü.

Hanîfe, bir ayağını uzattı, diğerini altına çekerek çalışma pozisyonu aldı. El değirmeninin tutağından tuttu. Üveyiş, parçalanmış nar kabuklarını avuçlayıp azar azar el değirmeninin üstündeki ağızlıktan boşalttı. Hanîfe, tek eliyle, döndürmeye başladı. “Destar,” dedikleri el değirmeni döndükçe kabuklar iki taşın arasında kalıp un ufak oluyor, sapsarı iki taşın arasından sızarak bez yaygının üstüne dökülüyordu.

Ezilen kuru kabuklar kısa sürede parçalanıyor, iki taşın arasından “zerik,” dedikleri sapsarı, un haline gelen toz, bez yaygının üzerine dökülüyordu. Hanîfe değirmeni çevirdikçe Üveyiş, durmadan avuçlarıyla nar kabuklarını boşaltıyordu.

Hanîfe, sağ koluyla durmadan tutağı çeviriyordu. Sağ kolu yorulunca, sol eliyle döndürüyordu.

Taş döndükçe, sapsarı un haline gelen zerik iki taşın arasında akıyor, ince yaygının üzerinde birikip çoğalıyordu.

Taş tokmak Sultan’ın, güçlü kollarıyla durmadan inip kalkıyordu. Bir eliyle, dibekteki kabukları döverken diğer eliyle dışarıya taşan kabukları toplayıp tekrar içine atıyordu. Tokmak, durmadan kalkıp iniyor, un haline gelen cefti, avuçlarıyla dibekten çıkarıp yanındaki bez torbaya dolduruyordu. Sonra dibeğe yeni kabukları doldurup tüm gücüyle dövüyordu. Tekrar dövüp tekrar boşaltıyordu.

Dövüp döndürme işlemi akşama kadar devam ederken dut ağacının dalları arasındaki serçeler hala oynaşip duruyordu.

“Ah belim, belim tutulmuş! Kollarım, artık kendi kendine inip kalkıyor,” dedi Sultan. Sonra; “hi hi hi,” diyerek güldü, işini bitirip ayağa kalkarken.

“Benimkiler de kendi kendine dönmeye devam ediyor,” dedi, yerinde zor kalkan Hanîfe.

“Benimki de durmadan kabukları avuçlamaya devam ediyor,” dedi Üveyiş.

Bir torba beyaza çalar gri ceft!

Bir torba sarı, sapsarı zerik!

O gün üçü, bin yıllardan beri tekrarlana gelen bir işi, bir kez de onlar yaparak tekrarladı.

Bir dut yaprağı, akşam kızılığında döne döne düştü. Sarı bir desen gibi kilime yapışıp kaldı!

V

Sırtında iki sandık yüklü katırın yularını tutmuş, üstüne eski çizgili gri bir pantolon, kirli, sarı hâkim yaka gömlek, dizlerine dek inen bol ceket, başında kirli fötr şapka olan bir adam, Cibîn yolundan gelerek Amara’ya girdi. Çocuklar oyunu bırakıp ilgiyle bu garip kılıklı bu adama baktılar.

“Ömer’in evi hangisidir, Abdullah oğlu Ömer,” dedi adam Türkçe. Hiçbir şey anlamayan çocuklar, birbirine bakıp omuz silkeleyerek gülüştüler.

“Abdullah oğlu Ömer’in evi,” diye tekrarladı.

Pantolonlu, fötr şapkalı bu garip adama tuhaf tuhaf bakan çocuklardan biri;

“Ne dediğini anlamadım, ama Abdullah ile Ömer amcanın adı geçti,” dedi.

“Senin deden, bu adamın dilini biliyor, onun yanına götürelim,” dedi bir çocuk Üveyiş’in kızı Havva’ya.

“Dedeme götürelim,” dedi Havva sevinerek.

Çocuklar önde, adam katırın yularını tutmuş, arkada avluya girdiler.

“Abdullah dede, bu adam, bizim dilimizi bilmiyor, sana getirdik,” dedi Havva.

“Buyurun hoş geldin,” dedi Abdullah. Adam bir yandan; “hoş bulduk,” derken diğer yandan, katırın, sırtındaki sandıkları indirip dut ağacının altına yerleştirdi. Katırını götürüp ahırın önünde bağladı. Senem, kapıda durmuş çocuklarla birlikte adama bakıyordu.

“Senin adın ne,” dedi Abdullah, gelip yanına oturan adama.

“Benim adım Mişel. Mişel Ağa derler bana,” dedi. Sonra; “Ömer’in askerlik arkadaşım,” diye ekledi.

“Ne iş yaparsın, Mişel Ağa?”

“Eskiciyim. Antik eşya topluyorum!”

“Nasıl antika eşya?”

“Atadan, dededen kalmış kullanılmayan, işe yaramayan, gümüş, bakır, tunç eşyalar. Plak, gramofon, yüzük, bilezik, boncuk, eski ceviz aynalar, taş tepsiler... Anlayacağın eski olan her şeyi satın alıyorum,” dedi. “Babadan, dededen kalma mesleği sürdürüyoruz,” diye ekledi.

“Senem, misafirimiz uzak yoldan gelmiş, şimdi acıkmıştır, yemek getir,” dedi Abdullah.

Derken Senem ekmek sofrasını getirip yere serdi. Birer tabak yoğurt, pekmez getirip önüne koydu. Mişel, karnını doyurdu. Etrafına dikkatlice bakıp inceledi.

“Arkadaşım Ömer nerede,” dedi.

“Tarlaya gitmiş, akşama döner.”

“Şu siyah güller, ne kadar ilginç!”

“O siyah güller, buraya ait.”

“Her yerde beyaz, kırmızı pembe, sarı gül gördüm de siyahını ilk kez görüyorum,” dedi Mişel merakla.

“Siz şimdiye kadar hiç karagül görmediniz mi?”

“İlk kez burada görüyorum,” dedi.

Ayağa kalktı, gidip duvar dibindeki iri siyah gülleri incelemeye başladı.

“Mişel efendi, o gördüğün siyah gül, tüm gülistanların kraliçesidir! Suların padişahı, Ferat’ın sularına âşık, ağlayan çöl kraliçesi, Bedevi Arap kızıdır. Biz ona; ‘ağlayan Arap kızı,’ da deriz.”

“Ben bugüne kadar ne duydum ne de bir yerde rastladım.”

“Bu, hiçbir güle benzemez. Çok alımlı, alıngan ve nazlıdır. Dikkat et, parlak, koyu mora çalan, kehribar karası bir rengi var. Gören her insan ona bakmaktan kendini alamaz. Baka baka ona âşık olur,” dedi Abdullah.

“Bu gül, hep böyle siyah mı kalır?”

“Mişel efendi, bu gülün tonları, bulunduğu kıyı şeridine göre değişir. Bazıları goncayken kapkaradır, açılınca koyu şafak kıızıllığına dönüşür. Bazı noktalarda hep kara rengini korur. Boyu bir buçuk metre kadar uzar, gülleri yedi santimetre büyüklüğüne ulaşır. İşte biraz bodur, yarı katmerli, hoş kokuludur. Ha, kokusu hiçbir gülden bulunmaz,” diyerek Abdullah izahatta bulundu.

“Ben güllere çok meraklıyım, nasıl temin edebilirim?”

“Temin etmek kolay da yalnız Mişel Ağa, bir sorun var.”

“Sorun neymiş Abdullah Efendi?”

“Bu güllere âşık olanlar, hiçbir zaman sevdiklerine kavuşamazlar.”

“Neden kavuşamazlarmış ki?”

“Mişel Ağa, efsane işte, ama efsane deyip geçmeyeceksin. Bizde efsanenin bir de kökü ve inanç tarafı var. Bu karagül; yakışıklı Kürt gencine âşık olmuş, muradına erememiş, kızgın, kızıl kum çöllerinin güzel, asil ruhlu Bedevi Arap kızıdır!”

“Neden kavuşamamış ki?”

“Kız ile oğlan ele ele verip kaçarken kızın kral olan babasının askerleri peşlerine düşmüş. Oğlan, kızla birlikte, at sırtında, Ferat ırmağını geçerken askerler arkada oğlanı okla vurup öldürmüş! Efsaneye göre Arap kızı da; ‘Allah’ım beni Ferat’ın kıyısında bir gül ağacı yap ki hep sevdiğimin kapıldığı şu akan sarı hırçın sulara bakıp onu hatırlayayım,” diye yakarmış. Kral’ın adamları tam kızı arkadan, saçlarından tutup yakalayacakken kız olduğu yerde bir gül ağacına dönüşmüş. O an, orada, siyah iri güller açmış. İşte Mişel Ağa, efsaneye göre o günden beri bu karagül, sadece Ferat’ın havasını soluyabileceği yerde yetişir. Bu gül, Ferat’ın suyuna, havasına, toprağına, hırçınlığına, asiliğine âşıktır. Bir gün sevdiğinin, bu sulardan çıkıp yanına geleceğine inanmaktadır. Bu inançla hep süslenerek iri, siyah güller açıp, sevdiğinin geleceği günü beklemektedir. Buradan ayrıldığı zaman bütün rengini, güzelliğini, alımlılığını yitirir, solar. Ferat’ın sularını Karadağ’ın bulutlarını özler, küser, boynunu bükerek hüznlenir, çok geçmeden ya ölür ya da değişir kendisi olmaktan çıkar,” dedi Abdullah.

“Çok garip bir efsane! Peki, nasıl elde edebilirim bu gülü?”

“Bilmem vallahi, anlatım ya başka hiçbir iklimde yetişmez. Dünyada bir tek Kürt coğrafyasının Ferat ırmağının kıyısındaki, küçük kasabamız, Halfeti havzasında yetişir. Bir tek Halfeti’nin nemli kıyılarında kara kapkara açar. Ferat’ın nemli, cennet köşesinden uzaklaştıkça, boynu bükülür, rengi değişir. Anlayacağın bu gül yaban elleri sevmiyor, kendi toprağına âşıktır! Anlatım ya bu gül, bir tek suların padişahı, Ferat’ın hırçın sarı sularına âşıktır. Aşkından uzaklaştığı an, başka bir diyarda, başka bir toprakta, başka bir iklimde sihirli bir şekilde değişir, kehribar karası parlak rengini yitirir, sıradan bir güle dönüşür. Ferat kıyısı boyunca, karagül gülistanı uzanır. Gülistanda

toplanan karag  ller, deste deste kentlere gönderilip beylerin, mirlerin masalarını süsler, ama o hiç kimseye yar olmaz. Efsaneye göre   şık olduğu, o yakışıklı, yiğit Kürt gencini bekleyip durur,” dedi Abdullah.

“Bu ne kara sevdymış böyle,” dedi Mişel.

“Ya Mişel Ağa, bizim toprağımızda, bizim kültürümüzde bütün aşklar, bu karag  l gibi kara sevdadır!”

“Bizim tüm efsanelerimiz para ve ticaret ile ilgilidir!”

“Mişel Ağa, biz Kürtlerde paranın, altının fazla değeri yoktur.”

“Böyle bir g  le ömrümde ilk defa rastlıyorum!”

“Ha Mişel Ağa, bir de bizim burada Mezopotamya sümbülü var. O da bir tek Urfa’nın bazı mahall   noktalarında yetişir. Karag  l, Mezopotamya sümbülü ile birlikte, bir de asma çiçeği, peygamber   i eği, Karacadağ   iğdemi, deve dikenini ve bazı kır çiçekleri de yöremize özgüdür. Daha çok sürülmeyen, bakir topraklarda, sıcak hava koşullarında yetişen, hekimlikte kullanılan birçok   ıfalı bitki var. Bizim coğrafyamız, çok bereketli, kutsal, zengin bir topraktır. Benim gelinim Üveyiş, o bitkileri bir bir tanır. Mademki çok merak ettin, ben sana karag  l fidesi hazırlarım, giderken yanında götürürsün.”

“  ok iyi olur Abdullah Bey, acaba biraz da Ferat’ın toprağını mı götürsem, ekmek için.”

“Toprak mı” diye söylendi Abdullah. “Oğlum Mişel Ağa, taşıma suyu ile değirmen dönmez. Biz Kürtlerde toprak yaşamdır, her yaşam, ait olduğu yerde güzeldir. Bu toprağı burada koparırsan hiçbir işe yaramaz,” diye ekledi.

“Demek ki yerinden koparıldı mı verimliliğini yitiriyor ha.”

“Yarın da burada kalıp misafirim olursan sana suların padişahına özgü Şalut balığını ikram ederim.”

“Nasıl bir balıktır Abdullah Bey?”

“Şalut Balığı, bir tek Ferat’ın sularında bulunur. Siz Museviler için de kutsal bir balıktır!”

“Museviler,” deyince Mişel’in gözleri fal taşı gibi açıldı. “Abdullah Bey Ferat çok ilginç bir ırmakmış!”

Derken akşam oldu. Ömer ile Üveyiş tarladan döndü. Hava ile Ayn kapıya koşup;

“Baba senin askerlik arkadaşın gelmiş,” dediler.

“Kızım benim askerlik arkadaşım da kim,” deyip Havva’yı kucakladı. Üveyiş de Ayn’ı kucağına aldı.

“Bizim dilimizi bilmiyor, Abdullah dede onun dilini biliyor,” dedi Havva.

Sonra köylüler erkek, kadın, çocuk birer ikişer Ömer’in avlusuna damladılar. Mişel’in başına toplanıp arka arkaya sorular sordular.

Kadınlar, çocuklar evde kıyıya, köşeye atılmış, unutulmuş, üstü tozlanmış, ne kadar eski eşya varsa getirdiler. Atların, katırların, eşeklerin yularındaki boncukları, zilleri, küçük aynaları, nazarlıkları! Eski hançerler, kılıçlar bozuk tabancalar! Padişah, Abdülhamit’ten Reşat’tan kalma paralar!

“Ömer’in, bu askerlik arkadaşı, Mişel denilen adam kafayı oynatmış. Eski, yaramaz, çöpe attığımız şeylere para veriyor,” diyerek getirdiklerini bir bir sattılar.

“Bu hançerin biraz pas tutuğuna bakma, kabzası sedeftir, tam iki yüz yıllıktır, dedemden kalmadır!”

“Bu tabanca, dedemden kalmadır, Osmanlı Rus harbinde dedem askerlikten getirmiş, horozu kırılmış başka bir eksiği yok, evde kala kala paslanmış.”

“Bu plak ile gramofonu, dedem, köye gelen çingenelerden almış!”

“Bu gümüş gerdanlık, ninemden kalmadır.”

“Bu bakır bilezik, sağlığa çok yararlıdır, rahmetli, annem vermişti.”

“Bu küpe...”

“Bu bilezik...”

“Bu ayna...”

“Bu sandık...”

“Bu iri taş, nazar boncuğu.”

Mişel, gece, çıra ışığında aldığı eşyalara tek tek bakıp her eşya için ayrı ayrı bozuk paralar sayıp ödedi. Aldıklarını sandıklarına tıka basa doldurdu. Aldıklarını bir yandan sandıklara dizerken bir yandan da Ömer ile askerlik anılarını anlatıyordu. Gülsün, Havva, Ayn büyülenmiş gibi, ağızları açık adama bakıyorlardı.

Abdullah bazı eşyaları tanıdı, hüzünlendi. “Her eşyanın ayrı bir yaşamı, geçmişi, hikâyesi var, her eşya yaşanmış, ayrı bir anıdır. Kim bilir şu gümüş gerdanlığı, hangi güzel kadın takıp sevindi. Ya şu gümüş küpeler, hangi genç kızı sevindirdi. Şu, ceviz kakmalı aynaya kaç kişi, kaç kere bakıp kendisini seyretti. Şu tunç tasta su içen adam, Yemen’e gitti de bir daha geri dönmedi.” diye düşündü. Abdullah, eşyalara bakarken gözleri nemlenmiş, hüzünlenmiş, geçmişe dalıp gitmişti. Sanki eskici Mişel onun geçmişinden bir parça alıp götürüyordu.

Sabah olunca, Üveyiş kahvaltayı hazırladı. Kahvaltıdan sandıklarını katıra yükleyip vedalaştı.

“Haydi, Abdullah Bey, selametle kal, kıismetse bir daha ki sefere karagülü alıp götürürüm,” deyip Antep’e gitmek için yola çıktı seyyar antikacı.

“Güle güle, Mişel Ağa! Bir daha gelince sana karagül fidesini hazırlarım!”

Günler günleri, ayları izliyordu. Kış bitmiş, zaman ırmağı aşına yatağında akıp gidiyordu. Yumuşak, ılık, ısıtıcı kış güneşinin güzelliğine kendini kaptıran güvercin sürüsü, havalanıp uçuyordu. Ak bir güvercin camî duvarının takasına tünemiş dem çekiyor, serçeler evlerin saçaklarında cıvıdayıp duruyordu.

Üveyiş ile Ömer, kış güneşinden yararlanarak büyük baş hayvanları avluya çıkarmış, ahırları temizliyordu.

Ayşe'den sonra Üveyiş, üst üste dört kız doğurmuş, Binaz ile Nahide ölmüş, Havva ile Ayn yaşıyordu. Abdullah ile Ömer hala erkek çocuk bekliyordu.

Akşama doğru gökyüzünde birkaç bulut peyda oldu. Sonra büyüyerek güneşin önünü kapattı. Karadağ üzerinden gelen soğuk hava dalgasıyla birdenbire gök karardı, bulutlar hareketlendi, gri renkli iç karartıcı, kavisli bir hava oluştu. Köpekler ulumaya, çıplak ağaç dalları sallanmaya, rüzgâr ılık çalmaya başladı.

“Havva kızım, çabuk dedeni içeri al, hava iyice soğudu,” dedi Üveyiş bağırarak.

Havva, gün boyu dışarda avluda güneşlenen, Abdullah'ın elinden tutup içeri götürdü.

“Kızım, zaman değişti, çok değişti, eskiden böyle miydi,” dedi, Abdullah, karşısında halden anlayan, büyük bir insan varmış gibi yakınarak. Gözleri yakını görmüyordu. Torunları, elinden tutup her dışarı çıkardığında; “Güzel kızım, Allah'ın bir alametidir. Onun işine karışılmaz, uzaktaki bütün yıldızları görüyorum, ama iki metre önümü göremiyorum,” diyordu hüzünlenerek.

Ocağın önünde otururken Senem'in sesini işitti. “Allah razı olsun Senem'den! Besi kadar olmasa da iyi kadındır. Çocuklarıma, torunlarıma, gelinime analık yapıyor. Hiç üşenmeden bana bakıyor,” diye düşündü. Geçmiş günlerini

düşleyerek yaşıyor, evden çıkmıyordu. Avluya çıkıp bir minderin üzerinde dinleniyordu. Artık evinde at kişnemesinin sesi duyulmuyordu. Silahı hala duvarda asılı, Jandarma elbiselerini de bir anı olarak saklıyordu. Hava kararınca, Gülsün ırayı yaktı. Ocağı, alı ırpı koydu, ortasına da kuru ot yerleştirdi. Üzerine tezekleri birbirine çatarak indirdi.

Ömer’in askerlikte yıllar önce getirdiğı, “siper çakmağı,” denilen fitili çakmağı yakarak ateşi tutuşturdu. Bacadan esen rüzgârla, içeriye duman doldu. Ateş yavaş yavaş tutuşunca dumanlar simsiyah, ıslı bacadan yukarıya doğıru yükseldi. Ömer, işlerini bitirince, gelip ateşin karşısında, Senem’in yanında otururken; “Baba nasılsın,” diye sordu.

“Oğılum Ömer, artık vakit tamamdır. Bana verilen zamanın bitmesini bekliyorum. Hayırlısıyla bir de erkek torunumu görseydim, ölüm Allah’ın emridir,” dedi.

“Baba, inşallah her şeyi görürsün,” dedi Ömer.

Sonra Üveyiş ii ekmek dolu sofrayı getirip yere serdi. Ardından mercimek orbası dolu küçük leğeni indirdi. İki üç iri, kaba, el yapımı tahta kaşık ile bir iri baş soğanı parçalayıp yanına bıraktı.

Üveyiş ile Senem, kuru ekmeğı çorbaya doğıradı. Hep birlikte sofraya oturdular.

Derken dışarda fırtına yağımura dönüştü.

Abdullah, yatsı namazını kıldıktan sonra ocağın yanında, eski bir minderin üzerinde uzandı.

“Oğılum Ömer, çok sancım var,” dedi.

“Baba Emine nineyi çağırayım, sana baksın,” dedi Ömer.

“Sana biraz ‘tehlik,’ kaynatayım iyi gelir,” dedi Üveyiş. Bir tutam otu, küçük bir tencereye, koydu, üzerine biraz su bıraktı, kaynatıp Abdullah’a iirtti.

Abdullah, iyice yaşlanmış, ağzı büzülmüş, alnı kırış kırış olmuş, ölümü çoktan kabullenmişti. Çok sevdiği bir dostunu uzaklardan, çok uzaklardan bekler gibi bir beklenti içine girmişti. Uzak, çok uzak, adını bilmediği bir kentte garip mahzun, aşına yüzlü bir misafir bekler gibi bekliyordu. Hep düşte yaşar gibiydi. Uzaktaki misafir, sanki gecikmiş, her an kapıdan girecekmiş gibi kaynağı belirsiz, şifreleri yitik bir beklenti içindeydi.

Öcê kadından kalma, avludaki dut ağacının altında her oturup Ömer’e baktıkça yalnızlığına, erkek çocuklarının olmayışına içten içe üzülmüyordu. Kendi kendini teselli etmek için; “Zaman değişti. Eskiden böyle miydi,” diyerek yakınıyordu.

Kürt gelenek ve göreneklerine göre hareket ediyordu. Kadim paylaşımcı, adaletli, misafirperver ve onurlu Kürt kabile insanına özgü ağır başlı, vakur, bilge, etrafına güven veren bir duruşu vardı. Ömer’in yalnızlığını düşündükçe, yüzüne güz hüznü acılar düşüyordu. İnce, esmer yüzünde derin ve belirgin çizgiler oluşmuştu. Saçı, sakalı apak olmuş, bastonla eve girip çıkıyordu. Cuma günleri, Ömer elinden tutup camiye götürüyordu. Caminin avlusunda, bütün yaşlılar etrafında toplanıp sohbet ediyordu.

Yıllarca silahı omuzunda, at sırtında köyleri dolaşmış, köylülerin işlerini görmüş, dostlar edinmişti. Her gün dostları ziyaretine geliyordu. Gün geçtikçe çöküyor ve zayıflıyordu. Hekim-i Lokman geleneğinden gelen hekimler, ona çeşitli ilaçlar öneriyordu. Kimi Hocalar, dualar okuyup muskalar yapıyordu. Abdullah bunlara içten içe gülüp geçiyordu.

Dışarda fırtınayla birlikte şiddetli bir yağmur yağıyordu. Sancılar içinde uzandığı minderin üzerinde eski günlerini düşünüyor, tüm geçmişini sorguluyor, Ömer için kaygılar duyuyordu. Mırıldanan bir sesle Senem’e bakıp; “Her şey

gerilerde, çok gerilerde kaldı. Sanki her şeyi daha dün yaşamışım, gençlik, güç yeni elimden kayıp gitmiş gibi geliyor bana,” dedi.

Annesini, eşi Besê’yi, Ermeni Artos’u, paşalardan gelen gizli emri, mavi gözlü çocuğu, Öcê kadını, atı dörtnala kaldırıp Birecik’e gidiş gelişlerini, Babası Husên ile efendi ve beylere karşı mücadele verişini tek tek anımsadı. Hüzünlendi. Gözleri nemlendi.

Şimdi yatağa mahkûm olmuş, kendini yalnız ve çaresiz hissediyordu. Göçüp giden gençliğinin bir daha geri gelmeyeceğini düşünüp ölümü kabullenerek biraz rahatlıyordu.

Sancıları giderek arttı. Kadim Tanrıçalık kültürünün geleneğini sürdüren yaşlı hekim Emine kadın, bez torbalara yerleştirilmiş, bitkilerle geldi. Hasta ile ilgilendi, çok umutlu şeyler belirtmedi. “Bu sararmış yüz, ölümün yüzüdür, Abdullah gidicidir,” diye düşündü kendi kendine.

Ömer, gidip hocayı çağırdı. Müslim, sabaha dek başucunda bağdaş kurup taş gibi yerinde kıpırdamadan, “Yasin” okudu. Hoca başucundan kalkıp sabah ezanını okumaya giderken Senem’in acı, tiz, insanın yüreğini paralayan çığlıkları evin içini doldurdu. Ömer’in gözleri nemlendi. Gülsüm, Hava ile Ayn çığlık sesiyle uyandı. Herkesi üzgün görünce olup bitenleri anlamaya çalıştılar.

Camiden dönen Müslim, eliyle önce gözlerini kapattı. Sırt üstü yatırıp bacaklarını ve kollarını düzgünce uzattı. Bir bezle, çenesini bağladı. Gün doğana kadar yanı başında çıra yandı, Müslim Kur’an okudu.

Avludaki, ocağın üzerine bir kazan yerleştirip su ılık olana dek ısıttılar. Cenazeyi alıp camiye göturdüler. Müslim, tahtadan yapılmış musalla taşı üzerinde ölüyü yıkadı. Ardından kefene sardı. Borcunun olup olmadığını cemaatte sordu. Borcunun

olmadığı anlaşıldı. Derken ölüm haberi, bütün çevre köylere yayıldı.

“Taziye Allah rızası içindir, Abdullah zararsız Allah’ın iyi bir kuluydu,” diyerek insanlar akın akın geldiler. Öğleye varmadan, avlu insanlarla doldu. Cenaze namazından sonra, bir çulun içine koyup gençlerin kazıdığı mezara koydular. Aralıksız yağan yağmurda, toprağın bağrında bir ur gibi, taze bir toprak tümseği yükseldi. Müslim, telkin verdi, Fatiha okudu. Ömer ile yakın akrabaları yan yana geçip dizildiler. Mezarda bulunanlar, sırayla; “başınız sağ olsun. Allah rahmet eylesin. Mekânı cennet olsun. Ruhu şad olsun,” deyip tokalaşıp geçtiler. Yedi gün boyunca Ömer’in evi gelenlerle dolup taştı. Gelenler; “El Fatiha,” deyip ölünün ruhuna Fatiha okudular. “Baki olan Allah’tır,” deyip sabır ve baş sağlığı dilediler. Kadınların taziye kurduğu tarafta, yedi gün boyunca ağıtlar yükseldi. Taziyeye gelenler, yardımlaşma ve dayanışma amaçlı, günlük yemekler için hayvan ile yiyecek getirdiler. Hayvanlar kesilip gelenlere yemekler yapıldı. Yedi gün boyunca, Ömer’in evinde yemek pişmedi. Her övün yemeği, bir aile hazırlıyor, yemek yenildikten sonra arta kalan, köyde fakir ailelere dağıtılıyordu.

Ömer, yedinci gün, ölünün helvasını dağıttı, Üveyiş, ölünün giyilebilir elbiselerini yıkayıp fakirlere verdi.

Gelenek, yüzyıllardan beri sürüp geliyordu!

Ölüm; Kürtlerde yıldızsız, aysız kış gecesi gibi mavi karanlık, buz ayaz ve Ağrı Dağı gibi ağırdı. Kara, kapkara bir acılar yığınıydı. Acılar, Ferat gibi akıp gidiyordu. Ölülere değer verip saygı duyuyorlardı. Arkasından gözyaşı dökerek feryat figan aylarca ağlayıp ritüeller düzenliyorlardı.

Dört bir yandan, akın akın insanlar gelip acıları paylaştı. Üveyiş; taziye boyunca gelen misafirlere hizmet edip durdu.

Taziye gelenler, Kürtçe oturup Arapça devam ediyor, yine Kürtçe kalkarak ayrılıyorlardı. Arapça el açıp Fatıha okuyor, Kürtçe baş sağlığı diliyorlardı.

Derken taziye bitti!

Abdullah, öleli daha yirmi gün olmuştu. Bir akşamüstü, Senem aniden rahatsızlandı. Ömer, Üveyiş, kızları gelip başında toplandı. Eli, kızı Ayn'ın elindeyken; “Haydi, güzel çocuklarım, hoşça kalın. Ben, Abdullah'ın yanına gidiyorum,” dedi. Herkes ona bakıp; “şaka yapıyor,” diye gülümsedi. Kızı Ayn; “Anne, Besê anne de orada, onunla sakın kavga etme,” diye takıldı. “Besê, benim kader ortağımdır, aramızda hiçbir sorun olmaz,” diyerek hasta yatağında gülümsedi.

Senem, gece yarısına doğru, son nefesini verdi. Üveyiş, sağ eliyle; “Bismillah,” diyerek açıkgözlerini kapattı.

Besê'nin mezarı, Öcê kadının, Abdullah'ın ki Besê'nin yanındaydı. Senem'i de Abdullah'ın diğer yanına gömdüler.

Ömer, alt üst olmuş, derinden sarsılmıştı. Yaşlı Abdullah, evde her zaman belini minnetsiz, güvenle dayadığı sağlam bir kayaydı. Arkasında duran yenilmez manevi bir güç, her daim gölgesinde oturduğu yaşlı bir ağaçtı. Şimdi bu güçlü kaya, ansızın uçurumdan düşüp alaca karanlığa yuvarlanmıştı. Ömer, çırpınıp duruyor, kayasına ulaşmıyordu. Uçurum yüzölçümü, alaca karanlığın hiçlik duygusunu yaşıyordu. Derin bir boşluk duygusu, tüm ruhunu ve bedenini sarmıştı. Abdullah'ın minderini serdiği dut ağacın altına bakıyor, orada bulamayınca hiçlik duygusu, durgun bir göle atılan taşın yarattığı dalga gibi genişleyerek tüm içini kaplıyordu. Hayatında ilk kez, bu kadar kendini boşlukta ve yapayalnız hissediyordu.

Ömer, artık yaşamda bir başınaydı.

“Hiç kimsem bu dünyada kalmadı, bir başıma ne yapacağım” diye düşünüyor, bir midye gibi kabuğuna çekilip büzülüyordu. Yalnızlık ağacına dönüşmüş ıssız, kızgın çölün ortasında bir başına kalmıştı. Sabah dut ağacın altında otururken yedi yaşına giren Havva, gelip Üveyiş’in kucağına oturdu.

“Dayê dedem nereye gitti, küstü mü bize,” dedi.

“Deden mi,” diye kekeledi, ne yanıt vereceğini şaşırان Üveyiş.

“Anne, dedem bir daha gelmeyecek mi,” dedi Havva.

“Deden mi? Hayır kızım, artık gelmeyecek, oraya gidenler, bir daha geri gelmezler.”

“Orası neresi?”

“Kızım dedem öldü. İnsanlar, hayvanlar, canlılar yaşlanınca ölürler. Ölünce toprağa gömerler. Ölüler, bir daha geri gelmezler,” dedi Üveyiş.

“Ama o hep öldü mü? Bir daha hiç gelmeyecek mi?”

“Tabi ya kızım, o hep öldü. Bir daha gelmeyecek.”

“Ben dedem gibi ölmek istemiyorum, mezar çok karanlık, korkarım orada.”

Ömer, Havva’yı kucağına aldı, sevdi, öptü. Sonra;

“Kızım, insan öldü mü kendi öz evine döner! Bir sürü hikâyeye ne gerek var, sonra üzerinde otlar biter, o kadar işte,” dedi.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Mahabad kenti, kar altında kalmıştı. Yer, gök bembeyazdı. Kara kışın ortasında, insanların yüreğinde güneş sıcaklığında özgürlüğe dair, zümrüt yeşilli umutlar yeşeriyordu. Qazi Muhammed, Kızıl Ordu'nun desteğiyle, Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ni ilan etmişti. Sürgündeki bütün Kürt aydınları, Qazi Muhammed ile ilişkililiyor, yanına gidiyor destekliyordu.

Xoybûn, yirmi yıllık ömrünün sonuna gelmiş, kurucuları ve merkez yönetimi, bir “Fesih Kongresi,” kararı almıştı. Özgürlük için yola çıkan, yirmi yıllık örgüttü kimse sahiplenip yola devam etmek istemiyordu.

Kongrede ağır, buruk bir sürgün havası yaşanıyordu. Her biri Kürdistan'ın bir kentinden kopup gelmişti. Tümü bey, ağa paşa ve mir çocuklarıydı. Güzel, şaşaalı yaşamları geride kalmış, sürgün yaşamına bir kader gibi razı olmuşlardı. Kongrede, Xoybûn genel sekreteri Kerem, ilk sözü aldı.

“Değerli beyler, bu kongre vatanımıza, milletimize hayırlı olsun,” diyerek konuşmasına başladı. Biraz durdu. Karşısındakilere baktı. Bütün gözler, pür dikkat ona bakıyordu.

“Xoybûn'un kuruluşundan bugüne kadar, yaptığımız çalışmaları kısaca sizlere aktaracağım.”

“Yazılı rapor yok mu,” diye birkaç ses yükseldi. Kerem, kısa bir duraklamadan sonra kaldığı yerde devam etti.

“Xoybûn'un kurucusu, Vanlı Memduh Selim Bey'in şu an aramızda olmasını çok isterdim. Mir Bedirxan Bey'in torunları,

büyük bir fedakârlık ve vatanseverlik örneği sergileyerek Kahire’den gelip katılım sağladılar! Kamil Paşa’nın torunları bizler, Halep’e gelişimizle birlikte katıldık.

1934–1939 arasında, tam beş yıl boyunca Kadri Kamil Paşazade Bey; 1939–47 arasında ise ben Xoybûn’un siyasi sekreterliğini yaptım.

Birçok değerli işlere imza attık. Birçok toplantı ve kongreyle, partiyi ayakta tutup bugünlere getirdik. İhsan Nuri Paşa’ya destek vermek için beş koldan Türkiye giriş yapıp ayaklanma girişiminde bulunduk. Suriye, Amerika ve Avrupa’daki muhacir Kürtlerle ilişkilendirilip maddi, manevi desteklerini aldık. Kürtlerin birliğini sağlamak için Avrupa ile diplomatik ilişkiler geliştirdik. Kürt davasını, ecnebilere anlatıp destek istedik. Suriye Kürtleri arasında bir milli şuur geliştirdik. Agırî’de İhsan Nuri’ye mali, siyasi ve lojistik yardımda bulunduk. Yirmi yıl boyunca Xoybûn’un programındaki esaslara göre mücadele ettik.

Umarım ki bu, son kongremiz olur. Fesih kongresiyle, tarihi vazifemizi tamamlayıp Mahabad Kürt Cumhuriyeti’ne iltica etmiş oluruz. Mahabad Kürt Cumhuriyeti, Kürt tarihinde çok önemli bir olay ve gelişmedir. Artık Xoybûn tarihsel misyonunu tamamlamıştır diye düşünüyorum.

İkinci dünya savaşı geride kaldı. Dengeler değişti, farklı güçler ortaya çıktı. Bundan böyle, Kürtler dünyadaki gelişmeleri dikkate alarak mücadelelerini sürdürmelidirler. Xoybûn olarak bunu başaramadığımı itiraf ediyorum.

Değerli arkadaşlar,

Hepinize hürmetlerimi sunuyorum,” diyerek konuşmasını bitirdi.

Kamil paşanın diğer torunu kürsüye çıkarak; “Değerli beyler, ben fazla konuşmayacağım. Yirmi yıl boyunca Kürt davası için

büyük fedakârlıklar yaptık. Belki amacımıza ulaşamadık, ama geline aşamada Xoybûn'un fesih edilmesi gerektiğini düşünüyorum! Hürmetlerimle," dedi biri.

"Xoybûn tarihi görevini yerine getiremedi, ama bizleri bir arada tutan önemli bir yapıydı, fesih kararı biz zora sokar," dedi diğeri.

"Xoybûn, geline aşamada örgüt olmaktan çıkmış, fesih edilmesi daha hayırlı olur," dedi bir diğeri delege.

"Xoybûn'un varlığı ile yokluğu belli değil, varlığını sürdürdüğü sürece bir başka oluşumun önünü de tıkamaktadır, fesih edilmesi Kürtlerin yararına olacaktır," dedi bir başka delege.

"Kürtlerin tarihsel taleplerini çözecek, yeni bir parti oluşmazsa Xoybûn'un kapatılması ciddi bir tarihsel boşluğa yol açacaktır!"

"Çağımız, milli kurtuluş çağıdır, buna göre yeni bir yol belirlemek gerekir..."

"Değerli beyler! Xoybûn kurulduğundan beri Kürtler, Türk devletine karşı dilini, kimliğini, kültürünü ve varlığını korumak için büyük bir mücadele verdi.

Kürt halkının imha edilmesini dikkatle izledik ve karşı çıktık. Bunun için diplomatik faaliyetleri geliştirdik. Kürtlere bir milli şuur kazandırmak için 1932 yılında Şam'da Hawar dergisini çıkardık. En son, 57. sayısını 15 Ağustos 1943'te çıkararak yayın hayatına son verdik. Geliştirdiğimiz Agirî Hareketi, Kürt varlığının tasfiyesine karşı asri, silahlı bir başkaldırıydı.

Bu koşullarda, Xoybûn ile artık fazla yol alamayız. Ben de fesih kararından yanayım. Bizler, bu sürgün yaşamında bundan böyle Kürt dili, kültür ve edebiyatına ilişkin çalışmalar yaparak katkı sunabiliriz.

Şiir, roman, öykü çalışması yapalım. Dil çalışması yapalım. Bundan böyle yönümüzü Mahabad'a çevirmeliyiz, ama dil ve

edebiyat çalışmalarının da gelecek nesiller açısından daha yararlı ve hayırlı olacağına inanıyorum. Hürmetlerimle,” dedi Mir Celadet Ali Bedirxan.

“Biz, burada partiyi fesih etmek için toplanmışız. Fesih etmek, yıkmak kolaydır, ama yıktığımızın yerine ne koyacağız? Asıl düşünülmesi gereken şey budur. Rus devriminin lideri Lenin; ‘en kötü örgüt, örgütsüz olmaktan daha iyidir,’ diyor,” dedi bir delege inanmış, üzgün bir sesle.

“Sayın delegeler,

Bir halk, hiçbir gerekçeyle örgütsüz bırakılmamalıdır, diye düşünüyorum. Hürmetler,” dedi bir başka delege.

“Değerli ağalar, değerli paşalar,

Ben de Xoybûn’un fesih edilmesinden yanayım. Uygun bir fırsat ortaya çıkarsa yine ayağa kalkarız. Yanı başımızda Mahabad var. Aktif mücadele etmek isteyen arkadaşlar oraya iltica edebilirler. Hürmetlerimle,” dedi İbrahim paşa oğlu Halil.

“Muhterem ağalar, Xoybûn’um fesih edilmesi daha uygun olur kanısındayım. Bundan sonra her arkadaş istediği biçimde Kürdistan davası için mücadelesini sürdürebilir. Hürmetlerimle,” dedi Haco Ağa.

“Değerli Arkadaşlar,

Birinci Dünya Savaşı koşullarında, onlarca irili ufaklı halk istiklaline, hürriyetine kavuştu. Koşullar çok uygundu. Biz de Kürt İstiklali adına yola çıktık! Peki, neden başaramadık. Bu işin öncülüğünü üstlenen arkadaşlarımız, ciddi ciddi düşünmeli ve bunun hesabını Kürt halkına vermelidirler,” dedi bir delege ateşli bir şekilde.

“Değerli arkadaşlar, değerli yoldaşlar, Kürdistan’ı işgal edenler, Pavlov’un köpeği gibi her şeyleriyle zil sesine endekslenmişler. Her; ‘Kürt, Kürdistan,’ kavramın duydukça, zil

sesini duymuş gibi refleksleriyle çılgınca harekete geçiyorlar. Türk Devleti, Kürtleri yok etmek istiyor. Bu, çok zalimce bir yaklaşımdır.

Biz Kürtler haini bol olan bir halkız. Kendini, geçmişini, kültürünü, geleneklerini, hatta ana, babasını inkâr etmek, âdeta bir moda haline geldi. Başarısızlığımızın bir nedeni de bu iç ihanettir. Xoybûn, hainlere karşı mücadele yürütemedi. Eskiden aşiret egîdleri vardı. Ortaya çıkar, adaletten sapanları cezalandırırdı. Biz, bu onurlu geleneğin takipçisi ve sürdürücüsü olmadık.

Eskiden şahin kesilen bey, şeyh, mir ve ağaların bazıları, zor karşısında şimdi teslim olmuş, kanadı yolunmuş kaza dönmüşler. Bu, Kürt halkı için bir utanç duvarıdır! Bu duvarı, yıkmadığımız sürece istiklal ve hürriyet için yol alamayız.

Bir Yunan tarihçisi, Kürtlerin ataları olan Medler döneminde ilginç bir ihanet olayından söz ediyor. Med kralı Astiyages'in, başkomutanı olan Harpagos, iç çelişki ve intikam duygusuyla, Akamenit'lerle ilişkilendir, yanlış yer ve zamanda kralı savaş için kışkırtır ve ikna eder. Öyle büyük bir komplo düzenler ki tek bir çatışma yaşanmadan, Astiyages'i esir düşürür. 'Bak dün kraldın, bugün kölesin, kendini nasıl hissediyorsun,' diye sorar, başardığı işle gururlanarak. Astiyages ise; 'Ey bre alçak, bana ihanet ettin. Krallığının yıkılışını gerçekleştirdin. Bari kendin yerime geçseydin. Madem bunu yapmadın, hiç olmazsa krallığı Medlerden birine bıraksaydın. Neden alçakça götürüp Persli uşağımız Kyros'a teslim edip Medialıları köleliğe sürükledin,' demiş.

İşte, bugünde aynı şeyi, farklı biçimlerde yaşıyoruz," diyerek İbrahim Paşa oğlu Halil'e gönderme yaptı. Salonda alkışlar, uğultular sesler birbirine karıştı.

“Daha konuşmamı bitirmedim,” diye bağırdı Siyabend. Sonra uğultu ve sesler arasında;

“Xoybûn kurulurken doğan çocuklar, şimdi yirmi yaşındadırlar. Tam verimli çağlarını yaşıyorlar. Hepimizin emeğiyle bu günlere getirildi. Bu çocuğu biz büyüttük. Niçin büyüttük? Bir amacımız vardı. Amacımıza ulaştık mı? Ulaşmadık! Şimdi büyüttüğümüz çocuğu öldürmek istiyoruz,” dedi Siyabend!

“Haklı, vallahi çok haklı, bravo!”

“Benim söylemek isteyip söyleyemediklerimi söyledi.”

“Çok doğru söylüyor.”

“Tümüne katılıyorum.”

“Kendisi de işin başındaydı, kendisini hiç görmüyor.”

“Bu, bir açık saldırıdır!”

“Beyler, ağalar, paşalar sakın olalım ve dinleyelim, konuşmasını bitirsin,” dedi divan başkanı.

“Değerli mücadele arkadaşlarım!

Bu örgüttü kuran, büyüten ve bugünlere getiren siz değerli arkadaşlarınsınız. Hepinizin emeği ve çabası var. Bundan hiç kuşum yok, ama bunlar, bir halkın davası için yeterli olmadı.

Örgüttü kuran, yöneten arkadaşlarımız, bu yirmi yıl içinde ne yaptılar? Bunun raporunu bile yazıp sunmadılar.

Mahabad’a katılmak, örgüttü feshetmek bir yol olabilir, ama doğru bir yol olmadığı inancındayım. Mahabad tüm Kürtler adına bir kazanımdır, ama büyük Kürt davası, sadece Mahabad kentine sıkıştırılamaz.

Xoybûn, Kuzey Kürtleri için yola çıkmıştı. Burada bir kez daha Xoybûn programını kısaca siz değerli mücadele arkadaşlarıma hatırlatmak isterim;

‘Birincisi; Kürdistan’ın istiklali için çalışmak;

İkincisi; Xoybûn'un esas hedefi Türkiye'dir. Türkiye Kürdistan'ının kurtuluşu için mücadele eder. Başka hiçbir devletle çatışmaya girmez. Ayrıca, Suriye ve Lübnan devletlerini asla rahatsız etmez;

Üçüncüsü; Agirî'de Türklerle savaş içinde olan İhsan Nuri Paşa kuvvetlerine her türlü yardımı yapar;

Dördüncüsü; binlerce yıldan beri birlikte yaşadığı Asuri, Ermeni milletine kardeşçe yaklaşır;

Beşincisi; Kürtlerin haklı ve meşru davasını dünyaya tanıtmak için her türlü propagandayı yapar,' biçimindedir.

Sizlere soruyorum. Asıl hedefi Türkiye'deki Kürtlerin kurtuluşu olan bir örgüt, Mahabad'ı gerekçe yapıp kendisini fesih etmesi doğru mudur?

Türkiye'de mücadeleyi geliştirerek Mahabada'a güç ve destek vermek daha akıllıca olur. Kendimizi fesih etmekle, aslında Mahabad'ı da kendimizle birlikte fesih etmiş oluyoruz.

Değerli kongre üyeleri,

Xoybûn'u fesih edelim, ama Kürt halkını örgütsüz bırakmayalım. Yola devam etmek için geçmiş yirmi yıllık deneyimlerimizi de dikkate alarak daha güçlü bir mücadele örgütünü kurmayı öneriyorum. Bu kongre, hem fesih hem de bir kuruluş kongresi olmalıdır. Hürmetlerimle," dedi Siyabend.

Salon gürültüyle yankılandı, anlaşılmaz, homurtular yayıldı, lehte ve aleyhte sesler yükseldi.

Oylamaya geçildi.

Kongre oy çoğunluğu ile kendi kendini fesih kararı aldı.

Dört bir yanda gelen delegeler, yüreklerini ısıtan sıcak düşlerine sarınarak ak soğuklar altında yine dört bir yana dağıldılar.

II

Fesih kararı onu derinden etkilemişti. Madagaskar sürgün dönüşünden sonra ilk kez bu kadar kendini boşlukta ve yalnız hissediyordu. Celaled ve Kerem ile ilişkileniyor, konuşuyor, tartışıyor, beklentilerini dile getiriyor, hiçbir sonuç alamıyordu. Celaled edebiyat, Kerem ziraat işlerine yoğunlaşıyordu. Sonuç alamayınca, daha çok yalnızlaşıyor, Xoybûn'un eski üye ve yöneticileriyle tek tek görüşüyor, düşüncelerini aktarıyordu. Her biri sinmiş, karanlık küflü mağarasında bir köşeye çekilmiş, yerinden kıpırdamıyordu.

Çabaları sonuç vermeyince, yeni arayışlara girdi. Yol hazırlıklarını tamamladı. Kaçak olarak tek başına Suriye'den İran'a geçti. Sordu, araştırdı, İhsan Nuri'nin misafiri oldu. Yaşar, onu görünce çok sevindi, akşam yemeğine ağırladı.

"Siyabend kardeşim, o günleri hiç unutamıyorum. Taa Şam'dan, İran'a kadar günlerce süren o dağ patika yollarındaki zorlu yolculuk, beni çok zorlamış ve ürkütmüştü. İtiraf edeyim, ama yine de çok güzeldi o günler," dedi Yaşar.

"Hem dağ yolları hem de kaçaktık, ama yine de sizi sağ selim Paşaya teslim etmiştim," dedi Siyabend.

"O zamanlar daha gençtik. Dağ, taş demeden yürüyorduk. Şimdi olursa bir tek adım o yollarda atamam."

"Bir halkın istiklal ve hürriyet davası kolay değil."

"Çok zordu, ama ben yine de o günleri özlüyorum," dedi yaşar.

"Paşam, Xoybûn artık yok," dedi Siyabend, İhsan Nuri'ye bakarak.

"Duydum, doğrusu ben de çok üzüldüm, fesih kararını bir türlü içime sindiremedim," dedi İhsan Nuri.

“Xoybûn’un 1930’larda Agirî’ye destek amaçlı, beş koldan kuzeye girip ayaklanma girişiminin başarısız olmasıyla, iradeleri iyice kırıldı,” dedi Siyabend.

“Şimdi daha iyi anlıyorum, sürgünde örgütsüz yaşamak çok zordur. Örgüt insanları bir arada tutuyor,” dedi İhsan Nuri.

“Rahmetli Xidir babam hep; ‘Osmanlı, beş yüz yıllık, yerinde duran, bataklığa dönüşmüş, bir göl gibidir,’ derdi. Bir su yerinde durgun kalıp akış kanalları açılmadıkça kirlenmeye, kokmaya başlar.”

“Sarı Paşa, Cumhuriyet binasını, Osmanlı enkazı üzerine inşa etti.”

“Sarı Paşa, bu kirli, kokuşmuş bataklıktan küçük küçük kanallar açtı, ama hala bu kirli bataklık suyundan besleniyor.”

“Sarı Paşa, padişahlık rejiminin iktidar mekanizmasını taklit etti. Ne kadar muhalif, etkin, güçlü kişilik varsa en yakınındaki yol arkadaşlarını bile acımasızca tasfiye ederek tekleşti. Şimdi de aynı şeyi Sağır Paşa yapıyor.”

“Doğru diyorsun Paşam.”

“Yalan Cumhuriyetin temel karakteri olmuş, ama Kürtler bunu zamanında göremedi, fark ettikten sonra da iş işten geçmişti.”

“Paşam, Kürtlerin de bu konuda zaafı var. Onlar, zayıf düşmüş durumdayken hep merhamet, acıma ve din kardeşliği duygusuyla yaklaşıp güç, destek verdiler. Onlar, güçlenince de ilk fırsatta dönüp Kürtleri tepelediler.”

“Kürtler çok merhametli davranıyorlar. Bu, savaşın doğasına aykırıdır.”

“Aşırı merhamet duygusu, kadim zamanların kabile kültüründen, Kürtlere kalmış çok eski bir mirastır.”

“Kürtler, birbirlerine karşı çok acımasız; düşmanına karşı çok merhametli davranıyorlar. Bu yaklaşım, savaşta kaybettiriyor.”

“Paşam, Avrupa topluluklarına bir bakalım. Çıkarları söz konusu olunca, en değme demokrasi, sosyalisti bile merhamet ve acımayla bırakıp azgın bir canavara dönüşüyor.”

“En son örneği Musollini ve Hitler...”

“Hitler; ‘Sarı Paşa benim hocamdır, ilham kaynağımdır,’ diyerek ilk dersi ondan aldığını, belirtmiş.”

“Cengiz Han, Timurlenk, Yavuz Sultan Selim gibilerin talan ve yıkıcılıkta, tarihte eşi benzeri yoktur.”

“Cumhuriyet, Osmanlı mevtasının bir devamıdır, tüm sıkıntı buradan kaynaklanıyor.”

“Kürtler, önce Osmanlı’nın, sonra da Sarı Paşa’nın yalan vaatlerine kandılar, bir türlü zamanında gerçeği göremediler.”

“Paşam, bir yazar; ‘en büyük inkılap ve hürriyet çıkışı, hayatın gelişme yolunu zamanında fark etmek, topluma benimsettirmektir,’ diyor.”

“Çok doğru...”

“Paşam, Kürt toplumu adına yola çıkan bizler, işte bunu başaramadığımız için, tüm çabalarımıza rağmen sonuç alamadık.”

“Zamanında tedbirler alınmaz ve akıllı bir politika geliştirilmezse Mahabad da aynı akıbette uğrayacak, korkarım,” dedi İhsan Nuri. Sonra; “Siyabend kardeşim, mevcut durumda Mahabad bütün Kürtler arasında yeni bir özgürlük duygusu ve dalgası yaratmış... Mir Bedirxan ile Kamil Paşa torunları, Şeyh Said ve Dêrsim ayaklanmasının firarileri, Molla Mustafa Barzani ailesi hepsi buraya gelmiş... Hürriyet ve istiklal umudu canlanmış, Qazi Muhammed, tümüne ev sahipliğini yapıyor, ama sonuç için çok iyimser değilim,” diye ekledi.

“Kürt davasını omuzlayacak bir örgütte acilen ihtiyaç var. Ben, Kuzey için bir Kürt Partisi düşünüyorum, bana ne tavsiye

edersiniz paşam.” Devamla; “Paşam, sizin yüksek tecrübe ve deneyimlerinizden yararlanmak için buraya geldim.”

“Bana ne tavsiye edersiniz,” sözünü tekrarladığında ortalık birdenbire sessizleşti. “Bana ne tavsiye edersiniz,” sözü vakitsiz, ağır bir yük gibi İhsan Nuri’nin omuzlarının üstüne çöktü. Paşa ezilip büzüldü, terledi, durgun bulanık bir göle dönüştü. Ne diyeceğinin, nasıl yanıt vereceğinin sıkıntısına girdi. Bir an geçmişe dalıp gitti, sonra başını kaldırıp Siyabend’e baktı. Uzun süren sessizliği bozdu.

“Siyabend kardeşim, uzun dönemdir seni tanıyor, takdir ediyorum. Doğrusunu istersen, ben yaşanan pratiklerden hareketle pek iyimser değilim! Paşa, mir, bey ve ağa devri çoktan kapandı. Bunlarla yola çıkılmayacağını, tecrübelerinle sen de anlamışsındır. Agirî ayaklanmasında bana verdikleri sözlerin hiçbirini yerine getirmediler. Beni yapayalnız bıraktılar. Oysa hep birlikte oturup tartışarak böyle bir direniş için karar almıştık,” dedi İhsan Nuri yakınarak.

“Biliyorum Paşam. Bazıları, girişimimizi engellemek için önceden Türkiye’ye haber verip ajanlık bile yaptılar. Doğrusu sizi kaderinizle baş başa bıraktılar.”

“Ben, o dönem zor bela kuşatmayı yarıp İran’a sığındım. Hanı can derdine düştüğüm için değil, direnme koşulları kalmamıştı. ‘İran’a sığınsam belki bir şeyler kurtarırım,’ diye düşünmüştüm. O da olmadı. İran, Türkiye, Sovyetler, Fransa ile İngiltere Kürtler konusunda uzlaşınca, direnmek için bize hiçbir yaşam alanı bırakmadılar. Ben, bu durumu önceden gördüm, sana verip Celadet Beye gönderdiğim mektupta bütün bunları izah etmiştim. Ne yazık ki, hiçbir şey yapılmadı.”

“Ben de güneyde gelişmeleri günü gününe takip ediyordum. Asıl büyük katliamı, direnişin bastırılmasından sonra gelişti.”

“Bireysel çaba ve kimi dostlarım olmasaydı, o zaman İran, beni Türkiye’ye teslim edecekti. İran, Türkiye, Suriye, Irak tümü bize karşı birleştiler. Kürtler konusunda sıkıştıklarında, aralarındaki bütün çelişkileri bir yana bırakarak işbirliği yaptılar. Ben İran’a geçtikten sonra TUDEH üyesi dostum Doktor Şîrazî ile Taşnak İran bölümü başkanı Mr. Sarkis’in çabaları sonucu son anda Türkiye’ye teslim edilmekten kurtuldum.”

“Fransızlar, beni Rakka, Lübnan, Filistin en sonunda Madagaskar Adasına sürdüler, ama Ankara hükümeti, beni takip etmekten, hiç vaz geçmedi.”

“Siyabend kardeşim, ben de hala aynı şekilde takip altındayım.”

“Paşam, bu kadar serüvenden, deneyim ve pratikten sonra halkımız için bir şeyler yapmak gerektiğine inanıyorum.”

“27 Haziran 1946’da, “Kürdistan Demokratik Mahabad Cumhuriyeti Başkanı,” Qazi Muhammed başkanlığında, bir Kürt delegasyonu, Qewam Elselene’nin başında bulunduğu İran hükümetiyle, Kürt sorununu görüşmeye gitmeden önce benimle de görüştüler. Ben o zaman Qazi Muhammed’e; ‘Urmiye ve Miyanduwa şehirleri Kürt şehirleridir. Qazi hazretleri, sizden ricam bir şeyler yapın. Odaların başka renklere boyamalarına izin vermeyiniz. Hükümet işlerinde uygun ve cesur insanlardan yararlanın. Saqizlî, Kîrmanşahlı, Bokeranlî, Qesrî, Şêrînli ve Serdeşt’li olsunlar, Mahabad’lı olmasınlar. Kürdistan yalnızca Mahabad değildir.’ diye düşüncelerimi aktardım,” dedi İhsan Nuri.

“Mahabad, tüm Kürtlerin desteğini arkasına almasa sadece Rusların yardımıyla, ayakta kalma şansı zayıftır,” dedi Siyabend.

“Mahabad gibi küçük bir kentin tek başına yaşama şansı çok zayıftır, bunu Agirî direnişinden dolayı çok iyi biliyorum, tek başına nefes alamaz, boğarlar.”

Onlar sohbet ederken kapı çalındı. “Kim olabilir ki, fazla giden gelinimiz olmaz,” diyerek biraz heyecanla kapıya yöneldi Yaşar.

“Hoş geldiniz, doktor bey,” dedi Yaşar.

“Hoş bulduk, Yaşar Hanım nasılsınız?”

“İyiyim, buyurun içeri.”

“Paşa hazretleri evde mi?”

“Evet, misafiri var.”

“Hoş geldin, nasılsın doktor bey?”

“İyiyim paşam, siz nasılsınız, sıhhatiniz yerinde mi efendim?”

“Sağ ol, iyiyim doktor, sizi görmüşken bir şey sorayım, Amerikan elçiliğinden, Mir Müller’i tanıyor musun?”

“Tanıyorum Paşam.”

“İran üst bürokrasisi içinde yer alan, şu zengin, elit Kürtlerin oluşturduğu, ‘Koma Reş,’ yöneticileri; ‘Amerika’nın, Kürt sorunu hakkında ne düşündüğünü,’ öğrenmek için, onunla görüşmemi istiyorlar,” dedi İhsan Nuri.

“İsteğinizi kendisine iletir, aracı olurum paşam,” dedi doktor.

“Çok iyi olur. Bu da misafirim, dostum Siyabend,” dedi İhsan Nuri.

“Galiba bir ara bana söz etmiştin,” dedi Doktor, Siyabend’e bakarak.

“Paşam ben elçilik ile bağlantı kurunca size dönerim,” deyip kahvesini içtikten sonra evden çıkıp gitti doktor.

Birkaç gün aradan geçtikten sonra Amerika Elçisi, İhsan Nuri, Siyabend ile Doktor elçilik binasında bir araya geldiler.

“Sayın elçi, beni dinleme lütfunda bulunursanız, size sorunu açmadan önce biraz Kürt halkının geçmişinden söz etmek istiyorum,” dedi İhsan Nuri.

“Buyurun sizi dinliyorum,” dedi Elçi.

“Kürt halkı, arı ırkından ve Hint-Avrupa grubunun büyük bir koludur. Çok eskiden beri, günümüze kadar kabile ve aşiret yapısına sahip bir topluluktur. Kürtler, milli gelenek ve göreneklerine bağlı, vatanları için ölüme hazır, mert, şövalye ruhlu, cesur bir halktır. Asıllarıyla gurur duyar, geçmişten günümüze kadar hür yaşamak için çok büyük bedeller ödemişlerdir. Erkekleri, aile içinde kendilerini iyi bir baba ve ailesinden sorumlu olarak görürler. Kadınların, aile ve toplum içinde yüksek bir konumları vardır. Kürt kadınlarının rolü, bölgede İslami ve gayri İslami kadınlarla kıyaslanamayacak kadar ileri düzeydedir.

Türkiye, Irak, İran ve Suriye arasında bölünmüş Kürt coğrafyasında, kimi araştırma ve belgelere göre 20 milyon Kürt yaşamaktadır.

Ben ve tüm milletim Britanya, Rusya ve özellikle ABD’den çok şikâyetçiyiz. Siz; ‘hürriyet, eşitlik ve adaletten’ söz ederken Kürt milletinin hürriyeti konusunda lakayt davrandınız, yoksul Kürtlere verdiğiniz sözleri tutmadınız. Milliyetler Cemiyetinde, azınlık hakkını dahi kendilerine layık görmediniz. Fakat gerçek şu ki; görüldüğü gibi bu halk, hürriyeti için kimseye boyun eğmiyor.

Kürtler, kendi doğal haklarını elde etmek için kararlıldılar. Dünya’da 41 ülke var ki toprakları Kürdistan’ın %1’ine dahi ulaşmıyor. Nüfusları ise bir milyonu aşmıyor. Fakat onların

bağımsız devletleri var. Kürtlerin kendilerine has dilleri, kültürleri, gelenekleri olmasına, atalarının kadim toprakları üzerinde yaşamalarına rağmen devletsizdirler. Böyle bir halk, dünyanın diğer halkları gibi kendi kaderini tayin etme hakkına sahiptir,” dedi İhsan Nuri.

“Paşam, birçok konuda haklısınız. Kürtler, çok kadim bir halktır, ama biz de devletimizin çıkarlarını gözetmek durumundayız. Belli bir dönemden beri, Türkiye, İran, Irak ve Pakistan ile dostluk ilişkilerini geliştirmek için çok uğraşıyoruz. Karşımızda komünist bir blok var. Dört devlet arasında resmi dostluk ilişkileri için büyük mesafe aldık. Bu koşullarda Amerika, sonuçları nereye varacağı belli olmayan bir şey için dört devleti karşısına almayı çıkarlarına uygun görmüyor. Fakat Amerika Sovyetler Birliği ile bir savaşa girer ve kazanırsa ya da Sovyetlerle yüz yıl boyunca bir savaşa girme ihtimali ortadan kalkarsa Amerika Büyük Kürdistan Devleti’nin kurulması için Kürtlere yardım edecektir. Buna emin olabilirsiniz,” dedi Elçi.

İhsan Nuri, elçilikten ayrılırken; “Görüşleriniz faydalı oldu, bazen görüşmeye gelerseniz sevinirim,” diye ekledi elçi.

Kürdistan Mahabad Cumhuriyeti ile İran Kürdistan Demokrat Partisi kurulmadan önce, Doğu Kürdistan’da kurulan ve çok ciddi bir kitle tabanına ulaşan “Komelay Jiyanewe Kurd”un (JEKAF) ve TUDEH üyesi olan Doktor, ABD istihbarıyla da yakın ilişkiler içindeydi.

Bütün bu gelişmelerden sonra, İhsan Nuri’den beklediği desteği alamayan Siyabend, hayal kırıklığına uğramıştı. Kaçak yollardan tekrar Suriye’ye geri döndü. Kafasında bir Kürt partisi kurma hayali dönüp dolaşıyordu.

III

Mis gibi bir kahve kokusu içeriye yayıldı. Hizmetçi, kahve fincanlarını tek tek önlerine bıraktıktan sonra, Rewşen'e dönüp;

“Var mı efendim bir isteğiniz,” dedi.

“Tamam, çıkabilirsin,” dedi Rewşen.

Siyabend ile Kerem, anıları tazelemek için Celadet'e misafir olmuşlardı. Boylu, poslu, endamlı, geniş omuzlu, esmer tenli, bıyıklı aristokrat bir Kürt olan Celadet, kahve içerken yılların alışkanlığıyla sigarasını yaktı.

“Kıralamış gibi durmadan içiyorsun, içerisi duman doldu,” dedi Rewşen.

“Bir tek sigaram var, onu da içmezsem olmaz ki,” dedi Celadet.

“Neden olmuyormuş, sağlığın her şeyden daha önemli, sürekli öksürüyorsun!”

“Bir içki ile sigaram kalmış, onu da söz konusu etme.”

“Bu, büyük bir zaaf, sağlığın için çok zararlıdır.”

“Mir dedem ölünce geride tam dört eş, altı cariye, yirmi bir oğul, yirmi bir kız ve on torundan oluşan, altmış üç kişilik bir hanedan ailesi bırakmıştı. Onun bıraktıkları şimdi hepsi perişan sefil ve sürgün,” dedi Celadet, konuyu değiştirmek için Kerem'e bakıp kahvesini köpürterek. Devamla; “Rewşen, Allah aşkına sen söyle. Mir ailesinden, vatandan kopuk, Suriye, Mısır, Türkiye, Avrupa'da sefil, perişan bir sürgün hayatı dışında geriye ne kaldı? Mir dedem, ölene dek, Osmanlı için çalışmış. Düşünüyorum da anlamakta zorlanıyorum. 1827'de, yirmi bin cengâver Kürt atlısıyla Ruslara karşı savaşmış. 1837 Mayıs'ında, Osmanlıya karşı ayaklanan, Cizreli Kürt Sait Bey'in üzerine yürümüş ve Dêrgul Kalesini düşürmüş. 1839 yılında Mısır valisi, Mehmet Ali Paşaya karşı Osmanlı ordusuyla birlikte savaşıp yenilmiş. Mir

dedem, Padişah zayıfladıkça, ayaklanmayı bir çözüm olarak düşünmüş, sonra Kürdistan'daki bütün Kürt aşiretlerini barıştırarak; 'Kutsal Anlaşmayı' gerçekleştirmiş. Bu çok anlamlı bir birliktir, keşke biz de başarabilseydik," diye ekledi.

"Birinci cihan harbi koşullarında, Mir dedenin yaptığı, 'Kutsal Anlaşma,' gibi bir aşiretler birliği kurulsaydı şimdi çoktan bağımsız bir Kürdistan'da yaşamış olacaktık," dedi Rewşen.

"Mir dedem, bunu da doğru değerlendirememiş, ciddi hatalar yapmış, birliğe en çok ihtiyaç olduğu bir dönemde, mirlik gururuna yenilerek Nasturi Patriği Marşemun ile çatışmaya girmiş," dedi Celadet.

"Kimi kaynaklara göre Marşemun'u İngilizler; kimi kaynaklara göre de Masonlar kışkırtmış," dedi Siyabend.

"Mir dedem, 1843'te bağımsızlık ilan ederek Osmanlı'dan koptuğunu dünyaya duyurmuş. Kendi adına hutbe okutmuş, para bastırıp toplar döktürmüş. Üç yıl boyunca bağımsız bir hanedanlık olarak yaşamış. Bu arada Osmanlı da boş durmamış, fırsat kollamış, yeğeni Yezdan Şer'i sahte vaatlerle yanına çekmiş, içten bölüp parçalamış, iyice zayıflatıp sonra Botan beyliği üzerine sefer düzenlemiş," dedi Celadet.

"O dönem, milli şuur oluşmamış, bütün beyler, şeyhler ve mirler kendi küçük hanedanlık çıkarlarına göre hareket ediyorlar," dedi Kerem.

"Dedem, Osmanlıya fazla direnememiş, Cizre'den çekilip Oruh (Hevreh) Kalesine sığınmış, orada meclisini toplayıp teslim olmak için fetva ve karar çıkartmış, kendi fermanını kendisi çıkartmış! Neyin karşılığında? Canı, malı ve ailesi korunduğuna dair bir teminat karşılığında," dedi Celadet.

"Yeterli milli şuur olmadığı zaman, insanlar koşullara mahkûm olurlar," dedi Siyabend.

“Mir dedene için bir şey demiyorum, ama yirmi yılınızı, verdiğimiz Xoybûn ancak bu kadar yapabilirdi,” dedi Kerem.

“Xoybûn’u fesih etmekle, bir çocuğumu kaybetmiş gibiyim, hala doğru mu yanlış mı yaptık bilemiyorum,” dedi Celadet.

“Xoybûn artık yükü Celadet. Kürt davasına katacağı hiçbir şeyi kalmamıştı,” dedi Rewşen.

“Xoybûn pratiğimiz, sürünen bir sürgünden ibarettir,” dedi Siyabend, Kerem’e bir bakış fırlatarak.

Kerem, iradesi kırılmış, umudunu yitirmişti. Diyarbakır’da kalan çocukluğu, artık ulaşılmaz bir ütopya olarak kafasına yerleşip kalmış, ikircikli, kararsızdı. Geleceği kestiremiyor, mücadeleyi yürütecek gücü kendisinde bulamıyordu. Her bunalıma girdiğinde, koşup Celadet’in yanına sığınmıyor, onunla tartışıp rahatlıyordu.

“Xoybûn, miadını doldurmuş bir örgüttü,” dedi Kerem.

“Biz Kürtler, dağlı bir halkız! Dağ ile hürriyet özdeşleşmiş! Tarihçi ve mitologların anlatımına göre; ‘Dağlarda yaşayan bu topluluk, arada bir ortaya çıkıyor, sonra yine kaybolup gidiyormuş.’ Bunun için de bize hep; ‘cin, peri,’ gözüyle bakmışlar,” dedi Siyabend, Xoybûn tartışmasını değiştirmek için.

“Bazı tarihçi ve misyonerler, bizim için; ‘cin, peri soyundan gelen kavim,’ diye tarihe kayıt düşmüşler, dedi Rewşen.

“Bizi çıkmaza sürükleyen, alışamadığımız kent yaşamıdır. Tarihte, Kürtler, her baskıya maruz kalınca, kentlere inip saldırıya geçmişler, sonra yine dağlara çekilip gözden kaybolmuşlar! Cin Peri değerlendirmeleri bununla bağlantılıdır,” dedi Celadet.

“Bu çöl sürgününde yaşadığım bunca şeylerden sonra, bu değerlendirmelere anlam veriyorum. Benim de aklımdan Nemrut etekleri hiç çıkmıyor,” dedi Siyabend.

“Siyabend amca, adamlar haksız değil, maşallah sen de hala cin gibisin,” deyince Rewşen, hep birlikte gülüştüler.

“Toprağından, köyünden kopan Kürt, kökünden kopmuş ağaca benziyor,” dedi Celadet.

“Biz Kürtlerin, kent medeniyetiyle arası hiç iyi olmamış,” dedi Kerem.

“Kürt’ün yaşamı hep aşiret, köy ve tarımla sınırlı kalmış,” dedi Rewşen.

“Kürt kabile ve aşiretleri de hep tarım, köy, dağ ve doğal yaşamın açtığı bir yörüngeyi izleyip durmuşlar. Bunun dışına çıkan ya yok olmuş ya da başkalaşıma uğramış. Bu nedenle, kent uygarlığından hep uzak kalmışlar. Kürtlerin, mücadelede başarısız olmalarının bir nedeni de köy ve tarımdan ısrar etmeleridir,” dedi Kerem.

“Doğa, hangi yasalara göre hareket ediyorsa Kürt kabile ve aşiretleri de sanki aynı yasalara göre hareket etmişler! Toplumsallaşmaları da buna göre biçimlenmiş. Doğrusu biz Kürtler; doğanın maddi varlık düzeyinin en güzel, en mükemmel soyutlaması oluyoruz herhalde,” dedi Rewşen.

“Bu da bizi kent uygarlığından mahrum bırakıyor, hep geri kalıyoruz,” dedi Celadet hayıflanarak.

“Bunun o kadar kötü bir şey olduğunu düşünmüyorum. Biz atalarımızdan böyle gördük, böyle geldik, böyle düşündük ve yaşadık. Bu, Zerdüşt’ün; ‘doğru düşün, doğru söyle, doğru yap’ düşüncesinde ifadesini buluyor,” dedi Siyabend.

“Bu da; ‘yalan söylemeyeceksin, kendini inkâr etmeyeceksin ve doğruyu dillendireceksin,’ anlamına geliyor. Bu, tarımcı ve çoban Kürt kabile ve aşiretlerinin yaşam biçimidir,” dedi Rewşen.

“Zerdüşt’ün sözü; kimliğini, kendini, gerçeği inkâr etmeme anlamına geliyor,” dedi Celadet.

“Kürtlerin en büyük çıkmazı da budur. Şehir medeniyetinin yörüngesine giren Kürt ya kendisini inkâr ediyor ya da düşmana yandaş oluyor,” dedi Rewşen.

“Xoybûn ile Kürtler birbirine yabancı iki ayrı olgu haline gelmişti. Bir tarafta Kürt insanının taşıyamayacağı ağırlıkta, bıçak ağzı gibi keskin, beyni zorlayan uçuk fikirler; diğer tarafta iflas etmiş, sefaretlerin kuyruğuna takılmış bir pratiğimiz vardı,” dedi Siyabend.

“Xoybûn, bizim eserimizdir, ama bundan fazla yapabileceğimiz bir şey de yoktu,” dedi Kerem.

“Her su kaynaktan çıkarken denize ulaşmak için kendisine bir yatak yaratır. Biz sürgün hayatıyla birlikte, suyun hem kaynağından hem de yatağından uzaklaşmışız,” dedi Siyabend.

“Fransız müsteşar Liyutman; ‘sizin ülkeniz, kızlığı henüz yağmalanmamış, kullanılmamış, zifaf yatağında aşığıyla birleşmeyi arzulayan güzel bir bakire, güzellikleri olan saklı bir cennet gibidir,’ dedi bana içki masasında,” dedi Celadet.

“El değmemiş bu saklı cenneti, eşkıyalar zorla ele geçirip sahip olmuşlar,” dedi Rewşen.

Geçmiş, gelecek ve güncel, terazinin birer kefesi gibi Kerem’in önünde duruyordu. Hasiç’den, Derzor’dan Tehlik köyüne kadar olan iki yüz elli kilometrelik arazi bomboş duruyordu. Suriye’ye geçmeden önce gizlice İstanbul’a geçmiş, bir Fransız Bankası olan ‘Bank-i Osmanlı’dan duran on bin altını gizlice İtalya Roma bankasına aktarmıştı. Artık Kamil Paşa köşkü ve Amed çok gerilerde kalmış, Tehlik köyüne yerleşmiş yeni planlar yapıyordu.

Celadet, hataları, zaafı ve yanlışları unutmak için daha çok içiyor, yazıyor, çiziyordu. Bütün hüznünü, öfkesini Kürt dil ve edebiyat çalışmalarını yoğunlaştırarak gidermeye çalışıyordu.

Siyabend, sürekli Nemrut eteklerini düşünüyor, yeni arayışlarını sürdürüyordu.

Her biri yenilmiş, trajik bir destan kahramanı gibiydi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Tarlalarda kadın, erkek, çoluk çocuk çalışan köylüler, işlerini bırakıp panik halinde bir an önce evlerine ulaşmak için harekete geçtiler. Büyük Ferat vadisinden, Ayno vadisine doğru buz gibi soğuk bir rüzgâr esti. Vadi, bir kurt gibi uludu ve uğuldadı. Ardından, iri yağmur damlaları düşmeye başladı.

Amara’da, ekinlerin kaderini yağmur belirliyordu. Yağmur olmadığı zaman kuraklık, açlık ve yoksulluk geliyordu. Her yıl bahar gelince, Amara’da her ev, kocaman birer göz gibi gökyüzüne bakıyordu. Eyüp’ün sabırla, etekler dolusu dualar edip yağmur bekliyordu.

Ömer, herkesin tersine, bu havada Üveyiş’in bulgur pilavının üzerine yufka ekmeği koyup hazırladığı çıkını eline almış, Hamurkesan’a doğru yola çıktı. Aceleyle köye dönen köylüler tuhaf tuhaf ona bakıyordu.

“Yine ne olmuş Ömer’e? Deli divaneler gibi bu yağmurda çöle düşmüş, böyle nereye gidiyor acaba,” dedi biri merakla.

“Ne olacak ki? Allah’ın fukarası Ömer işte; ‘Herkes gider Mersin’e o gider tersine,’ dedi,” yanındaki oğlu.

“Üveyiş yine Allah’ın fukarası Ömer’i bu havada nereye gönderiyor,” dedi, yaşlı adamın biri.

“Ne işi var bilmem, ama Hamurkesan’a gidiyor, başka nereye gidecek,” dedi biri köye doğru adımlarını hızlandırırken.

Çoban Alıkan, sürüyü Hamurkesan harabesine doğru sürüklüyor, dardağan ağacı, onu bir mıknatıs gibi çekiyordu.

Sanki bütün geçmişi ve sırları o ağacın dallarına gizlenmişi, bir an önce yetişiş bu asırlık ağaç ile yüzleşmek istiyordu. O, kaval çalarken dş kurarken ağaç onu dinliyor, tüm sırlarına ortak oluyordu.

Gök gürlüyor, şimşekler akıyor, iri yağmur damlaları toprağa düşüyor, mer hızla adımlarla Hamurkesan’a doğru yürüyordu.

“Allah’ın takdiri neyse o olur, ama bana da yazık, gençliğim uçup gitti. Yaşlılık gelip kapıma dayandı, hala bir oğul sahibi olamadım. Aşkı bilmek, onun sırrına erişmekle olur. Bu sırra hâkim olan, gerçek yaşama da erişir. şimdi daha iyi anlıyorum, sevmek bir hançer gibidir. Doğru kullanılmadığı zaman yaralar ve öldürür. Bu altın kabızalı hançer, en güzel hayat demektir. Belki bu gün çok acı çekiyorum, ama arkasında inşallah sevinçli güzel günler de gelecektir,” diye söylendi mer kendi kendine.

Kavgalarına, bağırıp ağırmalarına, hırınlıklarına aldırmadan, büyük bir aşkla hala Üveyiş’i seviyordu. İstediği tek şey, bir oğuldu.

Derken iri yağmur damlaları çoğalmaya başladı. Hamurkesan’a ulaştığında, sürü ağacın altında kmelenmişi, oban Alkan, ıslanmamak iin mağaraya sığınmişi.

Büyük bir mağaraydı. Giriş kapısı dikdörtgen ve düzgündü. Mağaranın  tarafında oyulmuş,  kaya mezarlık vardı. Ömer de yağmurdan korunmak için koşup mağaraya girdi.

“Selamın Aleyh km,” dedi.

“Aleyh km Selam,” dedi Alkan. Keçesini kaya mezarın üzerine serip oturduğu yerden ayağa kalktı. Ömer, elindeki ekmek ıkınını Alkan’a uzatıp;

“Sana yemek getirdim,” dedi.

“Niye zahmet ettin mer, Allah hayrını kabul etsin.”

Alıkan yemek çıkını açarken; “vallahi acıkmıştım, kime niyet kime kısmet,” diyerek yemeğe başladı.

“Afıyet olsun,” dedi. Hemen ardından; “Maşallah, bu yıl çok bereketli olacak,” diye ekledi Ömer.

“Böyle giderse inşallah bereket gelir, tüm zorluklar aşılır...”

“Derler ya; ‘kızın gönlü varsa gülümser, bu yıl maşallah bahar taa uzakta insana gülümsüyor, ben kırk yıllık ömrümde böyle bir bereket, böyle bir Payızxêr daha görmedim.”

“Geçen yıl bu zaman, hayvanlar yiyecek kuru ot bulamıyordu. Bu yıl toprak bereket saçıyor...”

“Sağır Paşa’nın lanetiydi, geçen kıtlık kıran yılları, milleti aç bırakıp perişan etti. Evlerimize baskın yapıp bir avuç buğdaya el koyuyordu. Peki, ne oldu sonunda? Zor ve züllumle topladığı o buğdayın tümü depolarda çürüdü, sonra da deryalara döktüler! İnşallah eliyle bırakıp ayağı ile peşine düşecek, yaptıklarının cezasını çekecek.”

“Firavunun lanetiydi, Sağır Paşa’nın yaptıkları.”

“Kutsal kitapta der ki; ‘Firavun bir gün iki rüya görmüş; rüyasında Nil ırmağının kıyısında duruyormuş. Yedi besili güzel inek, Nil’in suları içinden çıkıp yemyeşil çayırdan otlanmaya başlamış. Sonra yedi zayıf ve çirkin inek, ırmaktan çıkıp o yedi besili ineği yutmuş...”

Firavun korkuyla uyanmış. Sonra tekrar uykuya dalmış. Bir rüya daha görmüş. Aynı saptan yedi, iri güzel buğday başağı çıkmış. Sonra doğu rüzgârının kasıp kavurduğu cılız, yedi başak daha çıkıp o yedi güzel iri başağı yutmuş.

Firavun, sabah kalktığı anda, Mısır’daki bütün sihirbaz ve remilcileri çağırmış, hiç kimse rüyasının anlamını çözememiş.

Yusuf zindanda kalıyormuş. Onu çağırıp sormuşlar. Hz. Yusuf; ‘iki rüya da aynıdır. Yedi besili inek, yedi güzel başak,

yedi yıl demektir. Yedi çirkin inek ve doğu rüzgârının kavurduğu yedi cılız başak da yedi yıl demektir. Ülkede yedi yıl bolluk, bereket olacak. Sonra da yedi yıl kıtlık kıran gelecek,’ demiş.

Alıkan, bu yedi yıl Firavun’un lanetidir. Yaptığı zulümden dolayıdır. Yedi yıl bolluk ise Yusuf’un yüzü suyu hürmetine, insana bağışlanan bolluk berekettir,” dedi Ömer.

“Sağır Paşa’nın laneti milleti aç, perişan etti. Yedi yıldır onun lanetinin cezasını çekiyoruz. Firavun bile böyle değildi. Şeyh Said’i astı. Seyit Rıza’yı astı. Kürtleri, Ermenileri, Süryanileri, Rumları, kendisinden olmayan herkesi asıp kesti! Bu yetmiyormuş gibi bir de memlekete kıtlık kıran getirdi,” dedi Alıkan.

“Savaş bitti, ama Sağır Paşa’nın kıtlığı, fermanları, zulmü bitmedi. Seçimleri de hileyle zorla aldı. Ordu açıktan ona çalıştı.”

“İnşallah şimdi Yusuf’un bereketi başlayacak. Hani; ‘ineğin gebe olsun da ne zaman doğurursa doğursun,’ diye bir söz vardır.”

“Gönlüm hoş olsun da varsın giysim kıldan olsun, önemli olan iyiliktir.”

“Doğru bahtı, tahta değişmem. Onlar varsın tahtta oturup Nemrutluklarına devam etsin. Bu dünya, bu zülüm ona da kalmaz.”

“Alıkan kardeşim, işin kötüsü hepimiz bir bütünüz, ova tutuşunca ayırım tanımıyor, yaş ile kuru bir arada yanıyor.”

Derken yağmur durdu. Hamurkesan’ın tüm sarnıçları su ile dolup taşı. Sular aşağıda bulunan Sîsarîk deresine aktı, orada Ayno vadisindeki derenin çamurlu, bulanık, sarı suları ile birleşip Ferat’a doğru akmaya başladı. Hiçbir şey olmamış gibi bulutlar çekildi. Güneş alımlı yüzünü gösterdi. Gökkuşağı doğuda belirdi. Ömer ile Alıkan mağaradan dışarı çıktılar.

“Yağmur tekrar yağmadan, koyunu alıp gideyim,” dedi Ömer.

“Koyunu ne yapacaksın hayırlısıyla Ömer?”

“Allah kabul ederse kurban keseceğim.”

“Allah kabul ederse hangi niyetle kurban edeceksin?”

“Allah’tan bir erkek evlat diliyorum.”

“İnşallah kabul olur dileğin.”

“İnşallah!”

Ömer, besili bir koyunu seçip nar ağacından yapılmış asasını eline alarak Amara’ya doğru yola düştü. Kafası çelişkiler yumağıydı. Ayşe ile evliliğinde doğup ölen dokuz oğlan çocuğu hatırlayınca üzüldü. Üveyiş de dört kız doğurmuş ikisi ölmüştü. “Allaha sığınmak gerekir. Bir bildiği var. Onun işine karışılmaz,” dedi kendi kendine. Sonbahar güneşinde, esmer teni iyice kavrulmuş daha da esmerleşmişti.

Topraktan bol gıdalar fışkırıyordu. “Bolluk bereket yılıdır,” deniliyordu. İnsanlar, geleceğe güvenle bakıyordu.

O yıl; “Payızxêr,” dedikleri, “hayırlı bereketli sonbahar,” erken başladı. Otlar, erken yeşerip büyüdü. Herkesin yüzü gülmeye başladı. Amara, Ayn, Cibîn, Gogan, Ereh, Bazur ve komşu köyler, sevinçliydi. Toprak suya doydular. Çocuklar Amara sokaklarında vıcık vıcık çamurlar içinde koşup oynuyordu.

Ömer yürürken; “ya Allaah” deyip tanrısını yardıma çağırıyor, sonra yeniden dalıp gidiyordu. “Allah’ım bir tek hayırlı erkek evlat istiyorum,” diye yakarıyordu. Kızım Gülsüm, Hawa ve Ayn var. Bir de erkek kardeşleri olsa başka bir şey istemem,” diyordu, tanrısıyla pazarlık eder gibi.

Yedi yıl süren kuralıktan, kıtlıktan sonra ilk kez bereket ve bolluk yüzünü gösteriyordu. Sonbaharla birlikte, erkenci yağmurlar düşmüş, otlar erken yeşermiş, sürüler yeşeren otlarla besleniyordu.

Ömer; inançları yolunda sadık bir kul olmak istiyordu. Yıllarca biriken acılardan, bal kıvamında süzülen bir metanet oluşmuştu. İnsan ve sabır taşı diyalektiğinde, insana hoşgörü ile yaklaşmayı öğrenmişti. Yaşam ve çelişki yaman iki öğretici ustaydı. Dualarla dileğine ulaşmayı bir kişilik özelliğine dönüştürmüştü. Karmaşık ve beklentilerle dolu duyguları, içe akıtılan, dost ve düşmana gösterilmeyen tüm acıları, iki damla gözyaşına dönüşmüştü. Sabır taşını, bir kolye gibi boynuna asmıştı. Ulaşamadıklarını, sabrın hikmetinde arıyordu. Hakikat aşkı! İnanç aşkı! İnsan aşkı! Dürüstlük aşkı! Aşk; yaşam ırmağında ak köpüklü bir dalgaydı. Görünüp kayboluyordu. Sabır kişiliğine hükmetmişti. Sabır ile dua Ömer adı ile özdeşleşmişti.

Ömer, bir mucize bekler gibi bir erkek evlat bekliyordu. Dileklerinin kabul olması için hep doğruluktan yana adil davranıyordu. “İsa’nın tüm mucizeleri, yiyeceği eşit ve bol dağıtım ile ilgiliydi,” diyordu kendi kendine.

“Herkes yeten ve herkesi doyuran yiyecek bolluğu! Mucizelerin kutsallığı da yine kutsal gıdaların eşit dağıtım ve paylaşımıyla bağlantılıydı,” diye düşünüyordu.

Ömer, koyunu önüne katmış, Amara’ya doğru gidiyordu. Yol kenarında, taşların dibinde, kayalıklar arasında otlar büyümüş, yerler; “Kulilkê Cotkaran” denilen pespembe ve beyaz çiçeklerle dolmuştu. Bu çiçekler, güz mevsiminde, çift sürme zamanına işaret sayılıyordu. Payızxêr düştüğü zaman bereketin, bolluğun simgesi çiçekler, mantar biter gibi her yerde bitiyordu. Ömer, otları, çiçekleri gördükçe; “Maşallah,” deyip seviniyordu.

Derken bulutlar yeniden kaynamaya ve yağmur taneleri yere düşmeye başladı. Ömer, bir an önce eve varmak için koyunu âdeta peşinde sürüklüyordu. Ayşe’yi hatırladıkça; “Üveyiş

gururlu, sadık, güzel bir eştir. Biraz sert, dik kafalı, asi, hırçın, kavgacı, ama olsun iffetli kadındır,” diye düşünüyordu.

Kırık pencereye karşıdan vuran, şiddetli yağmur damlaları, buz gibi soğuk hava dalgasıyla birlikte içeriye sızdı. Üveyiş, eski bezlerle suları engellemeye çalışırken birde kerpiç yapılı, evin tavanı damlamaya başladı. Eşyalar ıslanmasın diye oradan oraya taşıyıp duruyordu.

“Ömer, nerede kaldın? Tam da koyun getirecek zamanı buldun,” diyerek öfkeyle bağırıp çağırıyordu.

Ömer, yağmur altında koyunla birlikte avluya girerken yağmurun da öfkesi dindi. Bulutlar çekildi. Güneş ikinci kez yüzünü gösterdi. Yağmurla yıkanmış gök, masmavi kesildi. Toprak kokusu dört bir tarafa yayıldı.

Ömer; Üveyiş’in öfkesinden kurtulmak için aceleyle, kırık pencereyi tamir etti. Tahta merdivenden damın üzerine çıktı. İnce saman serpip damı loğladı. Tüm Amara erkekleri, damların üstünde aynı şeyi yapıyorlardı. Ömer, damı loğladıkça saman ile toprak iç içe geçip sağlam oluyor, su geçirmez hale geliyordu.

Yağmur dinince, Üveyiş’in de öfkesi dindi. Yüzü güldü!

Üveyiş’in yüzü gülünce Ömer’in de yüzü güldü!

II

Kümeşte erkenci iri, kart bir horoz öttü. Şafak vakti telaş ve korkuyla nefes nefese ter içinde uyandı. Odanın içi kapkaranlıktı. Yanı başında Ömer horlayarak uyuyordu. Kafası karmakarışık. Garip, mistik duygular kafasına üşüşmüştü. Kalkıp yatağın üzerinde oturdu. Kutsal bir nesneye dokunur gibi şişmiş karnına dokundu.

“Bu, bir rüya değildi. Karnımdaki bebek güldü! Güldü işte, basbayağı güldü, sesi bana geldi,” dedi kendi kendine.

Ömer, hala horluyordu! Derken kurulu saat gibi Müslim'in ezan sesiyle uyandı.

“Sen uyumuyor musun,” dedi uykulu gözlerle.

“Uyku tutmadı,” dedi Üveyiş.

Ömer abdest almaya giderken Üveyiş karmaşık duygularla, kulaklarında çınlayan bebeğin sesiyle yeniden yatağa uzandı.

Günlerce, işittiği bebeğinin gülüşüyle yaşadı. Gülüş, ağır bir yük gibi omuzlarına binmişti. Sıkıntılıydı. Gülüş, yeniden gelip kafasına takıldı. Kaynağı belirsiz mistik bir korkuya kapıldı. “İnşallah duyduklarım iyiye alamettir,” dedi kendi kendine. Günlerce bu karmaşık duygularla boğuşup durdu. Daha fazla sırrını saklayamadı. Yaşadığı olayı Havva'ya anlattı. Büyük bir yumurta küfesini sırtından indirmiş gibi rahatladı. Derin bir nefes aldı.

“Bu, kötüye değil, iyiye alamettir. Karnındaki bebeği çok seviyorsun. O, bu sevgiyi his ediyor, onun için gülüyor,” diye ona izahat yaptı. Devamla; “İnşallah sağlıklı, güçlü akıllı bir oğlun olacak, ama bu olaydan hiç kimseye söz etme,” diyerek Havva, sıkı sıkı tembihledi.

Üveyiş, o günden sonra daha da hassaslaşmış, sevgisi her geçen gün artmaya başlamıştı. Her sabah, etrafını bir sur gibi sarmalayan ve aşılmaz bir korku ve tedirginlikle uyanıyordu.

Garip, heyecanlı, dalgın ve iki canlıydı. Aniden kendi kendine gülümsedi. Bu gülümseme, içinde taşıdığı bir başka yüreğe gülümsemeydi. Uzun fistanın altındaki bu kıpırdama, ona inanılmaz bir heyecan veriyordu.

Evin içinde ve dışında iş yaparken dikkat ediyor, sürekli kendisini koruyordu. Taşlardan, çukurlardan uzak duruyor, kapı eşiğinde besmele çekerek dikkatli geçiyor, ağır şeyler kaldırmıyor, oturup kalkarken ani kalkışlar yapmıyordu. Aslında

koruduğu kendisi değil, içinde ki gülen sestir. Tüm sorunları, ge miŗi, hatta Karadağı'ı unutup dikkatini, sevgisini ve Őefkatini karnındaki g l ŗe veriyordu. Hamilelik heyecanını, diğer tüm duyguları ve d ŗ ncelerini ikinci plana itiyordu.

Kendisini doğumun bütün zorluklarına hazırlıyordu. Doğum yaklaŗtıķ , geceleri bazen kâbuslar görüyor, kaygıyla uyanıyordu. Görünmez bir ağırlık üzerine   k yor, altında eziliyor, terliyordu. Karn  yumuŗam ŗ ve b y m ŗt . Doğum  kınmalar n , çekeceği sancıları d ŗ nd k e bazen kaçmak, her Şeyden kaçmak istiyordu. Kaçmak, uzaklara çok uzaklara gitmek istiyordu. Fakat hemen ardından mantığı ve d ŗ ncesi duygularını bastırıyor, sakinleŗip rahatlıyordu. Kendi kendine cesaret veriyordu. Zorlu acılar, sancılar,  kınmalar ve kan aklına geldikçe korkuları yeniden baŗlıyor, korkularını yeni bir g l ŗ n sevinci ile gideriyordu.

Derken tekrar çekeceği acı, sancı, kan ve  kınmalar aklına d ŗ yordu. Duyguları kabarıyor kin ve öfkeyle,  mer'e karŗı tepki doluyor, çekeceği acıların suç ortağı olarak görüyordu.

“O, benim çekeceğim acıları, sancıları anlayamaz. Acıyı çeken benim. O, hiçbir Şeyin farkında değil! Benim için iŗkence, acı, g zyaŗı ve ölümle eŗ olan sancılar,  mer i in büyük bir sevinç ve zevk kaynağıdır. O, beni anlayamaz. Çocuklar hakkında ne biliyor ki? ‘Erkek  ocuk,’ deyip duruyor. Baŗka hiçbir Şey d ŗ nm yor. Tüm acıları ben çekiyorum. Dokuz ay, on gün karnımda taŗıyorum. O, hiç bunu fark etmiyor. Neler  ektikđimi bilmiyor. Karnımda onu taŗıyorum, sonra s t mle yıllarca besliyorum. Temizleyip yatırıyorum. Her  ilesine katlanıyorum. Ya  mer, nerden bunu anlasın ki? O, benim  ektiklerimi hissedemez ki,” diyordu kendi kendine.

Karnı kıpırdadıkça tüm öfkesi geçiyor, bir çocuk gibi uysallaşıp sakinleşiyordu.

Bazen, odanın bir köşesine büzülüp büyüyen karnına bakıyordu. Bazen uyuyamıyor, sağa sola kıvranarak sabahlıyordu. Yanı başında horlayarak yatan Ömer'e öfkeleniyordu. Artık rahat hareket edemiyor, sağa sola istediği gibi dönemiyordu.

Doğum yaklaştıkça daha da heyecanlanıyor ve duygusallaşıyordu. Farklı yiyecekler, ekşi olan şeyler yemek istiyordu. Ömer, her istediğini bulup getiriyordu. Üveyiş, gül mevsiminde, topraktaki ortanca çiçeği gibiydi. Doğum yaklaştıkça karnı iyice şişiyor, ortanca çiçeği gibi kendi kendini tehdit eder hale geliyordu.

Ortanca, topraktan beslendikçe dallarına öz su aktıkça, çiçekleri ağırlaşıyor, dalları ağır yükü taşıyamaz hale geliyordu. Üveyiş, doğum yaklaştıkça, karnı büyüdükçe, ortanca gibi karnındaki taşımakta zorlanıyor, gezip dolaşamıyor, eve kapanıyordu. Öyle ki ortanca; az beslense dalları sertleşip çiçeklerini taşıyabilecekti; ama bu defa, çiçekleri gelişmeleri gerektiği kadar gelişemeyecek, cılız zayıf kalacaktı. Çok beslense çiçekleri iyice gelişecek, ama bu defa dalları onların ağırlıklarını taşıyamayacak, kırılma tehlikesiyle karşı kaşıya gelecekti. İşte Üveyiş de ortanca çiçeği gibi doğum yaklaştıkça kendi kendini tehdit eder hale geliyordu.

Düz parlak kumaşlardan küçük bir yorgan, döşek ve yastık yapmış, kundak için özel bezler hazırlamış, Ömer'e marangozda beşik yaptırmıştı. Üveyiş, nazar değmesin diye beşiğin başucuna, çerçide satın aldığı iri, mavi bir boncuk takmış, sevinçle doğacak çocuğu bekliyordu.

O yıl Firavun ve Nemrut'un kıtlık kıranına karşı İbrahim ve Yusuf bolluğu vardı. Herkesin dilinde “bereketli yıl” sözü dönüp dolaşıyordu.

Yağmur yağdıkça güneş toprağı ısıttıkça, doğa güzelleşiyordu. Ekinler büyüyor, otlar görülmedik şekilde boy atıyor, teknil hayvanlar bolluğa kavuşuyordu. Bitkinin, bin bir çeşidi yeniden yeşeriyordu. “Nesli tükendi,” denilen ve yıllarca görülmeyen çiçekler bile boy gösteriyordu. Tarlalar, tepeler, en kıraç kayalık yerler, zümrüt yeşili bir renge bürünüyordu.

Tüm vadilerde sular akıyordu. Kurumuş, adı bile unutulmuş, pınarlar yıllardan sonra ilk kez yeniden patlayıp akıyor, yer altından yeryüzüne sular fışkırıyor, tüm dereler su dolup taşıyordu. Her dere, bir başka dereyle buluşuyor, daha büyük dereler oluşuyordu.

Dara Qut ve çevresi, Qiracê Hemê ile Qiracê Seydika yeşillenmiş, yağmurun, baharın ve bereketin rengini yansıtıyordu.

Sular, sularla buluşarak Ferat'a doğru yol alıyordu. Ferat o yıl heybetli, hırçın, hep sarı ve deli dolu akıyordu. Gürültüsünden kimse yanında duramıyordu.

Bulutlar, gökte kat kat olmuş, gök boşluğunda yüzen birer koca karnabaharı andırıyordu. Bulutlar arasında derin, mavi gök boşluğu, deniz gibi masmavi gözüküyor, mavi boşlukta gün ışınları yeryüzüne ulaşıyordu. Bulutlar, arasından geçen ışık huzmeleri ilginç renkler oluşturunuyordu. Üst kısımları, yan yana gelmiş sıra dağlar gibi duruyor, uçları dağ zirveleri gibi yükseliyordu. İçinde derin ovalar, akarsular vardı. Yeryüzünün tüm şekilleri gökyüzünde oluşmuş, bir kısmı kule gibi yükselmiş, kulelerin arasında derin boşluklar meydana gelmişti.

Bir örs gibi gözükiyordu bir bulutun ucu! Örsün ucu Amara'ya doğru uzanıyordu. Rüzgâr, yağmur kokusunu, Karadağ'dan alıp Amara'ya taşıyordu.

Tüm ağaçlar, bağlar yeşilin bin bir tonunu yansıtıyordu. Badem çağlaları böyle taze, böyle büyüklükte hiç görülmemişti. Bağ teyekleri iri yapraklar açmıştı.

Bahar yağmurları durmuyor, Amara sokakları sürekli ıslak ve çamurluydu. Evlerin önünde, tarla yollarında, harman yerinde yüzlerce su birikintisi oluşmuş, gökyüzünün sonsuz derinliğinden gelen yağmur kokusu, su birikintilerine siniyordu.

Badem ağaçları, dardağanlar, güller, şilanlar, asmalar, tüm ağaçlar yağmura doymuştu! Yapraklar, gökyüzünden inen parlak, ısıltılı yağmur damlalarına ev sahipliği yapıyordu. Güneş çıktığında, yağmur zerrecikleri yeşil yapraklar üzerinde zümrüt yeşilli ısıldıyordu. Toprak, durmadan yağmuru yutuyor, doymak nedir bilmiyordu. İnsanlar, yağmur yağarken sığınacak yer arıyor, gökyüzünün ısıltılı parlak inci taneleri, durmadan toprağı dövüyordu.

Karadağ'ın üzerinde sürekli, saf, parlak, beyaz, canlı ve hareketli bulutlar kaynıyordu. Kar beyaz bulutlar, kat kat olmuş dağlar gibi yükseliyor, gökyüzünde bembeyaz saf bulutlar oluşuyordu.

O akşam, ak bulutlar yerini kara kapkara bulutlara bırakırken rüzgâr kuzeybatıdan yavaş yavaş uğıldamaya başladı. Sonra birdenbire şiddetlendi. Şiddetini artıran rüzgâr durmadan uğılduyordu.

Karadağ'dan gelen yağmur şiddetlendi. Şiddetlenen ve fırtınaya dönüşen rüzgâr ile birlikte ağaçlar dans etmeyi bırakıp savaşa tutuşuyordu. Dalların sesi yeri göğü inletiyor, bazı

ağaçların dalları, kökünden sarsılıyor, kırılıyor, sökülüyor ve rüzgâra yeniliyorlardı.

Karanlık, kara kapkara bir örtü gibi kapladı Amara'nın göklerini. Fırtına gittikçe şiddetini artıyordu. Soğuk rüzgâr, evlerin kapısını insanın suratına çarpıyor, ne bulursa alıp götürüyordu.

Çoban Alıkan, tarlalarda çalışan kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve gençler kendilerini zor bela evlerin eşiğinden içeri attılar.

Gece, kapkara bir örtü gibi indi Amara'nın üstüne. Rüzgâr ve fırtına yağmura dönüştü. Yaygın, sonsuz gök kubbe delinmiş, sular yeryüzüne boşanıyordu.

Bulutlar, gürleyerek kızıl alevler saçıyordu. Amara köylüleri, gök gürlemesi, fırtına, yağmur, yeri ve göğü aydınlatan şimşekler arasında evlerine çekilmiş, korkuyla olup bitenleri izliyordu. Şimşekler, Amara'yı öyle aydınlatıyordu ki, ta uzaklardan evler, evlerin arasındaki küçük nesneler bile seçiliyordu.

Bütün dereler, vadilerde heybetli akan birer coşkun ırmağa dönüşmüş, su sesi Amara'ya kadar geliyordu.

3 Nisan 1949!

Uzun, upuzun, trajik bir destan kadar uzun bir geceydi!

Sancılar içinde kıvranıyordu. Daha önce dört doğum yapmış bu kadar acı çekmemişti. Yanı başında doğumu yaptıracak, “Pîrikê Emine” diye hitap ettikleri, yaşlı tecrübeli, bilge, doğum ebesi, yaşlı kadın, onu yatıştırmaya, sakinleştirmeye çalışıyordu. Sancılar aralıklarla gelip geçiyordu. Her sancı geldiğinde yaşlı kadın, onu evin içinde yürütüyor, yürüdükçe sancıyı daha az hissediyordu.

Evin duvarları üstüne uzunlamasına, boydan boya ikiye bölen, “mağ,” denilen uzun ve kalın bir kütük yerleştirilmişti. Kütük ile duvar üstüne enlemesine, yan yana düzgün, sağlam kavak

ağacından direkler dizilmişti. Kavak direklerinin üstüne de söğüt dalları sık bir şekilde dizilmişti. Söğüt dallarının üzerine; “pelax” denilen uzun, kuru bir ot, yerleştirilmişti. Otun üzerine toprak atıp iyice sıkıştırılmıştı. Uzun ve kalın kütüğün altına, “stûn” denilen sağlam bir kütük-direk yerleştirilmişti. Toprak çatının tüm ağırlığını bu “stûn” denilen kütük kolon çekiyordu.

Emine, bu stûna bir şerit bağlamıştı. Üveyiş, çok sancı çektiğinde, yere çömelerek şeridi tutup çekiyor, güç alarak sancısını hafifletmeye çalışıyordu.

Üveyiş, sancılar içinde kıvranıp duruyor, korkuları sancısını bastırıyordu. İki de bir elini karanına atarak bebeğinin yaşadığına emin olmak istiyordu. Her elini karnına attığında, bebeğin hareket ettiğini fark edince, içten içe seviniyor, sevinci tüm sancılarını ve acılarını bastırıyordu. Bir tek anda, bir tek zaman akışında korku, sevinç ve acıyı birlikte yaşıyordu. Sancıları gittikçe artmaya ve sık tekrarlamaya başlıyordu.

Yaşama sevinci!

Kaybetme korkusu!

Bıçak keskinliğinde sancı ve acılar!

Gece, fırtına, yağmur ve Ömer’in gözleri! Ömer’in gözleri gece boyunca Üveyiş’in gözleri içinde gezinip duruyordu. İçinde bildiği tüm duaları okuyor, durmadan besmele çekiyordu.

Avludaki erkenci, ilk mevsim güllerinin mest edici kokusu, üç günden beri devam eden fırtına, yağmur ve rüzgâra karışıyordu.

Ömer, bir erkek evlat düşlüyordu!

Üveyiş’in sancıları tuttuğundan beri Ömer, heyecandan yerinde duramıyor, ayakta geziniyordu. Üveyiş’ten daha çok o sancılar çekiyordu. Tüm zamanlar, kör düğüm olmuş, gelip düşlerine kilitlenmişti. Yatmadan, uyumadan gözleri, Üveyiş’in gözleri içinde sabırsızlıkla bekliyordu.

İki odalı evin içi, düşlerle dolmuştu. Duvarda ayna. Aynada anılar ırmağı dönüp dolaşıyor, Allah'tan bir oğul diliyor, dileğini dualarla fısıldıyor, durmadan besmele çekiyordu.

Uzandığı yataktan acılar içinde kıvranıyor, her elini karnına attığında bebeğin kıpırdadığını fark edince, sevinçten bağırıp çılgılık atıyordu. Bedeni, sancı ve acıdan kıvranıyordu. Korku, sevinç ve acıyı bastırıyordu. Bebeğin hareketlerini fark edince seviniyor, sevinci korku, ağrı, acı ve sancıyı bastırıyordu.

Kaybetme korkusu!

Bebeğinin yaşadığına inanma sevinci!

Bedenini kasıp kavuran sancı ve acı!

Bebeğini kaybetme korkusu, onu halden hale, renkten renge sokuyordu. Her an, her saniye bebeğinin sapasağlam yaşadığına emin olmak istiyordu. Karnındaki bebeğin hareketleri, ayaklarıyla karnını tekmelemesi, sevincini artırıyordu. İki gözlü evin içi heyecanlı bir bekleyiş ve sevinç doluyordu.

Başında yaşlı bilge kadın, Üveyiş; tarifi zor sancılar içinde zamana direniyordu.

Ömer, dışarıda evin önünde soğukta aç, susuz heyecanda deli gibi geziniyordu. Ne soğuk ne açlık ne de susuzluk hissediyordu.

Bir tek gözleri, Üveyiş'in gözlerinde dolanıyordu.

Yerde, yedi rengi solmuş, eski nakışlı bir kilim, yanı başında Pîrikê Emine, Pîrikê Fatme ile annesi Havva duruyordu. Hepsi sessiz sedasız onun başında bekliyordu. O, sancılar içinde kıvranıp onlara bakıyordu. Beşincisi, kız mı oğlan mı diye merak ediyor, sonra; “ne fark eder, hepsi evlat değil mi,” diyordu kendi kendine.

Yaşlı, bilge kadın, doğum yaptırmaya hazırlanıyordu. Pîrikê Fatme ona, yardım ediyordu. Hawa, kızının yanı başında bekliyordu.

Amara’da çocuk doğumlarında ebelik yapan, yaşlı, tecrübeli bilge kadınlar vardı. Tümüne “doğum ebesi,” anlamında “Pîrik” deniliyordu. Her birinin ayrı ayrı adı vardı. Pîrikê Emine, Xemkê Kadın, Ayşe Nine, Pîrikê Fatme, Ayn Teyze! Köyde doğan tüm çocuklara bunlar ebelik yapmıştı.

Pîrikê Emine; yüzü ışıltılı, hala diri ve güçlüydü. Tecrübeli, deneyimli bir doğum ebesiydi. Gelenek, ana tanrıçalık kültüründen beri sürüp geliyordu. Öğrenilen bilgi ve tecrübeler kuşaktan kuşağa aktarılarak devam ediyordu.

Dışarıda, insanı çıldırtan fırtına sürüp gidiyordu. Pîrikê Emine; “Korkuyorum, bu gece çok zorlu bir doğum olacak! Ömrümde, böyle sancılı bir doğum daha görmedim. Ya bu fırtına! Ya bu gök gürültüsü! Ya bu sağanak yağmur da neyin nesi? Allah’ım, bu çocuk neye işarettir,” diye düşünüyordu.

Kara kapkara, deliksiz, ışık sızdırmayan bir geceydi! Ömer, gecenin içinde bir tek saniye gözünü kırpmadan dolaşiyor, hayaller kuruyordu. Gök gürlüyor, yağmur yağıyor, şimşekler çakıyor, ağaçlar kökünden kopacak gibi büyük bir hışırtyla sallanıyordu.

Ömer, inanarak, isteyerek umutla dualar ediyordu. Söylediği her duanın ardından gök gürlüyor, şimşekler çakıyordu. Olup bitenlerden ürküyor, durmadan besmele çekerek daha çok dua okuyordu.

Çakan şimşeğe, yağan yağmura, uğuldayan rüzgâra, gürleyen buluta göre Ömer’in hayalleri, ruh hali değişiyor, yerinde duramıyordu. Kafasında bütün çelişkiler, zıtlıklar birlikte var oluyor ve bir cana dönüşüyor, bir erkek evlat diliyordu.

Tek başına fırtına ve sağanak yağmura karşı öylece duruyordu. Evin önünde büyük bir sessizlik ve yüz yıllık bir yalnızlık gibi

duruyordu. Yatmadan, yemeden, içmeden, bekliyordu. Dönüp dolaşarak hep Üveyiş'i izliyordu.

Ömer, Üveyiş ile bütünleşmiş sancılar çekiyordu. Kaos sürüp gidiyordu. Bir bulut, bir buluta saldırıyor, bulutlar kat kat olmuş, üst üste devriliyordu. Ağaçlar, fırtınaya direniyordu. İri, sayısız yağmur damlaları, gecenin içinden yere düşüyordu. Yerde, sular birikmiş akıyordu. Düşen yağmur damlaları, yerdeki sulara değdikçe kazanda kaynayan su gibi kabarcıklar oluşuyor, sağanak yağmur dur durak bilmiyordu. Şiddetli, iri yağmur damlaları, yerde yüzlerce küçük gölet oluşturuyordu. Göletlere düşen, sayısız iri yağmur damlaları, sayısız su kabarcığı oluşturuyordu. Su kabarcıkları, kaynayan su gibi fokurduyordu.

Gök gürlüyor, şimşekler çakıyordu. Amara; aydınlık, apaydınlık ışıklar içinde kalıyordu. Evler, evlerin içi, evlerin üstü aydınlanıyor, avlular, avluların içindeki dut ağaçları, tomurcuklanmış güller apaydınlık seçiliyordu.

Kapının önünde durmadan geziyordu. Şimşekler çakıyor, Ömer, apaydınlık ışıklar içinde kalıyordu.

Sancılar içinde ölüme direniyordu. Melül gaz lambasının ışığında, badanasız, toprak sıvalı duvarlara bakıyordu. Sancıları iyice artınca, Pîrikê Emine onu yatağa yatırarak; “artık sancıları yatakta çekmen gerekir,” dedi.

Sancı ve acılara aldırmadan, tüm dikkatini karnındaki bebeğin hareketlerine vermişti. Yüreği, beyni, ruhu, düşü, düşüncesi ve fiziği bebeğin hareketlerine odaklanmıştı. Bebeğin her hareketi, onun korku ve sancılarını azaltıyor, sevincini artırıyor. Bebeğin bir anlık hareketsizliği, kaybetme korkusunu yeniden artırıyor. Kasıkları ve belden aşağısı sancı ve ağrılar içindeydi. Müthiş bir acı his ediyordu. Acıdan iki büklüm oluyor, bağıriyordu. Alnında boncuk boncuk terler oluşuyordu.

Pirkê Emine, acılarını ona unutturmak için durmadan bir şeyler anlatıyor, bebeğinin sağlam ve güzel olacağından söz ediyor, konuşma ile oyalamaya çalışıyordu.

Sancı ve acılarını bastırmak için ellerini sıkıyor, tüm bedeni kasılıyordu. Dişlerini sıkıyor, acıyla çığlık atıyordu. Yüzünde terler oluşuyordu. Belden aşağısı kopacakmış gibi hissediyordu. Kasıklarının sancısı, tüm bedenini acılara boğuyordu.

Ateş ve ocak kutsaldı! Ocağı sönenin soyu soppu biter, soyu da kupkuru bir kavak ağacına dönüşürdü. Ateş ısıtıcı, aydınlatıcı ve yakıcıydı. Yakıp kül ediyordu.

Yağmur, şimşek, ateş ve aydınlık! Ömer, ateş üstünde kaygılı ve telaşlı bekliyordu. Toprak, yağmur kokuyor, Üveyiş bebeğini kucaklamak için sabırsızlanıyordu. Bilge kadın Pîrikê Emine, Pîrikê Fatme ile Havva kafa kafaya vermiş çare arıyordu.

Kulakları sağır eden her gök gürlemesi tüm köyü sarsıyor, şimşek karanlığı yarıyor ve bir top ateş gibi havada dönüp dolaşıyordu. Amara'nın tüm evleri sarsılıyor ve gün gibi aydınlanıyor, bu gürültünün ardından yeni bir gürültü patlıyordu. Yer altındaki deprem gürültüsünü andırıyordu. Sonra eskisinden daha uzun, daha parlak kıvırmalı bir ışık tüm Amara'yı aydınlığa boğuyor, karşı yamaçlar aydınlanıyor, bağlardaki ağaçlar, ağaçların dalları bile seçiliyordu.

Işık, dönüp dolaşıp yüzünü aydınlatıyor Ömer, durmadan besmele çekiyordu. Işık pencereden içeriye düşüyor, Üveyiş'in yüzü aydınlanıyor, bilge yaşlı kadın ile Havva salâvat getirip; "Allah'ım, bizi kötü ruhlardan koru. Bu çocuk, neye işaret ediyor," diyordu.

Gökyüzü ve yeryüzü zifiri karanlık, dolunay, kara bulutların ardına gizlenmişti! Gök delinmişçesine yağmur yağıyordu.

Karanlıktan ve yağmurdan, tüm patikalar silinip nesneler kayboluyordu.

Üç kadın, Üveyiş'in başında dolanıp duruyor, dışarıda gök gürliyor, şimşekler çakıyordu. Ağaçlar, evler kayalar sallanıyor, yerler gündüz gibi aydınlanıyordu. Yaşlı kadın telaşlı ve üzgün; "Ben ömrümde böyle bir doğum, böyle bir fırtına görmedim. Kıyamet kopacak, kıyamet! Taş üstünde taş kalmayacak. Evler, köyler, kentler yıkılacak! İnsanlar helak olup gidecek. Allah'ım sen bizi koru! Ben ömrümde böyle bir doğum, böyle bir fırtına görmedim. Bu çocuk neye delalet ediyor," diyordu kendi kendine.

Kadının gözleri ıslak, dışarıda yağmur, toprak ıpsıladı! Toprak ıslak, elleri öpülesi yaşlı, bilge kadının gözleri ıpsıladı! Tüm marifetlerini sergiliyordu. Havva, annelik içgüdüleriyle durmadan besmele çekiyor, inandığı tüm şeyler adına dualar okuyordu. İsa, Musa, Muhammed aşkına yalvarıp yakarıyordu. "Ne olur, büyük Allah'ım kızımı bu defa da koru," diye dua ediyordu.

Gece uzun, çok uzun sürdü. Upuzun sürdü! Maceralı bir yolculuk gibi heyecanlı, telaşlı ve korku içinde sürdü.

Her elini karnına götürdüğünde bebeğin hareket ettiğini görünce yeniden seviniyor, kaybetme korkusu yitip gidiyordu. Beyni, yüreği, ruhu, düşüncesi ve fiziği bebeğin hareketlerine kilitlenmiş, bebek dışında hiçbir şey düşünemiyordu.

Yaşlı kadın onu yumuşak, güzel sözlerle yatıştırmaya ve rahatlatmaya çalışıyordu. Havva durmadan moral veriyordu.

Sancılar içinde kıvranıyor, bu sancının bitmeyeceği, sonsuza dek devam edeceği hissine, belinin kopacağı, bebeğine zarar geleceği korkusuna kapılıyordu. Kaybetme korkusuyla sancılar içinde çığlıklar atıyor, kıvranıyordu. Alnında ter damlacıkları birikip aşağıya süzülüyordu.

Doğum anı yaklaştıkça, düzensiz olan ağırlar süreklileşip artıyordu. “Belim! Belim! Belime çift ağızlı hançer saplanmış, bu hançer bebeğime zarar verecek,” diye bağıırıyordu.

Sancıları uzun, çok uzun sürdü. Ağrıları çok daha uzun sürdü. Gökten düşen bir kar tanesinin yolculuğu kadar uzun sürdü. Çöl içinde akan bir ırmağın okyanusa ulaşması kadar uzun, upuzun sürdü.

“Kızım Üveyiş; korkma! Korkma kızım korkma! Her şey çok güzel olacak. Bu çocuk dünyaya bereket getirecek,” dedi Havva.

“Korkma kızım korkma, yağmur rahmettir, Allah’ın rahmetidir, rahmet yaşamdır! Şimşekler aydınlıktır! Gök gürlemesi korkutucu sessizliği bozmadır,” dedi, doğum ebesi kadın.

Yaşam var olmaydı. Yağmur yağdıkça yaşam kaynağı sular çoğalıyor, pınarlardan su fişkırıyor, dereler, ırmaklar güröl güröl akıyordu.

“Korkma kızım, her şey çok güzel olacak. Yağmur berekettir,” diye tekrarladı Havva.

Yağmur yağdıkça ekinler yeşeriyor, bol ürün veriyor, hayvanlar ota doyuyor, bolluk bereket geliyordu.

“Korkma kızım Üveyiş yağmur arınmadır, büyük temizliktir! Yağmur, doğanın yıkanması ve temizlenmesidir. Doğanın da biz insanlar gibi yıkanmaya temizlenmeye ihtiyacı var,” dedi kadın.

Üç günden beri yağmur yağdıkça ağaclar, taşlar, çiçekler, toprak, tüm canlılar yıkanıyor ve temizleniyordu.

“Bu bebek, çok hayırlı bir evlat olacak, bolluk bereket getirecek,” dedi yardımcı ebe kadın.

Temizlenen doğa ve toprak, temizlenen insanın ruhu, yüreği ve beyniydi.

“Korkma kızım yağmur gökkuşağıdır, gökkuşağı; renklerin uzlaşması, buluşması ve barışmasıdır. Bu çocuk barışa, iyiliğe, berekete delalettir,” dedi Havva.

“Gökkuşağı güzellik ve dileklerin yerine gelmesidir,” dedi kadın.

Gümüş renkli, billur başlı, iri, parlak, kristal yağmur damlaları, toprağın bereketi ve apaydınlık bir gelecekti!

Yağmur suydı! Su kutsaldı. Kutsallık; ibadet ve ayindi. Ayin; gelenek ve töreydi. Su doğanın ibadeti ve insanla doğanın bütünleşmesiydi.

“Korkma, yağmur güzelliştir kızım, güzel bir bebeğin olacak,” dedi Havva.

Yağmurun olduğu her yerde, zümrüt yeşilli güzellikler boy veriyordu. Doğa canlanıyor, börtü-böcek harekete geçiyor, bereket çoğalıyordu.

“Korkma kızım, yağmur ve toprak kokusu insanın kendi kokusudur,” dedi yaşlı kadın.

Yağmur ve gökkuşağı kokusu!

Yağmur ve bereket kokusu!

Yağmur ve temizlik kokusu!

Yağmur ve çiçek kokusu!

Yağmur ve güller kokusu!

Yağmur ve doğum kokusu!

“Ben çok doğumlar gördüm. Her doğum sancılı bir sevinçtir. Dayan kızım, her doğum sancısının arkası aydınlık bir sevinçtir,” dedi Havva.

“Yağmur sevinçtir kızım, Doğma, var olma ve yaşama sevincidir! Dayan güzel kızım dayan.” dedi yardımcı kadın.

Ömer, gece boyunca uyumadı, oturmadı, yemedi ve içmedi. Kapının önünde, elleri arkasında, kırk yıllık bir mahkûm gibi

sürekli dolaşıp durdu. Dolaşırken binlerce hayal kurdu. Her hayâlin ardından dualar okudu, besmele çekti.

“Allah dualarımı kabul edip bir oğul bana nasip ederse besili, sarı danayı yarın kesip kurban edeceğim. Allah, dualarımı kabul edip bir oğul bana nasip ederse babam Abdullah’ın adını koyacağım ki Allah’a sadık, dürüst, cesur, yiğit ve egid bir kul olsun! Adını; Abdullah koyacağım,” dedi kendi kendine.

Ömer, gece boyunca çift ağızlı, keskin bir bıçağın sırtındaymış gibi evin önünde gezip durdu. İçinde korku, telaş ve umut geceye karıştı. Yağmur, gök gürültüsü ve şimşek fırtınaya karıştı. Ağzında kızıl alevler saçan bulutlar gürledi. Amara’yı güneş gibi aydınlatan şimşekler, gece boyunca ateşten keskin bir kılıç gibi karanlığı yarıp durdu.

Ömer’in içindeki umut, gece boyunca büyüdü büyüdü, karanlığı yaran kılıç gibi keskin şimşeklerle birleşip şafakla birlikte tohuma durdu. Ömer’in gözleri, karanlıkta bir çift ışık seli oldu! Güller mevsimi, ağaçlar bahara durmuş, doğa sancılar içinde, Üveyiş’in sancılarına eşlik etti.

Üç gün üç gece fırtına sürüp gitti.

Üç gün üç gece sağanak yağmur durmadı.

Üç gün üç gece şimşekler, ateşten bir kılıç gibi karanlığı yardı.

Üç gün üç gece depremi andıran gök gürültüsü eksik olmadı.

Üç gün üç gece sancıları artarak sürdü. Sancı ve ağrı kara kaplı, çift ağızlı bir hançer gibi durmadan beline saplandı. Gece boyunca, “belime hançer saplanıyor,” diye feryat edip durdu.

Yaşlı tecrübeli kadın, sürekli karnındaki bebeğin sağlıklı ilerleyip ilerlemediğini kontrol etti. Korkularını yenmesini, doğuma kilitlenmesini sağladı.

Her sancıları arttığında; “Haydi, güzel kızım ıkın! İkın, durma ıkın,” diyerek ona güç verdi.

O, tüm gücünü toplayarak nefesini tutup kaslarını sıkıyordu. Her sancı geldiğinde, ıkmaya başlıyor ve doğumu kolaylaştırıyordu. Sancı bir deniz dalgası gibi vurup geçiyordu. Dalganın ardından derin bir nefes alıp gücünü yeniden toplamaya, yeni sancı dalgasına karşı hazırlık yapıyordu.

Doğum, tam gerçekleşeceği zaman ebe kadının telkinleriyle, tüm gücünü toplayarak kaslarını gererek ıkmaya başladı. Bu ıkınma, bebek açısından ölümle kalım çizgisiydi. Güçlü ıkınma bebeğin, yaşama şansını yükseltiyordu. İkınmanın olmaması bebeğin doğum kanalında daha fazla kalması anlamına geliyordu. Bu da bebeğin yaşamını tehlikeye sokuyordu. Üveyiş; derin, çok derin bir nefes aldı. Tüm gücünü topladı. Kaslarını gererek nefesini tutmaya hiç kesmeden ıkmaya başladı.

Sancıdan iki büküm olmuştu. Bağırıp çağırmak istiyordu. Ama bebeğini düşündükçe gücünü böyle tüketmek istemiyordu. Bağırıp çağırması ıkmayı engellemesi demektir. Bu da bebeğin hayatını tehlikeye sokmak demektir. Bebeğin selameti için tüm gücünü ıkmaya veriyordu. Her ıkındıkça tualete sıkıştığını sanıyordu. Tualete gitmiyordu. Bu, ıkınmanın yarattığı bir yanılsamaydı.

Pirkê Emine; “Kızım Üveyiş, hançer yok, biraz sabır et, biraz dayan, tüm acıların dinecek... Allah, sana nur topu gibi bir çocuk verecek, güzel bir bebeğin olacak, az kaldı, bebeğini kucağına alacaksın,” diyordu.

Yaşama sevinci! Kaybetme korkusu! Bıçak keskinliğinde ağrı, acı ve sancılar! Ağrı beline bir hançer gibi saplanıyordu.

Sonra acılar, kasılmalar yavaş yavaş şiddetini kaybetmeye başlıyordu. Acıların şiddeti azaldıkça bebeğin hareketlerini hissettikçe tüm bedeni yeniden sevinç kesiliyordu.

Üveyiş saatlerdir sancılar içinde kıvranıyordu. Dışarıdaki fırtınanın bir benzerini yaşıyordu. Doğanın bir devamı gibiydi. Dışarıda doğa bir kaos halini yaşıyordu. Sancılar içinde fırtınayla baharı doğuruyordu. O, dışarıdaki fırtınadan daha şiddetli bir fırtınayı yaşıyordu.

Dışarıda gök gürlüyor, şimşekler çakıyor, kızıl alevler fışkırıyordu. Üveyiş'in bedenindeki fırtına, tüm vücudunu alt üst ediyordu. Her sancı dalgası geldiğinde, sanki yüzlerce bıçak darbesi aynı anda beline ve kasıklarına saplanıyordu. Bıçaklar saplanırken acıdan gözlerinden kızıl alevler fışkırıyordu. Bir can bir candan ayrılırken acılar artıyordu.

Bazen kendini tutamayarak cılız çığlıklar atıyor, ebe kadının uyarılarıyla çığlığı kesip ıkınma hazırlığı yapıyordu. Artık doğum iyice yaklaştı. Sancı ve ağrılar da doruğa çıktı. Üveyiş, bağırmmak için tırnaklarını yattığı yatağa geçirmiş adeta parçalayacaktı.

“Haydi, kızım az kaldı, tüm gücünü topla. Topla da ıkın. Bebeğini düşün ve ıkın,” diyerek telkin ediyor ve parmaklarıyla karnına masaj yapıyordu kadın.

Derken acı ve sancı karşısında gücü tükendi, enerjisi bitti. Bir anda kavgayı kaybetmiş gibi her şeyden vazgeçip kendini bıraktı. Bıraktı ve dipsiz, karanlık uçurumdan boşluğa yuvarlandı. Bir anda, her şey durdu. Ela gözleri kocaman olmuş, anlamsız, manasız acılar içinde badanasız, toprak sıvalı duvarlara, melül gaz lambasının ışığına bakıyordu. Güçsüz ve takatsiz kalmıştı. Kıpırdayacak bir katre gücü kalmamıştı. Uzandığı yatakta hareketsiz ve kıpırtısız ölü gibi yatıyordu. Havva panikledi. “Kızım öldü, kızım öldü,” diye gözyaşı döküyordu. Saatlerdir çektiği sancı, ağrı ve acıdan ter içinde kalmış, yüzü acıyla

gerilmiş, yatağı sırlıklam olmuştu. Günlerdir su içmemiş gibi dudakları beyazlamış, kurumuş ve çatlamıştı.

Pîrikê Emine, iyice ürktü, ama yine de sakin ve dikkatli davranıyordu. Yılların tecrübe ve deneyimiyle telaşa kapılmaması gerektiğini çok iyi biliyordu. Bebeğin doğum kanalından kurtulması için son güçlü bir ıkınma hamlesi gerekiyordu.

Tüm gücünü tüketmiş, kendini bırakmış hareketsiz ve mecalsiz sırlıklam olmuş yatıyordu. Artık sancı yoktu, ama bebeğin doğum kanalından kurtulması için son bir ıkınma hamlesi gerekiyordu! Bunu yapacak tüm gücünü tüketmişti.

“Haydi, tüm gücünü topla, son bir kez, son bir defa güçlü ıkın! Bebeğini düşün, bebeğin sapasağlam. Bebeğin için son bir kez ıkın,” diyerek parmak uçlarıyla yavaş yavaş karnına masaj yapıp güç veriyordu.

Dışarda, fırtına devam ediyor, zirveyi yaşıyordu. Gök gürlüyor, Karadağ üzerinde çakan şimşekler kızıl alevler fişkırıyor, Amara ışıklar içinde kalıyordu.

Artık yapabileceği hiçbir şey yoktu. Ölüm kalım anıydı. Bu doğum diğerleri gibi değildi. Onun, bütün gücünü alıp götürmüştü. Yatağında ölü gibi yatıyordu. Hareketsiz, sırlıklam yatıyordu. Her şeyden vazgeçmiş, parmağını bile hareket edecek durumda değildi. Hawa, hıçkırarak ağlıyor, gözyaşı döküyordu.

“Kızım, son bir kez ıkın, bebeğini düşün, bebeğini kucağına alacaksın. Haydi, son bir kez gücünü topla ve güçlü ıkın. Son bir kez ıkın, bebeğin kurtulacak,” dedi Pîrikê Emine.

“Bebeğin kurtulacak” sözü, gidip kızgın bir iğne gibi yüreğine ve beynine saplandı. Titredi, rüyadan uyanır gibi yeniden bütün bedeni harekete geçti. Ruhu, yüreği, beyni ve düşleri beden ile birleşip düştüğü dipsiz karanlık uçurumda boşlukta sallanan bir ağaç dalına tutundu. Derin bir rüyada uyanır gibi telaşa, tutuğu

dala daha sıkı tutunmaya başladı. Kılcal damarlarına dek bütün gücünü birleştirip harekete geçirdi. Can simidi gibi; “bebeğin kurtulacak,” sözüne sarılıp her şeyden vazgeçtiği bir anda, yeniden toparlandı. Tüm gücünü toplayarak derin, çok derin bir nefes aldı. Kaslarını gerdi, soluğunu tuttu. Bu kaos ve fırtınanın zirvesiydi. Bir canın bir candan kopma anıydı. Çektiği acı ve sancılardan dolayı kendinden vazgeçmiş ama bebeğinden vazgeçememiş, bu zorlu savaşı kazanmak için çabalıyordu.

Son bir kez kaslarını gerdi, nefesini tutu, bütün gücünü ve son enerjisinin son zerresini toplayarak ıkındı. Var gücüyle kaslarını gerdi ve ıkındı. Bebeğini düşünerek ıkındı. Derin bir nefes alarak var gücüyle ıkındı! Şafakla birlikte âdeta bedenini parçalayan son ıkınmayla tüm acılardan birdenbire kurtuldu.

4 Nisan 1949!

Doğu ufkı ağarmaya ve kaos çözülmeye başladı.

Doğanın öfkesi dindi. Uslu bir çocuk gibi sakinleşti. Fırtına hırsını almış, öfkesini saçmış, rahatlamıştı. Üç günlük öfkeli halinden hiç bir iz kalmamıştı.

Kara kapkara bulutlar parçalanmaya, dağılmaya başladı. Şafağın kızılığında mavi gökyüzü yeniden gözüksü. Karanlık pılı pırtısını topladı, Amara’yı terk etti.

Şimşekler, yüreklerindeki bütün kızıl ateşi, üç gün üç gece boyunca karanlığa fırlatmış ve tüketmişti. Karanlık şimşeklerin fırlattığı yalımlarla yanıp kül olmuş, yenilgiyi kabullenerek çekip gitmişti.

Üveyiş, bu son şiddetli kasılma ve ıkınmanın ardından aniden büyük bir boşluk hissetti. Kocaman bir boşluk! Sırtında taşıdığı yükü bırakmanın yarattığı hafifleme ve boşluk! Bu, iki ucunda şiddetle çekilen bir zincir halkasının kopma anıydı. Tüm acılar, ağrılar ve sancılar, bıçakla keser gibi bir anda bitti. İçinde

kocaman bir boşluk hissi oluştu. Tüm acıları, bir anda yok olup gitti, gözleri fal taşı gibi açıldı. Terlemesi durdu, büyük bir yükü sırtından atmış gibi hafifledi. İki gözlü damın içinde kar, boran ve tipiden kurtulmuş gibi rahatladı.

Tüm bedeni gevşedi. Fırtınadan sonra limana sığınan bir gemi gibiydi. Sular durulmuş, deniz mavi bir çarşaf gibi hareketsiz ve kıpırtısızdı.

Sanki bütün o acıları çeken kendisi değilmiş gibi rahatlamış, bu kısacık anda, sancı ve acı çektiğini bile unutmuş; “bu Allah’ın bir mucizesidir,” dedi kendi kendine.

Bir bebek çığılgı düştü doğunun ağaran yüzüne!

Üveyiş heyecanlandı.

Ömer’in tüyleri ürperdi.

Doğum bir değişim, dönüşüm, var olma hali, Üveyiş’in büyüüp şişen karnından yeni bir topluluğa, yeni bir yaşama geçti. Dokuz ay, on gün süren ana rahmindeki sürecin sonlanmasıydı. İsa, Musa ve Muhammed gibi yeni toplulukla birlikte yola çıkıp yeryüzünün sarsılması için daha yıllarca beklemesi gerekiyordu.

Sanki Kürt ülkesindeki tarihi, trajik bir çığılgı yeryüzüne duyurmak için dünyaya gelmişti. O, artık Mezopotamya’nın oğlu idi. Şimdilik yalnız, yoksul ve güçsüzdü, ama her şey zamana bağlıydı. Tarihte bütün başlangıçlar böyle çelimsiz, zayıf, yalnız ve bir başına başlamıştı.

Şimdi sanki görünmez bir ses, ona; “senin görevin, kadim haksızlıklara karşı çıkmak, zalimlere boyun eğdirmek, dogmaları sarsmak, dünyayı alt üst etmektir,” diyordu.

Doğu göğünde güneş usul usul yükseldi, Amara aydınlandı, sıcacık bir bahar güneşi toprağa düştü. Duru, apaydınlık yeni bir gün başladı.

Gökyüzü mavi, sonsuz, derin, heybetli, çekici ve berraktı. Zümrüt yeşilli ağaçlarda, kırlarda, tepelerde renkli bahar kuşları cıvı cıvıldı.

Alıkan sürüyü alıp Hamurkesan’a doğru yola çıktı.

Havva, derin bir nefes alıp sevinçlere boğuldu. “Pîrikê Emine”, bebeğin göbeğini kesti, dışı ısıltılı bakır, içi yeni kalaylanmış leğende besmele ve dualarla yıkadı, temizledi. Ömür boyunca ayakları hep tertemiz koksun diye ayaklarının dibine tuz serpti. Sonra bezlere sarıp sarmaldı ve kundak yapıp Üveyiş’in kucağına verdi.

“Pîrikê Emine” besmeleyle, duvarda asılı kalburu alıp ters çevirerek Üveyiş’in yatağının yanı başında yere indirdi. Üveyiş, kundağı “bismillah” diyerek kalburun üzerine koydu. Sonra, “sevaptır” deyip besmeleyle, yanındaki büyük bakır tistan bir avuç su alıp bebeğin ve kalburun üzerine serpti.

“Oğlum Ömer, gözün aydın. Allah bağışlasın. Allah analı babalı büyütsün. Güzel, çok güzel, nur topu, egîd bir oğlun oldu,” dedi Pîrikê Emine akşamdan beri, kapının önünde ayakta bekleyen Ömer’e.

Ömer, jandarma babasından kalma tabancasıyla üç el arka arkaya havaya ateş etti.

Üç kurşun, arka arkaya mavi gökyüzüne doğru vızıldayıp gitti.

Tüm Amara kadın, erkek, genç, yaşlı, çoluk, çocuk kurşun sesine geldi.

“Bebeğiniz hayırlı olsun.”

“Analı babalı büyüsun.”

“Ne hayırlı bebekmiş, o gelince fırtına çekip gitti.”

“Allah Ömer’in dualarını kabul etti.”

“Çok hayırlı bir bebek, o doğunca güneş doğdu, yeni güzel bir gün başladı.”

Üç kurşun, arka arkaya mavi gökyüzüne doğru vızıldayıp gitti. Tüm Amara sakinleri kurşun sesine geldi. Üveyiş ile Ömer'in evi insanlarla dolup taşı.

İbrahim'in ile İsmail'in öyküsü gelip Ömer'in kafasına takıldı. İbrahim yüreği yanarak gözyaşları içinde elinde keskin bıçak, İsmail'i sunağa yatırdı.

Derken gökte renkli bir koç gelip İsmail'in yerine kurban sunağında durdu ve İsmail kurtuldu.

Ömer, Allah'a vaat ettiği adağı, sarı danayı avluda kesti. Etini paylara bölüp tüm evlere dağıttı.

Ömer, o gün büyük bir yükten kurtulmuştu. Ağır bir yük omuzlarından kalkmıştı. Kuş gibi hafiflemişti. Sevincinden bağırıp çağırmak istiyordu. Damın üstüne çıkıp avazı çıktığı kadar bağırarak istiyordu. Kırlara gidip en yüksek tepenin üzerinde; "Allah dualarımı kabul etti. Kabul etti de bir oğul bana bağışladı," diye bağırarak istiyordu.

Bağırma istemini, parçalara bölüp evlere dağıttığı kurban eti ile bastırıyordu. Evlere eti dağıtırken evde yaşayan insan sayısını dikkate alıyordu. Gelenekti, İbrahim'den bu yana vaat ettiği adağın tüm etini dağıtması gerekiyordu. İbrahim; çocukları, dağın beşinci yüzündeki Baal Tanrısı'na kurban etmekten kurtarmak için, bir koçu Allah'a adamıştı. O günden beri gelenek sürüp geliyordu. "Allah'a adananı, Allah'ın kullarına dağıtmalı," dedi Ömer kendi kendine.

Kundağa sarılmış, bebeği getirip Ömer'in eline verdiler. Ömer kulağına ezan okudu. Sonra;

"Senin adın Abdullah olsun!

Senin adın Abdullah olsun!

Senin adın Abdullah olsun," dedi üç kez üst üste.

Abdullah adını tüm Amara’da duydu. Sonra tüm köylere yayıldı ve dalga dalga kentlere, kentlerden ülkelere, bir umut ışığı olup yeryüzüne yayıldı.

Ömer, bebeği elinden tutup büyük, yenilmez bir güç arkasına almış gibi tüm aile fertlerine ve akrabalarına göstererek;

“Bu çocuğun sırtı toprağa değmeyecek! Abdullah’ın sırtı yere değmeyecek! Bu çocuk, el üstünde tutulup büyütülecek,” dedi sert, kararlı, buyurgan bir sesle. Üveyiş, Ömer’in ilk defa böyle kendinden emin, cesur, korkusuz konuştuğuna tanık oluyordu.

Güneş doğudan usul usul yükseldi!

Amara köylülerinin yüzü güldü!

Sıcak, sıcacık bir bahar güneşi toprağa düştü!

Bir çift apak kanatlı güvercin, masmavi göklere havalandı!

Kıpkızıl toprağı fıstık ağacının dibinde toplamış, elekten geçirip un haline getirmişti. İncecik, yumuşacık kına gibi toprağı, bir sandığın içine yerleştirmişti. Üveyiş, arada bir oğlunu alıp bu kızıl, yumuşak toprağın üzerine yatırıyordu. “Oğlum topraktan güç alsın, güç alsın da toprak gibi güçlü, bereketli ve yenilmez olsun,” diyordu. Bebek çış yapıyor, toprak suyu emiyordu. Üveyiş, ıslanan toprağı üsten alıp atıyor, yerine yeni elenmiş, un gibi kızıl yumuşak toprağı bırakıyordu. “Toprak berekettir, sonsuz kesintisiz yaşamdır. Topraktan geldik toprağa gideceğiz,” diyordu.

Pîrikê Emine; “kötü ruhlar bebeğe zarar vermesin,” diye damın üstünde, ocağın bacasına bir deste karaçalı koymuştu. Karaçalı, kırk gün kırk gece boyunca bacada kaldı. Bebeğin kırkı çıkınca, karaçalıyı da bacadan çıkarıp “tüm kötülükler yok olsun,” diye evin avlusundaki ocakta yaktı.

İki parmağıyla bir tutam is alıp Üveyiş'in sütü ile karıştırdı. Üveyiş; kırk gün kırk gece boyunca; "bebeğim korkmasın, kötülüklere uğramasın, cinler onu korkutmasın," diye belli günlerde, bu "is" ile ayin yapar gibi bebeğin alnına artı işareti yaptı.

Kırk gün kırk gece, bir saniye, bir tek saniye bile bebeğini yalnız bırakmadı. Kırk gün kırk gece, yattığı odadan çıkmadı. Kırk gün kırk gece, bebeği dışarı çıkarmadı. Kırk gün kırk gece, onu, besmeleyle kaldırıp indirdi ve emzirdi. Kırk gün kırk gece, Üveyiş'e kaynamış yumurta, süt, bebeği incitmeyen yemekler hazırlayıp getirdi Pîrikê Emine.

"Bu yıl bahar bereketlidir, hayvanların çoğu ikiz doğurdu," dedi bir kadın, su dolu sarnıçtan kovasını doldururken.

"Allah'ın bir mucizesidir, köyde tam dört kadın ikiz doğurdu," dedi diğer kadın.

"Bu yıl Halil İbrahim'in bereketi var, çok güzel bir yıldır," dedi ikiz çocuk doğuran kadın.

"Baksana soyu kurudu denilen Ömer'in bile bir erkek çocuğu oldu," dedi eli belinde, sarnıcın başında laf toplayan yaşlı kadın.

"Ben şimdiye kadar, böyle bereketli bir yıl görmedim!"

"Maşallah nazar değmesin, ekinler de çok bol."

Derken bebeğin kırkı çıktı. Kemikleri yerine oturdu. Ele avuca sığmaya başladı. Üveyiş, sabah kalktı, kundağını eline aldı. Pırıl pırıl berrak, güzel, alımlı ve çekici bir 14 Mayıs sabahıydı. "Bismillah," diyerek bebeğiyle birlikte kapıdan dışarı çıktı. Avlunun köşesinde siyah güller vardı. Yanı başında kırmızı, beyaz, pembe güller. Güller mevsimiydi. Toprak avluda otlar ve doğal sarıçiçekler vardı. Dut ağacının üzerinde kuşlar cıvıl cıvıldı. Ömer, çok önceden Urfa'da marangozdan bir beşik satın alıp

getirmişti. Üveyiş, beşiği süslemiş, nazar boncuğu başucuna asmıştı.

Üveyiş, kırk gün kırk geceden sonra ilk kez bebeğiyle birlikte gün ışığına çıktı. Mavi, berrak gök altında doğuda yükselen güneşe karşı, ayine durur gibi durdu. Uzun uzun güneşe, ağaçlara, kuşlara ve gökyüzüne baktı.

“Allah’ım, bebeğimin tüm günleri böyle güzel ve berrak olsun,” diye dua etti.

Beşiği dut ağacının altına yerleştirdi. Bebeğini içine koyup başucunda oturdu.

Bebeğin kırkı çıkmıştı. Güller mevsimiydi. Mavi, berrak, alımlı, güneşli, güzel, yepyeni bir gün başlıyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I

Siyabend, Celadet ile Kerem o gece sabaha kadar oturup konuştular. Konuştukça, kahve içip geçmişi tartıştılar. Tek sermayeleri geçmişti. Sabah Kahvaltısından sonra Siyabend ile Celadet vedalaşıp gittiler.

Kerem, hala gece boyunca yaptıkları tartışmanın etkisindeydi. Sınıra yetmiş kilometre uzaklıktaki Hesiça'ye yerleşmiş, orada Dirbesiyê nahiyesinin güneyinde Türkiye sınırında, Fransız yönetiminin teşvik ve desteğiyle, geniş araziyle birlikte, “Tehlik Köyünü” satın almıştı. Tehlik, yoksul Kürtlerin yaşadığı bir köydü. Topraklarına bitişik yüzlerce kilometre boş arazi vardı. Fransızlar, tümünün işletmesini Kerem'e vermişlerdi. Kerem, yoksul Kürt ve Bedevi Arapları, yeni yerleşim alanları açarak bu kurak çöle yerleştirmişti.

Xoybûn, fesih edildikten sonra kendisini çiftlik işlerine vermişti. Suriye Fransız yönetimi kendisine geniş araziler tahsis etmişti. Şam ile Cezire'nin Tehlik Köyü arasında mekik dokuyordu. Şam'da da evi vardı. Tehlik köyünde konak gibi geniş avlulu bir ev yapmış, bahçesinde kuyu kazmış, bol su çıkarmış, rengârenk çiçekler ve çeşitli meyveler yetiştirmişti.

Kuyunun, ağzı etrafında yarım metrelik üstüvane ve tulumba yerleştirmiş, yanında küçük bir havuz yapmıştı.

Bu kuyu suyu ile evin geniş avlusunda ve etrafında binlerce meyve ağacı yetiştirmiş, işçiler çalıştırıyordu.

Kerem, kırk yaşındayken Suriye’de, Çerkez Hacı Kiran Dağım’un torunu Cavidan ile evlenmiş, ilk çocuğuna annesinin adı olan Fahriye koymuştu. Annesi Fahriye de bir Çerkez kadınıydı. Kızı Fahriye büyüdükçe güzelleşiyor, Kerem ve Cavidan’ın tek ilgi odağı haline geliyordu. Tehlik köyünde yeni bir yaşama başlamış, siyasal yaşamdan uzaklaşmış, hüznü anılara gömülüp kalmıştı. Oturduğu koltuğun üstünde gözleri kitapta, kafası geçmişteydi. Önce kitabı, sonra bir deryanın içine dalarcasına gözlerini kapattı. Bütün sorunlardan uzaklaşıp geçmişe gitti.

Diyarbakır’daydı! Surların gölgesi gün batımında bir bayrak gibi kara taş evlerin üzerine düşmüştü. Dicle, Hewsel Bahçelerinin içinde usul usul akıyor, On Gözlü Köprü’nün altında geçip gidiyordu.

Şeyh’in adamları surları kuşatmıştı. Diyarbakır halkı, ikircikli bekliyordu. Ayaklanmacılar büyük bir sessizlik ve korkuyla karşılanan bir gök gürlemesi gibiydi. Yağmura dönüşüp dönüşmeyeceği henüz belli değildi. Derin ve sessiz bekleyiş sürüyordu. Diyarbakır halkı, henüz böyle bir kalkışmaya hazır değildi. Hiçbir hazırlık yapılmamıştı. Olup bitenleri büyük bir kaygı ve sessizlikle izliyordu.

Oturduğu koltukta irkilerek etrafına baktı. Dicle’yi düşündü. Hiçbir şey orada geçen günlerin yerini tutmuyordu. Binlerce Kürt kadını, ırmağın sakin, sessiz, berrak, kesintisiz yeşil, mavi akışına bakarak kızlarının adını, Dicle koymuştu. Yanında duran eşine dönüp;

“Cavidan, keşke Fahriye’nin adını Dicle koysaydık,” dedi.

“Bu da şimdi nereden çıktı,” diyerek Cavidan tuhaf tuhaf koltukta oturan Kerem’e baktı.

“Bilmem ki, işte Dicle gelip kafama takıldı da bu çöl kuraklığı içinde.”

“Acaba Dicle ne anlama geliyor ki,” dedi Cavidan.

“Çok derin anlamı var. Bizim dilimizde; tîj; sivri ve keskin, tîr; ok demektir. Dicle; ‘Tîj-Dîj-Dijle-Dicle,’ kelimelerinden türemiştir. Zamanla t>d’ye dönüşmüştür. Yunanlılar; Dijle-Dicle sözcüğünü, ‘Tigris’ biçiminde Yunancaya uyarlamışlar. Tigris sözcüğü; Yunancadan tüm dünya dillerine geçmiş. Yunanca bir sözcük olan Tigris sözcüğünden; ‘is’ eki çıkarıldığında geriye; ‘Tigr,’ kalır. Yunan alfabesinde ‘J’ harfinin karşılığı ‘g’ harfidir. Yunancada; ‘Tig-Tigr-Tigris,’ kaynağını Kürtçedeki; ‘Tîj-Dîj-Dijle-Dicle,’ sözcüğünden alıyor. Dicle ve Tigris; Kürt dilindeki; ‘Tîj-Tîr,’ sözcüklerinden türemiştir,” diye izahatta bulundu Kerem.

“İnşallah bir torunumuz olur da adını Dicle koyarsın,” dedi Cavidan.

“İnşallah,” dedi Kerem.

Şam’ın çöl kuraklığında, Dicle, Çemê Embarê, kara taşlı konak ve çocukluğu bir mıknaş gibi onu kendine çekiyordu.

Siyabend, Kerem’den ayrılıp sonra eve varana dek hep Nemrut eteklerini düşünüyordu. Mahabad’ın yıkılışı, onun için yeni bir yıkım olmuştu. Molla Mustafa kurmaylarıyla uzun bir yürüyüşle Sovyetlere sığınmıştı. Kadı Muhammed ve arkadaşları Çarçıra Meydanı’nda darağacına çekilmiş, İhsan Nuri’den yeni bir parti için olumsuz yanıt almıştı.

Yazı ve şiir üzerinde yoğunlaşıyor, durmadan yazıyordu. Yazarken hep geçmişe gidip anılarla boğuşuyordu. Günceli

çözmek için geçmişin derinliklerinde dolaşıyor, boynundaki harfleri kırık dökük kil tablet kolyeden bütün geçmişi okuyordu.

Tam yirmi yıldır sürgündeydi. Ölen Sittê Sultan, bir acı imge olarak yüreğine yerleşip kalmış, Şam'da ikinci evliliğini yapmıştı. Yıllardan beri görmediği oğlunu özlüyordu. Şeyh'in ayaklanmasında yanı başında vurulup düşenleri düşündükçe, yeniden kavga etmek istiyordu.

“Kendi kendini fesih etme, kendi kendini kavgadan alıkoyma, beylerin, mirlerin, şeyhlerin, ağaların ve paşaların işidir. Bir halkın özgürlük kavgasını bunlar yürütemez,” diye düşünüyordu. Beyni çatlayana kadar düşünüyor; bir çıkış, bir çare ve çözüm bulamıyordu.

Sürgündü! Tüm dalları budanan bir ağaca benziyordu. Kökü vardı, ama dalları budanıp yok edilmişti. Dalsız ve yapraksız bir ağaç köküydü! Gölgesiz ve meyvesizdi. Siyabend, kendisini böyle tanımlıyordu.

Çocukluğunu düşünürken; “acaba şimdi oğlum ne yapıyor, Narence köyü yine eskisi gibi zümrüt yeşilli mi? Ya seyis Gurzo! O, zaten çoktan Allah'ın rahmetine kavuştu,” diyordu kendi kendine.

Bir sonbahar yaprağı gibi hüznün yüklüydü. En güzel çağlarını alıp götürmüştü, sürgün diyarı hüznün şehri Halep! Bedeni Halep'teydi, beyni, düşüncesi ve düşleri Narence köyüne düğümlenmişti. “Annem Mülkiye; ‘oğlum Siyabend,’ diyerek son nefesini vermiş. Keşke ölmeden önce bir kez daha görebilseydim,” diye iç geçirdi.

Fesih kongresiyle artık tüm beyler, ağalar, paşalar, mirler onun için birer mevtaydı. Bir eski zaman dengbêjinin, trajik kahramanlık destanını dinler gibi geçmişi düşünüyordu.

Dedesi Mihamed Beg, Nemrut Dağı'nın eteklerine yayılan ve yirmi üç köyden oluşan Mirdês aşiretinin reisiydi. Yöre aşiretleri, bey ve ağaları arasında, adaletli, yiğit ve mert kişiliğiyle anılıyordu. Bir o kadar da acımasız ve zalimdi. Zalim olmak beyliğin bir özelliği idi. Zülüm ve korku ile halkı sindirip denetime almak, biat ettirmek beyliğin, mirliğin bir gereği idi. Bey ve mir, zalim adamdı. Aşiret törelerine göre hareket ediyordu. Mihmamed Bey de tüm yöre köylerini zorla sindirmiş, denetime almış, beyliğini ve ağalığını bunun üzerinde sürdürmüştü.

Siyabend, fesih kongresinden sonra içine kapanmış, geçmiş yaşamını sorguluyordu. Sanki fırtınalı bir gece karanlığında, mavi karanlık suların, ak köpüklü dalgalarıyla boğuşuyordu. Bir tek tel gün ışığı yoktu. Karanlıkta el yordamıyla, geçmişin ayak izlerinde kendini, çocukluğunu ve kimliğini arıyordu. Bütün bunları nerede unutmuş olabilirdi ki?

Nemrut etekleri...

Mirdês aşireti...

Narence köyü...

İstiklal Mahkemeleri...

İdam sehpaları...

Diyarbakır Surları...

Sürgün yaşamı...

Tıxarislı Osman Paşa oğlu Bedir Ağa...

Taa çocukluğuna dalıp gidiyordu.

Bütün bunları düşününce, yeni bir Kürt partisi kurmak istiyordu. Bunun için sınırı aşip kuzeye geçmişti. Eski arkadaşlarını, dostlarını, mahkemelerde yargılanıp ceza alanları, ne kadar tanıdıkları varsa tek tek dolaşıp görüşmüş, olumlu sonuçlar alamamıştı. Bir gece yarısı Abdullah oğlu Ömer'in

yanına uğramış, Ömer ona yardım etmiş, tekrar sınırdan geçirmişti.

Hasan Hüsnü istihbarat almış, tüm köyleri tek tek dolaşıp herkesi uyarmış, Siyabend'ın peşine düşmüştü.

Urfa Birecik'te Rami ile ilişkiye geçmiş, çerçileri örgütlemiş, bütün yörede istihbarat topluyordu. Çerçiler aracılığıyla her köye girip çıkıyor, bilgi topluyor, Siyabend'ı yakalamak için takip ediyordu.

II

Doğu göğünün ufku, nar renginde belli belirsiz ağardı. Bulutlar çözüldü. Sonsuz derin bir kıvılcık, mor, alaca mavilik ortaya çıktı. Çiçek kokuları, her tarafı sardı. İç açıcı, ferahlatıcı, çekici, insanı büyüleyen, huzurlu bir şafak belirdi. Yer, gök yıkanmış toprak kokuyordu. Her şey pırıl pırıldı! Kuş cıvıltıları, bahar, alımlı bir güzellik insanın kanını hareketlendiriyor, coşkulu sevinçler yaratıyordu. Amara sabahı; küçük, saf bir kız çocuğunun içten, duygulu öpüşü gibi tertemizdi. Derelerde kırmızı toprak rengine sular azalarak akıyordu. Karadağ üzerinde yatışan fırtınanın son kara bulutu da yitip gidiyordu.

Müslim, camiye gidip ezan okudu. Sesi duyan yaşlılar birer ikişer evlerden çıkıp camiye yöneldiler. Jandarmalar, her camiye geleni tekme tokat yakalayıp köy meydanına gönderiyor, orada yere yatırıp bekletiyordu. Ezan okuyan Müslim'i de yakalayıp; "Ulan Kürtçü komünist hem memleketi bölmeye kalkışsın hem de camide ezan okuyup namaz kıldırırsın ha," dedi Hasan Hüsnü.

Cami avlusunda, meydan dayağı çektiler. İki jandarma yerde sürükleyerek meydana götürdüler. İlk gün ışınlarıyla birlikte, tüm evlerdeki, tüm erkekleri yaka paça, küfür ede ede, yerlerden sürükleyerek meydana topladılar.

Hasan Hüsnü, yıllar öncesinin hesaplaşmasının peşine düşmüş, hiçbir şeyi unutmamıştı. Rehber Uso'yu, önüne katıp Amara'ya getirmişti. Herkesi meydana topladıktan sonra; “eğ başını, eğ başını, eğ başını! Başını kaldıranın anasını, bilmem ne yaparım,” diye kükreyerek bağırdı Hasan Hüsnü.

Hırsını alamadı, botla tek tek kafalarına basıp; “Hepiniz hainsiniz! Hem bu memleketin ekmeğini yiyorsunuz hem de Kürtçülere yardım ediyorsunuz! Üstelik Komünist Kürtçülere! Bir de utanmadan kalkıp camide namaz kılıyorsunuz! Demokrasi size çok mu geldi? Hükümetimiz, size demokrasi getiriyor, siz gidip Kürtçülere destek sunuyorsunuz,” deyip her önüne geleni tekmiyordu. Sonra, askerlere dönüp;

“Ulan o... çocukları! Ne öyle aval aval bakıyorsunuz! Öküz gibi bakmak için mi buraya geldiniz,” diye bağırdı. Jandarmalar, küfür ederek yerde yatanları tekmelemeye başladılar.

Hasan Hüsnü'nün görünen ve görünmeyen iki ayrı yüzü vardı. İçi ve dışı, bir çelişki ve çatışma halindeydi. Yüzü gülerken gözlerinin içi onu ele veriyordu. Yapmacık sahte gülüşler, dudaklarından çıkarken gözlerinin içi kin ve öfke kusuyordu.

“Darüleytam” ile “Darüşşafakatü'l-İslâmiyye'deki trajik çocukluğunu ve yetimliğini hep bir pranga gibi boynunda taşıyordu. Bu, paslı ve kirli pranga bedenini, ruhunu, yüreğini, düşüncesini akan bir lağım gibi sürekli kirletiyordu. Bu kirlenme; saldırganlığa dönüşen, tedavisi imkânsız, iyileşmeyen bir kangrendi. Topluma ve insana yaklaşımı, ahlak değerleri buna göre oluşuyordu. Hiç âşık olmamış, içten bir kadını sevmemişti. Üçüncü sınıf barlara takılıyor, yaşadıklarını topluma, insana ve kadına karşı titrek, saldırgan ölümcül bir kine dönüştürüyordu. Kinini nerede, nasıl kusacağı hiç belli olmuyordu. Yaşam gözenekleri tıkanmış, yüzünde erken belirginleşen derin çizgiler;

kötü bir huyun ve ahlakın süreklileşen kirliliği olarak dışa yansıyor. Kısa, seyrek sarı kirpiklerinin ardı her zaman dumanlı, bulanık, belirsiz, donuk ve mattı. Işıltı ve hayal gücünün ekosu yitip gitmiş, bir tek anı yaşıyordu.

Gözleri bazen yeni, parlak ve düzgün bir çeliğin soğuk ve katı parıltısına benziyordu. Bakışları sinsî, alaycı ve ürkütücüydü. Bir yerlerle oyalanmadığı zaman kayıtsız, küstah ve akarı olmayan, kirli, durgun bir göle benziyordu. Saygısız, umursamaz ve pervasız bir sorunun, tatsız etkisini bırakıyordu insanda. Hayatının bütün ayrıntıları, bu bakışlarda birikmişti. Bu kirlenmiş ruh, düşünce ve hayal gücü olmasa yüzü, fiziği ve görünüşü bayağı düzgün bir adama benziyordu.

Geçmiş, düzeltilemez bir kamburdu! Bütün yaşamına ve kişiliğine damgasını vuruyordu. Geçmiş ile kişiliği arasında derin ve garip bir çarpıklık oluşmuştu. Geçmiş, ne kadar zavallı, acınacak durumdaysa sonrası bir o kadar gaddar saldırgan, acımasız ve zalimdi. Ruh, yüreği ve kişiliği de buna bağlı olarak kirlenmişti. Aslında her ikisi birbirini tamamlıyordu.

Gittiği her yerde, berrak temiz bir pınarın kaynağına atılan kirli, kokuşan bir leş gibi suyu bulandırıp herkesin huzurunu kaçırıyor, korku salıp tedirgin ediyordu. Konuşması her zaman bastırıcı, hızlı, taklitçi ve özentiliydi. Üstünlüğünü kanıtlamak istercesine, çoğu zaman ezberlediği klişeleri kullanıyordu. Hiçbir güzellik ve iyilikten asla etkilenmiyor, bütün duyguları körelmiş, bir daha yeşermemek üzere yitip gitmişti.

İkinci Dünya savaşı artık gerilerde kalmış, Sağır paşanın partisi iktidarı kaybetmiş, beş yıldan beri, yeni parti iktidardaydı. 2 Mayıs 1954’de yeniden seçimler yapılmış, yeni parti, oyların yüzde 57.50’sini alarak 503 milletvekili ile Sağır Paşa partisini büyük bir hezimete uğratmıştı. Yeni parti, iktidar ve oy

sarhoşluğuyla yandaşlarına kapıları aralıyor, türeme zenginler çoğalıyordu.

Hasan Hüsnü, değişen iktidarlara rağmen hep yerinde kalıyordu. Suriye hududunu denetime almış, kuş uçurtmuyordu.

Tüm köylüleri meydanda toplamış, ilk gün ışınları altında yerlerde sürükleyip hesap soruyordu. Dayak yiyenler, kırmızı çamur içinde kalmış, sözleşmişçesine dayak yedikçe taş gibi suskunlaşıyorlardı. Bu derin suskunluk, Hasan Hüsnü'yü ürkütüyor, çileden çıkartıyordu. O, hep boyun eğen, yalvaran, el pençe imdat isteyen çığlıklardan zevk alıyordu. Çığlıkları işitmeyince tatmin olmuyor, daha da hırçınlaşıp saldırganlaşıyordu. Hırsla bir tekmeyi Müslim'in kafasına vurup; "Son sayı üç, herkes çabuk kalkıp tek sıra dizilsin," diye bağırdı.

Kan, yara bere içinde kırmızı çamura bulanmış köylüler, ürkünç halleriyle ayağa kalktılar. Jandarmalar, itekleyerek, tokatlayarak, tekmeleyerek tek sıraya dizdiler. Çamur banyosundan çıkmış gibiydiler. Elleri arkada, köylülerin önünde bir iki tur attıktan sonra; "Şimdi beni çok iyi dinleyin! Ben insanlık görevimi yapıp size insanca davranıyorum, ama siz insanlıktan anlamıyorsunuz! Bir tek kötekten anlıyorsunuz! Sabahtan beri dayak yiyorsunuz, bir tek kişi; 'ah, of, ay' demedi. Demek ki siz insanlıktan çıkmışsınız! Ne lâf anlamaz, akılsız, cahil şeylersiniz! Bu ülkede kanun var, nizam var. Dünyaya, millete, devlete, vatana dair hiçbir fikriniz yok! Ben, size insanlık namına yol gösteriyorum, siz kanuna, devlete, bana kafa tutuyor, çıt çıkarmıyorsunuz! Şimdi size soruyorum; Siyabend denilen Kürtçü komünisti, kim sınırdan geçirdi?"

Hiç kimseden çıt çıkmadı. Hasan Hüsnü, bir iki defa hızlı adımlarla önlerinden gidip geldi. Sonra aniden durup; "biliyorum, hiçbiriniz böyle bir adamı ne gördünüz ne duyduunuz ne de

tanıyorsunuz,” diye bağırdı. “Bilmiyorum, görmedim, duymadım! Körüm, sağırım, lalım öyle değil mi?” diye ekledi. Sesini yumuşatarak tek tek sordu.

“Söyle bakayım ihtiyar, sen gördün mü?”

“Sen hoca efendi, tanıyor musun?”

“Sen yardım ettin mi?”

“Sen yardım edeni tanıyor musun?”

“Yardım edeni gördün mü?”

Her birine türlü türlü şeyler sorup durdu. Her birinden hiçbir şey ifade etmeyen çok kısa, sorularla alakası olmayan yanıtlar aldı. Bütün gayretine rağmen, hiçbir sorusuna istediği hiçbir yanıtı alamadı.

Karşısındakiler taş kesilmiş, lal olmuş, her şeyden habersizdiler. Köylüler, sustukça Hasan Hüsnü daha da öfkeleniyordu.

“Madem hiçbiriniz, hiç bir şey; ‘görmedi, duymadı, bilmiyor,’ o zaman Husên oğlu jandarma Abdullah çıksın ortaya bakalım,” dedi öfkeli kendinden emin bir sesle.

Köylüler mayalanmış, durgun göle düşen bir yaprağın yarattığı titreşimli, incecik dalgalanma gibi içten içe alaylı alaylı gülümsediler, ama hiç birinden çıt çıkmadı.

“Ulan kulağı işiten yok mu? Peki, o zaman Husên oğlu Abdullah çıksın ortaya bakayım,” diye yeniden tekrarladı.

“Benim babamdır. Çoktan Allah’ın rahmetine kavuştu,” dedi Ömer.

“Allah’ın rahmetine kavuşmuş ha! Neyin rahmetiymiş bu? Vatana ihanet, Kürtçü komüniste destek! Allah, nasıl rahmet eyleyecek ki? Hem devletin jandarması hem de şakilere yardım ediyor,” dedi Hasan Hüsnü. Sonra aniden kahkaha ile güldü. “Allah’ın rahmetine kavuştu ha! Görüyorsunuz, adam mezara da

girse takip edip hesabını soruyorum! Takip! Takip etmek, izlemek bizim mesleğimiz. Hiç kimse asla takipten kurtulamaz. Herkes bundan böyle ayağını denk atsın,” dedi gürleyerek.

Sokağın başında toplanmış, birbirlerine bakıp korku ve fısıltıyla konuşuyorlardı. Sonra içlerinden esmer, hafif kıvrıcık saçlı, kalın kaşlı, en cesur olanı öne çıkıp başını sokağın köşesinden biraz çıkarıp meydana baktı. Gördüklerini inanmadı. İlk defa böyle bir şey görüyordu. Yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı, nefesi kesilecek gibi oldu. Sonra geriye çekilip;

“Hepsini yere yatırmış dövüyorlar. Bir dövüyorlar bir dövüyorlar, komutan bağırıp çağırıp hepsini tekmeliyor,” dedi korkuyla.

“Dur ben de bakayım,” dedi öteki. Hafifçe başını duvarın köşesinden çıkarıp; “Abooo, ne kadar çok asker var! Bir dövüyorlar, bir dövüyorlar!”

Sonra diğeri başını uzatıp ürkerek baktı.

“Ayaklarıyla kafalarına basıyorlar,” dedi korkmuş, titrek bir sesle. En sonunda; “ben de bakayım,” diyerek Mızo da köşe başından bakıp hızla geri çekildi.

“Öldürmüşler! Hepsini öldürmüşler! Hepsi ölmüş, yerde yatıyor. Kendi gözlerimle gördüm, kuran çapsın ki hepsi ölmüş, hiçbir hareket etmiyor,” dedi Mızo.

Abdullah, Mızo, Bereket, Mehmet, Sedef, sokakta durmuş, korkuyla meydanda dayak yiyen babalarına bakıyorlardı.

“Haydi, kaçalım, jandarma görürse bizi de döver,” dedi Mızo.

“Gidip bir yerde gizlenelim, bizi görmesin,” dedi Sedef.

“Eve gidip saklanalım,” dedi Abdullah.

“Gidip saklanalım,” dedi Bereket.

Sonra sokaklar arasından koşup evlerine gittiler.

“Bu köye, Siyabend adında aranan eski bir Kürtçü, komünist şaki gelmiş,” dedi. Biraz düşündü. Ömer’e yanaştı. Elindeki sopayı göğsüne dayadı. Bir iki geriye iterek; “Söyle bakayım, jandarma Abdullah’ın oğlu sen gördün mü buraya gelen Siyabend denilen şakiyi?”

“Xêr efendim, hiç tanımam,” dedi Ömer. Ani, öfkeli bir hareketle, rastgele yüzüne birkaç tokat attı. Ömer’in burnundan kan aktı. Sendeledi yere düştü.

Müslim’i iterek; “Ya sen gördün mü irticacı, şeriatçı Sofi Efendi,” diye sordu. Müslim sesiz kaldı, çıt çıkarmadı. “Biliyorum, anlaşıldı, sen de görmedin,” dedi alaycı bir sesle. Sonra karşılarına geçip;

“Hepinize söylüyorum, Siyabend adında bir hain, bölücü devlet düşmanı şaki, bu çevrelere uğramış, görüp de karakola haber vermeyenin vay haline! Karakol size yakın. Bir günlük yol bile değil, daha ne istiyorsunuz? Sonra ‘söylemedi, haberim yoktu,’ demeyin. Şimdilik gidiyorum, unutmayın mezarda da olsanız öğrenir, hesabını sorarım,” dedi.

Abdullah, daha beş yaşlarındaydı. Babası Ömer’in dayak yediğini görmüş, garip bir duyguya kapılmış, ürkmüş, ne yapacağını düşünüyordu. Jandarma kavramı kafasında dönüp dolaşıyor; ona, korkutucu ve ürkütücü geliyordu. Jandarmadan kaçıp saklanmak istiyordu. Eve varınca Üveyiş’e hiçbir şey demeden içeri girip; “nereye saklanayım,” diye düşündü.

Sağına soluna baktı. Saklanacak bir yer bulamadı. Evin içinde biraz gezinip durdu. Duvarın dibinde dizili çuvallar gözüne ilişti. Gidip buğday çuvallarının arasına gizlendi!

Derken ikindiye doğru, içi jandarma dolu Reolar arka arkaya vererek köyden çıkıp uzaklaştılar.

III

Günlerden beri okuyup bir türlü bitiremediği, elindeki “Mem û Zîn,” kitabını kapattı. Biraz düşündü, çocukluğuna gitti. Her şeyi, dün olmuş gibi kafasında canlandı. Sanki geriye dönüp her şeye bıraktığı yerden devam edecekmiş hissine kapıldı.

Diyarbakır halkı toplanmış, kente ilk kez gelen tren yolu ve kara vagonları izliyordu. Açılış bitip halk dağılınca o da Hançepek-Gâvur Mahallesinden, surların içindeki Karataşlı Kamil Paşa köşküne doğru yürüyordu. Surların kara taşları Kürtçe, Türkçe, Ermenice, Süryanü-Keldanice kulağına fısıldıyor, hakikati anlatıyordu. Labirent gibi uzanan, daracık sokaklarda durup Kürt, Türk, Ermeni, Suryani-Keldani, Boşnak, Yahudi, Êzîdî ve Şemsi çocukları ile birlikte oynuyordu. Cami, Kilise ve Havra yan yanaydı. Hançepek Mahallesi bir diller, kimlikler ve inançlar bahçesi idi.

“Baba çok fazla okuyorsun, keşke ben de senin kadar okuyabilsem,” deyip boynuna sarılan Fahriye’nin güleç, şen ve sevinçli sesiyle irkildi Kerem.

“Benim kızım hem güzel hem bilgili,” diyerek ayağa kalktı. Kendisine sarılan Fahriye’yi öptü, kucakladı.

Fahriye, şen bir kahkaha attı.

Kerem ona bakıp gülümsedi.

“Neler oluyor böyle baba, kız vallahi kıskanıyorum, kendimi dışlanmış hissediyorum,” diye bağırdı içerden Cavidan tiz bir sesle.

“Anne çok merak ediyorsan sen de gel katıl,” dedi Fahriye.

Bir kara tahta bulmuş, kalem, defter Şam’dan getirip dağıtmıştı. Haftanın belli günlerinde Kürt çocuk ve gençlerine köy odasında düzenli ders verip Kürtçe okuma yazma

öğrettirtiyordu. Çocuklara ders verdikçe vicdanı rahatlıyordu. İki yüzden fazla çocuğa okuma yazma belgesi vermişti.

Fahriye, Şam'da Fransız kolejinde okuyor, Şam ile Tehlik köyü arasında mekik dokuyordu.

Kerem, Tehlik köyünün arazisinde, yoksul Kürt ve Bedevi Arapları karın tokluğuna çalıştırıyor, Şam'a gidip devlet yetkilileriyle görüşüyor, Kürt siyasi sürgünlerin akın akın geldiği Halep ve Şam şehrinde mültecilerle de ilişkililiyor, eski Xoybûn üye ve yöneticileriyle bir araya geliyordu.

Tehlik köyünde, toprak kızgın bir saca dönüşmüş; yer, gök sanki yanıyordu. Cavidan, kızı Fahriye evde olduğu için sevinçliydi. Durmadan evin içini yıkayıp serinletmeye çalışıyor, çocukları bahçede havuzun başında oynuyordu.

Gün batımıyla birlikte hava biraz serinledi. Havuzun başında oturup yemek yediler. Elinde bakraç, akşamın serinliğinde oyun oynar gibi avludaki sebzelere su vermeye başladı. Hem suluyor hem de çocukluğunun kentini düşünüyordu. Dünyada eşi, benzeri olmayan, Roma dönemine ait, beş bin beş yüz metre uzunluğundaki siyah, kesme bazalt taşlı surlarla çevrili, seksen iki kuleli kenti düşündükçe daha çok hüzünleniyordu. Gözlerini kapatıp geçmişi düşündü. Geçmiş; bir an, bütün detaylarıyla beyninde canlandı.

Diyarbakır çıkmaz sokaklarında kaybolmuş, geçmişini arıyordu. Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesinin bahçesinde arkadaşlarıyla buluşuyordu. Süryani kadınlar, erkekler ve gençler gelip kilisede ayine katılıyorlardı. Surp Giragos Ermeni Kilisesi, Mor Petyun Keldani Katolik Kilisesi, Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi gözlerinde canlandı. Süryani genç kızlar süslü, oymalı, dantelli ve renkli ipek üçgen eşarplarıyla ayinin ön

saflarında, Tanrının Evinde ahenkli bir koro oluşturmış, mahalle çocukları bir tiyatroyu izler gibi arkada susmuş, ayini izliyordu.

Papaz; “Tanrı Evinde” tutkulu bir ses ile kötülöklere karşı, masumiyetin sözlerini dillendiriyor; barışa, sevgiye, sağlığa ve kardeşliğe dair dualar ediyordu. Arada bir çocuk sesleri ayinin uyumunu bozuyordu.

Kilisenin bitişğinde, kara taşlarla yapılmış, geniş avlulu bahçesiyle saray gibi konak düşlerinde canlanıyordu. Evin odaları ve kiler, apaydınlık bir bahçeye açılıyordu. Bin bir gece masallarını andıran çocukluğu kafasında canlanıyordu.

Gece, surların kapıları kapandığında, her insan kendi inancının duaları içinde kaybolup gidiyordu.

Ulu Camii, Dört Ayaklı Minare, İç Kale, Dicle Irmağı, On Gözlü Köprüsü, Hewsel Bahçeleri, kerpiç yapışı evler, geniş avlulu siyah taş konaklar kafasında canlanıyordu. Kentin bir saatlik ötesindeki Çay Önü, Hilar ve Hassuni mağaraları, Çemê Embarê düşlerine giriyordu.

“Baba bakracı bana ver, ben biraz suluyayım,” diyen Fahriye’nin sesiyle Kerem dönüp arkasına baktı.

“Yok kızım, su ile vakit geçiriyorum,” dedi.

“Tamam, baba o zaman birlikte çalışalım,” dedi Fahriye. Eve girip bir kova daha getirdi. Havuzda doldurup sebze bahçesine su taşımaya başladı.

Cavidan çocuklarıyla oynuyordu.

Fahriye sebze bahçesine su taşıyordu.

Kerem elinde bakraç, geçmişin derin tüneline geziyordu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Ömer, her şeyi doğadan öğreniyordu. Ağaç, bitki, hayvan, taş, toprak, börtü-böcek hiç bir kitabın ve insanın anlatamadığı şeyleri ona öğretiyordu.

Bir oğula kavuşmuş, oğul büyümüş, ona tarlaya yemek getirmişti. Bahar rengi bir coşku içine doldu. Oğluna baktı, Üveyiş ile olan günlük kavgalarını düşündü. Bir an yüreği kederle doldu. Düşünürken yanı başındaki badem ağacının çiçekli dalına, som yeşil bir kuş gelip kondu. Kuş bahar coşkusuyla öttü. Bir an düşünüyordu. Düşüncesi bölündü. Başını kaldırıp yeşil daldaki som yeşil kuşa baktı. Kuş, aniden; “pırrr” diye uçup gitti. Dönüp yanında oturan oğul Abdullah’a sevgiyle baktı. Bir an, kırılgan, kırılğan yüreği kanatlanıp bir ırmak dalgası gibi depreşti. Geçmiş, Ayşe’yi, düşündü. O an, Üveyiş’in bütün kavgalarını, hırçınlıklarını, kırılganlıklarını unuttu. Kendi kendine; “benim ki bir aşktır, onu bir başka seviyorum,” dedi seslice. “Herkes, her şey, cümle canlılar benim dışımda, bir tek Üveyiş ben olup benim içimde duruyor. İyi ki o yaşamımda, yanımda var,” diye içinden geçirdi. Onu düşünüp Abdullah’a bakınca, sanki yüreği keskin bir bıçakla delindi. Tarifi imkânsız bir acı ve hüzün hissetti. Yürek atışları hızlandı. Yeniden derin bir sevgi ve aşka dönüştü. Abdullah boş kapları alıp eve dönerken o da büyük bir aşkla toprağı bellemeye başladı.

Babası ona; “Abdullah düşman çocuğudur,” demişti.

Üveyiş de; “düşman çocuğu, sakın onunla gezme,” diye Abdullah’ı tembihlemişti.

Bu, her ikisinin merakını, ilişki kurma istemini daha da körüklemişti. Qiracê Sêwe tarafındaki, fıstık tarlasından eve geliyordu. Hasan da aynı yolda eve dönüyordu. Aralarında on metre vardı. Arkaya dönerek Hasan’a bakıp gülümsedi. O da aynı saf duyguyla gülümseyerek karşılık verdi. Adımlarını hızlandırarak ona doğru ilerledi. Gözlerinin içi ışıldadı. Heyecanlandı. Hem Abdullah ile arkadaş olmak istiyor hem de “ya birileri görür babama söylerse,” diye çekiniyordu.

“Hiç de babamın dediği gibi düşman değil,” diye düşündü kendi kendine Hasan.

“Nereden geliyorsun,” dedi Abdullah.

“Tarladan.”

“Ben de bağdaydım.”

“Ben, her sabah babama yemek götürüyorum.”

“Ben de her sabah babama götürüyorum. O zaman her sabah beraber gidelim.”

“Beraber gidelim,” dedi Hasan biraz bocalayıp bekledikten sonra. Ardından; “beraber de döneriz,” diye ekledi.

Arkadaşlıkları, ilkin çok gizli başladı. Her ikisi de ailelerinden çekiniyordu. “Kimse görmesin,” diye dikkat ediyorlardı. İkisini birbirine çeken, sızak gibi berrak, temiz, akışkan bir duygu vardı. Köye girince ayrılıp her biri, bir taraftan evine doğru yöneldi.

“Hiç kimse görmemeli benim onunla arkadaşlık ettiğimi,” diye düşündü Abdullah.

II

Asırlık meşe ağacının gölgesinde toprak zemine eşyalarını bıraktı. Uzun boyunlu, demir örsünü uygun bir yere yerleştirdi.

Sonra, isten, dumandan siyah bir renk alan malzeme çuvalı ile kum torbasını ağacın köküne dayayıp bıraktı. Yorgan ve minderleri sandıkların üzerine koydu.

Çuvalın içinde, eski bir keser çıkartıp yere bir çukur kazıdı. Ardından manda derisinden siyah körüğünü ustalıklı içine yerleştirdi. Üç karış uzunluğundaki borusunun hava üfren ucunu, çukura gelecek şekilde toprağa gömdü. Çırağın getirdiği odunları çukura yerleştirdi, üzerine biraz gaz yağı düktü. Bir sürü paçavra ile kıymık, iri odunların arasına yerleştirip ateşi tutuşturdu. Sarı, kızıl, turuncu, yeşil ve mavi karışımı alevler, odunların arasına yayılarak çukurdan yükseldi.

Körüğün başına geçen çırak, önce yavaş yavaş, sonra hızlandırarak deri körüğü sağa sola çekmeye başladı. Hızlanan körük; “tısss-hoffff, tısss-hoffff, tısss-hoffff,” diye sesler çıkarınca, herkesten önce gelip orada toplanan çocuklar güldü.

Çocuklar, meraklı gözlerle gizemli eşyalara bakıp duruyor, sandıkların içindeki eşyaların ne olabileceğine dair yorumlar yapıyor, etrafa saçılan sarı, kırmızı, mor kıvılcımları yakalamaya çalışarak gülüyorlardı.

Ardından, kadınlar birer ikişer, eski-püskü, rengârenk giysiler içinde, başlarında kofiler ile birer alımlı tanrıça gibi geldiler. Sonra tarlaya gidemeyen yaşlılar, gelip ağacın gölgesinde oturup ustayla sohbete daldılar.

Yüzü, gözü, elleri, saçı, başı kum, is, kir, pas içindeki çırak ter içinde kalmış, manda derisinden körüğü bir sağa bir sola çekip ateşi körüklüyordu. Körüğü çektikçe kızıl, sarı, yeşil mor kıvılcımlar ardı ardına patlıyor, sağa sola saçılıyordu.

Esmer tenine sevinç dalgası yayılmış, kendinden geçmiş, sağa sola saçan kıvılcımları izliyordu. Uzağa fırlayan bazı kıvılcımlar kısa, hafif kıvırcık, siyah saçlarına değdiğinde, kalın karakaşları,

kendiliğinden inip kalkarak refleks gösteriyordu. “Acaba yaktı mı,” diye kıvılcımların değdiği yere elini atıyordu. Bir şey olmadığını görünce seviniyor, yeniden kıvılcımları izliyordu. Gözleri keskin, pür dikkat, bir çırağa, bir kabarıp kabarıp patlayan kıvılcımlara bakıp yüzü sevinçten geriliyordu.

Kendilerine, yeni bir oyun bulmuş gibi patlayıp etrafa saçılan kıvılcımları elleriyle yakalamaya çalışırken kahkahayla gülüyorlardı.

“Haydi, ulan veletler, biraz uzak durun,” dedi sakalları, kızıl kınadan yakılmış gibi duran kalaycı. Birbirlerine bakıp kaş, göz, mimiklerle gülümsediler. Geriye adım atar gibi biraz kıpırdadılar. Oldukları yerde kalıp yeniden gülerek sağa sola saçılan kıvılcımlara baktılar. Tümü, yalın ayak, “kiras,” dedikleri, düz çizgili basmadan yapılmış uzun, cepli fistan giymiş, beş altı yaşlarındaydı.

“Biraz uzak durun,” diyen ustanın aydınlanan is içindeki yüzüne baktı. Saç-sakal birbirine karışmış, zayıf, sıska bedeni ve kırışıklıklarla dolu, ince boynunun üstünde ve şapkanın altındaki başı, iri sarı bir kavunu andırıyordu. İnce zayıf boynu, baharın ilk gün ışınlarıyla ince ince çatlamış, toprak gibi kırış kırıştı. Elindeki uzun maşayla, kızıl bakır taşı ateşe tutunca, sakalları ateşle bütünleşip daha da kızılışıyor, ateşin aydınlığında boyun kırışıkları belirginleşip hareketli hale geliyordu.

Abdullah, keskin kestane bakışlarıyla; bu avurtları çökük, garip, zayıf, mavi gözlü, küçük karga burunlu, sarı kaşlı, orta boylu adamı ilgiyle izliyordu.

“Oğlum burada ne yapıyorsun,” diyen Ömer’in sesiyle irkildi. Gözlerini kaldırıp başında duran Ömer’e sevinçle bakıp; “hiiç,” diye yanıtladı.

Ömer ile kızıl sakallı usta merhabalaşıp selamlaştılar. Hal hatır sordular. Ömer;

“Oğlum Abdullah, git annene söyle, akşam için ustaya yemek hazırlasın,” dedi.

“Tamam, baba,” diyerek eve doğru koşmaya başladı. O koşunca, çocuklar alayı da peşinde koştular.

“Senin oğlun mu,” dedi usta küçülmüş, kısık mavi gözlerle dostça Ömer’e bakarak.

“Evet, ellerinden öper. En büyük oğlumdur,” dedi. “En büyük oğlumdur,” derken Ömer, gururlu bir sesle, başka oğlunun da olduğunu ima etti.

“Ömer niye zahmet ettin,” dedi usta.

“Zahmeti mi olur, akşam benim misafirimsin.” dedi Ömer. Devamla; “Ben tarlaya gidiyorum, akşama eve gelirsin,” diye ekledi. Sonra, “Erdê Çê” dedikleri tarlaya doğru yola çıktı.

Usta torbadan çıkarttığı, dev bir makası andıran kısıkacın yardımını ile elindeki saplı bakır tavayı alıp “kostik” denen sıvı maddeye soktu. Sonra kısıkaçla tutuğu iri, bakır tavayı ateşe tuttu. Evire çevire, her tarafını iyice ısıttı. Kap ateşe tutuldukça üzerinde birikmiş, gözelerine sinmiş, bütün yağlar yanıp yok oldu. Asit olarak kullandığı tuz ruhuyla, bütün kir ve paslarını sıyrıp attı.

Elindeki kısıkaç ile tavanın dış dibindeki kabuklaşmış isleri sıyrıp biraz temizledi, ama tavanın dışı ile fazla ilgilenmedi. İslî, kirli çuvalın içinde bir tomar çiğit pamuk, birkaç kalay çubuğu ile bir kutuda saklı nişadırı çıkardı.

Temizleme işleminden sonra tavayı kısıkaçla, belli bir sıcaklığa erişene dek ateşin üzerinde tuttu. Çırak, ateşi körükledikçe usta, bir ermiş gibi maşayla tuttuğu bakır tavanın, tava ulaştığını anladı. Sıcaklığın istenilen dereceye varıp varmadığını anlamak

için ince, beyaz kumu andıran nişadır tozundan bir tutam alıp kızgın tavanın içerisine serpti. Tavanın içinde bembeyaz bir duman oluştu. Dumana bakıp; “tamamdır,” dedi kendi kendine. Tavanın içini, elindeki pamukla, okşar gibi ovaladı. Ortalığa nişadır dumanı ve kokusu yayıldı.

Çocuklar, yeniden dönüp kalaycıyı merakla izlediler. Bu tuhaf kokudan hoşlanan Abdullah, arkadaşlarına bakıp gülümsedi.

Usta, kıvamına gelen kızgın tavanın dibine yumuşak, beyaz, ince kalay çubuğunu, hafifçe değdirdi. Kalay çubuğu, kızgın bakıra değince; “cızzz,” diye bir ses çıkardı. Kalay, eriyerek tavanın içinde su zerrecikleri gibi yuvarlanıp dağıldı. Isının etkisiyle kaygan hale gelen bakır tavanın içine çarçabuk yayıldı. Beyaz, gümüş rengini tavaya verdi. Usta, kalay çubuğunu kıvrak hareketlerle, tavanın içine tekrar tekrar sürdürdü. Sonra role halindeki pamuk ve nişadır yardımı ile kalayı tavanın tüm zeminine yaydı. Bu işlemi defalarca tekrarlayıp durdu. Tavanın her tarafına düzgün yapıldığına kanı getirdikten sonra, kısaça la tutup temiz bir zeminde, on dakika soğutmaya bıraktı. Tava soğumadan, su değmemesi gerekiyordu. Su değince üzerindeki kalayı sıyrıp bir yerde toplanmasına yol açıyordu.

Ömer, tarlaya giderken yolda mavi gözlü çocuğu düşünüyordu. Mavi gözlü çocuk da Ömer’i düşünüp geçmişe gidiyor, harman yerindeki manzara gelip kafasına takılıyordu. Babası Artos’un durmadan, Abdullah’a; “biraz daha cercere süreyim,” diyen halini hayal ediyordu.

Derken elinde simsiyah bir kazan, Dedo çıka geldi. Saç sakal birbirine karışmış, kir pas içindeydi. Gri-kahverengi, kısa, el örmesi, kirli abası üzerindeydi. Altında, kirden asıl rengini yitirmiş, grileşmiş beyaz kiras-derpê, başında eski bir külah vardı.

Amara’da, hiç kimse onu, başka bir kılıkta görmemişti. Hep yalın ayak dolaşırdı. Bir tek cuma günü, ayakkabı giyip camiye giderdi. Camiden eve gelince, ayakkabısının çıkartır saklardı.

Dedo, bir cuma günü, eylül ayında camiden çıkarken; “Bu sene çok kar yağacak,” deyip seslice gülmüştü. İşitenler; “Dedo kar ne zaman yağacak,” deyip gülmüşlerdi. Dedo’nun bu lafı, kış gelene kadar Amara’da espri konusu olmuştu. O yıl, kış gelip çok kar yağınca bazı yaşlılar; “Allah’ın deli divanesi, karın yağacağı ona ayan beyan olmuştu,” diyerek evliya gibi kutsamışlardı.

Tüm gözler, oraya gelen Dedo’nun elindeki kazana döndü.

“Ramazan usta, şu tencereyi kaç kalyalayacaksınız,” dedi.

“Dedo amca, fiyatlar tenceresine göre bir buçuk ile üç lira arasında değişiyor.”

“Ramazan usta aha şu tencereyi üç liraya kalyalıyor musun,” dedi Dedo yere indirdiği orta boy kazanı göstererek.

Tüm gözler, Dedo ile kazana döndü, gülüşmeler birbirine karıştı. Dedo, iki yıldan beri kullandığı kazanın dışı, tezek ateşinde simsiyah olmuş, kalın bir tabaka bağlamış, içi kalaysız kalmış, bakırın kızıl rengi ortaya çıkmıştı. Kalaycı Ramazan gülüşmeleri duyunca, başını kaldırıp Dedo’ya baktı.

“Dedo amca, o tencere değil ki, koca kazandır, on liradan hiç eksik olmaz,” dedi.

“Bu, bağ kazanı mı ki, on lira olsun? On lira koca bir servettir. Üç liradan kuruş fazla vermem.”

“Canın sağ olsun Dedo amca, istersen hiç para verme, ama üç lira kalay parasını kurtarmaz.”

“Ramazan usta, Dedo için biraz indirim yap,” dedi ayı kılıklı adam.

“Dedo, köyün en fakiridir,” dedi Müslim.

“Yaz, kış çalışıyor, yine de yiyecek ekmeği yok fukaranın!”

“Allah’ın deli divanesidir,” diye mırıldandı biri.

“Dedo amcanın hiç parası yok, Ramazan usta ondan da para almasın,” dedi bir diğeri kakhahayla.

“Tamam, Dedo amca, senin hatırın için yedi olsun, üç lirası da benden,” dedi Ramazan.

“Ramazan oğlum ben fakir bir adamım, o kadar çok para veremem,” deyince Dedo, gülüşmeler yükseldi.

“Paraları yastıktan çıkar Dedo amca,” dedi bir diğeri.

“Paralarını saklama amca, ölüm var bu dünyada, ölmeden önce kendine harca.”

“Paran çok Dedo amca, Ramazan usta iyi indirim yaptı.”

“Dedo amca, cemaatin hatırı için altı olsun,” dedi Ramazan.

“Beşten fazla bir kuruş vermem, ama çok sağlam kalaylayacaksın, bir yıla kadar bir şey olursa paramı helal etmem,” diyerek Dedo, orta boy kazanını bırakıp gitti. Giderken arkasından gülüşmeler yükseldi.

Kalaycı Ramazan, orta boylu, sıska ve zayıftı. Vücutunda bir dirhem yağ yoktu. Çevik ve atletik görünümlüydü. Sarıya çalar kumral saçları iyice kırlaşmış, ince kızıl bıyıkları, küçük kargaburnunun altında eğreti gibi duruyordu. İçinde tek beyaz tel olmayan kızıl sakalları, iyice kırlaşmış saçlarıyla bir tezatlık içindeydi. Başında sekizgen siyah çizgili, kirli bir şapka vardı. Ayağında, Antep imalatı, siyah lastik bir ayakkabı vardı. Eski siyah bir şalvar giymişti. Şalvarın üstünde düz, gri renkli hâkim yaka gömlek, gömleğin üzerine siyah, gri çizgili bir yelek, yeleğin cebinde köstekli saat duruyordu. Saat, çalışma ve emek ayrılmaz birliktelikti, Ramazan ustanın yaşamında.

Alnında belirgin kırışıklılar oluşmuş, avurtlar hafif içe çökmüş, kızıl sakalları iyice uzamıştı. Küçük açık mavi gözleri, ona bir canlılık katıyordu. Gülünce, çocuksu masum bir yüz

ifadesi ile yıllar öncesinin mavi gözlü çocuk belirliyordu. Mavi gözlerinin derinliğinde, büyük acı ve yorgunluğun izleri okunuyordu. Düşüncelere dalınca, mavi küçük gözlerinin derinliğindeki büyük acı, tüm çıplaklığıyla yüz hatlarına yansıyor. Günde beş vakit namaz kılıyor, durmadan Allah’a şükür edip duruyordu.

Ramazan usta, Birecik’te; “Gâvur Mahallesi’nde oturuyordu. Kalaycılık mesleğini köylere taşıyarak emeğiyle geçinen, işini ustalıklı yapan çalışkan bir zanaatçıydı.

Köylüler, yılda bir kez kap kacaklarını kalaylıyorlardı. Kalaycı Ramazan, köyleri dolaşmanın yanında bir de ilçe halkının kap kacaklarını kalaylayarak işinin sürekliliğini sağlıyordu.

Anasıyla konuştuğu dili, kutsal bir anı ve emanet gibi hep gizleyip iyileşmeyen bir yaranın sızısı gibi yüreğinde taşıyordu. Kırk yıldan bu yana konuşmadığı için, sürekli özlenen trajik bir anı gibi duruyordu. Türkmen köylerinde Türkçe, Kürt köylerinde Kürtçe konuşuyordu.

Kürtler, tahta ve seramiğin yanı sıra bin yıllardan beri yemeklerini kalaylı kaplarda pişiriyor, yoğurtlarını kalaylı kaplarda mayalıyor, düğün yemeklerini kalaylı leğen ve kazanlarda yapıyorlardı.

İlk demir, ilk kalay, ilk bakır bu coğrafyada yeryüzüne yayılmıştı. Kürtler, daha çok köylerde tarımla uğraşırken Ermeni ustalar, kentlerde demir, bakır ve kalaycılık sanayini geliştirmişti. Gelenek ve iş bölümü bin yıllardan beri sürüp geliyordu.

Ramazan ustanın mahallecisi, kadınlarla konuşup kalaylanacak kapları organize ediyordu. Mahalleci, zaman kaybetmeden kadınlarla birlikte evlere gidip kalaylanacak kap kacakları getiriyor, küme küme meşe ağacının altına, duvar dibine yerleştiriyordu.

Kazanlar, teştler, kuşhaneler, lengeriler, taslar, saplı sahanlar, kırıklı sahanlar, bakır sahanlar, maşrapalar, leğenler, tepsiler-siniler, tavalar, tunę kulplu tavalar, tek kuyruklu, çift kulaklı tavalar, çeşmelerden su taşımada kullanılan kovalar, Sitiller-bakralar, gğmler, bakır kaşıklar ayrı ayrı boylardan tencereler, kevgirler, kepçeler, ibrikler ve cezveler...

Gelen tüm eşyalar som bakırdandı. Kullanıla kullanıla, süt beyaz kalaylı renklerini yitirmiş, bakır kızıl rengini dışa vurmuştu. Tümü, Ramazan ustanın marifetli elleriyle kalaylanıp yeniden gümüş gibi ışıl ışıl hale geliyordu.

Ramazan, her eylül ayında Amara'ya geliyor, köyün tüm bakır kap kacaklarını kalaylayıp gidiyordu. Köylüler, Ramazan usta dışında kalaycı kabul etmiyorlardı. Kalaycılar, köyleri kendi aralarında paylaşmış, her kalaycının gittiği köyler belliydi.

Ay gümüş rengindeki bakırcılığın, yan sanayi kolu kalaycılık, gezginci bir meslekti. Kap kacağın olduğu her yerde vardı.

Ramazan usta, yıllardan beri bir katır ile iki eşeğin sırtına yüklediği bakırcılık sanayinin yan kolu kalaycılığı, köylere taşıyordu.

Kalay ile bakır, gelin ile duvağı gibiydi. Her gelin; ince, beyaz tl duvağı ile anlam kazanırdı. Her bakır kap; kalay ile güzellik ve anlam kazanırdı. Dolunay beyazlığında kalay, bakırın zarif, çekici, mistik, beyaz tl duvağı gibiydi. Kapları pırıl pırıl yapıyordu. Üstelik demir, bakır gibi zehirleyici de değildi. Kaplar kalaylandıka zehre ve pasa karşı güçlü bir duvar oluşturuyordu.

Bakırın düşmanı ayran ve tuzdu. Yemekler tuzsuz olamazdı. Köylerde gün yirmi dört saat ayran eksik olmazdı. Kalay, bakır tuz ve ayrana karşı koruyordu. Kalay olmadan, bakır kap kacaklar, anlamını yitiriyordu.

Ramazan usta, gelen bütün kap kacakları, sıraya koydu. Her gün iki üç ailenin kap kacaklarını kalaylayacaktı. En az on beş gün Amara’da kalacaktı.

Ekip; usta, çırak ve mahalleciden oluşuyordu. Ramazan hem usta hem bütün araç ve gereçlerin sahibi gezgin bir patrondur. Hem patron hem çalışan emekçi hem de zanaatçıydı.

Çırak(halacı) yıkayıcı, temizleyici ve körükçüydü. Ustanın her dediğini dikkatle yapıyor ve mesleğin inceliklerini öğrenmek için ustasını izliyordu.

Mahalleci, bir tür reklamcı ve pazarlamacıydı. Ev ev geziyor, kalaylanacak kap kacak olup olmadığını araştırıyordu. Kadınları, bakır kaplarını kalaylamaya ikna ediyordu. Halkla ilişkiler müdür ve planlamacıydı. Kadınlarla ilişkileri birebir yürütüyor, kap kacakların toplanmasını, kalaylananların yeniden evlere dağıtımını, ücretlerinin alınmasını sağlıyordu.

Kapları kalaylanacak kişiden, körükte yakılacak odunları alıyor, kalaylanan kapları götürüp sahibine teslim ediyordu. Her yemek vakti, ayrı bir ev yemek hazırlıyordu. Mahalleci, kendileri için hazırlanan yemeği alıp getiriyordu.

Her akşam, iş paydosu Ramazan usta ile mahalleci bir araya geliyor, o gün, kaç kap kalaylandığını, karşılığının ne kadar alındığını hesaplıyordu. Borç kalanları Ramazan usta yanına not ediyordu. Mahalleci, boş olduğu zaman diğer işlere de yardım ediyor, tüm işleri ortaklaşa yapıyorlardı.

Ay parlaklığındaki yumuşak kalay, Ramazan ustanın marifetli, ince, küçük ve nasırlı ellerinde kalıptan kalıba giriyordu.

“Haydi, evlat, öncelikle eğrileri doğrultmak işine başlayalım,” dedi çırağına bakarak.

Kalaylanacak tüm kapları gözden geçiriyor, düzeltilmesi gerekenleri ayıklıyor, örs ve çekiç yardımıyla bozuk kısımları

tamir ediyor, bükülmüş ve ezilmiş yerleri düzeltiyordu. Kırık olanları ise kaynak yaparak tamir ediyordu. Bunun için, ahşap çekiç kullanıyor, kabın üzerindeki eğrilikleri düzeltiliyor ve pürüzler en aza indiriliyordu.

Çırak; tamir edilen kap kacakların kararan yerlerini parlatıncaya kadar kumla ovalıyordu. Ferat kenarından getirilen ıslak, ince kum, kömür parçaları ve telis ile iyice ovalayıp temizliyordu.

Büyük kazan, leğen vb. büyük kapların içine ise çıplak ayaklarıyla giriyordu. Kazanın dibine ıslak kum, kömür parçalarını bırakıyor. Üzerine de bir telis parçası bıraktıktan sonra dizlere kadar şalvarını çekip çıplak ayaklarıyla telisin üzerinde kalçasını bir sağa bir sola kıvrarak, telisi hareket ettiriyordu. Meşe ağacının dalına yapılan tutamaklara iki eliyle tutunup güç alıyordu. Telis hareket ettikçe, alttaki ıslak kum ve kömür parçaları da hareket ediyordu. Kum ve kömür, bakır kazanın altını sıyrarak temizliyordu.

Abdullah, Mızo, Hasan, Sedef, Bereket, Ayn, Mehmet bağıra çağıra köyün içinde bir tür attılar. Bütün çocukları peşlerine takarak meşe ağacının etrafında toplanıp meraklı gözlerle çırağın gizemli hareketlerini izlemeye başladılar.

Çırak, kap temizlenene kadar, küçük bedenini sağa sola kıvrarak devam ediyordu. Kum tanecikleri, bir yandan bakır kabın yüzeyindeki kirleri temizliyor, diğer yandan bakır yüzeyinde küçük gözenekler oluşmasını sağlıyordu. Böylece kalay, bu açılan gözeneklere kolayca tutunabiliyordu. Kumlama işleminden sonra, çırak kabı bol suyla iyice yıkıyor ve yıkanan kabı kurutuyordu. Kurutup ustaya yardım ederken karşılığında ustanın bütün mesleki sırlarını öğreniyordu.

“Ramazan amca, ben de bir defa körüğü çekeyim,” dedi Abdullah.

“Çekip de ne yapacaksın oğlum, üstün başın kirlenir, sonra baban bana kızar,” dedi.

“Bir defa ben de körüğü çekeyim,” diye tekrarladı Abdullah.

“Haydi, git, bir defa çek bakayım,” dedi. Ardından; “Oğlum, körük çekmeyi Abdullah’a göster,” diyerek çırağına seslendi.

Abdullah, körükçünün yerine geçti, körüğü bir sağa bir sola çekti, hava ateşi körükledi, kıvılcımlar sağa sola saçınca Mızo, Hasan, Sedef, Bereket karşıdan ona bakıp kahkahayla güldüler.

Ramazan usta, çalışırken her şey bir film şeridi gibi kafasında binlerce kez tekrarlanıp duruyor, bir tek karesini bile atlayıp unutmuyordu. Çocukluğunun bir kısmı Cibîn köyünde, geri kalanı ise Xuşxuşik köyünde geçmişti. Her şeyi dün olmuş gibi hatırlıyordu. Hatırladıkça kendinden geçiyor, çırağa yardım etmek için iri, bakır kazanın içine girip kum, kömür ve telisi daha hızlı sürtmeye, kalçalarını daha hızlı ve seri hareketlerle sağa sola çevirmeye başlıyordu. Kazanın içinde kalçalarını bir sağa bir sola çevirdikçe âdeta kendinden geçiyor, sağ eliyle ağacın dalını tutarak ayaklarıyla ıslak kumlarla kazanın dibini ovalayıp parlatıyordu.

Artos’un harman yerinde duruşu, hafızasında taptaze bir anı gibi duruyor, jandarma Abdullah’ı sevgiyle anımsıyordu. Bakır kapların içini, ıslak kumlarla ovarken kendi acılarını da bakır kaplarda yoğuruyordu. Acıları çoğaldıkça bakır kapları, isli, kalaylı, çatlak ve nasırlı ellerine alıyor, kor haline gelen ateşte yakıyor, gün boyu meşe ağacının altında, hazan mevsiminin hüznünde gözyaşlarıyla soğutuyordu. Islak, kızgın kum taneleriyle bakır kapların içini temizledikçe kendi içindeki geçmiş acıları da temizliyormuş gibi rahatlıyordu.

Derken aşığı evlerin birinde; “Yetişin, yetişin, aman komşular çabuk yetişin,” diyen bir ses yayıldı. Erkekler, kadınlar, çocuklar, sese doğru koştular. Ramazan usta da işleri çırağı teslim edip sesin geldiğı yere koştu. Dedo’nun evinde büyük bir kalabalık birikmişti.

“Dedo’nun bitişığindeki harabe evde büyük bir sarı yılan yaşıyor, olsa olsa o ısırılmış,” dedi biri.

“Çok zehirlidir, o ısırılmışsa kurtuluşu olmaz,” dedi diğeri.

“Artık yapılacak bir şey yok, bak sana can veriyor,” dedi öteki.

“Ne olur, bir şeyler yapın, kurtarın sarı ineğimi,” diye bağıırıyordu, Dedo ağlayarak.

Sarı inek can verdi. Dedo, ineğin başında çömelmiş, durmadan ağlıyordu. Kalabalık dağılırken;

“Yazık oldu Dedo’ya!”

“Çok yazık oldu!”

“Eh kısmet, yemeyenin malını yerler!”

“Dünya böyle, kimi Dedo gibi durmadan çalışır biriktirir, ama yiyemez,” dedi Müslim.

“Cimrilik edip iki lira için o kadar Ramazan ustayla pazarlık yaparken eve gidene kadar inekten oldu. Boşuna dememişler, ‘cömerdin malıyla, cimrinin malı aynı oranda harcanır,’ gerçekten de öyleymiş,” dedi bir başkası.

Ramazan usta yeniden işinin başına dönerken; “Çok yazık oldu fukara Dedo’ya,” deyip duruyordu.

Akşama doğru Ömer, tarladan geri dönünce eve uğramadan ustanın yanına gitti. Ramazan usta, Ömer’e baktıkça boğazı düğümleniyor ve geçmişı hatırlıyordu. Ömer, hem konuşuyor hem de merakla Ramazan ustayı izliyordu.

“Tavlama işi ne kadar iyi yapılırsa kalaylama o kadar başarılı olur,” dedi Ramazan usta Ömer’e bakarak.

“Tavlama ne işe yarıyor,” diye sordu Ömer.

“Tavlama, bir çeşit temizlemedir. Kalaylanacak kaplardaki karıncalanmadan oluşan bereleri ve çürümeleri temizler. Ne kadar temiz hale gelirse kalaylama o kadar başarılı olur,” dedi usta.

Çırac körüğü çekiyordu. Körük ateşe üflüyordu. Üflenene ateş alevler saçıyordu. Ramazan usta, kıskaç ile tuttuğu iri, bakır tası ateşe tutarak evirip çeviriyordu. Bir gözü ateş ve tasta, bir gözü Ömer’deydi. Kıskaçla ateşe tuttuğu bakır tası gösterip;

“Bu tas, ateşte ısındıkça kullanımdan dolayı zamanla birikmiş yağ ve atıklar yakılıp tertemiz hale geliyor. Tavlama dediğimiz şey aslında şu tasın ateşten yakılarak temizlenmesidir,” dedi.

“Tavlama işi olmasa demek ki tas iyi kalaylanmayacak,” dedi Ömer.

“Evet, ama tavlama yetmiyor, bir de tuz ruhu ile sıvamak gerekiyor. Bu da yetmez ince kumla el ve ayak yardımıyla iyice temizlemek gerekiyor,” dedi Ramazan usta.

“Bu da büyük bir emek istiyor,” dedi Ömer.

“Her işin bir zahmeti var, her iş emekle olur ancak.”

“Emek olmadan hiçbir iş başarılamaz.”

“Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur!”

“Evet, bakmazsan dağ olur,” dedi Ömer.

Mahalleci ve Ömer kalaylanan kapları birlikte alıp eve taşıdılar. Abdullah arkadaşlarıyla birlikte, eve kadar peşlerine verip koştu. Mahalleci, evin giriş duvarının dibinde ay rengi pırıl pırıl kapları yan yana dizip bıraktı.

Üveyiş, yan yana dizilmiş, içleri gümüş parlaklığında ışıldayan kapları görünce, yüzüne kalay gibi tül inceliğinde parlak, ferah bir gülümseme yayılıp gizemli bir dolunay gibi saf, temiz çocukluk düşleri belirdi. Al al olmuş çocuksu yanıklarında gamzeler oluştu.

“Ay ne kadar güzel olmuşlar, Ramazan ustanın elleri dert görmesin, çok güzel yapmış,” dedi.

“Sağ ol abla,” dedi Mahalleci.

Üveyiş’in kapları gelince, ardından komşu kadınları da meraklı gözlerle hemen avluya daldılar. Hanîfe, avlu kapısından girer girmez uzaktan; “ayyy,” diye bir çığlık attı. “Üveyiş abla, ne kadar güzel olmuşlar, hayırlı olsun, Allah korusun şimdi nazar degecek vallahi,” diye bağırdı.

“Çok güzel kalaylamış senin kaplarını,” dedi Sultan.

“Abla, herkesinkini böyle güzel yapıyoruz,” diyerek konuşmaya müdahale etti Mahalleci.

“Allah Ramazan ustadan razı olsun,” dedi Üveyiş.

Üçü bakır kaplara bakıp gülüşüler, bütün kapları, kullanmadan önce mısır unu ile iyice yıkayıp duruladılar.

Ömer, akşam olunca usta, çırak ile mahalleciyi alıp eve yemeğe getirdi.

Dışı kızıl, içi gümüş, ıslıl ıslıl bakır kaplar kullanıma hazırıldı.

Ramazan usta, işlerini bitirip köyden ayrılacağı zaman, Dedo kazanını almaya geldi.

“Usta borcumu vereyim,” deyip elini cebine soktu.

“Dedo amca, benden olsun bu yıl, hayrını gör,” dedi içten, istekli bir sesle. Dedo boynunu bükerek;

“Allah, senden razı olsun,” dedi

III

Amara’da yaşam ırmağı, kendi aşına yatağında akıyordu. Alaca şafağın sis perdesi içinde Müslim’in; “Allah ü Ekber, Allah ü Ekber,” diyen, ritimli sesi her tarafa yayıldı. Horozlar, kümeslerde kanat çırparak öttü. Kapılar açılıp kapandı. Birkaç yaşlı elinde bastonu, alaca karanlıkta camiye doğru yöneldi.

Diğerleri, birer gölge gibi ıslak patika yollara düştüler.

Güneş yeri göğü ısıtmaya, kızıl toprak ısınıp kabarmaya başladı. Elllerine, ılık bir bahar toprağının kokusu sinen Üveyiş, Hanife ile Sultan bitki kökleri toplamak için köyden çıktılar.

“Qiracê Sêweye gidelim, orada kuzu kulağı çok,” dedi Hanife.

“Hamurkesan tarafına gidelim, orada kıyamet gibi kenger var, belki axbandır, mantar da toplarız,” dedi Üveyiş.

“Sarnıçların orda, bir sürü ot var, toplarız,” dedi Sultan.

Hamurkesan tarafına doğru, köyden çıkıp patika yola düştüler. Gençlikteki gösterişli, alımlı duruşunu daha yitirmemişti, ama hazanın hüznü çoktan yüzüne firari lekeler düşürmüş, göz kapakları hafif sararmış, ilk mor halkalar belli belirsiz ortaya çıkmıştı. Saçlarında aklar giderek çoğalmış, gözlerinin eski ısıltılı keskinliği, yerini hüznölü ve yaslı bir yorgunluğa bırakmıştı.

Hamurkesan tarafındaki kırlık tepelere indiler. Toprak bilge bir kadın gibi baharın coşkusuyla, bütün gizli sırlarıyla yüreğini cömertçe açmıştı. Bağ kenarlarındaki badem ağaçları, pembe çiçekleriyle süslü bir gelin gibi duruyor, aynı tornadan çıkmış gibi birkaç alımlı iri meşe ağacı rüzgârda hışırdayarak sallanıyordu.

Üveyiş, dardağan ağacının dalları arasında öten bahar kuşlarının coşkulu sesine kulak verirken hüznle geçmişe dalıp gitti. Taştan taşa, hızlı kalkıp konan bir kuş durmadan; “piviiiit, piviiiit,” diyerek ortalığı velveleye verirken sapsarı bir kuş da bodur çalıılığın üzerinde, “tirilili tirilili,” diye aralıklarla ötüyordu. Adını bilmediği küçük gri kuş; sarı, pıtır pıtır çiçekler açmış iğde dalının üzerinde, “vızt vzzıt” diye kesik kesik ötüyordu. Biraz ötede, kızılkanat, yekpare düz kayalığın içindeki sarnıca uzanan olukta, sarı kızıl gagasıyla biriken suyu içiyor, minik kafasını ani, hızlı hareketlerle sağa sola çevirip etrafını kolaçan ediyor, gözlerini kırptırıyor.

Renge renk kelebekler, hafif desenli, göz alıcı kanat vuruşlarıyla, yeşil otların üzerinde dans edercesine dönüp dolaşıyordu. Yüzlerce bal arısı, sarımsı kadife gibi parlak kanatlarıyla vızıldayarak çiçeklerin çanaklarına yapışmıştı. Çiçek özünü alıp bağın içindeki kovanlarına doğru uçuyordu. Kehribar siyahı ışıltılı eşek arıları, çiçeklerin etrafında dönüp dolaşıyordu. İri sarı, siyah, benekli yabani arılar, önce papatyaların üzerine konup dengelemeye çalışıyor, sonra hoş kokulu çiçek tozunu incecik zarif ayaklarının arasına alıp çürümüş, ağaç kovuklarındaki yuvalarına taşıyorlardı. İki leylek, iri bir meşe ağacının en üst dalına yaptıkları yuvalarının üzerinde alçaktan uçuyordu.

Bir badem ağacının iri gövdesinde, zamk gibi sarı yapışkan sıvıyı gören Üveyiş;

“Bak hele bu ağaç, nasıl da ağlayıp gözyaşı döküyor,” dedi.

Bıçakla, yerdeki pancarı aceleyle koparıp torbasına koyarken;

“Ağaçların da canı var, acı hissederler,” dedi Sultan

Elindeki ucu sivri sopayla bir kengeri topraktan söküp alırken;

“Ağaçlar, incinince ruhları sızlar, gözyaşı dökerler,” dedi Hanîfe,

“Akan sarı, katı, sıvı zamk, ağacın dışarıya vuran yarasıdır,” dedi Üveyiş.

Bir alıç ağacının altındaki taşlar arasında, önceki yıldan kalma, çürümüş yaprakların kokusu etrafa yayılıyordu. Üveyiş, bir yandan kök toplarken bir yandan Hamurkesan kıracındaki bin bir kokuyu içine çekerek etrafı izliyordu.

“Ço ço ço,” sesiyle, üçü birden dönüp yirmi metre uzaktaki patika yola baktılar. Önünde siyah eşiği, eşiğin sırtında bir çuval, çuval gibi kısa boylu, tombul, başında kefiyesi, elinde sopası, pala bıyıklı bir adam, yoldan köye doğru yürüyordu. Adama

bakıp üçü aynı anda; “hii hii hii,” diyerek seslice gülüştüler. Sesleri, yoldan geçen adamın kulaklarını tırmaladı.

“Ne gülüyorsunuz, hiç adam görmediniz mi? Yoksa beğenmediniz mi,” diye söylendi adam. Sonra; “Ço, ço, ço,” diyerek elindeki sopayla eşeği dürtüp yoluna devam etti. Tam o esnada yol kenarındaki iri taşların arasından fırlayan tilki, eşeğin ayakları arasından hızla geçip gitti. Eşek panikledi, tekmeler atarak kaçmaya başladı. Sırtındaki un çuvalını fırlatıp soluğu Amara’da aldı.

Üçü kakhaha ile güldü. Adam onlara bakı; “Şimdi yaptığınız doğru mu? Ayıp değil mi? Eşek yükü bırakıp kaçtı, ben şimdi ne yapacağım,” deyip öfkeyle bağırdı.

“Amca, o ayıp bizim değil tilkinindir. Git de onu tilkiye söyle,” diye bağırdı Sultan. Her biri, iki büklüm olmuş kakhahayla gülüyordu.

Üveyiş, gülüp yerdeki bir kengeri topraktan sökerken tam o esnada gülmekte nemlenen gözlerle mor sümbüle bakıp baygın baygın kokusunu içine çekti. Kokuyla birlikte çocukluğunu, gençliğini anımsadı. Kendi kendine gülümsedi. Sonra Karadağ, bir karabasan gibi gelip düşlerinin üzerine çöktü. Olduğu yerde otların üzerine oturup sessizce düşlere daldı. Solgun, geniş alnında terler oluştu. Öfkeli, kızgın, koyu kahve, iri gözleri, Karadağ’a kilitlemiş, yüzünde kanı çekilmiş, geçmiş düşünüyordu. Göz bebekleri, duman mavisini bir pusla örtülür gibi oldu.

Çocuklarını düşününce yeniden yüzü gülümsedi. Yanaklarının allığı yeniden canlandı, belirsiz bir sevinç dalgası, bahar yeli gibi terli hüzünlü yüreğini yalayıp geçti.

“Ne oldu Üveyiş abla,” diyen Hanîfe.

“Hiçbir şey olmadı, biraz dinleneyim geçer.”

“Niye oturdunuz,” diye uzaktan bağırdı, Sultan.

“Biraz dinlenelim,” dedi Hanîfe, oturduğu taşın üzerinde.

“Herhalde yaşılanıyoruz artık,” dedi Üveyiş.

“Ne yaşlılığı daha genciz,” diye çıkıştı Hanîfe.

“Yaşlandık ya artık çocuklarımız büyüdü, neredeyse evlenme çağına gelecek,” dedi Sultan.

“Sultan, yer aynı yer, ama artık bahar aynı bahar değil, her şey bir rüya gibi geçip geçti. Bu yıl Havva kızım on üçüne girdi,” dedi Üveyiş.

“Abla, ağaçlar yılda bir sefer çiçek açar. Bizim ki çoktan açıp geçti. Artık bir kere suya girdik, başı aşan su ha bir karış olmuş ha dört parmak, ne fark eder ki,” dedi Hanîfe.

“Demek ki bizim ağaç, çiçeklerini açıp döktü de haberimiz bile olmadı,” dedi Sultan.

Üveyiş’in dudakları, öyle hüzünlü, öyle mahzun bir gülümsemeyle geçmişe uzanıp gerildi ki, derin bir acı, bütün yüzüne yayıldı. Yüreği daraldı. Geçmiş, kızgın bir demir halka gibi yüreğine oturdu. Yitik anıların ağırlığı altında, oturduğu taşın üzerinde, boynu bükük öylece kala kaldı.

Ferat vadisinden gelen rüzgâr dalgası, Üveyiş’in yanında oturduğu yaban gülü, dağ çiçeği şılanı sağa sola savurdu. Şılan çiçekleri baskına uğramış gibi pembe, tüysüz parlak yaprakları havada uçuşup savrularak otların üzerine döküldü.

Yakında bir hışırtı hissetti. Yılan korkusuyla irkildi, etrafına bakındı. İri kaplumbağayı fark etti. Boynunu kabuğunda uzatmış, otların arasında ayaklarını hantal hantal atıyordu. Korkusunu yenmek için, ayağa kalkıp ayağıyla kaplumbağayı iterek;

“Pis yaratık, ödümü kopardın!”

On metre ötede, sesi duyan Hanîfe;

“Abla, seni ne korkuttu,” dedi.

“Bu cimri, pis kaplumbağa,” dedi Üveyiş.

“Sen kaplumbağadan kokacak kadın mısın,” dedi Sultan.

“Vallahi abla, bütün Amara senden korkuyor, sen de kaplumbağadan korkuyorsun,” dedi Hanîfe.

“Ödümü kopardı bu pis cimri hayvan,” dedi Üveyiş.

“Abla, kaplumbağa niye cimri diyorsun,” dedi Hanîfe merakla.

Kaplumbağa ayaklarını ve başını kabuğuna çekerek olduğu yerde çakılıp kaldı. Üveyiş, ondan uzaklaşınca biraz bekledi, sonra yine başını çıkartarak otlar arasında yavaş yavaş yürüdü.

“Çocukken Leyla nenem, hep bana anlatırdı. Derdi ki; ‘Eskiden, Ferat kıyısında gemicilik yapan köse bir adam varmış. Çok cimriymiş. İnsanları buğday karşılığında, karşıdan karşıya taşıyormuş. Bunun için tahtadan bir ölçeği varmış. Çok cimri olduğu için buğdayı alırken ölçeği tepeleme dolduruyor, satarken eksik bırakıyormuş. Allah, onun bu cimriliğine kızıp ceza olarak tahta ölçeği başına geçirip kaplumbağa yapmış.’ İşte, o gün bu gündür, cimri gemici kaplumbağa, hep aşağıdan sarı buğday başaklarına bakıp duruyor. Buğdaylar biçilince de anızlar arasında dolaşıyor,” dedi Üveyiş.

“Bu cimri gemici hak etmiş,” dedi Hanîfe.

“Evet, hak etmiş,” dedi Sultan

Başını kaldırıp uzaklara baktı. Ferat vadisi boyunca Karadağ üzerinde yaygın masmavi güneşli gök kubbede olağanüstü, kaynayan küçük bulutu gördü. Ateş kanatlı bulut doğuya doğru yayılıp çoğaldı. Gri renkli gölgesi Ferat vadisini hızlı geçip gitti.

“Yağmur geliyor, çabuk gidelim,” dedi Üveyiş.

“Çabuk gidelim, bu yağmur bizi perişan eder,” dedi Sultan.

Aceyley bitki kökleri dolu torbalarını omuzlayıp köye doğru yola çıktılar. Hava birdenbire pusulandı, karardı. İki günden beri yağmur çiseleyerek vadilere ve yüksek kıraç tepelere aralıklarla

düşüyordu. Yeşilimsi, gri kuşanmış, su yüklü, ağır bulutlar, Karadağ'dan Ferat vadisini âdeta uçuşarak geçiyordu.

Ağır bulutlar altında taa yukarılarda Dara Qut üzerinde bir çift kartal, Karadağ'dan esen rüzgâra sırtlarını vermiş, aheste aheste kanatlarını çırparak Bazur köyüne doğru uçuyordu. Bütün tepeler, vadiler, bağ, fıstık tarlaları, ıpslak ışıldıyordu. Rüzgâr kayaların, bağ surlarının ve taş öbeklerin dibinde sonbahardan kalma, yağmurda ıslanmış ot kümelerini sağa sola savuruyordu.

Bazur'a doğru uçan kartalları görünce, Üveyiş ürperdi. Geçmiş, sararan bir yaprağın daldan toprağa düşüşü gibi gelip düşlerinin içine düştü. Ali'yi gördüğü, ilk günü anımsadı. Yüreği, hançer saplanmış gibi acıyla çarptı. Ali'nin yüz çizgileri hayal-meyal gözünde canlandı. O yüzü, sapsarı kesilmiş, mağaranın kapısı önünde kaya ile bütünleşmiş haliyle hatırladı.

Gelin olduğu geceyi anımsayınca, bir anda yüreği hızlı hızlı çarptı. Karşısında hep gülen, sevinçli mutlu bir yüz vardı. Sonra okşayıcı fısıltılı sözler. Elini yumuşak kızıl iki saç buklesine attı. Karadağ'ı düşününce, kendine ihanet yapmış gibi bu düşlerden hızla uzaklaşıp gitti. İçindeki nefret dalgası kabardı. O günden beri yaşamı içi boş, simsiyah bir cevize dönmüştü. Çocukluk ve gençlik dönemimdeki coşkun, atılgan, dizginlenmez sevincin yerini acı, hüznün ve boşluk almıştı.

Amara'ya yağmur damlaları düşerken Üveyiş, düşleri ve anılarıyla birlikte evin kapısını açıp içeri girdi.

Getirdiği pancarı doğradı, tencereye koyup haşladı. Üzerine birkaç yumurta kırdı. Akşam yemeği olarak sofraya indirdi.

Üveyiş ve Abdullah!

İri, yeşil dut ağacının gölgesinde oturmuş, Abdullah'ı karşısına almış, büyük bir adamla konuşur gibi Leyla'dan Havva'dan öğrendiklerini tek tek sıralayarak nasihatlerde bulunuyordu. “İyi, namuslu, yürekli, cesur, evine bağlı; anaya, babaya saygılı ve çalışkan,” bir oğul olmasını istiyordu. Oğul, onun için tek gelecekti! Gelecek de sevgiyle, huzurla, belini dayayacağı minnetsiz güvenceydi.

“Oğlum, maşallah artık büyüdün! İnşallah yakında güzel yakışıklı bir delikanlı olacaksın. Her zaman akıllı ol! Akıllı olursan, seni herkes sever! Sen benim oğlumsun, canımdan bir cansın, aramızda kopan tek şey göbek bağıdır. Dünya bir yana sen bir yanasın!

Biraz akıllı olursan, biraz söz dinlersen, biraz dediklerimi yaparsan her şey daha güzel olacak! Bu dünyada vazgeçemeyeceğim, tek bir şey varsa o da sensin! Yeter ki biraz akıllı ol, söz dinle oğlum!

Görüyorsun bu halimle sabahtan akşama kadar, babanla birlikte çalışıyoruz. Bazen öyle yoruluyorum ki ayakta duracak halim kalmıyor, ama buna rağmen sizler için dört elle işe sarılıyorum. Ne demişler, ‘tay at olunca, at dinlenir, çocuk adam olunca ata dinlenir!’ Yaşlanınca, dinlenmek için bizim de tek güvencemiz sensin. Akıllı olursan sen bu eve Hz. İbrahim bereketi getirirsin. Ana, baba sözü dinleyen akıllı çocuklar, evin bereketidirler. Senin ayağın taşa değse benim yüreğim kanar! Rahmetli Leyla nenem hep; ‘iyi evlat babayı vezir, kötü evlat rezil eder,’ derdi,”

Abdullah, çıt çıkarmadan dut ağacının gölgesinde oturmuş, onu dinliyordu. Üveyiş'in anlattıkları ile Abdullah'ın oyun oynama, dışarı çıkma, kırlarda koşma istemi birbiriyle çatışıyordu. Kendisini iki duvar arasında sıkışmış gibi

hissediordu. Eski taş duvarın bir tarafı, yıkık dökük sur gibi yukarıya doğru uzanıyor, hiçbir geçit vermiyordu. Duvarın diğer tarafı kırlara, vadilere, derelere, bahçelere, sokaklara, Sedef'e, Hasan'a, Mızo'ya, sonsuz arkadaşlıklara açılıyordu. Üveyiş, anlattıkça o, bu iki duvar arasında bocalıyordu. Birkaç günden beri evden tarlaya, tarladan eve gidip geliyor, her söyleneni yapıyordu.

“Oğlum adam oldu, söz dinliyor akıllandı,” diyerek Üveyiş umutlanıp seviniyor, sürekli nasihatler veriyordu.

Sabaha kalktığında, inek, sırtını dut ağacının iri, kalın gövdesine sürüyor, rüzgâr, kızıl tüyleri sağa sola savuruyordu. Yeni doğmuş buzağı, iki de bir ineğin memesine saldırıyordu. Yan tarafta bir horoz uzun uzun öttü. “Bu horoz, Xezê'nindir, vakitsiz öten horozun başını keserler,” dedi Üveyiş, kendi kendine. Ömer'in getirdiği taze yeşil otları, ağaca bağlı ineğin önüne koydu.

Abdullah, bütün bunları izlerken sıkılıyor, daralıyor kendini kafese girmiş gibi hissediyor, durmadan Hasan'ı, Mızo'yu, Sedef'i düşünüyordu. Düşündükçe hemen kalkıp evden kaçarak Kaniya Ayno'ya gitmek, yabani meyveleri toplamak istiyordu. Üveyiş'in dediklerini hatırladıkça kalmak için kendini zorluyordu. Ayno pınarının berrak, akışkan sularını düşündükçe daha çok sıkılıyor, yerinde duramıyordu. “Acaba şimdi Sedef ne yapıyor, meşe ağacının altında Hasan, Mızo ile oyun mu oynuyor? Evden nasıl çıkabilirim,” diye düşünüyordu.

Başını kaldırıp havaya baktı. Gökyüzünün bu kadar sonsuz, berrak, mavi oluşuna şaşıtı. Dut ağacını inceledi. Bir sürü kuş dalları arasında uçuşup duruyordu. Dut ağacı, inek ile buzağıya bakarken Sedef, Mızo, Hasan, Qiracê Sêwe, Dara Qut, kelebekler, yılanlar, kertenkeleler gelip düşlerine takıldı. “Bu anam, bu

Üveyiş anam, oyun oynamak için beni niye dışarı bırakmıyor,” dedi kendi kendine.

“Ya Sedef beni ağacın altında bekliyorsa? Gitmeliyim, gidip onunla oyun oynamalıyım.” Hiç kimseye bir şey demeden, aniden avlu kapısından çıkıp sokağa fırladı. Kapıyı arkasından hızla çarpıp meşe ağacına doğru koşarken aklında Sedef, Hasan ile Mızo vardı. O, kaçınca Mehmet de peşine takıldı.

“Oğlum, nereye gidiyorsun? Çocuklar, büyüklerin sözünden çıkmamalı,” diyen Üveyiş’in garip, kızgın ve öfkeli sesi kulaklarında çınladı.

“Boşuna heveslendim. Bu çocuk asla akıllanmayacak, diğer çocuklara benzemeyecek,” diyerek yakınıyordu Üveyiş.

Kaçar kaçmaz gidip meşe ağacının altında soluğu aldı. Sağına soluna baktı. Düşleri uzak, çok uzaklarda ak pak kümülüslerin üstünde bir başına dönüp dolaşıyordu. Düş gibi uzak yalnızlığı aşmak için gözleri Sedef’i aradı. Sedef ile arkadaşlığı, yaz ortası bir dağ sızıağı gibi arı, berrak, akışkan zaman ve mekân bentlerini aşmış, sınırsız, sonsuz doğal bir çiçek bahçesi gibi çıkarsız ve karşılıksızdı.

“Aha işte karşıdan geliyor,” dedi kendi kendine sevinerek. Evleri yakınındaydı. Sedef, onu meşe ağacının altında görünce, annesine bir şey demeden koşup gelmişti.

Hasan ile bağ dönüşü, patika yolda, başlayan arkadaşlıkları, o günden beri devam ediyordu. “Hasan da geliyor,” dedi Sedef sevinçle, Abdullah’a bakarak. Sonra Mızo, Bereket geldi.

“Üç gündür yoksun,” dedi Hasan.

“Dün de geldim sen yine yoktun,” dedi Mızo.

“Seni görünce hemen koşup geldim,” dedi Sedef.

Arka arkaya verip sokaklardan, Hamurkesan harabesine doğru koşular. Koşarken bir sürü tavuk, ciyaklayarak sağa sola kaçıştı.

Bir köpek, kuyruğunu bacakları arasına alıp arkadan havladı. Su birikintisindeki birkaç kaz, tedirgin olup tıslayarak hareketlendi.

Köyün arkasındaki bağın kenarında, bir damızlık boğa, iri kısa boynuzlu başını dimdik kaldırmış, yanındaki kehribar sarısı ineği kokluyor, kısa güçlü bacakları üzerinde, geniş etli göğsü diz kapaklarının hizasına kadar kabarık, iri yarı, uzun, geniş gövdesi yay gibi gergin duruyordu.

Çoğalmak ve aşka erişmek düşüyle iki serçe, bir badem ağacının yeşil dalları arasında, bir dişi kuş için kıyasıya dövüşüp duruyordu.

İnek ile boğaya bakıp kahkaha ile güldüler. Sonra köyden çıkıp bağ surlarının içinden uzaklaştılar. Asırlık bir meşe ağacının tepesindeki yuvada bir yavru kuş, çığlık çığlığa hayata atılmak için uçuş denemeleri yapıyordu.

“Oturun, bu kuşa bakalım,” dedi Abdullah.

“Oturalım,” dedi Sedef.

“Oturalım,” dedi Bereket.

“Küçük bir kuş, ne olacak her taraf kuş dolu,” dedi Mızo.

Nefeslerini tutmuş, pür dikkat yavru kuşu izliyorlardı. Yavru kuş havalanmak için kanatlarını çırparak hareketleniyor, sonra uçmaktan vazgeçiyordu.

“Bu kuş çok korkuyor, uçamaz” dedi Mızo.

“Uçacak, “ dedi Sedef,”

“Yok, bu kuş uçamaz,” diye diretti Mızo.

“Annesi ona uçmayı öğretiyor, öğrenince uçacak,” dedi Abdullah.

Nefeslerini tutup oturdular. Ana kuş, yuva üzerinde havada pike yaparak uçuyor, yavru kuş ona bakıp kanat çırparak taklit edip egzersiz yapıyordu. Ana kuş, yedi sekiz metre yükseklikte yuvanın etrafında dönüp dolaşıyordu. Yavru, gagasını havaya

kaldırılmış, iyice tüylenmiş kanatlarının acı veren eğilimli gerginliğini korumak için kasılıyor, büyük bir çaba sarf ediyordu. Tüm dikkatini, anasının hareketlerine verip nasıl uçacağını öğrenmeye çalışırken tüyleri karmakarışık bocalayıp duruyordu. Ana kuş, bir sağa, bir sola kanat eğilimlerini açıp yuva üzerinde pike yaparak sağa sola dönüyordu.

“Ana kuş ne yapıyorsa yavru kuş da aynısını yapıyor,” dedi fısıltıyla Abdullah.

“Ona uçmayı öğretiyor,” dedi Sedef.

“Kanatlarıyla gösteriyor,” dedi Hasan.

“Kuşların aklı yok ki öğretsin, kendine öylesine uçuyor işte,” dedi Mızo.

“Kuşların da aklı var,” dedi Sedef fısıltıyla.

Derken yavru kuş, son bir gayretle yuvadan havalanıp anasının peşinde uçtu. Hafif bir rüzgâr vardı. Ana kuş ona; “daha hızlı, daha hızlı, biraz daha gayret,” der gibiydi. Yavru kuş, kanat uçlarıyla, küçük bir kavis çizerek gün ışığında kayaların, ağaçların hemen üstünde anasını izleyerek uçuyordu. Gidip kayalıkların arasında güvenli, büyük yüksek bir taşın üzerine kondu.

“Ana kuş, ona uçmayı öğretti, artık kendi başına uçacak” diye bağırarak ayağa kalkıp kayalıklara baktı. Sonra sağ elini gözüne siper ederek; “bak aha orada, anası havada uçup hala ona öğretiyor,” diye bağırdı Abdullah.

“Artık yavru kuş, yuvadan uçtu,” dedi Hasan.

“Biz de bu kuş gibi her şeyi öğrenip kendi başımıza yapabiliriz,” dedi Abdullah.

“Biz uçamayız ki,” dedi Mızo.

“Her şeyi yapabiliriz, dedi Bereket.

Oradan bağların içine girdiler. Birbirlerini kovalayıp oyun oynadılar.

“Kendimize taş bilye yapalım,” dedi Abdullah.

“Bilye yapıp oyun oynayalım,” dedi Hasan.

“Bilye, yapalım,” dedi Sedef.

Surların arasındaki taşları incelediler. Her biri, kızıl damgalı, küçük birer mermer taş buldu kendine. Sonra birer çakmak taşı buldular. Çakmak taşını, çekiç gibi kullanarak, damgalı mermer taşı, döve döve yusyuvarlak hale getirdiler. Erik büyüklüğündeki damgalı mermer bilyeyi, siyah, sert bazalt taşına süre süre pürüzsüz hale getirdiler. Badem ağaçlarının altında, bir önceki yıldan kalma bademler bulup kırdılar. Badem içiyle, bilyelerini iyice ovup yağladılar. Her birinin elinde ıslık ıslık, kızıl damgalı, birer mermer bilye duruyordu. “En güzeli benim ki,” deyip yaptıkları bilyeleri avuçlarına koyarak birbirlerine gösterdiler. Gösterip kahkaha ile güldüler.

Sonra arka arkaya verip birbirlerini kovalayarak köye kadar koştular. Vakit gün batımına doğru ilerliyordu. Abdullah, eve dönerken gözlerinde kır ve bayır rüzgârının okşadığı, doğanın ısıltılı sevinci vardı. Bir kırlangıcın kanat uçlarındaki hafifliği yaşıyordu. Her gün öğrendiklerini, arkadaşlarıyla paylaşıp yeni oyunlar kurma istemi, ruhunu ve duygularını ayaklandırıyordu.

Ürkek ve tedirgin adımlarla eve doğru yöneldi. “Üveyiş anam, bu defa bana çok kızacak, kaçtığım için beni dövecek,” diye düşündü. Ses çıkarmadan, yavaşça avlu kapısından içeri girdi. Sağına, soluna baktı, dut ağacının yanına vardı. O ara, içerde çıkan Üveyiş, onu görünce hiddetle gelip karşısına dikildi. Karşısına dikilen Üveyiş’in ayaklarına baktı. Ayak tabanları pençe gibi genişlemiş, çatlamış, nasır bağlamış, iri ve çıplaktı. Anasının ayaklarının böyle iri, çıplak ve nasırlı olduğunu, ilk kez

görüymüş gibi hayretle baktı. Bu iri, çıplak, nasırlı, çatlak, çamurlu ayaklar kafasında doğal bir güç imgesi oluşturdu.

“Ne bakıyorsun öyle, hiç ayak görmedin mi?”

Abdullah, Üveyiş’e ne diyeceğini şaşırđı, sessiz kaldı.

“Senin bu yaptığın büyük terbiyesizlik! Senin yaptığını, hiçbir çocuk yapmaz,” diyen Üveyiş’in sesi, çın çın avluda yankılandı. Sonra; “Oğlum sana söylüyorum, yüzüme bak yüzüme, ne ayaklarıma bakıp duruyorsun,” dedi, öfkeyle.

“Gözlerimin içine bak da dinle,” diye tekrarladı. O, ‘bak’ dedikçe Abdullah, inat edip bakmıyordu. Sedef, Hasan, Mızo, oyun, kırlar, kuşlar, kafasında dönüp dolaşıyordu. Sonra çenesinden tutup;

“Oğlum sana söylüyorum, bana bak bana,” dedi öfkeyle.

Başını hafif kaldırıp baktı, gözleri öfke doluydu. Çok sinirlenmişti. İlk defa Üveyiş böyle aşırı öfkeli görüyordu. Öfkesinden ürktü.

“Söyle bakayım, neden evden kaçtın? Neden tarlaya gitmedin? Evden kaçıp sokakta serseri mi olacaksın? Yazık, çok yazık sana, o kadar emek verdim.”

Çenesini tutmuş, havaya kaldırıp iri elleriyle durmadan sıkıyor, canını acıtıyordu. Pürüzsüz, esmer yüzü, morardı gözlerinden iki damla yaş, açık kalan ağzına düştü. İlk kez, gözyaşının tuzlu olduğunu fark etti. Üveyiş, çenesini sıkarken bir yandan da durmadan; “Niye evden kaçtın? Niye tarlaya gitmedin,” diyordu.

Ömer, yorgun yorgun tarladan gelip içeri girdi. Abdullah’ı böyle zor durumda görünce, Üveyiş’in kolunda tutarak;

“Yapma, oğlum bir daha uslu duracak, kaçmayacak,” dedi.

Üveyiş, sıkı sıkı tutuğu çenesini bırakırken;

“Zaten bu çocuğu hep sen böyle şımartıp söz dinlemez hale getiriyorsun. Sonra da sen iyi, ben kötü oluyorum,” diyerek Ömer’e hiddetlendi.

Çenesi bırakılınca, derin bir nefes aldı. Gözlerinden birkaç damla yaş döküldü. Üveyiş’in, iri parmak izlerinin yeri mosmordu. Mengeneden kurtulmuş gibi rahatladı. Bir adım Ömer’e doğru yanaştı.

“Ben sabahtan beri; ‘bana bak,’ diyorum. O, hiç oralı olmuyor, bana bile bakmıyor,” dedi Üveyiş.

“Oğlum, bir çocuk anasının sözünü dinlemez mi? Sabahtan akşama kadar sizin için çalışıyoruz,” dedi Ömer.

“Bir daha yaparsan asla af etmem, seni çok ağır cezalandırırım haberin olsun,” dedi Üveyiş bağırarak.

“Oğlum, çocuklar büyüklerin sözünden çıkmazlar,” dedi Ömer.

“Biz ne yapıyorsak her şey senin içindir,” dedi Üveyiş öfkesini bastırıp daha yumuşak bir sesle Ömer’i destekledi.

Bir taraftan söylenenleri dinliyor, diğer taraftan kafasında oyun, kırlar, çiçekler, yılanlar, kuşlar, yabani meyveler, Sedef, Hasan dönüp dolaşıyordu.

“Ben seni anlamakta zorlanıyorum oğlum. İki gün boyunca ne güzel uslu ulu duruyordun. Hep öyle olsan, söz dinlesen, kıyamet mi kopacak,” dedi Üveyiş.

“Ben kötü bir şey yapmadım ki, arkadaşlarımla oyun oynuyorum,” dedi Abdullah, Ömer’den cesaret alarak.

Kerpiç yapılı evlerin, erguvan gölgeleri toprağa düşüp alaca karanlık basınca, evin içine girip bez sofranın etrafında yemeğe oturdular.

“Benim oğlum, diğer çocuklar gibi değil... Gözlerimle gördüklerim yetmez. O, dışa yansıyandır. Sadece beden değil, ruh ve ahlak daha önemlidir,” diye düşündü.

Ömer, yalnız görüneni değil, Abdullah’ın ruhundaki fırtınayı da anlamaya çalışıyordu.

IV

Avludaki dut ağacının ışık sızdırmaz gölgesi, batıdaki eski, sıvası dökülmüş, taş duvarının üzerine düşmüştü. Rüzgârla birlikte, ağacın dalları sallandıkça avlunun taş duvarındaki gölge de usul usul sallanıp ilginç, dikkat çekici bir görüntü oluşturmuyordu. Kuşlar ağaca konup uçarken gölgeleri duvara düşüyordu. Abdullah avluda ayakta durmuş, kendinden geçmiş gibi gölgeleri izliyordu. Dut ağacının gölgesi ile taş duvar, büyük bir dostlukla birbirlerine bağlanmış gibi duruyordu. Yaz, kış demeden, ilk gün ışınlarıyla birlikte, dut ağacının gölgesi duvarla buluşuyordu. Gün ışınları yükselince, istemeye istemeye, adım adım duvardan uzaklaşıp vedalaşıyordu. Her vedalaşma yeni bir buluşmayı içinde taşıyor, dostlukları sürüp gidiyordu.

Bu eski taş duvar, bu evde yaşanan her şeyi biliyordu. Bütün acılara, hüznülere, kavgalara, sevinçlere tanıktı. Abdi Ağa ile Aziz’in kanlı bedenleri üstüne yakılan ağıtları anımsıyordu. Öcê kadın ile Aziz’in çocukken şakalaşarak dut ağacına su vermelerini, bir anı olarak taş künyesine kazımişti. En çok da Aziz’in ölümünden sonra bir başına kalan Öcê kadının yalnızlığına üzülüyordu. Husên, Ayn, Besê, Senem ile jandarma Abdullah’ın ölümlerini hatırlıyordu. Hepsi tek tek göçüp gitmişti. Hepsi bir tek zincirin halkalarıydı. Şimdi bu halkanın devamı olan Ömer, Üveyiş ile Abdullah’ın amansız kavgalarını izliyordu. Avludaki dut ağacı, gölgesi ve taş duvar her şeyi biliyordu.

Abdullah, avluda durmuş gölgeleri ilgiyle izliyordu.

Duvarın dibinde birbirine benzeyen, düzgün üç dikdörtgen taştan, “U” şeklinde bir ocak yapılmış, ocağın üstünde ekmek sacı vardı. Üveyiş, ocağın önünde dut ağacın gölgesine bir kilim sermiş, önünde ekmek tahtasında yufka açıyordu.

Sabah erken ahırını temizlemiş, inekleri sağlamış, sonra yoğurt, yayık ve sıra ekmek işine gelmişti. Günlük olarak, her sabah sıcak sac ekmeği yapıyordu. Bütün bu işlerden sonra ekmek çıkını hazırlayıp sabah erkenden tarlada çalışmaya giden Ömer’in yanına gidiyordu.

Dut ağacının gölgesi ile taş duvar buluşurken Havva avludan sessizce içeri girdi. Üveyiş’e yardım etmek için gidip ocağın başına oturdu. Ekmek şişini eline alıp sacın üzerindeki yufkayı evirip çevirirken;

“Kızım işlerin daha çok var mı,” dedi.

“Anne çalış çalış bitmiyor. ‘Aç olunca aş diyor, tok olunca da aşk,’ diyor. Köy yerinde hiç iş biter mi,” dedi tepkiyle.

Havva, ateşe önceki yıldan kalma biraz buğday sapını atarken;

“İnsanın kapısı çalışmayla açık olur kızım, kapısı kapalı olanın gözü hep kapısı açık olanda olur,” dedi

“Ne bileyim, ölü ağlamayla geri gelmiyor, köy yerinde çalışmayla iş bitmiyor, istediğin kadar çalış ha çalış, yine de bitmiyor.”

“Çalışmadan da ekmek kazanılmaz, en doğrusu çalışıp kimsenin kapısına muhtaç olmamaktır.”

“Kızım Havva, sağ olsun bana yardım ediyor, ama daha çocuk, sabah erkenden kalkıp uykulu haliyle, Ömer ile tarlaya gitti kızcağız.”

“Niye çocuk, maşallah genç kız olmuş, yakında evlendirirsin! Çocuklar da büyüdü, bir iki yıla kalmaz her işini yaparlar, ama

yine de kendi işini kendin yapacaksın, dışarıdan yardım umanın vay haline!”

“Rahmetli Leyla nenem, hep; ‘çıranın köre, davulun sağıra faydası yoktur,’ derdi. Şimdi onu daha iyi anlıyorum. İnsan başkasının eli, ayağı ile iş yapamıyor, kendin yapmayınca içim rahat etmiyor.”

Havva, ayakta gölgeleri izleyen Abdullah’a bakıp;

“Maşallah torunum artık büyüdü, yiğit oldu, Allah korusun birkaç yıla kalmaz her işi yapar,” dedi.

“Anne çok yaramaz, dünya gelse onunla baş edemez. Beni çok uğraştırıyor, ne söylesem boştur. O, hep bildiğini yapıyor.”

Sonra Abdullah bir tas ayran alarak gelip yerde oturdu. Sıcak bir yufka alıp yemeye başladı. Onu gören Mehmet de aynısını yaptı. Ardında Ayn de bir tas ayran alıp geldi.

“Kızım daha çocuk, büyüyünce akıllanır. Öyle pısırik da olmasın, hakkından çıksın; ‘kara gece yiğidin kalesidir,’ torunum yiğit olsun,” dedi Havva. Devamla; “Unutma ki; ‘et yiyen kartallar, hep eğri gagalı olur!’ Yalnız ona haktan yana olmayı öğret. İnsan, hak dediği zaman ‘ırmak durur, su kesilir!’ Hep doğruyu öğret, yalan, yalana asla alışmasın,” diye ekledi.

“Yok, anne çok şükür yaramaz, ama hiç yalan söylemez!”

Ekmek tahtasının altındaki bakır leğende, hamur topacını çıkartıyor, altına bir tutam un seriyor, sonra oklava ile usul usul açıyordu. Ekmek büyüdükçe inceliyordu. İncelip bir kâğıt gibi incecik oluyordu. İnceldikçe yuvarlak, yusyuvarkak, sac büyüklüğüne ulaşıyordu. Üveyiş, ekmeği oklavaya sarıp sacın üzerine seriyordu. Ekmek ile saç milim milim birbirine denk geliyordu. Havva iki de bir ateşi buğday sapı ile besliyor, sonra elindeki yası ince demir şiş ile pişen ekmeği ters yüz ediyordu.

Ekmek kızarınca, şişle alıp yanındaki sepetin üzerine atıyor, keskin ekmek kokusu, sabahın serinliğinde etrafa yayılıyordu.

“Eskiden ekmek yok tu ki, insanlar yesin. Buğday ekmeğini ancak zenginler yiyordu. Gözleri çıksın, Sağır Paşa’nın askerleri gelip evimizde bir avuç buğdayı zorla götürüyordu. Buğday alıp satmak yasaktı, nerde bulsalar el koyuyorlardı.”

“Hatırlıyorum anne, birlikte yaşadık, dün gibi hatırlıyorum o günleri... Bizim evde biraz buğday vardı, babam nereye saklayacağını şaşırmıştı.”

“Durumu biraz iyi olanlar, arpa ile buğdayı karıştırıp un yapıyorlardı. Daha fakir olanlar, kırmızı darı yiyorlardı. Kırmızı darı, sıcakken biraz iyiydi, ama kuruyunca saman gibi oluyor, insanın boğazından aşağı inmiyordu.”

“Aslında bu gün de değişen bir şey yok! Ömer’in bir sürü tarlası, bağı, fıstığı var, yine de karın doyurmaya yetmiyor, Adana’ya pamuk tarlalarında çalışmaya gidiyoruz.”

“İşte; ‘fakir ekmek derdinde, ağa, bey paşa ise keyif ve şenlik peşinde,’ bu dünya böyle!”

“Vallahi ateşten cehennem gibi günlerdi!”

“İnsan, cehennemi görmezse cennetin güzelliğini de anlayamaz.”

“Anne, bu sözleri hep nereden bulursun?”

“Annem Leyla, Allah rahmet eylesin, hep o, bana öğretirdi.”

“Ninem ne kadar güzel bir kadındı. Yaşlanmıştı, yine de bir kraliçe gibiydi.”

“Çok güzeldi, benim annem,” dedi Havva.

Derken Abdullah, yemeğini yedi, ayağa kalktı. Üveyiş, ona bakıp;

“Ne öyle sağa sola bakıyorsun? Bugün ikiniz de benimle tarlaya geliyorsunuz, sakın bir yere gideyim demeyesin,” dedi sert bir ifadeyle.

“Haydi, gel nenenin yanına biraz otur. Bundan sonra hep akıllı, uslu ol, ana sözünü dinle,” dedi Havva.

Üveyiş, açtığı yufkayı kızgın sacın üzerine attı. O, kaşla göz arasında, avlu kapısından ok gibi fırlayıp çıktı. Mehmet de aynı hızla kalkıp peşinden koştu.

“Sen akşam eve gelince, ben sana gösteririm,” diye bağırdı. “Anne bu gidişle, ‘bu hamur daha çok su kaldırır,’ herhalde,” dedi ekledi Üveyiş.

Köyün içinde bir iki tur attıktan sonra, bütün yaşlılarını etrafına topladı. Sokaklarda, bağıra çağıra birbirilerini kovalamaya başladılar. İri, uzun palamutlar tutan, asırlık meşe ağacının yanına gelince, ağacın gövdesinin dibinde uzanan iri, kuyruğu kopuk, yaşlı it, başını kaldırıp hırıldamaya başladı. İt hırıldayınca, birden durdu. O, durunca diğerleri de arkasında gelip; “zınk,” diye durup hırıldayan ite baktılar.

En geride duran Mızo;

“Bu it, çok saldırgandır, kendi gözümle gördüm, Fırdo’yu bacağından ısırды, ne biçim ağılıyordu,” dedi.

“Bu itin, sahibi yok mu,” dedi Sedef.

“Bu başıboş, sahihsiz kalmış köy itidir, insan korkup kaçınca o da kovalar, Fırdo kaçtığı için kovalayıp bacağından ısırmış,” dedi Hasan.

“Fırdo hiç korkar mı bu itten,” dedi Mızo.

Abdullah, eğilip yerden birkaç taş aldı. O, taşa eğilirken tehlikeyi sezen it, havlayarak saldırıya geçti.

Mızo, birkaç adım geriye atıp kaçmaya hazırlanırken;

“Bu itten korkuyorum, Fırdo’yu bacağından ısırmişti,” dedi.

Abdullah, nişan alıp ilk taşı fırlattı. İt havlayarak atılan taşla saldırdı. Arkasında ikinci, üçüncü taşı fırlattı. İt, üst üste gelen taşlara saldırıp havladı. Hasan, Bereket, Sedef, Mehmet arka arkaya taşlar fırlattılar. Taşlar çoğalınca it, kesik kuyruğunu bacakları arasına alıp “kuzz kuzz kuzz,” diyerek kaçtı. İt kaçınca taşlarla peşine verdiler. Mızo elinde taş, ürkek adımlarla en arkada onları izliyordu. Başiboş iti, köyün içinde taşlaya taşlaya kovaladılar. Elinde bastonu, yaşlı adam, kaçan ite bakıp;

“Çocuklar bu hayvandan ne istiyorsunuz? Yazık değil mi? Üveyiş’in oğlu hep sen bu işleri çocuklara öğretiyorsun, oğlum hiç akıllanmayacak mısın,” deyip sertçe çıkıştı.

“Dede, bu it bize saldırdı. İki gün önce de Firdo’yu bacağından ısırılmıştı,” diyerek Mızo, elindeki ilk ve son taşı ite fırlattı.

Yaşlı adam, yaşlı adamlığını yaparak çocukları uyardı.

Çocuklar, çocukluğunu yaparak iti kovaladıkları sokaktan geri dönüp oynamak için meşe ağacına doğru koştular.

İt, itliğini yaparak sokak arasında gözden yitip gitti!

Üveyiş, evin eşiğinden adımını atarken, gözü kapıya ilişti. Kapı, onu alıp taa gerilere götürdü. Birdenbire ürperdi, geçmişini hatırladı. İlk defa görüyormuş gibi durup dikkatlice kırık dökük tahta kapıya baktı. Eskimiş, çivileri çıkmış, yağmurdan, rüzgârdan, güneşten her tarafı dökülmüştü. Bütün çocukluğu ve gençliği bu kapının açıldığı, bu evden geçmişti. Kaç kere bu kapıdan girip çıkmıştı, hiç kimse bilemezdi. Geçmiş bir kâbus gibi gelip üzerine çöktü. At sırtında Hamit’in, arkasına binmiş, Karadağ’dan geliyordu. Berçem, gelip düşlerine takıldı. Sanki

olayı daha yeni yaşıyormuş gibi bütün bedeni titredi. Kaçmak istercesine hızla içeri girip kapıdan uzaklaştı.

Havva, avluda oturmuş, örgü örüyordu. Üveyiş, kucığında Fatma ile içeri girerken;

“Anne ne yapıyorsun, evde yalnızdım, sana geldim,” dedi.

“Çok iyi ettin kızım, ben de yalnız oturuyorum.”

“Babam nerede?”

“Sabah Halfeti’ye gitti, geç döner herhalde.”

“Torunum Abdullah nerede?”

“Maşallah; ‘bir iplik olmuyor, iki iplik geçmiyor,’ ne yapacağımı, nasıl davranacağımı şaşırdım kaldım. Sabahtan çıkmış, daha ortalıkta yok,” dedi Üveyiş yakınarak.

“Kızım, ceylandan daha hızlısı yoktur, ancak nasibinden öteye geçemez. Senin bu oğlun, çok değişik bir çocuk!”

“Çok inatçı, hiç yaşıtlarına benzemiyor, bağırıp çağırarak korkutmaya çalışıyorum hiç oralı olmuyor.”

“Rahmetli annem, hep; ‘kızarak, bağırıp çağırarak laf söylemek kadının silahıdır,’ derdi, ama bu çocuk kızmakla, korkutmakla düzelmiyor ki,” dedi Havva.

“Ne korkusu anne... ‘Kurdun yağmurdan korkusu olsaydı kendine bir aba yapardı!’ Korkutmaya çalıştıkça daha beter oluyor.”

“Korkutmak çare kızım...”

Üveyiş, kaygıyla;

“Anne galiba benim oğlum, akranları gibi olamayacak.” dedi.

“Kızlar ilgisini çekiyor, en çok da Sedef ile oyun oynuyor.”

“Bu konuda çok garip davranıyor.”

“Nasıl yanı?”

“O gün bana; ‘anne kızlar evlenince niye evlerini terk ediyor? Kızları niye parayla satıyorlar?’ diye garip garip sorular sordu. Böyle devam ederse bizim oğlan ömrü boyunca kız bulamaz.”

“Çok tuhaf bir çocuk, peki, sen ne dedin?”

“İşte kendimce izah etmeye çalıştım.”

“Acaba niye başlık parası dikkatini çekmiş ki?”

“Bir defa da; ‘anne Gülsüm ablayı niye parayla sattık, yazık değil mi, yanımızda kalsaydı,’ dedi bana.”

“Benim torunum, çok değişik düşünüyor. Geçenlerde bana da; ‘Nene, anneme söyle, Gülsüm abla, o adamın yanında kalmasın, gelsin bizimle kalsın,’ dedi.”

“Bilmiyorum ki nasıl davranayım. Ne soğuk yarıyor ne sıcak. Sonuçta ‘dolaba ne koyarsan onu çıkarırsın,’ ama Gülsüm çok kafasına takılmış. Bana da ‘anne ben büyüyünce ablamı o adamdan alacağım,’ dedi. Değişik, inatçı, farklı bir çocuk...”

“Gülsüm, onunla çok ilgileniyordu. Gelin olunca kafasına takılmış, ama doğduğundan beri yaşlılarına göre hep farklı bir çocuk oldu! Doğumunu hatırlamıyor musun? Sen o gece öldün öldün tekrar dirildin. O gece, sen öldün diye kaç kez ağladım!”

“Evet, çok zorlu bir gündü,” dedi Üveyiş.

“Kime çekmiş bilmiyorum ki! Herhalde sana çekmiş, senin gibi inatçıdır,” dedi Havva.

“Anne ben kime çekmişim? Aynen senin gibi inatçıyım,” dedi Üveyiş.

“Benim de suçum yok kızım, Leyla’ya çekmişim...”

“Boş veeer anne! Evde oturup değirmen sırası beklenmez ki, benim oğlum, hiç kimseye çekmemiş, bir tek kendisine benziyor,” dedi Üveyiş.

Acı ve hüznün hırçınlığı, ölümle yaşamın örtüştüğü yerde boy veriyor, Üveyiş’te bir öz davranışa dönüşüyor, kişiliğinin doğal

bir parçası haline geliyordu. Asi, asil, tepkici, hak, adalet arayışı, bir güç olma aşkına dönüşüyordu.

Ömer, gözlerini çıkarıp ak-pak bir fincanda, koyu, iri kahve gözlerine vurulduğu Üveyiş'e sunuyordu.

Üveyiş, bir isyan kişiliği idi. Asilik ve sesli söylediği her söz bir örtüydü. Örtünün altında geleneksel belirsizlik ve arayış yatıyordu. Artık taş yüzü suskunluk ve sessizlik, güneşin doğmasıyla, seher sisi gibi dağılıp gitmişti. Sanki toprağa, yağmura ve gökyüzüne benzeyen dili taş kesilmiş, bütün kadınlar adına bahardaki gök gürlemesine dönüşmüştü. Kadının özgürlüğünün boy verip yeryüzüne yayıldığı Kürt coğrafyası, zehirli bir sarmaşık tarlasına dönüşmüş, kadını soluksuz ve nefesiz bırakmıştı.

O, bu zehirli, kendine yabancılaşmış, toplumsal yapının içinde isyan edip duruyordu. İsyanı, gönül gözü ve düşünce ufkundan yoksun, çölde yolunu yitirmiş, büyük yalnızlık ve acıyı yaşayan kadının duyulmayan çığlığıydı. Bilinçsiz tepkilerinin kaynağı, binlerce yıl öncesine dek uzanıyordu.

Üveyiş; endişe, korku, öfke, sevinç, üzüntü, acı ve zevkleriyle, kör bir düğüm haline gelmişti. İç sezileri, güduları yükselip duygulara dönüşüyordu. Duygular; beynini, düşüncesini, ruhunu zorluyordu, ama ötesini geçmiyor, bir bilince dönüşmüyordu.

Berçem'i hatırladıkça, eskinin taş yüzü suskunluğu ile yeninin asi, isyankâr kişiliği çatışıyordu. İkizi, mavi boncuklu kırlangıç ölüp gitmiş, sanki zaman donmuş, anda çakılıp kalmıştı. O anı hatırladıkça Rüstem-i Zal'ın yedi gün, yedi gece "Rahş'in sırtında aştığı ışık geçirmez, o toprakların alaca karanlığındaymış gibi yeniden bütün acıları, hüznleri depreşiyordu. Bir daha geri gelmeyecek olan, gövdesiz ve ağırlıksız zamanın içinde, haksızlığa öfke duyan bir kadına dönüşüyordu.

Ne Ömer ne de Havva, onun acılarını anlıyordu!
“Asi, öfkeli, kavgacı ve intikamcı Üveyiş,” diye anılıyordu.
Üveyiş, hiç kimseye aldırmadan, Abdullah’ı savaşa hazırlar
gibi kavgaya hazırlıyordu.

V

Güller mevsimiydi!

Evlerin bahçelerindeki, güllerin yanında bir de her bağın ortasında iri, zarif, pespembe, keskin kokulu güller veren, gül ağaçları vardı. Bunlara dinsel bir kutsallık atfederek; “Gülê Muhammedî,” diyorlardı. Güllerin kokusu, sabahın sakın dinginliğinde, taa kilometrelerce öteye kadar yayılıyordu. Kıraç tepelerde, bir kertenkele hışırtısı, sivrisinek vızıltısı, kuş ötüşü sakın, sessiz, derin, yaygın kızıl şafak perdesini delip uzaklara dek gidiyordu. Ömer, Abdullah’ı eşeğe bindirmiş, kendi kendine; “ya Allaah,” diyerek tarlaya gidiyordu. Alaca karanlıkta, tarla kuşları aniden; “pırrr,” diye uçup havalanıyordu. İlk gün doğumuyla tarlaya ulaşan Ömer, ağaçların etrafını bellemeye giderken Abdullah da tarladaki fıstık ağacının altına koştu.

Ömer; çalışıyor, toprağı alt üst ediyor, yoruluyor, seviyor, umutlanıyordu. Düşleri gerçekleşmeyince, karanlıktan aydınlığa sığınır gibi Allah’a sığınyordu. Düş, güç ve yalnızlık yüklü, dörtlü kalkan yağız atlar rüyasına giriyordu. Usanmadan, bıkmadan ağaç altında oynayan oğul Abdullah’a bakıp umudunu büyütüyordu.

Ağaç, onun hayal sığınağıydı. Düşleri ağaçla bütünleşmişti. “Bu, benim ağacımdır,” diyerek özel bir ilgi gösteriyordu. Oturduğu ağacın altında, kutsal bir şeye dokunur gibi toprağı dokundu! Toprak yumuşak, kızıl kına gibiydi!

Küçük esmer parmaklarıyla, iki mendil kadar yeri, çift sürer gibi, alt üst etti. Sağ eliyle toprağı iyice düzeltti. Bir yandan düzeltiyor, bir yandan düzelttiğı yere pür dikkat bakıp seviniyordu. Yağmur yemiş, kına gibi yumuşak toprağı, yeşil bir göl suyu gibi düzeltiyordu.

Kuyruk, kanat ve başın üstü parlak mavi, alın ve yanaklar gösterişli beyaz, sırtı yeşil, karnı tümüyle sarı, gerdanı ile gaga arasında gözü kapatan siyahımsı maviye çalar, ince bir bant bulunan, alımlı bir kuş, fıstık ağacının en tepesine konmuş, heyecanından ensesindeki kısa tacı kabarmıştı. İkide bir; “tsee tsee, tsu tsuhuhu, seeseedu, cherrrr errr,” diye öterek tek parçalı cıvıltı, neşeli sesler çıkartıyordu.

Mavi, yeşil, kırmızı, sarı, mor renkli bir kelebek gelip başının etrafında bir iki tur attı. Zarif, ince kanadının ucunu suya değdirir gibi düzelttiğı toprağa değdirdi. Hayretler içinde bakıp ona gülümsedi. Suyun yüzeyinde incecik dairler çizerek oluşan dalgalar gibi toprağın dalgalandığını hissetti. Bir toprağa, bir kelebeğe bakıp içten içe sevindi.

Toprağın içindeki kersek ve küçük taşları ayıkladı. Geriye kına gibi yumuşak, kızıl toprak kaldı. Yeniden düzeltip kızıl damarlı bir yaprak haline getirdi. Emek verip düş ve düşünceyle düzelttiğı kızıl toprağın üzerine, sağ işaret parmağıyla, hiç kimsenin anlamadığı, anlamını çözemediğı, kafasındaki düşleri şekillerle çizdi.

Yaşlı, bilge ve verimli fıstık ağacının altında oturmuş, toprağa şekiller çizerek kendi kendine oyun oynuyordu. Sedef, Hasan, Mızo gelip kafasına takıldı. Yeniden toprağa yöneldi. Çizdiğı şekiller, şekillerle çakışıyor, şekilleri bozup yeniden çiziyordu. Ağacın gölgesinde oturup yumuşak, incecik, kına gibi kızıl toprağın üzerine şekiller çiziyordu. Sonra çizdiğı şekilleri, sağ

elinin ayasıyla bozuyor, toprağı yeniden dümdüz yapıyor, yeniden şekiller çiziyordu.

Toprakla bütünleşmiş, yalnızlık ve güçsüzlüğü alt etmenin şekillerini çiziyordu. Yalnızlıktan güçsüzlüğü, güçsüzlükten Ömer'i çiziyordu. Ömer'i çiziyor, ardından Üveyiş'in öfkeli, hırçın ve kavgacı halini çiziyordu.

Yıkılmaz, saf, arı, berrak, güzel çocukluk düşlerini şekillere döküp var olana aykırı bir dünya düşlüyordu. Yalnızlık ve sessizlik ikileminde düşünüyor, düşündükçe kafasındaki sorular da durmadan çoğalıyordu.

Ömer, işe ara verip ağacın gölgesindeki deri tulumdan su içmeye geldi. Ses çıkarmadan durup ona sevgiyle baktı. Abdullah, toprakla bütünleşmiş, şekiller çiziyor, hiç ona bakmıyordu.

“Oğlum ne yapıyorsun,” dedi.

“Oyun oynuyorum,” dedi başını kaldırmadan.

“Ne oyunu oynuyorsun?”

“Kötüler ile iyiler dövüşüyor.”

“Kötüler kim, iyiler de kim?”

“Işık ile karanlık.”

“Işık mı,” dedi Ömer hayret dolu bir bakışla.

“İyiler yalnız, kötüler güçlü!”

“Peki, kim kazanıyor?”

“İyiler kazanacak,” dedi başını kaldırıp Ömer'e bakarak.

“Bu aykırı bir çocuk, diğer çocuklara hiç benzemiyor, inşallah hayırlı bir evlat olur,” diye düşündü. Abdullah'a bakıp tekrar çalışmaya gitti.

“Bu çocuk aykırı, çok aykırı! Yaptığı şeyleri hiçbir çocuk yapmıyor, çocukların yaptığını da o, yapmıyor. Aykırı çok aykırı,” diyordu seslice, kendi kendine çalışırken.

“Aykırı olan ne Ömer,” dedi sesi duyan Üveyiş, yabancı otları topladığı yerde.

“Abdullah.”

“Ne olmuş Abdullah’a?”

Ömer, başını kaldırıp Üveyiş’e bakarken;

“Çok aykırı bir çocuk! Çocukların yaptığı hiçbir şeyi yapmıyor,” dedi.

“Aykırı olsun, ne var bunda? Bütün çocukların, yaptığını yapsa o da tüm çocuklar gibi olacak. Benim oğlum çok akıllıdır, herkes gibi olmayacak,” dedi Üveyiş.

“İnşallah, çok iyi, hayırlı bir evlat olur,” dedi Ömer.

Ömer, ağacın altında oturmuş kırmızı, yumuşak toprağa baktıkça, çocuk gibi içten içe seviniyordu. Kendi toprağıydı. Yıl on iki ay karnını doyuruyordu.

Bahar yağmuru ile dibe kadar ıslanmış, toprağın üzeri, sıcak sütün üzerini kaplayan kaymak tabakası gibi incecik bir kabuk bağlamış, bahar güneşinin etkisiyle ince ince çatlamıştı. Ömer eliyle ince kabuğu sıyırdı. Toprağı avucunun içine alıp sıkı bir yumak yaparak; “Bu, öz toprağımdır. Defalarca bu ağacın gölgesinde, bu toprağın üstüne oturdum, yorgunluğumu giderdim. Defalarca bu ağacın gölgesinde yemek yiyip su içtim, uzanıp dinlendim. Benden önce de babam Abdullah aynı şeyi yapmıştı. Babamdan önce de onun babası Husên yapmıştı. Benden sonra da oğlum Abdullah yapacak. Bu, böyle sürüp gidecek,” diye düşündü.

Alnından, yumuşak kızıl toprağa düşen tere baktı. Hava vurunca, ter kuruyup gitti. Bir yumak daha yaptı. Bir yumak daha... Onlarca toprak yumağını yan yana koyup baktı. Bakınca içten içe sevindi.

Abdullah kendinden geçmişçesine hala toprağın üzerinde tuhaf şekiller çiziyordu. Şekiller gelip kafasına takıldı. Şekillere baktı, hiçbir anlam veremedi. “Bu çocuğun, tuhaf garip hareketleri var,” dedi kendi kendine.

Abdullah, elinde çubuk yine şekiller çiziyordu. Ömer, daha önce babasıyla birlikte bu ağacın altında oturmuştu. Babası çalışırken kendisi toprakla oynamıştı. Şimdi babasının yaptığını kendisi yapıyordu. “Ne tuhaf bir dünya, bir ağaç bile üç beş kuşağa tanıklık ediyor,” dedi seslice. Şekiller gelip kafasına takıldı. Bir şekillere, bir Abdullah’a baktı, yine hiçbir şey anlamdı. Ona bakıp;

“Oğlum ne yapıyorsun,” dedi.

“Hiiç,” diyerek başını kaldırmadan oynamaya devam etti.

“Acıkmadın mı?”

“Yok!”

“Bak annen de geliyor.”

“Annen,” deyince, başını kaldırıp baktı. Üveyiş, topladığı yabani otları kucaklayıp tarlanın sınırına bırakmış, onlara doğru geliyordu. Oturduğu yerden kalkıp ona doğru koştu. Üveyiş, onu kucakladı. Öğle zamanı, dinlenmek için asırlık meşe ağacının gölgesine çekildiler. Abdullah’ın kafasında sorular dönüp dolaşıyor, birdenbire Üveyiş’e bakıp;

“Anne, güneş akşam nereye saklanıyor,” dedi.

“Ben sana kaç kere söyledim, ‘Bu, Allah’ın işidir, Allah’ın işine karışılmaz,’ diye,” dedi Üveyiş.

Öğrenmek isteyen, sorgulayıcı bir sesle;

“Anne, Allah ne iş yapıyor,” dedi.

Ömer ile Üveyiş birbirine bakıp gülümsediler.

Üveyiş, ciddi bir sesle;

“Sakin bir daha böyle şeyler söyleme oğlum çarpılırsın,” dedi,

Abdullah, tekrar toprağı düzeltmeye şekiller çizmeye başladı. Ömer, önündeki toprak yumaklarına bakıp deryaya dalar gibi düşlere daldı.

Toprak; kına gibi yumuşak, çekici, kızıl ve benzersizdi. Emek, su ve güneşle buluştuğunda bire yüz veriyordu. Bir ana tanrıça gibi şefkatli, kucaklayıcı, bereketli, verimli ve sevecendi. Binlerce yıldan beri tüm canlıların karnını doyuruyor, dağıtıyor, cömert davranıyor, ölüleri anılarıyla birlikte bağrında saklıyordu.

Toprağı, ortaklaşa ekip biçmek kadim tanrıçalardan kalma bir gelenektir. Yukarı Mezopotamya; büyük, muhteşem tanrıça kültürünün ilk şekillenme merkeziydi. Urfa'nın bu kadim kızıl, verimli topraklarında tanrılardan önce, tanrıçalar yaşamıştı. Tarım ve köy onlardan kalan eski, çok eski bir gelenek ve kültürdü. Bu gelenek ve kültürde toprak, bol gıda, çalışmak, emek ve ekmek ana gibi kutsaldı.

Ömer, başını kaldırıp mavi gökyüzüne, toprağa, ağaçlara, taşlara, tarla sınırlarına, tepelere baktı. Sonra uzaktaki Nemrut Dağı'na baktı. Siyabend'in serüvenleri gelip kafasına takıldı. Son olarak onu sınırdan geçirirken; "Ben yakında bir Kürt partisi kuracağım, Partiyi kurunca yine bu tarafa geçeceğim," diyen sesini işitir gibi oldu. "Bu Siyabend, çok cesur, korkusuz bir adam. Bedir Ağayı öldürmekten aranıyor, hiçbir şey yokmuş gibi huduttan gidip geliyor. Gittiği her yerde; 'Kürtler,' deyip duruyor. Allah göstermesin yakalansa hemen darağacına çekerler." Mahmut'u, babası Abdullah'ı, Halfeti Mezat'ındaki büyük kavgayı düşündü. Oturduğu ağacın altında etrafı dinledi. Bağ, bahçe ve tarlalarda çalışan köylülerin sesleri geliyordu. Tümü sabahtan beri, dinlenmeden toprakla uğraşıyordu.

Kanlı kıyımlara, teknil kavgalara, ölme, öldürmeye yol açan, her canlıyı kendi bağrında saklayan, hiç kimseye yar olmayan toprak!

Tel örgülerle, mayın tarlalarıyla, nöbetçi kuleleriyle parsel parsel bölünen, parçalanan toprak!

Av ile avcının mekânı, bağı delik deşik edilen, ırzına geçilen, sahiplenmek için uğruna savaşlar verilen toprak!

Kuşun, kurdun, yılanın, kelebeğin, arının, çiçeğin, tilkinin, aslanın, çakalın, tavşanın, geyiğin, ceylanın, kartalın, şahinin, ülkesi olan toprak!

Toprak; onlar için bin yıllardan beri sürüp gelen, tek ve ilk yaşam kaynağıydı.

Abdullah birdenbire Üveyiş'e dönüp;

“Anne akşam güneş nereye saklanıyor,” diye tekrar sordu.

“Dînê çolê! Bir daha böyle şeyler sorma.”

Ömer elinde bel, fıstık ağaçlarının etrafını alt üst ediyordu.

Üveyiş, hala Abdullah'ın yanında oturmuş, geçmişe gitti. Sağ eliyle, kutsal bir nesneye dokunur gibi boynundaki, Hamit'in İran'dan getirdiği mavi Firuze kolyeye dokundu. Alımlı, güzel parlak maviye bakınca, Berçem ile mavi boncuklu kırlangıç gelip düşlerine takıldı. Hüzünlendi, gözleri nemlendi. Daha fazla düşünmemek için aceleyle kalkıp yabani otları ayıklamaya gitti.

Yabani, zararlı bitkileri ayıklarken Abdullah'ın diğer çocuklarda bulunmayan davranışlarını düşünüyordu. Toprak yabani otlardan kurtuldukça, ağaçlar daha da güçleniyordu.

Amara'da ailelerin yaşamı ve geleceği çocuklar üzerinde biçimleniyordu. Yaşam; o kadar çoraklaştırılmış, değersiz ve yoksul bırakılmıştı ki birkaç karış toprak, bir-iki keçi, bir eşek, bir-iki tavuk ile birkaç çelimsiz erkek çocuktan ibaretti. Bütün dünyaları, kavgaları düşleri ve gelecekleri bunlarla sınırlıydı.

Ömer, elinde bel, toprağı alt üst ediyor, toprak alt üst oldukça ağaç kökleri hava alıyor, güçleniyordu. Üveyiş, zararlı otları topluyor, topladığı otlara bakıp; “Yanlış şeylerde insan yaşamında bu zararlı otlar gibidir. Vaktinde ayıklanmazsa doğru olanı da kendisiyle birlikte boşa çıkartır,” diye düşünüyordu.

Abdullah, yaşlı, bilge fıstık ağacının altında oturmuş, toprakla oyun oynuyordu. Kına gibi yumuşak, kızıl toprağın üzerine sağ işaret parmağıyla şekiller çiziyordu. Şekiller, şekillerle çakışıyordu. Şekilleri çizip bozuyor, bozup yeniden çiziyordu.

Yaşam sanki bir oyundan ibaretti!

Köylüler, alaca karanlıkta içi siyah, birer çürük ceviz gibi duran, kerpiç yapıllı evlerin eskimiş, tahta kapılarından aceleyle çıkıp tarlalara yöneliyorlardı. Ömer, doğu bağının ufkuna, narçiçeğı kızılılık düşünce, Müslüm ile birlikte, köyden çıkıp tarlalara yöneldiler.

Ömer, Müslim’e bakıp tepkiyle;

“Ayı kılıklı adam, cami duvarının dibinde oturmuş; ‘Allah kimsenin çocuğunu, Üveyiş’in oğlu gibi yapmasın,’ diye milletin içinde fitne fesatlık yapıyor. Bir de utanmadan Allah’ın evine girip namaz kılıyor. Bir çocuk daha, oğlumdan ne istiyor ki,” dedi.

Müslim, öğüt veren yumuşak bir sesle, aydınlanan doğu ufkuna bakarken;

“Ömer, bu adam deccalın teki! Kötülükle yatıp kötülükle kalkıyor. Sabırlı ol, ondan uzak dur, daha hayırlı olur,” dedi.

Ömer, işaret parmağıyla, ilk gün ışınlarının düştüğü zeytin ağacını göstererek; “Ayı kılıklı adam, kendi oğlu, o ahlaksız

Fırdı'yu hiç düşünmüyor. Sofi efendi, inancın olsun, benim oğlum, şu bağ kenarındaki zeytin ağacı gibidir,” dedi.

Müslim, merakla Ömer'in aydınlanan, güneş yanığı esmer yüzüne bakarak;

“Eee, ne olmuş Zeytin ağacına,” dedi.

Ömer, Müslim'in gözlerinin içine bakıp;

“Eesi var mı? Benim oğlum zeytin ağacı gibidir. Zeytin ağacını bilmeyen cahiller, aha şu daldaki yeşil zeytini koparıp ağızlarına attıklarında; ‘Bu, ne biçim meyve, çok acı, yenilir, yutulur gibi değil,’ diyerek tükürüp atarlar. Benim oğlumu tanımayan, bu münafık da; ‘Allah çocuğumu, Üveyiş’in çocuğu gibi yapmasın,’ deyip duruyor. Kutsal kitapta da var, tufan durulup gemi Kürt Dağı Cudi tepesinde durduğu zaman, Hazret-i Nuh, suların çekilip çekilmediğini anlamak için geminin penceresinden bir güvercin salar. Sular çekilmediği için güvercin gemiye geri döner. Yedi gün, yedi gece sonra güvercini tekrar salar. Güvercin bu sefer, ağzında bir zeytin dalı ile geri döner. O zaman, suların çekildiğini anlar. O günden beri, zeytin dalı ile güvercin insanlar arasında barışın adı olmuş. Benim oğlumun alnında fetih işareti var, o da böyle olacak,” dedi.

Zeytin ağacı, tufanın yok edici gücüne karşı direnmiş, tufandan bu yana kutsallığı, bolluğu, adaleti, sağlığı, gururu, zaferi, refahı, bilgeliği, aklı, yeniden doğuşu ve bütün insani erdemleri ve tufandan sonraki barışçı yaşamı simgeliyordu. Rivayete göre, yeni yaşam, Kürt coğrafyasında yeryüzüne yayılmıştı!

“Ömer, bu zeytin ağacı hikâyesi de nereden aklına geldi?”

“Sofi efendi, bu ayı kılıkli adam, kötülük dışında bir şey düşünmüyor. Benim oğlum zeytin ağacı gibidir. Zeytin ağacının yaprağı kaynatılıp içildiğinde bin bir derde deva olur. Zeytinini

toplar, yağını çıkartıp sofraya koyarsın. Bir de yaz, kış hep yem yeşildir, gölgesinde oturursun, rengi gözünü, gönlünü şenlendirir, ışıyla aydınlanırsın. Hiç kimseyi kandırıp aldatmaz. İkiyüzlülük yapmaz. Kapris nedir bilmez. Yanlış beklentiye sokmaz. Bu yıl meyvesini verir, gelecek yıl; ‘yok’ der. Bir sonraki yıl yine beklersin. İşte, benim oğlum da böyledir.”

Müslim, ayrılıp tarlasına yönelirken;

“Abdullah’ın, maşallah zehir gibi zekâsı var. Allah sana bağışlasın, sen bakma ayı kılıklı adam! Onun işi, gücü fitne, fesat yapmaktır. Cahil, öfkeli biridir. Bulanık suda yüzen balık gibi yönünü kaybetmiş! Oğlu Fırdo, köyün tüm çocuklarını birbirine katıyor, yaramazın tekidir,” dedi.

Egemen hanedanlık kültürünün bir kadim geleneğiydi. Oğul dışında kalan her şey ötekiydi. Dışlanan ve yabancılandı. Kendisine ait olmayandı. Bütün çelişki, çatışma, kavga, sömürü ve talanın kaynağında bu yatıyordu.

Ötekinin yüzü, zumlun başlangıcıydı. Öteki olan haksızlığa uğrayandı. Öteki olma kadın ile başlıyordu. Âdem ile Havva! İlk günah, ilk suç kadına yüklenmişti. Havva, öteki olardı. Habil, Kabil ve Aklina! Aklina, ele geçirilmesi gereken uğruna kardeş kanı dökülen ötekiydi. Öteki, bir mal, ganimet ve köle olardı.

İbrahim, Sara, Hacer ve oğul ilişkisi, öteki ile ilgiliydi. İsmail ile İshak kutsaldı. Oğul kutsaldı. Tanrıya kurban edilecek kadar kutsanmıştı. Hacer öteki olardı. Üzerinde kimlik, soy sürdürme tasarlanmayandı. Kadının ötekileştirilmesi, köleliğin başlangıcıydı.

Derken güneş tam tepesine yükseldi. Ömer çalışmaya ara verip yaşlı fıstık ağacının gölgesine çekildi. Abdullah, yine ağacın gölgesinde, toprağın üzerine şekiller çizip bozuyordu. Ömer, iki günden beri onun çizdiği şekilleri merak ediyordu.

Komşusu Müslim de sıcakta molla verdi. Ağacın gölgesine gelirken;

“Selamın aleyh küm,” dedi.

Ömer, oturduğu yerde hafifçe ayağa kalkacakmış gibi kıpırdarak;

“Aleyh küm selam,” dedi.

Müslim, ağacın altına otururken, bir top kaçak sigara dumanını yavaş yavaş ağzından üfürüp gökyüzüne doğru savurdu. Toprakla oynayan Abdullah’a bakıp;

“Maşallah, Abdullah büyüdü delikanlı oldu. Allah, senin dualarını kabul etti, sana hayırlı bir evlat verdi,” dedi.

“Çok şükür Allah’a! Yıllar nasıl da hızlı geçiyor, insan hiç farkına varmıyor.”

“Sanki daha dündü, Abdullah doğmuş, sen sevincinden kurban kesmiştin.”

“Öyle ya,” dedi. Sonra toprağın üzerine şekiller çizen Abdullah’a; “Oğlum, her şeyi hesapla, en ince ayrıntılarına kadar hesapla. Hiçbir şey boşuna değildir bu dünyada. Her şeyin, ancak kendisi kadar bir ağırlığı vardır. Boşuna dememişler, ateş olsan cürmün kadar yer yakarsın,” diye ekledi Ömer.

Abdullah, söylenenler dikkatini çekmiş, toprakta şekil çizmeyi bırakıp pür dikkat babasına baktı.

“Aha oğlum sana söylüyorum, bu meşe ağacının yaprağını, bir tek meşe yaprağını, gece uyumadan önce koy yastığının altına. Eğer uyurken yastığının yükseldiğini hissedersen, sen de bilgelik ve âlimlik damarı var demektir.”

Tarlada çalışan Ömer’in esmer, yanık yüzü, güneşe alışıktı. Yalnız ve güçsüzdü, ama bir yaşam bilgesi idi. Bilgeligi, yaşamın acı tecrübe ve derslerinden ibaretti. Abdullah’ın özgün yeteneklerini erkenden fark etmişti. Söylediği Abdullah’ın çok

dikkatini çekti, kafasına takıldı. Meşe yaprağının inceliğini, ağırlığını, yastığın büyüklüğünü düşündü. Sonra yine toprağın üzerine şekiller çizmeye başladı. Eliyle, rasgele yumuşacık kıvıltı toprağa çizdiği şekiller, ondan daha güçlüydü ve ona sürekli yön veriyordu. Sanki çizgiler, onu kendi peşinde sürüklüyordu.

“Ömer vallahi, büyük bir âlim, gibi soru sordun çocuğa,” dedi Müslim. Sonra durmadan toprağa şekiller çizip bozan Abdullah’a bakıp;

“Oğlum Abdullah, sen böyle dalmış neler çizip bozuyorsun,” dedi Müslim.

“Sofî efendi, oğluma karışma! Onun alnında fetih işareti yazılıdır,” dedi üzerine basa basa Ömer. Abdullah’a dönüp; “Oğlum sen nereye gidersen git, fethedersin, alnında fetih işareti var,” diye gururla ekledi.

“Ömer, bu gün ne olmuş sana? Hep bir eren gibi konuşup duruyorsun, gaipen bir şeyler mi gördün,” dedi Müslim.

“Sofî Efendi Benim oğlumun alnında Fetih işareti var, Allah’ın izniyle zamanı gelince, o el attığı her işi fethedecek,” diye tekrarladı.

Müslim, konuyu değiştirmek için;

“Şu şehirliler müthiş kurnazdırlar, ne yapsanız da yine sizi kandırırlar, tilki, tıpkı tilki gibidirler. Ne madrabazdır bu şehirliler. Köylülerden para sızdırmak, kandırmak için her yola başvururlar,” dedi

“Allaha çok şükür, şehirlilerin pisliği, yalancılığı ve kurnazlığı hiç oğluma bulaşmamış,” diyerek sözü yine oğluna getirdi Ömer.

İnançları güçlü olan Müslim, Ömer değil de sanki görünmeyen birileri bunları kendisine söyletiyormuş gibi ürkü ve birdenbire;

“Geç kaldık, biraz daha çalışalım,” deyip ayağa kalktı.

“Çalışmadan iş bitmez, biraz daha çalışalım,” dedi Ömer.

Müslim tarlasına yönelirken kafasında; “Sofî efendi, Abdullah’a karışma, onun alnında fetih yazılıdır fetih,” sözleri dönüp dolaşıyordu.

Ömer, oğul sahibi olmakla kendi varlığına kavuşmuştu. Kendi varlığı, kendi geleceği, kendi düşleri, soy zinciri oğulda devam edecekti. Kendisi kafesten kurtulmuş ve yükü onun omuzlarına bırakmıştı. Oğulun alnında fetih işaretinin olması, oğulun kendi öz benliğine kavuşması, yeni bir kimlik, kendi başına bir güç olmasıydı.

Soy zinciri, akışkan bir hayat ırmağıydı. Hayat ırmağının sürekliliği, kan bağına dayanıyordu. Toplumda güç olmak, var olmak, soy sürdürmek, kimlik sahibi olmak oğul ile özdeşleşmişti.

İsa, Meryem ve teslis, baba, oğul ve kutsal ruh! Abdullah, Ömer olanın kendisiydi. Ömer, varlığını onun şahsında görüyordu. Oğul soy sürdürme, kendini var etme, kutsallık ve güçtü. Ömer, oğula kavuşmakla, kendi varlığını sürekli kılacak olana kavuşmuştu. Varlığı sürekli kolluyor, sahip çıkıyordu. Sahip çıkıp kolladığı şey aslında kendisiydi. Kürt toplumunda baba ve oğul ilişkisi çok kadim, şaşırtıcı ve çarpıcıydı. Kendine özgü, biricikti! Başka bir toplumunkiyle karşılaştırmak çok zordu.

Abdullah, tanrıya bakar gibi babası Ömer’e bakıyordu. Baba Ömer, onun için otorite, mutlak güçtü. Gücü onda görüyordu.

Ömer babaydı. Baba inanışa göre, insanı Âdem ile Havva’dan beri yaradılışın başlangıcıyla birleştiren kesintisiz soy zincirinin son halkasıydı. Ömer de oğul Abdullah’a, tanrıya bakar gibi bakıyordu. Abdullah, geleceğe giden bir halkaydı. Bu halka olmadan geleceğe gidemezdi. Bu ilişkide kutsallık ve geleceğinin soy zincirini görüyordu.

Ömer, geleceğini, ailenin yazgısını, soy sürdürmesini ve kimliğini, “fetih işareti” olarak Abdullah’ta görüyordu. Güçsüzlük ve yalnızlığını gidermenin, güç olmanın tek yolunu oğulda buluyordu. Bütün sevgisini ve umudunu ona bağlamış, ama o, bir türlü onun hayal ettiği umut bağladığı oğul olmuyordu. O, uysal, söz dinleyen, denileni yapan, aileyi koruyan, bir çocuk olmasını düşünüyor, inatla umudunu diri tutuyordu.

Ömer, Abdullah beklediği oğul olmayınca, bu defa büyük bir âlim olmasını hayal ediyor, önüne âlim olmanın düzeyine, derecesine göre ölçüler koyuyordu.

“Bir meşe yaprağını, gece yastığının altına sok, eğer sen o yastığın biraz yükseldiğini fark edersen, iyi bir âlim olduğunu kanıtlamış olacaksın oğlum,” diyordu. Abdullah, incecik meşe yaprağını hayal ediyor; “meşe yaprağı, yastığın altına konulunca, ne kadar yükselebilir ki,” diye düşünüyor, yaprağın inceliği ile yastığın büyüklüğünü karşılaştırıyordu.

Ömer, oğlunun aykırı bir çocuk olduğunu anlamış; “hiçbir babanın oğlu, Ömer’in oğlu gibi olmasın,” sözlerini sık sık işitiyordu. Ömer, bu aykırılıkta bir fetih çizgisi, bir başarı çizgisi görüyor, ama kaygılanıyordu. Bu aykırılığa bakıp; “Oğlum böyle gidersen, seni takacak tek bir kişi bile olmaz, hiç kimse seni dinlemez, korkarım hep tek ve yalnız kalacaksın,” diyordu.

Gün batmış, köpek havlamaları alaca karanlığa karışıyordu. Ömer, yorgun adımlarla patika yolda taş surların arasında oğlunun elinden tutmuş eve gidiyordu.

“Sofî efendi, Abdullah’a karışma! Onun alnında fetih yazılıdır fetih,” sözü mistik bir duygu gibi, Müslim’in kafasında dönüp dolaşıyordu.

Abdullah, hala yastık ile meşe yaprağını karşılatırıp düşünüyordu.

Üç günden beri hazırlıklar sürüp gidiyordu. Sanki sırat köprüsünden geçeceklerdi. Köyün tüm kadınları gün boyu hareket halindeydi. Sular taşınıyor, çamaşırlar yıkanıyor, evler temizleniyordu. Kadınlar, genç kızlar grup grup olmuş, ortaklaşa hazırlık yapıyordu.

“Ben de sizinle birlikte yapmak istiyorum,” dedi Xezê.

“Tamam, sen de bize katıl, ama bir şartla,” dedi Üveyiş.

“Neymiş abla o şart,” dedi Xezê.

“Şartım, karatavuğun, senin ardına düşüp benim avluma gelmeyecek,” dedi. Hanîfe ile Sultan da kakhaha ile güldüler. “Xezê, git sen de hamurunu getir,” diye ekledi.

Ömer, Ferat kıyısından getirdiği özel bir toprakla, avlunun sağ köşesinde küçük bir fırın yapmıştı. Bu fırın sadece bayramlarda “kılar,” dedikleri külünçe yapmak için kullanılıyordu. Külünçe yapmak, çok kadim bir gelenektir. Her bayramda, her ev, bayram külünçesi yapıyordu.

Hanîfe ile Sultan, yerde çulun üzerinde oturmuş, önlerinde birer ekmek tahtası, durmadan küçük yuvarlak, külünçeler yapıyor, Xezê de üzerine hazırlanmış yumurtalı sos sürüyordu. Sonra Xezê ile Üveyiş külünçeleri alıp fırına atıyordu. Ateş yanıyor, Külünçeler kabarıp yumuşak, sıcak kızıl bir renk alıyordu.

Abdullah, Mehmet, Ayn, Mizo, Sedef, Hasan, Bereket köyün içinde sevinçle bağıra çağıra dolaşılıyor, iki de bir meraklı bakışlarla evlerin avlularına dalıyor, külünçeler alıp tekrar sokağa çıkıyorlardı.

Akşama doğru, Hanîfe, Sultan, Xezê külünçelerini leğenlere doldurup eve götürdüler.

O akşam, Abdullah, Mehmet, Ayn sabahı heyecanla bekledi. Üveyiş, sabah erken kalkmış, yemek hazırlamıştı. Ondan önce de Ömer kalkmış; “Allaah,” diyerek camide yerini almış, bayram namazını kılıp üç kişiyle eve getirmişti. Gelenekti, bayram sabahı yemek yapılır, misafir ağırlanırdı.

Bayramlıklarını giydirirken; “elbiselerinizi kirletmeyin,” diye tembihledi. Abdullah; en çok da kırmızı renkli lastik ayakkabılarına sevindi. Fatma ile Ayn, Üveyiş’in çerçilerden alıp saçlarına taktığı, renkli tokalara bakıp seviniyorlardı.

O gün evde çifte telaş vardı. Hem bayram hazırlığı vardı hem de “Süleyman dayı misafir geliyor” deyip heyecanla bekliyorlardı.

Derken iri yarı, dev yapılı Süleyman, bir at sırtında evin önünde durdu. Ömer, evin dış avlusunda onu karşıladı.

Üveyiş, uzaktan gelen kardeşi Süleyman’a bakınca hüzünlü ve ciddi olan yüz hatları anında değişti. Yerini çocukluğundan kalma güleç, kaygısız, saf çocuksu bir sevince bıraktı.

“Biz Kürtlerde, her zaman ilk erkek çocuğa çok özen gösterilir,” diyerek ilkin kendisine koşan Abdullah’ı öptü Süleyman. Birkaç adım atıp eğilip kendisine doğru gelen Üveyiş’in elini öperek; “Nasılsın abla,” dedi. Üveyiş koyu kahve gözleri, zeki, sevinçli bir ışıltıyla ışıldadı. Kardeşine sarılıp öptü.

Yüzü trajik, uzun, henüz bitmemiş, bir roman gibiydi. Doğru okunduğunda bitmez, tükenmez bir serüvenin derin izleri ortaya çıkıyordu. Yüzü, bir tragedya kahramanının yüzü gibi anlamlı, hüzünlü, öfkeli, isyankâr, asil ve asiydi. Roma kapı tanrıçası gibi bir yüzü geriye gömülmüş, geçmişteki sonsuz acılara bakıyor, diğer yüzü geleceğe bakıp Ferat gibi hırçın, asiliğin deryasına akıyordu. Yüzünde haksızlığa uğramış, çocuksu, saf, derin

hüzünler gizlenmişti. Acı ve hüznü gizlemek için hep isyancı ve asi yanını dost ve düşmana gösteriyordu.

Çocuklar, tek tek Süleyman'ın elini öptüler. Fatma utanarak Üveyiş'in eteğinin arkasına saklandı. "Haydi, kızım bak dayın gelmiş, git elini öp," diyerek onu teşvik etti. Süleyman cebinden kırmızı, delikli şeker çıkarıp çocuklara dağıttı. "Maşallah yeğenim Abdullah delikanlı olmuş," diyerek sevgiyle başını okşadı. Ömer, ellerinden öper," diyerek Süleyman'a yanıt verdi.

Üveyiş, o gün bayram yemeği için horoz kesmiş, bulgur pilavı ve Kürt mutfağına özgü, kırmızı kemikli et, domates ve biberden yapılan "tırşık," dedikleri, yemeği yapmıştı. Yanında bir de ayran vardı. Sofrayı kurdular, besmele ile yemeğe oturdular. Yemekten sonra bayram külünçesi getirip misafirlere ikram etti.

"Üveyiş kızım, senin külünçelerin çok yumuşak, güzel kızarmış, eline sağlık," dedi bayram yemeğine gelen yaşlı adam.

"Amca afiyet olsun," dedi Üveyiş.

"Kızım, Allah hayrınızı kabul etsin," diyerek misafirler, bayramlaşıp ayrıldılar. Fatma, Ayn, Abdullah, Mehmet, sırayla Ömer ile Üveyiş'in elini öpüp bayramlarını kutladılar. Gülsün de kucağındaki çocuk ile bayramda baba evine misafir gelmişti. Üveyiş, hepsine sırayla delikli kırmızı şeker dağıttı. O gün hem Süleyman hem de Üveyiş'ten şeker alıp çifte bayram yaptılar.

Derken köyün içindeki asırlık ağacının dışa doğru uzayan güçlü dallarına, dört bir taraftan, şeritler bağlandı. Helikler ve leylimler kuruldu. Çocuklar, genç kızlar rengârenk elbiseler içinde leylilerde sallanmaya başladı. Yeni yetme gençler, sokak arasından, kapı eşiklerinden uzaktan uzağa, gözlerine kestirdikleri kızlarla bakışıp el, göz, kaş işareti yapıyordu.

Sonra köyün ortasında “Allah ü Ekber,” sesleri hayvan böğürmelerine karıştı. Hayvanlar kesilip kurban ediliyordu. Gelenek, İbrahim’den beri sürüp geliyordu.

Ömer, o bayramda oğlunun geleceğinin açık olması için Allah’a dualar etti, dileğinin gerçekleşmesi için de bir koyun adak olarak kesti. Kurbanı bir iple, ayağından avludaki dut ağacına bağladı, derisini delmeden, bıçak vurmadan, soydu. Kestiği koyunun etlerini, üç ayrı parçaya böldü. Bir bölümünü yakın akrabalarına, bir bölümünü kurban kesmeyen komşu ve fakirlere dağıttı. Bir bölümünü de çocuklarına ayırdı.

Köyde, herkesin yüzü güleç ve şendi. Küs, dargın olanlar mahcup mahcup birbirlerine sarılıp bayramlaşıyorlardı. Abdullah, Sedef, Mızo, Hasan, Bereket ev ev dolaşıp bayram kutladılar. Cepleri, delikli şeker ile külünçe ile doldu. Gün boyu, yiyip içip güneşin altında meşe ağacına kurulan leylilerde sallanıp durdular.

Derken hep birlikte mezarlığa gittiler. Aziz’in, Öcê kadının, Husên, Abdullah, Ayn, Leyla, Senem ve Besê’nin mezarlarını ziyaret edip Fatiha okudular. Sonra gidip Hamit ile Havva’nın bayramını kutladılar. Oradan çıkıp Müslim’in evine gittiler.

“Ayn, artık kocaman kız olmuşsun, yeter artık sakız çiğnediğin at bakayım onu,” diye kızdı Üveyiş. Ayn, uyarıya aldırmadan, Birecik’ten gelen çerçiden bir tas buğday ile takas edip aldığı sakızı çiğneyip balon yaparak güldü.

“Anne, sen de her şeye karışıyorsun, bayramdır, bırak çocuk çiğnesin” dedi en büyük kızı Havva.

Üveyiş, gece en güzel yatağı, Süleyman için damın üzerine serdi. Kocaman ak pak yumuşak bir yün yastık indirdi. Yastığın geçirmeli, beyaz kılıfına el işi güller nakışlamıştı. Her iki ucunda, parlak mavi atlas bir kumaş vardı. Yorganın iç yüzü bembeyazdı. Dışı düz, yeşil parlak kumaştandı.

Derken bayram sona erdi, köylüler yeniden işe güce sarılmaya başladılar.

“Haydi, bakayım kıyafetlerinizi çıkarın,” dedi Üveyiş, sert, emir edici bir sesle.

Gülsün bayramlık elbiseleri alıp yıkadı, Üveyiş katlayıp sandığa koydu.

“İnşallah bir sonraki bayramda yine giyersiniz,” dedi.

Süleyman atına atlayıp vedalaşarak köyden ayrıldı.

VI

Üçü bir araya gelip eski zaman dayanışma geleneğiyle el ele verdiler. Bayramda kesilen, koyun, keçi, oğlak derilerini iri kaya tuzu ile iyice tuzladılar. Tuzlayıp içi boşaltılmış, kova haline getirilmiş, iri su kabaklarının içine yerleştirdiler. Kabakları tek tek kaldırıp damın üstünde yan yana dizip güneşte beklemeye bıraktılar.

On gün sonra su kabaklarını iplerle karşılıklı birbirine bağladılar. Bir heybe gibi eşeğin sırtına yükleyip Kaniya Ayno’ya gittiler. Derileri kabaklardan çıkardılar. Akan suda temizlediler. Yıkanan deriler, soyulup tertemiz oldu. Temizlenen derileri tekrar tuzlayıp unladılar. Tuzlanmış ve unlanmış derileri beklettiler. Bir müddet sonra tekrar yıkayıp temizlenen kabaklara yerleştirdiler. Hep birlikte köye döndüler. Bir hafta sonra yine aynı işlemi yaptılar.

Sonra hazırladıkları, “cefti” bir küçük kazanda suyun içine katıp iyice kaynattılar. “Ceft” pekmez gibi katı hale geldi. Yıkamış derileri alıp sıcak ceftin içine koydular. Sıcak suyun içinde iyice yıkadılar. Tekrar alıp kabakların içine yerleştirdiler. Bir hafta sonra yine derileri Kaniya Ayno’ya götürüp yıkadılar.

Deriler siyah bir renk almış, tertemiz kokuyor, kullanıma hazır hale gelmişlerdi.

Su tulumu, pekmez tulumu, olarak kullanacaklarını dört ayakta, su sızdırmayacak şekilde bağladılar. İçlerine su doldurdular. Artık bu suyu evde kullanacaklardı. Daha büyük olanların içine pekmez koyacaklardı.

Sıra yayık yapılacak tulumlara gelmişti. Onları da nar kabuğunda hazırladıkları “zerik” dedikleri una batırdılar. Üç gün beklettikten sonra çıkarıp tekrar yıkadılar. Sapsarı bir renk almıştı deri.

Dut ağacından düzgün dallar bulup kestiler. Bir marangoz gibi kestikleri dalın kabuklarını soyup temizlediler. Dallarını kırk santimetre uzunlukta kesip; “lolep, destlep” dedikleri tutakları yaptılar. Tutağın, her iki tarafını, bir çizgi gibi oyup ip bağlama yeri yaptılar. Ortasından ise üç-beş santimetrelik bir delik açtılar. Derinin ön ve arka ayak yerlerini karşılıklı bu tutaklara bağladılar.

Bir metre uzunluğunda; “kêri” dedikleri sağlam çitanın iki ucunu yassı, sivri hale getirip delikli tutaklardan geçirdiler.

Üveyiş, Hanîfe ile Sultan dut ağacının altında yaptıkları, kullanıma hazır deri yayıklara bakarak ağız dolusu güldüler.

Üveyiş ağacın altında, kış için güneşte kuruttuğu sebzelerle uğraşp arkadaşlarıyla konuşurken bir gölge gibi görünmeden evden çıkarak uzaklaştı. Sokağın sonuna doğru yürüdü. Köşe başında, ıslak çalıp bekledi. Kimse çıkmayınca, bir daha çaldı. Üçüncü ıslık sesiyle dışarı çıktı. Evin köşesinde bekleyen Abdullah’ın yanına koşup gelirken;

“Annem bırakmıyordu, ağlayarak izin aldım,” dedi Mızo.

“Üveyiş annem de çok kızıyor,” dedi Abdullah.

“Haydi, Hasan’ı çağıralım.”

“Sedef ile Bereket de gelsin.”

Köşe başında üç kere üst üste ısıklık çaldı. Hasan hemen çıkıp geldi, ardında Bereket, en sonunda Sedef dışarı çıktı.

Sonbahar sığağı, hala her tarafı kasıp kavuruyordu. Öğle vakti, taş, toprak, çalı, çırpı ısınıyor, kızgın kor bir ateş paçasına dönüşüyor, tüm canlılar gölgelere çekiliyordu.

“Hava çok sıcak,” dedi Hasan.

Mızo ısrarcı bir ifadeyle;

“Meşe ağacının altında oynayalım,” dedi.

“Kaniya Ayno’ya gidelim, orada çok su var,” dedi Abdullah.

“Orada çok su var,” dedi Sedef ile Bereket aynı anda.

Arka arkaya verdiler, bağıra çağıra, bağlar arasında geçip Newala Birê vadisinin başına geldiler.

Ellerini siper edip gökyüzüne baktılar. Havada keskin daireler çizerek dolaşan şahini izlediler.

“Bu şahin bir yılan görmüş,” dedi Abdullah.

“Şahin o kadar yüksekte yılanı göremez ki,” dedi Mızo.

“Şimdi dalışa geçip avını yakalayacak,” dedi Abdullah.

“Ne avı, kendi kendine öylesine uçuyor işte,” dedi Mızo.

Şahin kanatlarını germiş, daireler çizerek çok dikkatli bir şekilde süzülüyordu. Derken dairelerini küçültüp aynı noktaya odaklandı. Bir ok gibi, beş yüz metre yukardan aşağıya doğru hızla dalışa geçti.

“Bak, işte,” diye bağırdı Abdullah sevinçle.

“Dalışa geçti,” dedi Sedef.

“Kayalıkların arasına iniyor,” dedi Hasan.

Abdullah, vadinin kenarında her şeyi unutmuş, şahin ile bütünleşmiş, sanki dalışa geçen şahin değil de kendisiymiş gibi

heyecanlanıyordu. “İşte dalışa geçti, avını yakalayacak,” dedi bağırarak. Hepsi ellerini, güneşe karşı siper yapmış pür dikkat şahine bakıyorlardı.

Şahin yakındaki taşlar arasında aniden yere yapıştı. Kanatlarını gererek, kaçmasını önlüyormuş gibi bir pençe ile yılanı kavrayıp hızla havalandı. Yüzlerce metre yükseldi. Yılan pençeleri arasında kıvranıp duruyordu.

“Bak işte yılanı tam belinden yakalamış,” dedi Abdullah.

“Mızo, yılan yok diyordu,” dedi Sedef.

“Ben yerde yılan olduğunu bilmiyordum ki,” dedi Mızo.

“Süzülmesinden belliydi,” dedi Hasan.

Şahin, yılanı yüksekte geniş, iri bir kayaya âdeta çarparcasına bıraktı. Aşağıya süzülüp yılanı pençeleri arasına alarak çelik gibi gagasıyla parçalamaya başladı.

“Haydi gidelim,” dedi Abdullah. “Gidelim,” dedi Hasan. Bağıra çağıra vadiye indiler, Kaniya Ayno’ya doğru yürüdüler. Nawela Bîrê’nin dibinde küçük bir su birikintisi oluşmuştu. Etrafı, bataklıktı. Abdullah önünde durdu, en zayıf noktayı bulup öbür tarafa atlarken; “Haydi, siz de atlayın,” dedi.

Hasan, aynı noktada atlayıp kahkahayla güldü. Sedef, Bereket arka arkaya atladılar. Sıra Mızo’ya geldi. Küçük bataklığın etrafında bir iki defa aşağı yukarı gidip geldi.

“Haydi Mızo! Haydi atla,” diye tempo tuttular.

Babasının sözleri aklına takıldı. “Üveyiş’in oğlu dünyayı birbirine katıyor, onun yaptığı şeyleri yapma,” diye tembihlemişti. Onun tersini yapması gerektiğini düşündü.

“Yok, atladığınız yer tehlikeli, aha ben buradan geçeceğim,” deyip birdenbire sıçradı.

Kahkahaları, vadinin kayalıklarına çarpıp yankılandı. Mızo, iki ayağı ile bataklığın içine düştü. Kokmuş bataklığa giren ayaklarına bakıp;

“Atladığım yer çok genişti, onun için atlayamadım,” dedi.

“Sen de bizim atladığımız yerde atlasaydın,,” dedi Sedef.

“Mızo, mesafeyi hesaplamadan kurbağa gibi pis suyun içine atladı,” dedi Abdullah.

“Kurbağalama yüzdü,” dedi Bereket.

“Kaniya Ayno’ya varınca ayaklarını yıkarsın,” dedi Hasan.

Mızo, Abdullah ile yakın akrabaydı. Birbirinden ayrılmıyor, ama iki zıt kutup gibiydiler. Eksi ile artı gibiydiler. Abdullah, bağımsız hareket edip özgürleştikçe, Mızo da diğer kutup da her geçen gün biraz daha aileye bağlanıyordu. Mızo’nun babası; “Oğlum, Üveyiş’in oğlu, yaramaz bir çocuktur. Onunla fazla gezme, sen geleceğin büyük efendi adamı olacaksın,” diyordu.

Mızo, tek başına çocuk grubu ile yaşam sürdüremiyordu. Abdullah, sürekli önünü açıyor, koruyor, destek sunuyordu. Baba, oğlunu çok yetenekli ve marifetli görüyordu. Mızo, Abdullah olmadığı zaman kendisini sudan çıkmış balık gibi hissediyordu. Hem onsuz olamıyor hem onunla yürümek istemiyordu.

Kaniya Ayno’ya vardılar. Bir köşeyi, taşlarla çevirip mini bir gölet yaptılar. Yolda topladıkları yemişleri suya bıraktılar. Mızo, en iyi incirleri cebinde bırakarak kötü olanları suya bıraktı.

“Cebindekileri de boşalt,” dedi Sedef.

“Hem kendi incirlerini cebinde bırakıyorsun hem de suya bırakılanların en iyilerini seçiyorsun,” dedi Hasan.

“Cebini boşalt,” dedi Abdullah.

“Haydi, şimdi cebini boşaaalt,” deyip tempo tutup güldüler.

“Bunları, acıkınca yolda yiyecektim,” dedi Mızo.

“Hep birlikte yiyeceğiz,” dedi Abdullah.

“Vallahi-billahi ben yolda dağıtacağım,” dedi Mızo.

Bir çocuklar alayı yaratmak için ev ev dolaşüyor, tek tek çocuklarla ilişkileniş kendi arkadaşlarını seçiyordu. Bunu yaparken aile, komşu ve köy ile karşı karşıya geliyordu. Sanki iki ayrı savaş cephesi oluşmuştu. Üveyiş ile kavgaları her geçen gün büyüyordu. Tepkiler çoğaldıkça o da oyun arkadaşlarını, gittiği yerleri ve yaptıklarını gizli tutuyordu. Ailenin, köyün yasakladığı hiçbir şeyden vazgeçmiyordu. “Siz söyleyin, ben yine de yaparım,” diyordu kendi kendine.

Etrafına çocuklar alayını toplayıp peşinde sürükledikçe inanılmaz gizemli bir güç haline geliyordu. Saf, temiz, hilesiz bir çocuklar klanı oluşuyordu. Çocukları moral ve coşku ile peşinden sürüklüyordu. Bütün saf, sevgi dolu çocukluk özlem ve arkadaşlıkları, bir daha silinmemek üzere ruhuna, yüreğine ve beynine yerleşiyordu.

Ne Üveyiş’in ne Ömer’in ne de köylülerin beklediği bir çocuk oluyordu. Ömer ile Üveyiş’in süreklileşen kavgaları arasından bir denge olarak ortaya çıkıyordu. Ömer, otorite olamıyor, Üveyiş daha baskın çıkıyordu. Abdullah, bu ortamda çocuk yaşta kendi başına yürümeyi ve karar vermeyi öğreniyor, üçüncü bir güç oluyordu. Dionysos gibi kendi ekibini yaratmış kır, bayır gün boyu dolaşıp duruyordu.

Üveyiş, her şeyi kendi denetimine alıyor, çocuklarını kendi geleneksel ölçülerine göre yetiştiriyordu. Bunun dışına çıkan Abdullah ile sık sık çatışıyor, kavga ediyordu.

Abdullah, Üveyiş’in dayattığı yaşama karşı bir isyan içine giriyordu. İsyen ettikçe kendine özgü bir ruh, yaşam ve ölçü kazanıyordu.

Dionysos gibi kızılı, erkekli şenlik alayı ile gün boyu; Meydana Bendera, Newala Sîsarîk, Qiracê Sêwe, Hamurkesan viranesi,

Xırawêsor, Kaniya Ayno, Newala Bîrê, Newala Ezingciyan ve Newala Derpiyen’da kır, bayır dolaşıyordu.

Taşlarla, toprakla, tepelerle, vadilerle, bağ bahçelerle, çiçek, börtü böceklerle, ekinlerle, yılan, akrep, kertenkelelerle, arı, kuş, köpek, güvercin, her bitki ve hayvan ile içten samimi bir dost olmuş, tümüyle ayrı ayrı ilişki kuruyordu. Yaşamı, ruhu, yüreği, beyni, düşü, düşünceleri doğaya göre oluşuyordu.

Gölgesine sığınıp yalnızlığını paylaştığı meşe ve iri fıstık ağacıyla arkadaşlık kurmuş, bir düş sığınağı haline getirmişti. Yılanlarla, akreplerle, güvercinlerle uğraşması köklü bir alışkanlık haline gelmiş, doğanın gizil gücünü ve ruhunu erkenden fark etmişti.

Yılanlarla ilgili bir sürü hikâyesi vardı. Dört mevsim, Amara’nın kırlarına açılan sicim gibi kıvrılıp giden o patikalar, beyninde yer ediyordu. Her patika ile birlikte onun ruhu yüreği de uzaklara akıp gidiyordu. Her taşın, her ağacın, her patikanın detayları bir daha silinmemek üzere kafasına yerleşiyordu.

Her anı, her yürüyüş, her eylem, her diyalog birer hikâye olarak belleğine düşüyor, yaşamına yön veriyordu. Çocukluğunu bitmez tükenmez hikâyeler bütünlüğü oluşturuyordu. Her hikâyenin bittiği yerde, bir başka hikâye başlıyordu.

Otmak istemiyordu. Bir ekmeğe, bir Üveyiş’e baktı. Üveyiş, ona öfkeli bir bakış fırlattı. “Sabahtan beri açsın, otur da bir şeyler ye!” dedi. Ekmek ile ayrı, ağacın altındaki çulun üzerine indirdi. Üveyiş içeri girince, ayrı bir dikişte kafaya dikip içti. Emegi durum yaptı, zaman kaybetmeden dışarıya fırladı. İlk soluğu, meşe ağacının altında aldı. Derken birer ikişer geldiler.

“Bizim bağda; tehnewî üzümü, tatlanmaya başlamış, haydi gidip yiyelim,” dedi.

“Gidip yiyelim.”

“Haydi gidelim!”

“Qiracê Sêwe’de, çok yüksek bir kayanın üzerinde büyük, çok büyük bir kartal yuvası var, oraya gidelim,” dedi Abdullah.

“Kartal yuvası ne kadar büyük,” dedi Sedef.

Abdullah, iki elini açıp göstererek;

“Aha bu kadar büyük,” dedi.

“Haydi, gidip görelim,” dedi Hasan.

“O kayalıklar tehlikelidir, annem çok kızar,” dedi Mızo.

“Haydi, gidelim,” deyip Qiracê Sêwe’ye doğru koşmaya başladı. Hasan ardından koştu. Sedef, Bereket, Mehmet peşine takıldı.

Mızo olduğu yerde kararsız kaldı, gidip gitmemede bocaladı. Hepsı gidince o da aniden yerinden fırlayarak onlara yetişmek için koştu.

Amara’nın üç tarafı bağlarla çevrilidir. Her ailenin bir iki parça bağı vardır. Bağlar arasında fıstık bahçeleri ekilmiştir. Bağlarını etrafını, çepçevre badem ağaçları çevirir. Her bağın içinde bir iki gül ağacı ile meşe ağacı vardır. Her bağın içinde bulunan, ilkyaz Tehnnevi üzümü, erken sararıp olgunlaşır. Erkenci üzümler çocukların, tilkilerin, yolcuların ve arıların saldırısına uğrar. Ardından Hatun parmağı, külahlı, kabarcık olgunlaşır. Sıcak iklim ve toprağında yetişen Amara’nın bağlarında Azezî, Çiloreş, Tehnnewî, Hönüsü, Kabarcık, Horoz Karası, Sergi Karası, Tilgören, Sultanî, Çekirdeksiz, Gelinboğan, Simore, Şîre, Oğlak Karası gibi üzüm çeşitleri yaygındır. Siyah, kalın kabuklu, tatlı aromalı, iki üç çekirdeği bulunan, küçük, yuvarlak taneli; salkımı uzun, konik şekilli, seyrek ve dolgun

sıklıkta olan oğlak karası üzüm, Urfa ekşilinin yapımında kullanılır.

Bağların içinde, kamış ve ağaçtan yapılma “holik” denilen barakalar vardır. Köylüler bağ bekçiliği ve bağ bozumu dönemlerinde, bu “holiklerde” kalırlar. Güz mevsiminde bir ay boyunca bağlarda kalır kuru üzüm, pekmez, pestil, kesme ve cevizli sucuk yaparlar. Kendi ihtiyaçları dışında kalanı pazara götürüp satarlar.

Kıraç tarlalardaki bağların erkenci üzümlerine, ilk yumuşama düşmüştü.

Önce taş surların üzerinden atlayarak bağların içine daldılar. Erkenci, Tehnnewî üzüm teyeklerini tek tek yokladılar. Taneler irileşmiş, sulu ve ekşiydi. Her biri, birer salkım yedikten sonra; “çok ekşi,” diyerek surların üzerinden atlayıp Qiracê Sêwe’ye doğru koştular.

Tam tepede, insan boyunu aşan, yan yana duran büyük kayalıklara vardılar. En büyük kayalığın üzerinde, çalı çırpıdan oluşan bir yuva duruyordu. Kayalıkların etrafından dönüp dolaştılar. Bir metre boyunda, kırmızı bir yılan sürünerek iri taşın altına girdi.

“Yılaan” diye aniden bağırdı Mızo.

“Kertenkele olmasın,” dedi Hasan, Mızo’ya doğru koşarken.

“Vallahi kırmızı, büyük bir yilandı, Kur’an çarpsın ki ejderha gibiydi, gözlerimle gördüm,” dedi Mızo.

Derken her birinin elinde bir taş, yılanın altına girdiği taşın etrafını sardılar. Abdullah, yakındaki meşe ağacından bir sopa kopardı. Elindeki sopa ile taşı iteleyip öte taraf devirdi. Yılan hareketlendi. İlk sopayı beline indirdi. Hasan, kafasına nişan alarak taşı vurdu. Sedef elindeki taşı fırlattı. Mızo, elindeki taşı

kuyruğuna vurdu. Yılan kaçma fırsatı bulmadan, olduğu yerde kıvrandı.

“Karayılan günahtır, ama bu kırmızı yılan, aniden çocuklara saldırır,” dedi Abdullah. Elindeki sopayla yılanı sağa sola evirip çevirdi. Taşı, ölü yılanın üzerine bıraktı. Sonra kartal yuvasının bulunduğu kayalıklara yöneldiler.

“Yuva boştur, yavruları büyümüş uçmuş,” dedi kayaya tırmanıp yuvaya bakan Abdullah.

Kayalıklardan çıkıp tepedeki bir dardağan ağacına tırmandılar. Çevre köylerin çocukları, yere yakın dallardaki dardağanları sıyrıp bitirmişlerdi. Kalanlara ulaşmak için Abdullah ile Hasan en tepedeki ince dallara tırmandılar. Daha yeni düşmüş, üst çenenin en öndeki dişinin açtığı boşlukta, ıhlaya-tıslaya peltek peltek konuşup sağda solda kalmış birkaç dardağan koparırken;

“O dal hem çok yüksek hem incedir, babam duyarsa çok kızar,” dedi Mızo.

O, Mızo’nun dediklerini duymamış gibi en uçtaki bir dalı kendine doğru çekerek dardağanları koparıp cebine doldurdu.

“Oradan aşağı in, çok tehlikeli, düşersen kafan kırılır, babam bana çok kızar,” dedi Mızo.

“Mızo, dallara sıkı tutun düşmezsin,” dedi Abdullah.

Sonra ağaçtan indiler. Abdullah ile Hasan ceplerine doldurdukları dardağanları yası bir taşın üzerine boşalttı.

“Orası çok yüksekti, babam kızar diye çıkmadım,” dedi Mızo.

Dardağanları yiyip çekirdeklerini ayırdılar. Ayırıp ceplerine koydular. Sonra vadinin en dibine indiler. Bıçakla, ıslak kaya dibinde boylanmış kamışları kopardılar. Yirmi santimetre uzunluğunda kestiler. Bir çubukla, kamışın içini boşaltıp boru haline getirdiler. Kamış borunun içinin çapı, tam dardağan meyvesinin çekirdeğine göreydi. Artık, her birinin bir silahı vardı.

İki metre ilerdeki kayanın üzerine, büyük bir taşı nişangâh olarak indirdi.

“Şimdi hedefe atış yapalım,” dedi Abdullah.

“İlk atışı ben yapacağım,” dedi Mızo. Belirlenen yere geçti. Dardağan çekirdeğini ağzına aldı. Dilinin ucuyla, kamış borunun içine yerleştirip tüm gücüyle nişangâha doğru üfledi. Çekirdek, nişangâhın bir metre berisine düştü.

“Olmadı, vallahi olmadı bir daha,” diye bağırdı, Mızo.

“Olmaz, sıranı bekle,” diyerek itiraz etti Sedef.

Sonra Hasan atış yaptı. Çekirdek nişangâhın dibinde kayaya değdi. En küçükleri Bereket’in atışı Mızo’nun biraz gerisinde kaldı. Sedef tüm gücünü topladı. Diliyle kamış boruya yerleştirdiği çekirdeği üfledi. Çekirdek kayanın dibine değince;

“Mızo ile Bereket’i geçtim,” diyerek bir sevinç çılgılığı attı.

“Şimdi sıra benim,” dedi Abdullah. Kamış boruyu dudaklarına dayadı, dilinin ucuyla ağzındaki çekirdeği boruya doğru iteleyip yerleştirdi. Derin bir nefes aldı. Nişangâha bakıp şiddetle üfledi. Çekirdek, nişangâhın altına değdi.

“Benim ki olmadı, bir daha, bir daha,” diye bağırdı Mızo.

Sonra iki gruba ayrılıp ekip halinde birbirlerine ateş ederek oyun oynadılar. Gün batıya doğru son kanat vuruşlarıyla ilerlerken Amara’ya doğru yola çıktılar. Köyün içine girince güneş batmak üzereydi. Abdullah ile Hasan sokakta beraber yürürken Üveyiş ile Havva kapının önünde durmuş konuşuyorlardı.

Havva, iğne batmış gibi birdenbire öfkeyle bağırarak;

“Üveyiş, hele bak, senin bu oğlun namussuz çıktı,” dedi.

“Ana, oğlum ne yaptı ki namusuz çıktı,” dedi Üveyiş.

“Daha ne yapsın, sokağa bak hele, düşman çocuğu ile yan yana geziyor,” dedi yüzünü ekşiterek.

Üveyiş, Abdullah ile Hasan'ı yan yana görünce;

“Bu da ne anne? Ben kaç kere tembihledim, ama o, hiç kimseyi dinlemiyor,” dedi öfkeyle.

“Hayırlı evlat olsaydı senin söylediklerini yapar, sözünden çıkmazdı, işte gözlerinle görüyorsun, ağacı kemiren kurt ağaçtan olmasa ağaç kurtlanmaz.”

“Hiç utanmadan düşman çocuğu ile nasıl da yan yana yürüyüp gidiyor.”

“Ben de torunum büyüyecek, yiğit bir oğul olacak, ailenin şerefini koruyacak diye düşünüyordum. Meğer ne kadar da yanılmışım, insan kendi eliyle kendini kaşımazsa kaşıntısı geçmezmiş, bu devirde ne oğulun ne de torunun insana faydası olmaz,” dedi Havva.

“Amara'da başka çocuk mu kalmadı, gidip Hasan ile arkadaşlık yapıyor.”

“İyi evlat daha çocukken güzel gün, gün daha başlarken belli olur, besbelli hayırsız evlat.”

Bir yandan Hasan ile yürürken bir yandan da; “acaba annem gördü mü,” diye tedirgin oluyordu. Hasan ile ilişkiyi koparmak istemiyordu. İlişkiyi keserse sanki ilerde başına çok büyük belalar gelecekmiş duygusuna kapılıyordu. Evin önünde Hasan avlu kapısından içeri girdi. Abdullah arka sokaktaki eve yöneldi. Üveyiş ile Havva kapıda bekliyordu.

“Neredeydin şimdiye kadar,” dedi Üveyiş.

“Arkadaşlarımla oyun oynuyordum.”

“Ben sana kaç kere; ‘o ailenin çocuğuyla oynamayacaksın,’ dedim,” dedi Üveyiş, öfkeyle üzerine yürüyerek.

“Kızım, senin bu parmak kadar oğlunun yaptığını ne gök kaldırır ne yer, ne cennet ne cehennem! İkisi arasında Arafat'ta kala kalmışım vallahi ne diyeceğimi bilmiyorum,” dedi Havva.

“Ah ana, sen beni doğurmakla dünyanın en büyük suçunu işledin. Bir de kalkmış, benden hesap sorup hak istiyorsun,” dedi. İki adım avlunun kapısına doğru geri çekilip kaçmaya hazırlandı.

“Hele bu yaşta ettiği laflara bak, niye suç işlemişim? Sen nerede öğreniyorsun, bütün bunları. Biliyorum sana ne desem boştur. Bu dünyada hiç kimse seninle asla baş edemez. Senin bir daha o çocukla gezdiğini görürsem kulaklarını koparırım, haberin olsun,” dedi Üveyiş.

Havva, sert davrandığını düşünerek, arayı yumuşatmak için;

“Oğlum gel içeri yemeğini ye, bir daha o çocukla gezme,” dedi.

Havva ile Üveyiş; “Hasan düşman çocuğu” diyerek arkadaşlık yapmasını istemiyor, sürekli uyarıyordu. Abdullah inatla tam tersini yapıyordu.

Derken Abdullah bir gün Hasan ile birlikte onların evine gitti. Hasan’ın annesi şaşkın ve tuhaf tuhaf Abdullah’a baktı.

“Allah’ım bu çocuk da nereden çıktı. Birileri benim evimde görse ne derim, nasıl izah ederim. Ya kocama ne diyeceğim? Benim bu Hasan oğlum, ama da ahmak! Bula bula Üveyiş’in deli oğlunu bulup eve getirdi,” dedi kendi kendine.

İki ailenin amansız baskıları Abdullah ile Hasan’ın arkadaşlıklarını engelleyemiyordu.

Evrenin nefes alış verişinin hissedildiği, sayısız yıldızın parladığı alımlı, çekici bir geceydi. Damın üstünde minderde uzanmış, yıldızları izliyordu.

Sanki görünmeyen, bilinmeyen bir gücün gizemli arkadaşlığının etkisindeydi. Büyük bir ustalık ve saflıkla yeni arkadaşlıklar örüyordu. Hayal gücünü aşan, kalın siyah kaşlarının

altındaki gözleri, Kürt Dağlarının zirvelerindeki gökyüzünün sonsuzluğuna bakan göller gibi ışıldıyordu.

O gece, sabaha kadar rüyasında kendi kendisiyle boğuşuyor, sanki yeni bir yaşamın emaresi, sonsuzluğa uzanan gözlerinde yeşeriyordu. Yıldızlara bakarken sonsuzluk düşü ve gücü ruhuna ve yüreğine siniyordu.

Havaya, rüzgâra, kuşlara, ağaçlara, çiçeklere ve arkadaşlığa âşık olmuştu! Aşk; yeni bir yaşam için başlangıçtı. Yüreğine düşen ateşten bir kordu! Ateşi kucığında tutukça, yakıp kül ediyordu! Ateşi atmayı düşündü, sonra birdenbire vaz geçti. Aşk ateşini atarsa zamanın kucasına bıraktığı uyuyan güneş, paramparça olup dağılacaktı. Bir daha hiç kimse toplayamazdı. Ateşin yakıcılığına dayanıyordu. Güneş dağılırsa tüm mekânlar ve zamanlar karanlığa bürünecek, insanın yüzündeki bütün gülümsemeler yitip gidecekti.

Sonra yıldızlara bakıp Sedef, Hasan, Mızo ve Bereket'i düşünerek uykuya daldı.

VII

Kilim; antik bir taş levha gibi, Öcê kadınının düşlerini, anılarını, özlemlerini, dostluğunu, direngen ruhunu, yaşam sevgisini taşıyan dut ağacının altında, bir başına mahzun ve yalnız duruyordu. Kilim ile dut ağacı kader birliği etmişçesine, ortak bir karede yer alıyordu.

Okuryazar değildi, ama bu kilimi dokurken kendi serüvenini kil bir levhaya harf harf, sözcük sözcük, cümle cümle yazar gibi gözyaşlarıyla ilmik ilmik dokumuştı. Her ilmik, tragedya destanının bir harfi, her desen hüznü birer sözcük olmuştu. Kilim, geçmişte yaşanmış, kapağı, yaprakları eskimiş, tozlanmış, sararmış bir roman gibi yere yapışıp kalmıştı. Kilim ve ağacın

birlikteliği, Üveyiş ile Öcê'nin kader birliğini yansıtan soyut, hüznü bir hazan tablosunu andırıyordu. Maceraya, aşka, ayrılığa, hüznü ve acıya dair ne varsa hepsi bu tabloda yer alıyordu. Ölüm, yaşam, bereket, bolluk, kıtlık kıran, zenginlik, yoksulluk hepsi iç içeydi.

Kilimdeki; Adem ve Havva'dan kalma hayat ağacı ile eli belinde, ayakta durmuş soyut genç kadın motifi, Üveyiş'in analık duygularını, bereket ve bolluk özlemini, gözyaşını, bilgeliğini, emeğini, düşlerini ve acılarını taşıyordu. Ömer ile evlendikten hemen sonra dut ağacı altında, yaşlı Senem ile birlikte bu kilimi örmüşlerdi. Kilimin sanki lal, mistik bir dili vardı. Bu dili, bir tek Üveyiş okuyabiliyordu. Her geçmişi düşündüğünde, fısıltıyla bu kilimle konuşuyordu.

Bu eski, solmuş, yıpranmış, desenli kilim, kavgaya tutuşmuş, yorgun düşmüş, yaşlanmış, acılar çekmiş, hüznü, bilge yaşlı bir kadın gibi sanki ağacın altında kıvrılıp uyuya kalmıştı.

Ömer, eski kilimin üzerine bağdaş kurmuş sonu, başı belirsiz hayallerle saatlerce oyalanıp durdu. Esmer, nasırlı elleri toprak, ot, çiçek, buğday kokuyordu. Gübre kokuyordu. Kazma kürek kokuyordu.

Üveyiş'in iri, güçlü elleri sıcak yufka, süt kokuyordu. Gül, tarçın kokuyordu. Tezek kokuyordu. Düş ve düşten öte oğul sevgisi kokuyordu. Ömer'in üzerinde oturduğu, Üveyiş'in yıllar önce dokuduğu bu kilim, Öcê kadının dostu dut ağacıyla birlikte her şeye tanıklık ediyordu.

Ömer, her gün akşama kadar düşleriyle kavga ederek tarlada çalışıyordu. Sabah olmadan uyanıp çalışmaya başlıyordu. Çalışıp düş kurarken düşündüklerini kendi yalnızlığının güncesine yazıyordu. Günler, birbirini izleyip geçiyordu. Ne bir komşu ne bir akraba ne de bir dost ile oturup karşılıklı, candan bir sohbet

edebiliyordu. Her akşam camiye uğrayıp bir tek Müslim ile dertleşiyordu. Bir tanrı misafiri gibi bu dünyada hep eğretili duruyordu. Güçsüzlük ve yalnızlık; düşte, düşüncede, gezerken, uyurken, otururken, çalışırken hep yakasına yapışıyordu.

“Rengi nasıldır, cismi nasıldır, nerede kalır, ne iş yapar, boyu ne kadardır beli değil; kim biçmişse insan bu gömleği yanlış biçmiş,” diye düşünüyor, bir türlü güçsüzlük ve yalnızlığın sırrını çözemiyordu.

Hangi toprağı bellese, hangi taşı kaldırsa, ne zaman sabır çekip “ya Allaaah,” dese, hep altında yalnızlık ve güçsüzlük çıkıyordu. Bir düşü bu dünyada, bir düşü öte dünyada dolaşıyordu. Nereyi karıştırırsa altında yalnızlık, güçsüzlük ve yoksulluk çıkıyordu.

Önceki yıl sıkışınca, bir dostundan borç para almıştı. Geri ödemek için üç günden beri Üveyiş ile tartışıp duruyordu. Sonunda iki koyunu satmış, parayı ödemeye gidecekti. Ağacın altında bağdaş kurup oturduğu eski, yıpranmış, rengi solmuş kilimin desenlerine bakıp oğluna dair hayaller kuruyordu. Kilimin desenlerine bakarken geçmişi ve Üveyiş ile evlendiği günleri anımsadı. Bağ yolunda karşılaşmalarını anımsayınca, kendi kendine gülümsedi. Başını kaldırıp;

“Oğlumu da hazırla, kendimle götüreceğim,” dedi Ömer.

“Bu da nerden çıktı? Sen daha Ayno köyüne uğrayacaksın, sabah kıyı yolundan gideceksin, çocuk yorulur,” dedi Üveyiş ikircikli bir bakışla.

“Ben de babamla gideceğim,” dedi Abdullah.

“Zaten, sen oynamaya her zaman hazırsın, yeter ki evden çık,” dedi Üveyiş.

Derken Abdullah’ı boz eşeğe bindirdi. Ayno köyüne doğru yola çıktılar. Onlar gidince, Üveyiş kilimi kaldırıp silkeledi, sevdiği bir dostundan yadigâr kalmış ipek bir mendil gibi önce

ikiye, sonra dörde, ardından sekize katlayıp yaşlı dut ağacının dibine indirdi. İndirirken rengi solmuş desenlere baktı. Birdenbire hüzünlendi, derin düşlere dalıp geçmişe gitti.

Gün batımıyla birlikte, yokuş aşağı vadiye indiler. Vadide serin, nemli bir hava akıntısı esmer tenini yalayıp geçti. Büyülenmiş gibi son gün ışınları altında uzayıp giden yeşil vadiye bakıyordu. Kıyının batısı, sert, sarp bir uçurumdu. Doğu tarafında, vadi hilal gibi bir yay çizerek genişliyordu.

“Baba, burada ne kadar çok büyük ağaçlar var,” dedi Abdullah.

“Oğlum burada Ferat’ın bereketli suları var. Bak, bu sağ taraftaki vadide akan küçük su, Kaniya Ayno’nun suyudur, gelip burada Ferat’a karışıyor. O, vadi içinde değirmenler var. Bir gün değirmene gidince, seni de götürürüm, görürsün, çok güzeldir oralar. Büyük Ferat vadisi, yukarılara doğru çıktıkça dağların içinde sertleşiyor, uçurumlar oluşuyor, yol vermiyor insana. Güney tarafında önce Halfeti, sonra Birecik’e ulaşıyor, oradan da Arap çöllerine akıp gidiyor,” dedi Ömer, eliyle işaret ederek.

Irmak kıyasındaki Türkmen köyü Ayno’ya indiler. Ferat düz vadinin içinden köpüre köpüre genişçe akıyordu. Abdullah, alaca karanlığa gömülen ırmağın kıyısında, iplerle bir koca ceviz ağacına bağlanmış, suyun içinde sallanıp duran, sal ile kayığa baktı. “Bunlara binip öte yakaya geçiyorlar,” diye düşündü. Ayno köyü, asırlık ceviz ağaçlarının içinde kaybolup gitmişti. Geniş vadide, kıyı boyunca, meyve bahçeleri uzanıyordu. Gidip kıyıdaki iki katlı bir evin önünde durdular. Beyaz, uzun sakalı, beyaz ketenden, “kiras-derpê” giymiş, yaşlı Türkmen;

“Oğlum Ömer hoş geldin,” diyerek güler yüzle karşıladı. Abdullah’ın saçlarını okşadı. “Maşallah, Allah korusun, delikanlı olmuştun, sen nasılsın,” dedi.

“Allah razı olsun, ellerinden öper,” dedi Ömer. Avluya girdiler. Çocuklar, genç kızlar, gelinler meraklı bakışlarla gelenlere bakıp süzdüler. Evin yaşlı kadını gelip;

“Ömer oğlum hoş geldin, çocuklar, Üveyiş nasıl,” dedi tek tek sordu.

“Sağ ol ana, hepsi iyidirler, ellerinden öperler,” deyip ellerini öpmeye yeltenirken; “Allah razı olsun oğlum, el öpenlerin bol olsun,” diyerek yaşlı kadın elini vermedi.

Odaya geçip oturdular. Çocuklar ürke ürke, utan utana gelip önce Ömer’in elini öptüler. Yan bakışlarla Abdullah’a bakıp yanında oturdular. Ardından yemekler geldi, sohbet derinleşti.

“Ömer, oğluna rahmetli babanın adını vermişsin çok sevindim,” dedi, ev sahibi yaşlı Türkmen.

“İlk oğluma, babamın adını vereceğimi vaat etmiştim,” dedi Ömer.

“Yeri cennet olsun, rahmetlinin bana çok iyiliği oldu. O, aracı olmasaydı, Birecik’te o zalim Rami, beni boş yere ceza evine attıracaktı,” dedi öfkeli bir sesle. Abdullah’a bakıp;

“Sen de Abdullah deden gibi yiğit bir adam olacak mısın? Belki de o meşhur deden Abdi Ağa gibi olursun,” dedi ev sahibi.

“Çok sağ ol, Allah senden de razı olsun,” dedi Ömer. Sonra; “Bana yardımcı oldun, Allah da sana yardımcı olsun,” dedi. Parayı çıkarıp adama uzattı.

“Oğlum Ömer, ne acelesi vardı, elin dardaysa kalsın, sonra ödersin,” dedi yaşlı Türkmen.

“Sağ ol amca, çok şükür var,” dedi Ömer minnet duyan bir sesle. Kışın sıkışınca borç aldığı parayı, zamanında ödemenin rahatlığıyla adama baktı.

Sohbet derinleşti, gece ilerledi. Yün yataklar, yere serildi, nakışlı yastıklar indirildi. Uykuya dalan Ömer, doğu göğü

ağarmadan uyandı. Oğlunu eşeğe bindirip kıyı boyunca patika yolda, ilk gün ışınları altında Birecik’e doğru yola çıktı.

Neolitikten kalmış gibi her şeyden habersiz, Yukarı Ferat köylerinden üç dört köylü, başlarında kirden grilemiş bere, şalvar, “cav,” dedikleri el yapımı, adi keten kumaştan hâkim yaka gömlek, terden bedenleri vıcık vıcık, büyük bir kayığı bağladıkları halatlarla akıntıya karşı dağ köylerine doğru çekiyorlardı. Kıyının bazı yerleri sarp uçurumlar olduğu için kıyıdaki kayalıklar arasından zorlukla ilerliyorlardı.

“Selamın Aleyh kûm, Allah kolaylık versin,” dedi Ömer.

“Aleyh kûm selam, Allah razı olsun,” diye onu yanıtladı, sakalları iyice uzamış bir adam.

Biraz daha gidince, eski püskü, kirli yamalı giysiler içinde iki köylü süklüm püklüm olmuş, yorgun, küçük bir kayığı, bir katırın sırtına yüklemiş, kıyı yamacındaki patikadan ilerliyorlardı.

“Baba bu adamlar, kayığı nereye götürecekler,” dedi Abdullah.

“Oğlum bunlar yukarı Ferat köylerindeki kayıkçılardır. Yukarı dağ köylerinden, mallarını kayıklara yükleyip akıntıyla Birecik’e kadar götürmüşler. İşleri bitince, kayığı şeritlere bağlayarak kıyı boyunca çekip tekrar köylerine götürüyorlar. Sarp uçurumlar, kıyıda yol vermediği için katıra yüklemişler,” dedi Ömer.

Ferat’ın heybetli, sarı, hırçın ve coşkun aktığı yerlerde, her gemici sularla baş edemez, yola çıkmayı göze alamaz, yola çıkan her gemici önce dualarla işe başlar, kendisini Allaha havale eder, sonra da tanrıya yalvarır gibi, kendisini koruması için ırmağa yalvarıp dururdu. “Bu Ferat’tır, hiçbir zaman ona güven olmaz, diğer adı öfkeli sarı ölümdür,” diyerek tedbirlerini alıyorlardı. Dağlarda karların ermesiyle, ilkbahar aylarında bazen sarı, hırçın sular deli dolu akıyor, hiçbir engel tanımıyor, önüne gelen her şeyi alıp taa okyanusa dek sürüklüyordu. Baharda rengi hep sarı

ve bulanıktı. Yaz mevsiminde öfkesi diner, sakinleşir sonbahara doğru berraklaşırdı.

Derler ki Ferat'ın bu sarı, hırçın öfkesi zamanla, kıyıda yaşayan Kürtlere bir ruh hali olarak geçmiş, bin yıllardan beri sürüp gelen kanlı kavgaların nedeni olmuş.

Ferat, yaz aylarında uysal bir çocuğa dönüşüyor, derinden akıyordu. Sarı sıcaklara rağmen, eriyen dağ karlarıyla her daim suları buz gibi soğuktu. Vadinin genişlediği yerlerde insanlar botlarla, şişirilmiş hayvan derileriyle, sallarla, bele bağlanan kurutulmuş su kabaklarıyla, kar kokulu, buz gibi soğuk suların içine dalıp kıyıdan kıyıya gidip gelerek yaşam kavgasını sürdürüyorlardı. Kendine güvenen genç yüzücüler, kıyıdan kıyıya yüzme yarışlarına giriyorlardı. Sarı sular, bazı noktalarda bir topaç gibi kendi etrafında dönerek azgın girdaplar oluşturunuyordu.

Vadinin genişleyip yüksek uçurumların bittiği, Birecik'te, gemiciler kralının gemileri, gece gündüz iki kıyı arasında taşımacılık yapıyordu.

Üç semavi dinin, üç kutsal kitabı, dört kutsal ırmaktan söz ediyordu.

“Rab doğuda, Aden’de bir bahçe dikti. Yarattığı Âdem’i oraya koydu. Bahçede iyi meyve veren, türlü türlü güzel ağaç yetiştirdi. Bahçenin ortasında yaşam ağacıyla, iyiyle kötüyü bilme ağacı vardı. Aden’den bir ırmak doğuyor, bahçeyi sulayıp orada dört kola ayrılıyordu. İlk ırmağın adı Pişon’dur. İkinci ırmağın adı Gihon’dur! Üçüncü ırmağın adı Dicle’dir! Dördüncü ırmak ise Ferat’tı (...) Dicle’nin kıyısındayken başımı kaldırıp bakınca, bir adam gördüm. Büyük Ferat Irmağı’nın yanında bağlı duran, dört meleği çöz dedi; Altıncı melek, tasını büyük Ferat Irmağı’na boşalttı. İhtimal, Ferat’ın suları çekilecek, kuruyacak. Ortaya, altından bir hazine çıkacak, kim orada bulunursa hiçbir şey

almasın. Ferat nehrinin suları çekilerek altından bir dağ ortaya çıkacak. İnsanlar, bunu almak için vuruşacak ve her yüz kişiden, sadece biri hayatta kalacak. Bu zaman gelinceye kadar kıyamet kopmaz...”

Bu ırmaklarının en önemlisi Ferat’tı!

Abdullah, kıyıda durdu, sudaki balıklara baktı. Ferat’ın tertemiz, berrak, durgun sularında, sürü sürü, iri sazan balıkları yüzüyordu. Suyun yüzeyine yakın balıkların gri sırtları, kanatları ile mor kuyrukları gözüküyordu. Sürüyle yavru balıklar, kıyıda suya düşen salkım söğütlerin narin, zarif yapraklarını çekiştirip duruyordu. Büyük bir yavru balık sürüsü, kıyı boyunca uzanan yosun tarlasına girip kayboldu. Çok geçmeden, bir kenarda tekrar ortaya çıktılar. Birkaç yavru balık, Suyu düşen, bir söğüt yaprağına saldırdı.

Kadim ırmağın kıyısında durmuş, sarı hırçın akışından büyülenerek kendinden geçmiş, ilgiyle izliyordu. Irmak yatağı burada bir kilometre kadar genişleyip tüm vadiye yayılmış; sakın, uslu ve derinden akıyordu. Her iki kıyısı söğüt, kavak, dut, çınar, ceviz ve böğürtlenlerle kaplıydı. Tenha yerlerde gür çalılıkların arasında domuzlar yaşıyordu.

Kalenin karşısında, her iki kıyıda mahşeri bir kalabalık vardı. Eşekler, atlar, develer, katırlar, koyunlar, keçiler, arabalar ve çuvallar dolusu yükler... Onlarca gemi, insanları, hayvanları, çuvalları alıp kıyıdan kıyıya taşıyordu. Abdullah, büyülenmiş gibi bakıyor, bütün bunları ilk kez görüyordu.

Mahşeri kalabalığa bakarken Amara’yı düşünüyor, şaşkınlıkla izlediği manzara ile karşılaştırıyordu. Amara’da gün boyu gezip dolaştığı kırları, yılan, kuş ve kök bitkilerini kendine daha aşına ve yakın hissediyordu.

Ferat gün ışınları altında, iki yeşil çizgi arasında derinden akıyor, yüzlerce avcı yabani ördek, sulara dalıp çıkıyordu.

Binlerce Kürt; eril ırmağın coşkun, akışkan, heybetli, korkutucu, güçlü, yenilmez, hırçın sularına bakıp oğullarına Ferat adını takmıştı.

Birçok adı vardı. Kavimler göçünün vazgeçilmez kapısı Ferat esas adını ana topluluktan alıyordu. Her göç eden kavim, her gezgin, adını kendi diline uyarlamıştı.

Kürtler, ırmağın geniş bol ve heybetli akışına bakarak “FERAT” diyorlardı. Ferat adının etimolojisi, Kürt diline dayanıyordu. Ferat; “Fere-Rê-Hat” sözcüğünden oluşuyordu. Bu sözcük, tüm dillere geçmişti. Ferat ırmağının ana kaynağının coğrafyası, Yukarı Mezopotamya’ydı. Bu coğrafyanın ilk ve son sakinleri Kürtlerdi.

Kürtçede Fere; geniş, rê; yol, akan su yolu, ırmak yatağı, hat; gelen, akarak gelen anlamına geliyordu. Bu sözcük kaynağını ırmağın akış biçiminden alıyordu.

Fere-rê-hat; “geniş akan su” anlamını içeriyordu. Ferat yatağı büyük, geniş akan bir suydı. Fere-rê-hat; sözcüğündeki, “rê” düşünce geriye; “Ferehat” kalıyordu. Ferehat; geniş akan suyu ifade ediyordu. Günlük dilde kullanımı; “Ferat-Ferad” biçimine dönüşmüştü.

Yunanlılar ve Avrupalılar; “Euphrates,” eski İranlılar; Ufratu, Akadlar; Pu-rat-tu, Sümerler; “Bu-ra-nun,” Asurlar; “Pra-tru,” diyorlardı. Bölgeye en son gelen Türkler; “Ferat” sözcüğünü, “Fırat” biçiminde kendi dillerine uyarlamıştı.

Ferat, tarihin en eski ve en uzun romanıydı. Geniş zaman içinde tüm kavimlerin yaşamlarına, hanedanlıkların yükseliş ve çöküşüne tanıklık etmişti. Her şeyin tanığıydı. Başlayıp bitmeyen, serüvenlerle dolu bir romanı gibiydi! Bir insanlık romanı! Bir aşk

romanı! Bir tragedya romanı! Bir savaş romanı! Bir uygarlık romanı! Bir belgesel roman...

Ferat henüz yazılmamış Kürt'ün uzun, upuzun hikâyesiydi. Dağları, çölleri, ovaları aşı aşı, yaşam damarı kurumuş Arap çöllerinin ortasında, Dicle ile birleşip özlem gideriyordu. İki ırmak birleşmenin sevinciyle, Arap çöl kuraklığını cennete dönüştürüp okyanusa karışıyordu.

Ferat, Kürt'ün yazılmamış trajik, uzun upuzun destanıydı. İçinde Rustemê Zal, Memê Alan, Mem û Zîn, Zenobia, Siyabend û Xecê, Arap kızı siyah gülün, Adule û Derwêşê Evdê'nin hikâyesini barındırıyordu.

Hiçbir yazar, hiçbir kalem bu romanı, bu destanı daha tam yazamamıştı.

Ferat yaşam kaynağıydı. Sabrı tükendiğinde acımasızlaşıp saldırganlaşıyordu. Kalubeladan beri, yüzlerce kabile, aşiret, kavim, halk ve topluluk, bu yaşam kaynağı ırmaktan besleniyordu. Adı kutsallıkla bütünleşmişti. Kadim çağlarda kurulan ilk köyler, kasaba ve kentler, Ferat ile Dicle'ye borçluydu.

Ömer, sabah Birecik'e varınca, eşiği bir hana bırakıp diğer yoldan gelen Müslim ile buluştular. “Ben nüfus memurluğuna gidip oğluma, kafa kâğıdı çıkarıp sonra gelip sizi bulurum,” deyip Müslim, hızlı adımlarla yamaçtaki beyaz kesme taş binaya doğru yöneldi. Uzun yıllar evli olmasına rağmen ilk çocuğuydu, bir yandan hızlı adımlarla yürüyor, bir yandan da çocuğunu düşünüyordu.

Yeni partinin hükümeti iktidaraydı. Sağır Paşa'nın adamı Rami, reisliği kaybetmiş ticaretle uğraşüyor, gemiciler kralı ile ortak iş yapıyordu. Kara Ebê, hala ekibiyle birlikte yanında çalışıyordu.

Seçimler yaklaşıyor, gemiciler kralı, arkasında etesi ve zabıtalara, başında ftr şapkası, sağ elini kaldırmış, önüne gelen herkese selam verip kıyıda arşı esnafını dolaşıyordu. Esnaf dükkânlarının önünde ayakta dikilmiş; “buyurun Reis,” diyerek davet ediyordu. Eski kaymakam, savcı ve komutan emekli olmuş yerlerine yenileri gelmişti.

“Baba, bu adam kim,” dedi Abdullah.

“Oğlum, bu, buranın Reisi gemiciler kralıdır,” dedi.

“Baba bu Reis, ne iş yapıyor,” diye merakla sordu. Ömer biraz durdu, soruya ne yanıt vereceğini düşündü.

“Oğlum, bu şehirlidir, silahlı adamları var, istediği kişiden zorla para alan bir zorbadır. Ona, belediye reisi diyorlar,” dedi.

Ömer’in eteğine yapışıp kalmış, adamlarıyla birlikte esnafa ziyaret eden Reis’in arkasından bakıyor, her şey ona olağanüstü ve tuhaf geliyordu. Durmadan mer’e sorular soruyordu.

“Baba, bu yamaçtaki büyük beyaz ev kimin?”

“Oğlum, o eski reis Rami Bey’in evidir.”

“Baba, bu reislerin evi hep böyle güzel mi?”

“Oğlum, bunlar Nemrut’un torunlarıdır. Zülüm yaparak çok para kazanmışlar. Paraları çok olduğu için en güzel evleri yapmışlar.”

“Baba bu reis ne iş yapar?”

“Oğlum, reis devlet adamıdır.”

“Baba bu kadar gemi kimindir?”

“O gemilerin sahibi gemiciler kralı reistir.”

“Peki, bu nedir?”

“Ya bu nedir?”

“Bu neden böyle?”

“Bu ne işe yapıyor?”

“Bu kimindir?” deyip peş peşe sorular soruyordu.

Sorular soruyor, her şeyden bir anlam çıkartıp kafasına yerleştiriyordu. Her şeye bakıp sorguluyor, öğrenmek için soru soruyordu. Kafası karmakarışık, sanki içinden çıkılmaz bir savaşıñ içine girmişti.

Kale, kalenin yüksek surları, karşı yamaçtaki beyaz konaklar, çarşı pazar her şey birer dağ gibi üstüne, üstüne geliyordu. İlk defa bütün bunlara tanık oluyordu. Caddede yürürken kendisini korkunç, ölümcül bir dehlizde sanıyordu. Sanki her şey düşman olmuş, ona saldırıyordu. Durmadan Amara ile Birecik'i karşılaştırıyordu.

Amara'yı düşünüyor, Üveyişi, Sedefi, özlüyordu. Hasan, Bereket ile Mızo'yu sabırsızlıkla görmek istiyordu.

Her şey yabancı ve ürkütücü geliyor, kaleye baktıkça üzerine yıkılacak hissine kapılıyordu. Dut ağaçlarına demir kancalarla asılmış, yüz kiloluk balıklar onu korkutuyordu. Bunları gördükçe, güç olan Ömer'e daha çok yapışıp kalıyordu. Ömer, onu kalabalık caddelerde yürüten, gezdiren, her şeyi öğreten büyük bir güven kaynağı ve güçtü. Sıkı sıkı gücün elini tutmuş, bu adı konulmamış garip düşmandan bir an önce kaçıp kurtulmak istiyordu. Hem ürküyor hem merak edip durmadan babasına sorular soruyordu.

“Ferat niye bu kadar büyük, sanki durmuş hiç akıyor...”

“Bu kadar insan nereye gidiyor?”

“Bu hayvanları ne yapacaklar?”

“Bu çuvalların içinde ne var?”

“Bu kadar gemiyi kim yaptı?”

“Ne kadar çok ev var...”

“Bu gemiler, bu büyük arabaları alınca batmıyor mu?”

Ömer, Abdullah'ın sorduğu tüm sorulara tek tek sabırla cevaplar veriyordu.

İlk kez gittiği Birecik’te ürkmüş, Ömer’in eteklerine yapışıp kalmıştı. Birecik, Amara’ya göre koca bir şehirdi. İlk kez kafasında “kent” ile “köy” çelişkisi belirmişti. Kent, ona korkunç ve ürkütücü geliyordu.

Ferat’ın karşısındaki sarp yamaçlarda, beyaz kesme taşlardan yapılmış, büyük konaklar vardı. Yüzlerce ev yan yana, arka arakaya yapılmıştı. Yamaçtaki konakların üzerine düşeceği hissine kapılıyordu.

Dimdik, bıçakla kesilmiş, metrelerce yüksek kaya kütleinin üzerinde, tonlarca ağırlığındaki beyaz kesme taşlarla inşa edilmiş kaleye bakıp büyüklüğüne şaşıyordu. Kaleye bakınca, Müslim hocanın anlattığı, Hz. Ali’nin cenk hikâyelerini anımsadı. Başını kaldırıp bu kartal yuvası yapıya bakmaya korkuyor, daha çok Ömer’e sarılıp yapışıyor, kalenin duvarları ve sütunları onu büyülüyordu. Büyük taşların, nasıl o yüksekliğe taşındığını düşünüyordu.

Kalenin dibindeki derme çatma baraka ve dükkânlar, sabahtan akşama kadar kulakları sağır eden odun kesiciler, hayvan tellalları, incik boncuk, öteberi satanların sesleri, alışık olmadığı sözler onu rahatsız ediyordu.

İrmak kıyısı, kilometrelerce çınar, dut, ceviz ve söğüt ağaçlarıyla yemyeşil bir şerit gibi vadinin içinde uzanıp gidiyordu. Gökyüzüne doğru uzanan dev ağaçlar, Ferat’ın gücünü sergiliyordu. Ferat ırmağının böyle bir kentin ortasında aktığını ilk kez görüyor, akıp giden heybetli sularına bakıp büyüleniyor, sularda büyük mistik bir gücü hissediyordu.

Kesilmiş öküzler, koyunlar sicimlerle iri asırlık çınar ağaçlarının dallarına asılmış, etleri parça parça satılıyordu. Evlerin tümü yamaçtaydı. Zengin evleri, kesme beyaz taştan konaklardı.

Salkım söğütlerin dalları, Ferat'ın serin sularına değiyordu. Salkım söğütlerin kökleri, suyun içindeydi. Suyun dibi siyah beyaz ile kızıla, yeşille ve maviye çalar çakıllarla doluydu. İnce, berrak su bir büyüteç gibi çakılları büyüterek ilginç, rengârenk bir görünüm oluşturunuyordu.

Ömer, gizemli bir güç, güven kaynağı ve her şeyi bilendi. Durmadan sorular sorup duruyordu. Soru sorarken sımsıkı elini tutup güç alıyordu.

“Amara’ya dönünce bütün bunları tek tek Hasan’a, Sedef’e, Mızo’ya, Bereket’e, anlatacağım.” diye düşünüyordu

Oturduğu kıyıda kurumuş, taş olmuş bir parça ekmek yerde duruyordu. Ömer ekmeği alıp suya atarken; “yazık balıklar yesin” dedi. Abdullah’a bakıp; “oğlum, ekmek kutsaldır. Ekmek kııntısı hiç yere atılır mı? Günah yazıktır. Kim atmışsa ekmek tavşan, o tazı olup hep peşinde koşsun,” dedi.

Abdullah, babasıyla suyun kıyısında oturmuş, çarşı ekmeği ile Antep helvasını iştahla yiyordu. Ömer, iki de bir; “oğlum ekmek dökülmesin nimettir, yazıktır, eskiden ekmek yoktu, insanlar açtı, büyük kıtlık kıran vardı, kimse buğday ekmeği bulamıyordu,” diye izahata bulundu.

Yemeklerini yedikten sonra; “bir ekmek hikâyesi, oğluma anlatayım,” dedi Ömer.

Bir yandan suya, kıyıda çalışan hamallara, suyun içinde gidip gelen gemilere bakıyor, diğer yandan Ömer’i dinliyordu.

“Günün birinde, bir Yahudi’nin evine, biri misafir gitmiş. Yahudi’nin gelini, çakmağı çıkıp misafirin sigarasını yakmış. Eşi gelir gelmez kadını boşamış. Misafir, ‘neden kadını boşuyorsun’ diye sormuş. Ev sahibi, mangalda yanan ateşi göstererek; ‘orada ateş var, çakmağı yakarak israf etti,’ diyerek yanıtlamış. Oğlum,

unutma, ekmek kutsaldır, israf haramdır. Onu atmakla, israf etmekle, hiçbir zaman karın doyuramaz insan,” dedi Ömer.

Bekledi düşündü!

Bekledi, yine bekleyip düşündü. Onlarca kişi içeri girip çıktı. Gün akşama doğru evirildi. Memur tekrar el kol hareketleriyle “ne istiyorsun,” gibisinden sordu.

Birdenbire, sözcükleri hatırladı, yerinden aceleyle kalkıp masaya yanaştı yavaşça; “Kafa-kâğıt” dedi. Memur dağ gibi bir problemi çözmüş gibi sevindi. Griye yaslanıp derin bir nefes aldı. “Aha işte hemşerim, hepsi bu kadar... Sabahtan beri ne oturup bekliyorsun,” dedi tepkiyle.

Müslim, memurun verdiği kafa kâğıdını alıp ceketinin iç cebine yerleştirdi. Hızla kale dibi meydanına yöneldi. Önce kıyıdan yukarı, sonra tekrar aşağıya inince Abdullah ile Ömer’i kıyıda gemileri izlerken buldu.

“Niye bu kadar geciktin Sofi,” dedi Ömer.

“İşte aha, sabahtan beri bunun için bekliyorum,” dedi heyecan ve tepkiyle cebindeki kimliği çıkarıp göstererek. Sonra; “Suç benim, tam içeri girdim, öğrendiğim “Kafa-kâğıt,” kelimelerini unuttum. Düşünüyorum, düşünüyorum bir türlü aklıma gelmiyor. Domuz memur da inat etmiş, korkudan Kürtçe konuşmuyor. Kürtçe sorduğum soruları anlamıyormuş gibi başını sallayıp duruyordu. Hâlbuki babasını tanıyorum, bir kelime Türkçe bilmiyor. Saatlerce orada bekledim. Vakit öğle oldu. Onlarca kişi girip çıktı. Gün ikindiye doğru evirildi. Bir türlü iki Türkçe kelimeyi hatırlayamıyorum. İki kelimeyi öğrenmiştim, ama kapıdan içeri girince, heyecanlanıp unuttum. Düşünüyorum, düşünüyorum bir türlü hatırlamıyordum. Birkaç sefer de memur el

kol hareketleriyle bana bir şeyler sordu, ben anlamadım. Bekle bekle, öğrendiğim iki kelime bir türlü aklıma gelmedi. Sonunda daire kapanmadan önce birdenbire hatırladım,” dedi Müslim. Elindeki kimliği tekrar göstererek; “aha işte hep bunun için bekledim,” diyerek tepkisini gösterdi.

“Söyleseydin, seninle gelirdim, ben tam üç yıl askerlik yaptım. Biraz Türkçe biliyorum, bu kadar beklemene gerek kalmazdı,” diyerek Ömer.

“Ben de askerlik yaptım da işte öğrenemedim,” dedi Müslim.

Derken Ferat kıyısını takip ederek ola düştüler. Ferat, geniş ve derinden akıyordu. Müslim ikide bir elini cebine atıp kimliği yokluyordu. Onlarca gemi kıyıdan kıyıya gidip geliyordu. Abdullah, suların hırçın akışından büyülenmiş, ilgiyle izliyordu.

Bir an önce dönüp gördüklerini Sedef’e anlatmak istiyordu.

VIII

Birecik’ten döndükten sonra daha çok kırlara, derelere, oyuna merak sarmıştı. Birecik ürküten, gizemli, kalabalık, kaygılı bir imge olarak düşlerine takılmıştı. Gördüklerini, yaşadıklarını arkadaşlarına anlatıyor, akşama kadar eve gelmiyordu. Eve gelmeyince, Üveyiş daha da hırçınlaşıyordu.

O sabah, yemek yemeden evden çıkmaya çalışırken, Üveyiş, onu kapıda yakalamış, bas bas bağırıp çağırıyor, azarlıyordu. Ömer’e bakıp; “Bu çocuğun, işi gücü dışarı çıkıp gezmektir. Hiçbir iş yapmıyor, bir de korkaktır, eli fazla kalkmaz” diye suçluyordu.

Sesi duyan komşu kadınlar, avluya çıkmış, kulak kabartarak ana, oğul kavgasını merakla dinliyor, dedikodu yapıyordu.

“Allah kimsenin çocuğunu, Üveyiş’in çocuğu gibi yapmasın.”

“Gün boyu çocuklarımızı peşine takıp tehlikeli yerlerde dolaştırıyor.”

“Ben oğlumu ondan uzak tutuyorum.”

“Yazık Ömer’e, Allah’ın sadık bir kuludur.”

“Vallahi çok yazık oldu, yandı Ömer! Yıllarca dua edip bir oğul bekledi, o da böyle çıktı. Allah, hiç kimseye böyle bir oğul vermesin.”

“Ömer, namazında niyazında Allah’ın fukarası iyi bir kuldur, Allah’ın bir bildiği vardır.”

“Yazık Ömer’e!”

“Allah’ın garip yolcusu Ömer, sidik ilacına gitti, bu defa kabız oldu, yıllarca dua edip bir oğul istedi, o da böyle deli çıktı.”

“Ne yapsın; ‘Bekir’in dükkânı; iki kalıp sabun, dört torba tuz,’ meselesidir, Allah’ın fukarası Ömer’in ki!”

“Siz öyle Abdullah’a bakmayın, cıva gibi hareketli, çok da akıllı, zeki bir çocuk, gül dikensiz olmaz, Ömer de katlansın.”

Ömer; yalnız ve güçsüzdü. Güçsüzlüğünü yenmek için şafakla birlikte evden çıkıyor, geç saatlere kadar tarlada çalışıyor, emek veriyordu. Emek, ekmeği kazandırıyor. Ekmek kutsaldı. Kutsal olan ekmeğe saygı gösteriyor, başkasına muhtaç olmamak için sürekli çalışıyordu. Babasını yitirdikten sonra iyice yalnızlaşmış, yoksullaşmıştı. Yalnızlığını ve güçsüzlüğünü Allah’a sığınarak gideriyordu. Ömer, hiç sektirmeden, üşenmeden; dört mevsim, her gün şafakla birlikte kalkıyor, abdest alıp namaz kılıyordu. Günde beş vakit ibadet yapıyordu. Sonra tarlaya gidiyor, fitne fesat işlerden, şerden hep uzak duruyordu. Ahlak, onun için her şeyin önünde ve üstündeydi. Yalnız ve güçsüzdü, ama manevi olarak kendisini güçlü hissediyordu. “Mühim olan ahlaklı ve güzel şeyler yapmaktır, güçlü olan Allah’tır,” diyordu kendi kendine.

Abdullah, ağacın altında oturmuş, üveyikleri ve arkadaşlarını düşünüyordu. Derken Üveyiş, içeri girdi. Bunu, fırsat bilerek hızla avludan çıkıp soluğu, üveyiklere tuzak kurduğu yerde aldı. Tam beş üveyik yakalamıştı. Üveyikleri, kurduğu kıl tuzaklardan çıkarıp, başlarını kesti. At kılından yapılma tuzaklarını yeniden kurdu. Üveyikleri, fistanının her iki cebine yerleştirdi.

Koşarak iri meşe ağacının altında durdu. Sağına, soluna baktı. Çok geçmeden çocuklar alayı etrafında toplandı. Tam o esnada tozu dumana katarak bir araba köyün içine girdi. Pür dikkat bakıp meraklandılar. Hızla oraya yöneldiler. Arabanın etrafında toplandılar. Sonra hareketlenip;

“Teknik gelmiş!”

“Teknik gelmiş!”

“Teknik gelmiş,” diye bağırarak arkalarında bir toz bulutu bırakıp cami önünden geçtiler. Çocukların sesiyle, cami duvarı dibinde oturmuş, dedikodu yapan yaşlılar, birdenbire hareketlendiler. Abdullah en önde Hasan, Sedef, Mızo, Bereket, onlarca çocuk, tozu dumana katarak tempo tutmuş, “Teknik gelmiş, teknik gelmiş,” diyerek, sokak arasında kaybolup gittiler.

Çocukların sesiyle, evlerin kapılarında meraklı başlar, birer ikişer dışarıya doğru uzandı. Haber, bir anda bütün köye yayıldı.

Kadınlar sokaklarda kümelenmiş, kucaklarında çocukları, “teknik gelmiş,” diyerek gelen pantolonlu, kravatlı teknikçileri kara, kap kara, iri umutlu gözlerle izliyordu.

Amara susuzdu!

Ferat’ın yanı başında çöl kuraklığını yaşıyordu. Kadınlar, suyu karnı şişik sarnıçlardan getiriyordu. Yaza doğru suda kurtçuklar oluşuyordu. O zaman da eşeklere sakaları yükleyip Kaniya Ayno’dan su taşıyıp getiriyorlardı. Yaz sıcağında bir damla suya

büyük özlem vardı. İri, ip iri yıldızlar kadar ışıltılı gözlerle gelen teknikçilere bakıyorlardı.

Önde Abdullah, ardından çocuklar alayı, bütün köyün içinde bir tür attıktan sonra toz, duman içinde, üzerinde “resmi araç,” yazan, siyah arabanın yanında; “zınk,” diye durdular.

“Bak hele bak, Üveyiş’in oğlu yine geldi. Benim çocuğu götürüp baştan çıkaracak,” dedi kadının biri yanındaki komşu kadına bakarak.

“Bu kadar çocuğu peşine takmış yetmiyor, gerisini de toplayacak. Ne kadar ısrarla bekliyor. Sabahtan beri inatla çocukları dışarı çekmek için evlerin çevresinde fır dönüp dolaşıyor,” dedi öteki kadın.

“Her gün çocuklarımızı toplayıp oyuna çekiyor,” dedi beriki kadın.

“Üveyiş’in oğlu mıknaş gibidir. O, kadar söylüyoruz çocuklarımıza, yine de ondan kopmuyorlar,” dedi bir başka kadın.

“Benim oğlum fırsatı buldu mu evden kaçıp onun yanında soluğu alıyor,” dedi boynunu bükerek bir diğer kadın.

“Çocuklarımızı baştan çıkartıyor!”

“Biz çocuklarımızı evde tutamıyoruz. O, hep yanında tutuyor.”

“Kızımı dün dövdüm, yine de vaz geçiremedim.”

“Bu çocukta çekici, gizemli bir şeyler var,” dedi bir kadın olaya başka bir cepheden yaklaşarak.

“O daha bir çocuk! Çocuklar Allah’ın en saf, en temiz kullarıdır,” dedi bir başkası onu desteklemek için.

“Ben oğluma artık karışmıyorum. Onunla oynamaktan mutlu oluyorsa oynasın,” dedi genç, iri ceylan gözlü bir kadın.

“Şimdiye kadar hiçbir kötülüğünü görmedik,” dedi bir diğeri.

Abdullah, geri kalan oyun arkadaşlarını bekliyordu. Oyun geleceğe uzanan sonu belirsiz bir serüven, henüz çözilemeyen bir

bilmeceydi. Aileler, çocuklarının sonu belirsiz bu serüvende yer almasını istemiyordu. Oyun, geleceğe kurgulanan tehlikeli bir yürüyüştü.

O gün, çok zor bir iş becermişti. Beş üveyik, cebinde duruyordu. Kuşları fistanının cebinde, eli üstündeydi. Etrafını dört gözlüyordu. Cebinde büyük bir servet vardı. Birileri farkına varıp kuşlara el koyabilirdi. Ayaklarını açmış, her an koşmaya hazır, tetikte duruyor, sağda, solda adamın biri; “Abdullah hele gel dese,” hemen koşup gidecekti. “İmkânı yok beni tutamazlar. Ne Üveyiş ne köylüler beni yakalayamazlar. Bu üveyikleri arkadaşlarımla birlikte pişirip yiyeceğim,” diye düşünüyordu.

Derken tüm çocuklar, tekniğin geldiği yere koşup Abdullah’ın etrafında kümelendiler.

“Biz galiba işi fazla büyütüyoruz,” dedi kadın.

“Çocuk dediğin oyun oynar, başka ne yapacak ki! Üveyiş’e duyduğunuz tepkiyi, çocuğuna da duyuyorsunuz,” dedi öteki.

“Abdullah çocuklarla oyun oynuyor, savaşa götürmüyor ya ne olacak ki,” dedi bir diğeri.

“İşte, bildiğimiz oyunlar!”

“Kaniya Ayno’ya, Qiracê Sêwe’ye yürüyüşler, koşmalar...”

“Çiğdem topluyorlar.”

“Bitki kökleri toplayıp kuş avlıyorlar!”

“Kendi aralarında şimdiye kadar hiç kavga etmediler.”

“Etmediler vallahi bugüne kadar.”

“Çocukturlar işte ne olacak! Hepimiz çocuktuk bir zamanlar.”

“Galiba çocuklara haksızlık ediyoruz,” dedi hiç konuşmayan bir kadın.

“Üveyiş’in oğlu rahat durmaz, çocukları nereye çekecek?”

Derken koşmaya başladı. Çocuklar alayı da peşinden koştu. Koşup soluğu “Dar’a Qut’un altında aldılar. Kuru çalı çırpı

topladılar. Üveyikleri temizlediler. Ateşi tutuşturdular. Üveyikleri pişirip yediler.

“Su,” dedi Sedef!

“Su içelim,” dedi Hasan.

“Haydi, su bulup içelim,” dedi Mızo

Arka arkaya verip Newale Bîrê’ye indiler. Vadinin uçurum tarafındaki dip noktada çok ince bir sızak vardı. Sızak; sık iri kayalıkların arasından sızıyor, kayaların dibinde duru, parlak bir su gölcüğü oluşturuyordu. Güz sıcaklığı kasıp kavuruyordu. Abdullah hazine bulmuş gibi; “suuu,” diye bağırdı. Hep birlikte kayalıkların üzerine tırmandılar.

“Bak, işte orada, en dipte!”

“O suya ulaşamayız ki.”

“Su kayalar arasında kalmış.”

“Çok temiz bir su.”

“Şu uçurumun dibinden sızıyor.”

“Dünyada böyle bir su yok.”

“Ona ulaşmak çok zor.”

“Orada kovalarca su var.”

Abdullah, kayalıkların arasına girdi. Kendini sıkıştırdı. Kayalıklara tutundu. Baş aşağı suya uzandı. Uzandı, inatla biraz daha uzandı. Kendini sıkıştırıp ıslak kayalara tutunup uzandı. Kaya, sarı sıcak, berrak ve soğuk su...

Kendini iyice sıkıştırdı, baş aşağı, iki iri kaya arasından suya doğru uzandı. Hepsi heyecanla izliyor, sonucu merakla bekliyordu. Derken ağzı suya değdi, “buz gibi su,” diye sevinçle bağırdı. Nefes alarak baş aşağı zorlanarak suyu kana kana içti. Başını kaldırıp; “çok güzel bir su,” diye tekrar bağırdı. Hepsinin gözlerinden bir sevinç tufanı parıldadı, birbirlerine bakıp kahkahayla güldüler. Abdullah, tekrar suya uzanıp içti. Ayakları

yukarda, başı suya doğru uzanıyor, elleriyle kayalara tutunmuş, yüzü zorlanmaktan kızarmış, zor nefes alıyordu. Son bir kez daha ağzını suya değdirip içti. Sonra geri geri kayalara tutunarak dışarı çıktı. Derin bir nefes aldı. Kuyudan can havliyle kurtulmuş gibiydi.

“Çok soğuk, çok güzel bir su!”

Mızo kayalıklara tırmandı. Aşağıya doğru bakarken;

“İnsan başı, taşa değerse ölür,” deyip su içmekten vazgeçti.

Ardından Hasan suya uzandı. O da büyük uğraştan sonra suya ulaştı. “Çok tehlikeli,” dedi Mızo. Sonra teker teker kayalıklar arasındaki suya ulaştılar!

Mızo, kaplumbağa gibi, kafasını kabuğundan çıkarıyor, riski göze almadan yol alıyor, tehlike karşısında hemen kabuğuna çekiliyordu. Gittiği hiçbir yere yüreğini kendisiyle birlikte götürmüyor, götürmediği için de hiçbir yerde tutunamıyordu. Küçük şeylere takılıp kalıyor, hep küçük şeylerin peşinden koşuyordu. Yaşam merdivenini, babasının desteği ve çabasıyla tırmanıyordu.

Abdullah, daha o yaşta, kırılmamak için esnek, ezilmemek için dirençli olması gerektiğini kendi kendine kavramıştı.

Toplum taşlaşmış, katı, kaskatı kesilmiş, kuru, kupkuru bir tahtaya dönüşmüştü. Düşlerinde kuru tahtayı yeşertmek, taştan gül büyütmek, gülü gülistana dönüştürmek vardı.

Oyun oynarken hep öncülük ettiği çocukların ortak dili, ortak eylemi oluyordu. Çocukları, ortak bir oyuna çekmek için bin dereden bin suyu getirip aynı ırmakta buluşturuyordu.

Çocukluk ve özgürlük ikiz kardeşti!

Özgürlük çocukla başlayıp dal budak salıyordu!

Suyu içip köye doğru yola çıkarken sevinçten bir an gözleri ışıldadı, Mızo ile Sedef’e bakıp;

“Gidip tekniğe söyleyelim, bu suyu köye getirsinler,” dedi.

“Buz gibi suyu, bizim köye getirsinler...”

“İç iç, bu su bitmez...”

Derken çocuklar alayı, gün batımıyla birlikte köyü girdiler. Dedo’nun evi, köyün kenarında yol üstündeydi.

“Acaba Dedo amca ne yapıyor,” dedi Mızo merakla.

“Dedo amca, tarladan eve gelmiş mi,” dedi Sedef.

Abdullah, ürkek adımlarla, evin kerpiç duvarına yanaştı. Küçük takadan merakla içeriye baktı. İlk ocakta yanan tezeklerin önünde oturan parlak iki çift göz gördü. Sonra önlerindeki siyah tavayı fark etti. Daha dikkatli baktı, Dedo ile eşi ışsız, loş, gübre kokan evin içinde, dibi kapkara, tavanın başında çömelmiş, çıplak elleriyle yemek yiyorlardı.

“Dedo amca, lapa ile darı ekmeği yiyor,” dedi küçük takadan geri çekilerken Abdullah.

“Yemek yiyorlar,” dedi Sedef takadan içeriye bakarken.

“Lapa gözüküyor ki, bir tek ateş gözüküyor,” dedi Mızo.

“Mızo, hiçbir şey görmüyorsun ki,” dedi Hasan içeri bakarken.

Sonra kerpiç ve taş yapılı evlerin arasından koşarak evlerine dağıldılar. Eve giderken kapıda, tarlada gelen Ömer ile karşılaştı.

“Oğlum, bu saatte nereden geliyorsun? Bir daha böyle geç kalma,” diyerek, Abdullah’ın saçlarını okşadı.

“Baba, arkadaşlarımla oynuyordum,” dedi Abdullah.

“Oğlum, kaç sefer söyledim, akşam geç kalma diye. Biraz akıllı ol, büyük sözü dinle,” diyerek avluda bağırdı Üveyiş.

IX

Zaman ırmağı, hiçbir şey aldırmadan, aşına yatağında akıp gidiyordu. Her şey, her an kendi yasalarınca değişiyordu. Günler,

haftalar, aylar ve mevsimler durmadan birbirini izliyordu. Abdullah, Üveyiş'in tüm ısrar ve engellemelerine rağmen, her geçen gün kızlı, erkekli çok çocuklar alayını büyütüyor, oyunları çoğaltıyor, kırlara çıkıp dolaşıyordu.

Öcê kadının sırdaşı, avludaki dut ağacının altına, saçmaların deldiği noktalar gibi benek benek bir gölge düşmüştü. Ağustos sıcaklığı, Amara kayalıklarını ısıtıp duruyordu. Güneş, tam tepeye ulaştığında kayalıklar, taşlar, duvarlar, evler, evlerin içindeki canlılar sarı sıcak altında cayıp cayıp yanıyor, yaşam sarı sığağa dönüşüyordu. Yer ve gök, sarı sıcak kesiliyordu. Köpekler, sıcaktan dilleri bir karış dışarı çıkmış, damların gölgesine sığınmışlardı. Hayvanlar, köyün etrafındaki ağaçların gölgesinde bekliyor, serçeler, ağaçların sık dalları arasında cıvıldaşıyordu.

Çoban Alîkan sürüyü, Hamurkesan'da dinlenmeye almış, dardağan ağacının gölgesinde derin bir uykuya dalmıştı. Ferat vadisinin serinliği, bir dalga gibi, Newala Bîrê'den çıkıp asırlık dardağan ağacının altında uyuyan Alîkan'ın bedenini yalayıp geçti.

Tarlada çalışanlar, ağaçların gölgesinde dinlenmeye çekilmişlerdi. Yaşlılar, köyün ortasındaki meşe ağacının altında eski zaman gençlerinin meziyetlerinden söz ediyor, yeni kuşağı, "söz dinlemez, yoldan çıkmış," diye değerlendirip yakınıyorlardı.

Derken gün ikindiye doğru evirildi. Ferat vadisinden gelen serin rüzgâr, sıcakın etkisini biraz kırdı. Hanîfe, bir gölge gibi kapıdan içeri girdi. Hiçbir şey demeden, gidip dut ağacının gölgesinde oturan Üveyiş'in yanına oturdu. Üveyiş onun sessiz, üzgün haline bakıp;

"Hanîfe, durgunsun bir sorunun mu var," dedi.

"Abla bu erkeklerin hepsi aynı hamurdandır," dedi.

"Ne oldu ki?"

“Sen Sofi’nin öyle yumuşak göründüğüne bakma.”

“Ne oldu Hanîfe, gelir gelmez hemen Sofi’den, erkeklerden yakınmaya başladın?”

“Hiç sorma abla, hepsi aynı kerpiç kalıbından çıkmadır.”

“İyice meraklandırдың vallahi!”

“Ne olacak abla, sabah yine kavga ettik.”

“Ne kavgasıymış?”

“Ekmek gecikmiş de tarlaya geç kalmış da işte bildiğin şeyler.”

“Hanîfe, ben her zaman sana söylüyorum; ‘sefere gitmiş, yedi yıl sonra geri gelmiş, değişen bir şey yok, eşek yine eski eşektir.’ Erkek her yerde erkektir, takma kafana.”

Hanîfe’nin güneş yanığı esmer yüzü, birdenbire allaştı, duman buğulu gözleri ışıldadı. Birdenbire, avluyu sarsan bir kahkaha koy verdi. Dut ağacının üzerindeki kuşlar ürküp havalandı. Üveyiş’in sözüne gülmekten, gözlerinden yaşlar boşandı. Bütün öfkesi ve hüznü kuşlarla birlikte uçup gitti. Öyle böyle değil, yerlere serilmiş, sarsıla sarsıla, kasıla kasıla kendinden geçmiş gülüyordu. Üveyiş, onun gülmesine kahkahayla gülüyordu.

“Abla valla eşek yine eski eşek, hiç değişir mi,” dedi Hanîfe kahkaha ile gülerken.

“Yeter Hanîfe yeter, bayılacaksın şimdi.”

“Doğru diyorsun abla, üzölmeye değmez. ‘Can çıkar huy çıkmaz,’ derler. Ne kadar yumuşak görünse de kadına karşı mutlaka erkek olduğunu ispatlayacak ya!”

Hanîfe’nin dolgun dudakları gülmekten titriyor, ama yine de inat etmiş gibi öfkeyle, sabah kendisini azarlayıp küçümseyen Müslim’i düşünüyordu.

“Şu erkekler bazen çekilmez oluyorlar, kendilerini kaptırdılar mı, her şeyi unutup duygusuz birer aptala dönüşüyorlar!”

“Abla, herhalde aptallığın belirlenmiş hiçbir hududu yoktur.”

“Adamın birinin babası ölmüş, birisi; ‘babanı süvariler mi, yoksa yayalar mı öldürdü,’ diye sormuş. Adam da karşısındakine tuhaf tuhaf bakarak; ‘öldürüldükten sonra ha süvari ha yaya ne fark eder,’ demiş. Döven erkek olduktan sonra adı ha Müslim ha Ömer olmuş ne fark eder ki,” dedi Üveyiş.

“İnsan evlenince daha iyi anlıyor, evlenmek bir ineğin boyunduruğa vurulması gibi bir şey,” dedi Hanîfe, gülmekten yanaklarından gözyaşları süzülürken.

“Belki ondan da beter!”

“Ömür boyu dört duvar arası, kurtul kurtulabilirsen!”

“Neresinden bakarsan kölelik!”

“Abla, sen çok iyi hakkından geliyorsun. Bir de benim gibi biçareyi düşün! Evde ipe bağlanmış, iki ayaklı bir inek gibi kendimi hissediyorum!”

“Hakkından geleceksin bacım, boyun eğersen ezilip gidersin vallahi. Kocanın elinde dirgen, sür istediğin tarafa ömür boyu! Sonra çocuk doğur, büyüt, ev işleri, tarla işleri! Birde bakmışsın ki ömür geçip gitmiş, yaşam bitmiş, tükenmiş, sen artık işe yaramaz hale gelmişsin.”

“Abla, şimdiki aklım olsaydı hiç evlenir miydim?”

“Dünya adetti işte, hep baba evinde kalamasın ki.”

“Abla, acaba bu şehirli kadınlar nasıl yaşıyorlar?”

“Onların işi bizimkinden de zor, çok rahat gibi gözüküyorlar, ama kocasının emri olmadan kapıdan dışarı adım atamazlar.”

“Desene abla, onlar da kapıya zincirlenmişler.”

“Köy, şehir fark etmez. Sen biçareysen işin çok zor...”

“Burnuna halka geçirir, ayı gibi oynatır.”

“Bir düşünsene şehirli erkek karısını eve kapatmakla yetinmemiş, bir de o kara çarşafın içine koyup herkesten gizliyor.”

“Demek ki, her şeyi ile erkeğin eline mahkûm şehirli kadın.”

“Biz köylü kadınlar çalışıyoruz, ama biraz hakkından gelirsen, onlardan daha serbestiz vallahi.”

“Bizim erkekler biraz kaba sabadır, ama hiç olmazsa sabahtan akşama bağda, tarlada, evde serbestiz.”

“Evden çıkıp kıra bayıra gidiyoruz. Kimse; ‘niye gittin, ne yaptın,’ diye karışmıyor.”

“Biz de tüm işleri yapıyoruz.”

“Doğru, ama biz yine de erkeğin eline muhtaç değiliz. Evdeki para, gelir gider, hepsi bizim elimizin altındadır.”

“Şehirde, koca ekmek getirmese kadın aç kalır.”

“Köyde, kadın yemek yapmasa erkek aç kalır.”

“Biz kendi peynirimizi, yağımızı, yoğurdumuzu, topladığımız bitki köklerini istediğimiz gibi değerlendiriyoruz. Şehirdeki kadının böyle bir imkânı yok ki!”

“Hiç olmasa kimse bizi kara çarşafın içine mahkûm etmiyor.”

“Biz istediğimiz gibi kendi işimizle uğraşıyoruz.”

“Biz, köyde kendi dilimizle konuşuyor, kendi geleneklerimize göre yaşıyoruz. Şehirli kadın bunu yapabilir mi?”

“Şehirli erkekler, kara kış ortasındaki aç kurttan daha tehlikelidirler. Kurt, kuzuyu yemek için saldırır, ama iki ayaklı kurt, çobanıyla birlikte bütün sürüye sahip olmak için saldırır.”

Derken Sultan da avlu kapısından içeri girdi. Gidip ağacın gölgesinde oturdu. Üzerine gri renkli bir basma giymişti. Üstü ayva tüyü gibi sarı tüylerle kaplı üst dudağı, biraz kısaydı. İki tavşan dişi, sürekli hafif açık duran ağzında gözüküyor, yüzüne

çekici bir hava katıyordu. Gülerken üst dişlerinin eti açığa çıkıyordu.

“Gölgede oturmuş konuşuyorsunuz hiç haberim olmuyor,” dedi Sultan yakınarak.

“Ben de daha yeni geldim,” dedi Hanîfe savunmaya geçerek.

“Bu gün çok sıcak! Kürtçe hesaba göre yazın ortası, üzüm sıcağıdır. Ya toprak yanacak ya sel basacak,” dedi Üveyiş.

“Üzüm sıcağı; ‘tam on gün sürer,’ diyordu ninem,” dedi Sultan.

“Demek ki on gün boyunca, bu sıcağı çekeceğiz,” dedi Hanîfe.

“On gün içinde koruk kalmayacak, üzümler yenilecek hale gelecek,” dedi Üveyiş.

“Üzüm sıcağından önce, kayısı sıcağı gelip geçti,” dedi Sultan.

“Kayıısıyı bilmiyorum, ama bir de bastırma sıcağı yakında gelecek,” dedi Hanîfe.

“Desene önümüzde daha çok sıcaklar var. Urfalılar bastırma sıcağına; ‘Nemrut sıcağı’ diyorlar,” dedi Sultan.

“Haksız da değiller, Nemrut’un memleketinde Nemrut sıcağı olur,” dedi Hanîfe.

“İbrahim’in de memleketidir. İbrahim’in yüzü, suyun yüzüdür. Suyun yüzü aşkın yüzüdür. Bu Aynzeliha aşkıdır,” dedi Üveyiş.

“Bir kuş kadar gücün olsa da gaganla su taşıyıp İbrahim’i yakan ateşe dökeceksin,” dedi Sultan.

“Amaç, İbrahim ile Sara’dan yana taraf belirlemektir,” dedi Üveyiş.

“Hoca efendi hep vaizlerde; ‘İbrahim ile Nemrut arasında tercih yapmak, taraf belirlemektir,’ diye söyler,” dedi Hanîfe.

“Haydi, yeter konuştuğumuz, güldüğümüz biraz da iş yapalım, hava da serinledi,” dedi Üveyiş.

“Akşam olmadan işimizi bitirelim,” dedi Sultan.

Derken dut ağacının gölgesinde, üç tarafta üç çift el ile üç ayrı maddeyi; toprak, saman ve tuzu birbirine karıştırıp bir sanatçı ustalığı ve titizliğiyle yoğurmaya başladılar.

Üveyiş, toprağı yoğururken iri, kahve gözleri, göğün sonsuz yüzüne takıldı. Deniz ve gökyüzüne bakan, saf bir çocuk gibiydi. İkisi de mavi ve derindi. İkisi de yaygın ve çekiciydi. “Abdullah’ın sorduğu sorulardan etkilenmiş, bazen; “yıldızlara bakıp,” kendi kendine düşünüyor, duldalarda gizlenmiş bilinmeyen anlamlar arıyordu. Doğa ile insan ilişkisi şaşırtıcı bir imge olarak hep kafasını meşgul ediyordu.

Hiç durmadan, zikzaklı sarp ve dik bir patikadan yokuş yukarı çıkar gibi yaşama bakıyordu. Gün boyu çalışıp yoruluyordu. Yorgunluğunu almadan, son gün ışınları kanat vuruşlarıyla yitip gidiyordu. Günler günleri kovalıyordu. Toprak, kadın ve yaşam ilişkisi, sonsuz bir çaba ve emek gerektiriyordu. Üveyiş, durmadan çalışıyordu.

Kendilerini öyle işlerine kaptırmışlardı ki, sarı sıcaklığın farkında bile değillerdi. İşle bütünleşmiş, yekpare olmuşlardı. Üveyiş, sanki düşündeki, gül bahçesine ulaşmak için çalışıyordu.

Hanîfe, elinde kalbur, dut ağacının altında kızıl, yumuşacık toprağı özenle eliyordu. Sallanan kalburdan geçen toprak incecik, yumuşacık, un ufak oluyordu!

Üveyiş, elekten geçirilen, kızıl yumuşacık toprağı eline alıp; “Aman ha Hanîfe, kurban olayım dikkat et, dikkat et ki, emeğimiz boşa gitmesin. Toprağın içine hiçbir yabancı madde karışmasın,” diye uyardı.

“Tamam, abla hiç meraklanma,” dedi Hanîfe.

Üveyiş, sonra yanı başında sarı samanı incecik kalburdan geçiren Sultan’a;

“Sen de dikkat et Sultan, samanının içinde çöp, iri sap, kês kalmasın,” dedi.

“Göz nuru, el emeği, tertemiz olacak her şey,” dedi Sultan.

Sultan, samanı ince kalburdan geçiriyordu. Kalburdan geçirilen samanının içinde bir tek iri saman, bir tek sap, bir tek çöp kalmıyordu. Saman un gibi, un ufak oluyor, sapsarı rengiyle ışıldıyordu. Hanîfe ile Sultan; ağız birliği etmişçesine, oturdukları yerde, ayağa kalkıp yüksek sesle,

“Eleme işi bittiii,” diye sevinç cığlığı attılar.

“Siz şimdi beni izleyin, insan bir şeyi merak edip öğrenmek isterse bir kere yeter,” dedi Üveyiş. Sonra kızıl toprağa bakarak;

“Bu toprak çok kıymetlidir, her yerde bulunmaz. Bu bölgede bir tek Ferat’ın kenarındaki bir damarda var. Ömer gidip getirdi. Bu iş için, her toprak olmaz, illa da bu ateşte yanmayan kızıl, kına gibi yumuşacık toprak olacak,” dedi.

Üveyiş, bir toprağa, bir samana bir de dut ağacının gövdesinin dibinde duran çuvaldaki kaya tuzuna baktı. Kafasında ölçtü, biçti! Toprağın beşte ikisi kadar saman ayırdı. Sultan;

“Bu ayırdığım, samanı toprağın üstüne at,” dedi. Sultan, avuçlarıyla, altın gibi ışıldayan sarı samanı alıp kına gibi kızıl, yumuşak toprağın üzerine bıraktı.

Üveyiş, ağacım dibindeki torbanın ağzını açtı, avuçlarıyla, toprağın beşte ikisi kadar da iri kaya tuzunu alıp samanının üzerine serpti.

Üç tarafta, üç çift çıplak el, toprak, saman ve kaya tuzunu birbirine karıştırdılar. Saatlerce karıştırıp harmanladılar. Evirip çevirdiler. Sonra yine karıştırdılar. Altını üstüne getirdiler. Kızıl toprak, sarı saman ve kaya tuzu tanınmaz hale geldi. Üçü kaynaşp bir tek madde haline geldi. Ortada ne tuz ne saman ne

de toprak vardı! Kızıl, sarıya çalar yepyeni bir sentez madde ortaya çıktı.

Üveyiş, oturduğu yerden biraz geriye çekildi. Nefes alıp soluklandı. Alnında boncuk boncuk biriken tereler, damla damla toprağa döküldü. Yoğurdukları kızıl sarıya çalar, yeni maddeye sevinerek baktı. Eline alıp inceledi. Sultan ile Hanîfe'ye bakıp;

“Şimdilik yeter, biraz dinlensin. Dinlensin de kıvamına gelsin. Toprak dinlenirken biraz da biz dinlenelim,” dedi Üveyiş.

“Söylediklerinden hiçbir şey anlamadım. Ne demek hem toprak dinlenecek hem de biz dinleneceğiz,” dedi Sultan. Sonra “hihihi” deyip at gibi kişneyerek güldü.

“Ne var bundan? Hem toprak dinlensin hem de biz dinlenelim. Toprak bizden biz topraktanız,” dedi Üveyiş.

“Ben ikinizden de bir şey anlamadım, en iyisi akşam Sofi'ye sorup bu işi öğreneyim,” deyip ardından “uhuhuhu,” diyerek öten guguk kuşu gibi güldü Hanîfe.

“Ne demişler; ‘dünyaya danış, aklına göre yap.’ Sen yine de akşam Hoca'ya danış, ama ben yine de kendi aklıma göre yapacağım,” dedi Üveyiş.

Çamurlu ellerini, terli yüzlerini yıkadılar. Başörtülerini açıp hava aldılar. Yine dut ağacının gölgesinde oturdular.

“Kızım Havva, bize karpuz getir,” diye bağırdı Üveyiş.

Havva, üzerinde “Bursa Paslanmaz,” diye yazan tahta saplı iri bir bıçak, bakır sini ile bir karpuzu alıp getirdi.

Sultan, tahta saplı bıçağı alıp karpuzun başını yusuvarlak kesti. Kestiği karpuzun başını ters çevirip baktı, kıpkırmızıydı. Kabuğu ağzına götürüp iç tarafını dişleriyle kemirirken; “Çok güzel bir karpuz” dedi. Karpuzu, incecik dilimlere ayırdı.

Tam o esnada Abdullah terlemiş, nefes nefese avlu kapısını gürültüyle çarparak içeri girdi. Ardından Mehmet avluya koştu.

“Biraz yavaş kapat, o kapıyı çarpa çarpa kıracaksın bir gün, baksana her tarafı kırık dökük,” dedi Üveyiş bağırarak.

“Anne çok acıktım,” dedi Abdullah.

“Böyle terli terli nereden geliyorsunuz? Hele oturun bakayım şuraya,” dedi çıkışarak. Ardından “ kızım Havva, iki ekmek getir,” dedi Üveyiş.

Abdullah ile Mehmet, dut ağacının gölgesinde oturup kadınlarla birlikte, dilimlenen karpuzu ekmekle yediler.

Onlar da dinlenip soluklandılar. Derken yeniden işe koyuldular. Hanîfe, çalışırken mırıldanarak bir türkü tutturu.

“Ey dijamin, her maye neteweyê kurd ziman
Nikare bişkêne liba topa vî zemanî
Bila kes nebêje kurd dimirin,
Kurd zindî ye Zindî ye, qet nizim nabe ala me.
Em kurd in rengê sor û şoreş in
Li serboriya me ya xwîndar binihêre.
Em kurên Medya û Keyxusrew in
Dînê me, ayîna me her niştîman e
Çend hezar lawên kurd ên şêrdil
Bûn bi gorî (qurbanî), hemû hatin veşartin
Lawên wî niha jî hazir û amade ne
Canfîda ne, canfîda ne, her canfîda
Lawê kurd rabûye ser pê wek mêrxwasan
Çawa bi xwîn neqş dike tacê jînê”

“Ey düşman hep vardır Kürt milleti
Yıkamaz (onu) bu zamanın top gülesi
Kimse demesin Kürt milleti ölüdür
Kürtler capcanlıdır, asla boyun eğmez bayrağımız

Biz ki Kürdüz, devrimin rengiyiz
Kanla yazılmış tarihimize bir bak
Biz ki Medya ve Keyhusrev'in çocuklarıyız
İnancımız, yolumuz hep vatanımızdır
Binlerce aslan yürekli Kürt çocuğu
Bu uğurda can verdiler, hepsi toprağın bağrında saklı
O çocuklar şimdi de hazırdırlar
Can fedadırlar, can fedadırlar, can feda
Kürt çocukları yiğitler gibi başkaldırıyor
Bak nasılda süslüyorlar yaşam tacını kanlarıyla.”

Türkü bitince, Üveyiş ile Sultan çamurlu elleriyle alkışladılar.
Tam o esnada Abdullah, kimseye sezdirmeden açık olan avlu
kapısından hızla dışarı çıkarken Mehmet de ardından koştu her
zaman ki gibi.

“Bu çocuk, bir saniye yerinde duramıyor, ne iştir Allah’ım,”
dedi Üveyiş.

“Hele bak, bu güzel sese, ne kadar da güzel bir türkü, hiç
duymamıştım, çok değişik bir şey,” dedi Sultan, Üveyiş’in
tepkisini dağıtmak için.

“He ya ne kadar güzel söyledin,” dedi Üveyiş.

“Yok be abla, öyle içimden geldi işte,” dedi Hanîfe.

“Nereden öğrendin kız Hanîfe bu türküyü, çok değişik, ben hiç
duymamıştım böyle bir şey,” dedi Sultan.

“Cahiliz, ama cahilliğimizin cezasını yine kendimiz çekiyoruz.
Türküyü Sofi, en son gözaltına alındığı zaman, Diyarbakır’da
öğrenmiş. Birisi Ona gizlice öğretmiş! Hükümet duyarsa cezası
çok ağırmış,” dedi çekingen bir sesle Hanîfe.

“Türkü niye yasak olsun ki,” dedi Sultan tepkiyle.

“Bu devlet ceza verir, her şeyi yapar valla, ne bileyim, cahiliz,
bir şeyden anlamıyoruz ki,” dedi Üveyiş.

“Keşke, biz de her şeyi bilseydik,” dedi Hanîfe.

“Güzel bir türküydü, ama komşusu aç iken yatan bizden değildir,” dedi Üveyiş.

“Abla ne demek istiyorsun, bilen bildiğini paylaşmıyorsa bizden değildir,” demek istiyorsun herhalde, dedi Sultan.

“Bütün bildiğim bu,” dedi Hanîfe boynunu bükerek.

“Belki bir gün gelecek herkes, her şeyi öğrenecek,” dedi Üveyiş.

“Abla, sen bir gülersen, valla Xecê Siyabend’e kavuşur, herkes güler o zaman,” dedi Hanîfe.

Üveyiş, bir yandan çalışırken bir yandan düşündürücü, şarkının sözleri kafasında yankılanıp duruyordu.

Üç kadın, üç çift çıplak, güçlü, zarif, yetenekli el; üç taraftan, kızıl sarıya çalar yeni sentez maddenin etrafında çömeldiler. Toprağın içini açıp yusuvarlak bir daire yaptılar. İçine kova kova su bıraktılar.

Suyla birlikte tekrar karıştırdılar. Karıştırıp tekrar suyu içirdiler. Suyu içirtip tekrar karıştırdılar. Azar azar, usul usul su verdiler.

Sarı sıcakta, dut ağacının gölgesinde, üç çift çıplak, güçlü, zarif ve yetenekli el ile yoğurdular. Yoğurdular sonra yine yoğurdular! Toprak, saman ve tuz, su ile buluşup bütünleştiler.

Üç gün boyunca, günde üç kez, üç kadın, üç çift çıplak, güçlü, zarif, yumuşak ve yetenekli el ile karıştırdılar.

Üç kadın, sarı sıcakta, dut ağacının gölgesinde, üç gün boyunca terlediler. Üçüncü günün sonunda, Üveyiş; “tamamdır, artık başlayabiliriz,” dedi.

Sultan ile Hanîfe, sevinerek birlikte; “o zaman hemen başlayalım,” dediler.

Kızıl sarıya çalar yeni sentez madde, tam sakız gibi olmuş, birbirinden kopmuyor, esneyip genişliyordu.

Üçüncü günün sonunda, sarı sığağın altında oturdular. Üveyiş; “Bismillah” deyip iri bir toprak parçasını kopardı. Sol elinde tutup sağ elini suda ıslatarak toprağı iki eli arasında, evirip çevirdi, yuvarlak bir topaç haline getirdi. Dümdüz, pürüzsüz bir topaç! Tekrar elini suya batırıp topacın yüzeyine sürdü. Elleriyle ekmek açar gibi topacı basıp yuvarlak hale getirdi.

Dümdüz, pürüzsüz kayanın üstüne indirdi. Ellerini ıslatıp çamura şekil verdi. Ayın, dolunay hali gibi yusuvarlak, düzgün, iki santimetre kalınlığında biçimli bir tepsisi! Tepsinin etrafını aynı ustalık, sabır ve özenle yükseltti! Üveyiş, Sultan ile Hanîfe’ye dönüp;

“Bu, güneşte kuruyana kadar, biz de biraz dinlenelim,” dedi.

“Abla vallahi çok çok güzel olacak, baksana hele bu toprağın güzelliğine,” dedi.

“Bir saat oldu. Bu kadar kuruması yeterlidir, devam edelim,” dedi Üveyiş.

Büyük bir toprak parçası daha aldı. Bu sefer çamuru, kalın bir oklava gibi, aynı kalınlıkta uzun yaptı. Elini, suyu batırıp düzgün, pürüzsüz hale getirdi. Sonra ustaca, güneşte kuruyan kızıl sarıya çalan tepsinin etrafında dolaştırıp ördü. Tepsinin etrafında beş santimetre bir yükseklik oluştu. Her saat beş, bir beş santimetre yükselttiler.

Üç tarafta, üç çift çıplak, güçlü ve maharetli el! Her saat başı, dut ağacının gölgesinde, çamuru çamura eklediler. Ekledikçe kızıl sarıya çalar tepsinin etrafı yükselmeye başladı. Yükseldikçe yüzeyine çeşitli şekiller verip kabartmalar yaptılar.

Üç gün, üç gece, üç genç kadın, üç maddeyi karıştırıp buluşturdular.

Üç gün sonra, avlunun ortasında biri büyük, üçü aynı büyüklükte dört su küpü duruyordu.

“Abla şimdi küplerimiz tamam mı,” diye Üveyiş’e sordu Sultan.

“Biliyorsun; ‘gelin atın üzerinde gelir. Ancak kime kismet olacağını kimse bilmez,’ derler. Bizim küpler daha bitmedi, bitse de kime kismet olacak belli değil,” dedi Üveyiş.

“Abla ‘ateş iyi de külü olmasa’ bari çok zahmetli oldu, ama çok güzel oldu, değdi emeğimize.”

“Yüz kişiye yetecek kadar su alır bu küp.”

Üç kadın, üç kürek alıp büyük baş hayvanların ahırına girdiler. Hayvan dışkıları, yerde birikmiş, kurumuş, kalınlaşmış ve taşlaşmıştı. Bunlar bir tür tezekti.

“Kerme” dedikleri bu sert, dayanıklı tezekleri iri parçalar halinde, küreklerle kırıp dışarı çıkardılar.

Evin, arka tarafındaki boşlukta, yerde yan yana dizdiler. Küpleri “kerme” dedikleri bu sert dayanıklı tezeklerin üzerinde yan yana yatırdılar. Küplerin üzerini bu tezeklerle iyice kapattılar.

Akşam, tezekleri birkaç taraftan ateşle tutuşturdular. Alevsiz ateş yanmaya başladı. Tezekler, yavaş yavaş, içten içe yanıp ilerliyordu. Sert katı tezekler yandıkça kızıl közler oluşuyordu. Közlerin altındaki küpler, ateşte nar gibi kızarıyordu.

Tüm tezekler, sabaha kadar yanmış, köz olmuştu. Közler de küle dönmüştü. Kül bozulmadan, kalıp gibi küplerin üzerinde duruyordu.

Külleri temizleyince, kızıl ve sarıya çalar, kabartmalı ve süslü küpler ortaya çıktı. Üveyiş eliyle, birkaç sefer, üst üste büyük küpe vurdu. Küpten; “tink, tink, tink,” diye yankı yapan bir ses çıktı.

“Çok güzel olmuşlar, bak sana sapsarı, kızıl olmuşlar.”

Küpleri alıp evin avlusunda yan yana dizdiler, sonra her tarafını suyla iyice yıkadılar.

İkinci namazından önce, Ömer eve geldi. Büyük küpü sırtlayıp camiye götürdü. Camideki, su sızdıran küçük eski küpü kaldırıp yerine yenisini koydu.

Tüm cemaat, küpün başında toplandı. Gençler, kovalarla içine su doldurdular. Kapağın üzerine, bir kalaylı bakır tas indirdiler.

İlk suyu, orada bulunan, en yaşlıya içirdiler. “Kim yapmışsa Allah hayrını kabul etsin, ne kadar güzel olmuş” dedi yaşlı adam.

Derken akşama doğru Havva avlu kapısından, içeri girer girmez; “dün çerçi köye gelmiş, kimse bana haber vermemiş,” dedi alingan bir sesle.

“Hava teyze, ateş üzerine yemin ederim ki ben bilmiyordum,” dedi Hanîfe eliyle ateşi göstererek.

“Güneş çapsın ki benim de haberim yoktu,” dedi boynunu bükerek Sultan.

“Anne, şu aziz suyun üzerine yemin ederim ki ben de bilmiyordum,” dedi Üveyiş.

“Havva nene, benim hiç haberim olmadı. Bilseydim koşar sana haber verirdim, bir de bana toka alırdın,” dedi Ayn.

“Torunumun haberi olsaydı, zaten bana söylerdi,” dedi Havva, Ayn’ın saçlarını okşayarak.

Sarı sıcakta üç genç kadın!

Dut ağacının gölgesinde, kızıl sarıya çalar yepyeni üç küp!

Küplere bakıp gülüştüler.

Her biri, bir küpü sırtlayıp evine götürdü.

X

Sessizlik; son gün batımıyla, bütün vadileri, tepeleri, teknil Amara toprağını, yeri ve göğü kısıkrak kavramış, ele geçirmişti.

Gün batımındaki yeşilimsi, saydam, cam gibi boşluk, hala hafızasında duruyordu. Sürünün ayakları altında ezilip sertleşen patika yolun pürüzlü yüzeyi, yaygın, bükey gökyüzünün tunçtan kızıl örtüsüyle yeknesak olmuştu. Yaşam âdeta uyuşuk, can çekişip lal ve dilsiz kesilmişti.

Uzarlarda öten bir baykuşun sesi, Ömer'i yorgun ve anlık uyuşukluğundan sarsıp kendine getirdi. Gün boyu çalışmış, eve geç dönüyordu.

Oyun oynarken orada geçen, Dedo'nun garip hallerini merak eden çocuklar, "acaba ne yapacak," diyerek uzaktan peşine takıldılar. Hem merak ediyor hem de çekiniyorlardı. Nereye gitse çocukların gözleri dikkatle o tarafa dönüyordu. Köy meydanında oynayan çocuklar alayı peşine takılınca; "haydi, evinize gidin. Terbiyesiz piçler! Ana babanız size hiç mi terbiye vermedi mi? Ne öyle bakıp duruyorsunuz," deyip bir taş fırlatınca kıyamet koptu. Çocuklar, kahkaha ile uzaklaşıp ona taş atmaya başladılar.

Dedo, taşlara hedef olmamak için sağa sola kaçarak; "yapmayın çocuklar yapmayın, babanıza söylerim, sizi döver" diyerek bağıırıyordu.

O an, bağdan dönen Ömer; "Çocuklar Allah'ın garibinden ne istiyorsunuz, yazık değil mi? Haydi bakayım, sizi yaramazlar, utanmıyor musunuz, Dedo amcanıza taş atmaya," deyip bağıırdı. Çocuklar, sokak arasında kaybolup gittiler.

"Dedo, sen aldırma bu yaramazlara, ben onların babalarına söyler, kulaklarını çektiririm," dedi Ömer.

Dedo, alingan, tepkili, küskün bir sesle; "senin oğlun da içlerindeydi," der gibi Ömer'e baktı. Hiçbir şey demeden, yıkılmaya yüz tutmuş avlu duvarının dibinde, bir gölge gibi sessizce eve girdi.

Abdullah, Ömer'den önce avlu kapısında içeri girdi. Üveyiş'in hazırladığı bulgur pilavını, ay ışığında, damın üzerinde oturup yediler. Yatsı namazından sonra her biri, bir minderin üzerinde kıvranıp yattılar.

O gece, her nedense hep kısık gözlü, çatal dilli yılan gelip rüyasına girdi. Onunla, amansızca boğuşup durdu. Çatal dilli yılanla boğuşurken ter içinde nefes nefese gece yarısı uyandı.

Damın üstünde, sırt üstü uzandığı yün minderde, ellerini başının altına koyup sonsuz, yaygın gökyüzündeki yıldızlara baktı. Hava, iyice serinlemişti. Mehtap Amara'nın üstüne düşmüş, ağaçlar, evler, taşlar, tarlalar gümüş rengine bürünmüş pırıl pırıl ışıldıyordu.

Üstüne, güz gecesinin kalın örtüsü düşmüş, zorlu ve uzak bir kavgadan çıkmış gibi umutsuzluktan beslenen aç bir tilki Amara'ya kadar sokulmuş, viyaklayarak av fırsatını kolluyordu.

Rüyasında boğuştuğu kısık gözlü, çatal dili yılan yine gelip kafasına takıldı. “Bu kısık gözlü, çatal dili, sarı yılan çok zehirli, çok tehlikeli, ben onu öldürmeliyim. Siyah yılan olsa öldürmem. Niye öldüreyim ki yazık günah değil mi? Ama bu sarı yılan çok tehlikeli, öldürmeliyim,” dedi kendi kendine.

Tilkinin kokusunu ve sesini alan köpekler, söz birliği etmişçesine havlamaya başladılar.

Gökyüzünde uzanıp giden saman yoluna bakınca, Havva'nın; “Eskiden, çok eskiden, kervanlar bu yoldan gidip geliyormuş. Günün birinde büyük bir tüccar, sıcak bir yaz gecesinde, Urfa'dan, yüzlerce deveye saman çuvalları yükleyip hayvanlara yedirmek için kışı soğuk diyarlara doğru yola çıkmış. Yol boyunca, delik çuvallardan samanlar dökülmüş, kervancı başı bunu hiç fark etmemiş. İşte oğlum bu yol, o zamandan beri hep gökyüzünde böyle duruyor,” deyişini hatırlayınca kendi kendine

gölümsedi. Kafasında uzak memleketlere saman taşıyan, yüzlerce deveden oluşan bir kervan canlandı.

Uyumak için gözlerini kapattı. Kısık gözlü, çatal dili sarı yılan tekrar gelip kafasına takıldı. Ömer'in; "yılanlar olmasa tarlada fareler çoğalır, ekinlere zarar verir," sözünü anımsadı.

Göğün maviden, ay gümüşü parlaklığa dönüşen boşluğunda, göçe kalkmakta geç kalmış bir turna sürüsü, zafer işareti biçiminde dizilmiş, tunçtan, minnacık bir çan gibi çınlayan ötüşleriyle Amara üzerinden geçip güneye doğru yol alıyordu. Ay gümüş gecede kurt gözü gibi ışıldayan iri yıldızlara bakıp; "bu kadar çok yıldız, boşlukta nasıl duruyorlar? Neden düşmüyorlar ki? Ay, neden böyle hep durmadan hareket edip ilerliyor? Üveyiş anam; 'bunlar Allah'ın işi, düşünme günaha girersin,' diyor," dedi kendi kendine.

Yıldızlara, saman yoluna bakıp düşünürken gökyüzündeki turna sürüsü uzaklaştı, seslerini işitmez oldu. "Ya o kuşlar, bu gece vakti nereye uçup gittiler," diye düşündü.

Sabaha kadar yatağında kıvranıp durdu. Arada bir kısık başlı, çatal dilli yılan gelip düşlerine takıldı. Sonra yeniden yıldızlara bakıp yilandan uzaklaştı. Kuşları düşündü, bütün bunların arasında, Sedef'in güleç, saf, ak pak yüzü gelip düşlerine takıldı.

Derken damın üstünde, düşler kura kura, yıldızlara baka baka, gecede yol alan kuşları düşüne düşüne, kısık gözlü yılanın hayaleti ile tekrar uykuya dalıp gitti.

"Haydi, uyanın, yeter uyuduğunuz," diyen Üveyiş'in telaşlı, tehditkâr, uyarıcı sesiyle uzandığı minderden uyandı. Kafasında hala, kısık başlı yılan, yıldızlar, turna sürüsü ve Sedef vardı.

Her tarafı, kızıla çalan gri bir toz bulutu kaplamıştı. Sanki kıyamet günü gelip çatmış gibi kadınlar telaşlı bağırışlarla; "heccac, heccac " deyip aceleyle eşyalarını evlerine taşıyorlardı.

Havada kızıl bir toz bulutu oluşmuş, Amara kızıl toz altında kalmıştı. Evlerin, bitkilerin, ağaçların, ekinlerin, insanların üstü toz topraktı. Sahra çölündeki fırtına buraya kadar geliyordu. Kızıl toz bulutu güneşin önünü kapatıyor, güneş tutulmuş gibi kör bir ışık saçıyordu. “Heccac heccac,” diyen kadınlar paniklemiş, büyük, beklenmedik bir felaket kopacakmış gibi heyecanla bağırıp çağırıyorlardı.

Toz bulutu, gelip Amara’nın evlerine, bağ ve bahçelerine, tepelerine, vadilerine ulaştı. Her taraf kızıl tozlar içinde kaldı. Göz gözü görmüyordu. İki gün boyunca kızıl toz fırtınası sürüp gitti. İnsanlar, evlerine çekilmiş, hayvanları ahırlara almış, kızıl tozdan nefes alamıyordu. Üveyiş, iki gün boyunca, evin pencere ve kapılarını kapalı tuttu, iki gün boyunca Abdullah evden hiçbir yere çıkmadı.

İkinci günün akşamı, ilkin Newala Bîrê’nin üstü karardı. Sonra siyah simsiyah bulutlar, Toroslardan, Karadağ’a, oradan da Amara’ya doğru kaydılar. Yeryüzü karardı, gri bir hava oluştu. Yer gök kara bulutlarla kaplandı. Köylüler, bu kara kapkara bulutlara bakıp sevindi.

Derken yalın saçan şimşekler çaktı ve gök, toz bulutuna savaş açmış gibi gürleyerek kükredi. Sonra bardaktan boşanırcasına gökten, yeryüzüne sular boşandı. Amara köyünün güney ve kuzeye meyilli eteklerindeki derecikler sularla dolup taşıtı. Ani taşkın ırmaklar ortaya çıktı. Gökyüzü, depoladığı tüm suları yeryüzüne boşalttı. Gün boyu yağın yağmurla, yer gök yıkandı, pırıl pırıl oldu.

Gece kısık gözlü, çatal dili, sarı yılan yine gelip rüyasına girdi. “Bu yılanı, bu sarı, kısık gözlü çatal dilli yılanı kimseye zarar vermeden öldürmeliyim,” diye düşündü. Abdullah; Hasan, Sedef ve Mızo ile bir araya gelince;

“Ben gece bir rüya gördüm, çok korktum dedi.”

“Nasıl bir rüya gördün,” dedi Hasan merakla.

“Derin bir çukurun içindeydim. Çukurun başında büyük bir ejderha duruyor, gölgesi içerisini kapkaranlık yapmıştı. Çıkmaya korkuyordum,” dedi Abdullah.

“Oradan nasıl kurtuldun” dedi merakla Sedef.

“Birdenbire, çok parlak ışıklar çukurun içine doldu. İşte, tam o esnada Üveyiş anamın sesiyle uyandım,” dedi.

“Çok korktun mu,” dedi Mızo.

Tam o esnada yeri göğü inleyen davudi bir erkek sesi;

“Gelin, buradadır gelin, gelin buradadır,” diye dört bir yana yayıldı.

“Koşun gelin!”

“Koşun, koşun!”

“Gelin buradadır, buradadır,” diye var gücüyle bağırdı biri taş surların arasında.

“Koşun gelin çabuk gelin.”

Herkes sesin geldiği yöne doğru koştu. Amara’nın arka tarafındaki, bir bağ surunun yanında biriktiler.

Onlar da sese doğru heyecanla koşular.

Bıçakçı Ali akşamdan beri kayıptı. Bütün köylüler seferber olmuş, onu arıyordu. Köylüler ona; “Küçük Ali” diyorlardı. Küçük Ali bıçakçıydı. Eski bıçakları tamir ediyor ve keskinleştiriyordu. Bazıları da ona; “Deli Ali,” diyordu. “Bıçakçı Ali, Deli Ali, Küçük Ali,” daha yirmi yaşındaydı. Köyde, herkesle bağıra çağıra kavga edip küfür ederdi. Kavga etmediği kadın, erkek, genç, yaşlı yoktu. Herkes ona; “Deli Ali,” gözüyle baktığı için bir şey demiyordu. “Deli Alidir, Küçük Alidir, Bıçakçı Alidir, Yetim Alidir,” deyip geçiyordu.

Küçük Ali, bıçakları çarka vurup keskinleştirirken köye ilk radyoyu getirendi. Radyoyu dinleyip hep türkü söylerdi. Eriwan radyosunda, bir kez bir türküyü dinlediği zaman olduğu gibi makamıyla birlikte ezberliyor, kendi kendine söylemeye başlıyordu.

“Hey wax Dayê,” türküsünü yanık sesiyle söyleyip ardında bu türkü; “Ayşe Şan Xanım’ındır,” deyip gülüyordu. Sonra; “Lê Gidyê Meryemê,” diye başlıyor, bu da; “Meryem Xan Xanım’ındır,” diyordu. Bu defa, yanık sesiyle; “Çemê Çetelê,” diye başlıyordu. “Bu da Kawis Axa Beg’in türküsüdür,” diyerek kahkahayla gülüyordu. “Ankara TRT’de Şark bülbülü Celal Güzelsesi dinleyeceksiniz,” diyerek; “Baba bugün dağda duman yeri var,” türküsünü söylüyordu. Neyi dinlese kafasına kayıt ediyor, sonra dağı, taşı inleyen türküler söylüyordu.

Küçük Ali, köyde bir tek çocuklara karışmıyor, onlarla konuşup sohbet ediyordu. Bir gün Abdullah ile konuşurken aniden krizi tutmuş, titreyip yere düşmüştü. Yerde çırpınıyor, ağzından köpükler saçarak yumruklarını sıkıyor, hırlayarak sesler çıkartıyor, Abdullah yerinde donmuş korkarak öylece bakıyordu.

Köylüler, onun bu haline “cinler çarptı, delirdi,” diyordu. Sonra çırpınması durdu, sakinleşti, sağına soluna bakarak ayağa kalktı. İlk kalktığı zaman birçok şeyi unutuyor, kendine gelene kadar hatırlamıyordu.

Herkes ona deli muamelesi yaptığı için o da deli gibi davranıp herkese küfürler savuruyordu. Bir tek çocuklarla çocuklaşıp iyi oluyordu. “Üveyiş’in oğlu da onun gibi delidir, onun için ona karışmıyor,” diyordu köylüler.

Bıçakçı Ali’nin yüreği, bir acılar kuyusuydu. Üstü küllenmiş yaralar, bir köz gibi durmadan alttan alta yanıyor, tarifsiz acılar çekiyordu. İnsanın aymazlığına, hakikatini, kimliğini yitirmesine,

Nemrudi zulüm ve haksızlıktan içten içe üzülmüyordu. Beyni acılardan sarsılıyor, deli divane gibi yaşıyordu. Kimse, onun çektiği acıları, görmüyordu. “Deli Ali,” deyip gülüyordu. Bıçakçı Ali’nin deliliği, yitirilen hakikati görüp bir şey yapamamanın çaresizliği idi.

“Gelin, çabuk gelin buradadır,” diye telaş ve korkuyla bağırان titrek, acıklı ve davudi ses, sabah rüzgârıyla dört bir yana dağıldı.

Birer ikiye, kadın erkek, genç yaşlı sesin geldiği yöne doğru koştular. Koştular, bağın etrafındaki bir taş surun yanında biriktiler. Onlar da meraklı gözlerle o tarafa doğru koştular.

Kızıl toz fırtınasından sonra yağmur yağmış, yerler yıkanmıştı. Ardından güz güneşi yüzünü göstermiş, havalar tekrar yaz gibi ılımış, ısınmıştı.

Tek başına derme, çatma, iki gözlü, kerpiç yapılı bir evde yaşıyordu. Akşam yatağından kalktı. Sessizce dışarı çıktı. Hiç kimseye görünmeden köyün dışına, bağların taş surlarına doğru yöneldi. Elinde su dolu ibrik, tuvalete gidecekti. Önüne gelen ilk büyük kayanın arkasına geçti. Şalvarının uçkurunu çözüp çömeldi.

Bir yılan, ani bir atakla bacağına yapışıp dişlerini etine geçirdi. Panikledi, tam o sırada krizi tuttu, bedeni titredi, yere düştü, ağzından köpükler çıktı.

O gece, hiç kimse Ali’yi görmedi. Bir kayanın arkasında şalvarının ipi çözülmüş, cansız yerde yatıyordu.

Babası İkinci Dünya Savaşı için silah altına alınırken Ali daha üç yaşındaydı. Babası Gelibolu’da gittiği askerlikten bir daha geri dönmemişti. Bir gün Halfeti askerlik şubesi, Amara muhtarını çağırıp; “Askerlik Eğitim Zayiati,” diyerek bir kâğıdı eline tutuşturup imzasını almıştı. Bıçakçı Ali, büyüyünce babası hakkında bildiği tek öykü şuydu;

“İri yarı, çok güçlü olduğu için dağ komanda taburuna dâhil etmişlerdi. Bir gün Gelibolu Dağlarında eğitime giderken;

‘Haydi, çabuk kaybolun, gizlenin,’ diye subay emir vermiş.

O da herkes gibi ormanın içinde hızla kaçarken arkalarında eğitim amaçlı ateş eden keskin nişancılardan biri; ‘Bu Kürt’tür, Babamı Diyarbakır’daki ayaklanmada asi Kürtler öldürmüş,’ diyerek sırtından vurmuş...”

Babasının ölümünden sonra annesi de ölmüş, tek başına kalmış, akrabaları tarafında büyütülmüştü. Adı; “Yetim Ali,” olmuştu. Bazıları da acıyarak; “Küçük Ali,” diye çağırıyordu. Büyüyüp bıçakları çarka verince, bu defa; “Bıçakçı Ali,” lakabını almıştı. Sara hastalığıyla birlikte adı; “Deli Ali,” olmuştu.

Başında toplanan kalabalık; “Ah vah, yazık oldu garibana,” diyerek ölüsünü bir battaniyenin içine koyup köye taşıdılar. Yaşlı bilge bir kadın, davul gibi şişen, kan bürümüş bacağına bakıp; “Yılan ısırılmış,” deyip dudağını bükerek nemli gözlerle çaresiz geriye çekildi.

“Orada yaz, kış, kısık gözlü, çatal dili, sarı bir yılan yaşıyor, o ısırılmış olmalı,” dedi biri.

“Ben de birkaç defa gördüm, zehirli bir yilandır,” dedi öteki.

“Kimi ısırsa kurtuluşu olmaz, çok tehlikelidir,” dedi diğeri.

“Dedo’nun ineğini ısırın da aynı yilandı,”

Derken bıçakçı Ali’yi camiye götürüp yıkadılar. Başında namaz kılıp dualar okudular. Oradan da eski, kirli bir çulun içine koyup mezarlığa taşıdılar. Bıçakçı Ali’nin arkasından mezarlığa giderken;

“Sarı yılanı bulup öldürseydik, Bıçakçı Ali böyle ölmezdi,” dedi Abdullah.

“Öldürseydik, Ali ölmezdi,” dedi Hasan.

“Keşke Ali ölmeseydi,” dedi Sedef.

“Bilseydim, Ali’yi ısırmadan önce bulup öldürürdüm o yılanı” dedi Mızo.

Abdullah çok değerli bir şeyini yitirmiş gibi üzüntüyle;

“Ali de öldü, şimdi kim bize; ‘yüce dağ başında yanar bit ılık,’ türküsünü söyleyecek,” dedi.

Hamurkesan harabesinde, metrelerce uzanan dümdüz, yekpare kaya kütlesinde, onlarca su sarnıcı vardır. Ağızları yuvarlak dar, aşağıya indikçe gövdeleri genişleyerek büyür. İçleri taşlarla dolmuş, bir kısmı tıkanmıştır. Bir kısmı ise içi yağmur sularıyla dolmuştur.

Yekpare, dümdüz, ak pak kayalıkta, beş santimetre derinliğinde, on santimetre genişliğinde ipince, uzun, oyulmuş onlarca su akış kanalları vardır. Yağmur suları, bu kanallardan akarak sarnıçları doldurur. Bazı sarnıçların önünde bir oda büyüklüğünde, yarım metre derinliğinde, kaya oyularak havuzlar yapılmış. Kanallardan gelen su ilkin bu havuzlara akar, oradan da sarnıçlara dökülür. Yamacın alt eteklerinde yüzyıllar önce yapılmış kocaman göbekli sarnıçlar su ile dolar. Köylüler, yaz boyunca bu suyu hayvanlara verirler.

Daha aşağılarda yekpare, ak pak kaya kütlesi üzerinde oyulmuş, on metre derinliğinde, on metre çapında, kocaman göbekli antik köyün en büyük su deposu, içi süzölmüş yağmur sularıyla dolar. Dikdörtgen dört taş, kare biçiminde karşılıklı yerleştirilmiş, sarnıcın ağız iyice daraltılmıştır.

Sarnıçların su kenarları, ipin çekilip bırakıldığı yerler, iyice aşınmış, yuvarlak, küçük, yarım daire oyuklar oluşmuştur.

Yamacın vadiye inen en alt eteklerinde özenle oyulmuş, mağaralar vardır. Giriş kapıları hala düzgün ve içleri dikdörtgen

biçimindedir.. Mağaralarda ateşler yakılmış, hayvanlar konulmuş, duvarları kirlenmiştir. Bağ bozumunda, “şire” yapma yerleri sapasağlamdır. Daha aşağılarda yine kayadan oyulmuş, tahıl saklama, depolama ambarları vardır.

O yıl, içleri taş ve su ile dolmuş, bazı sarnıçların yosunlu yüzeyinde nilüferler gibi papatyalar yeşermişti. Kökleri ince iplikler gibi suyun dibine doğru inmiş, suyun üzerinde gömlek düğmesi büyüklüğünde, mini mini yüzlerce ak papatya ilginç bir görünüm oluşturunuyordu.

Yüreği bir hayal merkezi gibiydi. Bütün çocukları peşinde sürüklüyordu. Yarattığı arkadaşlığın yüzü suyu hürmetine topladığı bitki köklerini, evde aldığı yemişleri arkadaşlarıyla paylaşıyordu. Hamurkesan Harabelerine varınca;

“Gelin elimize kına yakalım,” diye bağırdı Abdullah.

“Kına yakalım,” dedi Sedef, sevinçle.

“Yakalım,” dedi Mızo.

“Yakalım,”

“Yaka...”

“Ya...”

Bir andan dağıldılar, dağılıp sağa sola koştular. Her biri kendine yassı, düz küçük birer taş bularak gelip Antik köyün tam ortasında, tonlarca ağırlığında, dört büyük taş kaidenin üzerine oturtulmuş, uzunluğu iki yüz altmış, genişliği yüz otuz, derinliği yüz elli santimetre olan kaya mezarlığı andıran derin curunun, kuzeye bakan yüzeyinin dibinde oturdular.

Her biri kendine yosunlu bir nokta seçti. Tükürükleriyle yası taşlarını ıslatıp yosuna sürttüler. Tükürük, taş ve yosun! Defalarca, taşları hızlı, seri hareketlerle taşlaşmış, kuru yosuna sürüp durdular. Her seferinde taşları tükürükleriyle ıslatıp

yeniden sürttüler. Derken yosun yumuşadı ve kına rengine bir boyaya dönüştü.

Yosun kınası...

Avuçlarını açıp yosunlu kayaya sürttüler. Bir birlerine bakıp gülüştüler. Bir ayine durur gibi, firdolayı dizilip başlarını kaldırıp avuç içlerini güneşe tutular.

Güneş, ellerinde yosun kınasını çar çabucak kuruttu. Sonra arka arakaya verip ellerini sarnıçtaki su ile yıkadılar.

“Bakın en güzel kına benim ki olmuş,” dedi Sedef sağ elinin ayasını herkese göstererek.

“Yok en güzeli benim ki olmuş,” dedi Ayn avuç içini göstererek.

“En güzeli benim ki,” diyerek avuç içlerini açıp birbirlerine gösterdiler.

Aylardan mayıstı.

Kuzeydoğusunda kayalığın bittiği, toprağın başladığı yerde, üzüm bağları başlıyordu. Bağın sınırında yan yana dizilmiş, onlarca asırlık meşe ağacı gökyüzüne uzanıyordu. Bütün bağların etrafı, hayvanlar girmesin diye taş surlarla çevrilmişti. Bağların arasında fıstık ağaçları vardı.

Antik virane köyün üstü diz boyu, yemyeşil otlar ve çiçeklerle kaplanmıştı. İri nemli yaban gülleri, iri ak papatyalar, küme küme kıpkızıl gelincikler, koyu pembe destenbeller, beyaz pembe çiçekleriyle tavşan topuğu, açık pembe pamuk çiçeği, mor üstünde, beyaz bencikleri bulunan morca çiçeği; kırmızı, mor, beyaz yabani laleler, bütün tarla ve kıraçları süslüyordu. Sarının bin bir tonu vardı. Kayalıkların üzerinde yayılmış, ak ve pembe çiçekli ebegümeciler, sarıpatatyalar, rengârenk açan, baktıkça insanı serinleten, güven veren, süs bitkisi gibi duran, özene bezene mütevazı bir şekilde yerini alan hiro-hatmi çiçekleri insanı

büyölüyordu. Beyaz, mavi, sarı, kırmızı, mor onlarca çeşit çeşit çiçek birbirine bakıyordu. Bu rengârenk çiçekler arasında cazibeli, dikkat çekici, parlak renkleriyle yüzlerce kelebek, bal arısı, kızıl arı, eşek arısı uçuşup duruyordu.

Sonra peş peşe verip vadiye bakan yamaçta, gökyüzüne uzanan asırlık dardağan ağacına doğru koştular.

“Alıkan amca, Alıkan amca biz geldik,” diyerek hep birlikte uzaktan bağırıp çağırdılar.

“Çocuklar niye böyle bağırıyorsunuz, ben uyuyordum.”

“Alıkan amca biz geldik,” diyerek nefes nefese bağırdılar.

“Alıkan amca, ellerimize kına yaktık, bak,” diyerek Sedef avuçlarının içini gösterdi. Sonra tek tek avuçlarını açıp Alıkan’a gösterdiler.

“Çocuklar siz bu kınayı nasıl becerdiniz? Ellerinizi ne kadar güzel olmuş,” dedi Alıkan, tek tek avuçlarına bakarak.

“Alıkan amca, kınayı biz kendimiz yaptık,” dedi Abdullah.

“Alıkan amca Bıçakçı Ali ölünce nereye gitti,” dedi Mızo.

“Bıçakçı Ali hiç gelmeyecek mi,” dedi Bereket.

“Çocukları Bıçakçı Ali’nin uzakta çok uzakta bir evi vardı. İşte oraya gitti, bir daha gelmeyecek,” dedi Alıkan.

“Hiç gelmeyecek mi,” dedi Ayn.

“Çok uzaktaki evine gitti, hiç gelmeyecek,” dedi Alıkan.

“Bıçakçı Ali olsaydı o da eline kına yakardı,” dedi Sedef.

Yaşlı bilge ve görkemli ağacın koyu yeşil, sık yaprakları ve güneş sızdırmayan dalları arasında yüzlerce kuş, koro halinde ötüyordu. Ağaç, yamaçta sert bir kaya kütesinin ortasında gökyüzüne uzanıyordu. Sonbaharda olgunlaşan, nohut iriliğinde, sarı, bir tarafı hafif kızıl, sert çekirdekli, tatlı hoş bir meyvesi vardı.

Her köyün, her tepenin üzerinde bir dardağan ağacı gökyüzüne uzanıyordu. Bu, en yaşlısı ve dokunulmazlığı olan kutsal bir ağaçtı. Çoban Alıkan, gövdesinin etrafını düzgün, iri yası taşlarla döşemiş, üzerinde oturmak ve uymak için uygun hale getirmişti. Alıkan, eviymiş gibi sürekli ağacın etrafını temiz, derli toplu tutuyordu. Dardağan ağacı budama, özel bir bakım istemiyordu. En sert kayalıklarda, en kızgın güneşin altında, en sarp yamaçlarda direnerek yeşeriyordu. Dalları iç içe geçmiş, sık yapraklı, yusuvarlak bir ağaçtı. Yaz ortası tarlalarda çalışan köylüler, güneşin en sıcak olduğu saatlerde bu, güneş geçirmeyen ağaçların gölgesinde ayakkabılarını yastık yapıp uyurlardı. Bir tek köylünün Dardağan ağacını kestiği görülmemişti. Sonbaharda çocuklar, meyvesini toplamak için yalın ayak ağaca tırmanırlardı.

Yaşlılar sık sık “aman çocuklar, dikkat edin, ağaca zarar vermeyin. Bu ağacın da bir ruhu, bir canı var, meyvesini yiyin, ama canını incitmeyin,” diye uyarırlardı.

Yaşlıların anlattıkların göre, yakın zamana kadar tüm Amara çevresi, sık meşe ormanıymış. Köylüler tümünü kesip odunluk olarak satmışlardı. Ferat’ın öte yakasında Karadağ’da orman varlığını koruyordu. Bu yakada ise sadece tarla sınırlarında, tepelerin zirvelerinde tek tük asırlık meşe ağaçları kalmıştı.

Çocukları, yan yana taşların üzerinde oturttu. Küçük deri tulumundan su çıkarıp hepsine dağıttı.

“Alıkan Amca, senin ağacındaki kuşları avlayalım mı,” dedi Abdullah.

“Alıkan amca, sen çok kuş yakalıyor musun,” dedi Hasan.

“Alıkan Amca, senin ağacında, ne kadar çok kuş var,” diyerek kıkır kıkır güldü Sedef.

“Alıkan amca, bize kuş yakala,” dedi Mızo.

“Sen ne kadar da böyle güzel gülüyorsun Sedef,” deyip yanaklarını okşadı Alîkan.

“Çocuklar kuşları avlamadan önce size bir masal anlatayım. Ben de bir zamanlar sizin gibi çocukken ninem bana anlatmıştı,” dedi Alîkan.

“Alîkan Amca, bize masal anlat,” dediler hep birlikte.

“Eskiden, çok eskiden bir vadinin kıraç, kayalık, taşlık, yamacında büyük, çok büyük, yaşlı bir ağaç varmış. Yazın Nemrut sıcakları yamaca vurup ateş gibi yakarmış. Yaşlı ağaç, sıcağa aldırmadan hep yemyeşil, güneş geçirmez yapraklarıyla dibini serin tutarmış. Sıcakta bunalan çocuklar, yaşlılar, çobanlar, hayvanlar gelip gölgesine sığınarlarmış. Yüzlerce kuş dalları arasında yuva yapmış, gece gündüz şarkı söylermiş. Ağaç, kuşlarla dost olmuş. Sarı sıcağa karşı, onları koruyormuş. Sonbahar gelince kuşlar, meyvesiyle besleniyormuş. Ağaç ile kuşlar dost olmuşlar. Adı; ‘kuşların ağacı,’ olmuş. Dallarında kuşlar çoğaldıkça ağaç daha da gür ve yeşil oluyormuş. Kuşlarla ağaç arasında güzel bir arkadaşlık oluşmuş.

Sonra bir gün, uzun kanatlı guguk kuşu da gelmiş, diğer kuşların yuvalarına yumurtalarını bırakmış. Yuvalarında yabancı yumurta bulan bazı kuşlar, korkmuş yuvalarını terk etmişler. Kendilerine yeni bir ağaç aramışlar. Bazıları da farkına varmamış, kuluçkaya yatmışlar. Yumurtadan erken çıkan guguk kuşları, üvey ana babalarının getirdiği tüm yiyecekleri, üvey kardeşleriyle paylaşmamış, tek başlarına yemişler. Henüz kör ve tüysüz olan üvey kardeşlerini yuvadan atıp öldürmüşler. Bununla da kalmamış, büyüyünce büyüdükleri yuvayı bozarak uçup gitmişler.

Bütün bu olup bitenlerin farkına varan kuşlar, çok kızmışlar. Yamaçtaki yalnız ağaca daha uğramaz olmuşlar. Ağaç üzülmüş, ağlamış. Derken hastalanmış. Bütün yapraklarını dökmüş. Tam

kurumak üzereyken kuşlar, guguk kuşunun yaptığı hileyi öğrenmiş. Geri gelip ağaçtan özür dilemişler. Ağaç kuşlarla buluşunca, yeniden canlanmış. Eskisi gibi yemyeşil, güçlü bir ağaç olmuş...

Çocuklar, işte biz kuşları avlarsak, yavrularını öldürürsek, tüm kuşlar korkar, uçar bir daha ağaca uğramazlar. Kuşlar, gelmeyince altında oturduğumuz ağaç da üzülüp kurumaya başlayacak. Biri gelip baltayla kuru ağacı kesecek, eve götürüp yakacak! O zaman biz de gölgesinde oturacak bir ağaç bulamayız,” diye masalını bitirdi.

Çocuklara bakıp; “Haydi, bakayım, şimdi siz söyleyin kuşları avlayalım mı,” dedi çoban Alîkan.

“Kuşlara yazık olur,” dedi Sedef öne atılarak.

“Kuşlara karışmayalım,” dedi Hasan.

“Alîkan amca, senin anlattığın o ağaç, bizim dardağan ağcıdır, kuşlara karışmayalım,” dedi Abdullah.

“Karışmayalım,” dedi Mızo.

Derken kızıl kızgın güneş uzaklaşmaya, Ferat vadisinden serin bir hava kütlesi esmeye başladı.

Şenlikli çocuklar alayı, bağlar arasında bitki kökleri toplayarak Amara’ya doğru yola çıktılar.

XI

Gün batımıyla birlikte bağ, bahçe ve tarlalarda kadın, erkek, çoluk çocuk çalışan köylüler, patika yollara düşmüş, terli yorgun, toz toprak içinde Amara’ya dönüyorlardı. Çocuklar ve yaşlılar eşeklere binmiş, gençler, kadınlar ardından yürüyor, sesleri uzaklardan akşamın serinliğine karışıyordu. Köyde, büyük bir hareketlilik vardı. Evde kalan yaşlı kadınlar, tarlalardan dönenlere yemek hazırlamış, bekliyordu. Evde kimsesi olmayan kadınlar, bu

saatten sonra gidip bir de yemek yapacaklardı. Bazı kadınlar, yemek yapmak için biraz erken tarladan ayrılıp eve gelmişlerdi.

Ömer, Üveyiş, Abdullah, Mehmet, Havva, Ayn, Fatma, Osman birlikte tarladan dönüyorlardı. Ömer eşeğe binmiş, Fatma ile Osman'ı eşeğin sırtındaki heybenin birer gözüne yerleştirmiş, Abdullah'ı da arkasına bindirmişti.

“Bulgur ile un bitti, ancak bir iki günlük yeter,” dedi Üveyiş.

Ömer belirsiz kaygılı bir sesle;

“Halfeti'ye gidip biraz bulgur ile un mu alsak,” dedi.

Üveyiş, üzerinde rengi solmuş, eski mavi entari, yeşil el örmesi yelek, başında beyaz tülbent, taş surlar arasındaki patikadan dalgın, yorgun adımlarla yürürken ikircikli bir sesle;

“Yeni buğdaydan yapsak olmaz mı,” dedi.

“Qiracê Sêwe'deki tarla kıraçtır, buğday erken olgunlaşıyor, yarın gidip bir bakayım, olgunlaşmışsa biraz biçerim,” dedi Ömer.

Konuşa konuşa eve vardılar. Ömer, o gece yatağa girerken; “Evde un ve bulgur bitmiş,” diyen Üveyiş'in sesi sabaha kadar kafasında yankılanıp durdu. “Kimden borç para alabilirim,” diye düşündü. Bulgur ile unun bitmesi, yıllık tüm zahirenin bitmesi anlamına geliyordu.

Ertesi gün Ömer, elinde orak, eşeği alıp Qiracê Sêwe'deki tarlaya gitti. Alelacele, daha tam olgunlaşmamış buğdayı deste deste biçip eve getirdi. Üveyiş, akşam tahta tokmak ile dövüp tanelerini ayrıştırdı. Ömer, buğdayı alıp değirmene götürürken Üveyiş de evde el değirmeni ile öğütüp yılın erkenci ilk bulgurunu elde etti.

“Haydi, öyle zırvalayıp durma,” deyip “zır zır,” diye durmadan ağlayan Osman'ın eline, evin son kuru ekmek parçasını tutuşturdu. Ömer'in, değirmende getirdiği unu leğene boşaltı...

Üveyiş, o akşam yılın ilk un ve buğdayından ilk ekmeği ve bulgur pilavını yaptı. Ayin yapar gibi sofraya indirdi. Bulgur pilavının üzerinden sıcak bir buğu ve hoş bir buğday kokusu yayılırken yufka ekmeği daha sıcacıktı. Ömer, yılın ilk ekmeğinden bir parça kopardı. Parmaklarıyla tutup bulgur pilavına batırarak kocaman bir lokma yaptı. Sonra seslice;

“Bismillah! Allah’ım, sen bu kutsal nimeti soframızdan eksik etme,” deyip ilk lokmayı minnetle ağzına götürdü. İlk lokmayı iştahla yerken aniden geçmişi anımsadı. Bir yıl boyunca, öküzlerle tarlayı sürmüş, ekmiş, ilgilenmiş, emek vermiş, ilk erkenci ürünü kaldırmıştı. Bu ilk ürün, düşleriyle bütünleşmiş sofraya gelmişti.

Acıkmış olan Abdullah, Mehmet, Havva, Fatma ve Ayn Ömer’e baktılar. Bir parça ekmeği koparıp “bismillah,” diyerek bulgur pilavına uzandılar.

Taze, sıcak ekmeğin ve bulgurun kutsallığı, tadı, taze kokusu, sıcaklığı, buğusu bir daha silinmemek üzere Abdullah’ın yüreğine, ruhuna ve düşlerine yerleşti. O akşam, Ömer’in yaklaşımıyla o da bir ziyaretgâhta yemek yer gibi bulgur pilavını iştahla yedi. İlk lokmayı yerken buğday ekmeğinin hoş, hafif şekerli tadını ve kokusunu derinden hissetti. Çok farklı, değişik gizil, bir tadı ve kokusu vardı ekmek ile bulgurun. Bu toprağın, umudun, düşlerin, sarı sığağın, orağın, nasırlı ellerin, emeğin ve alın terinin kokusuydu!

Bu, Öcê ailesinin bir yıllık emeğinin, çabasının, düşlerinin, soğukta ve sıcakta çalışmasının bir sonucuydu. Bu ilk ekmek, ailenin sevinci ve mutluluğuydu. Buğday ve ekmek bütün ailenin geleceğiydi. Yılın ilk ürün ve ilk mutluluğu; çok eski bir gelenek ve kökene dayanıyordu. Gerisi ağacın dal budak salan dallarındaki meyveleri idi.

Ömer, o gece aş, ekmek kaygısından sıyrılmış, derin bir uyku çekti. Sabah rahatlamış olarak tarlaya giderken kendi kendine;
“Çok şükür, alın teri buğday imdadıma yetiştii,” diye düşündü.

XII

Ömer’in evinde kavga, dövüş eksik olmuyordu. Karı koca, ana oğul kavgası sürüp gidiyordu. Üveyiş, yine öfkelenmiş, sesi yeri göğü inletiyordu. Durmadan bağırıp çağırıyordu.

“Bir tek bu eksikti! Bunu da en sonunda başardın ya,” dedi.

“Zamanı gelince, ona ne yapacağımı göstereceğim! Bir avuç fıstık için bana tokat atmak neymiş göstereceğim. Yoldan geçerken bir avuç fıstık kopardım, ne eksildi ki ağaçtan? Utanmadan hem tokat atıyorsun hem de gidip Üveyiş’e şikâyet ediyorsun,” dedi öfkeyle Abdullah.

“Bir tek hırsızlık eksikti, onu da başardın,” dedi Üveyiş.

“Ne hırsızlığı, hepsi bir avuç fıstık için... Ona göstereceğim, tokat atmanın ne olduğunu.”

“Dünya bir araya gelse de seninle asla baş edemez. Hem adamın fıstığını çalacaksın hem de; ‘sana göstereceğim,’ diyeceksin.”

“Hele sen hiç konuşma, aha şu civcivli tavuğu görüyor musun anne?”

“Ne olmuş Civcivli tavuğa?”

“Şu tavuk civcivlere nasıl yaklaşıyorsa sen de bana öyle yaklaşıyorsun.”

“Sen aklını bulmuşsun, hiçbir Allah’ın kulu akıl ile seninle baş edemez, ne desem boş,” diyerek üzerine yürüdü.

Üveyiş, üzerine yürüyünce, avlu kapısından kaçıp dışarıya koştu. Üveyiş peşine düştü. O dönüp kapıyı taşıladı. Kapıyı taşıırken fıstık sahibinin suratına attığı tokat kafasında dönüp

dolaşıyordu. Durmadan; “zamanı gelince, ona ne yapacağımı göstereceğim,” diyordu.

Derken öğle zamanı eve gitti. Bir ekmeği durum yapıp yedi. Üveyiş, daha sabah ki kavgayı unutmamış, öfkesi dinmemişti. Gidip kısıkrak yakaladı. Ahıra koyup kapıyı üzerinde kilitledi. Ahıra koyarken iki elini gırtlığına koydu. Üç kere üst üste ayaklarını yerden kesip havaya kaldırarak; “tövbe et bakayım, tövbe et, bir daha böyle şeyler yapmayacağına, akıllı uslu olacağına tövbe et, tövbe et yoksa seni burada boğarım,” dedi tepkiyle. Abdullah, ayakları yerden kesildi, nefessiz kaldı.

“Tövbe de, bir daha çalmayacağına, tövbe de yoksa seni burada boğarım,” diye tekrarladı.

“Tövbe bir daha yapmam, tövbe, bir daha çalmam.”

“Ha, işte böyle akıllı, uslu ol, bir daha yaptığını görmeyeyim,” diyerek kapıyı üzerinde kapatıp çıktı.

“Tövbe dedim işte, tövbe dedim, niye kapıyı kapatıyorsun?”

Dışarı çıkan Üveyiş’in ardından bas bas bağırıp kapıyı tekmeledi.

“Kimse seninle baş edemez. Hiç kimse bu yeryüzünde seninle uğraşamaz. Akıllı olana kadar, orada cezalı olarak bekleyeceksin.” Kendi kendine; “Bu çocuk kime çekmiş, niye böyle yapıyor,” dedi yüksek sesle.

Ne düşündüğü değil, nasıl yaşadığı, nasıl ilişki kurduğu, ne yaptığı herkesin dikkatini çekiyordu. Diğer çocuklarda olmayan hareketlilik, farklılık Üveyiş ile kavgaya, tartışmaya yol açıyordu.

Derken küçük bir boşluk buldu. Hiç kimseye görünmeden sessizce ahırdan çıkarak evden çıktı.

Analık duyuları kabardı, yumuşadı. Ahırın kapısını açıp açmamada daha kararsızdı. Ahırın kapısını aralık görünce; “Bu

çocuk, yine yaptığını yapmış,” diyerek kendi kendine gülümsedi. Ahırdan kaçıp dışarı çıkınca, sokakta ilk rastladığı Mızo’ya;

“Gel üzüm yemeye gidelim,” dedi.

“Haydi, gidelim, bir de fıstık toplarız,” dedi Mızo.

Hasan, Sedef, Bereket dört bir yandan çocuklar geldiler. Tozu dumana katarak köyden çıkıp Xerawsor’a doğru uzaklaşıp gittiler. Fıstık sahibinin attığı tokat gelip kafasına takıldı. Fıstık için Üveyiş’in verdiği cezayı hatırladı.

“Topu topu, bir avuç fıstık, Allah’ın fıstığı, köyün en zengin adamısın, bana tokat atarsın ha,” dedi seslice kendi kendine. O tokattan sonra; “Bundan böyle çalmayacağım, çalarken de asla yakalanmayacağım,” diye düşünüyor, durmadan kendi kendine; “Bana tokat atarsın ha, sana ne yapacağımı göstereceğim,” diyordu. Tam öğle zamanıydı. Adam bağın öbür ucunda, holikin içinde namaza durdu. Onlar bağın diğer ucunda bekliyordu.

“Bu fıstıklar çok güzeldir,” dedi Abdullah.

“Alalım,” deyip Mızo taş surların üzerinden bağın içine atladı, ardında diğerleri. Fıstıkları dallardan sıyrıp ceplerini doldurdular.

“Bu, bizim akraba, köyün en zengin cimri adamı, öbür tarafta Holikin gölgesinde namaz kılıyor. Bizi görmez üzüm de alalım,” diyerek Abdullah üzümleri, el çabukluğuyla koparıp topladı.

“Haydi, adam gelmeden çabuk çıkalım, şimdi sahibi gelir,” dedi. Cepleri fıstık dolu, ellerindeki üzümlerle taş surların üzerinden atlayıp dereye doğru koşmaya başladılar.

Mızo, bir yandan ceplerini fıstık doldurmuş, bir yandan da üzüm koparıyor, bir yandan durmadan yiyordu. Onlar, surları atlayıp giderken Mızo hala üzüm topluyordu.

Bağ sahibi, öte yakada namaz üzerinde gürültüye kulak verdi. Namazı bırakıp hızlı oraya doğru koştu. Diğerleri çoktan uzaklaşıp derenin içine girmiş, gözden kaybolmuşlardı. Mızo’yu

suçüstü yakaladı. Bir şamar ensesine yapıştırdınca ağladı. Öfkesini alamayan adam; “Evladım niye hırsızlık yapıyorsun? Sizin üzümünüz, fıstığınız zaten çoktur,” deyip bir tokat daha vurdu. Elindeki üzümle, ceplerindeki fıstıkları aldı.

“Haydi, git bakayım, bir daha da hırsızlık yapma, akşam senin babana söyleyeceğim,” dedi.

Mızo, hıçkıra hıçkıra dereye doğru indi. Onlar aşağıda kahkahalarla gülüyordu.

“Sana; ‘Haydi, çabuk ol,’ dedim sen dinlemedin,” dedi Abdullah.

“Gözü doymuyor,” dedi Hasan.

“Hem ceplerini dolduruyorsun hem de durmadan yiyorsun,” dedi Sedef.

“Madem çalmaya gittik yakalanmayacaksın,” dedi Abdullah.

“Akşam babama söyleyecek,” dedi Mızo hıçkıra hıçkıra.

“Babana gelirse arkadaşlarını ele vermek yok,” dedi Abdullah.

“Çalmanın da bir kuralı var,” dedi Hasan.

“Neymiş o kural,” dedi Mızo tepkiyle hıçkırmayı bırakarak.

“Asla yakalanmayacaksın,” dedi Sedef söze atılarak.

“En doğrusu çalmamaktır, bundan sonra çalmayalım, cimri adamdan intikamımızı aldık,” dedi Abdullah.

“Çalmayalım,” dedi Bereket.

“Çalmayalım!”

“Çalma...”

“Çal-ma...”

“Çalarken de yakalanma...”

“Bana tokat atarsan, ben de sana böyle yaparım,” dedi Abdullah.

Fıstık ile üzümleri, yiye yiye köye döndüler. Çocuklar alayı toplanmış, meşe ağacının altında oynamaya başladılar. Çöplükte bir horoz uzun uzun öttü. Horoz ötünce Mızo;

“Ejderha gibi bir yılan, her gece gelip bizim kümeste bir tavuğu alıp yiyormuş, annem kendi gözleriyle görmüş,” dedi.

“O yılan, Ali’yi ısırın kısık gözlü, çatal dilli sarı yilandır, onu öldürelim,” dedi Abdullah.

“Öldürelim, o zehirli yılanı,” dedi Hasan tepkiyle.

“Öldürelim,” dedi Sedef tiz, bir öfke çılgılığı atarak.

“Çok büyük bir yılanmış, biz onu öldüremeyiz ki, her gece bir tavuk yiyormuş, babam onu silahla öldürecek,” dedi Mızo.

“O Bıçakçı Ali’yi öldüren yilandır, biz onu öldürüp Ali’nin öcünü alalım,” dedi Abdullah.

“Babam, o yılanı silahla öldürecek,” diye tekrarladı Mızo.

“Silahla mı?”

“Silahla ya, babamın silahı var,” dedi övünerek Mızo.

Silahı çok merak ediyordu. Ömer, hep ona; “deden Abdullah’ın, çok güzel bir atı, mavzeri, tabancası vardı. At öldü, silahları da sattım,” dediği günden beri silahı çok merak ediyordu.

Derken haber, bir anda kulaktan kulağa, tüm Amara evlerine yayıldı.

“Yılan kümese girmiş!”

“Yılan kümese girip tavuğu sağ yutmuş.”

“Tavuk hala ağzında duruyormuş.”

“O sinsi yılan yine kümese girmiş.”

Haberi alan kümese koşuyordu. Çocuklar alayı, oyunu bırakıp soluğu kümesin önünde aldılar. Avludan içeri girip kümesin önünde bekleyen kalabalığa karıştılar.

Avluda büyük bir tavuk kümesi vardı. Bir yılan, bitişik harabe evin taş duvarları arasından gelip kümesteki tavukları yiyordu.

Mızo'nun babası elinde karabına, kümesin önünde bekliyordu. Herkes pür dikkat merakla bir karabinaya, bir kümese bakıp duruyordu. Adam silahı ateşleyip yılanı vuracaktı! Abdullah, gözleri karabinaya takılmış, pür dikkat bakıyordu.

Adamın elinde karabına, namluyu kümesin içine doğrultmuş bekliyordu. Abdullah, heyecan ve merakından yerinde duramıyor, avluda dönüp dolaşıyordu.

“Haydi, ateş et, daha ne bekliyorsun. Bu yılan duvara tırmanıp benim güvercinlerimi de yiyor. Bu yılan bıçakçı Ali'yi de öldürdü, daha ne duruyorsun? Haydi, patlat şu silahı,” diyordu kendi kendine.

Adam elinde karabına, ikide bir eğilip gizemli bir şekilde, düşmanı izler gibi kümese bakıyor, bir türlü ateş etmiyordu. Abdullah, adamın hiçbir hareketini kaçırmıyor, patlayacak silaha bakıyordu. Adam elinde silah, bir türlü ateş etmiyordu.

Abdullah, kümese giren yılanı düşündükçe dönüp güvercinlerinin takasına bakıyordu. “Bu, Ali'yi ısırın kısık gözlü, çatal dili, zehirli sarı yilandır.” Sonra; “Bu, Mızo'nun babası yılanı öldüremezse ben bu yılanı öldüreceğim,” diye düşünüyordu.

Ayakta dolanırken hayal kuruyordu. Kısık gözlü, çatal dili yılan duvardan çıkıyor, güvercin takasına doğru sürünüyor. Hemen merdiven getirip duvara dayıyor, yukarıya çıkıyor, taşları kaldırıyor. Elindeki sopa ile yılanı vura vura öldürüyordu. Yılan, tekrar canlanıyor, evin duvarının taşları arasından süzülüp kayboluyordu!

Bir kümese bir adamın elindeki silaha bakıp öfkeleniyordu. Adam sonra silahını tekrar beline taktı. Hiçbir şey olmamış gibi çekip gitti. Tüm umutları ve bekleyişi boşa gidince;

“Elinde silah, daha bir yılan öldüremiyor,” dedi Abdullah, kendi kendine.

Kalabalık dağılınca, Abdullah, Mızo’ya;

“Ben o silahı çok merak ediyorum,” dedi.

“Babam görse bana çok kızar,” dedi Mızo. Ardından biraz düşünüp; “babam evde değil, gidip görelim,” deyip fikir değiştirdi. Arka arkaya verip evlerine gittiler.

Abdullah’ın gözleri duvara takıldı. Karabina kılıfın içinde duvarda kalın, paslı bir çiviye asılıydı. Birbirlerine bakıp yasak bir iş yapıyorlarmış gibi gülümsediler. Yastıkları üst üste koyup üzerine çıkarak silahı indirdi. Bez kılıfın içinden çıkarıp baktı. Ağzı geniş, namlusu yivli, boyu oldukça kısaydı.

“Bu silah benim dedemden kalmadır,” dedi Mızo övünerek.

“Deden nereden getirmiş?”

“Babam dedi ki benim dedem Yemen diye çok uzak bir yere savaşa gitmiş. Yedi yıl orada kalmış, eve dönerken kendisiyle birlikte getirmiş.”

Abdullah silahı yavaşça elinde evirip çevirdi, dikkatle inceledi.

“Önce saçma dolduruluyor, ardında barut konulup sıkıştırılıyor, diye anlattı babam bana,” dedi Mızo.

Abdullah, ilk defa eline bir silah alıyordu. Silahı elinde tutukça kendisine olan güveni daha da artıyordu. Karabinayı tekrar bez kılıfa yerleştirdi. Yün yastıkların üstüne çıkıp yavaşça çiviye astı.

“Benim rahmetli dedem Abdullah’ın hem atı hem mavzeri hem de tabancası varmış. At ölmüş, babam silahları da satmış” dedi Abdullah.

Sonra dışarı çıktılar. Derken kir, pas, yırtık, yamalı elbiseler içinde çocuklar alayı cami duvarının dibinde toplanıp oyun oynamaya başladılar. Gün batımıyla;

“Haydi, gidip Dedo’nun evine bakalım,” dedi Mızo.

“Bakalım hele ne yiyor,” dedi Sedef.

“Gidelim,” dedi Bereket.

Dedo’nun gizemli, kapalı toplumdan soyutlanmış yaşamını merak ediyorlardı. Arkalarından bir toz bulutu bırakarak eve doğru koştular, koşup iki karışlık takanın önünde merakla durdular. Kerpiç yapılı, avlu kapısı kırık, evin arkasındaki küçük takadan ilk içeriye bakan Abdullah;

“Aboo, sakın bakmayın, çok ayıp! Haydi, hemen gidelim,” dedi.

“Yok, ben de bakacağım,” dedi Mızo.

Başını küçük takaya dayayıp sadece karşısındaki karanlık duvara baktı.

“Mızo, haydi gidelim,” dedi Abdullah.

“Bir şey görmüyorum ki,” dedi Mızo.

Hasan, onu pencerenin önünden çekerek kendisi baktı. Gözlerini sağa sola gezdirdi, evin karanlık köşesindeki kıpırdanmayı fark ederek;

“Haydi, gidelim günahtır,” deyip aceleyle geri çekildi.

“Ne günahtır, bir şey yok ki içeri kapkaranlık,” deyip bir daha pencereye yöneldi Mızo.

“Dur ben de bakayım,” dedi Sedef.

Mızo’dan sırayı alarak iki avuç büyüklüğündeki takaya yanaştı. İçerisi kap karanlıktı. Biraz daha dikkatli baktı. Köşede Dedo’nun yaşlı, saçları dağınık iyice kırlaşmış eşi, eski püskü elbiselerini soyup yere indirmiş, eski bir bakır leğende oturmuş, yanında bir kova su banyo yapıyordu. Sedef, “ayy,” diye hortlak görmüş gibi çığlık atarak geriye kaçarken; “Haydi, gidelim,” deyip hızlı adımlarla evden uzaklaştı.

Sedef, yedi yaşına girmişti. Abdullah ile sık sık oyun oynuyor, kendi cins farklılığını, fark ediyordu. Ani bir farkındalıkla karşı

cinsi merak ediyor, saf, çocuksu duygularla evlilik hayali kuruyordu. Salt duygusal, saf, ani ve değişken bir tutkuyla Abdullah'ı merak ediyordu. Kendi annesini esas alıyor, taklit ediyordu. Ablalarından öğrendiği sözcükleri kullanarak duygularını dile getiriyor, hayal kuruyordu. Evcilik oynarken gelin rolünü üstleniyordu. Uzaklaşan Sedef'in arkasından Abdullah;

“Haydi, gidelim,” dedi.

“Ben bir şey görmedin ki,” deyip arkalarına verdi Mızo.

Amara, sanki bütün zamanların kör düğümüyle bağlanmış âdeta kör, sağır ve lal kesilmişti. Yalnızlaşıp kendi kabuğuna çekilmişti. Her aile ayrı bir dünyaydı. Her birey kendi dünyasında kendini var ediyordu. Küçük tarlasıyla, üç beş hayvanıyla uğraşıp duruyordu. Dedo, bütün bunların sentezi ve ilginç bir ifadesiydi! İki öküzü, bir ineği, bir eşiği, beş keçisi, bir de ekip biçtiği iki küçük parça tarlası vardı. Oğlu, olmadığı için herkes ona acıyarak; “kor ocak,” diyordu.

Dedo, iki kızını da evlendirmiş, eşi ile yalnız kalmıştı. Altmış yaşını çoktan aşmış, iyice kırışmış sakallarını kestiğine köyde hiç kimse tanık olmamıştı. Saçlarını sürekli ustura ile kesiyordu. Başına kirden asıl rengini yitirmiş, siyahlaşmış sarı bir sarık takıyordu.

İki gözlü, kerpiç yapılı damı, damın küçük avlusunda yaptığı kümeste, tam kırk tavuğu vardı. Evi köyün kenarındaydı. Tilki kümese girmesin diye her gece iri kara bir taşla kümesin ağzını sıkı sıkı kapatıyordu.

Dedo, yıl on iki ay, yaz kış, gece günüz demeden eşi ile birlikte çalışıyor, iki gözlü damda hayvanlarla birlikte kalıyordu. Samanı da bir köşeye sıkıştırmış, bir odanın içinde, süpürge otundan “kungi” dedikleri bir yatacak yer yapmıştı.

Odanın içinde bir ocak vardı. Eşi yaz, kış bu ocakta yemek yapıyordu. Bütün ev taze hayvan gübresi ve sidiği kokuyordu. O güne kadar kokudan hiçbir komşunun Dedo'nun evine ayak bastığı görülmemişti. Herkesle, ilişkilerini koparmış, hiçbir cemaate katılmıyor, kimsenin işine de karışmıyordu.

Dedo'nun, geçmiş soy kütüğü yedi atadan beri, tek erkek çocuk üzerinde çoğalarak geliyordu. Ne eksik ne fazla, her birinin bir oğlu olmuştu. Dedo'nun oğlu olmadığı için soyunu sürdürecektir bir oğuldan onu mahrum bırakan “Allah’a küsmüş,” kabuğuna çekilmişti. Namazı, orucu, duayı, hayrı bırakmış, Kıynıkçı Romen Diojen gibi fıçısına kapanmıştı. Sadece cuma namazını cemaatle camide kılıyordu. Bütün ilişkisi bundan ibaretti. Çocuklar, Dedo'nun bu gizemli, kapalı yaşamını merak ediyor, ne yaptığını öğrenmek için sürekli onu izliyorlardı.

Dedo'nun bütün dünyası dört duvar arası iki göz eviydi. Kokulara alışmış, rahatsız olmuyordu. Çoğu zaman Dedo ile eşi alıştıkları bu doğal koku ile âdeta mest olup kendilerinden geçiyordu. Sanki kendine cennetten bir köşe kapmıştı. Dünya ile ilişkilerini koparmıştı. İnsana, topluluğa, gürültüye, dedikoduya tahammül etmiyordu. İnsanı dinleme, sohbet etme alışkanlığı körelmiş, bütün günlük konuşması yirmi-otuz kelimden ibaretti. Tarlada işi biter bitmez, o kokuları özlemiş gibi evine koşuyordu. Eşi evin içindeki ocakta yemek pişiriyor, orada yiyorlardı. Darı ekmeği dışında hiçbir ekmek içeri girmiyordu. Çarıklarını, kendisi evde öküz derisinden yapıyordu!

Abdullah, akşam eve giderken karabina ile Dedo'yu düşünüyordu. Ömer, tarladan eve döner dönmez, yanına giderek;

“Baba Urfa'ya gidersen bana kemik saplı bir çakı al,” dedi.

“Rüyada mı gördün, çakıyı ne yapacaksın oğlum,” dedi Ömer.

“Şanquli yapıp kuş yakalayacağım,” dedi Abdullah.

“Urfa’ya gidince, oğluma güzel bir bıçak alacağım,” dedi Ömer, Abdullah’ın başını okşayarak.

XIII

Amara’da hayat kendi bildiğince devam ediyor. Bir elinde bağ bıçağı, diğer elinde iri bir kabak! Kabağın altı düz, gövdesi silindirik gibi yuvarlak ve bir kova büyüklüğündeydi. Bu büyük gövdenin üzerinde küçük yuvarlak bir baş vardı. Üveyiş, Kabağın boğazından tutup; “İşte böyle yuvarlak, yusuvarlak bir ağız açacaksınız,” dedi. Elindeki uzun tel ile açtığı ağızdan, kurumuş kabağın içini iyice karıştırdıktan sonra baş aşağı sallayıp içindeki çekirdekleri temizledi. Hanîfe ile Sultan da aynı şeyi yaptılar.

“Ağızları yuvarlak ve düzgün olsun, içini tel ile iyice karıştırın ki, içi tertemiz olsun,” diye uyardı Üveyiş.

İki saat içinde, bir sürü kabağın ağzını açıp içini temizlediler. Sonra damın üstünde, iyice kurumaları için sonbahar güneşine bıraktılar. Damın üstünde, dizdikleri kabaklara bakarken;

“Abla, biliyor musun aklıma ne geldi,” dedi Hanîfe.

“Söyle, içinde kalmasın, yine ne aklına geldi,” dedi Üveyiş.

“Şu gövdesi iri, başı küçük kabağı görüyorsun ya, aynen bizim komşuya benzemiyor mu,” deyip kahkahayla güldü.

“Tam da ona benziyor. Ya şu başı ile kızı aynı olan kime benziyor,” dedi Sultan.

“O da köyün ayı kılıklı adamına benziyor,” dedi Üveyiş.

“Ya kadınlar,” dedi Sultan.

“Kadınlar güllere, rengârenk güllere benziyorlar,” deyip ardından “hi hi hi,” diyerek seslice güldü Hanîfe.

“Kadınlar, bahardaki çiçekler gibidirler, çabuk açıp tez soluyorlar,” dedi Sultan.

“Bazı kadınlar, yaprak dökmeyen, tüm fırtınalara direnen ağaç gibidirler.”

“Bazıları da uçan kuşlar gibi hep havaidirler.”

“Bazıları seke seke ovada koşan ceylanlar gibidirler.”

“Yok, bazıları hanımeli gibi pıtır pıtır hep avlu girişlerinde süslü püslü bekleyip etrafı gözetlerler.”

“Kanadı kırık bir kırlangıç gibi alımlı, narin, zarif ve boynu büküktürler.”

“Evet, kanadı kırık, ayağında mavi boncuk kırlangıç gibi...”

“Ya erkekler,” dedi Hanîfe.

“Hepsi övünerek kendisini en güçlü hayvanlara benzetirler!”

“Benim oğlum, aslan gibidir.”

“Benim kocam kaplan gibidir.”

“Kardeşim kurt gibi adamdır.”

“Dedem, fil gibi iri yarı, güçlü adammış.”

“Adam, tam bir tilki gibi kurnazdır.”

“Ya şu ayı kılıklı, tam bir sırtlana benziyor,” dedi Üveyiş kahkahayla.

“Bizim komşu da tam bir tazi tipi var,” dedi Hanîfe.

“Dikkat edin, bizim evin arkasındaki adam hep bir kurt gibi saldırgandır.”

“Ya o ayı gibi kaba, saba adam...”

“Leş yiyici akbabalara kim benziyor,” dedi Üveyiş.

Hep birlikte kahkaha ile güldüler.

“Ama eşek gibi olanlar da var.”

“Ya tavşan yürekli!”

Kabaklara baka baka benzetmeler yaptılar. Kabaklar, yaz sıcağında, su doldurulup evlerin avlularında gölgeliğe bırakılıyor, akşamları damların üzerine çıkarılıyor, suyu buz gibi serin tutuyordu.

Bazıları, geniş ağızlı yapıyor, saklama kapları olarak kullanılıyordu. Bazıları baş tarafı sivri ve uzundu. Bu sivri uzun taraf tutak görevini görüyordu. Geniş, yuvarlak gövde tarafında geniş bir ağız açılıyor, çamaşır yıkamada, kazandan su çıkarıp leğenlere aktarmada, bağ bozumunda sıcak üzüm şiresini aktarıp boşaltmada kepçe olarak kullanılıyordu. Bu kepçelere; “Kafık-Şemşik, diyorlardı.

Damın üstünde, tahta merdivenden inerek tekrar dut ağacının gölgesinde oturdular. Akşam doğru, Sultan ile Hanîfe kalkıp evlerine gittiler.

Abdullah, akşam şehirde dönüp avluya giren Ömer’e koşup; “Baba bana bıçak aldın mı,” dedi.

“En güzel bıçağı oğluma aldım,” deyip Ömer, üzerinde “paslanmaz çelik Bursa,” yazan, kemik saplı, çakıyı cebinden çıkarıp verdi. Abdullah, koyu kahve saplı bıçağı eline aldı, evirdi çevirdi sonra ağzını açtı. Bıçak ıslıl ıslıl ışıldıyordu.

Ömer’in getirdiği bıçağı cebine koydu, arkadaşlarına göstermek için hızla evden çıkıp gitti.

“Ya bu yuvarlak tahta da neyin nesidir,” diye sordu Üveyiş merakla şehirde dönen Ömer’e.

“Bu ayran yayığıdır. Buna; ‘kodik’ diyorlar. Artık deri yayığın derdinden kurtuluyorsun,” dedi.

Sonra marangozun ona anlattığı bütün özellikleri bir çırpıda sayıp döktü. Üveyiş, yeni yayığın etrafında dönüp dolaşıp inceledi. Tokmağı eline alıp içinde sallarken; “Vallahi çok güzel, insan bu tokmağı kaldırıp indirmekle yorulmaz ki?”

O geceyi Üveyiş, merakla geçirdi. Haber tez elden tüm kadınlar arasında yayıldı. Sabah erken kalktı. Yoğurdunu tahta yayığın içine boşalttı. Üzerine soğuk su bıraktı. Tokmağı eline

aldı. Yayıktaiki ayrını usul usul dövmeye başladı. Her tokmağı kaldırıp indirirken; “ne kadar rahat, temiz deri yayık derdinden kurtuldum,” dedi kendi kendine.

Derken kadınlar, kızlar çocuklar birer ikişer, Üveyiş’in avlusuna damladılar. Yeni icadı inceliyor, şuh kahkahalar atıyor, sırayla tokmağı ellerine alıp deniyorlardı.

“Üveyiş abla, hayırlı olsun?”

“Ömer abi bunu nereden almış ki?”

“Kaça almış?”

“Ben de kocama söyleyeceğim, hemen alsın!”

“Çok şanslısın, ne çıkıyorsa Ömer abi, alıp sana getiriyor.”

“Deri tulumun derdi çekilmez ki!”

“Tertemiz, insanı bir sürü dertten kurtarıyor.”

“Bu marangozda ne akıl varmış, deri yayık çok zahmetliydi.”

“Üveyiş abla, artık sen her hafta deri tulumu, zerik ile yıkama derdinden kurtuldun.”

Büyük kıyımdan, rastlantı sonucu kurtulan bir Ermeni esnafın oğlu, iyi bir marangozdu. Kimse adını bilmiyordu. Herkes ona; “necar,” diyordu. Necar, Urfa’da esnaflık yapıyordu. Bölgede hayvancılık yaygındı. Günlerce düşünmüş, taşınmış, daha pratik, kullanışlı tahtadan yeni bir yayık tasarlamış; “bundan çok para kazanabilirim,” diye hayal kurmuştu.

Günlerce düşündü, uğraştı sonunda tahtadan bir yayık yaptı, bir de yoğurdu içinde çalkalamak için uzun saplı, başı bir tabak gibi yuvarlak ve delikli bir tokmak yapıp içine yerleştirdi. Derken marangoz seri imalata geçti. Satışlar çoğaldı. Bütün köylere dek yayıldı. Köylü kadınlar, bu yeni yayığa; “kodik” adını taktılar.

Ömer, Urfa’ya giderken dostu, Necar’n marangoz dükkânına uğradı. Necar, ona yeni yayığın yararlarını sayıp satın alması için ikna etti. Ömer, ertesi gün, Amara’ya bu yayık ile dönmüştü.

Üveyiş, yayıgın başında durmuş; “bu da neyin nesi, daha neler icat edecekler,” deyip her tarafını inceliyor durmadan Ömer’e sorular soruyordu.

Kadınlar, birbiriyle yarışa girmiş gibi kocalarını sıkıştırıyorlardı.

“Ömer, Üveyiş’e kodik almış.”

“Artık deri yayığa gerek kalmamış!”

“Üveyiş, Ömer’e zorla aldirtmiş.”

“Kocama söyledim, Urfa’ya gidince bana alacak.”

“Üveyiş’in ki var da benim ki niye olmasın.”

Derken her evin avlusunda bir kadın, bir tahta yayığı önüne almış, zevkle çalkalayıp duruyordu.

Necar icadı yayık, o bahar bütün köylere yayıldı.

XIV

Amara’da günler günleri, aylar ayları, akrep ile yelkovan gibi birbirini kovalıyordu. Zaman, çölde akan bir ırmak gibi sessiz akıp gidiyordu. Bahar ve yaz mevsimi geçti. Sonbahar kışa doğru yol aldı. Derken uzaktaki dağlardan gelen ani, soğuk hava dalgası bütün evleri yalayıp geçti. Çok geçmeden çiftçinin toprağa serptiği tohum gibi iri sert yağmur damlaları yere düştü. Gece boyunca aralıklarla yağın yağmur, sabaha doğru hepten durdu. Nemli, ıslak şafağın kızılığında, çöken sis perdesi altında, güneş yeri göğü ısıttı. Öğle namazı için birer ikişer gidip cami avlusunda toplandılar.

“Geçen cuma, erkenden Urfa’ya gittim, daha sur kapıları açılmamıştı, bir saatten fazla Harran kapısında soğukta oturup bekledim,” dedi biri.

“Güneş, geç doğduğu için kapıları da geç açıyorlar,” dedi diğeri.

“Bizim gibi köylerden, erken gidenler, kapılar açılana kadar soğukta perişan oluyolar,” dedi Ömer.

“Harran kapının önünde büyük bir baraka var, kapılar açılana kadar biz orada bekledik,” dedi ötekisi.

“Şehir acayip büyümüş, surların dışına taşan kısmı daha fazladır, bu gidişle surlar kalkacak,” dedi bir başkası.

“Surlar kalkacak da birileri oradan para kazanıyor, onun için kalkmıyor,” dedi, bir diğeri.

“Ben çocukluğumdan hatırlıyorum, eskiden sur dışında bir tek ev yoktu,” dedi Ömer.

“Surların işi bitmiş de işte çarşılar içerde, kapılar kapalı olunca mecburen bekliyor insanlar,” dedi ayı kılıklı adam.

“Hiçbir şeyin işi bitmez, surları korumak gerekiyor. Ben Urfa’da Medrese okurken çok büyük âlim, Kürt bir hocamız vardı. O, hep bize anlatırdı. Rivayette göre, Harran adı; Hz. İbrahim’in amcası, Harran’ın adından geliyormuş. Urfa, eskiden ‘Sabiler,’ denilen putperestlerin merkeziymiş. Bunlar ayı, güneşi, yıldızları ve gezegenleri kutsuyorlarmış. Hala birçok yerde, onların tapınaklarına ait kalıntılar var,” dedi Müslim.

“Sofî, bunlar güneşe mi tapıyorlarmış,” dedi Ömer.

“O devirde, İslamiyet daha yokken güneşe, yıldızlara, aya, ateşe tapanlar çokmuş,” dedi Müslim.

“Hak Din İslam’dır,” dedi biri.

“Medresedeyken ben kendim gidip gördüm, Harran Üniversitesinin harabelerini,” dedi Müslim.

“Sofî, Harran Üniversitesi o zaman ne işe yarıyormuş,” dedi genç biri merakını gidermek için.

“Medrese hocamızın anlattığına göre Harran’da çok büyük âlimler yaşamış. ‘Battani,’ diye bir âlim; ilk kez dünya ile ay arasındaki mesafeyi hesaplamış. ‘Cabir Bin Hayyan,’ adındaki

zat, maddenin bölünebilen en küçük parçasının büyük bir enerjiyle parçalanarak Bağdat gibi bir şehri yok edebileceğini iddia etmiş. ‘Doktor Sabit Bin Kurra,’ diye biri ise; Yunan filozoflarının eserlerini Arapçaya çevirmiş. Bunların hepsi vaktiyle Harran’da yaşamışlar,” dedi Müslim.

“Tövbe, hoca efendi tövbe, bunlar feni işler, dünya ile ay arasını nasıl hesaplamışlar, bunlar kâfir işidir,” dedi çok yaşlı dindar biri.

“Medrese hocamız, bir defa da bizi, aya tapan Sabiiler’in Tektek Dağları’ndaki Sogmatar merkezine götürmüştü. Orada; ‘Pognon,’ diye bir mağara var. Civardaki tepelerde silindir şeklinde, gezegen tapınaklarının yer aldığı harabelerin izleri hala duruyor. On kilometre ötesinde, Şuayip peygamberin atasını Musa peygambere verdiği ‘Musa Kuyusu,’ hala sularla dolu köylüler kullanıyor,” dedi Müslim.

“Maşallah, Hz. Musa’dan beri, su kuyusu hala duruyor ha,” dedi yaşlı biri hayretler içinde.

“Allah’ın hikmetinden sual olunmaz,” dedi bir diğer yaşlı.

“Her üç kutsal kitapta da belirtilir; Âdem ile Havva burada ilk tohumu toprağa ekmiş, ilk hayvanı burada evcilleştirmiş,” dedi Müslim, derin çizgiler oluşmuş alnını kış güneşine verirken.

“Sofî, eskiden her yer küffarmış,” dedi bir başkası.

“Kudüs ve Mekke kadar, önemli bir kenttir Urfa,” dedi Ömer.

“Ferat ırmağından dolayı ticaretin de merkezidir. Taa Çin’den gelen İpek-baharat yolunun en önemli duraklarından birisidir,” dedi Müslim.

“Hz. İbrahim’in bereket sofrasının kutsal mekânıdır,” dedi biri övünerek.

“Eskiden beri, insanların karnını minnetsiz doyuran bir buğday ambarıdır,” dedi ötekisi.

“Zalimler olmasa güzel bir memlekettir aslında,” dedi Ömer.

“Güzel, verimli olmasaydı bu kadar peygamber, buradan çıkmazdı,” dedi Müslim.

“Şimdi Sağır Paşa tutturmuş ‘hepimiz Türk’üz,’ diyor, dilimizi yasaklıyor. Peygamberlerin adaletinde dilli yasaklamak yoktur,” dedi çok yaşlı bir adam.

“Eskiden beri bu topraklarda Kürt, Arap, Türk, Ermeni hep yan yana birlikte yaşadık,” dedi Ömer.

“Ben hatırlıyorum, eskiden komşu köylerimizde Ermeni, Yahudi, Êzîdî, Arap ve Türkmen’ler iç içe yaşıyor. Çocuklarımız harman yerinde birlikte oynarlardı,” dedi ince sivri sakalı biri.

“Ne yaptıysa hep paşalar yaptı. Milleti birbirine düşman ettiler,” dedi Müslim.

“Şimdiki paşalar Nemrut’tan farklı değil ki hepsi aynı hamurdan yoğrulmuşlar,” dedi bir diğeri.

“Cemaat, ben ezan okuyacağım, namaz vakti geldi,” deyip Müslim kalkarken cemaat de camiye yöneldi.

Onlar toplanmış, toprağı ısıtan kış güneşinin sıcaklığında, cami yakınındaki meşe ağacının altında önce tek ayak üzerinde sek sek, sonra âşık oynadılar.

“Bir oyunda, bir tek oyunda bile Abdullah’ı daha yenemedim,” dedi Mızo yüksek sesle yakınarak.

“Gel güreş tutalım,” dedi Hasan, Abdullah’a bakarak. Abdullah, beklemediğı bu teklif karşısında biraz düşündü. Hasan ile aynı yaştaydı, ama Hasan daha iri yapılı ve güçlüydü.

“Yenmezsem olmaz, yenilirim hiç olmaz,” diye düşündü Abdullah. İki duygu arasında dakikalarca gidip geldi. Bir Hasan’a bir Sedef’e baktı.

“Tamam, güreşelim,” dedi aniden.

Pehlivanlar gibi el çırpıp karşı karşıya geçtiler. Sonra bir birbirleriyle kapışmaya başladılar. Meşe ağacının altında dişe diş güreş devam ediyordu. Güreş uzun, çok uzun sürdü. Hasan etine dolgun esmer güçlü bir çocuktu. İkisi yenişmek için dakikalarca boğuştular. Mızo, Sedef, Ayn, Bereket, Mehmet ve çocuklar alayı ayakta durmuş, ikisini izliyordu. Sedef, Abdullah'ın kazanmasını, Mızo yenilmesini istiyordu.

Cemaat camiden dağıldı. Güreşi görenler meşe ağacının altına doğru yöneldi. Seyirciler ikiye ayrıldılar. Her başarılı hamlede alkış tutuyorlardı.

Birbirlerini yenmek için her ikisi de var gücüyle uğraşıyordu. İş inada binmiş, ikisi de güreşi bırakmak istemiyordu. Bir saat boyunca birbirleriyle uğraşıp durdular.

Ömer, sanki güreşen kendisiymiş gibi heyecanlanıyor, hareketleniyor, yerinde duramıyordu. Abdullah, her başarılı bir hamle yapınca alkış çalıyordu.

Bütün alkış ve çabalara rağmen yenişemediler!

Kan ter içinde nefes nefese kaldılar.

Derken yaşlı bir adam ortaya çıkarak; “durun çocuklar yeter,” dedi. İkisi de beraberliğe razıymış gibi gevşedi. Yaşlı adam, aralarına girip ikisinin elini tutup havaya kaldırarak;

“İkinizi de yenilmez pehlivan olarak ilan ediyorum,” dedi.

Ardından meşe ağacının altında bir alkış paketi açıldı.

Ömer, oğlunun yenilmemesine seviniyor, gururlanıyordu. Abdullah, kendi kendine biten güreşin ardından; “artık yenilmeyeceğim. Yenemediğim zaman bile beraber kalacağım. Bir daha kendimi iyice hazır hale getirirmeden hiçbir işe girişmeyeceğim,” diye düşünüyordu.

Üveyiş, içeri giren Abdullah'ı karşısına alıp;

“Ahmak hiç kimse senin gibi yapar mı,” dedi tepkiyle.

“Ne yapmışım?”

“Sabah evde o kadar kuru üzüm alıp götürdün ne yaptın? Avladıklarını, topladıklarını hep o salak arkadaşlarına yediriyorsun.”

“Onlar benim arkadaşlarım!”

“Enayi hiç kimse senin gibi yapmaz, hanı onlar seninle neyi paylaşıyorlar?”

“Onlar benim arkadaşım.”

“Böyle devam edersen, Dedo gibi hep aç kalacaksın! Dedo, bir kadın bulmuş, sen onu da bulamayacaksın,” dedi Üveyiş.

Önceden ölçüp biçiyor, yokluyor, yapabileceğine inanıyorsa hırsla girişip sonunu getiriyordu. Öngörü ve sevgiyle arkadaşlık kuruyor iş yapıyor ve onları oyuna çekiyordu.

Ömer ile Üveyiş iki ayrı zıt kutup gibiydi. Ömer ne kadar silik güçsüz ve zayıfsa Üveyiş de o kadar sekte, dışlayıcı, kırıcı kişiliğiyle güç olamıyordu. Abdullah ikisine karşı da tepki duyuyor, aradığını bulamayınca yeni arayışlara giriyordu.

İki zayıf güç arasından yeni bir güç olarak ortaya çıkıyordu.

Meşe ağacının altına gidip kendinden geçmiş, birkaç taş, çubuk, bez parçasıyla, evcilik oynayan Sedef’in başında durdu. Sedef, yanı başında beliren gölgeyi aniden görünce ürktü. Abdullah’ın ısıltılı gözlerini fark edip gevşedi, gülümsedi. Gülümseme yüzünü aydınlattı. Yüzü aydınlanınca, Abdullah’ın aydınlık yüzü daha da aydınlandı.

“Sedef, sana bir sırrımı söyleyeceğim,” dedi.

“Hiç kimseye söylemem,” dedi. Yüzü güzel olan Sedef, gülünce yüzü daha da güzelleşip etrafa bir sevinç dalgası yaydı. Abdullah’ın yüzüne de belli belirsiz bir gülümseme yayıldı.

Gülüşü bütün keder, acı, üzüñç ve hüznleri bir anda alıp götürdü. Yüz güzelliğı denen şey Sedef’te tatlı bir gülümsemede bütünleşti.

“Ben içinde yavru olan bir kuş yuvası biliyorum,” dedi kulaklarına fısıldayarak.

“Hanı nerede,” dedi Sedef.

Heyecanla gözlerinin içine baktı. Koşarak köyün arkasındaki badem ağacının yanına vardılar. Ağaca tırmanıp en uçtaki yuvaya baktılar.

“Bak, gördün mü içinde iki yumurta var.”

“Gördüm iki benekli yumurta...”

“Haydi, inelim. Kuş bize küser, yavru yapmaz,” dedi Abdullah, üstlerinde çığlık çığlığa dolaşan ana kuşa bakarak.

“İnelim, kuş bize küsmesin!”

Abdullah, Sedef ile konuşurken gökkuşağı güzelliğinde saf, alımlı, masum güleç yüzlü bir kız resmi düştü çocuk yüreğine. Bir düş gezginine benzeyen kız, sanki kar kış ortasında akan sıcak bir ırmağın üzerinde yükselen buğular içinde, hayal meyal gözüküyordu. Buğular, aralandıkça yüzü, bedeni derken kaşı, gözü, burnu, dudakları fark ediliyordu.

Abdullah’ın, söylediklerinden etkilenip büyülenmiş gibi duran Sedef, ağaçtan indikten sonra bir adım ona yaklaşp fistanının ucuyla saf, masum bir hareketle, esmer alnında oluşan, ter damlacıklarını sildi. Abdullah, Sedef’in çocuksu güzel iç gıdıklayıcı, nergis kokusunu hissetti. İlk defa görüyormuş gibi gözlerini kaldırıp ona baktı. Bu hoş nergis kokusu, ilkin tüm çevresine yayıldı, sonra onun ruhunu sarıp sarmaladı. Elbisesi yüzündeki ter damlacıklarını sildikçe hareketleri ağırlaşıyor, âdeta nefesi daralıyor, gözleri kapanıp derine kaçırıyordu. Bakışları artık karşıdaki dışında hiçbir şeyi görmüyordu.

Derken yüz hatlarını yumuşatan esmer tenli yüzünde bir gülümseme belirdi. Yüzünde yayılan, bu, anlık, güzel mutluluğu bir daha unutmamak üzere, çocukluğunun saf, gizemli ve berrak anısı olarak yüreğinin derinliklerine natürel bir resim olarak çizdi. Mızo onları gördü. Koşarak yanlarına geldi.

“Niye ısıklık çalıp beni çağırmadınız?”

Ardından Bereket, Hasan geldi.

“Haydi, Kaniya Ayno’ya gidelim,” dedi Hasan.

Rüzgâr gibi patika yollardan koşup bağıra çağıra suyun başına vardılar.

Abdullah, Rêwîş’in sere serpe üzerinde uzandığı kayanın üzerinde yüzükoyun uzandı. Berrak ve akışkan suya düşen esmer silüetini izledi.

Elinin ayasıyla suya vurdu. Fistanının uzun kolları suya battı, yalpa yaptı. Kendinden geçmiş, etrafındaki seslere aldırmadan, kımıldamadan, mermer bir heykele dönüşmüş, suda dalgalanan silüetine baktı. Sudaki dalgalanma azaldıkça yüzünü daha net gördü. Yüzünü ilk kez görüyormuş gibi uzun uzun inceledi. Kaşları kalın ve gürdü. Saçları siyah, gür ve hafif kıvrıkcıktı. Aralık duran kalın, etli dudaklarının üzerinde birkaç su damlacığı vardı. Geniş alnı, kestane gözleri uyum halindeydi. Başını sağa çevirip Sedef’e baktı. Sedef gülümsedi. O da gülümseyerek tekrar suya baktı. Sudaki silüeti de gülümsedi. Silüet, sanki kendisi değilmiş gibi yabancı geldi ona. Eliyle suyu dalgalandırdı. Sudaki silüet belirsizleşip çizgiler halinde kırılarak dalgalandı. Dalgalanan yüze, kendi ikiziymiş gibi heyecanlı ve daha dikkatli, keskin gözlerle baktı. Silüet sanki gün boyu Amara kırlarında, vadilerinde, tarlalarında kendisiyle birlikte ağaçlara tırmanıp kuş yuvalarına bakan, yılan öldüren, yabani meyveler toplayan, aşına

biriymiş gibi geldi. Sudaki bu masum, saf, günahsız resim hep vakitsiz düşlerine takılıp kaldı.

Ani bir hareketle, sağ elinin ayasıyla suya vurup ses çıkardı. Su dalgalanarak hareketlendi.

“Bak, sudan çıkan sesi duydunuz mu,” dedi Abdullah.

“Ne sesi,” dedi Mızo.

Bir daha elinin ayasıyla, suyun yüzeyine serçe vurup; “çıkan şu sese bak,” dedi.

“Su sesi,” diye bağırdı Sedef.

“Suyu üzdüğüm için bana kızıyor,” dedi Abdullah.

“Su insan değil ki kızsın,” dedi Mızo.

“Babam Ömer bana dedi ki, ‘su konuşmaz, ama insanı görür, duyar.’ Eğer suyun dili olsaydı, ‘beni kirlletmeyin, canımı incitmeyin,’ derdi,” dedi Abdullah.

“Suyun dili yok ki konuşsun,” dedi Mızo.

“Konuşmaz, ama suyun da bir ruhu var,” dedi Abdullah.

“Onların da bir ruhu var,” dedi Hasan.

“Ruhu var,” dedi Bereket.

Mızo’nun arkadaşlığı, Amara’nın vadileri gibi dar, kıraç tepeleri gibi kısır ve verimsiz, zaman ve mekânla sınırlı, kısa ve dardı.

Sedef’in kafasında duyguya dayalı arı, geleneksel, kurgusal zaman ve mekânla bağlantılı bir arkadaşlık vardı. Hep temiz, saf bir anı olarak Abdullah’ın belleğine düşüyordu.

Hasan ile arkadaşlığı ise zaman ve mekân diyalektiğine bağlıydı. Kasvetli, sisli bir şafak gibiydi. Zaman ve mekânı daha belirsizdi. Sonucu sisin dağılması belirleyecekti. Diğerleri zaman ve mekânın peşinde sürüklenen rüzgâra kapılmış, birer güz yaprağı gibiydi. Arkadaşlıklarının sonucunu rüzgârın yörüngesi ve şiddeti belirleyecekti.

Derken yokuş yukarı çıkıp Xirawêsor’a, oradan da bağlar arasında Dara Qut’ın gölgesine gittiler. Abdullah, “Dara Qut,” dedikleri, yörenin en yaşlı, en iri gövdeli dardağan ağacının tepesine çıkarken diğer taraftan da Hasan, Sedef, Bereket ağaca tırmandılar.

Abdullah, en yüksek dala çıkarak kollarını açıp dimdik durdu, Amara göklerine baktı. Aşağıda vadi, kayalıklar, tarlalar uzanıp gidiyordu. Başını kaldırıp yukarıya baktı; yüksek kayalardan havalanmış bir şahin, sessizce havada dönüp dolaşıyor, av çemberini çiziyordu.

Mızo, dikkati çekmek için, ağacın altında iri, nadir bulunan bir sarı papatya kümesini görünce; “çok güzel bir çiçek,” diye bağırdı. Sonra çiçeği kopardı. Tam çiçeği koparıırken; “ay gözüm, ay gözüm” diye acıyla bağırdı.

“Ne oldu gözüne,” deyip yanına koştular. Mızo, eliyle gözünü kapatmış, durmadan “gözüm, gözüm,” diyerek bağırp ağlıyor, kıvranıyordu. Abdullah, Mızo’nun elini gözünden kaldırıp; “bakayım ne oldu gözüne,” diye sorunca; “bal arısı soktu,” dedi.

Gözü şişen Mızo ağlayarak; “bu arılar da bir tek çocukları sokuyorlar,” diye bağırdı.

“Ne olacak ki birazdan geçer,” dedi Abdullah.

“Ben de dedim belki yılan soktu, çok korktum,” dedi Hasan.

“Altı üstü bir arıdır,” dedi Bereket.

“Ben olsaydım hiç ağlamazdım,” dedi Sedef.

“Seni soksaydın, çok ağlardın,” dedi Mızo ağlayarak.

Abdullah, masmavi, ışıldayan peygamber çiçeğinin saf aydınlığındaki çanağına yapışıp hazla özü-tozu toplayan arıyı izliyordu. Hala kesik kesik ağlayan Mızo’ya bakıp;

“Sen çiçeğe karışmasaydın, arı da seni sokmazdı. Sen çiçeği koparınca o da çiçeğin intikamın senden aldı,” dedi.

“O da öldü ya iyi oldu, bu arıların gücü bir tek bize yetiyor,” dedi Mızo.

“Arılara karışmasan sokmazlar,” dedi Sedef.

“Arıları azdırmazsan insanı sokmazlar,” dedi Hasan.

Gözleri fırıl fırıl, kaşları kalkık, kakhaha ile gülmeye başlayan Bereket;

“Mızo’nun suçuydu. Çiçeği koparmadan önce, elindeki çubukla çiçeğin üzerindeki arıyı öldürmeye kalktı. Arı da onu soktu,”

Gıcırdayarak açılan, paslı bir demir kapı sesi gibi kesik kesik ağlayan Mızo;

“Hayır, ben bir şey yapmadın ki ona,” dedi.

Derken köye doğru yola çıktılar. İnsan boyunu aşan, kuzeyi yeşilimsi kalın bir yosun tabakasıyla kaplanmış, iri bir kayanın dibinde durdular. Kayanın güneyinde kırmızı yumuşak toprağın içinde geniş yusuvarlak bir karınca yuvası duruyordu. Yüzlerce karınca durmadan, yorulmadan arka arkaya, büyük bir dayanışma içinde, yuvalarındaki yaramaz çöpleri, ölü yumurta ve böcek kabuklarını dışarıya taşıyorlardı. Taşıdıkları yaramaz fosiller, yuvanın etrafında yuvarlak bir set oluşturmuştu. Yükünü bırakan karıncalar yine aceleyle, aynı hızla geldikleri yolda itiş-kalkış birbirlerine çarpmadan geri dönüyorlardı. Gelecek yıla hazırlık yapmak için bozulmuş yuvalarını onarıyorlardı.

Bir karınca kendinden iki kat büyük bir sapı almış sürüklüyordu. Abdullah, bir çubuk eline alıp karınca ile sapı birbirinden ayırdı. Karınca, biraz sağa sola kavisler çizdi. Tekrar gelip aynı sap yapışarak sürükledi. Bir daha karıncayı saptan ayırıp uzaklaştırdı. Karınca rastgele sağa sola döndü. Tekrar gelip aynı sapa yapıştı. İnatla sürükledi.

Hasan gidip bir taşı kaldırdı. Bir kırkayak getirip karıncaların ortasına bıraktı. Uyuşuk kırkayak hareketlendi. Onlarca karınca harekete geçti. Elindeki çubukla, kırkayağı hafifçe yaraladı. Karıncalar, yaralı kırkayağa saldırdı.

“Bir, iki, üç, beş, on, on beş, yirmi,” diye saydı Abdullah.

“Onlarca karınca birlikte saldırıyor,” dedi Hasan.

“Onlar birleşince güç oluyorlar” dedi Sedef.

“Bir karınca, tek başına hiçbir şeydir, ama birleşince kırkayağı yeniyorlar,” dedi Abdullah.

“Kırkayak da tek başına hepsine karşı koyuyor,” dedi Mızo.

Sedef, Mızo’nun kendisine komik gelen sözüne gülerek;

“Hayır, tek başın karşı koyamaz,” dedi.

“Biraz sonra karıncalar, onu öldürecek,” dedi Abdullah.

“Hayır, öldüremezler,” dedi Mızo.

“Karıncalar, hep birlikte saldırıyorlar, artık kaçamıyor,” dedi Bereket.

“Kaçmak istemiyor da onun için,” dedi Mızo.

Derken kırkayak bedeni üzerine çullanan onlarca karıncaya teslim oldu, hareketsiz kaldı. Mızo kendisine dönen alaylı gözlere bakıp;

“Kırkayak çok güçlüdür, kaçmak istemedi de onun için öldü,” dedi.

Ölü Kırkayağı, parçalayan karıncaları bırakıp Amara’ya doğru, bağıra çağıra yola çıktılar.

Amara sokaklarından fır dönüyor, Mıho ile çete kurmuş çocukları dövüyor, Abdullah ile arkadaşlarını gördüğü yerde saldırıyor, sıkıştırıp zorla bilyelerine el koyuyordu. Bütün köy çocuklarını sindirmiş zorbalık yapıyordu. Abdullah, eskisi gibi

Hasan, Mızo, Sedef, Bereket ile birlikte serbestçe Newala Sîsarîke, Kaniya Ayno'ya, Hamurkesan Harabelerine gidip gezemiyordu. Fırdo ile Miho onlara musallat olmuş, gördüğü her yerde saldırıp dövüyordu. Bütün düzeni alt üst olmuş, istediği yerde, istediği zaman, istediği oyunu oynayamıyordu. Oyun düzeni bozulduğu için huzursuz oluyordu.

Fırdo ile Miho tarlalara giriyor, karpuzları rastgele kesip bırakıyordu. Kümeslerde tavuk, yumurta çalıyordu. Bütün çocuklar, onlardan korkuyordu.

“Üveyiş anama söylesem gidip Fırdo'yu döver. Fırdo çok büyük. Çok güçlü, gücüm ona yetmez ki! Üveyiş anama söylesem gider döver, bir daha bana karışmaz,” diye düşünüyordu. “Gücüm yetmez,” diyerek ürkek ve çekingen davranıyor, sürekli kavgadan kaçıyor.

Cuma günü doğduğu için adını cuma koymuşlardı. Herkes ona kestirmeden; “Cımo,” diyordu. Biraz büyüyünce belalı, hırsız, yalancı biri olup çıktı. Bu defa “karmaşık,” anlamında; “Fırdo,” demeye başladılar.

Fırdo, ayı gibi iri yarı güçlü olan adamın en küçük oğluydu. Demire musallat olmuş pas gibiydi. Gördüğü her yerde küfürler savurarak sıkıştırıyordu. Abdullah'ı meşe ağacının altında oynarken yakaladı. Bilyelerine el koydu. “Bir daha bu ağacın altında oynamayacaksın,” diye tehdit etti.

“Bilyelerimi ver,” dedi Abdullah ürkek bir sesle.

“Hah, hah, hah,” diyerek güldü Fırdo.

“Bilye ha,” deyip Miho ile birlikte üzerine yürüdü. Abdullah kendini savunmaya kalkıştı. Fırdo, yakasından tutup evire çevire dövdü. Kafasını kırdı. Mızo, Hasan, Sedef, Bereket ürkek, çekingen, korkak ve kocaman meraklı gözlerle bakıp durdular kavgaya. Kanayan başını tutup ağlayarak eve gitti.

Haber bir anda tüm köye yayıldı. Herkes Üveyiş'in hışımla evden çıkıp Fırdı'nun ailesinin kapısına dayanacağını, zorlu bir kavganın başlayacağını düşünüyordu.

Abdullah, başı kan içinde ağlayarak eve gitti. Üveyiş'e;

"Fırdı beni dövdü, dövüp taşla kafamı kırdı," dedi.

Üveyiş'e güveniyor, intikamını alacağı beklentisiyle, ona sığınıyordu. "Niye kavgı ettin, kim senin kafanı kırdı, söyle bakalım" diye hiç sormadı Üveyiş. Elinden tutup döven Fırdı'nun ailesine de götürmedi. İki elini beline koyarak öfkeyle;

"Böyle ağlayıp sızlayacağına, böyle kendini yere atıp bağıracağına, gidip intikamını al," dedi. Ardından; "Haydi, çabuk git, seni döveni sen de döv, kafanı kıranın kafasını kır. Git de intikamını al. Kavgı ederken her zaman deli dolu olacaksın. Unutma, delinin değirmeni kendi kendine çalışır," diye ekledi.

"Fırdı kafamı taşla kırdı," dedi ağlayarak.

"Sen niye onun kafasını taşla kırmadın? Sen niye ona taş atmadın? Kafasını kırıp intikamını almayana kadar seni bu eve almam," dedi Üveyiş.

"Bu Üveyiş anam, neden beni kavgaya zorluyor? Fırdı, benden çok büyük, gücüm ona yetmez ki! Bu anam benden ne istiyor," diye kendi kendine düşünmeye başladı. Kendi kendine düşünürken yarılan kafasının acısını unuttu, sesli ağlamayı kesti. Hem düşünüyor hem de hıçkırarak; "bu Üveyiş anam, niye gidip intikamımı almıyor, benim gücüm Fırdı'ya yetmez ki! O herkesi dövüyor, ben nasıl kafasını kırıp intikamımı alacağım," diye düşünüyordu.

Üveyiş, taviz vermiyor, yumuşamıyordu. Yanına yaklaşır; "Sana söylüyorum Abdullah, gidip intikamını alacaksın! Hem de şimdi çıkıp o Fırdı denilen piçin kafasını kıracaksın. İntikamını

almayana kadar sana bu evde ekmek yok,” deyip bir tokat da o, attı.

“Haydi, kalk git intikamını al, yoksa sana ekmek yok! O, senin kafanı bir yerden kırmış, sen de onun kafasını iki yerde kıracaksın,” diye tekrarladı.

Tokadı yiyince, destek alma umudu kırıldı. Hıçkırarak ağlamayı da kesti. “Ben şimdi ne yapacağım? Fırdı benden çok büyük, çok güçlü, tüm çocukları dövüyor, gücüm ona yetmez,” diye düşündü.

Üveyiş’in, bu tutumu ve sözleri, ömrü boyunca hiç kafasından çıkmayacak, hep bir küpe gibi kulaklarına takılı kalacaktı.

“Demek ki, sana birisi zorbalık yapmışsa karşılığını vermezsen sana evde yer yok, intikamını almazsan ekmek yok,” diye düşündü.

Üveyiş gülüp sevinirken bile hep kederli, hüzünlü bir yüzü ve ruh hali vardı. Ruhuna sinmiş tepkisi, yüzüne yansıyor. Aslında yaşamı doğumuyla başlamıyordu. Doğmadan çok önce başlamıştı, sanki! Dünyaya gelmeden çok önce yaşamaya başlamıştı. Daha önceden başlayan savaşlar, kıyımlar, göçler, talanlar yaşamının kesintisiz bir parçası gibiydi. Kulaklarında ömür boyu silinmeyecek olan Berçem Sultan’ın, o acı çığlığı, yaşamının ana durağıydı. O gün Karadağ’da Berçem’in renkli giysileri, damarlarında boşalan kanını emince, Üveyiş’in de yaşam yörüngesi değişmişti. İri, kahve gözlerinden hep soluk soluğa, o çığlığın ve haykırışın derin izleri vardı. Yıllar sonra bile o korku, acı ve hüzün gözlerinden okunuyordu. Bunu bilmeyen, göremeyen herkes onu hırçınlık ve kavgacılıkla suçlayıp duruyordu. Erkeklerle, kadın karşıtı geleneklere, pısırlıklığa, zayıflığa ve güçsüzlüğe karşı tepki duyuyordu.

Bilgeliğini toprak anadan alıyordu. Çocukluk döneminde tarla bekçiliği yapmış, küçük yaşta emekle tanışmıştı. Karadağ, odun-kereste toplama ve Berçem olayı yaşamının ilk ciddi okulu olmuş, doğanın ve yaşamın en sert, acımasız yüzüne tanıklık etmişti. Kuru ağaçların odun olarak kesilip toplanması, canlı ağaçlara dokunulmaması, doğaya karşı saygılı olması gerektiğini yaşayarak öğrenmişti.

Toprak, emek ve sevgi istiyordu, yabancı zehirli otlardan temizlendiği zaman bol ürün veriyordu. “İnsan, toprağa verdiği emek kadar karşılığını topraktan alıyor,” diye düşünüyordu.

Toprak ve tohum diyalektiği; çok eski bir zaman hikâyesi olarak peygamberlerin de güncesine düşüyordu. İsa der ki;

“Ekincinin biri tohum ekmeye çıkmış. Ektiği tohumlardan kimi yol kenarına düşmüş, ayakaltında çiğnenip gökteki kuşlara yem olmuş. Kimi kayalık yere düşmüş, filizlenince susuzluktan kuruyup gitmiş. Kimi, dikenler arasına düşmüş, büyüyen dikenler filizleri boğmuş. Kimi ise iyi toprağa düşmüş, büyüyünce yüz kat ürün vermiş.” Sonra kendisini dinleyen kitleye dönüp; “İşitecek kulağı olanlar işitsin!” demiş.

Oğul Abdullah, zehirli, dikenli yabancı otlardan temizlenen Üveyiş’in tek sığınağı ve güvencesiydi. Geleceğini güvenle saklayacağı tohumların toprak, su ve güneşle buluşup yeşereceği yerd. Tarla bedeniydi. Beden, temiz tutulmalı, yabancı otların büyümesine fırsat verilmemeliydi. Yüreği, ruhu, düşüncesi, düşleri toprakta atıyordu. Toprak bedendi, ruh onun içindeydi. Beden kirlenirse ruh da kirleniyordu. Oğul topraktı, toprak bedendi. Ruh düşünce, yürek bedende atıyordu.

“Oğlumu kimse dövemez,” diye düşünüyordu Üveyiş.

Abdullah isyanı, kavgayı, ekmeğin kutsallığını, emeği sahiplenmeyi, ondan öğreniyordu. Öğreniyor, doğru bulmadığı

şeyleri kabul etmiyor, sürekli çatışıyordu. Bitmeyen oğul ile ana çatışması sürüp gidiyordu.

Ömer'in tüm beklentileri Abdullah'a odaklanmış, kör bir düğüme dönüşmüştü.

Üveyiş, haksızlığa karşı açık tutum alıyor, sözünü sakınmıyordu. Tek başına kaldığında derin düşüncelere dalıyor, karşısında biri varmışçasına; “doğru karar verebilmek için doğru düşünmek gerekir. Doğru düşünmek yetmez. Doğru olanı, doğru zamanda, doğru yerde yapmak için, doğru olanı doğru yerde ve doğru zamanda dillendirmek gerekir. Yerinde zamanında dillendirilmeyen doğru doğru değildir. Açığa vurulmayan doğru, ölü bir doğrudur. Ölüler hiçbir şey yapamaz,” diye mantık yürütüyordu.

“Fırdı’yu alt etmenin bir çaresini bulmalıyım, bulup intikamımı almalıyım, intikamımı almazsam evde de bana ekmek yok, Üveyiş beni eve almaz, ” diye bir düşünce kafasında belirdi.

“Fırdı, benden daha iri yarı, atak, hareketli, üç yaş benden daha büyüktür, karşı karşıya gelirsem gücüm yetmez. Ona karşı, ani, hızlı bir eylem yapmalıyım, beklemediği bir yerde ve zamanda ona saldırıp alt etmeliyim. O, çok atik, hareketli, güçlü, o sarı, kısık gözlü yılan gibidir. Öyle yapmalıyım ki bir daha bana yanaşmaya cesaret edemesin. Gözünü korkutup sindirmeliyim hem saldırmalıyım hem de ele geçmemeliyim.” Düşündü, düşündü yine düşündü. Yapacağı eylemin tüm detaylarını, yerini zamanını kafasında tasarladı. Öyle yapmalıyım ki, Fırdı’nun gözü korksun, bir daha bana saldırmaya cesaret edemesin. Öyle saldırmalıyım ki kafasını kırıp intikamımı almalıyım. Onu tek başına yakalayıp saldırmalıyım. Öyle dövmeliyim ki, o kaçarken ben de tüm köyün içinde onu kovalamalıyım. Herkes onu nasıl dövdüğümü görmelidir.”

Fırdı, Amara'nın çıkışındaki derede eve doğru gidiyordu. Abdullah, derenin yüksek tarafına çıktı. Fırdı aşağıda kaldı. Bir kaplan avını yakalamak için sessizce nasıl izler, uygun anı kollarsa öyle bir sessizlik içinde gizliden izliyordu. Bir yandan izliyor, bir yandan fistanının ceplerini taş dolduruyordu.

Tam onu izlerken biraz ilerde bir arkadaşını gördü. O da Fırdı'dan çok çekiyordu. Buna daha da sevindi. "Belki bana yardımcı olabilir, yardımcı olmasa da Fırdı'nun da tarafına geçmez, ortada durur. Kavgaya kesin katılmayacak, ama beni gözetebilir," diye düşündü. Kendine bir müttefik de bulmuştu. Mevzilenmiş, saldırı araçlarını bulup kendini kavgaya hazırlamıştı. Kavga için en uygun yeri seçmeye çalışıyordu.

Fırdı, takip edildiğinin farkında değildi. Kendinden emin, derede tek başına eve doğru yürüyordu. Ona bakıp; "İşte burası uygun, tam harekete geçme zamanıdır. Biraz daha geç kalırsam, bir daha bu fırsattı yakalayamam," diye düşündü Abdullah.

İlk taşı kaldırıp kafasına nişan alıp hızla fırlattı. Fırdı ilk taş ile kafasından darbeyi alıp sendeledi. Şaşkın şaşkın sağına soluna baktı. Bakarken arka arakaya üstüne gelen taşlarla karşılaştı. Sonra yukarıya baktı, Abdullah'ı gördü.

"Ulan Üveyiş'in dölü! Kaçma geliyorum seni öldüreceğim," diye kinle bağırdı. Abdullah'ı bir güç olarak görmüyor hiçe sayıyordu. "Bağırırsam hemen korkar kaçar. Ben de yakalar döverim," diye düşündü.

Taş savaşı başlamıştı. Fırdı fazla düşünmeye vakit bulamadı. Taşlar, hep isabetli hedefe geliyor, kendini taşlardan korumak için sağa sola sırıyordu. Tüm çocuklar durmuş, kavgayı izliyordu. Tümünün yaşları yedi ile on arasındaydı. Kavgayla birlikte hareketlendiler. Pür dikkat tarafları izlediler. Kendileri kavgaya girmiş gibi gerilmiş, tetikte bekliyorlardı.

Önceden düşünmüş, ne yapacağını, nasıl davranacağını kararlaştırmış, gözleri çakmak çakmaktı. Hedefini seçerek taşları fırlatıyor, en ufak bir gevşeme, gerileme göstermiyordu.

Fırd o şaşkın, hazırlıksız ve tedbirsiz yakalanmış, kazdığı kuyuya kendisi düşmüştü. Abdullah'ı hiçe saymış, dikkate bile almamıştı. Yaklaşmak, ele geçirmek istiyordu, ama taşlardan yaklaşamıyor, sürekli taş menziline dışında kalıyordu. Fırd o'nun çok güçlü, iri yapılı, sağlıklı bir görünümü vardı. Çocuklar, Fırd o'nun, onu yakalayıp iyice ezeceğine kesin gözüyle bakıyordu.

Fırd o rastgele yerden kaldırdığı birkaç taşı, hırsla yukarı doğru fırlattı. Taşlar hedefi ıskalayıp geçti. Kavga sürdükçe onun geri adım atmadığını gören çocukların kafası karıştı. Fırd o şimdiye kadar her istediğı çocuğı dövmüş, sindirmiş, çocukların gözünde yenilmez güçlü kişi olmuştu.

Cepleri taş dolu olan Abdullah, tam o esnada nişan alarak bir taşı aşağıya doğru hırsla fırlattı. Taş gidip Fırd o'nun sağ elini buldu. Yerinden sıçrayarak; "ah elim," deyip sol eliyle, sağ elini tutup acıyla ağzına götürdü. Bir taş sırtına, bir taş kalçasına, bir taş koluna değdi.

Durmadan taş fırlatıyor, okkalı küfürler savuruyordu. Fırd o, bir sağa bir sola kaçarak taşlardan kurtulmaya çalışıyordu. Zorlu kavgacı, pes etmeyen belalı bir çocuk olan Fırd o; "Ulan Üveyiğ'in piçi, seni bir elime geçirirsem paramparça edeceğim," diye bağıırıyordu. Hasan, Sedef, Mızo, Bereket, çocuklar alayı toplanmış, olup bitenleri izliyor, Abdullah'ın kaçacağını düşünüyordu.

"Fırd o şimdi yukarı çıkar onu yakalar."

"Yukarı çıkına kadar Abdullah kaçır eve yetişir."

"Fırd o yakalarsa bu defa kötü dövecek!"

“Yazık olacak Abdullah’a!”

“Daha önce dayak yemiş, ağlayıp eve gitmişti.”

“Niye tekrar gidip Fırdı’ya çatıyor ki!”

“Fırdı büyüktür, gücü yetmez ki!”

“Abdullah’a yazık olacak!”

“Bela işte, gidip belaya çatmış.”

“Gidip Üveyiş teyzeye mi haber versem acaba,” dedi Sedef.

Bu da ne? Kavgaya uzadıkça uzuyor. Fırdı çaresiz kalmış artık kendini taşlardan koruyamıyordu. Abdullah kaçmıyor, durmadan saldırıyordu. Çocuklar; “Fırdı şimdi onu paramparça edecek,” diye beklerken kendisi kan içinde kalmıştı.

Abdullah’ın hiç çekilmeye, kaçmaya niyeti yoktu. Mızo, Hasan, Sedef, Bereket içten içe seviniyor, onun kazanmasını istiyordu.

Taşlar fırlatıyor. Yakası açılmadık küfürler savuruyordu. Taşlar koluna, beline, kafasına değdikçe “ah” diyerek bağılıyor, iradesi kırılıyordu. Sedef seviniyor, sevincinden; “Haydi, vur, biraz daha vur, daha hızlı vur,” diyordu içinden. Hasan, elinde bir taş, Fırdı’ya fırlatıp fırlatmamada bir türlü karar veremiyordu. Mızo paniklemiş, birilerinin gelip ayırmasını bekliyordu.

Fırdı’nun gücü tükendi. İradesi kırıldı. Ağlayarak dereden hızla eve doğru kaçtı. Abdullah, peşine verip durmadan taşlar fırlatıyordu. Fırdı ilk kez kavgadan ağlayarak eve kaçıyor. Sedef, sevincinden peşine vermiş gidiyordu. Hasan; “niye bende vurmadım,” diye pişman olmuş, Mızo rahatlamıştı. Köyün tüm çocukları şaşkın şaşkın arkasından bakıp;

“Helal olsun Abdullah’a, nasıl da kovaladı.”

“Vallahi intikamını aldı.”

“Ama Fırdı hak etmişti.”

“Durup dururken ona saldırdı.”

Taşlar, arkadan Fırdı'nun beline, kalçasına, omuzlarına değdikçe;

“Ah anam, ay kafam, ay belim” deyip ağlıyordu.

Kaçarak, kendini nefes nefese avlu kapısından içeri attı. Abdullah birkaç taşı, öfkeyle kapıya fırlattı. Annesi; “kim oğlumu dövüyor, ne istiyor oğlumdan,” diye bağırıp hırsıyla avluya çıktı. Abdullah, son taşı kapıya fırlatıp evden hızla uzaklaştı. Ayı kılıklı adam evde değildi. Kadın kanlar içindeki Fırdı'ya, bir de onu kovalayan Abdullah'a baktı.

“Ne olacak Üveyiş'in oğlu, hele bak oğlumu ne hale sokmuş,” diyerek kapıyı gürültüyle kapattı.

“Mıho, Fırdı kadar çetin belalı değil, saldırırsam hemen kaçır,” diye düşündü. Ceplerini taş doldurmuş, damın üstünde bekliyordu. Mıho, ondan habersiz evden çıktı. Tam köşeyi dönecekti ki damın üstünden kafasına nişan alarak ilk taşı fırlattı. Mıho, taşın nereden geldiğini fark etmeden kafasından kanlar fışkırdı. Arkasından küfürler savurarak arka arkaya taşları fırlattı! Mıho, hiç direnmeden ağlayarak gerisin geriye eve kaçtı. Avluya girerken birkaç taş daha fırlattı. Mıho'nun babası evden çıktı. Oğlu kan içindeydi.

“Ne olacak, Üveyiş'in oğlu, Allah insanı onun şerrinden korusun,” dedi. Oğlunu içeri aldı. Kapıyı gürültüyle kapattı. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar avlu kapılarının önünde birikmiş, Fırdı, Mıho ile Abdullah'ın amansız kavgasını izliyordu. Üveyiş, avlunun içinde ayakta durmuş, olup bitenleri takip ediyordu.

“Fırdı ondan çok büyük, niye kaçıyor kiç?”

“Önce, Fırdı ile Mıho ona saldırmış.”

“Saldırıp da kafasını kırmışlar.”

“Üveyiş, çok kızmış, git intikamını al demiş.”

“O da taşlarla saldırmış.”

“Ama Fırdo ondan çok büyük.”

“Garibanım korkudan nasıl da kaçıyordu.”

“Hem kaçıyor hem ağlıyordu.”

“Üveyiş, yaman kavgacı bir kadın.”

“Oğlu da aynen ona çekmiş.”

“Fırdo ile Miho suçlu, ikisi bir olup onu dövmüşler.”

Abdullah, elinde taş, eve geri döndü. Elindeki taşları, Üveyiş’e bakarak avlunun içinde sertçe yere fırlattı.

“İntikamını aldın mı?”

“İkisinin de kafasını kırdım.”

“Aferin, benim oğluma, çok iyi ettin,” deyip kucağına aldı. Başındaki kanları temizledi. Kırılan yere biraz domates salçası sürdü.

“İntikamını aldın, kafan çabuk iyileşir, hiç merak etme,” dedi.

Haklı, ama fiziki olarak zayıf olan Abdullah, haksız, ama fiziki olarak güçlü olan Fırdo’ya karşı başarılı bir taktik uygulamıştı.

Uzaktan saldır, vur, kaç, yakalanma!

Önce çevresine bakıp kontrol etti. Biraz düşündü. Sonra en yakın komşuları olan Sedef’in evlerine doğru yöneldi. Evin önünden geçerken iki parmağını ağzına götürüp güçlü, tiz bir ısıklık çaldı. Oradan Mizo’nun evlerine doğru hızlandı. Evin yakınına gelince bir daha ısıklık çaldı. Ara sokaklarda kestirmeden en uzak olan Hasan’ın evlerinin önünde bir daha ısıklık çalıp meşe ağacına doğru yürüdü. Islıığı duyan çocuklar, birer birer çıkıp meşe ağacına doğru koştular.

Üç beş dakika sonra, yamalı kirli, elbiseler içinde yalın ayak on çocuk, kahkahalarla meşe ağacının altında bir araya gelip çelik çomak oynamaya başladılar.

Günlerden cumaydı. İnanca göre Allah dünyayı ve cümle canlıları altı günde yaratmış, yedinci gün olan cumayı dinlenme günü olarak emretmişti. Amara köylüleri de bu yaratılış emrine uygun olarak cuma günü işe gitmemiş, evlerinde dinleniyorlardı. Camide öğle namazını kılmış, evlerine çekilmiş, birkaç yaşlı cami duvarının dibinde sohbet dalmıştı.

Aradan bir hafta geçmişti. Mıho sinmiş, pes etmişti. Fırdo, tüm ısrarlarına rağmen harekete geçmiyordu. Babası ile annesi onu iyice haşlamış; “Bir daha Üveyiş’in oğlunun yanından bile geçmeyeceksin, onun şerrini bize getirmeyeceksin,” diye tembîh etmişlerdi.

Meşe ağacının altında oynuyorlardı. Fırdo, sokak arasından elinde taşlar, bir gölge gibi asırlık meşe ağacına yaklaşırken; “beni görmeden ona yaklaşıp yakalamalıyım ki, taş atmaya fırsattı olmasın,” diye düşündü.

Bir önceki kavgada, taşlardan gözü korkmuş, iradesi kırılmıştı. Taş atma fırsatı vermesem onu yakalar, altıma alır, cezasını verir intikamımı alırım,” diye hesap yapıyordu. Gözleri alev alev, kendini intikam almaya ve kavgaya hazırlamıştı. Öfkeden, heyecandan çılgına dönmüş, elinde dut ağacından bir sopa, âdeta yabanıl bir hayvan gibi meşe ağacına doğru hızla koşuyordu. “Acaba başarır mıyım,” diye kendinden kuşkuya düşmüş, heyecandan yüreği, “küt küt,” atıyor, öfkeden elleri titriyordu. “Onu öyle bir döveceğim ki artık hiçbir çocuk bana bakmaya bile cesaret edemesin.” Tüm dikkatini meşe ağacının altındaki Abdullah’a kilitlemiş, hızla üzerine yürüyordu. Onu uzaktan fark etti. Yalın ayak ve öfkeliydi. Gri, yamalı uzun fistanının ceplerinin kabarık olduğunu fark etti. Niyetini taa uzaktan sezdi. Hiç beklemeden, düşünmeden hızla karşı saldırıya geçti. Yere

baktı. Yanı başı taşlarla doluydu. Daha o yaklaşmadan eğilip taşları topladı.

“Ne yapacaksın o taşları?”

“Niye oyunu bıraktın ki?”

“Oyun yarıda kaldı, bırak o taşları!”

Derken ilk taşı o Fırdı’ya fırlattı. Tüm gözler taşın gittiğı tarafa döndü. Fırdı hızla geliyordu. şaşkın şaşkın ona baktılar. Mızı üç beş adım geriye çekildi. Bereket şaşkın şaşkın bakıyordu. Hasan ikirciklendi. Karşılıklı taş atışı başladı. Bir taş, kafasını sıyrıp geçti. Abdullah hiç ara vermeden arka arkaya taşları fırlatıyordu. Fırdı, taşlardan ürkmüş, iradesi kırılmıştı, ama kaçmaya, çekilmeye hiç niyeti yoktu. Arka arkaya giden taşlar hızını kesti, yerinde durup cebindeki taşları öfkeyle, yakası açılmadık küfürler savurarak fırlatıyordu. Abdullah da aynı hız ve atakla yerdeki taşları alıp ona fırlatıyor, taş kavgası sürüp gidiyordu.

Hedeften sapan bir taş gidip Mızı’nun kalçasını buldu. Biri Bereket’in omuzuna değdi. Bereket acıyla, yuvarlanıp yere düştü. Taşın biri Hasan’ın sol ayağına değdi. Hasan gelen taşı öfkeyle kaldırıp geri fırlattı. Cesaret alan, canı acıyan Mızı da taşı kaldırıp küfürle geri savurdu. Bereket, yerden kalkıp taşı geri fırlattı! Sedef de eline geçirdiğı taşı fırlattı. Bir taş daha, bir taş daha! Sonra şenlikli çocuklar alayı, hep birlikte yağmur gibi taş fırlattılar. Şimdi aralarında amansız, kıyasıya zorlu bir savaş başlamıştı. Abdullah çoğalmış, güçlenmiş Fırdı ise zayıflamış, tek başına kalmıştı.

“Artık yeter buna!”

“Vurun bunu, çoktan hak etmiş!”

“Vurun gebersin ki, bir daha cesaret edemesin.”

“Kafasına, kafasına!”

Derken bütün kapılar merakla açıldı. Başlar birer, ikişer kapılardan dışarıya doğru uzandı. Köyde kadın, erkek, yaşlı genç, çoluk-çocuk kapılarının önüne çıkmış, çocukların kavgasını izliyordu. Avlunun kapısından dışarı çıkan elinde bastonu, başında beyaz sarık, beyaz “kiras-derpê” giymiş, aksakalı yaşlı adam;

“Ulan veletler ne yapıyorsunuz, ayıp değil mi? Utanmıyor musunuz, böyle köyün ortasında birbirinizle kavga ediyorsunuz,” diye bağırıldı.

“Ama dede, önce o belasını bize sataştı,” dedi Mızo.

“Dedeciğim çok kalles biri o,” dedi Sedef.

“Olmaz ki, on kişi, bir kişiyi döver mi,” dedi yaşlı adam.

“Dede sen bilmiyorsun ki, bu hak etmiş,” diyerek ardı ardına taşları fırlatmaya başladı Bereket, zayıf çelimsiz bedeniyle.

“Herkesin başına bela olmuş,” dedi Hasan, güçlü kollarıyla elindeki taşı hızla fırlatarak.

“Dede, sen bu Fırdı’nun ne kötü olduğunu bilmiyorsun?”

“Olsun oğlum, olsun ne kadar kötü olsa da on kişi, bir kişiyi dövmez,” dedi yaşlı adam.

“Dede, bu domuzun tekidir, yüz kişi dövse de azdır.”

“Bir bilsen, ne kindar, murdar bir ittir.”

“İyi de oğlum, niye bu çocuktan bu kadar kinle bahsediyorsunuz, ne yaptı ki size,” dedi yaşlı adam.

“Dede, bu hak etmiş!”

“Güzel kızım onlar erkektir dövüşüyorlar, sen niye karışıyorsun uzun etek, uzun saçınla.” dedi yaşlı adam. Elindeki bastonu sallayıp Sedef’e çıkıştı.

Yaşlının bağırmasıyla Sedef gevşedi, ikirciklendi, elindeki taşı yavaşça yere bıraktı. Eliyle yüzüne düşen, uzun kızıl saçlarını

arkaya savurdu. Abdullah gözlerinde öfke ve intikam kıvılcımları saçarak taş yağmurunu daha da hızlandırdı.

Fırdı hiç beklemediği bir durumla karşılaşmış, hemen gerisin geriye eve doğru çekildi. Taşlardan biri tam kafasına değince sendeleyip tiz bir çığlık atarak yere düştü. Hızla ayağa kalkıp ağlayarak kaçtı.

Tüm çocuklar peşine vermiş, durmadan taşıyordu. Ağlayarak kendini avluya attı. Sokağın ortasında çocuklar birbirlerine bakıp; “Ha ha ha, hi hi hi, hu hu hu, he he he,” diyen kahkahaları birbirine karışıyordu.

Ayı kılıklı adam evde çıktı. Küfürler savurarak çocuklara bağırıp çağırdı. Çocuklar, bağıra çağıra konuşarak geri ağacın altına döndüler.

“Bir daha cesaret edemez.”

“Bir hafta evden çıkmaz.”

“Korkudan nasıl da kaçıyordu!”

“O artık sabaha kadar ağlayıp durur.”

“Bu sefer gelirse daha çok döveriz.”

XV

Berçem olayından sonra değişmiş, sanki bedeni çarmıha gerilmişti. Kendisine ait olmayan bir ruhu, yörüngesini yitirmiş, bir bilinci vardı. Bu ruh ve bilinç birçok dehlizlerden geçip uygarlığın kanatan kamçıları altında başkalaşıma uğramıştı. Sanki efendilere başkaldırıp direnmiş ve hep yenilmişti. Yenildikçe azgın fırtınalara kapılmış, tanınmaz hale gelmişti. Bedenindeki sonsuz acılar; onu çarmıha gerenlerden geriye kalan bir kızıl iz ve koyu bir gölgeydi. Kendi hakikatine ulaşmak için çırpınıp duruyordu. Ulaşmayınca gücü tükeniyor, kimliği ve kişiliği sararan bir yaprak misali rüzgâra kapılıp gidiyordu. Rüzgâr

şiddetlendikçe ait olduğu ağaçtan giderek uzaklaşıyordu. Uzaklaştıkça, yalnızlığın derin çölünde bir başına kalıyor, kan kaybeden yaralı bir ceylan gibi koşma hızını yitiriyordu. Hızını yitirdikçe tepkiler savaşı geliyordu. Her şeye tepki duyuyordu. Duyarlılaşan tepkiler, kendisiyle zıtlaşan bütün görüntülere karşı harekete geçiyordu. Tepki, yeni tepkilere bir çağrı oluyordu. Kişiliği ve yaşamı bir tepkiler yığını haline geliyor, tepki bir savunma aracına dönüşüyor, tepkilerle kendini savunuyordu.

Duygular, bilince ulaşmadığından, hep hırçın tepkilere dönüşüyordu. Tepkiler, yanlış düzlemde, bir karabasan haline geliyor, dönüp dolaşıp gelip ailenin kuralları, gelenekleri içinde kayboluyordu. Üveyiş, bu haliyle işgale uğramış ve kurtarılması gereken bir vatan gibiydi.

Üveyiş ile Abdullah arasında çatışma sürüp gidiyordu.

Yaşam; çok yaman ve keskin bir öğreticiydi. Her şeyi bıçak keskinliğindeki yaşam okulunda öğrenmişti. Tüm yaşamı bıçak sırtında bir serüvendi. Artık saf çocukluk düşleri, Amara'nın kayalıkları arasında çok gerilerde kalmıştı. Bazur ve Amara; iki ayrı yaşam imgesi olarak, bir daha silinmemek üzere beyninde, yüreğinde, düşlerinde yer etmişti.

Süreklileşen çelişki, çatışma ve kavga; ana ile oğul arasında garip, güçlü, derin duygusal bir bağlılık yaratmıştı. Üveyiş, gözle değil, gönül gözüyle oğula bağlanmıştı. Ana ile oğul pergelin iki ayrı ucu gibiydiler. Ne kadar kavga edip birbirlerinden uzaklaşıp dönseler de aynı noktada buluşuyorlardı. Üveyiş, yaşamının bütün hatalarının toplamından kendine has bir tecrübe edinmişti. Tecrübeye dayalı sezgileri onu ürkütüyordu. Abdullah, bu kavga ve didişmeleri içinde erkenden olgunlaşmış, Ömer ile Üveyiş arasındaki çatışmanın boşluğunda, kendine özgü bir güç haline gelmişti.

Üveyiş, Karadağ olayı ile hayatta neyin daha önemli olduğunu kavramış, acı gerçeği damla damla yutarak sezgileri güçlenmişti. Yaşam, onun için silgi kullanmadan yapılan bir tablo gibiydi. Yapılan yanlış bir daha silmenin imkânı olmadığını öğrenmişti.

Yine öfkelenmiş, Abdullah ile kavga ediyordu.

“Tövbe et, tövbe et, bir daha yapamayacağına, üç kere üst üste tövbe et,” diye iki eliyle boğazını sıkarak bas bas bağıırıyordu.

O gün, herkesten habersiz, kümesteki bütün yumurtaları alıp suda pişirmiş, Mehmet’le birlikte Dara Qut’un altında arkadaşlarıyla paylaşıp yemişti.

“Tövbe et, üç kere üst üste hemen tövbe et, yoksa seni boğarım,” dedi öfkeyle Üveyiş.

“Tövbe! Tövbe! Tövbe! Bir daha yapmam,” dedi nefesi kesilip yüzü moraran Abdullah. Üveyiş’in elinden kurtulur kurtulmaz, dışarıya fırlayıp her zamanki gibi kapıyı taşıladı.

“Suç benim, ben seni bıraktım, bu defa seni elime geçirirsem görürsün,” dedi. “Ömer, bunu hemen yakala bana getir, yoksa adam olmayacak bu çocuk” dedi Üveyiş.

Ömer, gidip Abdullah ile Mehmet’i eve getirdi. Yetişkin bir insanla konuşur gibi karşısına aldı.

“Oğlum bütün ömrümü seni beklemekle geçirdim. İnşallah okur, büyük alim olursun. Ananı dinle! Beklentilerimizi boşa çıkarma,” dedi ikna etmek için.

“Beni kendi beklentilerinizi gerçekleştirmek için mi dünyaya getirdiniz,” dedi Abdullah.

“Bunlar, bir çocuğun söyleyebileceği, düşünebileceği laflar değil, bir âlim çocuğun işaretleridir,” diye düşündü, Ömer. Sonra;

“Tamam, oğlum anneni dinle,” dedi. Evden çıkıp camiye gitti.

Ömer gidince, yeniden kavgası başladı. Üveyiş, Abdullah ile Mehmet’i ahıra koyup kapıyı üzerine kilitledi.

“Bu gün size yemek yok. Ya burada kalırsınız ya da akıllanırsınız. Akıllanmayana kadar çıkarmam sizi buradan,” dedi.

Üveyiş, ikisini ahırda bırakıp su getirmeye gitti. Abdullah, yüksekteki küçük takaya baktı. Boyu ve eli yetişmiyordu. Sağına soluna baktı. Boş bir çuval gözüne ilişti. Mehmet’le bir olup içine saman doldurdu. Çuvalı takanın hizasında duvarın dibine koyup üzerine çıktı. Takadan dışarı çıkıp aşağıya atladı. Kapıyı açıp Mehmet’i de çıkardı. Çıkar, çıkmaz arkadaşlarını toplayıp kırlara doğru yöneldi.

Üveyiş, iki stil su ile eve geldiğinde, ahırın kapısının açık olduğunu görünce; “Dünyada hiç kimse bu çocukla asla baş edemez,” diyerek her zamanki lafını tekrarladi. Bir yandan kızıyor, öfkeleniyor, bir yandan da oğlu bunu başardığı için içten içe seviniyordu.

Abdullah, oturduğu taşın üzerinden karşıya baktı. Bir kuş, ağaç dalının etrafında çığlık çığlığa kıyameti koparıyordu. Çığlık çığlığa, ağacın etrafında pike yapıp dalışa geçiyordu. Ağaç dalının en gür yerinde bir yuvada yavrular ağzını yukarıya açmış, imdat istiyordu. Arkadaşlarına bakıp;

“Herhalde biz yuvaya yaklaştık, onun için böyle bağırıyor,” dedi Abdullah.

“Yavrularını korumak istiyor,” dedi Sedef.

“Yazık uzaklaşalım,” dedi Hasan.

Biraz geri çekildiler. Kuş daha da çığlık çığlığa yuvanın etrafında dönüp dolaştı. Derken bir kuş daha ona katıldı. Bir kuş daha... Bir kuş daha... Onlarca kuş çığlık çığlığa yuvanın etrafında dönüp dolaşıyordu. Abdullah daha dikkatli baktı.

“Yılan, işte yılan orada,” diye bağırdı.

“Yılan kuşun yavrularını yiyecek,” dedi Sedef.

“Yılan!” diye bağırdı Mızo.

Oldukları yerde kaldılar. Kırmızı bir yılan, koca meşe ağacının gövdesinde sürüne sürüne yukarı çıkıyordu.

“Kuş yavrularını yiyecek,” dedi Abdullah.

“Yazık kuşlara,” dedi Sedef.

“Yılanı vuralım,” dedi Hasan.

“Acaba yılan ne yapacak,” dedi Mızo.

“Yazık olacak kuş yavrusuna,” dedi Mehmet. Abdullah, bağın içinde uzun bir sopa bulup getirdi.

“Hasan, sen de bir sopa al öbür tarafa geç; Bereket, sen de taş al; Mızo, sen de bir taş al bu tarafta bekle; Sedef, sende bir sopa al eline; Mehmet, sen de...” dedi.

Ağacın etrafını sardılar. Abdullah, yerden bir taş alıp ağaca tırmanan yılanı fırlattı.

Kuşlar, çığlık çığlığa yuvanın etrafında dönüp dolaşıyor, yavrular çığlık çığlığa çırpınıyordu. Yılan sürünüyor, sinsi sinsi yuvaya yaklaşıyordu.

Derken ağacın etrafını sardılar. Abdullah, bir taş daha alıp yılanı fırlattı. Taş, yılanın başının yanında ağaç dalına değdi. Hasan, Sedef, Mehmet, Bereket... Her biri, bir taş yılanı fırlattı. Bağırıp çağırdılar.

“Taş atın, taş...”

“Taşlar yuvaya değmesin.”

“Yuvaya değmesin, içinde yavrular var!”

“Yılanı nişan alın.”

Kuşlar çığlık çığlığaydı!

Bir kuş daha geldi. Bir kuş daha çığlık çığlığa saldırdı. Yılan, başını sağa sola çevirip gelen taşlar karşısında panikledi.

“İn oradan pis yılan.”

“İn oradan.”

“Çabuk in oradan.”

“Taş atın taş!”

Kuşlar çığlık çığlığaydı!

Çocuklar çığlık çığlığaydı.

Yılan, dalların arasından sürünerek yere indi. Kıvrıla kıvrıla taşlara doğru yöneldi.

Abdullah, elindeki sopa ile hızla yılanın beline indirdi. Hasan, kafasına bir taş vurdu. Sedef elindeki sopa ile vurdu. Bir taş daha... Bir taş daha... Bir sopa daha... Derken yılan sağa sola kıvrandı. Beli kırıldı, yerinde kıvranıp durdu.

Uzaktan vura vura yılanı cezalandırdılar.

Kuşlar sakinleşti. Yavrular sustu. Gök mavisini bir kuş, havada birkaç sevinç uçuşu yaptı. Sonra gelip alımlı, parlak som mavi kanatlarının ucunu Abdullah'ın saçlarına değdirerek geçti. Abdullah'ın bedeni sevinçten ürperdi. Tümü bir anda, çığlık atıp el sallayarak kuşa baktılar. “Kuş, bize teşekkür etti,” dedi Sedef.

Akşama doğru, şenlikli çocuklar alayı, arka arkaya verip Amara'ya döndüler. Abdullah, aklında kuş çığlıkları ile saçlarını okşayan, som mavi kuşun kanatları, Üveyiş ile yapacağı kavgayı düşünene düşünene eve gitti.

O gün, Üveyiş'e yakalanmadan evden çıktı. Etrafına baktı. Asırlık meşe ağacına doğru yöneldi. Sedef ile Hasan'ı fark etti. Taa uzakta ıslak çalarak güz yapraklarını savuran rüzgâr gibi heyecanlı ve fısıltılı bir sesle; “Haydi, gelin ceplerim kuş dolu,” diye seslendi.

Sonra koşmaya başladı. Koşup köyden uzaklaştı. Sarı yapraklı bağların, yüksek taş surları arasında koştu koştu, durmadan koştu. Taşların üzerinden atlayarak zıplayarak koşuyordu. Sonra yavaşladı, birdenbire “zınk” diye durdu. Nefes nefeseydi. Terlemiş, yüzünde inci-boncuk terler oluşmuştu. Ayağında, lastik ayakkabı, üzerinde gri, düz bir fıstan, fıstanın her iki tarafında i ten cepler vardı. Biraz soluklandı. Dönüp arkasına baktı. Taş surların arkasından koşup geliyorlardı. Onlara baktı. Elini fıstanın cebine sokup içinde bir şey varmış gibi, “gelin, gelin, gelin,” anlamında el salladı.

Biraz soluklandıktan sonra yeniden Xeraw sor’e doğru koştu. Kurumuş otlara, deve dikenlerine, sarıdikenlere, çalılıklara basarak bazen de üzerinden atlayarak koştu. Nefes nefese koştu. Poz recep noktasına gelince, tekrar durdu. Biraz nefes alıp soluklandı. Vadinin  teki yakasına baktı.

“Aboo, Newala B r ’nin öte yakası ne kadar dik,” dedi kendi kendine. İlk defa görüyormuş gibi tuhaf tuhaf baktı. Doğuya doğru gidildiğinde, vadi, Poz recep noktasında bitiyordu. Burada bir ikizkenar üçgen biçiminde çatallaşarak iki yeni vadi başlıyordu. Newala Kevir  Reş, Newala Bir ’den Amara’ya doğru uzanıyordu. “Newala Derpiyan” ya da “Newala Ezingciyan,”denilen vadi, Poz recep noktasından Gogan’a doğru  atallaşıp kıvrılarak gidiyor bir uzun donu andırıyordu. “Ezingciyan”, zamanla “Zenciyan” kavramına dönüşmüş, “Newala Zenciyan,” olmuştu.

Abdullah, gelip Poz recep noktasında durdu. Bu noktada Kaniya Ayno ve Ferat’a doğru iki derenin birleşmesiyle Newala B r  başlıyordu. Newala B r , Kaniya Ayno’dan geçerek batıda Ferat’a ulaşıyordu.

Yaygın, mavi gök bulutluydu. Toprak ısınmış, terden sıırıslıkam olmuş, göğüs kafesi inip kalkıyordu. Büyük bir kayanın üstüne oturdu. Geriden koşup gelenlere baktı. Arka arkaya dizilmiş, arkalarından bir toz bulutu bırakarak koşup geliyorlardı.

Bir büyük taşın üzerinde oturmuş kıpırdamadan onlara bakıyordu. Koşanlar, ona yetişip oturduğu taşın etrafını sardılar. Onlar da nefes nefeseydi, terlemiş sıırıslıkam olmuşlardı.

“Kuşlar?”

“Hani kuşlar nerede?”

“Hani Kuşlar?”

“Kuşlar nerede?”

“Sen cebim kuş dolu demiştin ya,” dedi en küçükleri olan Bereket.

Nefes nefesiydiler, her biri, bir taşın üstüne oturup soluklandılar. Sonra birbirlerine bakıp güldüler. Güldüler, güldüler sonra kakhahalarla güldüler.

Abdullah; “gelin, gelin cebim kuş dolu,” dedikçe onları peşinde sürükleyip getirmişti. O, koştukça onlar da peşinden koşuyordu. Bir oyundu, sürüp gidiyordu. Çığlık çığlığa birbirlerini kovalayıp koştular. Oyun dediğin bir düştü. Her düş yaşamla bağlantılıydı. Düşleri saf, arı ve temizdi. Amara, uzaklarda kalmıştı.

Oturduğu taşın üzerinde, sağ elinin işaret parmağıyla vadiyi göstererek; “şu Newala Bîrê, yemiş doludur. Orada incir, yaban üzümü, yaban armudu, dardağan, guviş, her şey varmış. Vadinin dibinde su da varmış,” dedi. Birbirlerine bakıp güldüler. Güldüler yine güldüler. Kakhahayla güldüler. Kızgın hazan güneşinde, kızgın taşların üstüne oturup nefeslendiler.

Gün öğleye doğru yükseliyordu. Tarlalar, bağ ve fıstık bahçeleri arasından kıvrıla kıvrıla giden patika yolda birbirlerini kovaladılar. Birbirlerini kovalayarak bağırıp çağırarak arkalarında toz bulutu bırakarak Newala Bire'ye doğru koştular.

Xerawesor'un, "teht" denilen düz yekpare kayalığına vardılar. Xerawesor'da, eski evlerin izleri hala belirgin olarak duruyordu. Köy yeri vadiye doğru gittikçe eğilim artıyordu. Yekpare, düz kayalığın ortasında, onlarca sarnıç vardı. Bazılar yağmur sularıyla doluydu. Hayvanlara su vermek için yumuşak kayadan oyularak yapılmış, bitişik üç "curun" sapasağlamdı. Sarnıçların içindeki suya taş atarak güldüler, curunların içine girip çıkarak birbirlerini ıslattılar!

Yekpare kayalık; birdenbire uçurumlaşarak vadinin başlangıcını oluşturunuyordu. Kat kat doğal basamaklar halinde dimdik vadiye iniyordu. Vadiye indikçe daha da sarp ve dik hale geliyordu.

Xerawêsor'un üst tarafı, bağ ve fıstık tarlalarıydı. Bağların etrafı surlarla çevrilmişti. Yüz yıllık meşe ağaçları koyu gölgeleriyle, sarı sıcaklığın içinde birer koranak gibi duruyordu. Xerawêsor'un dümdüz, yekpare kayalığı, kızgın güneş altında bin yıllardan beri ısınıp duruyordu. Bu virane köyde, bey belirsiz, meydan ıssız, ıpıssızdı! Bir tek kertenkeleler, sarı sıcaklığın altında, düz kayalıkların üzerinde kıvrak, hızlı hareketlerle sürünüp krallıklarını sürdürüyordu.

Çağırıp bağırarak, birbirlerini kovalayarak kayalar, taşlar arasında zikzaklar çizerek, büyük kayaları dolanarak, vadiye indiler.

Kenger kurusu otlar, rüzgârla birlikte sağa sola savruluyordu. İri, sarı, gri, benekli bir kertenkele, sonbahar güneşinin altında

iyice ısınmış, düz kayanın üstünde durmuş, başını sağa sola ani hareketlerle çevirip etrafını kontrol ediyordu.

“Hele bakın bu kertenkeleye, ne kadar büyük, ejderha gibi. Bu, insanı ısırırsa öldürür,” dedi Mızo.

“Kertenkele, insanı ısırılmaz ki,” dedi Hasan. Mızo, bir taş alıp kertenkeleye fırlattı. Kertenkele, hızla otların arasında kaybolup gitti.

“Yazık değil mi niye taş atıyorsun? O, insanı ısırılmaz ki,” dedi Abdullah.

“Bu, çok büyük, insanı ısrarsa öldürür,” dedi Mızo.

Bazı yerler dik ve uçurumdu. Toprak kuruyan ot rengine bürünmüştü. Kayalara tutunarak, iniş noktaları bularak, sağa sola zikzaklar çizerek vadinin dibine doğru indiler.

“Aha burada yol var,” diye bağırdı Abdullah.

“O, yol değil ki,” diye itiraz etti Sedef.

“Oradan inmek tehlikelidir, başka yol bulalım,” dedi Mızo.

“İnelim, az kaldı,” dedi bağırarak Hasan.

Vadinin dibine inmek için önlerindeki dik kayalığa bakıp durdular. İki metrelik dik bir yamaçtı. Abdullah, kayaya tutunarak aşağı indi. Ardından Hasan indi. Sonra Mızo indi. Mehmet, Sedef ve Bereket, inenlerin yardımıyla indiler.

Tümü aşağı inince sevindiler. Sevinçlerini bağıra çağıra ifade ettiler. Vadinin dibi su yatağıydı. Hala nemliydi. Kış ve baharda yağan yağmur suları, vadi içinde akıp Ferat ırmağına karışıyordu. Doğal, küçük kaya oluklarında, doğal göletlerde bahardan kalma sular vardı. Suların olduğu yerler çamurdu.

Sedef, başını kaldırıp gökyüzüne bakarken;

“Aboo ne kadar yüksek, gökyüzü dışında hiçbir şey gözükmüyor,” dedi.

“Bir kuyu gibi,” diyerek onu onayladı Bereket.

Tüm gözler gökyüzüne çevrildi. Gökyüzü sonsuz ve maviydi. Yer yer kümelenmiş ak bulutlar vardı. Vadinin sol tarafı metrelerce uzanan dimdik bir uçurumdu. Kayalık testereyle kesilmiş gibi dümdüz ve dimdik yukarıya doğru uzanıyordu. Kırmızı damgalı, yekpare kaya kütlesi heybetli, ürkütücü bir duvar gibi yükseliyordu. Dimdik, dümdüz duvarın çatlaklıkları arasında tutunan bodur çalılıklar, direngenliğin ve yaşam tutkusunun simgesi gibi inatla kayaya yapışıp kalmıştı. Kaya katmanları üst üste binmiş, her katman arasında kızıl kalın çizgiler yan yana, alt alta dizilmiş, uzanıp giden bir kızıl şeritti andırıyordu.

Vadinin sağ tarafı eğimli bir yamaçtı. Bu yamaçta kaya katmanları testere ağzı gibi arka arkaya dizilmişti. Kaya katmanları arasında kurumuş otlar, rüzgârda sallanıp duruyordu.

Başlarını kaldırıp gökyüzüne baktılar. Bulutlar ve bulutlar arasındaki mavilikler bir deniz gibi derinleşip gidiyordu. Tam tepede iki şahin süzülüyordu.

Vadinin dibini sularla aşınmış, düzleşmiş iri kayalarla doluydu. İki insan boyunu aşan kaya parçaları, üst üste yığılmış, öylece duruyordu. Kaya diplerinde, küçük su birikintilerinin etrafında nemli ve sulu yerlerde yeşil otlar vardı. Suların, yıllardan beri sürükleyip getirdiği taşlar, ilginç biçimler almış, kayalar aşınmış, düzleşmiş ve kayganlaşmıştı.

“Kaniya Bire’ye gidelim,” diyerek yürüdü Abdullah. Vadinin dibinde binlerce irili ufaklı taşlar arasında düşe kalka, taşlar üzerinde sıçrayarak bağıra çağıra yürüdüler. Vadi, derin bir tünel gibi Ferat’a doğru ilerliyordu.

Bir çul büyüklüğünde, havuz gibi derin bir su birikintisinin başında durdular. Suyun kenarındaki kurbağalar arka arkaya

varaklayarak suya atladılar. Mızo, eline bir çalı parçası alıp sudaki kurbağaları çıkarmaya çalıştı.

“Mızo kurbağa yakalayamaz,” dedi Hasan.

“Yakalar,” dedi Abdullah.

“Vallahi yakalayamaz,” dedi Sedef.

“Yakalayamaz,” diye söylendi Bereket.

“Yakalayamaz,” dedikçe Mızo, elindeki çalıyla suyun içinde kurbağa arıyordu.

“Yakalayacağım,” diye directti Mızo, elinde çalı suyun etrafında dönüp dolaştı.

“Sen kurbağa yakalayamazsın, haydi gidelim,” dedi Abdullah.

Yeniden taşlar arasında, nemli zeminde yürüdüler, düşe kalka yürüdüler, çamura, suya bata çıka yürüdüler. Taşların üstünde sıçrayarak kayalıkları dolanarak yürüdüler. Bir dönemece girdiler. Abdullah, birdenbire; “İncir var incir,” diye bağırdı. Vadinin sol yamacında; sarı, kızıl damgalı uçurum yüzlü kayalığın dibinde, yemyeşil kocaman bir incir ağacı gövdesi, bir kayaya yapışmış gibi duruyordu. Yüzlerce bodur incir kökü; yan yana ekilmiş gibi bir tek gövdeyi oluşturuyordu. Ağacın dibinde, yerlerde yüzlerce siyaha çalar, koyu mor renkli, küçük incir duruyordu. Kayalığın dibindeki toprak zeminde yüzlerce bodur incir dalı yan yana büyük bir gövde meydana getiriyordu. Ağacın dibi olgunlaşmış, kendiliğinden düşmüş, küçük siyaha çalar, mor incirlerle doluydu. Ağacın dalları incir yüklüydü.

En olgun incirleri koparıp yediler. Elleri, ağızları mor renge boyandı. Birbirlerine bakıp güldüler. Cepleri küçük mor incirlerle doldu. Birbirlerini kovalayarak bağıra çağıra yola devam ettiler.

Yamacın her iki tarafında şilan ile bodur dardağan ağaçları vardı. Çalılıkların üzerine yayılmış, kuş üzümü koparıp yediler. Küçük yabani elmalar, böğürtlenler, yabani asmalar, yabani

armutlar ve guvij yamaçlarda vardı. Vadinin dip noktalarında, su birikintileri arasında yürüdüler. Kaya diplerinde insan boyunu aşan uzun kuru otlar vardı. Su birikintileri içinde çürümüş ot kokusu geliyordu. Taşlar yosun ve küf tutmuştu. Düz dik kayalıklara inatla tutunmuş çalılıklar, mor damgalı, üstleri yeşile çalan, gümüş lekeli kayalar yan yana duruyordu.

Ne buldularsa her şeyin tadına bakıp geçtiler. Vadi doğal bir meyve bahçesi gibiydi.

“Gelin, bakın yukarda bir mağara var,” diyerek bağırdı Abdullah. Uçurumun en dik olduğu yerde, iki metre yükseklikte bir mağara gözüküyordu. Mağaranın ağzı dikdörtgendi. Önü, bir seki biçiminde dışarıya doğru çıkmıştı. Bodur bir incir ağacı, mağara kapısının bir kısmını kapatmıştı.

Hep birlikte yukarıdaki mağaraya bakıp durdular. Mağara gizemli ve çekici, bir hazine gibi orada duruyordu. Korku, kaygı ve merakla başlarını kaldırıp mağaraya baktılar. Mağara, kapkara ağzını açmış onlara bakıyordu.

“Acaba içinde ne var,” diye, söylendi Sedef.

“Çıkıp bakalım,” dedi Hasan.

“Tehlikelidir çıkmayalım, mağara mağaradır,” dedi Mızo.

“Çıkalım,” dedi Sedef.

“Çıkalım,”

“Çık...”

Bereket ile Mehmet iki metre yükseklikteki mağaranın kapısına bakıp sessiz kaldılar.

“Çıkıp bakalım hele içinde ne var,” dedi Abdullah. Mağaranın sol tarafındaki kayalığa tırmandı. Kaya çatlağı arasından fişkırmış, uzanmış incir ağacının dallarına tutunup çıktı. Ardından Hasan tırmandı. Birbirlerinin elini tutarak tümü mağara kapısının önündeki boşlukta durup içeriye baktılar.

Mağaranın, dikdörtgen biçimindeki kapısı, bir insanın eğilerek geçebileceği büyüklükteydi. İçerden küf kokusu geliyordu. Kapısı yosun tutmuş, yerde kurumuş otlar vardı. Kapı girişinden içeriye ışık sızıyordu. Önü yarı aydınlık, arkası kap karanlıktı.

“İçeri girelim,” deyip Abdullah, sessiz adımlarla mağaranın içine ilk adımı attı. Arkasından ikinci üçüncü adımı atarak sessizce ilerledi. Sonra ürkek adımlarla diğerleri girdi. Ürkütücü bir hava vardı. Mağaranın girişinde nefeslerini tutmuş, sessizce bekleyip dikkatli gözlerle mağarayı incelediler. Gözleri karanlığa alışınca, mağaranın duvarları görüldü.

Mağaranın içinde bir ses, bir hareket, korkuyla nefeslerini tutup olduğu yere çakılıp kaldılar. Abdullah, birdenbire, var gücüyle; “Heeeeyyyy” diye bağırdı.

Ses mağara duvarına çarpıp yankılandı. Sesle birlikte, yüzlerce, “pırrr” sesi birbirine karıştı. “Buda ne,” diye bir çığlık attı Sedef ile Bereket! En arkada bulunan Mızo dışarı kaçtı.

“Oturun oturun,” diye bağırdı Abdullah. Yere çömeldiler. Yüzlerce yarasa, mağaranın içinde hareketlendi. Karanlıkta başlarının etrafında yüzlerce yarasa uçuşup duruyordu.

Yerde çömelip beklediler. Bekledikçe mağaranın içini daha iyi seçmeye başladılar. Dikdörtgen biçiminde üç ayrı kapı, her biri yeni bir mağaraya açılıyordu. Mağaranın tavanında siyah isler vardı. Yakılmış ateşin külleri seçiliyordu. Sağında ve solunda kayaya oyulmuş, kaya mezarlığını andıran birer “curun” vardı.

Diğer üç mağaranın kapısı karanlık ve korkutucuydu. Yüzlerce yarasa, çığlık çığlığa başlarının etrafında uçuşup duruyordu.

“Çıkın, çabuk dışarı çıkın” diye bağıırıyordu, mağaranın dış kapısında bekleyen Mızo.

“Çıkalım,” dedi Sedef.

“Çıkalım!”

Arka arkaya dışarı çıktılar. İçerde yüzlerce yarasa çığlık çığlığa uçuşup duruyordu. Vadiye indiler. Taşlar arasından düşe kalka, bağıra çağıra, Kaniya Ayno'ya doğru yola devam ettiler. Vadi sağlı, sollu iyice genişliyordu. Sol taraf hep uçurumdu. Sağ taraf, daha eğimli bir yamaca dönüşüyor, Ferat ırmağına doğru uzayıp gidiyordu.

Vadinin genişleyen sol yamacında, büyük berrak buz gibi bir su çıkıyordu. Köylüler suyun önünü, büyük taşlarla çevirip doğal bir gölet haline getirmişlerdi.

Ceplerindeki incir, yabani elma, dardağan, kuş üzümünü çıkarıp suyun içine koydular. Kendileri de elbiseleriyle suya girdiler. Kahkahalarla bağırıp çağırdılar. Düz kayalığın üzerinde oturup hayal kurdular. Hayallerini süsleyip birbirlerine anlattılar.

“Urfa’da, Antep’te çok insan varmış, her taraf insanlarla doluymuş. İnsan içine girse hemen kayıp oluyormuş. Artık bir daha babasını annesini bulamazmış. Urfa’da, Antep’te öyle dükkânlar çokmuş, öyle dükkânlar çokmuş, bütün dünya alsa da bitmezmiş. Her şey o dükkânlarda varmış. Elbiseler, ayakkabılar, lokumlar, şekerler her şey varmış,” dedi Sedef.

“Urfa’da çok evler varmış. Her evin içinde bir mağara varmış. Bu mağarada cinler periler yaşıyormuş. Ev sahibine karışmıyorlarmış. Hırsızlık için girenlere saldırıyorlarmış. Beyaz taştan çok büyük konaklar varmış,” dedi Hasan.

Anlata, anlata yoruldular. Yorulup ayağa kalktılar.

Sol yamaçtaki patikadan yoldan yukarı çıkıp geldikleri yolun ters istikametinde, bir yay çizerek Hamurkesan harabesinin yanından geçtiler.

Gün batmadan önce Amara’ya vardılar. Mehmet ile birlikte, evin kapısından içeri girene kadar, kafasında yüzlerce yarasa uçuşup duruyordu. İçeri girince, Üveyiş;

“Oğlum şimdiye kadar neredeydiniz,” diye her zamanki gibi sertçe çıktı.

“Bira Ayno’ya gittik.”

“Haydi, içeri girin, şimdi acıkmışsınız, bir daha bu kadar geç kalmayın,” dedi.

Ömer akşam tarladan eve geldi. Üveyiş, damın üzerine bir çul serdi. Bulgur pilavı ile ayrıran çorbası yapmıştı. Ömer, Üveyiş, Havva, Ayn, Abdullah Fatma ve Mehmet, sofranın başına oturdular. Osman, vızıldayarak ağlıyordu.

“Baba yarasaların kuşlar gibi neden tüyleri yok,” diye sordu merakla Abdullah.

“Oğlum yarasa da nereden aklına geldi,” dedi Ömer.

“Baba, bugün bir mağaraya girdik, içi yarasa doluydu,” dedi.

“Demek ki içi yarasa doluydu ha! O tür yerlere girme oğlum, tehlikelidir. İçinde yıılanlar, zehirli böcekler var.”

“Baba yarasalar neden gece uçuyorlar?”

“Oğluma yarasa meselesini, Hz. Süleyman’ın bir hikâyesiyle anlatayım,” dedi Ömer.

“Derler ki, kuşlara, cinlere, perilere hüküm eden Hz. Süleyman, tacı ve tahtıyla birlikte, çok güzel bir kadın olan Saba Melikesi Belkıs’ı, yanına getirtmiş. Kuşların, cinlerin, perilerin kralı Süleyman, ona âşık olunca, kuş tüyünde bir yatak yapmak istemiş. Tüylerini yolmak üzere, bütün kuşları yanına çağırmış. Kuşlar emre uyup gelmişler. Çok güzel renkli tüyleri olan aceleci yarasa; ‘işim var, çocuklarım yuvada aç bekliyor,’ demiş, tüylerini yolup geri dönmüş. Baykuş çağrıya direnmiş gelmemiş. Süleyman, Hüthüt kuşunu gönderip zorla getirip sorguya çekmiş.

‘Ey baykuş, neden hububat yemezsin,’ demiş Süleyman.

‘Ey Allah’ın elçisi; Âdem ile Havva o hububatı yiyip dünyaya sürüldükleri için yemiyorum,’ demiş baykuş.

‘Peki, neden su içmiyorsun?’

‘Ey Allah’ın elçisi, Nuh kavmi suda boğulduğu için ben de suya tövbe ettim.’

‘Ya niçin mamur yerlerde değil de viranelerde yaşıyorsun?’

‘Harap yerler, Allah’ın sahipsiz mirasıdır, ben insanların sahip olduğu binalara konmam.’

‘Viranelerde neden ötersin?’

‘Ey altına, mala mülke tapanlar, bulunduğum viraneyi görüyor musunuz, gün gelecek siz de böyle virane olacaksınız, ibret alın derim onlara.’

‘Evlerin üstünden uçarken niçin ötersin?’

‘Ey insan kızı, insanoğlu arkada bu kadar ölüm, kan ve zülüm bırakmışken; önünde bu kadar acı, keder, açlık yoksulluk dururken; hangi vicdanla keyif çatarsın buna şaşarım, derim onlara.’

‘Neden gündüz uyup gece hiç uyumazsın?’

‘Ey Allah’ın elçisi; gündüz insanın kine öfkeye yenilip zulmün çoğaldığı andır. Uyurum ki gözlerim zulme tanık olmasın.’

‘Peki, şafağa dek neden ibadet edip durursun?’

‘Ey insanlar, ölümün kardeşi uyku ve gafleti bırakıp uyanın artık derim.’

‘Niye benim emrime uyup gelmedin?’

‘Ey kuşların efendisi, biz kuşları soğuktan, sıcaktan koruyan tüylerimizden başka bir şeyimiz yoktur. Onu da alırsan bu kış kıyamette hepimiz telef olacağız, senden hiç merhamet, vicdan, acıma yok mu,’ demiş baykuş.

‘Ey kuş, insanlar seni uğursuz sayarlar. Sen, seni uğursuz sayanlardan daha uğurlusun. Sen kendi benzerlerinin haklarını iyi savunuyorsun, bundan böyle tüm kuşların bayı, sen olacaksın;

adın da bay-kuş olacak,’ demiş Süleyman. Sonra baykuş sayesinde tüm kuşları azad etmiş.”

“Ya yarasa,” dedi Abdullah merakla.

“Yarasanın çok güzel renkli tüyleri varmış. Gündüzleri uçuyormuş, çok yükseklerde uçuyormuş. En güzel yeşil vadilerde yaşıyormuş. Yalnız bir kusuru varmış.” dedi Ömer.

“Neymiş baba kusuru?”

“Çok aceleciymiş oğlum. Acele ettiği için tüylerini kaybetmiş. Tüylerini kaybettiği günden beri, güzel yeşil vadileri, ağaç dallarını bırakıp mağaraların karanlık deliklerine gizlenerek yaşamaya, geceleri çıkıp avlanarak hayatını sürdürmeye başlamış,” dedi Ömer.

“Acele etmeseydi, o da diğer kuşlar gibi tüyleriyle geri dönecekti.”

“İşte oğlum, sen, sen ol, hayatta asla aceleci olma! Hafif akıl, her zaman ağır yükür. Akıl ile hareket ederek sabrı öğreneceksin. Acele etmek, kalburla su toplamaya benzer. Hz. Eyüp gibi sabırlı olursan her zaman kazanırsın,” dedi Ömer.

Derken, gece ilerledi, ay battı. Üveyiş, yatakları yere serdi. Her biri, bir köşede karanlıkta kıvrılıp yattı.

Her gün, yeni bir başlangıçtı. Her başlangıç aşınaydı. Amara’da, tüm günler ve işler, sanki birbirini tekrarıydı. Sabah erken kalkmış, durmadan çalışıyordu. Bakışlarında yenilgiyi kabul etmeyen, derin bir öfke dışa yansıyordu. Uzun, kızıla çalan lüle lüle saçları, başındaki beyaz örtünün altında, beline kadar uzanıyordu. Beyaz teni, yuvarlak geniş yüzü ile uyum halindeydi.

Saçlarına; “gulî” bağlıyordu. Gulî; siyah, ince ve zarif pamuk iplikten yapılmış, süs olarak arkadan saça örülerek bağlanan, bele

kadar inen, yapma saç beliğiydi. Saçın devamı olarak belden aşağıya kadar sarkıyor, ona bir çekicilik kazandırıyor. Gul'nin arkadan saç bağlandığı yerde, altın sarısı sırma ipliklerle süslenmişti. İlerleyen yaşına rağmen, hala alımlı ve gösterişliydi.

Sabah işlerini bitirmiş, elinde dışı kızıl bakır, içi kalaylı, ay parlaklığında iki bakraç, iki koluyla, iki kovayı dengeleyerek eve doğru gidiyordu. Su kovalarını, “Bîrê Berpînê” sarnıcında doldurmuştu.

Bîrê Berpînê; düz yekpare kayadan oyulmuş, yere gömülü devasa bir su sarnıcıydı. Tüm Amara, bir yıl boyunca, içmek için, içi kalaylı bakraçlarla, bu sarnıktan evine su taşıyordu. Su yine de bitmiyor, güz yağmurları yağana dek herkese yetiyordu. Ağzı küçük, karnı çok büyük ve şişikti. Ağızdan itibaren birdenbire içe doğru kavisli, devasa geniş, büyük bir göbek oluşuyordu. Metrelerce derindi. Dibe doğru indikçe; yaygın, geniş göbek yeniden daralıyor, yekpare kayaya gömülmüş, devasa bir su küpünü andırıyordu.

Sarnıcın ağzına, tahtadan ilkel bir çıkırık-makara sistemi yapılmış, başına; “dewl” denilen, kuyu kovası bırakılmıştı. Şeridin bir ucu, dewlin ağzına, diğer ucu ise makara sistemine sağlamca bağlanmıştı. Tüm Amara kadınları, bu “dewl” ile su çekip kovalarını dolduruyordu. Su çekmek ve eve taşımak kadınların işiydi. O güne kadar erkeklerin kova ile evlere su taşıdığı görülmemişti. Sarnıcın ağzı, itinayla yapılmış, yıllarca su çeke çeke, şerit kuyunun ağzında derin izler yaratmıştı.

Meşe ağacının gölgesinde, çocuk alayı ile birlikte bilye oynuyordu. Amara'da kız erkek çocuklar, dokuz on yaşlarına kadar birlikte oynuyor, sonra ayrılıyorlardı.

Erkekler daha çok sert, kırıcı, güç isteyen üç adım, kuvvet taşı, çırê-pîrê, horê, dama, dokuztaş gibi oyunlar oynarken kızlar ise

adım adım evlere çekilerek saklambaç, “malik”(evcilik), “şîvik”(yemekcik), tek ayak üzerinde kule atlama, sek sek, “bükük”(gelincik) gibi oyunlar oynuyor, tahta ve çaputlarla bebekler yapıyordu.

Erkek çocuklar, büyüdükçe, erkek olmanın işareti sayılan Ferat’ta yüzme, kuş avlama, yılan öldürme gibi şeylerle uğraşıyordu. Sanki oyun değil de gelecekteki gerçek rollerine hazırlanıyorlardı. Yaşam yolları önceden çizilmiş ve belirlenmişti. Bu çizilmiş ve belirlenmiş yollardan yürüyerek daha önce denenmiş, yaşanmış aynı yaşam tarzına ulaşıyorlardı.

Üveyiş, elinde su dolu iki bakraç, iki koluyla kovaları dengeleyerek eve doğru gidiyordu. Taa uzakta gelen Üveyiş’i fark etti. Hiçbir şey söylemeden, oyunu bırakıp ona doğru koştu. Oyun yarıda kaldı. Arkadaşları arkasından baka durdular. Mehmet de ona bakıp arkasından koştu. Üveyiş; su dolu bakraçları sokağın ortasında yere bıraktı. Abdullah, nefes nefese; “Su,” dedi.

“Oğlum yavaş ol, biraz soluklan, sonra iç!”

Kovanın başına çömeldi. Kalaycı Ramazanın kalayladığı, içi gümüş parıltılı kovayı, hafif eğerek içmeye başladı. Suyu içti, içti yine içti!

“Oğlum yeter, fazla içme, karnın şişecek,” diyerek uyardı.

Mehmet, ona bakarak aynı hareketi yaptı.

Abdullah, meşe ağacının altındaki arkadaşlarına doğru koştu.

Üveyiş, elinde su dolu iki bakraç, eve doğru yürüdü.

XVI

Doğu ufku, git gide kızılışıyor, son yıldızlar, gözden kaybolup gidiyordu. Dalları tüm avluyu kaplamış, dut ağacının üzerinde serçeler, ortalığı velveleye veriyordu.

Üveyiş, herkesten önce uyanmıştı. Ocaktaki külleri temizleyip eski bir tenekenin içine doldurdu. Her sabah, avlu duvarının dibindeki köşeye döktüğü, eski küllerin üstüne boşaltıp geri döndü. Horozlar, ötüyor, tarlalara gidenlerin sesleri, sabahın sessizliğinde eve kadar geliyordu.

Ömer uyandı. Yanındaki yastıkta hala Üveyiş'in sıcaklığı vardı. Giyinip avluya çıktı. Ardından Abdullah, Mehmet, Ayn, Havva uykulu gözlerle avluya çıktılar. Arka akaya verip alaca karanlıkta tarlaya gittiler.

Evin eşliğinde, ilk ışık huzmesi, sıkıştırılmış toprak zemine düşerken Üveyiş, işlerini bitirmiş, öğle için hazırladığı yemeği, evde sepetin altına koydu. Fatma ile Osman'ı eşeğe bindirip tarla yoluna düştü.

Gün doğmadan, serin havada çalışmaya başlamışlardı. Güneş yükselmiş, sıcaklık giderek artıyordu. “Köy yerinde yolma gereklidir. Buğday, mercimek, darı, arpa, bağ bahçe olmadan yaşam olmaz, ama bununla bir ömür tüketilemez ki,” diye düşünüyordu Abdullah, kavurucu sıcaklığın altında yolma yollarken.

Şafaktan beri durmadan yolma yoluyor, durmadan kan ter içinde çalışıyordu. Çalışırken kendi kendine; “bir ömür, bütün bir ömür böyle geçirilemez ki,” diyerek kendi kendine tekrarlıyordu. Çalışırken kardeşlerini de ısrarla çalıştırıyor, kendini hissettirmek için;

“Çalışacaksınız, bu evde herkes yiyor, herkes çalışacak! Haydi, sen de çalış, oyalanma, öğleye az kaldı,” dedi Ayn'e bakarak.

“Senin de gücün bir tek bana yetiyor,” diyerek sesini yükseltti Ayn.

Ömer ile Üveyiş yan yana, elleri nasır bağlamış, sarı sıcaklığın altında mercimek yoluyorlardı. Güneş tepelerine doğru

yükseldikçe sarı sıcak bunaltıcı etkisini daha da gösteriyordu. Toprak, kızıl ve yakıcıydı! Güneş sarı, altın gibi sapsarıydı. İkisinin yan yana böyle susup sessiz çalışması garip görünüyordu. Sarı sıcak yükselip tam tepelerine gelince, güneşe bakıp; “Haydi, eve gidelim,” dedi Ömer.

Abdullah, bir zamanlar Ömer’in daha çocukken yaptığı gibi, arakalarında bıraktıkları desteleri aceleyle topladı. Xorum-balya-haline getirdi. Rüzgârın uçurmasın, kalıp tutsun diye üzerine birer taş bıraktı.

Yaşam ile tarla birleşmiş, onlar eski püskü elbiseler içinde gün boyu çalışıyorlardı. Bir an önce ürünlerin tarlalarda toplanması gerekiyordu. Zamanında biçilmeyen, toplanmayan ürün kuşa, çekirgeye, süneye, hayvanlara yem olup gidiyordu. Geri kalanını da sarı sıcak kasıp kavuruyor, bir yıllık emek boşa gidiyordu. Amara Köylüleri, çoluk çocuk, canla başla çalışıp ekinleri topluyordu. Zamanında toplayamayanlara, imece usulü destek sunuluyordu.

Abdullah, artık birçok işte Ömer’e yardım ediyor, yazın kavurucu sıcaklığında yolma yoluyordu. “Benim oğlumun üzerinde hızlı, temiz yolma yolan kimse yok,” deyip Ömer sevincini dile getiriyordu. Abdullah, yolmayı kusursuz yapıyordu. Çalışma tarzı sonuç alıcıydı. Taş toplama, pamuk toplama, yabani otları ayıklama, bağ-fıstık bekçiliği, yolma işlerinde hep en iyi yapandı.

Tuttuğu, hiçbir işin peşini bırakmıyor, pes etmiyordu. İşin bütün gereklerini yerine getirdikten sonra yeterli olup olmadığına karar veriyordu. Bir işi yapmaya soyunurken denemeden; “ben yapamam, bu olmaz, sıkıldım,” demiyordu.

Abdullah desteleri toplarken Üveyiş ona yardım etmek için ayağa kalktı. Uzaklara, çok uzaklara bakıp; “Ortalıkta hiçbir canlı yok,” dedi.

“Yer ile gök birleşmiş, sarı sıcakla kaynaşmış,” dedi Ömer.

“Hayvanlar bile sıcaklıktan gölgeye sığınmışlar,” dedi Üveyiş.

“Sanki gökyüzünden ateş yağıyor, baksana toprak tutuşmuş, insanı yakıyor, aslında gökyüzü ile toprak arasında çok belirgin bir hat kalmamış,” dedi Ömer, Üveyiş’e bakıp eve doğru yola çıkarken.

“Öğle sıcağında yürürken dikkatli olun, yanlışlıkla yılanı basarsanız, Allah korusun, birdenbire azgınlaşıp saldırırlar,” dedi Üveyiş, uyarıcı bir sesle.

“Bu sıcakta, yılanlar bile toprağın altına çekiliyorlar, bir tek çekirgeler, kertenkeleler ve sivrisinekler kalmış,” dedi Ömer.

“Allah kahretsin, sivrisinekler her zaman ortalıkta vızıldayıp duruyorlar,” dedi Üveyiş.

“Allah, hiçbir şeyi boşuna yaratmamış,” dedi Ömer.

“Boş, zehirli ve zararlı dediğimiz şeylerin bile belki de bir yararı vardır,” dedi Üveyiş.

Abdullah, onların konuşmasını dinlemiyor, durmadan önlerinde yürüyen yüklü deveye bakıyordu. Eğri büğrü sırtına keçeden yapılmış, bir “havut,” havutun üstünde bir harman yerini dolduracak kadar yeni biçilmiş arpa yüklenmişti.

Yük taşıyan, boynu eğri büğrü, gözü şaşı, ağzı köpüklenmiş bir deve, sarı sıcağın altında, sanki köhne, merhametten uzak, yoksulluğun keskin, acı utancını taşıyan, feodal bedevi Arap çağından kopmuş, susuz, kızıl, kızgın, kum çölleri ve vahalarının özlemine sahipti.

Uzun boylu, kirli, seyrek sakallı, kıvrıkcık saçlı siyah bir Arap, başında kefiye ile egal, üstünde uzun entarisi, kendi yöre

ezgileriyle esrik, yaza uzanmış, emekçi eller ve doğulu kurnazlığıyla, devenin yularını tutmuş, Xrawêsor mıntıkasındaki patika yoldan Amara'ya doğru ilerliyordu.

Yol boyu, taş ve kayalıklardaki gri yeşil yosunlar; kurumuş, çatlamış, kel kel olmuştu. Sarı sıcaklığın amansız ve acımasız baskısı altında erken kurumuş, bodur yoncaların arasında yılan ve kertenkeleler sürünüyordu. Deve yürürken uzun eğri boynu, ikide bir yol kıyısındaki alıç, kenger ve deve dikenlerine uzanıyordu. Dişleri çürümüş, kemikleri erimiş, zayıf, çelimsiz, uzun boylu Arap, ona kızılıyordu.

Güneşin, en ince titreşimlerle keskin, sıcak, parlak sarılıklar düşürdüğü siyah teni terlemiş, sabah, akşam harıl harıl tarladan harman yerine, gölgesini taşır gibi yük taşıyordu. Ağır, bunaltıcı, sarı sıcaklığın altında, Ferat vadisi ile Karadağ'da esecek rüzgârı yüreğinde hissediyor, akşam serinliğini düşlüyordu.

Arap'ın elindeki eskimiş yuların üzerine, özenle işlenmiş, incik boncuklar vardı. Abdullah, sarı sıcakta pür dikkat deveye bakıyordu. Adam yürüyor, deve onu izliyordu. Yürüdükçe, yanaklarına takılan zil ve çanlar uyumlu bir ses çıkartıyordu.

Öğle sıcaklığından bunalmış, önlerinde yürüyen Arap, elinde devenin yuları harman yerine yöneldi. Harman yerine varınca, deveyi çökertmek için yularını aşağıya doğru çekerek; "İğr, ığr, ığr," dedi emredencesine. "İğr ığr," denilince, deve durduğu yerde biraz hareketlendi. Sallana sallana önce ön ayaklarını dizlerinden büktü, sonra arka ayaklarını altına çekip çöktü. Arap ipleri çözüp yükü indirmeye başladı.

Harman yerinde devenin sırtında yükü boşaltan, tipi değişik, gizemli siyah adama garip bakışlarla baktı.

"Baba, bu adam niye kendi köyünde çalışmıyor, bizim köye gelmiş," dedi Abdullah.

Ömer, oğluna baktı, biraz düşündü. Sonra harman yerinde deveyi çökertip yükünü boşaltan adama baktı.

“Oğlum, bu adam çevre köylerdeki bir Arap’tır. Tarlası olmayan Araplar, yaz aylarında, hububat karşılığında, Kürt köylerinde yük taşımacılığı yapıyorlar. Bu adam da tarlada biçilmiş buğday, arpa ve mercimekleri devesiyle harman yerine taşıyor,” dedi.

Derken harman yerini geçip köye yöneldiler. Üveyiş, Abdullah ile Ömer’in konuşmasını ilgiyle dinliyordu. Güneş, beyaz buğulu, kerpiç yapılı, toprak damları sarmış durmadan ısıtıyordu.

Konuşa konuşa köyün içine girdiler. Öğle vakti sarı sıcak kasıp kavuruyor, köpekler dilleri bir karış dışarı çıkmış, duvarların gölgesine sığınmış, hayvanlar ortalıkta yitip gitmiş, kuşlar ağaç dalları arasına sinmişti. Sarı sıcak altında bedenleri terden sıırıslam olmuş, gün doğmadan tarlaya gitmiş durmadan mercimek yolmuşlardı. Tarla eve yakındı. Öğle sıcağında evde dinleniyor, öğle sonrası tekrar gidiyorlardı.

Eve ulaşır ulaşmaz, Abdullah ilkin bakır tası alıp Üveyiş’in yaptığı su küpüne yöneldi. Suyu doldurup arkasında bekleyen Ömer’e uzattı.

“İç oğlum iç, su küçüklerindir,” dedi. Abdullah, su dolu bakır tası bir dikişte kafaya dikti. Tası tekrar küpe daldırıp içti. Bir tas daha içti. Karnı doydu, gözleri doymadı. Bir tas daha içti. Suyu içince biraz rahatladı, bedeni gevşedi, yüzünde belli belirsiz bir sevinç dalgası yayıldı. Mutlu oldu. O an yaşam, sudan ibaretmiş gibi düşündü.

Ömer’de bakır tası eline aldı. Seramik küpe arka arkaya daldırıp içti. “Çok şükür, su olmasaydı acaba biz ne yapardık,” dedi kendi kendine seslice. Havva, Mehmet arka arkaya bakır tası alıp sırayla içtiler.

Üveyiş, tereyağında bulgur pilavı yapmış, yanında ayran vardı. Abdullah hızlı seri, büyük bir iştahla yiyordu. Üveyiş'in yaptığı yufka ekmeği, bulgur pilavı ve ayran ona haz veriyordu. Sanki daha çok çalışmak için daha çok enerji biriktiriyor, durmadan yiyordu.

Amara'da günlük yaşam; bir tas su, bir tabak bulgur, bir ekmek ve ayrandan ibaretti!

XVII

Amara; üç tarafı kıraç, kayalık, taşlık, susuz, verimsizdi. Bir tarafı yumuşak, kızıl verimli topraktı. “Üzüm, üzüme baka baka kararır,” misali, toprağa baka baka toprağa benzeşmiş kıraç tarla gibi verimsizleşmişlerdi. Bütün yaşamları topraktı. Yıl dört mevsim, yaz kış ayrımı yapmadan, yırtık, kirli, yamalı elbiseler içinde toprakla uğraşıyorlardı. Ruhları, düşleri, düşünceleri, duyguları, yürek ve bedenleri âdeta toprakla özdeşleşmişti. Amara toprağı gibi üç yanları kıraç, taşlık ve verimsizdi. Sürekli birbirleriyle uğraşüyor, didişiyor, çatışıyor, dedikodu yapıyorlardı. Hiçbiri, bir diğerrinin öne çıkmasını, kendisinden daha güçlü olmasını istemiyordu. Bir karış tarla için, bir tavuk ya da su sırası yüzünden kıyameti koparıp taşlı, sopalı kavgalara tutuşuyor, birbirlerine küfürler savuruyorlardı. Adaleti, eşitliği, hak ve hukuku, sopayı elinde tutan belirliyordu. Aydınlıkta yan yana geldiklerinde birbirlerinin yüzüne gülüyor, karanlıkta birbirlerinin arkasında ateş püskürüp ver yansın ediyorlardı.

Bir yanları vardı ki yumuşak, kızıl, bereketli ve verimli toprak gibi çekici, merhametli, üretkendi. Sürekli çalışıp emek veriyorlardı. İçlerinden biri zora düştüğünde el birliği ile yardımına koşup dayanışmaya giriyorlardı.

Kendileri yoksulluğu, açlığı yaşarken gelen tanrı misafiri için her şeylerini sofraya taşıyorlardı. Çelişki ve bilmece yüz yıllardan beri sürüp geliyordu.

Her cuma günü, hiçbir şey olmamış gibi camiye gidip yan yana Müslim'in arkasında saf tutup namaz kılıyor, Allah'a yakarıyorlardı.

Bir cuma günü camiden çıkarken ayı kılıklı adam Ömer'e yanaşıp sert, tehditkâr bir sesle;

“Sen bir daha tarlamin kenarından öküzlerini geçirmeyeceksin,” diye bağırdı.

“Orası tarlama giden yoldur, başka yol yok ki,” dedi Ömer.

“Karışmam, aşağıdan dön git tarlana, benim tarlamin sınırından geçmeyeceksin,” dedi iri yarı, ayı kılıklı adam tok ve tehditkâr bir sesle.

“Aşağıdaki yol çok uzak, başka da yol yok,” diye belirtti Ömer.

“Aşağıdaki yol uzak, ama beni ilgilendirmez, senin sorunun,” dedi adam umursamaz alaycı bir tavırla.

Camiden çıkanlar etrafında birikip tiyatro izler gibi onları izlediler. Biri ara yolu bulmaya çalışarak;

“Yoldan geçerken öküzlere dikkat etsin, ekine zarar vermesin,” dedi.

Diğeri, ayı kılıklı adamın haksız olduğunu ima ederek;

“Adam tarlasını sürmek zorundadır,” dedi.

“Başka yol yok ki, aşağı yol çok uzak,” dedi bir diğeri.

“Bir daha geçmeyeceksin, geçersen senin yedi sülaleni,” diyerek hiddetlendi ayı kılıklı adam.

“Küfür etme ahlaksız adam,” dedi öfkeyle Ömer.

Köylüler sağda solda birer, ikişer toplanmış, Ömer ile ayı kılıklı adamın kavgasını izliyordu.

“Ömer zavallı, güçsüz ve yalnızdır. Bu adamla baş edemez ki. Oğlu Fırdo gibi belalı...”

“Biliyor Ömer’in arkası, kimi, kimsesi yok, böyle pervasız davranıyor.”

“Ömer’i gözü kesiyor ya onun için horozlanıyor.”

“Başkası olsaydı yapabilir miydi?”

“Ayı kılıklı adam, korkağın tekidir. ‘Hişt,’ desen kaçacak, ama kimin gücü kime yeter dünyası işte.”

“Ömer de aşağıda biraz dolansın tarlasına gitsin!”

“Ne olacak, biraz zaman alacak işte.”

Ayı kılıklı adam hışımla Ömer’in üzerine yürüdü. Ömer saldırıya karşı elini kaldırıp savunmaya geçti. İri yarı, ayı kılıklı adam, Ömer’i alıp bir çırpıda yere yatırdı. Tüm ağırlığıyla üzerine çullandı.

Abdullah şaşkın şaşkın olup bitenleri izliyor, ne yapacağını bilmiyordu. Ömer’in ayakları adamın altında çırpınırken;

“Oğlum Abdullah koş evde bıçağı getir, koş durma bıçağı getir,” diye bas bas bağırıyor, yakası açılmadık okkalı küfürler savuruyordu. Küfür ettikçe ayı kılıklı adam, daha çok saldırganlaşıp Ömer’i hırpalıyordu. Ömer, canı acıdikça daha çok küfür edip bağırıyor, ayakları havada çırpınıyordu.

Bir iri yarı adama, bir babasına baktı. Bıçağı getirip getirmeme konusunda bir tülü karar veremedi. Ömer’in ellerini, mengene gibi tutmuş, altına almıştı. Sadece ayakları havada çırpınıyordu.

“Şimdi bıçağı getirirsem, adam ellerini tutmuş, babam bıçağı alıp adama saplayamaz ki! Eline bıçağı alsa adama gücü yetmez ki! En iyisi bıçağı getirmemek... Büyürsem, babam gibi zayıf olmayacağım. Ben büyürsem bu adamı altına alıp döveceğim, kafasını kıracağım. En iyisi bıçağı getirmemek,” diye düşündü.

“Ben büyürsem, babamın intikamını alacağım. Babam gibi güçsüz olmayacağım.”

“Oğlum Abdullah koş, çabuk evden bıçağı getir, koş bıçağı getir,” diyen Ömer’in sesi kafasında yankılanıp duruyordu. Tüm köy toplanmış kavgayı izliyordu.

“Bıçağı getirsem de babamın gücü bu adama yetmez ki, babam çok güçsüz, gücü adama yetmez. Ben büyürsem bu adamı çok döveceğim. Oğlu Fırdı’yu dövdüğüm gibi döveceğim. Büyüyünce bu ayı gibi adamı, altıma alıp kafasını kıracağım. Döveceğim, hiç kimse elimden alamayacak. Yalvarsa bile onu bırakmayacağım,” Sonra, “ama çok yalvarırsa belki düşünürüm,” dedi kendi kendine.

“Koş oğlum Abdullah koş, çabuk evden bıçağı getir...”

“Olmaz, bıçağı getirsem de babamın gücü bu ayı gibi adama yetmez ki,” diye düşündü. Kalabalıkta, adamın altında çırpınan Ömer’in ayaklarına baktı. “Babam, Ömer babam, neden bu kadar yalnız ve güçsüzdür?”

“Oğlum Abdullah, koş bıçağı getir,” diye tekrar bağırdı Ömer öfkeyle.

Ömer, Abdullah için hala gizemli görünmez bir güçtü. Güç yenildikçe kafasındaki gizem de çözülüyor, bıçaklı çözümünü benimsemiyordu.

Derken birkaç saniye içinde büyük bir dalgalanma oldu. Köylüler, birer ikişer hareketlendiler.

“Ayıptır, yapmayın, etmeyin...”

“Bir yol için bu yapılır mı?”

“Allah’ın yolu ikinize de yeter.”

“Bırakın ayıptır yapmayın.”

“Bu işi cemaat çözsün.”

Birkaç adam ayı kılıklı adamı tutup Ömer'in üstünden kaldırdı. Ömer, başı yüzü kan içinde durmadan; "bırakın beni, bırakın beni, bu alçak adamı, imkânı yok bu o... çocuğunu öldüreceğim," diye bağıyordu.

"Küfür etme, yeter ayıp küfür etme," diyerek Ömer'i kavga yerinden uzaklaştırıp eve doğru götürdü Müslim.

Ömer eve doğru yönelirken Üveyiş'i düşünüyordu. Erkeklik gururu zedelenmiş, yenilmiş, onuru kırılmış ruh haliyle; "bıçağı getirin, bıçağı getirin ben bu adamı öldüreceğim," diye bağıyor, durmadan küfürler savuruyordu. Abdullah susmuş, üzgün üzgün Ömer'in arkasından eve doğru yürürken; "gücün yetmeyecekse böyle kavga etmeyeceksin, kavga edersen de yenilmeyeceksin, yenilmektense kavga etmemek daha iyidir... Ben büyürsem babamı döven bu adamı döveceğim, döveceğim, bir daha dövüp kafasını kıracağım," diye düşünüyordu. Ömer'e bakıp; "Babam, Allah yolunda zavallı, yalnız ve güçsüz bir adamdır," diyerek üzülüyor, ona acıyordu. Haksızlığa karşı içindeki kin ve öfke daha da büyüyordu.

Büyüdükçe, köydeki çelişki ve çatışmaları daha iyi kavırıyordu. Geçmişte başlayıp devam eden kan davalarını da öğreniyordu. Köylülerin, ömrü küçük basit şeyler yüzünden kavgayla geçiyordu.

Üveyiş'in Amara'da kavga etmediği tek bir kişi yoktu. Her zaman açık bir isyan içindeydi. Abdullah, bu bağırma, çağırma ve küfürler karşısında sıkılıyor, utanıyor, bazen; "Keşke benim böyle zayıf bir babam, kavgacı, küfür edip her şeye itiraz eden bir anam olmasaydı. Annem, herkese karşı nasıl böyle isyan ediyor," diye düşünüyordu. Üveyiş'in isyancılığı, ani bir patlama haliydi. Bağırıp çağırma ve küfür etme, hiçbir sonuç vermiyordu. "Ben

ikisi gibi de olmayacağım... Zayıf, güçsüz olmayacağım, bağırın, çağırın küfür eden de olmayacağım,” diyordu kendi kendine.

Ömer, tek başınaydı. Yalnız, yapayalnızdı! Bir babadan, bir dededen, bir atadan tek başına kalmıştı. Yalnız ve kimsesizdi. Aşiretten kopmuş, yalnızlaşmış ve güçten düşmüştü. Yalnız, kendi halinde bir insandı. Aşiretten, aşiret reisinden kopmuştu. Ağadan kopmuştu. Mir’den kopmuştu. Bey’den kopmuştu. Aşiret, ağa, bey, mir güçtü. Ömer, güçten kopmuş, güçsüz ve yalnızdı. Aşiret bir koruma kalkanıydı. Kendi üyesini kendi içinde eziyor, sömürüyor, ama dışa karşı koruyordu.

Aşiret bir sosyal kimlikti! Ömer, aşiretten koptuğu için bu kimlikten de kopmuştu. Koptuğu için piramidin en altında, en dipte yaşıyordu. Aşiretten kopmuş, Kurmanc olmuştu. Kurmanc; yalnız olmak ve en dipte bir başına yaşamaktı. Yeni bir sıfat, yeni bir yaşam, yeni bir kimlikti. Yeni kimlik, ana rahminde daha çok güçsüz, geleceği belirsizdi. Ömer, aşiretten kopmuş, kararlarını kendisi veren, emekçi özgür bir bireydi. Kendi emeğiyle geçinen ve yaşayan özgür bir köylüydü. Gün yirmi dört saat tarlada, ekinde, bağda, fıstıkta çalışıyordu. Çalışma bir kurtuluş ve güç olma kapısıydı. Çalışma ve emek kutsanmış, en yüce değer olarak yüceltilmişti.

Feodal aşiret ilişkilerinde çalışma ayıplanmıştı. Çalışma; güçsüz, yalnız, yiğit olmayanın işi, gücüydü. Talan etmek, el koymak, talan uğruna ölmek ve öldürmek, bunun için cesur olmak yiğitlikti. Yiğitlik güçtü. Gücünü aşiretten alıyordu. Talan eden, çalan, el koyan yiğitti. Ömer, yiğitlikten, talandan kopmuş, Kurmanc haline gelmişti. Kurmanc, hala açığa çıkmamış, yeni bir ilişki odağı, yeni bir güç dinamiğiydi.

Ömer, yine de bir güçtü. Gücünü inancından alıyordu. Ahlakıyla yedi emin kişiydi. Dine sığınan tek başına bir güçtü.

Kendi yaşam ilkelerini, kendi gücüne göre belirlemiş, dürüst, sessiz, kendi halinde, namazında niyazında ilke sahibiydi. Güçsüzdü, ama aynı zaman da bir güçtü. Halk arasında yedi emin güvenilir kişi güçtü. Güvenilir olmak, namazında niyazında olmak, yalan söylememek, kimseyi kandırmamak güç olmaktı.

İnsan ve yaşam karşısında ilkeliydi. Türkmen ve Ermeni dostları vardı. Onlarla alış verişini yapıyordu. Adaletliydi, kimseye zarar vermiyor, zarar görmemek için yalnızlığının kabuğuna çekiliyordu.

Oğul sahibi olmak hem soy sürdürme hem de güç olmaydı. Haksızlıklara karşı kendini savunmak, adaleti sağlamak, ezilmemek için bir oğul istemiş, üç oğula kavuşmuştu. Elinde doksan dokuzluk tespahi gün yirmi dört saat, “Allah Allah” diyerek, elini açıp yakarıyordu.

Ömer, haksızlığa uğruyor, güç getiremiyor, güç olmak için kendini, “çolê” vuruyordu. Çol; onun dilinde, kültüründe ve felsefesinde Sahra gibi bir sonsuzluktu. Kendini sahralara vuruyor, çöllere düşüyordu. En yüksek tepeye çıkıp avazı çıktığı kadar bağırıp çağırıyordu. Yüksek tepe, güç olmaktı. Kendini dipten, en dipten kurtarmak istiyordu. Hem kendisiydi hem kendisi olmayandı. İkizi varmış gibi, ikizine bağırıp çağırıyor, onunla konuşuyor, küfürler savurup duruyordu. İkizi yine kendisi olardı. Aşiretten, ağadan, mirden, beyden, töreden kopmuş, koptuğu için, güçsüz ve yalnızdı. Kopmuş ve kendisi olmuştu. Daha özgür, daha kendisi olardı. Ama güçsüz ve zayıftı. Zayıf olana bağırıp çağırıyor, okkalı küfürler savuruyordu. Kime, neye ve niçin küfür ettiği belli değildi.

Yüksek bir tepede; sessizliğini, yüksek sese, güçsüzlüğünü güce dönüştürüyordu. Tepede yalnız değildi. Tepe bir güçtü. “Çol,” sonsuzluktu. Ova sonsuzdu. Gökyüzü sonsuzdu. Ömer’in

düşleri sonsuzdu. Sonsuzluk; derin vadi ve yüksek tepelerle doluydu. En dipte kurtulmaya çalışıyordu.

Ömer, “çolun” mecnunuydu, ama deli değildi. Akıllı ve bilgeydi. Çöl bilgini Kürt Yetro kadar akıllı ve yol göstericiydi. Çöl bilgini Kürt Yetro’nun yaşadığı coğrafya, Sogmatar hemen ötede yanı başında, Tektek Dağları’ndaydı. Bilmeden, tanımadan Yetro’dan ilham alıyordu. Yetro gibi bir başınaydı.

“Çol”; doğal olan ve kent yaşamı dışında kaldı. Kuşların, börtü-böceğin, yılanın, kurdun, kuşun, tavşanın, kartalın, atmacanın, baykuşun, şahinin, akrebin, kelebeğin, sonsuz canlıların iç içe, yana yana, uyum içinde yaşadığı, horlamanın, aşağılamanın, sömürünün, zulmün, hilenin, yalanın, dolanın olmadığı alandı.

Ömer kendini çole vuruyor, çol bir güçtü, çole âşıktı.

Musa, Firavun’a karşı güçsüz ve yalnızdı. Güç getirmediği için çöllere düşmüştü. Yalnızdı, tek başına Firavundan, güçten, zulümden haksızlıktan kaçmıştı. Kaçmak çözüm değildi. Yalnızlıktan kurtulmak ve güç olmak için kaçıp Yetro’ya sığınmıştı. En dipte olan kavminin kurtuluşunu gerçekleştirmek için kaçmıştı.

Çöl Bilgini Kürt Yetro, güçten kaçan, yalnızlaşan ve güçsüz Musa’ya kucak açmış, ona hem yol göstermiş hem düşüncelerini hem de kızını vermişti. Musa, yalnızlıktan, güçsüzlükten ve en dipten kurtulmak için Yetro’ya sığınmıştı.

Urfa’nın Tektek tepelerinde yaşayan Yetro, düşünceleriyle, sürüleriyle, kızlarıyla bir güçtü. Kimsenin sahip olmadığı düşüncelere sahipti. Kimseden olmayan, görünmeyen gizemli bir güce sahipti. Ömer, yalnızdı, kimseden olmayan bir ahlaka sahipti. Ahlak bir güçtü. Kendini köy dışında tarlalara, tepelere vuruyor, vadilerden yüksek tepelere çıkıyordu. Şimdi üç erkek

çocuk sahibiydi. Erkek çocuk güçtü! Kendi omuzlarındaki yükü Abdullah'a yüklemek, geleceğini onunla sürdürmek istiyordu. Oğul sahibi olmakla, tıkatıldığı yalnızlığın demir kafesinden kurtulmak istiyordu.

Tepeler, dipte olanın üstündeydi. Yükseklerle bakıyor, biraz daha gökyüzüne yaklaşıyor, kendi Allah'ından destek arar gibi yükseklerden destek arıyordu.

Bazen kendi damının üstüne çıkıyor, sesli küfürler yapıyordu. Evin içinde, avluda, sessiz ve kendi halindeydi. Evin içinde aşağıda küfür yapmasını bilmiyor, damın üstüne yükseğe çıkıp bağırıp çağırıyordu. Görenler; "Ömer yine delenmiş" deyip geçiyordu.

Bağırarak, çağırarak, küfürler savurmak bir yaşam biçimiydi. Olup bitenlere sessiz kalmamaktı. Haksızlıklara karşı bir isyandı. Her şeyi önüne katıp dağıtan kar, boran tipi, fırtına gibi küfürler savurandı. Yakası açılmadık küfürler gökyüzüne savuruyor, güçsüzlüğünü güce dönüştürüyordu. Sonra içindeki güçsüzlük isyanı dinliyor, rahatlıyor kendisi olana dönüyordu.

İçindeki öfke ve isyan dinmiş, uslu, kendi halinde, sessiz ve yalnızdı. Camiye gidip geliyor, beş vakit namaz kılıyor, dumanın ateşten kaçtığı gibi yalandan, hileden, ikiyüzlülüktен kaçıyor. Mümin, inanan, bir Allah yolcusu, yedi emindi!

Herkes ona; "Allah'ın fukarası, vur ensesine al ekmeğini elinden, vay zavallı adam," diyordu.

Abdullah, Ömer ile eve dönerken kendi kendine; "Babam güçlü olsaydı, durumumuz farklı olurdu. Evimizi idare edemiyor. Çok zor durumda, yalnız ve güçsüzdür. Çok zavallı, çok zayıf ve büyük yetmezlikler yaşıyor. Bütün bunları benim doldurmam lazım," diyordu.

Eve gelirken Üveyiş küfürler savurarak bağırıp çağırıyordu. Kırılan kafasındaki kanı temizledi, dövülmüş bitkiler üzerine koyup bağladı.

“Baba dünyada en güçlü adamlar zengin adamlar mı,” dedi Abdullah.

“Evet oğlum, zenginlerin malı, mülkü olduğu için güçlüdürler.”

“O zaman ben büyüyünce çok zengin olacağım, en güçlü ben olacağım. Seni döven o adamı döveceğim.”

“Oğlum her şey zenginlik değil, yukarda Allah var. O, adaleti sağlar.”

“Baba, Allah niye o adamın tarafını tuttu?”

“Oğlum, Allah her zaman adildir.”

“Baba, ayı kılıklı adam niye seni dövdü? Allah da onu dövsün!”

Ömer bir an sustu. Gözleri nemlendi. Yüreği ağlamaklı oldu. Ne cevap vereceğini şaşırıldı. Güçsüzlüğünden utandı. Kendi içinde Allah’a sığındı.

“Oğlum, hak dünyası var. O, orada bu haksızlığın cezasını çekecek!”

“Baba ben büyüyünce çok güçlü olacağım, seni döven o adamı döveceğim!”

Ömer yine de bir güç merkeziydi!

Kimse ensesine vurup ekmeğini elinden alamıyordu. Ahlaklı, yedi emin olmak görünmeyen, gizemli bir güç olmaktı.

XVIII

Üveyiş’in geçmişte yaşadığı olaylar, uzak çok uzak bir coğrafyada olup bitmiş gibi bilinçaltının mor kıyılarına dalga dalga vurup duruyordu. Onun için mutluluk; sanki erkenci bir

baharda, mavi boncuklu göçmen bir kırlangıçtı. Bir daha geri dönmemek üzere uzak, çok uzak diyarlara göç edip gitmişti. O, mavi boncuklu kırlangıçtan geriye kalan, sürekli kanayan bir yürek sızısıydı. O ak pak, gün ışığı gülüşlerinin sımsıcak suları, hüznün ve acı dolu bir suskunluğa dönüşmüş, kara kışın ortasına dökülmüş gibi gözleri buğulanıyordu. Oturduğu yerde, geçmişe dalıp gitmiş, geçmişini yeniden yaşıyordu.

Dışarda; “dengbeş gelmiş, dengbêj gelmiş,” diyen sesle, derin bir rüyadan uyanır gibi kendine geldi.

“Dengbêj gelmiş, dengbêj gelmiş, dengbêj gelmiş!”

Buz gibi soğukta, köyün içinde birkaç tur attıktan sonra menteşeleri paslanmış, tiz bir gıcırtı çıkaran, avlunun iri tahta kapısını hızla itip içeri girdi.

“Üveyiş ana dengbêj gelmiş,” diye bağırdı çok önemli bir haberi veriyormuş gibi.

“Oğlum, kim söyledi,” dedi Üveyiş merakla.

“Kendi gözlerimle gördüm, odada oturuyordu. Akşam Stran söyleyecekmiş,” dedi Abdullah.

Arkadaşlarıyla evden çıkıp, caminin orada koşarak; “Dengbêj gelmiş, dengbêj gelmiş,” diye bağırdılar. Namaz için cami avlusunda oturanlar hareketlendi.

“Derwêş’ı, bu dengbejden daha iyi söyleyen başka bir dengbêj yoktur,” dedi, cami duvarının dibinde güneşlenip haberi çocuklardan alan bir yaşlı.

“Derwêş’i çok güzel söylüyor, inşallah bu akşam dinleriz,” dedi Ömer yaşlı adama bakarak.

“Akşam dinleriz,” dedi ötekisi. Haber akşama kadar tüm evlere yayılıp durdu.

Gün battı, sokaklarda oynayan çocuklar, evlerine çekildi. Cami duvarının dibi boşandı. Ocaklarda tezek ve odunlar yakıldı.

Bacalardan dumanlar yükselip rüzgârla dans ederken kızıl alevler evlerin içini ısıtmaya başladı. Amara göklerinde gri aydınlık giderek koyulaştı. Gece yaygısını yağmurla birlikte yeryüzüne serdi. Rüzgâr asi ve acımasız bir korsan gibi hızı kesilmeyen iri yağmur damlalarıyla birlikte Amara'nın sokaklarını, evlerini, kapılarını ve damlarını dövdü. Evlerin pervazları, rüzgârın gücüyle sarsılıp zangırdamaya başladı.

“Uhu uhuu,” diyerek boğazını temizledi dengbêj.

Sağ elini, sağ kulağının altına koydu. Derin, derin düşündü. Çok yavaştan söze başladı.

“Bazı insanlar, stran ile destanı sadece kulakla dinliyorlar. Her kulak strana göre değildir. Stran dinlerken kulağa, ruh ve düşünce de eşlik etmelidir. stran ve destan, vakit geçirmek için değil, anlamak, ruhu ve duyguları güçlendirmek içindir. Bazıları, Hacca giderler, ama sadece orada, şeytana attıkları taşları sayarlar. Bazıları da yaz sıcağında iki serin pınar arasında susuzluktan değil, gidip gelmekten helak olurlar,” dedi dengbêj.

Urfa, hala acıklı trajik müziğin ana yurduydı. Bu tarihle bağlantılıydı. İlk bol gıdayı yaratan tanrıçalık sisteminin kutsal müziği vardı. Bolluğu, bereketi, paylaşımı, eşitliği ve rahmeti simgeleyen tanrıçalara bestelenen kutsal bir müzikti. Toprakta fışkıran, bol gıdalara duyulan sevinci dile getiren, bu ilahîler müziği hala Urfa'da ney, billur, keman eşliğinde söylenip duruyordu. Bu sevgi, gıdaları simgeleyen, adsız tanrıçalara minneti ifade ediyordu.

Sonra Nemrut çıktı tarih sahnesine!

Bolluk, bereket, eşitlik ve paylaşım yerini kıtlık ve yoksulluğa bıraktı. Gıdalar üzerinde yaman savaşlar gelişti. Trajik olaylar, ölme ve öldürme ön plana geçti. İlahî müzik, yerini destana, ağıda

ve ezgiye bıraktı. Destan ve ağıt; toplumun feryadı, çığlığı, haykırışı, imdadı ve yaşadığı tragedyanın serüveniydi.

Dengbêj, bir dönemin acı haykırışını dile getiriyordu. Herkes bu acı haykırışın bir parçasıydı, kendisini orada görüyor, ilgiyle dinliyordu. Dinledikleri hikâye, kendi hikâyeleriydi.

Türküyle, ezgiyle, Nemrut düzenine yanıt veriyordu. Ağıtla ona karşı çıkıyor, destanla onu lanetliyordu. Destanda övme değil yerme, kin, öfke ve intikam alma yemini vardı. Kutsallığın müziğinde övme, minnet belirtme ve sevinme vardı. Birbirine zıt iki müzikti! Bütün çelişki ve çatışmalar kutsallık ile lanet arasındaydı.

Odanın duvarları dibinde kamış hasırlar üzerine Urfa işi keçeler serilmiş, etrafı nakışlı, uzun yün yastıklar dizilmişti. Odanın kuzey duvarının tam ortasına beyaz keten üzerine şahmeran resmi nakış edilmiş bir tablo gibi asılmıştı.

Odanın içi dumanla dolmuş, işlemeli gümüş tütün tabakaları elden ele dolaşıyor, Semosat'ın sert tütününden sarılan sigaralar, cemaate ikram ediliyor, bir genç seramik küllüklerde biriken izmaritleri, bir teneke kutuya boşaltıyordu.

Ömer ateşe birkaç odun daha atıp elindeki maşayla közleri karıştırdı. Karıştırdıkça ateş kıvılcımları, ses çıkartarak canlıymış gibi sağa sola sıçradı.

Dengbêj, sağ elini, sağ kulağının altına atmış, mermer bir heykel gibi derin düşünce ve düşlere dalmış, destanla bütünleşmişti. Söylemeden önce yoğunlaşıp o anı yakalamaya, hissetmeye çalışıyordu. Tüm cemaat, bir tunç heykel gibi duran dengbêje bakıyordu. Dengbêjin yüreği, ruhu, beyni, düşüncesi ve düşleri “Derwêş ü Edûlê” ile bütünleşmişti.

“Derwêş!

Derwêş'ê Evdi!

Derwêş ü Edûlê!

Şengal Dağları!

Êzîdî aşireti Toruniler! Yıllarca Osmanlı zulmüne karşı başkaldırdılar. Başkaldırdılar ve direndiler. Osmanlı ordusu, karınca sürüsü gibi çoktu. Tüm aşiretlerden durmadan paralı asker devşiriyordu. Zulüm başını almış yürüyordu.

Onlar zulümden kaçıyor, Şengal Dağlarına sığınyordu. Yiğit ve azdılar. Bazen hem İran hem Osmanlı ile dövüşüyorlardı. Bu dengesiz dövüşte çoktan çok, azdan az ölüyordu. Kanlı kıyımlar ve sürgünler bir top ateş gibi düşüyordu gezgin ve ayrık yaşamlarına!”

Dengbêj, destanı anlatırken aniden durdu. Gözleri kapalı, derin bir nefes aldı. Kendi kendine düşündü. Destanın farklı sürümleri vardı. “Hangisini, nasıl anlatayım,” diye bir an kendi kendisiyle monolog yaptı. Sonra gözlerini açıp oturan cemaate baktı. Eliyle önünde oturan Abdullah’ın saçlarını okşadı. Kaldığı yerden anlatmaya devam etti.

“Birinci bölümde bey ve efendiler, ikinci bölümde kahraman, yiğit ve egîdler, üçüncü bölümde sakat, ihtiyar ve güçten düşenler oturuyormuş.

Derken narin, zarif, ay parçası gibi iri gözlü, uzun saçlı, mor örüklü, ince uzun bir dal gibi elinde altın tepsi, üzerinde acı şart kahvesi, ovada seke seke yürüten bir ceylan gibi salına salına Kürt Milan aşiret kızı Edûl ortaya çıkmış!”

Dengbêj, gözlerini kapatmış âdeta kendinden geçmişti. Hoş, güzel, kahve kokusuyla gözlerini açtı. Tepsi üzerinde kahve fincanları... Kokusu hemen yayıldı ortalığa, yayılıp asılı kaldı havada.

Kadınlar da evin diğer bölümünde birikmiş, onlar da orada dinliyordu.

Usuldendir, kahveci ilk kahveyi dengbêjin önün indirdi. Sonra yaşlılara ikram etti. Dengbêj, kahveyi keyifle içti. Yüz hatları gerildi. Daha dinç ve istekli oldu. Sol elini sol kulağının altına götürdü.

“Edûl, Kürt geleneklerine göre İpekten kumaşlar, giyinip süslenmişti. Altınlar takmış, gökyüzünden yeryüzüne inmiş, alımlı bir peri kızı gibiymiş! Yetmiş iki direkli çadırın içinde, elinde altın tepsi, tepsinin üstünde kahve fincanı, fincanın içinde acı kahveyi, bey ve egîdlerin önünde dolaştırıp duruyormuş...

Edûl, kahve fincanını dolaştırırken Zortemur Paşa, aşiretler meclisine; ‘beyler, ağalar, egîdler; bu kahve içilmesi zor, acı ve kanlıdır. İçmek her yiğidin işi değildir. İçmek için cesaret ve yiğitlik ister. Arap Şemar ve Gêsan ile Türk Aşiret beyleri, Osmanlı paşasıyla birlikte bize savaş açmışlar. Kim, fincanı altın tepsi üzerinden alıp içerse savaşa gidip sağ selim dönerse buradaki aşiret meclisinin huzurunda ant olsun ki, dünya güzeli kızım Edûlê’yî ona vereceğim. Kızım Edûl’yu verip çadırımın yanında ona, yetmiş iki direkli bir çadır açacağım. Savaş için tüm istediklerini temin edeceğim,’ demiş.

Edûl; şart kahvesini, farfuri (seramik) fincanında, altın tepsi üzerinde, tüm beyler ve egîdlere tek tek sunmuş, bir tek egîd ortaya çıkıp kahveyi almaya cesaret edememiş...

Tüm egîdler, suspus olmuş, hançer vursan bir tek damla kan akmayacakmış...”

Dışarıda yağmur yağıyordu. Ağaçların çıplak dalları, rüzgârda salınıp duruyordu.

Dengbêj, anlatımına bir ara verdi, soluklandı. Önündeki kalaylı tastan bir yudum içti. Tüm gözler ona çevrildi. Sessizlik bozuldu. Yanında oturan Abdullah’ın elini tutup;

“Söyle bakalım delikanlı, büyünce sen de bir egîd olacak mısın,” dedi.

“Yok ben büyüyünce Derwêş olacağım,” dedi Abdullah, ani keskin, ciddi bir sesle. Tüm cemaat birbirine bakıp gülüştü.

Dengbêj, hafif öksürdü, boğazını temizledi. Kalaylı bakır tasta bir yudum su daha içti. Tüm cemaati gözden geçirdi. Sonra kaldığı yerden anlatmaya devam etti.

“Yetmiş iki direkli çadırın ünlü, güzel, korkusuz Milan Aşiret kadınlarından sorumlu Rehmê, kardeşi Zortemur’a; ‘yağmurdan sonra öküz örtünmez, yağmur yağmadan önce tedbir alalım. Onları küstürdün, ama tüm aşiretlerin birliğine ihtiyacımız var. Gönlnü alırsan gelirler yardıma. Rahmetli dedem, ‘yük eşeğe gelmiyorsa eşek yüke gider, derdi.’

Bunun üzerine Zor Temir Paşa, Êezidi Şarki aşiret Reisine Evdê Milhım’a bir mektup yazıp göndermiş.

Derwêş elçiye; ‘git Zortemir Paşaya söyle, Şarki aşiret beyleri geliyorlar,’ demiş.

Edûlê olup bitenleri öğrenmiş; ‘Derwêş gelecek. Gelecek ve bin yedi yüz atlıya karşı savaşa gidecek! Gidecek ve geri dönmeyecek,’ demiş. Oyunu bozmak için gidip Zortemir paşaya;

‘Baba, ben senin adına şu korkak, şu yüreksiz, şu ciğeri beş para etmez, seni zor durumda bırakan, aşiretten önce kendi canını düşünen, şu bey ve egîdlerin karşısına çıkıp bir iki söz söylemek istiyorum,’ demiş.

‘Kızım, aslan her zaman aslandır. Ha dişi, ha eril ne fark eder. Dişi aslan mor örüklü kızım beni temsil etsin,’ demiş Paşa.

Edûl meclis cemaatine gidip;

‘Beyler, egîdler, ağalar, hele bir başınızı kaldırıp bana bakın ve söyleyeceklerimi iyi dinleyin.

Aşiretin başına gelen bu felaketten dolayı hepiniz toplandınız. Üç gün üç gecedir, sırtınızı şu atlas kumaşlı yün yastıklara dayamış, koyun, kuzu eti yemektesiniz. Düşman gelip çadırlara dayanmış, bizde savaştacak yiğit bekliyor. Düşman kapıya dayanmışsa ölüm hak ve farzdır. Neden kadın haremi karşısında kafanızı kaldırmıyorsunuz? Bu duvar gibi sağır, sessiz, suskun, baş eğme ve korkunuz karşısında öfkeden gözlerim kararıyor.

Derwêşê Evdi, yarın gelecek! Gelecek, yüreğini avuçlarına alacak. Sırtını sırat köprüsüne dayayıp acı ölüm kahvesini altın tepsi üzerinde alarak içecek ve hepinizin gözü önünde kadın haremını alacak!

Başınızı kaldırın ve gökyüzü gibi derin gözlerime bakın. Gözlerimde geçmişî göreceksiniz. Unutunuz mu? Birlik, cesaret olduğu zaman egîdlerin karşısında düşmanlarımızın cesetleri çöllerde kurda, kuşa yem oluyordu,’ demiş Edûlê.”

Derken; Dewrêş, kardeşi Sadun ve diğer Şerqî yiğitleri, Paşanın divanına girmişler.

Edûl, en güzel giysiler içinde bir peri kızı gibi elinde altın tepsi, üzerinde Şart kahvesiyle divana girmiş. Kahvesini önce Milan Bey ve egîdlerine sunmuş. Başları yere eğik, hiçbirini başını kaldırıp Edûl’e bakamamış. En sonunda Dewrêş’in önünde durmuş. Kalbinin çarpıntısı uzaktan duyuluyormuş. Gerdanındaki altınlar, kalbinin çarpıntısı ile titreşip ses çıkartıyor, altın tepsi üzerindeki fincan sallanıyormuş.

‘Ey babamın aziz misafiri! Yarın on iki süvarimiz, bin yedi yüz Arap Şemar, Gêsan ve Türkmen Aşiret güçlerine karşı kılıç ve kalkan sallayacak! Ben Edûlê, en güzel kırk bir Milan kızını alıp kendimi Dicle suyunun kenarına bırakacağım,’ demiş Edûl.

Derwêş kalkıp divana karşı; ‘Beyler, ağalar, egîdler! Arap Şemar, Gêsan ve Türkmen Aşîret beylerinin saldırısı sadece Milanlara karşı değil, bütün Kürt aşiretlerine karşıdır. Sessiz kalmak yapacaklarını kabul etmektir,’ demiş.

Sonra acı, şart kahvesini Edûl’un elindeki altın tepsiden alıp bir dikişte içmiş. O an Derwêş, Edûl’un nişanlısı ve savaşın genel komutanı olarak belirlenmiş. Herkes taşınamaz büyük yükün altından kurtulup hafiflemiş, tüm yükü Derwêş omuzlamış...”

Dışarıda yağmur ara vermeden yağıyordu. Rüzgâr uğuldayarak çıplak ağaç dallarını sallıyordu. Abdullah, dengbêjin dizleri dibinde oturmuş, destanı dinliyordu. Dengbeş, sağ elini sağ kulağının altına koyarak kaldığı yerden anlatmaya başladı.

“Derwêş, Edûlê aşkına, verdiği söz aşkına, egîdlik adına, on iki yiğit yoldaşı ile bin yedi yüz süvariye karşı berriye inmiş...”

Savaş bir tufanmış. Toz dumanmış. Ölümle kalım arasında yankılanan çığlıklar ve naralar birbirine karışmış. Ovada kan ırmakları akıyormuş. Kılıç ve mızrak darbeleri altında yiğitler inleyip can alıp can veriyormuş.

Şaha kalkmış soy Arap atlar kışnıyor, Musul ovasından Urfa ovasına kadar, yer ve gök yeknesak kızıla dönüşüyormuş. Kızıltepe’den, Viranşehir’e, Viranşehir’den Berazî ovasına kadar yiğitler çarpışıyor, yeryüzü yaralı yiğitlerin iniltileriyle yankılanıyormuş. Yer, gök kızıla dönüşmüş, kıyameti andırıyormuş.

Musul Ovasından Urfa ovasına kadar binlerce kızıl Arap atı şaha kalkmış, sarı kızıl ovada uçuyormuş. Altın sarısı ova, masmavi gök, ak pak bulutlar, altın sarısı gün ışınları, mızrak delmez, kılıç kesmez, gürz parçalamaz, som kan kızıla bürünüyormuş...

Derken Dewrêş, at sırtında ‘rim, şûr, xençer, mertal ve şesper,’ ile kuşanmış. Aç sarışın bir kurt, bir koyun sürüsünün içine nasıl dalarsa öyle dalmış karşı tarafın içine...

Derwêş, iki ayağı ile üzenkiye basarak atı Hedwanın sırtında, dimdik ayağa kalkmış. Mızrağını sağ eliyle havaya kaldırarak karşısındaki rakip savaşçılara;

“Ey egîdler!

Ey yiğit savaşçılar!

Ben, ne Kîkî ne de Milan aşiretindenim.

Ben, yetmiş yedi kuşaktan beri Êzîdî’yim!

Ben, güzel Fatma’nın kardeşiyim!

Hiçbir savaşçıya benzemem.

İçinizde en cesur, en yiğit, en güçlü kimse,

O karşıma çıksın...’ diyerek bir aslan gibi kükremiş.

Bir şahin, gökyüzünde nasıl dalışa geçip avına saldırırsa öyle saldırıyormuş. Hedwan, kan kokusu, kılıç şakırtısı ve nara sesleri arasında, gelen darbelere karşı kişneyip şaha kalkıyormuş. Anlı şanlı yiğitler kaçıp saklanacak delik arıyormuş.

Acı ve öfkeden gözlerinden şimşekler çakıyor, Hedvan’ın sırtında, savaş meydanında kızgın bir boğa gibi saldırıyor, hiçbir savaşçı, hiçbir egîd karşısında duramıyor, önüne geleni tepeliyormuş. At üstünde, kılıç sallayıp yiğitlerin göğsüne mızrak saplıyormuş. Teke tek, göğüs göğüse savaşıyormuş. Ateş, biçilmiş bir tarladaki firezeye nasıl saldırırsa öyle saldırıyormuş. Taze yeşil otlar, bir filin ayakları altında nasıl eziliyorsa savaşçıların kılıç ve kalkanları Hedwan’ın, ‘Simkodîn,’ ayakları altında öyle kırılıp eziliyormuş.

Arap Şemar, Gêsan ve Türkmen savaşçıları, teke tek savaşta Derwêş’ı yenemeyeceklerini anlayınca, oturup bir tuzak hazırlamışlar.

Karşısına Arap yiğitlerinden tilki gibi kurnaz, Afer ile Çil İbrahim'ê Tırk'ı çıkarmışlar. İki savaşçı, karşısına geçip sonra kaçmaya başlamışlar. Derwêş, ölen arkadaşlarının acısıyla, öfkeyle peşlerine takılıp kovalamış. İki savaşçı, onu köstebek tarlasına doğru çekmişler.

Hedwan; üç ayağı havada, sınırları ihlal edilen ve kükreyen bir aslan gibi kişneyerek yeri göğü titretiyormuş. Kişnemesinden atlar, savaşçılar ürküyormuş. Havadaki bir ayağı Milana, Urfa ovasına doğru; bir ayağı Musul Ovasına, Şengal-Sincar Dağlarına; diğer ayağı Serhat ve Zilan'a işaret ediyormuş. Kişneyerek yeri göğü inletiyormuş. Tek ayak, tüm aşiretlerin tekliğine çağırıymış. Üç ayakla şaha kalkmış, üç taraftan direniyormuş. Derken Arap, Türkmen savaşçıları Hedwan'ın etrafını sarmış.

Hedwan, şaha kalkıp rakip ata kişnerken arka sağ ayağı köstebek yuvasına girmiş, büyük bir gürültü ve acıyla yere yığılmış.

Derwêş; kızgın bir boğa gibi saldırıp onlarca savaşçıyı tepeleyip yere sermiş. Ölümler, yaralıları dağ gibi yerde yükselirken onlarca Arap, Türkmen savaşçısı dört bir yandan saldırıyormuş. Derwêş üç gün üç gece, yaralı Hedvan'ın başında savaşmış. Sonunda göğsüne değen onlarca kılıç, hançer ve kargı yaralarıyla yere yığılıp kalmış. Arkadaşları onu alıp savaş meydanından çıkarmışlar...”

Dengbêj, biraz durdu derin bir nefes aldı. Gözleri dolu dolu nemleydi. Derwêş'ı yeni savaş meydanında yitirmiş gibi üzülüyordu. Sonra tekrar kaldığı yerden devam etti.

“Edûlê, yollara düşüp Derwêş'ten sağ ve ölü olduğuna dair bir tek haber bekliyormuş. Bir süvari geliyormuş, at sırtında yaralı inliyormuş. Edûlê Süvariye yanaşıp;

‘Ey yaralı yiğit süvari, bana bir haber ver, sen gönlümün delalını gördün mü?’

‘Ey yeryüzünün güzel kadını! Musul ovasından Urfa ovasına, Çiyayê Kurmanc’dan Sincar Dağlarına kadar, her yerde savaşılan birçok delal var!’

Bir delal gördüm ki; yaralıydı. Göğsünden kızıl kan fışkırıyordu. Onu alıp kara taşlar içindeki Siverek kentine götürdüler.

Bir delal gördüm ki; toz duman içinde yaralı derinden inliyordu. Yarası, durmadan kanayıp sızlıyordu. Onu alıp Suruç ovasına taşıdılar.

Bir delal gördüm ki; son nefesini verirken at sırtında, dört nala Mardin’e uçurdular.

Bir delal gördüm ki; bedeni kargı ve kılıçlarla paramparça, alıp Qerejdağa götürdüler. Söyle, sen hangi delalden söz ediyorsun? Senin delalının işareti nedir, sen bana onu söyle,’ dedi süvari.

‘Ey süvari, benim delalının işareti ayan beyandır. Şu yeryüzünde yiğitlikte eşi bulunmayandır. Yoldaşlıkta, paylaşımında sınır tanımayandır. Dağ gibi zulmün önünde eğilip bükülmeyendir. O anlattıkların hiçbirisi benim delalım değildir.

Benim delalının elbisesini sorarsan melesindir. Omzundaki zırhlı davudidir. Delalının üzerinde aganî bir aba vardır. Göğsünde zırhlı gözlük, belinde kemeri vardır. Delalının şalvarı felemîndir. Ayakkabısı bulunmaz kız bağıdır. Kafasında ipek kefiye, bıyıkları, dudakları üzerine sarkık, Urfa kınasıyla yakılmış gibi kızıldır.

Delalının elindeki kalkanı Amedî’dir. Kalkanın ucu Edûlê’nin, ipek gibi yumuşak, mor örükleriyle süslüdür. Söyle bana ey yaralı süvari, sen delalımı gördün mü,’ dedi Edûlê.

‘Ey, gönlü yaralı güzel kadın! Arife tarif gerekmez. Sen Zortemir Paşa’nın kızı Edûlê’sin.

Senin tarif ettiğin o delal ki; Şengal Dağlarının yiğidi, Evdi’nin oğlu Dewrêş’tir!

O delal ki; birçok gelinin ocağını yaktı.

O delal ki; birçok çocuğu yetim bıraktı.

O delal ki; birçok Arap ve Türk ananın yüreğine ateş düşürdü.

O delal ki; karşısına çıkan her egîdi vurup tepeledi.

O delal ki; Kürt aşiretlerinin kahramanıdır.

O delal ki; gözü korkusuz bütün savaşçılara, tuzakları kurup kendisi, köstebek delikleriyle dolu düşmanın tuzağına düşendir.

O delal ki; Musul ovasında yaralı, son bir kez görmek için Edûlê’yi bekleyendir.

O delal ki; o ölüm kahvesini içmeseydi, Urfa Ovası’ndan Musul Ovası’na, Kürt Dağı’ndan Şengal Sincar Dağlarına kadar her yer tarumar talana uğrayacaktı. Git, ölmeden önce son bir kez o delalı gör,’ dedi Süvari.

Derken dört bir yandan hawarlar yükselmiş!

Hawarlar, hawarlara çağrı olmuş!

Dört bir yandan yiğit Milan, Kîkan, Şerqiyan Kürt aşiret savaşçıları, delalın düştüğü yere koşmuş. Musul ovası, toz duman, kızıl cehennem ile kıyametmiş. Düşen her bir delalın yerine bin delal koşuyormuş.

Edûl, hawara koşan savaşçılarla birlikte Musul ovasına inip delale ulaşmış. Edûl bakmış ki; delal göğsünden ağır yaralı, derinden inliyormuş.

Bakmış ki; delal göğsünde yedi yerden mızrak yemiş, kan akıyormuş.

Bakmış ki; kalkanı yana düşmüş, güneşin ortasındaki çift kanlı aslanın kanadı kırılmış, uçamıyormuş.

Bakmış ki; göğsünde yedi kan pınarı oluk oluk boşalıyormuş.

Bakmış ki; bu yaraların hiçbiri, ölümcül değilmiş!

Bir tek sol göğsünün üzerindeki mızrak yarası kalbine ulaşmış, ölüm kokuyormuş. Sol göğsünün üzerindeki yaradan durmadan kan akıyormuş.

Edûlê, delalının başında oturmuş, kendi elleriyle sol göğsündeki yarasına dokunmuş. Sol göğsünün üzerinde bir Kürt atı tekmesinin izi, kanlı bir mühür gibi parlıyormuş!

Delalı öldüren ne Arap süvarilerinin göğsüne sapladığı mızrak yarası ne Türkmen savaşçıların yüreğine vurduğu kılıç darbesi ne de Gêsan yiğitlerinin göğsüne sapladığı hançer yarasıymış. Delalı öldüren tek yara, köstebek ağsı gibi delik deşik, paramparça olan Kürt coğrafyasında, Hedban düşüp ayağı kırılırken Edûlê'ye âşık, fırsattan yararlanan bir Kürt süvarinin, atının sol göğsüne indirdiğı kinli, hain, gizli tekme yarasıymış. Atın vurduğu yerde oluk oluk kızıl kan akıyormuş. Bu iç ihanet yarası, durmadan kanıyormuş.

Delal ne Edûl'un sevdasına ne savaşa ne Zortemir Paşanın yaptıklarına ne de başında bekleyip can alacak Azrail'e üzölüyormuş. Bir tek, o Kürt atının sol göğsüne vurduğu tekme yarasına üzölüyormuş. Hiçbir yara, bunun kadar acı vermiyormuş. Atın göğsüne vurduğu tekmeyle dört damarı kopmuş, yüreğı dört ayrı parçaya bölünmüş. Bu yaradan durmadan kızıl kan akıyormuş.

Edûlê, kendi eliyle atın sol göğsüne vurduğu yaraya dokunmuş. Yara derin, kara kapkara dipsiz bir kuyu gibi derinmiş. Tüm acılar, keder ve kahırlar orada birikmiş. Bu yara, bütün erkenci ölümlerin ve yenilgilerin asıl nedeniymiş.

Bu yara, dipsiz karanlık bir kuyu gibiymiş. İçinde gözyaşları, yaşanmamış aşklar, uçurumlardan atılan kızların çığlıkları,

anaların hüznü, öfkesi ve intikam duyguları varmış. Bu yara ölümcülmüş. Delal, bu yaranın sancısından, acısından, ağrısından duramıyormuş.

İçten içe kaynayan, kuyu gibi derin, karanlık yaranın ağzında, üç kardeş olan uyku, gaflet ve ölüm yabani zehirli, öldürücü bir sarmaşık gibi duruyormuş.

Dengbêj, sağ elini kulağına attı. Derin bir ah çekti. Gözleri dolu dolu ağlamaklı oldu. Hüzünlü, acıklı bir sesle kaldığı yerden söylemeye başladı. Abdullah, dengbêjin bu ağlamaklı haline bakıp üzüldü.

“Delal kalk!

Kalk boyum posum, bir dal gibi incedir. Bir ceylan gibi narin, zarif ve alımlıdır. Alnım ak, gerdanım ak, bir tek sana açıktır. Kirpiklerim uzun ok, kaşlarım ince hilalidir. Senin için sürme çektim gözlerime. Ben, bu dünyada hiç kimseye layık değilim. Ne Rumlara, ne Türklere, ne Araplara, ne de Gêsanlara layığım.

Ben, bir tek Derwêş’ê Evdi’yê, alevler içindeki Şengalı’nın mezarlarına, karanlık türbelerine layığım.

Delal kalk!

Ben, senden sonra bu yeryüzünde yaşamayacağım. Artık hiç kimseye, Yemen kahvesi pişirmeyeceğim. Kahveyi altın tepsi içinde Paşanın cemaatinde gezdirmeyeceğim. Boyumu, posumu, gerdanımı hiç kimse için süslemeyeceğim. Senden sonra bahtım kara, kapkara olacak! Allah’tan hiçbir dilek ve muratta bulunmayacağım. Hiçbir beşiğin önünde oturup sallamayacağım. Şengal Dağlarının üzerine çıkıp sana ağıtlar yakacağım. Ak göğsümü, hiç kimseye göstermeyeceğim.

Senden sonra, asi yüksek başı dumanlı Kürdistan dağlarına çıkıp bütün çobanların kavallarıyla diyeceğim ki;

“Delal, ben savaşçı süvarilerin gelini olacağım...”

Dengbêj, biraz durup soluklandı. Kendisini pür dikkat dinleyen Abdullah’a bakıp gülümsedi. Sonra kaldığı yerden tekrar devam etti.

“Delal ölmeden önce, Edûl son bir kez elleriyle, sol göğsündeki yarasına dokunmuş. İçten içe bir volkan gibi kaynayan yaradan, gelen acı uğultuyu duymuş.

Edûl; ‘Delalê min, Delalê dîlê min,’ deyip gözyaşları içinde ağıt yakmaya başlamış.

Derwêş;

‘Ey, gönlümün sevdası Edûl! Delalı, yalnız benim için söyleme.

Delalı, tüm aşiretler için söyle.

Delalı, Şengal Dağları için söyle.

Delalı, on iki savaşçı yoldaşım için söyle.

Delalı, yalnız benim için söyleme.

Delalı, tüm Kürdistan için söyle,’ demiş.”

Dengbêj, burada biraz durdu. Derin bir nefes aldı. Gözleri dolu doluydu. Bakır tastan bir yudum su içti. Ocakta ateş yanıyordu. Odunlar köze dönüyordu. Sarılı sigaralar, gümüş tütün tabakalarının yanında duruyordu.

Abdullah, çıt çıkarmadan dizlerinin dibinde oturmuş, onu dinliyordu. Dengbêji çok sevmişti. Tüm gözler, dengbêje kilitlenmişti. Nefes alış verişleri bile durmuştu. Herkes düşünceli ve hüznüydü. Her biri, kendi içinde, kendi delalını yaşıyordu. Sonra dengbêj sağ elini, sağ kulağının altına koyarak kaldığı yerden tekrar anlatmaya ve söylemeye başladı.

“Güneşin keskin, parlak ilk ışınları, sonsuz Musul ovasına düşerken Edûlê’nin elleri, Delalın sol göğsündeki yarası üzerindeymiş. Delal, son bir kez Edûlê’ye bakmış, ovada savaş sürüp gidiyor, yeni bir güneş doğuyormuş.

Kürt aşiret kuvvetleri komutanı Delal, son nefesini verirken dört bir taraftan hawarlar yükseliyormuş! Her hawar yeni hawarlara çağrı oluyormuş. Binlerce genç, yakışıklı, egîd, at sırtında dörtnala, dört bir taraftan Derwêş'in hawarına koşuyormuş. Toz duman, at kışnemesi ve egîdlerin naraları karşısında Arap Şemar, Gêsan ve Türkmen güçleri savaş alanını terk edip kaçıyormuş!

Edûl; yaralı Delal'ın başında oturup gözyaşları içinde ona seslenmiş;

‘Delal lo lo delal!

Umudumun kızıl gülü! Sen git! Git ve toprağında rahat uyu. Ben gecenin en derin, ışık geçirmez anında sana geleceğim. Gecenin siyahında sakladığım, gece kadar uzun, upuzun mor örüklerimi bir top ateş yapıp geleceğim! Gelip tutuşturacağım tüm karanlıkları!

Delal!

Delalê Kurdistanê, diye başlayıp bitmeyen bir direniş türküsünü dilime dolayıp geleceğim.

Ferat'ın sarı hırçın, derin sularında yıkadığım mor örüklü saçlarımı alıp kızıl güller mevsiminde, al bir ata binip Şengal Dağlarına geleceğim.

Efrîn Kürt Dağı'ndan, alnı ak akıtmalı bir taya binip Urfa Ovası'ndan, Sincar Dağlarından savaşılan on ikilere geleceğim.

Sen git ne Rüstem-i Zal ne Mem î Alan ne de İskender hiçbir ölümlü savaşçı, senin kadar yakıştıramamıştır aşkı ve ölümü kendine!

Sen git, ben bu destanı ipek bir mendile nakışlayıp kızıl bir şafak vakti, sana geleceğim.

Delal lo lo delal!

Delalê dilê min!

Delalê mala bavê min!

Delalê Kurdistanê!”

Dengbêj, üç gün üç gece boyunca destanı hem anlattı hem söyledi.

Üç gün üç gece Abdullah, gözlerini kırpmadan, yetişkin bir insan gibi yerinden kıpırdamadan oturup dengbêji hayranlıkla dinledi.

Dinlerken durmadan Derwêş ile Edûl’yi düşünüp hayal etti!

Derwêş’in at sırtında köstebek tarlasına girmesini engelliyor, tuzakları boşa çıkartıyor, ölmeyen Derwêş, tüm kötü düşmanlardan intikam alıyor, Edûl ile buluşuyordu. Sonra kendisi ata biniyor, tüm düşmanlarla savaşıyor, intikam alıyordu.

Derwêş’in intikamını almak için baharda yüreğine öfke tohumları düşüyordu. Dengbêjin acıklı, hüznü ses kulaklarında yankılanıyordu.

“Delal!

Lo lo delal!

Delalê dilê min!

Delalê Kurdistanê!”

ALTINCI BÖLÜM

I

Kerem, belini Fransız Kolejinin duvarına dayamış, çocukluğunun kentine gitmiş, düş dünyasında dalmıştı. Karataş surlar kafasında canlanıyor, andan uzaklaşıp geçmişini yeniden yaşıyordu.

Vali Diyarbakır surlarının dibinde durmuş, halka izahat yapıyordu. Yüzlerce işçi ve hamal kazma, kürek ve balyozlarla karınca gibi çalışıyordu.

Ölüm; yaşlı, çocuk, erkek, kadın ayrımı yapmadan bütün evlerin eşiklerine musallat olmuş, can alıyordu. Her gün omuzlarda cenazeler mezarlığa taşınıyor, ölüm aşına hale gelmiş, herkes sırasını bekliyordu. Salgın hastalıklar, tüm kentte yayılmış, her geçen gün toprağın bağrında, bir yara gibi taze toprak tümsekler yükseliyordu. Halk, binlerce yıllık surların dibinde toplanmış, Ankara'nın atadığı valinin ölüme bulduğu çareyi tartışıyordu.

“Vali Hasan Faiz Ergun Bey; ‘şu kara taşlar tüm hastalıkların nedenidir,’ diyormuş.”

“Bu kadim tarihi taşlar, çok yaşlandığı için artık hastalık yayıyormuş!”

“Tüm ölümlerin nedeni eski, çok eski olan şu burçlarmış.”

“Vali Bey, hastalıkların nedenini araştırıp bulmuş, tek neden surlarmış, surlar kentte hava devir daimini engelliyormuş!”

“İnşallah, halkı kırıp geçiren bu illete bir çare bulur.”

Bazıları da olup bitenleri üzüntüyle izliyordu. Yerin kulağı var deyip bir sır anlatır gibi birbirleriyle fısıltıyla konuşuyorlardı.

“Valinin, surları yıkmasının nedeni kentin tarihini yok etmekmiş.”

“Surların, Kürtlerle bağını ortadan kaldırmak istiyormuş.”

“Şeyh’in ayaklanmasından sonra Kürtlere ait, hiçbir şey bırakmak istemiyormuş.”

“Vali, yıkım emrini Ankara paşalarından almış.”

“Bu surların, Türk Tarihi ve geçmişiyle hiçbir ilişkisi yokmuş, ‘yıkılması daha doğru olur,’ diye karar almışlar.”

“Türk Tarih Kurumu, bunu paşalara tavsiye etmiş, paşalar da valiye emir vermiş.”

“Kürtlerin bütün geçmişini, silmek istiyorlarmış.”

“Kürt dilini yasakladıkları gibi tarihini, kültürünü de yok ediyorlar.”

Dinamitler gürültüyle patlıyor, kadim kara taşlar binlerce yıllık yerlerinden öfkeyle fırlayıp sağa sola saçılıyordu. Bir kısmı, yamaçtan Hewsel bahçelerine dek yuvarlanıyordu. Hamallar, taşları tahta “keşkerelerle” taşıyıp at arabalarına yerleştirerek bir beyin konağı için uzaklara götürüyordu. Aşağıda Dicle kadim surlara bakıp deli dolu akıyordu. Halk toplanmış kendi arasında tartışıyordu.

“Bu beden ki, yüzlerce yıl fırtınaya, yağmura, kara, borana, rüzgâra kızgın güneşe, ak soğuklara, depremlere karşı yek beden olup günümüze kadar direnmiş!”

“Amansız savaşlara, ordulara, orduların toplarına, kılıçlarına, yekvücut karşı koymuş, ayakta kalmış.”

“Bu surlar ki istilacı ve işgalcilere karşı alınının akıyla direnmiş!”

“Bu surlar ne şah ne sultan ne tiran takmış!”

Vali, karataşlı kadim surlara karşı savaş açmış, hamalları, işçileri, teknisyenleri harekete geçirmiş, kendisi başında durup çalıştırıyordu.

Dinamitler patlıyor, kadim surlar gürültüyle yıkılıyordu. Hastalıkları iyileştirecek olan kentte, hava kanalları açılıyordu. Tepki ve öfke büyüyordu. Kadim surların yıkılması, halkı öfkelen diriyordu. Vali; “itiraz edenler yargılanır,” diyerek tehditler savuruyordu. Tepki ve öfke ulusal devlet sınırlarını aşıp uluslararası bir soruna dönüşüyordu. Halk ve kadim surlar bütünleşmiş direniyordu.

Derken tanınmış bir arkeolog bölge müfettişinden izin alıp bir heyetle surların dibine geliyordu. Hastalıkların nedeninin surlar olmadığına dair Ankara’ya, bilim insanlarına, aydınlara, Avrupa’ya raporlar düzenleyip gönderiyordu.

Vali, öfkelenmiş, gözlerinde yalımlar saçıyor, arkeolog hakkında kampanyaya başlatıyordu. Hasan Hüsnü, adamlarını halk arasına salıp;

“Bu arkeolog, Albert Gabriel kâfirdir, dinimize karışıyor.”

“Kimse onunla ilişki kurmasın.”

“Gabriel ile ilişkiye geçen, ajan diye tutuklayacaklarmış.”

“Bu adamın, burada ne işi var, kendi memleketine gitsin.”

“Fitne-fesat çıkarıp Diyarbakır’ı karıştırmaya gelmiş.”

Derken Vali ile Hasan Hüsnü jandarmaları gönderip arkeoloğu, “ajan” iddiasıyla tutuklayıp çektiği bütün fotoğraflara ve yazılara el koyuyordu.

Halk harekete geçiyor, dünya kamuoyunda tepkiler çoğalıyor, aydınlar ve sanatçılar sesini yükseltiyor, öfke kartopu gibi büyüyordu.

“Hastalıkların sebebi surlar değilmiş,” denilerek yıkım durduruluyor, arkeolog serbest bırakılıyordu.

Kerem, belini sarmaşıklarla örölü Fransız kolejinin duvarına dayamış, çocukluğunun kenti Diyarbakır surlarını düşünüyordu. Öyle geçmişe dalmış, Diyarbakır ve surlarla bütünleşmişti ki önünden gidip gelenlerin hiçbirini fark etmiyordu. Bir tek geçmişi yaşıyordu.

“Baba hoş geldin,” diyen Fahriye’nin yumuşak sesiyle irkildi. Düşlerinden sıyrılıp kızına doğru hareketlendi. Fahriye babasının boynuna sarıldı. Her iki yanağından öpüp; “annem, kardeşlerim nasıl,” diye sordu.

“Merak etme kızım, hepsi iyi, sana çok selamları var,” dedi, Kerem.

Fahriye’yi öptükten sonra sağ elini omuzuna atıp bir pastaneye doğru yürüdüler. Fahriye büyümüş, güzel genç bir kız olmuştu. Okuduğu Fransız kolejinde yatılı kalıyordu. Pastaneden kalkarken;

“Baba sinemaya gidelim mi,” dedi Fahriye.

“Gidelim kızım,” dedi dedi Kerem.

Sinemaların bulunduğu sokağa gittiler. Film adlarına ve seanslarına baktılar. Filmlerin çoğu Arapçaydı. Fransız devrimini anlatan Arapça alt yazılı bir film tercih ettiler. Fahriye ana dili gibi Fransızca biliyordu. Kerem’in de Fransızcası iyiydi.

Işıklar söndü.

Olaylar hızla geliyordu. Binlerce insan haykırıyordu. Fransa’nın baldırı çıplakları, Bastil Zindanına saldırıyordu.

“Baba, hele bak, halk nasıl ayaklanıyor. Aydınların içinde olduğu zindana saldırıyorlar,” dedi Fahriye heyecanla.

“İnşallah, bir gün Diyarbakır’da da böyle olur kızım,” dedi.

Kerem biraz filmi seyretti. Sonra gözlerini kapattı. Alışkanlık haline getirdiği geçmişe dalıp gitti. Gözlerini kapatınca, her şeyi unutuyor, bir tek geçmişi yaşıyordu. Böylece, anda yaşanan

acıları anlık olarak unutuyor, derin bir suyun dibine dalan dalgıca benziyordu. Yine Kamil Paşa köşkünden çıkıp Melik Ahmed’e doğru yürüyordu...

Derken ışıklar yandı, izleyicilerden büyük bir gürültü yükseldi. Fahriye babasına baktı gözleri kapalı uyuyor gibi duruyordu. Babasını öpüp; “Babacığım, film bitti,” dedi. Kerem gözlerini açtı;

“Ne çabuk bitti? Ayaklanmacılar Bastil’i aldı mı?”

“Baba, sen uyurken baldırı çıplaklar, devrim yaptılar, devrim!”

“Kızım inşallah bir gün Diyarbakır’da da olur.”

Işıklar yandı, ortalığa bir homurtu yayıldı.

Celadet’in evine gitmek için mahalleye doğru yöneldiler.

“Mîrê Cizîra Botan, Mîr Bedirxanê Azîzan, Rehmeta Xwuda li ser vî, Li ser malbata wî bit.1286.” diye türbesinin üzerinde yazıyordu. Celadet, Şam’da Salihîye mezarlığında gömülü, dedesi Mir Bedirxan’ın mezarının başında durmuş, hala milli mir olmayı hayal ediyordu.

Mezarın başına dikilmiş, geçmişî düşündükçe kızıyor, öfkeleniyor, hayıflanıyordu. Mezarlıkta, insanlar kendi ölülerinin başında el açıp Fatiha okuyordu.

Çok kalmadı, mezarlıktan ayrıldı. Düşünceli ve kaygılıydı. Geleceği kestiremiyordu. Yollarda dolaşp biraz oyalandı. Gün batımıyla birlikte eve doğru yürüdü. Kapıda onu güler yüzle karşılayan Rewşen;

“Misafirlerimiz var,” dedi.

“İyi, biraz dertleşip geçmişî konuşuruz,” dedi içeri girerken.

Yemekten sonra hizmetçi kahveleri getirdi. Celadet kahvesini yudumlarken düşünceleri geçmişin içinde yok olup gitmiş,

yılların muhasebesini yapıyordu. Başını kaldırıp; “Geçmiş düşündükçe, Xoybûn’u fesih etmekle doğru yaptığımız düşüncesi, bende daha da güçleniyor,” dedi Celadet Siyabend’e bakarak.

“Xoybûn yolun sonuna gelmişti, ama hürriyet arayan bir halk başsız kalmamalıdır,” dedi Siyabend.

“Bir halk, hiçbir koşulda başsız olmamalı,” dedi Rewşen.

“Fransızlar, burayı terk edince, iş daha da zorlaştı, ne yapabildik ki,” dedi Celadet.

“Arap generaller, darbe üstüne darbe yapıyorlar. Bu coğrafya geçmişten beri, farklı din, dil, kültür, mezhep ve etnik grupları barındıran, hep kırılmaya hazır, kritik fay hattı gibidir,” dedi Kerem.

“Cemal Paşa, bir zamanlar tüm sınıfları, dinleri, dilleri, kültürleri, Türklük mefkûresi altında birleştirmek için ortak bir sefaletin ve korkunun şemsiyesi altına almıştı. O günden beri Suriye’de olaylar bir daha durmadı,” dedi Celadet.

“Arapların Şam’da topladığı Suriye Kongresi Faysal’ı, Filistin’i de içine alan birleşik Suriye’nin kralı ilan etmesine rağmen, San Remo Konferansı’nda gizli Sykes Picot Anlaşması’na bağlı olarak, Filistin İngilizlere, Suriye ve Lübnan da Fransızlara bırakıldı,” dedi Siyabend.

“1925–1927 arasında Fransa karşıtı ayaklanmalardan altı binden fazla insan hayatını kaybetti. Sonunda 1928’de Fransa, milliyetçi grupların oluşturduğu, ‘Ulusal Grup’ yapısını tanımak zorunda kaldı,” dedi Rewşen.

“Suriye’de ne yapacağımızı şaşırıp kaldık. Kim kimden yana, kim ne düşünüyor, insan kestiremiyor. 17 Nisan 1946’da Fransızlar çekildikten sonra, neredeyse her altı ayda bir darbe yapılıyor,” dedi Kerem.

“Bütün bunlar, Arap milliyetçiliğinin mucidi, Ortodoks Hristiyan Mişel Eflak ile Selahaddin Bitar’ın 1943 yılında; ‘Arap Yeniden Diriliş Partisi’ni kurmalarıyla başladı. Bu parti, 1947’de, Ekrem Havrani’nin; ‘Arap Sosyalist Partisi’ ile birleşerek BAAS’ı kurdular. Bir Hristiyan’ın, Arap milliyetçiliğine soyunması ve liderlik yapması, ideolojisini geliştirmesi çok dikkat çekicidir,” dedi Celadet.

“Perde gerisinde çıkar güçleri vardır,” dedi Rewşen.

“Bugün, bu ırkçılık ve milliyetçiliği; ‘birlik, özgürlük ve sosyalizm,’ adı altında geliştiriyorlar,” dedi Celadet.

“O işin cilasıdır. Sovyetlerin desteğini almaya dönüktür. İsrail devleti kurulurken ilk tanıyan Stalin oldu! Bunun nedeni, o yanıltıcı sosyalist maskeli milliyetçilik olsa gerek,” dedi Kerem.

“Baas milliyetçiliği, ırkçı yüzünü gizlemek için ‘Arap ulusunun, tek bir sosyalist devlette birleşmesini amaçlayan milliyetçi sol,’ bir söylemle ortaya çıktı,” dedi Siyabend.

“Arap âleminde asıl milliyetçilik, Ortodoks Hristiyan Mişel Eflak’ın düşüncesi ve partisiyle hortladı. Bu milliyetçi düşünceler kaynağını, 19. yüzyıldaki romantik, Alman Nasyonalizm’den alıyor. Bunlar, bir yandan tüm Arapları bir çatı altında toplamaya çalışırken diğer yandan yoksul kesimleri yanlarına çekmek için riyakârca, ‘Arap Sosyalizminden’ söz ediyorlar. Kabul etmek gerekir, Fransızlar gittikten sonra Biz Kürtlerin de dayanacağı bir güç kalmadı,” dedi yakınlardan Celadet.

“Xoybûn’un Fransızlara dayanma politikası, baştan beri yanlıştı. Fransızlar, kendi çıkarları için hep önümüzü tıkadılar,” dedi Siyabend.

“O koşullarda, bir güce dayanmadan, fazla ekili olamazdık. Fransızlar gittikten sonra Arap milliyetçileri, darbe üstüne darbe yapıyorlar,” dedi Kerem.

“Halkımızın yanında olursak, bunları aşabiliriz, başkalarına dayanma fikri bizi yeni felaketlere sürükler,” dedi Siyabend.

“Doğrusu, Baas Partisi’nin batı karşıtlığı temelinde Sovyet yanlısı bir politika izlemesi, Arap Sosyalist parti ile Komünist partinin bir araya gelmesi, Araplar arasında Kürt düşmanlığını daha da geliştirdi,” dedi Rewşen.

“Bütün bu gelişmeleri, tek başına Xoybûn ile izah edemeyiz. Kürtlerin bugünkü dağınıklığının temelinde, geçmişte yaşanan sorunlar ve başarısızlıklar yatıyor.

Dedem Mir Bedirxan, 1821’de genç yaşta beyliğin başına geçmiş. Koca ilk on yılını gece gündüz çalışarak aşiretlerin iç birliğini sağlamaya çalışmış. Bütün çabalarına rağmen yine de aşiretlerin çoğu birlik dışında kalmış.

Dedem, bölgenin dağlık ve gelen kuvvetlerin bölgeye yabancı olması avantajını iyi kullanarak Osmanlıyı bozguna uğratmış. İşte böyle bir durumda, Botan ordusunun sol kol kumandanı yeğeni Yezdan Şer, Osmanlı’nın vaatlerine kanıp amcasına ihanet ederek beyliğin merkezi Cizre’yi, düşmana teslim etmiş ve durum tümünden değişmiş.

Mir dedem, Cizre’yi tekrar ele geçirirken kolera ordusunu kırıp geçirmiş! Geri kalanını da Osmanlı yok etmiş! Beş yüz kadar savaşçıyla Evrah (Ewrah) Kalesi’ne sığınmış, orada teslim olmuş!

Sonrası malum biliniyor, 250 kişilik aile efradı ve yardımcıları ile birlikte Evrah Kalesi’nden, Girit adasındaki Kandiye kalesine sürgün edilmiş.

Babam, Emin Ali’nin bana anlattığına göre, Girit Kalesi, ‘çok yüksek güvenli bir açık hava mahpusluğu,’ gibiymiş. Bir de Osmanlı, Mir dedemi, çocuklarını ve torunlarını, Girit ahalisinde olanlarla evlenmeye zorluyorlarmış,” dedi Celadet.

“Aslında, Osmanlı bu ayaklanmayı varlık yokluk meselesi olarak görüyormuş,” dedi Rewşen.

“Osmanlı, ayaklanmayı batırdıktan sonra bir yüzünde padişahın tuğrası, öbür yüzünde kabartmalı bir dağ dizisi ve bunun yukarısında ‘Kürdistan,’ altında; ‘sene 1263,’ yazılı, altın ve gümüşten dört türlü; ‘Kürdistan Madalyası,’ bastırıp; ‘zafer nişanesi,” diye dağıtmış,” dedi Celadet.

“Mir dedem, bu ihaneti, ömrü boyunca hiç unutmamış, onun yanında hiç kimse Yezdanşêr’in adını anmamış,” dedi Rewşen.

“Bizim aile de benzer şeyleri yaşadı. Mirler, beyler, şeyhler hep Yezdan Şer gibi arkadan birbirlerini hançerlemişler. Bedirxan Bey, Osmanlıyla birlikte, Dargule Kalesinde direnen Said Bey’in üzerine yürüyerek yenilgiye uğratmış. Sonra kendisi başkaldırmış! Yezdanşêr, Osmanlıya kanıp amcasını arkadan hançerlemiş. Sonra da kendisi ayaklanmış. Benim Kürt tarihinden çıkardığım şey, Kürtler arasında ‘kutsal birlik’ yaratmadan hürriyet gelişmez. Daha düne kadar Araplar bizden daha dağınık durumdaydılar. Bugün her yerde mantar gibi Arap devletçikleri ortaya çıkıyor,” dedi Siyabend.

“Geçmişten dersler çıkarmak gerekir, ama bir halkın davasına başka araçlarla da destek sunulabilir. Sanat, edebiyat ve dil gibi,” dedi Rewşen, Celadet’in yaptığı işin de önemli olduğunu vurgulamak için.

Celadet, hala mezarlık başındaki düşüncelerinde çakılıp kalmış, geçmişini düşünüyordu.

“Dedem, bir krallık kurmayı planlamış, kendisini Kürdistan kralı olarak düşünüyormuş. Ayaklanma başlatana kadar Osmanlı ile iyi geçinmiş, ama yine de çözüm olamamış. Dedemin hamlesi, mir ve beylerin son hamlesi olmuş. Kürt hanedanlık, beylik ve

mirlikleri, domino taşları gibi ardı ardına kan kaybetmeye başlamış,” dedi Celadet.

“Bu koşullarda yapabileceklerimiz çok sınırlıdır. Mülteciyiz, hiçbir yerden destek de alamıyoruz,” dedi Kerem.

Kerem, bütün umudunu yitirmiş, geçmişi düşündükçe karamsarlığa boğuluyor, mücadele edecek gücü kendisinde bulamıyordu. Bunu ilkin kendi kendine itiraf etmeye başlamış, sonra dost cemaatlerinde; “Artık koşulları yok, tarihi fırsatı kaçırdık, atı alan Üsküdar’ı çoktan geçti, biz yaya kaldık, yapması gereken her şeyi yaptık ama bir kere fırsatı kaçırdık,” diyordu. Daha sonra bu inançsızlığını; “Bütün ömrümüzü adadık, Kürdistan uğruna malımızı, mülkümüzü harcadık, yerimizi yurdumuzu terk ettik, ama başaramadık, bundan sonra da yapabileceğimiz bir şey kalmadı,” diyerek kendini haklı çıkarıyordu.

“Mir ve beylerden sonra Nakşi şeyhleri ortaya çıktı. Şeyh Ubeydullah, Şeyh Said... Onlar da hiçbir sonuç alamadı. Artık asri bir halk hareketine ihtiyaç vardır,” dedi Siyabend.

“Şeyh Ubeydullah, ilk büyük bir denemeydi, ama koşulları iyi değerlendiremedi. Şeyh Said ayaklanmasıyla, şeyhlik de öldü,” dedi Rewşen.

“Kürtler çok parçalanmış, kazanmak için birlik olmaları gerekmiyor mu,” dedi Fahriye, yanıt bekleyen bir gülümsemeye.

“Kızım Fahriye, maalesef, Med devletini kuran Kral Kyaksar’dan sonra, bugüne kadar hiçbir Kürt lider, tüm Kürtlerin birliğini sağlayamadı, çok zor bir mesele,” dedi Celadet.

“Bugüne kadar neden birlik olamadık, geçmişimizi, tarihimizi iyi araştırmamız, gerekiyor,” dedi Kerem.

“Kürt tarihi, çok kadim bir tarihtir. Coşkun zaman ırmağının akışında gizlidir, henüz hiçbir şey açığa çıkarılmamıştır.

İnsanlığın başlangıç serüveni, Kürt coğrafyasıyla ilgilidir, Nemrut Dağı’ndaki heykelleri görseniz şaşırıp kalırsınız. Tam bir kültür hazinesidir,” dedi Siyabend.

“Ne yazık ki, bu hazine soyguncular, talancılar, eşkıya ve hırsızlar tarafından yağmalanıyor, parçaları dünyanın dört bir tarafına kaçırılıyor. En son Diyarbakır’dan ayrıldığım zaman, akı evvel Hasan Faiz Ergun adındaki İttihatçı vali, kent hava almıyor, diyerek surları dinamitleyip yıkmaya kalkışmıştı,” dedi Kerem.

“Bugün, bu değerli hazinenin her bir parçası, bir sarayın duvarlarını süslemektedir. Her bir parçası, bir müzenin eşi bulunmaz, paha biçilmez eserini oluşturmaktadır. Her bir parçası, bir kraliçenin alımlı göğsünde ısıldamaktadır. Her parçası, bir halkın geçmişini oluşturmaktadır,” dedi Rewşen.

“Bugün tarih dersinden bir Fransız hocamız, ‘son arkeolojik bilgi ve verilere göre, ilk uygarlık Mezopotamya coğrafyasında ortaya çıkmış,’ diye söze başladı,” dedi Fahriye.

“Hocanı tanıyorum, iyi bir araştırmacı ve tarihçidir, Kürt tarihi ile yakından ilgileniyor,” dedi Rewşen.

“Hem Âdem ile Havva hem de Nuh Mitosuna göre insanlığın başlangıcı Kürt coğrafyasıdır. Hala bütün kültürler bu ana kaynaktan besleniyorlar. Bu büyük hazinenin bütün parçaları bir araya getirilirse yazılmamış esas tarih ortaya çıkar,” dedi Siyabend.

“Bu, o kadar kolay bir iş değil, her bir parçasını bir zorba ele geçirmiş, bunları sahiplenecek, koruyacak bir gücümüz de yok,” dedi Rewşen hayıflanarak.

“Doğru diyor Rewşen. Biz bu değerli hazineyi yitirdiğimiz için tarihsiz kalmışız. Yirminci yüzyılın başında, birçok halk hürriyetine kavuşurken Kürtler bunu başaramadı,” dedi Celadet.

“Tarihimiz sadece geçmişle değil hem dün hem bugün hem de yarınla bağlantılıdır. Geçmişçi açığa çıkarmadan günümüzü anlayamayız,” dedi Siyabend.

“Sizler, Kürt halkını aydınlatabilirsiniz,” dedi Fahriye.

“Doğru diyor Fahriye kızım, yazıp insanlarımızı aydınlatmak, değerlerimizi sahiplenmek gerekir,” dedi Rewşen.

“Bir tarih bilinci oluşmadığı için, zorbalar bizi köksüz, tarihsiz ilan etmişler,” dedi Kerem.

“Kendi belleğimize kavuşmamız için bütün bu parçaları bir araya getirmeliyiz,” dedi Rewşen.

“Benim anladığım kadarıyla “resmi tarih” denilen şey yalandan oluşmuş bir masaldır. Bu yalan masalı hızlı, çarpık ve uzun bacaklarıyla, hakikatin önüne geçmiş, gerçekleri gölgesiyle maskeleyip anlaşılabilir hale getirmiştir. Resmi tarihin kulesi, gerçeklerden kopuk, bu yalan masalının üzerinde inşa edilmiştir. Gerçekler parçalanmış, anlaşılabilir hale getirilmiş,” dedi Siyabend.

“Sadece bu değil, Kürt halkının yarattığı bu tarihin, Kürtlerle olan bağını yok sayıyor, kendilerine mal edip yağıyorlar,” dedi Celadet.

“Okullarda bize öğretilen tarih, insanın beynini kısırlaştırmış, kaslarını felç edip sakat bırakmış,” dedi Kerem.

“Düşmanlarımız bu zemin üzerinde sömürü sistemini, Firavun düzenini daha rahat sürdürmektedir,” dedi Siyabend.

“Böylece Kürt; kendini, geçmişini, kimliğini ve tarihini tanımaz hale gelmiş,” dedi Rewşen.

“Aslında şimdi de aynı şeyleri yaşıyoruz. Şeyh, 27 Aralık 1924 günü yanındaki iki yüz silahlı atlıyla birlikte Hınıs’ın Kolhisar köyünde ayrılıp Çapakçur, Palu ve Lice üzerinden Hani bölgesine geçmiş. Sonra Hınıs’tan Kırıkhan Köyüne geçince

bölgenin tüm ileri gelenleri Şeyhi burada ziyaret etmiş. Şeyh burada; ‘Şeriat-ı Garay-ı Ahmediyye için harekete geçme zamanıdır,’ demiş. Böylece Şeyh, ilk adımı atmış, ancak Varto ve Hınıs bölgesindeki aşiretler, saf değiştirip hükümetin yanında yer almışlar,” dedi Celaled.

“Şeyh’in oğlu Ali Rıza, Kırıkhan köyünden Karineş köyüne gidip Cibranlı Halit Bey’in evinde ikinci bir toplantı yapıyor ve yeni kararlar alıyorlar,” dedi Kerem.

“Karineş’te alınan kararlara göre; Şeyh Said Genç, Hani, Lice, Silvan, Diyarbakır, Erzurum, Ergani bölgelerinin ileri gelenleriyle görüşme ve toplantılar yapacak, olumlu sonuç alırsa Çapakçur’a dönüp ayaklanmayı başlatacakmış,” dedi Celaled.

“Ali Rıza’nın Melekân köyünden Şeyhin fetvasını Solhan, Ömeran, Zihti Aşiretlerine ve Muş halkına bildirmesi gerekiyormuş, ama zamanında bildirmemiş,” dedi Celaled.

“Gökdere’li Şeyhin de Palu bölgesindeki aşiretlerle birlikte Elâzığ’ı ele geçirip Zaza aşiretleriyle Erzincan’ı düşürecekmiş, ama şeyh tek başına hareket etmiş,” dedi Rewşen.

“Ben de 4 Ocak 1925 toplantısına katıldım, O zaman daha yirmi yaşındaydım,” dedi Siyabend. Ardından; “şimdiki gibi hatırlıyorum. Soğuk ve karlı bir kış günüydü. Dağlar bembeyazdı. Gecedan beri durmadan kar yağıyordu. Yer ve gök bütünleşmiş, bembeyaz kesilmişti. Yollar, evler, ağaçlar kar altındaydı. Bu karlı, beyaz günün şafağında Şeyh, iki yüz atlıyla Kırkan köyüne girdi. ‘Mucize’ dediler. Mucize, dilden dile dolaştı. İnsanlar, kapıların eşiğinden çıkamazken Şeyh, nasıl dağları aşıp gelmişti?

Köy seferber olup konukları evlere dağıttılar. Evlerin avlusunda, karların üstünde kurbanlar kesilip yemekler hazırlandı.

Gün ağardıkça mucize yaratan misafirler çoğaldı. Bölgenin bütün aşiret reisleri, şeyh, ağa ve beyleri Kırkan köyünde

toplandılar. Aralarında Hamidiye Alaylarından komutanlar da vardı. Köylüler şimdiye kadar tanık olmadıkları konuklara ev sahipliğini yapıyorlardı.

Bu toplantıya katılması gereken Cibranlı Miralay Halit Bey, Millet Vekili Yusuf Bey ve Salman Bey tutuklanıp Bitlis ceza evine konulmuşlardı.

Miralay Halit Bey, Şeyhe haber göndermiş; ‘güçlü başarılı bir ayaklanma için sakın, tedbirli, örgütlü ve sabırlı olmalarını,’ öneriyordu.

Kar yağmaya devam ediyordu. O kadar kar yağıyordu ki kuş uça anında yağın ağırlığı altında düşerdi.

Öğleye doğru, büyük bir köy odasında Şeyh’in başkanlığında toplantı başladı. Nasıl bir yol izleyecekler? Nasıl bir strateji? Nasıl bir taktik? Hangi cephelerde konumlanacaklar? Ne kadar cephe? Nasıl bir diplomasi? Hepsini tartıştılar. Şeyh’in oğlu Ali Rıza, Halep’te yirmi sürü koyunu satıp geri dönmüştü. Parayı ayaklanma için kullanacaklardı.

Dönüşünde Kürdistan Teali Cemiyeti ve Azadi Örgütü mensubu olan Seyit Abdülkadir ile görüşmek üzere Ankara ve İstanbul’a gitmişti. Muhalif Türklerle de görüşmeler yapmıştı. Alevi önderleriyle de bağlantı kurmuş, ama sonuç alamamıştı.

Toplantıda yapılan yoğun tartışmalar sonucunda, şartlar olgunlaştığında ayaklanmanın Diyarbakır’da başlaması gerektiği yönünde düşünceler ağırlık kazandı.

Cephane teminine ve kuvvetlerin toplanmasına karar verildi. Beş asli cephe kurulacaktı. Çalışmalar için görev ve sorumluklar dağıtıldı.

Gece olunca toplantı sona erdi; gelenler, artlarına binip karlı dağları aş aşı geldikleri yerlere geri döndüler.

Ben de Sekban Ağa'ya aktarmak üzere, yeni düşüncelerle Nemrut eteklerinin yolunu tuttum.” dedi Siyabend.

“Siyabend amca, maşallah sen de az serüvenler yaşamamışsın,” dedi Fahriye ilgiyle gülümseyerek.

Derken hizmetçi kahve tepsisiyle içeri girdi. Kahveleri içip geç saatlere kadar tartışıp durdular. Sonra her biri kendi düşlerini sırtlayarak gecede dağıldılar.

II

“Gün boyu iyi çalışırsanız, akşama kadar işimizi bitirebiliriz. Gün batımına kadar tüm kasaları dolduralım ki, akşam serinliğinde kamyona yükleyip sabah Şam sebze pazarına yetiştirelim,” dedi. Karşısında ayakta bekleyen yirmiden fazla Kürt ve Bedevi çalışan, süklüm püklüm olmuş yırtık, yamalı, kirli giysiler içinde karşısında duruyordu.

“Beyim, bugün akşama kadar bitiririz,” dedi ırgat başı.

“Siz iş başı yapın, bir ihtiyaç olursa ben buradayım,” dedi Kerem.

İşçiler çalışırken Bahçe kulübesinin içinde oturmuş, her zamanın ki gibi düş kurup Diyarbakır'daki çocukluğuna gitmişti.

Kamil Paşa konağından çıkıp Ulu Cami'ye doğru ilerledi. Kızıl bir güvercin sürüsü, cami minaresinden havalanıp kümülüslerin altında, kerpiç evlerin ve taş konakların üzerinde Urfa kapıya doğru süzülüp gitti.

Bir grup çocukla birlikte, dilek tutup dört ayaklı Minarenin sütunları arasından birer birer geçtiler. Her geçen tüm dilekleri gerçekleşecekmiş gibi sevinip kakhaha ile güldü. Sonra çerezci dükkânlarının önünden koşup geçtiler. Oradan Güneşe tapanların Ateşgedesine vardılar.

Ateşgedenin üzerinde bir kilise inşa edilmişti. Süryaniler burada kendi dilleriyle ibadet ediyorlardı. Kilisede biraz ayini izlediler. Oradan çıkıp doğuştan kör, Kürt bir dengbêjin içli sesini ilgiyle dinlediler. İnşasında kullanılan malzemeler içerisine karıştırılan bir bitkiden hareketle, çıkan mistik kokudan dolayı, “parlı-kokulu” denilen, Parlı Safa Camii’nin hemen yanında yer alan, kaideden başlayarak külahına kadar kûfi ve nesih yazılar, değişik biçim ve desenlerle bol bezeli, Anadolu ve Mezopotamya’nın en gösterişli minaresinin etrafında, bağıra çağıra bir tur attılar.

“Bu elmalar, ne kadar güzel olmuş,” diyen Fahriye’nin sesiyle uykudan uyanır gibi Fahriye’ye bakıp; “kızım” diye seslendi.

“Bir şey mi istedin baba” dedi Fahriye.

“Gel yanıma otur kızım, sana bir şey anlatayım,” dedi.

“Bu da nereden çıktı” dercesine Fahriye gidip Kerem’in yanına oturdu.

“Kızım, bir çift kanat istiyorum,” dedi Kerem ciddiyetle.

“Anlamadım baba, nasıl bir çift kanat istiyorsun?”

“Bir çift kanat istiyorum kızım! Kanatları takıp düşlerimin kentine uçup konmak istiyorum. Orada, harcına karılmış bitkilerin kokusunu almak istiyorum. Bir çift kanat istiyorum, çocukluğumun kentinin bedenine konmak için,” deyip Fahriye’nin saçlarını sevgiyle okşadı. Fahriye, başını Kerem’in göğsüne yaslayıp ona sarıldı.

“Kızım, benim çocukluğumun geçtiği kentin uzun, upuzun bedenleri vardı. Bedenin, dört ayrı kapısı vardı. Her kapı, ayrı bir yaşam kapısıydı. Her kapı, ayrı bir geçim umuduydu. Gün boyu, dört kapıdan insanlar umutla girip çıkıyorlardı. Yaşamları, bu kapılara bağlıydı. Dört ayrı yöne açılan, dört umut kapısı. İç kale ve dış kale! Dış kalenin dört ayrı kapısı, dört bir yana açılıyordu.

Dağ Kapı, Urfa Kapı, doğuya açılan Mardin Kapı, hemen yanı başında Deliler Hanı ve Yeni Kapı! Bunlar tarihin eski kapılarıdır. İnsanlık serüvenin kapılarıdır! Kürtlerin direnme ve var olma kapılarıdır!

Benim çocukluğumun kenti; Karacadağ'ın siyah, bazalt taşlarından yapılan kara taş surların içinde, binlerce yıldan beri durmaktadır. Kızım, işte bunun için bir çift kanat takıp bu kentte uçmak istiyorum.

Orada surların içinde 'Ben u Sen' Mahallesi var! Derler ki; 'kurt yer, çoban ağlar!' Çocukluğumun kentini kudurmuş aç kurtlar basmış, ben burada eli kolu bağlı, çaresiz ağlıyorum kızım," dedi Kerem.

"Baba üzülme, bir gün hep beraber gideriz, yine eskisi gibi Kamil Paşa konağına yerleşiriz," dedi Fahriye.

"Kızım, benim çocukluğumun kenti çok güzel, bulunmaz bir kenttir. Dünyanın hiçbir yerinde eşi benzeri bulunmaz. Derler ki, bir yaşlı tecrübeli usta ile genç kalfası, iddiaya girmişler."

"Baba ne üzerine iddiaya girmişler?"

"Ha; 'en güzel burcu kim yapacak,' diye iddiaya girmişler."

"Sonra ne olmuş?"

"Yaşlı usta, bütün maharetini kullanarak bedeninin en güneyinde görkemli, 'Yedi Kardeş Burcu'nu yapmış. Ustasından her şeyi öğrenen genç kalfa, bütün yeteneklerini kullanarak 'Evli Beden Burcu'nu (Ulu Beden) bitirmiş. Her ikisi de iri, kara taşları figürlerle, yazılarla süslemiş.

Yaşlı Usta ile genç kalfa halkın huzurunda karşı karşıya gelip 'Ben mi? Sen mi?' diye birbirlerine sormuşlar.

Boynuz çoktan kulağı geçmiş. Yaşlı usta, kalfasının sanatının üstünlüğünü kabul etmiş, ama hazmedememiş! Yaptığı burçtan

kendini aşağıya atarak intihar etmiş. Kalfa da ustasının ölümünü kabullenememiş, o da kendini burçtan aşağıya bırakmış.

Cepheleri, kitabeli, aslan ve çift başlı, kartal kabartmalı bu burçların bulunduğu bölgeye, o günden bugüne halk arasında ‘Ben u Sen’ deniliyor.”

“Baba, bu beden ve burçlar çok mu büyük?”

“Beden, seksen iki burcuyla, beş bin beş yüz metre uzunluğuyla, on-on iki metre yüksekliğinde, üç-beş metre genişliğindeki kara taş duvarlarıyla, tarihe mührünü düşürmüş. Keçi Burcu, Yedi Kardeş Burcu, Evli Beden Burcu, Nur Burcu...

Çocukluğumda, Mardin Kapı’nın doğusundaki Keçi Burcuna çıkıp Hewsel Bahçelerini ve Dicle’yi seyredirdim. Dicle, kutsal bir ırmaktır! Mitosa göre; ‘Tanrıya ulaşan kutsal yoldur.’ Her yıl Kurban bayramı arifesinde, On Gözlü Köprüde şenlikler yapılırdı. Genç kızlar, erkekler, çocuk bekleyen kadınlar, dilek tutup köprünün en orta gözünde akan suya atarlardı. Bazıları da dileklerini kâğıda, taş, ağaca yazıp suya bırakırlardı.

Doğu’ya açılan Mardin Kapının hemen yanında, Deliller Hanı vardır. Delil, iki ay süren Hac yolculuğunda kılavuzluk edenlere verilen addır. Burası, hacıların yola çıkmadan önce, son toplandıkları merkezdir.

Kamil Paşa konağına gitmek için, Gazi caddesinden karşıya geçip kent aristokrasisinin ve zenginlerinin yaşadığı konakların bulunduğu sokağa girmeden önce, Hasan Paşa Hanı insanın karşısına çıkar. Hanın bitişiğinde kuyumcular ve marangozlar çarşısı vardır. Daha aşağıda yoğurt pazarı köylülerle dolup taşar. Sonra Dört ayaklı minare! Sağındaki sokakta biraz ilerledikten sonra sola kıvrılan, dar sokakta, Savaş Mahallesi, göçmen sokakta Surp Giragos Ermeni Kilisesi gelir. Urfa Kapıya doğru, “Balıkçılarbaşı’ndan Melik Ahmed Caddesi’ne çıkınca, sağdaki

dar sokakların birinden Sin Cami arkasında, Behram Paşa ve Melik Ahmet Paşa camileri ortaya çıkar.

Urfa Kapıdan Mardin Kapıya uzanan cadde üzerinde soldaki Ana Sokak, üçüncü yüzyılda yapılan Lalebey Mahallesi'ndeki Meryem Ana Süryani Kadim Kilisesi'ne gider.

Alipaşa Mahallesi'nde (Öte mahalle) eskiden Süryaniler de yaşardı. Süryaniler, burada Puşici sokağında ipek üretir, puşicilik yaparlardı.

Saray Kapı'dan Suriçi'ne doğru ilerleyince, sağda, kentin tam ortasındaki meydanda, kentin en ünlü tarihi yapısı, Kürt coğrafyasının ilk camisi, İslam dünyasının beşinci Harem-i Şerif'i (Kutsal Mabet) ile Ulu Camii (Camii Kebir) vardır.

Kent, 639'da, İslam ordularınca ele geçirilince, Süryanilere ait Mar Toma Katedrali camiye çevrilmiş. Bu tarihi yapı, Roma öncesi ünlü bir Zerdüşt tapınağıymış, sonra Kiliseye çevrilmiş.

Camii Kebir yapısı, sırasıyla Zerdüşt, İsevi ve Muhammedi inançlara ev sahipliği yapmış, ibadet kesintisiz sürmüştür... Ben ordayken dört mezhep birlikte kullanıyordu. Her mezhep bir köşede ibadet ediyordu.

O zamanlar Diyarbakır ile İstanbul yarış halindeydi. Hasan Paşa Hanı, Orta Doğu'dan gelen bütün mücevhercilerin toplandığı merkezdi. Elmas, pırlanta, yakut, zümrüt burada işlenip satılırdı. Diyarbakır kadınlarındaki mücevherler, dünyanın hiçbir yerinde bulunmazdı.

Kızım Fahriye, işte ben bütün bunlar için bir çift kanat istiyorum. Kanat takıp çocukluk düşlerimin kentine gitmek istiyorum. Benim çocukluğumun kenti bir inançlar, diller ve kültürler sentezidir. Etnik kimliklerden önce hoşgörü hâkimdir. Kürtçe, Türkçe, Ermenice, Süryani ve Arapça iç içe geçmiş, yan yana yaşar. Diller, birbirine düşman değildir. Gâvur-Xançepek

Mahallesi'nde, bu diller ve kültürler kendine özgü yeni bir sentez dil yaratmış, tümü ortak kocaman bir ağaç gibidir. Unutma ki bir ağaç kök ve dallarıyla birlikte ağaçtır. Dallar, kökten koparıldığı zaman, tragedyalar ortaya çıkar, derin yaralar oluşur. İlk Ermeniler yok edildiler. Geri kalanlar göçertilip sürgün yollarına düşürüldüler. Derin bir boşluk ve yara oluştu. Sonra 1924'te sıra, Asuri kökenli halklara geldi. Onlar da aynı felaketi yaşadılar. Yara ve boşluk daha da büyüdü, toprak çoraklaştı. Şimdi aynı şey, Kürtlere yapılıyor. Kızım, yara durmadan kanıyor, yara kanadıkça benim yüreğim de kanayıp duruyor. Kökler, yerinde duruyor. Dallar koparılıp yok ediliyor. Dalların kökten koparılıp atılması, bir daha o köklere dönememesi, insanların ruhunda, beyninde ve yüreğinde kapanmayan, sürekli kanayan, acı veren bir yaraya dönüşüyor. Sabahları, Kamil Paşa konağından çıkınca, kara taş sokakların içine dalıyordum. Yolda yürürken tanıdık, eş, dost, akraba, bir sürü insana rastlayıp 'Pariluys, selamünaleyküm, rojbaş,' diyordum. Akşam eve dönünce; 'êvara te bi xêr be, parirgun, iyi akşamlar,' diye selamlıyordum," dedi Kerem.

"Baba inşallah bir gün bu kızgın, tozlu Arap çöllerinden kurtulup Diyarbakır'a gideriz." Dedi Fahriye. Sonra; "anneme yardım edeceğim," deyip içeri girdi.

"Beyim kamyonlar geldi, kasaları yükleyeceğiz," diyen kâhyanın sesiyle ayağa kalktı Kerem.

Kürt ve Bedevi işçiler, sıcakın altında gün boyu çalışmış, yüzlerce elma dolu kasayı yan yana dizmişlerdi. Elma dolu kasalar üç arabaya yüklendi, üç araba gecenin serinliğinde Tehlik köyünden, Şam'a doğru, arka arkaya verip yola çıktılar. Her arabaya bir kâhya bindi.

Arabaların motor homurtusu, köpek havlamalarına karıştı.

Güneş, bir insan boyu yükselmiş, Cavidan akşamdan tüm hazırlıkları yapmıştı. Kerem, Fahriye, Cavidan ile birlikte Jeepe binip Şam yolunu tuttular. Evden çıkarken Cavidan;

“Çocukları bir saniye yalnız bırakmayın, yemeklerini unutmayın,” diyerek hizmetçi ve dadılarını sıkı sıkı tembihledi.

Araba homurdandı, benzin kokusu, çölün sabah serinliğine karışırken köpekler havlayarak arabanın peşinden metrelerce koştu. Tehlik köyü, toz duman içinde gerilerde kaldı!

Arabayı Fahriye sürüyordu. Araba çölün içinde ilerleyince, yanında oturan Kerem, yine gözlerini kapatıp geçmişe gitti. Fahriye ve Cavidan, Kerem gözlerini kapatınca, artık yatmadığını, geçmişi düşündüğünü biliyorlardı.

Araba homurdanarak ilerliyor, mazot kokusu çöl sıcaklığına karışıyor, Cavidan iki de bir;

“Aman kızım dikkatli sür, hızlı sürme,” diye uyarıyordu.

“Tamam, anne bir şey olmaz” demekle yetiniyordu Fahriye.

Kerem, çölün sonsuzluğunda gözlerini kapatmış, geçmiş anıları düşünüyordu.

Fahriye, Şam sokaklarında ilerledi, gidip bahçeli bir evin önünde durdu.

“Kerem uyan geldik,” diyen Cavidan’ın sesiyle düştten uyanır gibi silkilip gözlerini açtı. Kerem, önce hal pazarına uğradı. Hesaplarını gördü. Paraları, bir çantaya yerleştirdi. Tekrar arabaya binip hareket etti. Çok geçmeden, tekrar Fahriye gidip arabanın kapısını açtı.

Kerem, bahçeli eve doğru yöneldi. Bahçıvan, onları kapıda karşıladı. Kentin en güzel yerinde bir villa almış, her Şam’a geldiklerinde orada kalıyorlardı.

O gece Şam’da kaldılar ertesi gün, yeniden Tehlik köyüne döndüler.

III

Ay, yeni evresinde, yere en yakın halini yaşıyordu. Karanlık ile aydınlık eşitleniyordu. Sonrasında aydınlık giderek çoğalıyordu. Evin, geniş avlusunda suyu bol olan iki kuyunun başında çıkırıklar ile bahçeyi sulamak için dinamolar vardı.

Tehlik köyünün ortasındaki iki katlı evde hizmetçiler hummalı bir çalışma içindeydi. Cavidan akşamdan beri Kürt, Çerkez yemeklerini hazırlatıyor, aşçılar çalışırken başında duruyor, kontrol ediyor; “çok güzel olsun, misafirlerim taa Şam’dan geliyorlar,” diye uyarıyordu.

Derken iki araba toz dumanın içinde, erkenci ay ışığında homurtuyla durdu. Etrafa mazot kokusu yayıldı. Kerem ile Cavidan, avlu kapısının önünde misafirleri karşılayıp içeriye aldılar.

Cavidan, önce kahveleri ikram etti. Ardından çeşit çeşit yemekler masaya taşıdı. Sonra tatlılar ve meyveler sofrayı doldurdu.

Ay ilerledi. Ay yükseldi. İçkiler masaya taşındı, dışarda hava iyice serinledi. Dönüp dolaşıp konuyu yine eski günlere ve Kürt tarihine getirdiler.

“Bir dostumun, bana gönderdiği çok dikkat çekici, eski döneme ait, ama belge niteliğinde bir mektup var bende, isterseniz size de okuyayım,” diyerek Kerem, elini cebine attı.

“Oku da dinleyelim” dedi Celadet.

“Kerem kardeşim, elime geçen bir generalin eski raporunu işine yarayabilir diye olduğu gibi gönderiyorum. Generalin raporunda;

‘Memleketin selameti için 1927 yılında kurduğumuz Elazığ, Urfa, Hakkâri, Bitlis, Diyarbakır, Siirt, Mardin ve Van illerini kapsamına alan Birinci Umumî Müfettişlik bölgesine tam 58

örnek karakol inşa ettik. Tedbir amaçlı ve Türkçeyi öğretmek için 1936'da Dêrsim merkezinde Dördüncü Umumî Müfettişliği kurduk. Farklı yerlerde kışlalara giden yolların güvenliğini sağlamak için de birçok müdafaalı karakollar inşa ettik. Karakol binalarının yapımına süratle devam ediyoruz,' diye yazıyor. ” diyerek mektubu tekrar katlayıp cebine koydu.

“Çok ilginç bir rapor, ceberut bir devlet, her şeyi askeri mantıkla hal ediyorlar.”

“Yakında seçimler yapılacaktı.”

“Menderes seçimleri yine alır mı ki?”

“Sağır Paşa, normal yollarla seçimi zor alır, millette çok çekti.”

“Sağır Paşa, ne eder yapar, yine seçimleri alır.”

“Ha Sağır Paşa, ha Menderes, sorun Kürtler olunca hepsi aynıdır.”

“Bin yıldan beri Kürt-Türk ilişkilerini, hep bu zihniyetle sürdürmüşler. Selçuklu Sultanı, Dandanakan Savaşını kazanınca, İran direnme gücünü yitirmiş, yenilmiş, sonra Selçuklu sultanı Kürdistan kapılarına gelip dayanmış. Kürtlerin kendilerinden çok güçlü, gelişkin bir toplumsal yapıya sahip olduklarını, güçlü beyliklerin oluştuğunu fark etmiş. İran'ı fethettiği halde Kürdistan'da çakılıp kalmış,” dedi. Mir Celadet.

“Yok edemeyeceğini anlayınca, ‘Kürdistan Eyaleti,’ diye bir statüden, ilk kez söz etmeye başlamış, Sultan Sencer,” dedi Siyabend.

“Yani himaye değil, ‘ortaklık,’ demeye başlamış,” dedi Rewşen.

“Yirmi üç önemli Kürt aşiret beyi, İran sarayı ile ilişkideyken Yavuz el altından; ‘gelin anlaşalım, İran’dan kurtulun, birlikte

geniş bir devlet kuralım,’ diye haber göndermiş. İdris-i Bitlisi de bunun öncülüğünü yapmış,” dedi Kerem.

“Yavuz; yirmi üç beyliği birleştirerek doğuda, İran karşısında esas güç haline gelmiş,” dedi Rewşen.

“Yavuz, kendi aranızda bir beylerbeyi seçin, deyince; ‘Biz Kürtler, kendi aramızda birleşemeyiz, öyle bir özelliğimiz var, bize beylerbeyini siz tayin edin,’ demiş, İdris-i Bitlisi. Yavuz da Bıyıklı Mehmet Paşayı, Beylerbeyi olarak Diyarbakır’a atamış,” dedi Kerem.

“Bu boşlukta yararlanan, Nahçıvan Prensi, İran yetişmesi Şerefhan, İran sarayını büyük bir gizlilik içinde terk etmiş, gelip Bitlis Emiri olmuş,” dedi Siyabend.

“Türkler, geçmişten beri zor durumda kaldıkları zaman Kürtlere sarılmış, güçlenince de her şeyi unutmuşlar,” dedi Mir Celadet.

“Kürtler de dünden bu güne kadar hep bu sahte vaatlere kanıp durmuşlar,” dedi Rewşen.

“Kendileri güç olamadıkları için hep kendi beyliklerini koruma karşılığında her şeye razı olmuşlar,” dedi Kerem.

“Bugünde aynı şeyleri yapıyorlar,” dedi Siyabend.

“19. Yüzyılda Kürt coğrafyası, âdeta yeniden ele geçiriliyor,” dedi Kerem.

“Kan kaybeden Osmanlı, ayakta kalmak için Kürtlere yönelmeye başlamış,” dedi Rewşen.

“Bedirhan Bey yenilgisinden sonra Nakşiler siyasal boşluğu dolduruyor,” dedi Celadet.

“Doğa boşluğu sevmez,” dedi Siyabend.

“Anadolu’daki bütün tarikat kurucularının çoğu Kürt Sûfilerdir. Kürtlerde güçlü bir ulema sınıfı oluşmuş,” dedi Kerem.

“Dikkat çekicidir, ‘Benim yolum, içinde bidat bulunmayan din, tembellik bulunmayan amel, fesat bulunmayan niyet, yalan bulunmayan doğruluk, riya bulunmayan hal, iddia ve makam isteği, düşüncesi bulunmayan makam ve Allah’a tamamen tevekkül etmekten ibarettir,’ diyen Seyyid Rûfai’nin tarikatı da en çok Kürtler arasında taraftar bulmuş,” dedi Celadet.

“Kadiriliğin kurucusu Kürt Kadir’dir. 1800’lerde Hindistan’dan Nakşiliği Kürt coğrafyasına getiren, Süleymaniyeli Şeyh, Mevlânâ Halid el-Kürdi’dir. Nakşiliğin kurulmasıyla, Kadirîlik ve diğer tarikatlar zayıflamaya başlamış” dedi Rewşen.

“Tüm ömrü sürgün ve hapisanelerde geçen, Nurculuğun babası, Bediüzzaman Norşinli de Kürt’tür,” dedi Siyabend.

“Kürtlerde müthiş bir doktrin merakı var galiba! Mezopotamya ve Anadolu’daki çoğu tarikatın kaynağı, Kürtlere dayanıyor,” dedi Celadet.

“19. yüzyılın başlarında başlayan Babaniler ayaklanması o dönemde bir Kürt merkezi olan Süleymaniye’den başlayıp Diyarbakır’a kadar yayılmış. Bedirxan Bey, sadece dar bir üçgen olan Botan’da çakılıp kalmış,” dedi Siyabend.

“Mir dede, Asuri halkıyla ittifak yapacağına karşıya gelmiş,” dedi Rewşen.

“Nasturilere saldırısının önemli bir nedeni de vergi vermeyi ret eden, Tiyyari aşiretinin tutumuymuş. Tiyyariler, Yukarı-Pervari köyünün kuzeyinde, Büyük Zap nehrinin batı tarafında Sersepi köyünde, iki Kürt seyyidini öldürmüşler, her şey bununla başlamış,” dedi Celadet.

“Mir dedem, Nesturilere karşı büyük bir ordu hazırlayıp sefere çıkmış, Kutran Geçidi’nde ilk çatışmalar başlamış,” dedi Rewşen.

“Bazılarına göre, on bin Nasturi öldürülmüş,” dedi Kerem.

“Padişahın da bunda payı var. O zamanın Musul Valisi, Nasturi patriği Mar Şamun’a haber gönderip Kürtlere karşı kendilerini destekleyeceklerini belirterek kışkırtmış,” dedi. Siyabend.

“Rus savaşının yenilgisinden iki yıl sonra, Şeyh Ubeydullah, Kürt başkaldırılarından en ilginç olanını başlatıyor,” dedi Celadet.

“Şeyh Ubeydullah, bölgedeki bütün Hristiyanları birliğin içine çekmeye çalışıyor. Ruslarla iyi ilişkiler geliştiriyor, toplar döktürüp para bastırıyor, geniş bir ilişkiler ağı yaratıyor,” dedi Kerem.

“Abdülhamit, İslami karakterinden dolayı Ubeydullah ile uzlaşıp dost olabilirdi, fakat İngilizlerin desteğini aldıktan sonra acımasızca bastırıyor. Çarlığa karşı; İngiliz, Osmanlı ittifakı, Şeyh Ubeydullah’ın yenilgisini hazırlıyor,” dedi Celadet.

“O dönem; ‘Osmanlı yerinde kalmalıdır,’ politikasını izliyor İngilizler,” dedi Kerem.

“Kürtler, her zamanki gibi yine bir köşede bırakılıp dışlanıyor,” dedi Rewşen.

“O dönemde Kürtlerle ittifak, İngilizlerin Orta Doğu planlarının bozulması anlamına geliyor,” dedi Siyabend.

“Sadece İngiliz-Osmanlı ittifakı değil, bunun yanında İngiliz-İran-Osmanlı ittifakı da söz konusudur,” dedi Kerem.

“İngilizler çıkarları için bütün Kürt başkaldırılarına karşı tutum alıyorlar,” dedi Rewşen.

“Doğru, ama bütün başkaldırılar bölgeseldir,” dedi Siyabend.

“Sultan Abdülhamit’in kurnaz, manevracı ve güçlü politikacılığı burada ortaya çıkıyor. İngiliz-İran, Rus ve Fransızlar arasında büyük bir denge politikasıyla, işin içinden başarıyla çıkıyor ve ayaklanmaları bastırıyor,” dedi Celadet.

“Şeyh Ubeydullah ayaklanmasından sonra, Abdülhamit, Ermeni ve Asurilere karşı Kürtleri yanına çekiyor. Hamidiye Alaylarını oluşturuyor, İstanbul’da Aşiret Mekteplerini açıyor,” dedi Rewşen.

“Hamidiye Alaylarındaki Kürt silahlı kuvvetlerinin sayısı otuz altı bine kadar çıkıyor,” dedi Kerem.

“Abdülhamit, bütün Kürt beylerini şeyhlerini paşa yapıp Osmanlının saflarına çekiyor, artık Kürtlere dönük siyasette paşalık devreye giriyor,” dedi Siyabend.

“Biraz da Yavuz dönemini çağrıştırıyor,” dedi Rewşen.

“Seyit Abdülkadir, Zeki paşa gibi bürokrat ve aydınlar da öne çıkartılıyor,” dedi Celadet.

“Zaten İstanbul, Kürtlerle dolup taşıyor. Kırk bini aşkın Kürt hamal var. Kürt Mahallesi bile oluşmuş. Kürtler, önemli bir güçtür. Abdülhamit açığa çıkan bu muazzam gücü, çok kurnazca arkasına alıyor,” dedi Kerem.

“Aslında Hamidiye alayları, Kürtlerin kurtuluşu ve hürriyeti önünde büyük bir engeldir. Şeyh Ubeydullah başkaldırısı, milli kurtuluş nüvelerini de içinde taşıyor,” dedi Siyabend.

“Tarihte, en büyük Kürt kıyımcıları, Kürt orijinli kişilerdir. Hamidiye alaylarıyla bir kez daha bunu yapıyorlar,” dedi Celadet.

“Bir de bu ayaklanmalarda liderlik meselesi çok önemlidir,” dedi Kerem.

Bolşevik devriminin lideri Lenin, Rusya koşullarında ustalıkla dengeleri dikkate alıp uyguluyor,” dedi Rewşen.

“Kürt toplumunda şimdiye kadar, gerçek bir lider ortaya çıkmadı. Hep bizim gibi kendini lider sananlar ortaya çıktı,” dedi Siyabend.

“Bu güne kadar, Kürtler adına lider diye ortaya çıkan hiçbirisi başarılı olamadı,” dedi Kerem.

“Liderlik yapanlar, lider değil zavallı, çaresiz kişiliklerdi,” dedi Siyabend.

“Bolşevik Lideri Lenin, devrim için objektif ve sübjektif koşulların oluşmasından bahsediyor,” dedi Celadet.

“Hürriyet sorununda sonuca ulaşmak için objektif koşulların olması gerekiyor,” dedi Rewşen.

“Bir o kadar sübjektif koşullar gereklidir, bu Kürtlerde her zaman eksik kaldı,” dedi Celadet.

“Ayaklanma, bir fırsatlar sanatıdır. Doğrusu Kürtler açısından çok fırsat ortaya çıkmış, tümü heba edilmiş. Ayaklanma anla ilgilidir, geç kaldın mı treni kaçırmışın demektir. Beş koldan Türkiye’ye giriş yaptık, ne oldu? Koca bir hiç! Lider, tarihi fırsattı göremezse ne kadar koşullar olursa olsun, hiçbir işe yaramaz,” dedi Siyabend.

“19. Yüzyıl Kürdistan’ında, çağa ayak uyduracak bir lider ortaya çıkmadı,” dedi Celadet.

“Tarihte, hürriyet ve birlik hep Kürtlerin özlemi olmuştur. Bunu Ehmedê Xanê;

‘Eğer bir padişahımız olsaydı

Allah bir külâh layık görseydi

Ona bir taht tayin olsaydı

Açıkça bize bir talih açılırdı

(...)

Bu Rum üstümüze galip olmazdı

Baykuşun elinde harabe olmazdık

Davayı kayıp eden ve perişan olmazdık

Fakat ezelden tanrı öyle yaptı

Bu Rum ve Acemleri üstümüze kaldırdı

Her ne kadar onların uyrukluğu utançtır

O utanç ünlü şanlı kişilere aittir.

Egemenlere ve amirlere namustur.

Fakirlere ve şairlere ne ceremedir (günah),’ diye dile getiriyor,” dedi Siyabend.

“Lider diye çıkanlara, hep övgüler dizdiler. Ayaklanmalar başarısız olunca, övgü dizenler bu defa sövgüler dizdiler,” dedi Rewşen.

“Önce yüceltip altın taç olarak başlarının üzerine koydular, sonra da yerip ayaklarının altına aldılar,” dedi Celadet.

“Kendi tarihlerini hiçleştirip yok saydılar,” dedi Kerem.

“Kürt tarihinde düşman, her zaman liderlik edenleri bin bir hile ile ele geçirmiş, teslim almış, sürgün, mecburi iskân ve idam uygulamalarına tabi tutmuş, nefesiz bırakmış ve kendine bağlamış. Sonra halkı kıyımlardan geçirmiş. Dönem artık devrimci halk liderleri dönemidir,” dedi Siyabend.

“Osmanlı, dedem Mir Bederxan’ı teslim almakla kalmadı, ölene dek kendi hizmetine koşturdu,” dedi Celadet.

“Düşman bu aşiret ve kabile liderlerinin şahsında Kürt halkını beyinsiz bırakmış,” dedi Siyabend.

“Lider diye ortaya çıkanlar, kendi ailelerini bile kurtaramadılar. Bedrxan ailesi, Şeyh Said ailesi, şeyh Ubeydullah ailesi, Simko ailesi, Kadı Muhammed ailesi dağılıp yok oldular,” dedi Rewşen.

“Liderlik adı altında, halka çok züllumler yapıldı. Yoksul kesim hep maraba olarak görüldü. Halk, büyük zorbayı def edeyim derken bu defa küçük zorbalara ile karşılaştı,” dedi Siyabend.

“Rus halkı, liderlik sayesinde dünyanın en büyük devletini kurdu,” dedi Celadet.

“Kürtlerde lider diye çıkanların tümü, düşmanın uzattığı olta yemine takıldılar,” dedi Siyabend.

“Kürtler kimdir, geçmişleri nedir. Nasıl yaşarlar, neyle geçinirler, kültürleri nasıldır, kimse bilmiyor ki,” dedi Celadet.

“Kürtlerin geçmişini araştırmak, açığa çıkarmak için kimse uğraşmamış ki, uğraşanları da susturmuşlar,” dedi Siyabend.

“Bu kadar eski bir halk olmamıza rağmen, hakkımızda çok az şey biliniyor,” dedi Rewşen.

“Kürt deyince mağara, cahil, eşkıya, isyancı, akla geliyor, böyle bir algı yaratmışlar,” dedi Kerem.

“Bu imajı yaratanlar, Kürtleri köleleştirenlerdir,” dedi Siyabend.

“Dedem Kamil Paşa’nın bize anlattığına göre; bizim ile Mir Bedirxan Beyin ailesinin kökeni; ‘Ezîzan’lara dayanıyormuş, ama bu acımasız göç ve sürgünler soncunda parçalanmışlar,” dedi Kerem.

“Kamil Paşa ailesiyle, akraba olduğumuzu ben de babamdan duymuştum,” dedi Celadet.

Derken ay batıya doğru yol aldı, içmekten, tartışmaktan, konuşmaktan yorgun düştüler.

“Çok geç oldu, ben şimdi yataklarınızı hazırlayayım, yarın sabah Dicle vadisine gideceğiz, orda da devam edersiniz,” dedi Cavidan. Sonra ayağa kalktı, yataklarını hazırladı.

Celadet, sohbete son noktayı koymak istercesine, arkadaşlarına bakıp;

“Rewşen de biliyor, Mir dedem Şam’da vefat etmeden önce bütün aile fertlerini yanına çağırarak onlara şöyle vasiyette bulunmuş; ‘Hepiniz evlerinizde, çocuklarınızla Kürtçe konuşun; eğer onlarla Kürtçe konuşmazsanız Kürtçeyi unutursunuz; Kürtçeyi unutursanız Kürdistan’ı da unutursunuz; Kürdistan’ı unutan benim evladım değildir,’ demiş.”

Ay, batı ufkunda yitip gitti.

Onlar da ayla birlikte yataklarına çekildiler.

Baharın yüzü, aşkın yüzüydü. Newroz, özgürlüğün düşü, diriliş ve direnişin adıydı. O sabah uyanıp Dicle vadisine vardıklarında pürüzsüz, kusursuz, mavi gökyüzü bütün güzelliğiyle yeni bir yaşamı müjdeliyordu. Sular, geniş vadinin içinde zümrüt yeşilli aşınmış, aşına bir yol ve masal ırmağı gibi kendi bildik yatağında, yeni serüvenlere ve zamanlara akıyordu.

Sabah arkadaşlarını alıp Dicle kıyısına götürmüştü. Dicle çocukluğunun, geçmişinin, düşlerinin büyümlü kutsal ırmağıydı. Irmağın coşkun, kaygısız, kendinden emin akışını gördükçe tüm acılarını unutuyor, çocukluğunu yeniden yaşar gibi mutlu oluyordu. Sanki çocukluğu ile o eski sular geri dönmüş, yeni baştan yaşama başlıyordu.

Kıyıda halk, ‘bayram,’ diye piknik yapıyordu. Dicle vadisi yeşillenmiş, çiçekler rengârenk açmıştı. Gençler giyinmiş dolaşüyor, çocuklar kıyıda birbirlerine su sıçratıp oynuyordu.

Gün boyunca oturup sohbet etmişlerdi. Eski mücadele arkadaşlarını görünce seviniyor, hüznleri ve acıları unutuyor, konuşuyor, tartışıyor, yaşlanmamış gibi eski günlere dalıp gidiyorlardı.

Oturduğu ağacının altında bir Dicle’ye, bir de Kerem’in Newroz aşkına yaktığı gür ateşe bakıp kendi kendine gülümsedi.

“Çok mu duygulandın, Celadet,” dedi Rewşen.

“Baksana Rewşen, Dicle; Cizre’nin etrafını dolanıp hep aynı aşına mecradan akıp gidiyor. Karşıda, Mir dedenin konağı; ‘Birca Belek,’ gözüküyor. Orası çok muhkem ve stratejik bir konumdadır. Aldığım bilgiye göre, ne yazık ki askeri garnizon haline getirmişler.

Bize bakıp halimize acıdım. Kadim bir halkın çocukları barınacak bir karış toprak bulamıyor. Bir de şu yanan ateşe bakınca, Ehmedê Xanê'nin, 'Mem û Zîn' kitabında anlattığı Newroz söylencesini hatırladım," dedi iç geçirerek.

"Kürtlerin tarihinde Newroz; eski, çok eski bir başka söylenceye dayanıyormuş," dedi Siyabend.

"Binlerce yıldan beri dilden dile aktarılarak gelen bir eski sözlü efsaneye dayanıyormuş," dedi Rewşen.

Kerem, ateşler yakmış, kuzular kesmiş, onları ağrlamak için davet etmişti. Irmağın öte kıyısında asker, kuleler, gözüküyor, devriyeler geziyordu. Suyun kıyısında ateş yanıyor, Cavidan talimatlar veriyor, hizmetçiler yemek hazırlıyordu. Dicle vadisi, ulusal kıyafetler, bayramlıklar giymiş, piknik yapan insanlarla dolmuştu.

Ateş ve Newroz, tüm söylencelerin kök hücresiydi. Ondan daha eski bir mitos yoktu. Kürtlerin yaşam hikâyesi ateş, özgürlük, zulüm ve direnişle başlıyordu. Doğuda yükselen güneş, her zaman ışık bahçelerinin pınarıydı. Newroz söylencesi; ışığı, gönlü bol coğrafyada, halkların yaşamında özgürlük ile köleliğin çatışmasından, yeni bir güç ve yaşam olarak ortaya çıkmıştı. Bir yanı kral Sargon, bir yanı dağ Tanrıçası Ninhursag, bir yanı Dehaq, bir yanı Demirci Kawa'ya kadar uzanıyordu.

Söylenceyi yaratan topluluklar Sümer, Babil, Akad köleliğine, kolonyalizmine karşı aşiret ve kabile bilinciyle, özgürlüğün vazgeçilmez tutkusuyla, ilk direnen etnik halk onuruna sahiptiler.

Derler ki, bir 21 Mart günüymüş!

Tanrıça İştâr'ın eşitlikçi düzeni terkedilmiş, zulüm başını alıp yürümüş ve Kral Sargon her şeyi kölelik yasalarına göre yönetiyormuş. Kölelik, köleliği çoğaltmış. Hiç tanımadıkları kölelik, mal-mülk ölme-öldürme, dağlı toplulukların yaşamına

girmiş, tüm karanlık zamanlar gelip Agade’de düğümlenmiş! Agade’de çoğalan zorbalık, yağma ve talan Hurri kökenli Yukarı Mezopotamya kabilelerinin başına bela olmuş.

Sargon, başkent Agade’yi bir zulüm kalesi olarak Mezopotamya ovalarının yüreğine dikmiş, yarattığı vahşet karşısında tanrılar bile çaresiz kalmış.

Hurri-Gutti toplulukları böyle bir köleliğe ve zorbalığa ilk kez tanık oluyor, Agade’ye kin ve öfke besliyormuş.

Derken tanrılar da Agade’yi lanetlemiş, ancak hiçbiri, bu zulüm kalesiyle baş edemiyormuş.

“Bu kara, kapkara kölelik düzeni böyle sürüp gidemez,” demiş, Aryen topluluklarının, dağ Tanrıçası Ninhursag. Sonra başını yaygın mavi gökyüzüne kaldırarak karlı ve dumanlı Zagrosları yurt edinen, hiçbir egemenlik ve buyruk tanımayan, “kabile-aşiret,” adını verdikleri topluluklara bakıp;

“Tek ve son çare dağlı Gutti kavimlerini aşağı indirmektir,” demiş. Sonra Ninhursag, dağ, özgürlük ve kavga aşkına, onlara çağrıda bulunmuş. Çağrıya, çağrıyla yanıt vermişler. Kabileler kabilelere, aşiretler aşiretlere katılıp gökteki yıldızlar kadar çoğalmışlar. Çoğalıp bir şafak vakti, sel gibi zirvelerden aşağılara doğru kin ve öfkeyle, Agade’nin başına akmışlar. Akıp bir daha dirilmemek üzere, Sargon’un düzenini yerle yeknesak etmişler.

Zulüm, kalubeladan beri, böyle bir gazaba uğramamış, o gün cümle canlılar ne kadar güçlü olursa olsun, zulüm kalelerinin baki olmadığına tanık olmuşlar! Kabile ve aşiretler toplanıp o günü bayram ilan etmişler. Bayramın adını; “yeni gün,” anlamında; “Zagmuk,” koymuşlar.

Efsaneye göre, aşiret ve kabileler, o günden sonra her 21 Mart geldiğinde, karanlığa ateşler yakarak Agade’yi lanetleyip Zagmuk bayramını kutlamışlar. Derler ki aradan yüz yıllar geçmiş,

insanlar, o kutsal, mutlu ve kutlu Zagmuk bayramını unutmuş, zülüm yeniden başını alıp Nemrut gibi arşa yükselmiş...

Derken hoş, taze bir kahve kokusu etrafa yayıldı. Cavidan bir taraftan Dicle sularına bakıp hizmetçilere yemek için talimatlar verirken bir taraftan da kahve hazırlatıp misafirlerine getirdi. Rewşen kahvesini içerken yanan ateşe, Cizre, Dicle ve Celadet'e bakıp;

“Derler ki bir zamanlar Dehaq adında bir kral varmış. Dehaq belası musallat olmuş halkların başına. Ninova sarayının duvarlarını insan kelleleriyle süsleyip bir canavara dönüşmüş!

Günün birinde, Dehaq'ın omuzlarında yedi başlı bir ejderha çıkmış. Hekimlerin tavsiyesiyle, bunları Medya'lı çocukların beyniyle besliyormuş. Canavar büyüdükçe, kabile ve aşiretlerin hürriyetleri yok oluyor, daha çok çocuk kurban veriyorlarmış! Bu zulme son verecek tek güç, dağlı Med aşiret ve kabileleriymiş,” dedi Rewşen.

Celadet ona bakıp; “Bu olay, kutsal kitap eski Ahit'te şöyle ifade ediliyor.

‘Rab, uzaktan, dünyanın ucundan bir milleti, dilini anlamayacağın bir milleti, kartal uçar gibi senin üzerine getirecek;

Kocamış olanın şahsına itibar etmeyen ve çocuklara acımayan, sert yüzlü bir millet ve o seni helak edinceye kadar, hayvanlarının semeresini ve toprağının semeresini yiyecek ve seni bitirinceye kadar sana buğday, yeni şarap ve yağ, hayvanlarının yavrularını ve koyunlarının yavrularını bırakmayacaktır.

Ve bütün memleketinde güvenmiş olduğun yüksek ve dayanıklı duvarların düşünceye kadar ve Rabb'in sana verdiği memleketinde, seni bütün şehirlerinde muhasara edecekler.

Bundan ötürü, bütün eller gevşeyecek ve her insan yüreği eriyecek.

Ve şaşıracaklar. Onları ağırlar ve elemeler tutacak, doğuran kadınlar gibi ağırları çekecekler. Şaşkın şaşkın birbirlerine bakacaklar. Yüzleri, alev yüzü!

Memleketi çöl etmek için ve onun içinde suçlu olanları helak etmek için işte Rabb'in günü, acımayan gün, gazapla ve kızgın öfkeyle geliyor.

Çünkü göklerin yıldızları ve onların yıldız kümeleri ışıklarını vermeyecekler. Güneş doğunca karacak ve ay parlak ışığını vermeyecek.

Ve onların kötülüğünden ötürü dünyayı ve fesatlarından ötürü kötülükleri cezalandıracağım. Ve kibirlilerin küstahlığını sona erdireceğim. Ve korkunç olanların gururunu alçaltacağım.

Tek bir insanı has altından ve bir adamı Ofirin saf altından daha değerli kılacağım.

Bundan ötürü gökleri titreteceğim. Ve ordular Rabb'inin gazabında ve kızgın öfkesi gününde, dünya yerinden oynayacak.

Ve vaki olacak ki, kovalanan ceylan gibi ve toplayanı olmayan koyunlar gibi herkes kavmine yönelecek ve herkes memleketine kaçacak.

Ele geçen her adamın gövdesi delik deşik edilecek. Ve tutulan her adamın gövdesi, kılıçla düşecek.

Yavruları da gözleri önünde yere çalınacak. Evleri çapul edilecek ve karıları kirletilecek.

İşte ben onlara karşı, "Medleri" uyandıracağım. Onlar için gümüşün değeri yoktur. Ve Altınla gönülleri hoş olmaz. Ve yayları, gençleri yere çalacak. Ve rahmin semeresine acımayacaklar. Gözleri, çocukları esirgemeyecek.

Dünya baştanbaşa boşalacak ve baştanbaşa çapul edilecek; çünkü bu sözü Rab söyledi.

Dünya yas tutuyor ve yüzü soluyor, yer zayıflıyor ve yüzü soluyor, dünyanın yüksek kavimleri zayıflıyorlar.’

İşte, kutsal kitap olayı aynen böyle anlatıyor. Bu hudutsuz zulmü yapan Dehaq’ın kavmidir. Zulme karşı çıkan, Kürtlerin ataları Med kabile ve aşiretleridir. Sonra uyanışa, uyanışla yanıt vermişler! Yedi çocuğunu Dehaq’a kurban veren Demirci Kawa, ilk başkaldırı ateşini yakmış! Ateş, ateşe çağrı olmuş, kabile ve aşiretler, çağrıya çağrıyla yanıt vermişler!

21 Mart 612’de Zagros-Toros zirvelerinin asi çocukları, alevlerden bir sel olup Ninova’nın üzerine akmışlar. Dehaq’ın sarayını yakıp kül etmişler. İşte halklar o günü bayram ilan edip adına; ‘Newroz,’ demişler!”

Biraz durdu, düşündü. Cizre ve Dicle’ye baktı. Dicle usul usul, nazlı bir gelin gibi hiçbir şeye aldırmadan, aşına yatağında akıp gidiyordu. Etrafı ağaçlarla yem yeşildi. Ötelerde, Cizre yakınında bir köprü gözüküyordu. Köprünün öte yakasında silahlı askerler duruyordu. Defalarca bu köprünün üzerinden geçmişti. “Köprü aynı köprü, ama sular aynı sular değil, çok sular köprünün altında akıp geçmiş,” diye düşündü. Suyun sesi kulaklarında yankılanırken geçmiş bir hançer gibi gelip yüreğine saplandı. Yeni bir şey hatırlamış gibi;

“Aynı konuya ilişkin, yüzyıllar sonra Meryem oğlu Nasıra’lı İsa; ‘Ninova yakılıp yıkıldı kim acır ona,’ demiş,” diye ekledi.

“Celadet abi, çok güzel izah ettin, işte bugün bu zalimler için bize böyle yeni bir Newroz gerekiyor,” dedi Kerem.

“Desene, ayağa kalkmak için, biz Kürtlere yeni bir Newroz söylencesi gerekiyormuş. Kabile ve aşiretler geçmişi unutmuş, hürriyetten önce gümüş ve altına tapar olmuşlar. Belki bizden

sonra, yine bu coğrafyada birileri çıkacak, özgürlük aşkına, yattığı çıplak ranzasında, sabaha kadar uyumadan düşünüp duracak! O da büyük usta, Demirci Kawa gibi ateşi yakmak için kararını verecek! Ben inanıyorum, gelecekteki o kişi ne emir ne bey ne paşa ne de şeyh olacak! O kişi, Kawa gibi halktan bir emekçi olacak! Çıkacak ve Kürt coğrafyasını saran bu amansız karanlık soğukta, tir tir titreyen ve üşüyen tüm çocuklar aşkına, köleliğe direnen insanlar adına, ilk gün ışınları Dicle'nin sularına düşerken Diyarbakır surlarının dibinde, bir demirci dükkânına uğrayacak! Uğrayacak ve gözlerindeki ateş, hürriyet aşkıyla, ustanın örsünden sıçrayan kıvılcımlarla buluşacak. İşte, o gün, demirci usta, kor haline gelen demire su verip çelikleştirecek. Ben inanıyorum, günü geldiğinde baharı müjdeleyen bir şafak vakti adsız, meçhul bir Kürt genci, ilk kıvılcımı çaktığında, karanlığın içinde yedi renkli, alımlı bir gökkuşağı belirecek! Güneş başlı bir Kürt çocuğu, ilk kıvılcımı çakıp Newroz söylencesini yenileyecek. Belki de hürriyet ateşini yakan bu gence, insanlar sevinerek ‘Çağdaş Kawa,’ diyecekler!

İşte, o gün; İsa, Musa, Muhammed gibi, o gencin arkasında duran, büyük usta ressam, tarih sahnesine çıkan bu çağdaş Kawa'yı, karanlığa düşen, doğu şafağının ilk hali olarak tüm insanların belleğine resmedecek. Böylece, bizden sonra Newroz şafağında bir kez daha, hürriyetin ilk çizgileri ortaya çıkacak. Bizim yapamadıklarımızı, o büyük usta ressam, özenle tualle çizecek, bu coğrafyada hürriyet kendisini yenileyecek,” dedi Siyabend.

“Siyabend amca, çok güzel hayaller kuruyorsun, biz görmezsek de inşallah hayallerin bir gün gerçeğe dönüşür,” dedi Fahriye.

Bir Newroz gününde, Kerem, onları davet etmişti. Ateş ve ateş söylenceleri sohbetlerinin konusu olmuştu. Gün boyu yemiş, içmiş tartışmış, dönme vakti gelmişti. Dicle vadisini terk edip yola çıkmadan önce son kahvelerini içiyorlardı. Bir yandan kahvesini yudumlarken bir yandan da misafirlerine bakıp;

“Bu gece de bizde kalın, yarın sabah birlikte Şam’a gidip gezelim,” dedi Cavidan istekli bir sesle.

“Biz de sayenizde, tarihi yerleri gezip bir daha görmüş oluruz,” dedi Kerem.

“Lütfen, bu gece bizde kalın, beni bu güzel tarihi bilgilerinizden mahrum bırakmayın,” dedi Fahriye.

Onlar konuşurken bir hareketlenme oldu. Uğultulu, heyecanlı anlaşılmayan sesler birbirine karıştı. Ardından genç bir kadının; “imdaat, imdaaat yetişin,” diyen merhamet, acıma dileyen, çaresiz feryadı ortalığı çınlattı. Tüm gözler, kadına döndü. Bulunduğu yere doğru bir hareketlenme oldu. Kadın dizlerine kadar suyun içine girmiş, acıyla feryat, figan ediyordu...

Siyabend, bir çırpıda oraya koştu. Yedi yaşlarında bir kız çocuğu, suya kapılmış çırpınıyordu. Kıyıya vuran, güçlü su akıntısı, kızın küçük bedenini dolandırıp dibe doğru çekti, gözden kayboldu. Anası başını saçını yolluyor, yüzünü tırmalıyor; “Ne olur kızımı kurtarın, kızımı kurtarın,” deyip ağlıyordu. Herkes kıyıda toplanmış, şaşkın şaşkın çaresiz annesi ile kızı bakıyordu.

Siyabend, aniden biriken küçük kalabalığın arasından sıyrıldı. Ayakkabısını, ceketini çıkarıp suya atladı. Su, kızı en dibe kadar çekip tekrar bir topaç gibi üste fırlattı. Siyabend, hızlı kulaçlarla kızı yetiştirdi. Herkes kıyıda toplanmış, pür dikkat telaşa izliyor, her kafadan bir ses çıkıyordu. Kızı tutup kıyıya doğru sürükledi.

Tüm yüzlerde bir gülümseme belirdi. “Helal olsun kızı kurtardı,” sesleri yükseldi. Bir alkış tufanı koptu. Kızın annesi yeri göğü inleyen bir zılgıt çekti. Siyabend, kızı kıyıya çıkardı.

Çıkartır çıkarmaz, kızın başını iyice arkaya yatırdı. Ceketini katlayıp ensesinin altına koydu. Bir eliyle alt çenesini kavradı, diğer elini alnına koydu. İşaret ve başparmaklarıyla burnu kapatacak biçimde kavradı. Herkes başında toplanmış, merakla onu izliyordu. “Biraz açılın, biraz açılın, kızcağız nefes alsın,” diye bağırdı. Bakanlar, biraz hareketlendi, bir adım geriye atar gibi yaptılar. Oldukları yerde kalıp merakla izlediler.

Kızın ağzını açtı. Önce derin bir nefes aldı. Sonra dudaklarını kızın dudaklarına bitiştirerek güçlü bir nefes verdi. Ardından, nefes alması için çocuğun ağzını açık bıraktı. Bir daha aynı hareketi tekrarladı.

Ardından, bir elini göğüs kemiğinin alt bölümüne, diğer elini ise bu elinin sırtına yerleştirerek göğüs kafesini bastırıp hızla bıraktı. Kalp masajını yaptı. Çocuğu, baş aşağı çevirdi, midesindeki suları boşalttı. Kız, yavaş yavaş gözlerini açtı.

“Allah, seni tüm kötülüklerden korusun, kızımı kurtardın,” diyerek kadın, eğilip elini öpmeye yeltendi. Elini çekerek; “Geçmiş olsun, bir hekime götürsen iyi edersin” dedi Siyabend.

Sonra Kerem, Celadet ile tekrar Cavidan’ın hazırladığı ağacın altına yöneldiler. Orada arabaya binip Tehlik köyüne doğru yola çıkarken Fahriye;

“Siyabend amca, sen olmasaydın, o güzel, küçük kız çocuğu boğulup gidecekti,” dedi.

Derken Tehlik köyüne ulaştılar. Geç saatlere kadar tartışıp konuştular. Şafakla birlikte, Şam’a doğru yola çıktılar.

Şam Şehri ki, tek mil tarihe tanıklık ediyor, mimarisinde Arap, Yunan ve Roma etkileri göze çarpıyor, insanlığın binlerce yıllık

kültürel birikimi göz kamaştırıyordu. Baharı gül, nergis, yasemin kokularıyla karşılıyordu. Şam’a varınca, arabaları park edip etkileyici, büyüleyici, haz verici, konuksever kenttin, Emevi Camisine yöneldiler.

“Burası çok eskiden bir pagan inancının tapınağıymış. Büyük İskender, burayı fethetmiş, ölümünden sonra komutanlarından Seleuvkos burada bir Yunan krallığı kurmuş, bu pagan tapınağını ünlü bir ibadethaneye dönüştürmüş. Roma mimarisinin belirgin çizgileri var, sanırım daha sonra Romalılar bu eski tapınağı bu defa Jüpiter Tapınağı’na dönüştürmüşler,” dedi Rewşen, Siyabend’e bakarak.

“Bildğim kadarıyla, kısa bir süre Museviliğe de hizmet etmiş,” dedi Siyabend.

“Hristiyanlar, Nasıralı İsa’nın teyzesinin oğlu Vaftizci Yahya’nın, kesik başının konulduğu mezarın burada olduğuna inandıkları için kutsal sayıyorlar. Yahya’nın babası Zekeriya, İsa’nın annesi Meryem’in kız kardeşi ile evliymiş. Meryem ile de ilişkisi olduğu söylentileri yaygınlaşınca, Halep Şehrine kaçmış. Bugünkü Al Ummayed denilen cami, o zaman tapınakmış. Zekeriya, tapınak bahçesinde bir ağaç kovuğuna gizlenmiş. İhbar edilince, zina suçundan ağaçla birlikte testereyle kesilip öldürülmüş! Yahya’nın babası Zekeriya’nın işte böyle ilginç trajik bir hikâyesi var,” dedi Rewşen.

“Kent, İslamiyet’le birlikte Emevilerin eline geçmiş, Arap ve İslam tarihinde çok ciddi bir rol oynamış,” dedi Kerem.

“Şam’ın Emevilerin başkenti olmasıyla, Halife Halid İbn al-Walid camiye dönüştürmüş. Rivayet olunur ki, ‘caminin süslemesi için de İran, Hindistan, Mağrip ve değişik devletlerden binin üzerinde meşhur usta ve sanatçı gelip çalışmış. Üç minaresi bulunuyor. En önemlisi Ak Minaredir. Buna, ‘Hz. İsa minaresi de

deniliyor. İsa'nın, ahir zamanda gökten yeryüzüne Ak Minareye ineceğine inanılıyor.' Öyle bir cami ki, duvarları pahalı çiniler, minberi kıymetli taşlar, tavanı altın kakmalı ahşapla süslenmiş ve tam altı yüz altın süslemeli lamba ile aydınlatılmış. Bunun maliyeti, o dönem, tüm Suriye'nin yedi yıllık toplam vergilerine eşitmiş. Caminin, en önemli bir özelliği de dört mihrabının bulunmasıdır. Her mihrap bir mezhebe aittir. Namaz vakti, Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli imamları, her biri bir mihraba oturarak namaz kıldırırlar," dedi Celadet.

Hemen Cami'nin bitişiğinde, mütevazı küçük bir bahçede, Haçlı ordularını yenen, çağının en adil hükümdarı, Selahaddin Eyyubi'nin türbesinin başına gidip Fatiha okudular.

"Selahaddin, Haçlı seferleri döneminde Kudüs'ü almış, ama üç semavi din için kutsal olan Mescidi Aksa'da barış ilan ederek üç dinin ibadetine açmış," dedi Kerem.

"Hoş görülü, mütevazı büyük bir fatih, ama Kürtler için hiçbir şey yapmamış, Kürt Selahaddin," dedi Siyabend.

"Dönemin koşulları biraz farklı, anlamak gerekir, Haçlı saldırıları, iç çelişki, çatışmalar yoğundur," dedi Rewşen.

Emevi Camii ile Al-Hamidiyyah Çarşısı'nın arasındaki sütunlara yöneldiler. Rewşen sütunları tanıtırken yazıya bakıp;

"Bunlar Yunan antik dönemden kalan Jüpiter Tapınağı'nın sütunlarıdır," diye izahat yaptı.

"Romalılar da işgal ettikleri her yere kendi mimari, inanç ve kültürlerini de taşımışlar," dedi Siyabend.

"İşgalin doğasıdır, her güç işgal ettiği yere kendi damgasını vurmaya çalışır," dedi Kerem.

Sonra, Cami bitişiğindeki, Romalılardan kalma, batı kapısından girip kalenin hemen yanındaki "Al-Hamidiyyah Çarşısı'na (Souq al-Hamidiyyah) çıktılar.

II. Abdülhamit tarafından yaptırılan çarşıda kuyumcular, tuhafiyeciler, aktarlar ve hemen her çeşit hediyelik eşya satan mağazalar, yan yana dizilmiş, tarihi çarşı birçok ara sokaklarla dışa açılıyordu. Tatlıları ile meşhur ‘Meydan Çarşısı’na gelince, Celadet;

“Şurada tanıdığım Lazkiye’li meşhur bir tatlıcı var, size bir tatlı yedireyim, buraya kadar gelmişken” dedi.

“İkramına yok demeyiz,” dedi Rewşen.

“Şurada oturalım, temiz bir yerdir, sahibi dostumdur,” diyerek Celadet, bir tatlıca dükkânına girdi.

“Bana muhammara ve dondurma” dedi Rewşen gelen garsona.

“Ben de dondurma ile belluriye alayım,” dedi Kerem.

“Ben şakşuka ile dondurma alayım.”

“Ben de tabbule alayım, yanında dondurma olsun.”

“Ben de barazek alayım.”

“Ben de bülbülyuvası ile dondurma alayım,” dedi Fahriye.

Tatlıcıdan kalktıktan sonra, tekrar Al-Hamidiyyah Çarşısı’na dönüp girişinde sağdaki uzun çarşıya girdiler.

“Ben, bu çarşıya bayılıyorum, baksana baharatlar nasıl da güzel kokuyor, hele şu el işi bakır işlemeler, çok hoşuma gidiyor,” dedi Rewşen.

Çarşayı dolaştıktan sonra, insanlarla dolu, bir ırmak gibi akan sokakta ilerleyip Hristiyanların çoğunlukta olduğu Bap Tuma (Tomas Kapısı), bölgesine ulaştılar. Birbirinden ilginç ve güzel mimari yapılarıyla kiliseler ve çarşılar birbirini izliyordu. Derken St. Paul Kilisesine girip dolaştılar. Oradan, Mimar Sinan’ın yaptığı söylenen, Süleymaniye Külliyesine gittiler. Son padişah, Sultan Vahdettin’in mezarına uğrayıp caminin hemen arkasındaki “Hamidiye Hicaz Demir Yolu,” hattının Şam İstasyonuna girdiler.

Tarihi kent bölgesi olan, El-Kaymeriye’yedeki mağazalarda dolaşarak ünlü Şam çeliğinden üretilmiş kılıçlara, kamalara, bıçaklara, baktılar. En sonunda sur içindeki al-Attarine çarşısına uğradılar. Çarşılarda halı, pamuklu ve ipekli rengârenk kumaşlar, kokular, bakır ve tahta eşyalar imalatını yapan küçük esnaf dükkânları, bir renk cümbüşünü oluşturunuyordu.

Suriye’nin güneybatı kesiminde yer alan, Akdeniz’e yüz kilometre uzaklıktaki başkent Şam’ı, gün boyu dolaşıp durdular.

Gün batımına doğru, tepeye çıktılar. Tarihin en kadim kenti sırtını Kasiyûn Dağı’nın eteklerine dayamış, binlerce yıldan beri uçsuz bucaksız ovaya doğru uzanıyordu. El-Gûte Vahasının ortasında yer alan, kentin batısında, Cebelûş-Şarkî ve Lübnan Dağları gözüktüyordu. Doğu ve güney tarafı sonsuz ovaya açılıyordu. Kentin tam ortasından geçen “Barada Irmağı,” insanlara hayat sunuyor, ırmağın vahasında yeşillin her tonu iç içe geçmiş, bir şerit gibi kıvrılarak uzanıyordu. Vaha boyunca meyve, sebze ve zeytin bahçeleri gözüktüyordu.

“İnancın rivayetine göre Şam, yeryüzünde yaratılan ilk topraktır. Mitosa göre Kabil ile Habil kardeşler, kız kardeşleri Aklina uğruna burada kavga etmiş, Kabil, kardeşi Habil’i katlederek ilk kardeş katilliği ve zulüm bu kentte başlamış,” dedi Celadet.

“Şam’ın diğer bir adı da; ‘Dımaşk’tır, Dımaşk; ‘yeryüzünün ilk akıtılan kanı,’ anlamına geliyormuş,” dedi Rewşen.

“Yani zulmün yüzü! İşte o günden beri hala zulüm sürüp geliyor. Ben her zaman söylüyorum, bu kentin bir yanı hüznün ve acı kokuyor. Biz şimdi buradayız, ama yüreğimiz, düşlerimiz, ruhumuz her an yaşadığımız, çocukluk düşlerimizin geçtiği o güzel topraklardadır,” dedi Siyabend.

“Doğru diyorsun, bu kentin iki ayrı yüzü var. Bir yüzü cennete açılan saltanatın, zenginliğin, şan şöhetin yüzüdür. Diğer yüzü; sürünen, zülüm gören, yoksulluğun, muhacirliğin, köleliğin, sürgünün, sefaletin acılı yüzüdür. Emevi camisinin yapımında, on binden fazla köle çalıştırılmış,” dedi Rewşen.

“Bu kentin bir yüzü, Kerbelada katledilen Hüseyin ile Zeynel Abidin, diğer yüzü zalim Yezit’tir. İnsanlar, bir yandan camide Allah’a yakarırken diğer yandan kerbelada öldürülenlerin, Vaftizci Yahya’nın kesik kafaları camide saklı duruyor,” dedi Siyabend.

“Rivayete göre, insanlığın suç tarihi de burada başlıyor. Bu kent kurulurken sırtını, ilk suçun işlendiği bu tepeye dayamış. Bir yüzü, her zaman Firavun ve Nemrut gibi korkutucu ve ürkütücüdür. Kabil, ilk cinayeti Kasiyun Dağı’nda yani burada işlemiş. Suç delillerini ortadan kaldırmak için de kardeşi Habil’in cansız bedenini, bu dağın yirmi beş kilometre uzağına taşımış. Günümüzde Habil’in mezarı diye kabul edilen yer, hala insanlar tarafından ziyaret ediliyor,” dedi Celadet.

“Kentın etrafını çevreleyen şu sur ve kale Romalılar tarafından yapılmış, daha sonra birçok kez yıkılıp yeniden inşa edilmiş, Bab aş-Şark (Doğu Kapısı) Romalılar zamanından kalmadır. Eskiden kentin on üç kapısı, gün doğumuyla açılıyor, gün batımıyla kapatılıyormuş, hala Şam’da; Müslüman, Hristiyan ve Yahudi Mahalleleri var,” dedi Rewşen ev sahipliği yaparak.

“Ben günü gününe hatırlıyorum, Kürtler, Fransızları Urfa, Antep ile Maraş’tan kovunca, onlar da 25 Temmuz 1920’de gelip Şam’ı işgal ettiler.

Ekim 1925’te meydana gelen büyük bir ayaklanma üzerine, Fransızlar Şam’ı bombaladı. 1941’de ise Fransız kuvvetlerinin

merkezi hâline geldi. Suriye, 1946 yılında bağımsızlığını ilan edince, bu defa Suriye'nin başkenti oldu,” dedi Celadet.

Gece yaygısını kentin üzerine serince, dönüp Rewşen'in evine geldiler. Hoş bir kahve kokusu evin içine yayıldı. Kerem, önemli bir konuya temas etmiş gibi;

“Ben Avrupa’da üniversite okurken biraz araştırmıştım. Batının, ışık felsefesi doğu ile taban tabana zıttır,” dedi.

“Ben de Fransızca kaynaklardan Yunan ve Roma mitolojisini inceledim. Bir Promete efsanesi var ki çok ilginç ve dikkat çekicidir. Promete, karanlığı aydınlatmak için cehennem denilen Hades’e inip total tanrı Hades’ten, gizlice ateşi çalıp insanlara veriyor.

Promete; ‘ateş çalmış,’ diye Olympos tanrıları tarafından ‘ateş hırsızı,’ ilan edilmiş. Ceza olarak, Kaf Dağı’nın kayalıklarına çivileyip ciğerlerini kartallara yedirmişler. Sonra emekçi Kafkas demircileri birleşip onu kurtarmaya çalışmışlar. Ateşi insanlara vermemek için her yola başvurmuşlar. İşte, batının bu yasakçı, tekelci zihniyeti, bugün de aynen devam ediyor,” dedi Rewşen.

“Doğu’da ateş kutsaldır, üzerine yeminler edilir. Kürtler, tarihte kurtuluş ve özgürlüklerini, hep ateşler yakarak kutlamışlar. İranlı Firdevs’inin Şehnamesinde okumuştum.

Huşeng adında bir İran kralı, ateşi bulduğu zaman, tüm insanlara dağıtarak o günü bayram ilan etmiş. İşte doğu ile batı arasında böyle köklü bir zihniyet farklılığı var,” dedi Celadet.

“Bu kutsamanın temelinde, Zerdüşť inancı ve felsefesi yatıyor,” dedi Kerem.

“Güneş, her zaman doğudan yükselir. ‘Doğu bağının cennet gülüyüm,’ diyor şair dostumuz Cegerxwin,” dedi Rewşen.

“Özgürlük ışığı, er geç yine doğuda yükselecek,” dedi Siyabend.

YEDİNCİ BÖLÜM

I

Abdullah, dengbêj'den Derwêş ile Edûlê, hikâyesini dinledikten sonra kafasında hep güç olma, haksızlığa karşı savaşıma düşüncesi gelişmişti. Her babasına baktıkça üzülüyor, ayı kılıklı adamdan intikam almak istiyordu. “Ben babam gibi güçsüz olmayacağım,” diye düşünüyordu. Gün boyu kırlarda dolaşıyor, yeni yeni oyunlar icat ediyor, Derwêş ile Edûlê destanı kafasında canlı yaşayan bir imge olarak duruyordu. Her akşam Ömer'e; “baba, kuşlarım var bir de bana bir köpek bul,” diyordu.

Ömer, o gün Urfa'ya gitmişti. Kasap pazarının oradan geçerken bir sürü it gördü, Abdullah'ın istemini hatırladı. Durup itlere baktı. İri, genç bir çoban köpeğini gözüne kestirdi. “Oğlum çoktandır, ‘baba bana bir köpek bul getir,’ deyip duruyor. Bu köpeklerden birini nasıl alıp köye götürebilirim,” diye düşündü.

Bir kasap, kanlı leğenin içinde bir sürü kemik getirip köpeklerin önüne fırlattı. Köpekler, dağılıp saçılan kemiklere hırıltıyla saldırıp birbiriyle dalaştı. Kasap, pür dikkat köpeklere bakan Ömer'i görünce;

“Amca, sana it mi lazım,” diye sordu alaylı, doğal yanıt bekleyen bir bakışla.

“He ya yeğenim, aha şu çoban itini oğluma götürmek istiyorum,” dedi, Ömer.

“Amca, bunlar bizim çarşının itleridir. Boynuna bir ip geçir yeter. Alıştıktırlar zaten,” dedi adam.

“Çarşı itleri ha,” dedi Ömer seslice.

“Amca, galiba sen arşı itlerini bilmiyorsun.”

“Nerede bileyim yeğenim.”

“Aha görüyorsun, kasap pazarının üç kapısı var. Bak kapının biri kuzeye bakıyor, işte diğerk ikincisi koyun pazarına, üçüncüsü de şekerci pazarına açılıyor. arşı itleri sadece bu kapıda beklerler. Şekerci pazarına açılan bu kapının önü, itlerin toplanma kapısıdır. Kasaplar, artıkları benim yaptığım gibi bu kapının önüne getirip bırakırlar. İtler de bu kapı önünde toplanır, işte böyle birbirleriyle dalaşıp gördüğün gibi kemik parçalarını kapma savaşı verir, gün boyu birbirlerine hırlayıp dururlar. Bak bir de çevreye daha cılız bir ses ve korkuyla havlayan yavruları var. İstersen bir yavru al götür. Çocuk kendine göre büyütsün, sevaba girmiş olursun,” dedi kasap.

Ömer, eliyle köpeğı işaret ederek;

“Yeğenim, ben şu iri köpeğı götürmek istiyorum,” dedi.

“Amca sen bilirsin, dedim ya burası itlerin görücüye çıktığı pazarıdır. Bağ evi olanlar, köylerden gelenler, gelir bu kapıdan it beğenip götürürler. Sen de istediğini beğen, götür,” dedi kasap.

“Yeğenim, şimdi bunların bir sahibi yok mu yani,” dedi Ömer.

“Yok amca, bunlar görücüye çıkmış itlerdir. İstedini beğenebilirsin. Dedim ya ihtiyacı olanlar beğendiğı itin boynuna ipi geçirip götürür. Unutma, ama beğenilen it, artık arşı iti olmaktan çıkar, rütbe alır. Bu it, artık ya bir bağ ya da ev iti olacak. İt, artık sadece senin için havlayacak, kendisi için havlayamaz. Amca anlayacağın boynuna ip geçireceğın it, hürriyetini yitirecek. Anlaman için diyorum, buradaki itler hürdürler. Başkası için değil kendileri için havlarlar.”

“Ben, köpeğı köye götüreceğim, orada da hür olacak!”

“Yok amca, bunlar arşı itidirler. Bir kere boynuna ip geçirdin mi hürriyetini yitirir. Artık kendisi için değil, senin için

havlamaya başlayacak. Sen istediğin zaman havlayacak, istemediğin zaman susacak, ama burada it, istediği zaman kendisi için havlar.”

“Ben, hayvanı alıp oğluma götüreceğim,” dedi Ömer.

“O halde, bu it artık bir köy iti olacak, kıymetini bilersen bu it iyi ittir. Annesi burada yavruladı, burada büyüdü. Kasap pazarının has itidir. Geçmişini biliyorum. Bu it, her zaman itliğini bilir! İtliğini bilmeyen it, it değildir. İyi bakarsan, bu dilsiz hayvanın bakışında çok sırlar saklıdır!”

“O zaman ben bir ip bulayım. Gelip şu iti köye oğluma götüreyim.”

“Unutma amca, ne kadar paran, malın, mülkün olduğu hiç önemli değildir. Bu itin bakışlarından bellidir, sahibini zenginleştirir. Ha işin bitince geri de getirebilirsin. Bu itler, mevsimlik çalışmaya da razıdırlar. Bağcılar, alıp götürür, işi bitince, sahibi iti tekrar getirir, boynundan ipi çıkarıp bu kapının önüne bırakırlar. Çoğu kişi boynunda ipi çıkarıp; ‘Haydi yürüüü, senin işin bitti,’ deyip kışına bir tekme de vurup tekrar kasaplar çarşısına bırakır.”

“Yok, yeğenim ben köpeği geri getirmem.”

“Ya işte böyle güzel, akıllı amcam... Bunlar, çarşının has itleridir. Tekmeyi yiyen it artık hür olur. İtlerin arasında istediği zaman havlamaya, hırlamaya başlar. Artık bağ sahibi, ev sahibi, sürü sahibi için değil de kendisi için havlamaya, hırlamaya başlar. Yine eskisi gibi diğer itlerle birlikte kemik peşinden koşar. Amca, önemli olan itin görünen kavgacılığı değil, içinde görünmeyen sadık dostluğudur. Zamanla göreceksin ki, bu it, seni senden daha çok sevecek. Bu iti iyi tanıyorum, sahibini sever, sahibini sevmeyeni ısıtır, bak hele bakışları sevgi doludur,” dedi kasap bir pazarlamacı edasıyla.

“Ben bir daha getirmeyeceğim, bir ip bulup boynuna takayım.”

“İpi tak boynuna amca, bunlar has çarşı itleridir. Sonbahar olunca, bağ zamanı sona erer, işte itler burada çoğalır. Sahipleri geri getirip buraya bırakırlar. Bu defa da biz esnaf arasında tartışma başlar. Bizden birileri, gizliden belediyeye şikâyet eder. Biri gizliden; ‘itlere ölüm,’ diye bağırır. Belediye ekibi gelir itleri toplar, zehir verir. Yazık günah, ne isterler ki, Allah’ın bu itlerinden, birçok it kıvranmaya başlar.”

“Yazık, niye öyle yaparlar ki?”

“İşte böyle amca, yazık çok yazık, hâlbuki bu itler, itliğini biliyor. İşte, biz de o zaman boş durmuyoruz, itlere zorla yoğurt yedirip kurtarıyoruz bazılarını. Unutma amca, evinin önünde bekleyen bir itin yoksa evin bir tarafı eksik demektir. Hele biraz daha dikkatli bak, şu itin gözlerinin içine, her şeyi göreceksin.”

“İşin zor be yeğen!”

“Haydi, amca seni çok lafa tuttum, istediğin iti al götür. Göreceksin ki oğlun, bir insanla konuşur gibi itle konuşacak, sevecek, ama bu it de oğlunun güzel, sadık bir arkadaşı, dostu, koruyucusu olacak, son nefesine kadar bağlı kalacak. Haydi, Allah kolaylık versin,” deyip gitti kasap.

İri çoban köpeği, gözleri sanki acı çekmiş gibi Ömer’e bakıyordu. Ömer, bir ip alıp boynuna geçirdi. İt, hiç sesini çıkarmadı. Kendisiyle birlikte kamyonun arkasına bindirip köye getirdi. Abdullah Köpeğe bakıp sevindi. Arkadaşlarını çağırıp onlara gösterdi.

Bir köpek ki; sadık bir ev bekçisiydi. Yediği ekmeğe ihanet etmeyen, sadık, bağlı bir dost gibiydi. Sarı sıcağa, dili bir karış dışarı çıkmış, kapının önünde mıhllanmış gibi bekleyip duruyordu. Bir köpek ki; Newala Bîrê’de, Kıraci Sehvede, Xarkê’de, her

yerde peşinde dolaşıyordu. Adını, “Kutan” koymuştu. Kutan yanında olunca, Abdullah kendisini güvende hissediyordu.

Çarçabuk çocuklar alayı ile dost olmuştu. Onlarla birlikte koşuyor, zıplıyor, üzülüyor, ağlıyor, seviniyordu. Gözleri bir çocuk gözleri gibi masum ve kederli bakıyordu. Onlarla birlikte oyun oynuyor, bir insan gibi insanlara bakıyordu.

Bir köpek ki; her gece her gece, seher sabah vakti uzun uzun havlayıp duruyordu. Köye yaklaşan her yabancı canlının kokusunu alıp telaşla havlıyordu. Hele dolunay gecelerinde uzun, çok uzun uluyordu.

Artık beyaz bir köpeği vardı! Durmadan ona yedirip içiriyordu. Köpeğin kafasını okşadıkça köpek onunla oynuyor, ön ayaklarıyla üzerine atlıyor, yaltaklanıyordu. Abdullah, köpeğe baktıkça, köpek ona yaklaşıyor, sevgi gösterisinde bulunuyor, önüne ne koyarsa iştahla yiyor ne söylerse kuyruğunu sallayıp dostça bakıyordu.

Artık köpek çocuklar alayının yeni üyesiydi...

II

O gün köye Karaçiler gelmişti. Fırdo ile Mıho, arkadan sessizce Karaçi kadına yaklaştılar. Aniden kalçasını çimdikleyip kahkaha ile kaçtılar!

“Ulan, ooşşt köppeeek suratlı, kaçma hele, sıç... tabanına senin. Allah belacığını versin. İnşallah, lav ateşi yesin seni,” diyerek okkalı küfür savurdu. Eğilip yerden bir taş aldı, öfkeyle peşlerinden fırlattı.

Söylenceye göre bir Karaçi kadını çimdikleyen kişinin elindeki bıçak, çok çabuk bilenip keskin olurmuş. Onun için çocuklar köye gelen Karaçi kadınlara gizliden yaklaşıp çimdikleyerek kaçarlardı.

Esmer tenli, alımlı Karaçi kadın, sakinleşerek elindeki sepetlerle içeri girdi. Avlu kapısından içeri girene, aynı anda baktılar. Avlunun köşesindeki derme çatma küçük taş kulübesinde duran köpek hırlayıp havlamaya başladı.

“Hoşşt Kutan,” diye seslendi Üveyiş.

Köpek sakinleşti, kadın içeri girdi.

“Siması çok aşına, ben bunu nereden tanıyorum,” diye kendi kendine düşündü. Daha dikkatli bakıp hafızasını yokladı.

“Beni tanımadın mı güzel kız Üveyiş? Ben Rêwîş! Hani Kaniya Ayno’da ‘dak’ yapmaya gelmiştiniz ya! Eskiden, çok eskiden. Belki otuz yıl oldu. Yanında Havva teyze vardı. Ben sana fal bakmak istemiştım de annen bırakmamıştı. Çok güzel bir kızdın. Hep öyle aklımda kaldın. O zaman sana fal bakamadım, ama şimdi falına bakayım,” dedi Rêwîş.

Dut ağacının gölgesinde oturan Hanîfe’nin gözleri, Üveyiş’in sol kolundaki çiçekli dövme takıldı, gülümsedi kendi kendine.

Üveyiş, bir karanlık tünelin sonundaki ışığı görür gibi o günü anımsadı. Geçmişin derinliklerinde kalan o an, bir sis perdesinin ardındaymış gibi gözlerinde canlandı. Karaçi kızın, o zaman, Havva ile olan diyalogunu anımsadı. Karaçi kız, Kaniya Ayno’daki kayanın üzerinde uzanmış şarkı söylüyordu.

“Söyle bana, güzel esmer kız, neden bu kadar hüzünlü şarkılar söylüyorsun,” dedi Havva.

Esmer tenli, siyah kadife gibi gözleri büyüleyici kız;

“Şarkıların olduğu her yerde mutluluk vardır teyze.”

“Ne kadar güzel konuştun.”

“Öyle teyze, şarkılar hep bana mutluluk getirir. Ben hep şarkı söyleyerek dans ederek mutluluğu bekliyorum.”

“Demek ki şarkıyla mutluluğu çağırıyorsun ha!”

“Çağırıyorum da bir türlü gelmiyor, teyze işte...”

“Ama sen çok hüzünlü, kederli şarkılar söylüyorsun kızım, biraz da neşeli şarkılar söyle!”

“Aldırma be teyze! Ne fark eder ki? Şarkı her zaman şarkıdır. sevinç ile üzüntü her zaman ikiz kız kardeşirler.”

“Nereden öğrendin, böyle bu kadar güzel laf etmeyi, şarkı söylemeyi,” dedi Havva.

“Doğuştan teyzeciğim, doğuştan,” dedi Rêwîş.

“Doğuştan mı?”

“Doğuştan ya teyze!”

“Çok güzel de yalnız çok hüzünlü şarkılar söylüyorsun kızım.”

“Teyze, kızlarına fal bakayım mı,” dedi Hawa’nın yanındaki Üveyiş’in gözlerine bakarak.

Üveyiş, karşısında duran yaşlı Karaçi kadına bakıp şarkı söyleyen esmer kızı hatırladı. Kadının içten, samimi gülümsemesine, parlak, derin kara, kadife gözlerine bakarken bir rahatlama hissetti. Kaynağı belirsiz bir huzur ve sevinç içine doldu. Daha dikkatlice baktı, içine dolan huzur ve sevinçle, ona gülümsedi. Bu, Üveyiş’in hayata gördüğü en samimi, saf, sevecen, yalansız bir gülümsemeydi.

Rêwîş, artık yaşlanmış, saçları iyice ağarmış, alnında çizgiler oluşmuş, ama yine de gençliğindeki gibi göz kamaştırıcı süslü küpeleri, bilezikleri, kolyesi, yüzükleri ve ayak bileklerine taktığı halhalleri olduğu gibi duruyordu. Başında mor bir örtü vardı. Beline “pıştben” denilen bir kuşak bağlamıştı.

“Bak abla, benim kolumdaki ‘dak’ da seninkiyle aynı. Hatırlıyor musun o zaman beraber yapmıştık, şimdi hatırladım. İkide bir; ‘kızlar gelin falınıza bakayım diyordu,’ bize,” dedi Hanîfe.

Kadınların yüzlerindeki dövmeler, kadim tanrıça çağı kadar eski bir gelenektir, bu verimli, üretken topraklarda...

Üveyiş, sanki tersinden akan bir ırmaktan geriye doğru gidiyordu. Gerilere, ta çocukluk yıllarına sürüklenip gidiyordu. Irmağın derin, berrak, serin suları, onu alıp gerilere, ta çocukluğuna götürüyordu.

Kaniya Ayno'nun başında, daha on yaşlarındaydı. Yanında Havva ile Hanîfe vardı. Geçmiş, tüm berraklığıyla kafasında canlandı. Sanki o anı yaşıyordu. Akıp giden geçmişin derin, berrak sularında o anı yeniden izliyordu.

Karaçiler, çadır kurmuşlardı akan suyun başına. Çadırda iki yaşlı erkek, pür dikkat kesilmiş, tahta kasnağa ince deri iple, kıvrak hareketlerle kalbur örüyordu. İki yaşlı Karaçi erkeği, çadırın önünde oturmuş, yaptıkları kalburda kendi belirsiz gelecek yaşamlarını örüyordu. Örüp deliklerinde kendi geleceklerini görüyordu.

Rêwîş, kayalığın üzerine sere serpe oturmuş, sakız çiğneyip onlara bakıyordu. O kız, işte, şimdi karşısında duruyordu. Yaşlanmış, kilo almış, esmer yüzündeki acı ve keder çizgileri iyice belirginleşmiş, gözleri derine kaçmıştı. Daha dikkatli yüzüne baktı. Kadın, gülümsedi, gülümsemesinde bütün geçmiş canlandı. Üveyiş, kadının gülümsemesiyle geçmişe gitti.

Kır, bayır, dere, vadi özgür dolaşan Rêwîş, Ayno pınarının üstündeki büyük ve geniş kayalığın üzerine sere serpe uzanmış, çiçekli bir dal gibi rengârenk giysiler içinde, açtığı falda kendi kaderini arıyor, gönlünü çecek genci düşlüyordu.

Üveyiş, dut ağacın altında oturmuş yaşlı kadına bakarken “gelin kızlar, gelin sizin geleceğinizi okuyayım, kaderinizi çözeyim, gelin size fal açayım,” diyen o esmer Karaçi kızın sesi hala kulaklarında yankılanıyordu. Sonra; “ne güzel günlerdi, keşke o çocukluk hiç bitmeseydi,” dedi kendi kendine hüzünlenerek. Rêwîş, ona bakıp gülümsedi, gülümsemesinde

geçmişteki o saf masum, düş dolu çocukluğunu aradı, derin düşlere daldı.

Kaniya Ayno'daydı! Rêwîş, kayanın üzerine sere serpe uzanmış, “güzel kızlar gelin size fal bakayım, bakayım da geleceğinizi çözeyim,” diyordu. Havva, dönüp esmer kıza baktı. Esmer tenli kız gülümsedi.

“Fal baktırmayacağım, ama kızlarıma ‘dak,’ yaptıracağım,” dedi Havva.

Rêwîş, berrak, çakıllarla dolu suya bakıp güldü. “Teyze ben çok iyi fal bakarım. Güzel kızların geleceğini çözerim, ben de fallarına bakayım,” diye tekrarlardı.

Çadırın önünde, ince çubuklardan bir çift kafes, kafesin içinde tutsak bir çift keklik durmadan; “kak kak kak, kakbuğu kakbuğu kakbuğu, kak ka kakbuğu,” diye ötüyor, vadinin karşı yamacındaki kayalıklarda öten, özgür keklikleri çağırıyor, kendi kavmini kendi köleliğine davet ediyordu.

Yetmiş iki buçuk milletin, “buçuğu,” sayılan Karaçiler, dünyanın dört bir tarafına dağılmış, yetmiş iki millet tarafından dışlanıyordu.

Üveyiş, hala şok içinde durmadan karşısındaki esmer yaşlı kadına bakıyordu. Kadına bakıp geçmişini arıyordu. Çingene kız, rengârenk giysiler içinde, çiçekli bir dal gibi suyun başında şarkı söylüyordu.

Kaniya Ayno, Karaçi kıza bakıp esmer esmer akıyordu. Kulakları altın küpeli esmer kız, açtığı falda yitık geçmişini arıyor, yüreğine ateş düşmüş, esmer sevdasını çoğaltıyordu. Kızlara bakıp; “ben iyi fal bakarım, gelin size fal bakayım,” diyerek gülüyordu.

“Halk kapısı, hak kapısı, hak kapı sağlam kapı,” diyordu Rêwîş, kapı kapı dolaşırken.

Üveyiş ile Hanîfe, dut ağacının altında oturmuş kollarındaki çiçekli daka bakıyordu. Rêwîş, onlara bakıp kaybettiği çok değerli bir şeyini, yeniden bulmuş gibi içten içe seviniyordu. Sevinip kakhaha ile gülüyordu. Üveyiş, onun kakhahasında yitik çocukluğunu arıyordu.

“Sahi kaç yıl oldu,” dedi Hanîfe, kolundaki dövme yi gösterirken.

“Çok yıllar geçti,” dedi Üveyiş.

“O yaşlı kadın, senin neyindi, çok iyi “dak” yapıyordu, herkes böyle güzel yapmasını bilmiyor,” dedi Hanîfe.

“Annemdi, sizlere ömür,” dedi.

“Allah rahmet eylesin,” dedi Üveyiş ile Hanîfe bir ağızdan.

“Ne güzel bir zamandı, keşke hiç bitmeseydi,” deyip kakhahayla tekrar güldü Rêwîş.

Üveyiş, onun kakhahasında geçmişini düşledi. Sanki dün yaşanmış gibi her şeyi anımsıyordu. Esmer, aksakallı bir Karaçi, çadırın yanındaki ağacın gölgesinde oturmuş, zembil-sepet örüyordu. Zarif, koyu kızıl, ince, yaş söğüt dallarını demet yapmış, yana yana koymuş bakıyordu. Söğüt dallarının içinde en uygun olanı seçip önündeki sepeti örüyordu.

Akarsuların, kenarında en güzel, aynı boy ve kalınlıktaki söğüt dallarını koparıp getirmişti. Yanı başında ördüğü ekmek, tahıl ve yemek saklama sepetleri duruyordu.

“Allah kolaylık versin,” dedi Hawa.

Karaçi, gözlerini daldığı işten kaldırıp ona bakarak;

“Allah senden razı olsun kızım,” dedi.

Hawa, sepetleri incelerken;

“Eline sağlık amca, ne kadar güzel sepet yapıyorsun,” dedi.

“Sağ ol kızım, işte ekmek parası, atalarımızdan kalma meslek sürüp geliyor.”

“Amca, ben Amara köyündenim. Çocuklarıma dak yapacağım. Şu sepetleri alsam, köye gelince parasını veririm.”

“Tamam, kızım, istediğini al.”

Ekmek sepeti, büyük bir sini gibiydi. Üzerine yufka ekmeğini koyup saklamaya yarıyordu. Ekmekler, sepetin üzerine konulup saklanıyor ve daha sonra günlük olarak yeniliyordu. Yenileceği zaman hafif üzerine su serpip bez sofranın içine konuluyor, kısa süre sonra yumuşacık, yemeye hazır hale geliyordu.

Yoğurt, yemek saklama zembili, orta boy bir kazan gibiydi. Yazları sıcak olduğu için akşam mayalanan yoğurt damda bekletiliyordu. Sepet, söğüt dallarıyla örüldüğü için hava alıyor ve yoğurdun serin kalmasını sağlıyordu. Kediler, mayalanan süte karışmasın diye üzeri bu söğüt sepetlerle kapatılıyor, sepetin üzerine de taş konuluyordu.

Hawa ayırdığı iki sepete baktı, sonra kaldırıp ayrı bir yere indirdi.

Karaçi, yeniden işine daldı. Koyu mavi damarları dışarıya fırlamış, esmer elleri kendisinden umulmayan bir çeviklikle, söğüt dallarını alıp seri hareketlerle sepeti kaldığı yerden örmeye başladı. Yanında bir dizi sepet vardı. Ekmek sepeti, yoğurt saklama sepeti, buğday sepeti! Hepsi kızıl koyu renkli, biri birinden güzel ve çekici duruyordu.

Üveyiş, Rêwîş’in saf, parlak, hilesiz şen şakrak, arı gülüşünde kendi çocukluğunu arıyordu. Yaşlı Karaçi kadının kollarına dak yaptığı günü anımsadı.

Havva, kadının yanında oturmuş onları izliyordu.

“Kızıma, öyle güzel bir dak yapacağım ki hiç kimsede olmasın,” dedi elini tutan Karaçi kadın.

“Tabi kızlarıma en güzelini yapacaksın, onlar kızların en güzeldirler,” dedi Havva.

Üveyiş o anı hatırlayınca, yeniden yaşıyormuş gibi gülümsedi kendi kendine.

“Abla, ne aklına geldi öyle gülüyorsun,” dedi Hanîfe.

“O günü hatırladım. Kolumuza dak yaparken Kadın; ‘kızlarına en güzel daki yapacağım,’ deyince Havva anam; ‘tabi yapacaksın,’ diye emretmişti,” dedi Üveyiş.

Kadın, bir tahta kaşığın içine, biraz mazı külü ile kara üzüm suyunu birbirine karıştırdı, biraz da kız çocuğu doğurmuş, Karaçi kadının birkaç damla sütünü damlattı, üstüne de hayvan ödü. Tümünü iyice karıştırdı. Merhem haline getirdi.

“Kadın sütünü kaşığın içine damlatırken bize bakıp ‘sütüm size hoş helal olsun,’ demişti,” dedi Üveyiş.

“Anan, senin şimdiki haline benziyordu. Gülümsemesi hala kafamda canlı duruyor,” dedi Rêwîş.

“Mazı külü, kara üzüm suyu, kız çocuğu annesinin sütü ve hayvan ödü, tümünü işaret parmağıyla kaşığın içinde iyice karıştırıp merhem haline getirdi. Sonra iğneyi ateşte yakarak temizledi. Hazırlanan bu sıvı merhemi iğneyle çiçekli dal olarak sabırla kolumuza işledi. İlk altı yedi iğne darbesinden sonra kolum uyuştı. Artık acı hissetmedim. Bir de kadın dövmeyi yaparken bizi hep konuşturduğu için hiç acının farkına varmadım,” dedi Üveyiş.

“Kadın, nakış yapar gibi her iğneyi senin koluna batırdıkça ben yerimde zıplıyordum. Çok korkuyordum, ama benimkini yapmaya başlayınca, kan ile is birbirine karıştı. Sonra kolum uyuştı korkum geçti. Hiç acı hissetmedim. Sanki kadının sihirli bir eli vardı,” dedi Hanîfe.

Rêwîş, elinde sepetler, rüzgârdan sürüklenen bir hazan yaprağı gibi gelip kakhaha ile yanlarına oturdu. Oturdu, Rami ve babası Luto’nun meselesini tüm detaylarıyla anlattı.

Üveyiş, Luto'nun öyküsüne hüzünlenip gözleri nemlendi, Berçem'i hatırladı.

Genç Karaçi kadınlar sepet, kalbur ve elekleri sırtlarına yüklemiş köy köy dolaşıp satıyorlardı. Bu gezginci yaşam bazen şiirlere, yergilere, masallara hüzünlü, trajik, ölümü tek çare gören karşılıksız aşk destanlarına konu oluyordu.

Kendi aralarında kabile veya soylara ayrılıyorlardı. Her kabilenin gideceği yerleri belirleyen, yapılacak işleri düzenleyen bir reisleri vardı. Genellikle tek evli, çok çocukluydular. Çocuklarını, en zor yaşam koşullarına göre yetiştiriyorlardı. Çocuk daha bebekken alışsın diye buz gibi Ferat suyunun içine sık sık sokup çıkartıyorlardı.

Kendi aralarında suçluya para cezası kesiyorlardı. En ağır cezayı, kabile içinden dışlayarak yalnızlığa, tek başına yaşamaya mahkûm ederek veriyorlardı.

Kendi aralarında, kendi dillerini konuşuyor, kimse anlamadığı için “kuşdili,” diyorlardı. Kuş gibi özgür dillerini, yüzyıllardan beri yitirmeden konuşuyorlardı. “Kız Karaçi hatun olmaz,” diyorlardı. Hatun olma, kadının köleliği idi. Kız Karaçi hatun olmak istemiyordu.

Rêwîş, suyun başında oturmuş, esmer dolgun bileğindeki çiçekli daka bakıp kendi dilinde neşeli hüzünlü söylüyor, dak kültürünü tüm topluluklara kabul ettirmiş gibi sevinçle, sesi su sesine karışıyordu.

Yaşamak için müzisyenlik, falcılık, aktörlük, davulculuk, zurnacılık, elek-kalbur yapma, ayı oynatma, sepetçilik, demircilik, bakırcılık, kalaycılık, dişçilik, bohçacılık, çiçekçilik, at seyisliği ve dilencilik yapıyorlardı. Dünyanın her tarafında vardılar. Her ülkede farklı farklıydılar. Tek ortak noktaları gezgin olmalarıydı.

Dak yapma geleneğinin kökleri, neolitik tanrıça kültürüne dek uzanıyordu. Bir tür sanat biçimiydi. Bedene, şekillerle çeşitli manalar yükleyerek mistik inanç, büyü ile karışık sanatsal yaratımdı. Estetik boyutu da vardı. Kadının güzelleşme istemi bunda rol oynuyordu. Geçmişte, kadının sosyal kimliğinin bir parçasıydı. Değişik motif, resim ve şekillerle sağlanan bir tür sessiz ve lal iletişimdi. Bu tanrıçalık sanatı, bir kültürel dalga olarak yeryüzüne yayılmıştı.

Tecrübeli, yaşlı Kadın, Kürtçe şarkılar mırıldanarak Üveyiş’in sol kolundan tutmuş ak ipek bir mendile, renkli ipek ipliklerle nakış işler gibi iğneyi usulca, tahta kaşık içindeki sıvı merheme batırıp; “bir iğne, küçücük bir iğne güzel kızım! Ne olacak ki maşallah sen dağ gibi, kaya gibi genç, güzel bir kızsın. Yel kayadan ne götürür ki? Maşallah kızım, çok güzel, kaya gibi sağlamdır,” deyip koluna batırıyordu.

“Akşam oldu. Zamanın nasıl geçtiğini fark etmedim. Sepetlerimi de satamadım, ben kalkayım,” dedi Karaçi kadın.

“Anam o zaman iki sepet almıştı, ben de iki tane alayım,” dedi Üveyiş,

“Ben de iki tane alayım,” dedi Hanîfe.

“Çok güzel bir gün geçirdim, keşke bitmeseydi o güzel zamanlar, geç oldu, ben de gideyim,” deyip Rêwîş.

Sonra, bir gölge gibi Kaniya Ayno’ya doğru yöneldi.

Ana tanrıçalık sisteminde yalana, gaspa, talana yer yoktu. Gıdalar, tüm topluma eşit sunuluyordu. Tanrıların yaptığı, tanrıçalarla kavga edip onları alt ederek yarattıklarına el koymaktı.

Karaçiler, tanrıçalık kültürünün değişime dönüşüme uğramış son kalıntılarıydı. Sabit yerleri, yurtları yoktu. Nerede güzel bir akarsu, güzel bir koruluk ve ağaçlık yer varsa oraya çadır

kuruyorlardı. Yazları, serin yaylaları; kışları, sıcak vadileri seçiyorlardı. Ruhları, gezginci ve özgürdü. Bir kente, köye ve toprağa bağlanmaya gelmezlerdi. At, eşek, katır sırtına yüklü mal, mülk ve düşleriyle köy köy dolaşıyorlardı. Yalnız, “êl” dedikleri halktan ekmek topluyorlardı.

O yıl, Kaniya Ayno kenarında çadır açmış, gece ateş yakmış, yanan ateş usul usul alev almış, yumuşak bir narçiçeği ısıltısına dönüşmüş, yaygın gökyüzüne kıvılcımlar saçıyordu. Ateşin etrafında çember oluşturarak birbirlerinin yüzlerinde kendi yüzlerini okuyorlardı. Rêwîş’in geçmişte kalan esmer, çocuksu, masum yüzü, gecede ateş rengine dönüşmüş, Luto Ağa’yı düşünüyordu.

Rêwîş, avlu kapısından dışarı çıkarken Üveyiş, arkasından bakıp çocukluğunu anımsadı.

Esmer tenli, fırfırlı fistanlı Rêwîş, uzandığı kayanın üzerinden ansızın sıçradı. Kendi dilinde bir şarkı tutturdu. Akan suyu takip ederek çalılıklar ve söğüt ağaçları arasından aşağılara doğru seke seke koştu. Bir ceylan gibi gözden yitip gitti.

Hanîfe, isteksizce ayağa kalkıp;

“Geç oldu, ben de eve gideyim, Sofî kızar,” dedi.

Üveyiş, onun sesiyle düşten sıyrılıp

“Gidecek misin,” dedi.

Tam o esnada Xezê yüzü, gözü morarmış, yalın ayak, soluk, gri, basma entarisi yırtılmış, saçı başı darmadağın, başörtüsü kaymış, ağlayarak avludan içeri girdi. Hala tir tir titriyor, içini çekerek ağlıyor gözlerinden yaşlar boşanıyordu.

“Niye ağlıyorsun? Ne oldu biçare Xezê,” dedi Üveyiş.

“Abla beni öldürecekti. Zor bela elinden kurtulup sana geldim,” dedi Xezê kesik kesik ağlayarak.

“Vah vah vah! Arsız utanmaz adam! Hele Hanîfe bir bak bu zavallı kadına ne yapmış,” dedi Üveyiş.

“Allah canını alsın böyle kocanın,” dedi Hanîfe öfkeyle.

“Hanîfe, koş şu ibriğe su doldur,” dedi Üveyiş. Ardından; “Xezê eğ başını biraz,” dedi.

Hanîfe, bakır ibrikle suyu dökerken Üveyiş de Xezê kadının kanlı saçlarını yıkayıp temizledi.

“Gel bir başını sarayım,” dedi Üveyiş. Önce bir bezle hala akan kanı temizledi, kan iyice durunca üzerine kuruttuğu otları koydu. Bir bezle başını sarıp bağladı.

“Niye kendini korumadın, biçare Xezê” dedi Üveyiş.

“Abla, valla ayı gibidir, benim gücüm yetmez ki,” dedi Xezê.

“Yemek yedin mi?”

“Zaten ne olduysa yemek yüzünden oldu, yemek hazırlıyordum, niye geç kalmışsın,” diye beni dövdü.

“Abla, ben eve gideyim geç oldu,” dedi Hanîfe.

“Abla, ben de eve mi gitsem,” dedi, Xezê.

“Xezê, deli misin? Burada kal, o senin ayağına gelmeyene kadar hiçbir yere bırakmam,” dedi.

“Sonra beni içeri almaz abla, daha çok döver,” dedi Xezê.

“Alır, hem de eşek gibi alır, biraz sonra buraya damlar, sen hiç korkma, elini bile sana süremez,” dedi Üveyiş.

Derken avlu kapısı açıldı. İri yarı, kir pas içindeki kocası içeri girdi. Üveyiş’in karşısında el pençe durdu.

“Abla, Xezê eve gelmiyor mu gece oldu,” dedi.

“Niye biçare Xezê’yi öyle eşek döver gibi dövmüşsün? Hiç utanmıyor musun? Gücün ona mı yetiyor? Allah’ın fukarası bir kadın, eğer bir daha döversen asla kabul etmem,” dedi Üveyiş tehditkâr bir sesle.

“Abla yemek yapmamış. İnek evin içine girmiş, un yapacağımız buğdayı yiyip bitirmiş,” dedi adam.

“Bir daha biçare Xezê’yi dövmeyeceksin! Xezê, kalk git eve, sen de bir daha evine mukayyit olacaksın,” dedi Üveyiş.

III

Som sarı, serçe iriliğinde bir kuş, gelip harika mor renkli iri kenger çiçeğinin üzerine kondu. Başını, hızlı hızlı, sağa sola çevirip öttü. Kenger çiçeğinin üzerindeki dört beş arı, vızıldayarak uçup gitti. Bir iki; “trillili trillilili,” diye öttükten sonra aniden; “pırr,” diye uçtu. Uçarken havada sarı sığağın içine, sap sarı ışıktan bir çizgi bırakıp buğday başağı büyüklüğündeki gölgesini açık kahve düz kayalıklara düşürerek uzaklaştı. Abdullah, bir kuşa, bir gölgesine bakıp sevindi. Sarı sıcakta alnında oluşan ter damlacıklarını eliyle sildi.

Daha öğle olmadan köyden birlikte çıkıp gelmiş, asırlık yaşlı dardağan ağacının yakınındaki kayalıklarda bir taşın üzerinde oturmuş, geriden gelenleri beklerken Hasan ile konuşuyor, kuş avlama, bitki kökleri ve yabani meyveleri toplamak için düşten ağlar örüyor, tuzaklar düşünüyordu. Arada bir dengbêjden öğrendiği eski zaman yiğitlik ve aşk türküsü Derwêş ile Edûl’yi mırıldanıyordu.

Hasan, gözü pek, korkusuz, yürekli, yaman, ele avuca sığmaz, ateş parçası gibi bir çocuktü. Gözleri, sağı solu tarıyor, avlamaya hazır, ikide bir kuş seslerini taklit ederek ısılık çalıyor, havada uçup giden kuşlara bakıp; “aha bu kızıl gerdandır, bu çoban aldatandır, bu arı kuşudur,” diyordu.

Abdullah, yerinde duramıyor, sürekli hareket halinde, elleri, ayaklarıyla, gözleriyle bir şeyler yapıp bozuyordu. Gözlerinde,

her daim harekete geçmeye hazır, ateşten kıvılcımlar ve hareket seziliyordu.

Sedef; beyaz tenli, uzun boylu, kumral saçlı, zarif, güleç yüzlü bir kızdı. Yanlarına varınca; “Ben, onlardan daha önce size yetiştim,” dedi sevinerek.

Mızo, düz kayalığın içinde, içi su dolu sarnıçların yanından geçerek hemen Sedef’in arkasından onlara yetişti.

En arkada, en küçükleri Bereket de nefes nefese ulaştı. Bereket, yaşına göre kısa boylu, çelimsiz ve zayıftı. Kalın kaşlarının altındaki küçük, siyah, kuru üzüm tanesi gibi duran gözleri, gün ışığında parlıyordu. Kirpi gibi diken diken olan saçları terlemişti. Esmer, sevimli bir yüzü vardı. Sol gözünün, sol kenarının akında, bir susam tanesi büyüklüğünde, siyah bir ben duruyordu. Bereket; sessiz, kendi halinde, çok az konuşan, Abdullah’ın gölgesine sığınmış gibi ondan hiç ayrılmıyordu. Yuvarlak, öne doğru hafif kıvrılmış küçük çenesi, sanki ona bir ayrıcalık katıyor, diğerleri hep onu koruyordu.

Mızo, zıt bir kutupta yer alıyordu. Onun yanında zayıf ama sırick gibi uzun duruyor, durmadan konuşuyor, neden arkada kaldığına dair gerekçeler öne sürüyordu.

Abdullah, Xirawêsor harabelerine bakarak;

“Burada eskiden, çok eskiden dedelerimiz yaşıyormuş,” dedi.

“Kim burada yaşar ki su yok, bir şey yok,” dedi Mızo.

“Babam söyledi, eskiden çok eskiden burası büyük, çok büyük bir köymüş,” dedi Hasan.

Sedef, parmağıyla eski yıkıntı yerlerini göstererek;

“Bu da eski evlerin yeridir,” dedi.

Mızo, etrafındaki ısınmış yekpare kayalıklara bakıp;

“Burada oyun yeri bile yok,” dedi

Abdullah, su dolu bir sarnıcın başına giderek;

“Bu sarnıçta ne kadar çok su var,” dedi.
“Eskiden bu suyu içiyorlarmış,” dedi Bereket.
Sedef, derinliği anlamak için elindeki taşı suya atıp;
“Çok derin insan içinde boğulur,” dedi.
“Yağmur yağarken su bu oyuklardan akarak sarnıcı
doldurmuş,” dedi Abdullah.
“Bu, çok büyük, su dolarsa bir köye yeter,” dedi Hasan.
Mızo eliyle işaret ederek;
“Şu adam, eşeğe binmiş nereye gidiyor?”
“O, Fırdo’nun babası, ayı kılıklı adamdır,” dedi Hasan.
“O, ayı kılıklı adamın boz eşeğidir,” dedi Sedef.
“Bir de yanında balta ile şerit var, ne yapacak ki,” dedi
Abdullah.
“Baltası da var,” diye tekrarladı Bereket.
Abdullah merakla;
“Uzaktan bakalım, bizi görmesin, hele nereye gidecek,” dedi.
“Bize ne, adam nereye gidiyorsa gitsin,” dedi Mızo.
“Ayı kılıklı adam, hangi köye gidecek,” dedi Hasan.
İri taşların arasından saklana saklana peşine takıldılar.
Mızo, saklandığı taşın arkasından heyecanla;
“Ses çıkarmayın, adam arkasına bakarsa bizi görecek,” dedi.
“Aha, yoldan çıkıp Dara Qut’a doğru gidiyor,” dedi Hasan.
“Belki tarlası var orada,” dedi Mızo.
“O tarafta tarla yok ki,” dedi Hasan.
“Orası kıraç,” dedi Sedef.
“Ayı kılıklı adam, kesmeye gidiyor. Yanında balta ile şerit de
var,” dedi Abdullah.
Mızo, ürkek bir sesle;
“Kimi kesmeye gidiyor,” dedi.

“Görmüyor musun? Elinde balta, kesmeye gidiyor,” dedi Abdullah.

Mızo şaşkın şaşkın;

“Kimse orada yok ki kesin,” dedi.

“Dara Qut’u kesecek,” dedi Abdullah.

“Dara Qut, ziyarettir! Babam söyledi, kim keserse hemen onu çarpar valla,” dedi Mızo.

“Haydi, takip edelim,” dedi Abdullah.

“Ayı kılıklı adam ağacımızı kesecek,” dedi Hasan.

“Kesemez, Dara Qut, onu hemen çarpar,” dedi Mızo.

“Alıkan amca, Tavi ağacının yalnız meyvesini yiyin, ağaca karışmayın demişti,” dedi Sedef.

“Ben bir defa gördüm, ayı kılıklı adam eşekle odun eve getirdi,” dedi Bereket.

“Ona söyleyelim, ağacımızı kesmesin, gölgesinde oyun oynuyoruz,” dedi Sedef.

“Hepimizi döver, çok güçlüdür,” dedi Mızo.

“Ağacımızı kesmesin,” dedi Abdullah.

“Ağacımızı kesmesin,” dedi Hasan.

“Aha, eşeğini, otun bol olduğu taşların arasında bağlıyor,” dedi Bereket.

“İşte elinde baltası, şerit, azığı ağacımızı kesmeye gidiyor,” dedi Sedef.

Derken şerit ile baltasını alıp ağaca yöneldi. Taşların arasında gizlenerek biraz daha ağaca yanaştılar.

“Siz burada bekleyin,” dedi Abdullah.

“Ne yapacaksın,” dedi Mızo.

Abdullah ona yanıt vermedi. Taşların arasında eğilerek eşeğe doğru hızla gitti. Eşeğe ulaştı. Sırtındaki palanı devirdi. Sonra ayağındaki ipi çözdü. Hızlı bir tekme eşeğin karnın indirdi.

Tekmeyi yiyen eşek, Amara'ya tırısı kalkarken o, hızla oradan uzaklaştı.

“Bizi görürse hepimizi döver,” dedi Mızo.

“Gözleri uzağı görmüyor ki,” dedi Hasan.

Sedef, saklandığı taşın arkasında kıkırdayarak;

“Ayı kılıklı adam bizi göremez,” dedi.

Uzaklaşan eşek durup geriye baktı. Yeri göğü inleterek anırmaya başladı. Baltayı ağacın dalına vurmaya hazırlanan, ayı kılıklı adam, eşeğin sesiyle dönüp geriye baktı. Elindeki baltayı indirip eşeğin peşinden koşarken;

“Vay, meret vay! Nasıl da ipini koparıp kaçtı,” diye bağırdı.

“Kaçalım, eşeği yakalarsa bizi görür,” dedi Mızo.

“Bizi taşın arkasında görmez,” dedi Sedef.

“Eşeği yakalayamaz. Eşek, kulaklarını dikmiş, kaçmaya hazırlanıyor,” dedi, Abdullah.

“Ne kaçması, eşek korkudan durmuş,” dedi Mızo.

“Eşek kaçarsa köye kadar gider,” dedi Hasan sevinerek.

Ayı kılıklı adam, tam yaklaşırken eşek, birdenbire anırmaya köye doğru koştu. Kaçtıkça ayı kılıklı adam öfkelenirdi. Arkasından taşlar fırlatarak “ulan eşek oğlu eşek, seni bir elime geçirirsem geberteceğim,” diye bas bas bağıırıyordu. Tarlalarda çalışanlar, işlerini bırakmış, eşeği kovalayan ayı kılıklı adamı kahkahalarla izliyordu. Eşek ile ayı kılıklı adam, Amara'ya doğru gözden yitip gittiler.

“Ağacımız kurtuldu,” dedi Sedef.

“Şimdi eşeği yakalayıp geri gelecek,” dedi Mızo.

“Geri gelecek,” dedi Abdullah.

“Ağacımızı kurtarmak için ne yapsak acaba,” dedi Bereket.

“Ağaca çıkıp gizlenelim, geldiği zaman korkunç sesler çıkartıp onu korkutalım,” dedi Sedef.

“O, sestten korkmaz ki,” dedi Mızo.

“Gidip Müslim Hoca’ya anlatalım,” dedi Hasan.

“Taşların arkasına gizlenelim, ağacı keserse taş atıp saklanalım,” dedi Bereket.

“Hayır, olmaz, bizi hemen görür, yakalar döver,” dedi Mızo.

“Eşeğini götürüp Cibîn’e bırakalım,” dedi Sedef.

“Eşeği alıp geri gelecek,” dedi Hasan.

Ayağıyla toprağa planlar çizer gibi hareketler yapıyor, konuşulanları dinliyor, düşünüyordu. Sonra birdenbire; “buldum, buldum,” diyerek yerinden fırlayıp ağaca doğru koşmaya başladı Abdullah. Merakla peşinde koştu. Soluğu, Dara Qut’un gölgesinde aldılar.

“O gelmeden işimizi bitirelim,” dedi Abdullah.

“Hangi işi,” diye merakla sordu Mızo.

Abdullah, Mızo’ya bakıp bir çırpı da yerdeki baltayı eline alırken;

“Sedef, sen şu şeridi al. Bereket sen de ağaç dalındaki ekmek çıkını al,” dedi. Sonra taşlara doğru koşarken; “Haydi, çabuk gelin,” diye bağırdı. Mızo ile Hasan merakla peşinden koştu. Eşeğin bağlandığı taşın yanına gelince; “zınk,” diye durdu birdenbire. Diğerleri nefes nefese yanına vardılar.

“Mızo ile Hasan siz de eşeğin şu palanını kaldırın,” dedi.

Sonra arka arkaya verip Newala Bîrê’ye doğru aceleyle indiler. Vadinin dibine inip taşlar, çakıllar, çalılar arasında aşağılara doğru, ter içinde nefes nefese ilerlediler.

“Yorulduğum, bunları nereye götüreceğiz,” diye söylenip duruyordu Mızo.

İri bir kayanın dibinde durup yukarıya baktı.

“Yarasalar mağarasında saklayalım. Balta, şerit, palan olmazsa gelip ağacımızı da kesemez,” dedi Abdullah.

İncir ağacının yanından mağaraya doğru tırmandı. Palan, balta ile şeridi yukarıya uzattılar. Hasan da yukarı çıktı. Her biri palanın bir tarafından tutup mağaranın içine girdiler. Yüzlerce yarasa çılgık çılgığa uçtu.

“Şu köşede saklayalım,” dedi Hasan.

“Diğer mağaranın içine atalım, hiç kimse görmesin,” dedi Abdullah.

Eşyaları mağaranın içine saklayıp aceleyle aşağı indiler...

“Ayı kılıklı adam burada bulamaz,” dedi Sedef.

“Bulamaz,” dedi Bereket, mağaranın karanlık ağzına bakarak.

“Hiç kimse burada bulamaz,” dedi Mızo gülerek.

Yeniden, vadiye doğru yöneldiler. Kaniya Ayno’nun başına varıp çıkını açıp yemek yerken;

“Ayı kılıklı adam artık ağacımızı kesemez,” dedi Abdullah.

“Baltası yok, ağacı kesemez ki,” dedi Mızo.

“Odunları bağlamak için şeridi de yok,” dedi Sedef kıkırdayarak.

“Gelse eşeğini bağlayacak ipi da yok, o ipi de alıp getirdim,” dedi Bereket.

“Ağacımızı kesmeye gelirse ona gününü gösteririz,” dedi Hasan.

“Gelmez artık, ekmeğini de aldık, ne yiyecek ki,” dedi Mızo.

Gün, Torosların ardına sürüklenirken şenlikli çocuklar alayı, büyük bir iş becermenin sevinciyle, bağıra çağıra, birbirlerini kovalayarak Amara’ya vardılar!

Eve varır varmaz, tahta merdivenden dama çıktı. Güvercin sürüsünü havaya uçurdu. Güvercinler damın üstünde yükselip daireler çizerek birkaç tür attı. Sonra yükselip bulutlara doğru uzaklaştı. Gökyüzündeki salkım saçak bulutlara baktı. Güvercinler orada asılı kalacak hissine kapıldı. Gözleri, gün

batımına karşı havada üst üste takla atan, alımlı ak pak güvercine takıldı. “Benim bu taklacı güvercinim hiç kimsede yok,” diyerek içten içe sevindi.

Taklacı güvercini izlerken Kutan, aşağıda hırlayarak havladı. Xezê içeri girerken; “bu köpek beni ısırmasın,” dedi.

“Oşşşt,” diye bağırdı. “Xezê teyze, gir içeri korkma, köpek bir şey yapmaz,” dedi Abdullah.

Adı; Xezal’dı, ama herkes ona; “Xezê,” diyordu. Xezê’nın yaptığı her şey, köyde herkes tarafından mantıksız ve anlamsız görülüyor, aptal gözüyle bakılıyordu. Eski, yamalı, kırmızı rengi iyice solmuş entarisiyle yerleri süpürüyordu. Yüzü zayıf, kuru, ayva sarısı rengindeydi. Hareketleri uyumsuz, dengesiz, ağır ve temposuzdu. Sanki hep el pençe durmak ve birilerine boyun eğmek için doğmuştu. Kuru, uzun ayva sarısı yüzü, iri kemikli ve geniş yapılydı. Burnu, büyük ve hafif kavisli, geniş alınlıydı. Göz bebekleri, iri gözlerinden dışarıya fırlayacakmış gibi duruyordu. İlk bakıldığında yaz sıcağında uzun süre su verilmemiş, kurumaya yüz tutmuş, yeşilliğini ve kokusunu yitirmiş sararan bir ağaca benziyordu.

Dişleri seyrek, pastan sapsarı, yanaklarında uzunlamasına ince çizgiler oluşmuştu. Yürürken, aklını başka yerde bırakmış gibi rastgele yürüyordu.

Karatavuşu kayıptı. Bu yüzden kocasıyla yine kavga etmiş, tavuşu bulmak için çekine çekine, Üveyiş’in avlusuna girdi. Girerken bir hırlayan köpeğe, bir de avluda tavuklara yem veren, bağırıp çağıran Üveyiş’e baktı. Damın üstünde; “Xezê teyze, gir içeri korkma,” diyen Abdullah’tan cesaret alıp içeriye girdi.

Üveyiş, karatavuşa bakıp; “Xezê, senin bu tavuşun, benim avlumda ne arıyor,” diye bağırdı. “Kadın dediğin kendi malına mukayyit olur. Bir tavuk böyle başıboş bırakılır mı,” diye ekledi.

Neye uğradığını şaşırın Xezê, söylemek için kafasında tasarladığı tüm şeyleri unuttu.

“Vallahi Üveyiş abla görmedim. Kocam da bana çok kızdı, bir daha bırakmam,” diyerek kekeledi.

“Her tavuklarıma yem verince, bir bakıyorum ki senin karatavuğun benin tavuklarımdan önce yeme saldırıyor. Bir tavuk Xezê, altı-üstü bir karatavuk, koca bir kadın olmuştun, hala bir karatavuğa sahip çıkamıyorsun. Tavuk, gelip benim avluma giriyor, tavuklarımın yemini yiyor, avlumu kirletiyor, kim bunu kabul eder ki?”

“Abla valla bir daha olmaz,” dedi Xezê, boynunu bükerek.

“Bu kaçınıcı kez, her seferinde; ‘Valla bir daha olmaz,’ diyorsun,” diyerek hiddetlendi Üveyiş.

“Görmedim abla, Kur’an çarpsın ki görmedim!”

“Göreceksin, malına sahip çıkacaksın.”

Havalanan güvercinleri bırakmış, Üveyiş ile Xezê’nın kavgasını izliyordu. Üveyiş bağırırken Abdullah ona tepki duyuyordu.

“Altı üstü bir tavuk avluya girmiş. Üveyiş anam, bir tavuk için niye kıyameti koparıp kadınla bu kadar kavga ediyor,” diye söylendi kendi kendine.

Xezal, onun kapı komşusu, arkadaşı, kendi halinde, yoksul bir kadındı. Ne Üveyiş ile olabiliyor ne de Üveyiş’siz olabiliyordu. Onunla kavga ediyor, bir gün sonra yine soluğu onun yanında alıyordu.

Xezê, kara tavuğunu alıp gitti. Üveyiş, öfkesini alamamış, arkasında bakıp; “O kadar söylüyorum, o kadar söylüyorum, zerre kadar laf anlamıyor. Kırkından sonra bir ağacı düzeltmeye çalışmak, ahmaklıktan öte bir şey değil... İnsanın mayası, insanın kendi özünde saklıdır. İğne ucu kadar küçük bir olay vesile olur,

bu maya tekrar açığa çıkar. Boşuna dememişler; ‘İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur.’ Bu Bedo’nun kızı Xezê, asla kadın olmayacak. Ne kadar desem de boş değişmeyecek. Bedo’ya bak, kızını gör, ne olacak ki? Sonuçta cimri, pinti, kirli, kör ocak Bedo’nun kızıdır işte,” diye söyleniyordu.

Üveyiş ile Xeze’nin, kara tavuk kavgası bitti. Gün, yitip gitti. Gece kara yaygısını Amara’nın üzerine yaydı. Gökyüzü yıldızlarla süslendi. Ay yusuvarlak Amara’nın tam üstünde ışıldadı.

Köylüler işten gelmiş, damların üstünde ay ışığında yemek yiyor, uğultulu sesler birbirine karışıyordu.

Bağların etrafındaki surların arasında birkaç çakal, av kokusunu almış, durmadan uluyordu. Çakal sesini duyan Abdullah’ın köpeği, tok sesiyle gürleyerek ardı ardına havladı. Sonra köpek havlamaları çoğaldı. İnce, kalın, tok, gür köpek sesleri birbirine karışıp çoğalınca, çakallar sustu. Köyün yakınına kadar sokularak viyaklayan tilki de susup safi kulak kesildi. Sadece Hamurkesan tarafındaki büyük taş öbeğin üstüne tüneyen, baykuş ötüyordu.

Ay ışığı altında, düğün evi insan kalabalığı ile dolup taşmaya başladı. Davul zurna eşliğinde kadınlar, rengârenk giyinmiş, govende durmuşlardı. Yer, gök davul, zurna sesiyle yankılanıyordu. Davulun sesi taa uzaklardan duyuluyor, insanlar düğün evine girip çıkıyordu. Meşe ağacının altında akşamın serinliğinde davul-zurna sesini duyunca;

“Haydi, biz de düğüne gidelim,” dedi Mızo.

“Kadınlar, govende durmuş, halay çekiyor,” dedi Hasan.

“Acaba kadın govendini izlemek günah olmaz mı,” dedi Abdullah.

“Günah mı,” diyerek kararsız kaldı Hasan.

“Niye günah olsun ki,” dedi Mızo.

Uzakta düğün halayını seyrediyorlardı. Abdullah merak ediyor, izlemek istiyordu. “Acaba izlesem günaha girer miyim,” dedi kendi kendine. Düşüne düşünce gidip gitmeme arasında bocalıyor, nasıl davranması gerektiği konusunda bir sonuca ulaşamıyordu.

Müslim Hoca aklına geldi, her gün onlara cenk hikâyeleri anlatıyor, din ile ilgili açıklamalarda bulunuyordu. Merak ile günah çizgisi arasında gidip geliyor, görme, öğrenme merakı onu dürtüyor, ileri sürüklüyor, günah kavramı onu geriye çekiyordu.

Kısa bir süre düşündü. Sanki her şey içinde bulunduğu kısacık anda çözülmesi gerekiyormuş gibi birçok olasılığı, bir tek anda düşünüp kendi kendisiyle monolog yaptı. Düşünüp kesin çözüm bulmuş gibi aniden karar verdi. Hasan ile Mızo’ya dönerek;

“Ben gidip geri geleceğim,” dede. Sonra camiye doğru hızla koşup gitti.

“Nereye gidiyorsun,” diyen Mızo’nun sesi boşlukta karşılıksız yankılandı. Cami avlusuna girerken duvarın dibinde bir grup yaşlı, yatsı namazı için bekliyordu. Oraya vardığında tüm gözler ona döndü.

“Ah yine cıva geldi,” dedi bir yaşlı.

“Oğlum kimi arıyorsun?”

“Dede, ben hocayı görmeye geldim,” dedi.

“Maşallah hiç yerinde durmuyorsun oğlum, hoca evinde daha gelmedi,” dedi yaşlı adam.

“Allah Ömer’e bağışlasın, maşallah cıva gibi çocuk, biraz yaramaz ama bize karşı çok saygılı,” dedi diğeri.

Koşarak hocanın evine doğru gitti. Heyecanlı ve soluk soluğa evin avlusundan içeri girince, Müslim’i karşısında buldu. Hoca, onunla görüşürken bir çocukla değil de özel, ayrı bir kişi ile

görüştüğünün hissine kapılıyordu. Onunla görüşmüş olmanın getirdiği garip, tuhaf ama zevk verici duygunun derinliklerinde âdeta yitip gidiyordu. Müslim, onun bu telaşlı halini görünce;

“Ne oldu oğlum,” dedi.

“Hocam bir şey soracaktım.”

“Sor bakayım, neymiş öğrenmek istediğin?”

“Hocam, kadınlar!”

“Eee, ne olmuş kadınlara?”

“Kadınlar, govend tutmuşlar, düğün yerine gidip izlemek günah olur mu?”

“Düğünü izle, günah olmaz,” dedi Müslim.

“Bu çocuğun çok tuhaf dikkat çekici özellikleri var,” dedi kendi kendine koşup orada uzaklaşan Abdullah’ın arkasından bakarken.

Nefes nefese koşup arkadaşlarının yanına geri döndü. Başlarken herkesten daha basit, daha iddiasız başlamış, ama herkesten daha kesin bir çözüm bulmuştu.

“Sordum, ‘gidebilirsiniz,’ diyor hoca,” dedi Abdullah bağırarak.

“Neyi sordun,” dedi Hasan.

“Hoca’ya sordum, ‘günah olmaz, düğünü izleyebilirsiniz,’ dedi.”

Sonra meşe ağcının altından kalkıp koşarak düğün evine gittiler. Uzun bir halay oluşmuş, davul zurna eşliğinde erkek, kadın iç içe halay çekiyordu. “Seyrani, bablekan, delilo, hildan, gırani, duzo, yeknıg, dunıg” gibi oyunlar birbirini izliyordu.

Şafak; yeryüzüne düşen bütün ışıkların kadim kraliçesi ve güneşin görünen ilk haliydi.

Günah; toplumsal ahlakın, şafak vaktindeki öz haliydi.

IV

Anlatılanları ilgiyle dinliyor, kendisini cenk kahramanlarının yerine koyup kötülöklere karşı savaşıyordu. Düşünöyor, savaşıyor, yine savaşıyordu. Hz. Ali, düldüle binmiş, güneş doğarken, ay batarken, yıldızlar ışıldarken arkasında toz bulutları bırakarak uzun yolları, çöller ve dağları aşarak gidip haksızlıkları düzeltiyor, zalimleri cezalandırıyordu. Elinde Zülfikar, tam öldürölmek üzereyken yetişip mazlum olanı kurtarıyordu.

Abdullah, Mızo, Hasan, Sedef, Bereket camide oturmuş Müslim'in anlattığı cenk hikâyesini dinliyordu.

Müslim'in, Arap harfleriyle okuduğu cenk hikâyesi bitene dek, yerinden kıpırdamadan merak ve ilgiyle dinledi. Bu Müslim'in hem hoşuna hem de tuhafına gitti. “Rahat ol oğlum Abdullah, kendini sıkma,” dedi Hoca. Hiç yerinden kıpırdamadı. Düzenini, saygısını bozmadı. Hoca da onu büyük bir adamı karşısına almış gibi dikkate alıp cenkleri izah etti. İzah ederken ona bakıp; “böyle bir devirde, böyle bir çocuk! Bir de ‘Üveyiş’in oğlu yaramaz’ diyorlar. Kendine ait bir çocuk, her şeyi merak ediyor, öğrenmek istiyor. Çok da saygılı, hiç zamanı kaçırmıyor, velhasıl tuhaf bir çocuk şu Ömer’in oğlu! Mızo, tam tersidir. Geç geliyor, bazen hiç gelmiyor. Oturduğu yerde ayaklarını uzatıyor, anlattıklarımı dinlemiyor, kendisi burada kafası başka yeredir. Çok dağınık bir çocuk... Bu iki çocuk zıt yaradılışlı, ama hiç birbirinden de kopmuyorlar,” diye düşündü.

Alnında derin hüüzün çizgileri oluşmuş, çocuklarla çocuk olmuştu. Çocukluğunu yeniden yaşıyor gibi sevinliyordu. Her gün yeni bir savaş, yeni bir kahramanlık hikâyesini anlatıyordu.

“Acaba Hz. Ali ne yapacak,” diye hocaların anlattıklarını pür dikkat dinliyor, arkasını merak ediyordu. Cenk için Hayber Kalesi'nin kapısına varınca, merakla hocaya baktı.

“Hz. Ali, Hayber Kalesi’nin kapısına vardı. Kapıyı sökerek yapılan hendeğe köprü yaptı. Sonra; ‘ya Allah’ diyerek Zülfikar’ı çekti, hızla içeriye daldı,” dedi Hoca.

“İçeri girince, nasıl bir cenk yapacak? Kim kazanacak,” diye Abdullah savaşı kendisiymiş gibi yerinden kıpırdadı. ‘Allah ü Ekber! Allah ü Ekber!’ diyerek saldırdı. Hayber, harap olup gitti” diyerek kitabı bitirdi.

“Daha zaman var, bir parça da size Rüstem’i anlatayım.” dedi. Yeni bir hikâyeyi dinleme heyecanı ile hocaya baktı.

“Rüstem-i Zal adında bir Kürt kahramanı varmış. Rüstem, bir gün uzak, çok uzak bir diyara gitmiş. Orada evlenmiş, bir oğlu olmuş, adını Suhrab koymuş. Sonra o uzak kenti terk edip yine kendi memleketine geri dönmüş. Arada tam yirmi yıl geçmiş. Rüstem, yine savaşa gitmiş. Savaş meydanında, bilmeden oğlu Suhrab ile karşı karşıya gelmiş. Tam üç gün üç gece bilmeden, tanımadan oğul ile baba savaşmış. Sonunda Suhrab’ı yenemeyeceğini anlayınca, hileye başvurup öldürmüş. Öldürdükten sonra oğlu olduğunu öğrenmiş, çok üzülmüş, ama iş işten geçmiş,” dedi. Ardından; “Çocuklar bugünlük bu kadar,” deyip hikâyesini bitirdi, Müslim.

Camiden çıkar çıkmaz, oynamak için meşe ağacının gölgesine koştu. Yazmadan, çizmeden, boyamadan, öğrenmeden önce oynamaya başlamıştı. Oyunla her şeyi öğreniyordu. Ağaca tırmanmak, bitki kökleri toplamak, kuş avlamak, suya girmek, toprakla uğraşmak, hocadan cenk hikâyeleri dinlemek, arkadaşlıklar kurmak hepsi onun için birer oyundu. Oyun; yaşamın kendisiydi. Oyun; yaşamı beyne resmetme, ilişkilendirme, doğayla tanışma ve buluşmaydı. Oyun; kutsal, büyüsel, inançsal bir başlangıçtı. Başlangıç; büyü, çekici ve gizemliydi. Taşlarla, kaya yüzeylerindeki yosunlarla, çubuklarla, toprakla oynamak; bu

gizemi çözenin ilk adımıydı. İlk adım, ilk kavgaydı. Kavga; güç olma, düşleri gerçekleştirme ve başarıya ulaşmanın diğer adıydı.

Camiden çıkıp gökyüzüne yükselen meşe ağacının gölgesinde çelik çomak oynadılar. Ağaç, tüm oyunların sessiz izleyicisi ve tanığıydı. Her oyun oynamak istedikleri zaman ağacın gölgesine çekiliyorlardı. Ağaç, büyük bir sabırla onları izliyor, tanıklık ediyordu. O da oyun dışında değil içindeydi. Sessiz bir izleyici ve tanık olarak oyunun bir parçasıydı. Onlar oyun oynamak, yaşlılar dinlenmek istediklerinde bu sessiz tanık ve izleyici ağacın altına geliyorlardı.

Asırlık meşe kökleriyle toprağa tutunmuş, onunla büyük bir dostluk kurmuştu. Kuşlar, mavi göğe yükselen ağacın yeşil dallarına âşık olmuş, onlar oyunları, düşleriyle ağaca bağlanmıştı. Ağaç tümüne tanıklık ediyordu. Her şeyi izliyor, görüyor, sesiz kalıyordu.

“Mızo, o karınca yuvasına basma günahıdır,” dedi Abdullah.

“Ben yuvaya basmadım ki,” diye kendini savundu Mızo.

Kuş günahı. Karınca günahı. Çiçek günahı. Ekmek kutsaldı. Ağaç kutsaldı. Su kutsaldı. Toprak kutsaldı. Oyun, kutsal olanların bir devamı, sentezi, kutsal doğanın en gelişkin biçimiydi. Meşe ağacı, gölgesi ve oyun kutsal olanı tamamlayan birer figürdü.

Yazmadan, çizmeden, okumadan önce oynuyordu. Abdullah, çocukları oyuna, Müslim, onu oyun oynar gibi cenk hikâyelerini dinlemeye çekiyordu. Dinlemek, öğrenmek, onun için en büyük oyundu.

Onlar, ağacın gölgesinde; ağaç, güneşin parlak, keskin gölgesinde oynuyordu. Oyun, bir bilmeceydi, sürüp gidiyordu.

Abdullah, oyunu bitirip Mehmet ile eve giderken hala Rüstem ile oğlu Suhrab’ı düşünüyordu.

“Bu akılsız Suhrab, niye ben Rüstem-i Zal’ın oğluyum dememiş ki? Deseydi, babası onu tanıyacak, öldürmeyecekti,” diyerek üzülüp hayıflanıyordu.

Öğrendikçe, anladıkça, cenk hikâyeleri dinledikçe alev gibi yanan gözleri, her yerde yanlış gördüğü her şeye isyan ediyordu. Eve giderken sokakta kümelenip dedikodu yapan kadınlardan bazıları ona bakıp gülümsedi. İkiye bölünmüş sürekli tartışıyorlardı.

“Üveyiş’in oğlu, Allah korusun çocuklarımızı yoldan çıkartıyor.”

“Nerede bir yaramazlık varsa Üveyiş’in oğlu oradadır!”

“Maşallah cıva gibidir, hiçbir yerde durmuyor.”

“Laf dinlemiyor ki!”

“Ömer ile Üveyiş’i taktığı yok, hep kendi bildiğini yapıyor.”

“Camiden çıkmıyor.”

“Ömer’e bakıp durmadan namaz kılıyor.”

“Keşke yalnız Ömer’e baksa bir de Üveyiş’e bakıp neler yapıyor!”

Eve giderken suyu düşündü. Kaniya Ayno’nun kenarındaki ıslak küçük çakıl taşları hayal etti. Her çakıl, gizemli birer dünyaydı. Islak, küçük çakıl taşlarıyla, Ferat kenarında koca beyaz bir konak inşa etti. Sonra berrak sular, hiçbir iz bırakmadan konağı alıp götürdü. O da kimse anlamasın diye üzerine bir sis perdesi bıraktı. Geleceği yeniden biçimlendirecek olan bütün düşlerini bu sis perdesinin arkasına gizledi. Kaniya Ayno ve vadisi düşlerle doldu. Sedef’e bakıp gülümsedi. Gülümsemesi duygusal, ezgili, saf, ak paktı.

Beyni, yüreği ve ruhu birleşti. Arşimet’in manivelası gibi dünyayı sarstı. Yüreğinde sonsuz, kaynağı belirsiz bir iç güven ırmağı akmaya başladı.

Avlu kapısının önünde durdu. Kapı, Üveyiş ile kavgasında vurduğu taşlarla kırık dökük hale gelmişti.

Mehmet’le birlikte içeri girdi. Üveyiş, dut ağacının altında dikilip ona baktı.

Güneş Amara’nın tepesinde duruyordu. Müslim ezan okuyordu.

Üveyiş, bir yufka ekmeğine salça sürdü, içine soğan koyup durum yaparak eline verdi. “Otur ye, bir yere gitme,” diye uyardı.

“Hoca ezan okuyor, camiye gideceğim,” dedi.

“Cami evde çıkmanın bahanesi,” diye söylendi Üveyiş.

Ekmeği, iri lokmalarla yiyip bitirdi. Önce tahta merdiveni duvara dayadı. Çıkıp takadaki güvercinlerine baktı. Güvercinlerin hepsini tek tek saydı, sevindi. İnip avlunun bir köşesinde duran köpeğiyle oynadı. Koşarak evden çıktı. Hasan ile Mızo sokakta onu bekliyordu.

“Namaza gidelim,” dedi Abdullah.

“Namaza gidelim,” dedi Mızo ile Hasan.

Tüm çocukları toplayıp peşinden sürükleyen, hiç kimsede olmayan, gizemli bir güç vardı. Herkeste olan, onda yoktu. Onda olan hiç kimsede yoktu. Garip, gizemli bir iç seziye sahipti. Yaşama ve doğaya kimsede olmayan bir gözle bakıyor, herkese eşit davranıyor, diğer çocukların düşünemediğini, göremediğini görüyor, yerleşik kalıpların dışında kalıyor, tepki topluyordu.

Müslim, Abdullah’a özel bir sevgi besliyor, ilgi gösteriyordu. Camiye gidiyor, otuz üç süreyi ezbere biliyor, Hoca onu yanı başında minberde oturtuyordu.

Günlerden cumaydı. Köyde herkes camiye gelmişti.

“Bu Ömer’in oğlu daha parmak kadar bir çocuk, minberde oturtulması caiz değildir,” dedi ayı kılıklı adam, Müslim’e çıkışarak.

“Çocuklar, Allah’ın en saf, temiz, günahsız kullarıdır. Ömer’i sevmiyorsun, diye oğluna kin beslemen dinen caiz değildir,” dedi Müslim.

“Hoca Efendi, neden Ömer ile bağlantı kuruyorsun? İşte parmak kadar çocuk, minberde olması caiz değil,” dedi ayı kılıklı adam herkesin duyması için sesini yükselterek.

“Bak gökte Allah, yerde kul var. Kul olarak yanlış yapıyorsun. Çocuklar, kötülük nedir bilmezler, kalbini kötülüklerden uzak tut, kin tutmak en büyük günahdır.”

“Bir çocuğu, abdest almasını bilmeyen bir çocuğu oraya oturtmak caiz değildir. Parmak kadar çocuğu yanına oturtuyorsun, dinimize göre bu caiz değildir.”

“Çocuklara; ‘kötü’ demen için elinden hiç kir, pas olmaması gerekir.”

“Abdullah, minbere oturabilir mi oturamaz mı,” diye cemaat ikiye bölündü. Abdullah, Hasan ile Mızo cami avlusundan içeri girdi. Tüm gözler onlara döndü.

Ayı kılıklı adam onları görünce, alelacele gidip Abdullah’ın yerine oturdu. Müslim, bu davranışa sabır gösterip hiçbir şey demedi.

Ayı kılıklı adamı minberde oturmuş görünce, gidip cemaatin en arkasında saf tutular. Ayı kılıklı adam, namaz kılmak için oturduğu yerde öfkeyle ayağa kalktı. Başı “küüüt” diye minberin üst tarafına değdi. Başı döndü, kan aktı, yere düştü. Müslim, onu alıp dışarı çıkardı.

“Ben sana anlatmıştım, orası sana göre değil, kalbi temiz çocuklara göredir, kalkarken yüksekliği hesaplayacaktın,” deyip eve gönderdi. Cemaat, camide dağılırken sesler birbirine karıştı.

“Çocuklar; saf, temiz ve günahsızdırlar, Allah cezasını verdi.”

“Çocuklara kin duymanın cezasıdır.”

“Tilki gibi adamdır, o zaman Ömer’e de haksızlık etmişti.”

“Kirli kalbiyle gidip temiz kalpli çocukların yerine oturdu, Allah da cezasını verdi.”

“İşte belasını buldu!”

En çok da şenlikli çocuklar alayı bu işe sevindi.

“Babam Ömer; ‘Allah bir gün haksız olanın cezasını verecek,’ demişti, işte verdi,” diye düşündü Abdullah.

Akşam eve giderken, köyde herkes ayı kılıklı adam ile Abdullah’ı konuşuyordu. Derken, güneş dağların ardında battı. Gece, dolunay yumuşaklığında Amara’ya indi. Damın üstünde, yemek yiyip, Üveyiş’in serdiği yatağa girerken; hala kafasında kırlar, kuşlar, sular, vadiler, şenlikli çocuklar alayı ve harabeler vardı.

Gece, uykusundan aniden uyandı. “Acaba şimdi, taklacı güvercinim, takada uyuyor mu? Çağırsam, şimdi seslensem uyanır mı,” diye merak etti. Kuş takasına gidip gitmemede bocaladı. Yeniden, yorganı üstüne çekip düşlere daldı.

Bütün güvercinlerini tek tek tanıyor, özelliklerini biliyordu. Her birine bir ad takmıştı. Kuşlar uçarken sonsuz, yaygın, mavi gökyüzü, sonsuzluk ve uçma isteği canlanıyordu. Yatağında yıldızları, dolunaylı geceyi, çoban Alîkan’ı, kuşları, Sedef’i, Hasan’ı, Mızo’yu düşündü.

“O sevimli halhallı güvercini çağırsam, kanat uçları çelik yeşili güvercini çağırsam, uyanır mı acaba,” diye kendi kendine söylendi. Sonra; “güvercin dediğin her zaman uyanık olmalıdır. Güvercin dediğin, seni anlayıp konuşmalıdır. Tüm güvercinleri peşine takıp sana getirmelidir,” diye düşündü yatağında uzanırken. Düşüne düşüne, düş kura kura, yeniden uykuya daldı.

Sabah Üveyiş'in sesiyle uyandı. Kalkar kalkmaz güvercin takasına gitti. Güvercinlerini tek tek saydı. Takayı temizledi. Sonra yem verdi.

Üveyiş'in saçta pişirdiği ilk yufka ekmeğini dürüm yapıp yedi. Mehmet'le birlikte dışarı çıktı. Gün boyu dışarda oynayıp durdu. Akşam gün batımına doğru, Üveyiş'in öfkeli itirazlarına aldırmadan, şenlikli çocuklar alayı ile dama çıktı. Kuş sürüsünü gökyüzüne saldı.

“Benim kuşlarım çok akıllıdır. Şu taklacı beyaz kuş, kar tanesi gibi havada dönüp dolaşıyor. Bak hele havada nasıl takla atıyor,” dedi Sedef'e bakarak.

“Diğer halhallı olanı da takla attı,” dedi Sedef.

Sedef'in ay gibi güleç yüzünde bir gülümseme ve ışıltılı gözlerinde sevinç dalgası yayıldı.

Hasan gökyüzüne bakarken;

“Şu fitilli ile nakışlı, amberli olanı çok hareketli,” dedi.

Mızo, elini siper yapıp gökyüzünde kuşları izlerken;

“En güzeli, perçemli, aynalı ve şarabi olanıdır,” dedi

Ağzı açık, gözleri mavi gökyüzüne takılmış, Sedef ile kuşlara gülümserken;

“Şu Mısırlı, kuzer ile kınıfırlı hiç birbirlerinden ayrılmıyorlar,” dedi Abdullah.

“Evet, onlar hep beraberdirler,” dedi Sedef.

“Bak, şu komşunun sürüsü içindeki cübbeli ile abalı bende yok, çok güzel kuşlardır,” dedi Abdullah.

“Şu alçakta uçan, zeytuni ile mevrendi de çok güzeldirler,” dedi Mızo, eliyle işaret ederek.

“Kuşların en önünde olan şu ankutu, babam bana Urfa'dan getirmişti. Babam; ‘çok kutsaldır, Hz. Eyüp de onu beslemiş,’ dedi. Bu köyde benden başka hiç kimsede yok,” dedi Abdullah.

“Bizim komşuda da Macar ile Hollanda var,” dedi Hasan.

Sedef, başını gökyüzüne çevirmiş, elinde iki küçük taş, doğal saf bir gülümsemeye, gökyüzü ışıltısının ve gün batımı mor ufkunun gözüktüğü tarafa baktı. Gözleri köyün uzağındaki meşe ağacına takılınca;

“Bakın, meşe ağacının üstünde bir atmaca dönüp dolaşıyor,” dedi korku ve heyecanla Abdullah’a bakarak.

Herkesi uyarıp dikkatini çekmek için elindeki taşları birbirine vurdu. Tüm gözler meşe ağacı ile atmaya döndü.

“Yok, o atmaya çok uzak, zarar veremez, bu tarafa gelirse ben güvercinlerimi çağırır, yere indiririm,” dedi Abdullah.

Evlerde güvercin beslemek yüzyıllardan beri sürüp gelen bir kültürdü. Urfa bir güvercinler kentiydi. Evlerin geniş, hayatları (avluları) vardı. Her evin, hayatına bakan pencerelerin üst tarafında özel yapılmış, kuş takaları (barınakları) vardı. Güvercin takaları, evin mimarisinin doğal bir parçasıydı. Urfa’da soylu, cins, güzel güvercinler süslenip pazar yeri ile kuş kahvehanelerinden açık artırımla satılırdı.

Güvercin, insan kızı ile insanoğlunun ilk evcilleştirdikleri, insanın en sadık dostlarıydı. Tarihte ilk güvercin evcilleştirme ve besleme kültürü; Yukarı Mezopotamya’da binlerce yıl önce gelişip yeryüzüne yayılmıştı! M.Ö 10.000’lerde inşa edilen, dünyanın en büyük ve en eski dinsel olimpiik tapınağı Xerawreşk’te (Göbekli Tepe) çıkan kuş figürleri bunu doğruluyordu. Aryen-Hitit formunu oluşturan, gaga ağızlı testiler, güvercin kültürünün sanata yansması ve yayılmasıydı. Kaynağını Tevrat’tan alan Nuh efsanesinde, gemiden salınan güvercin mitosu da ilk kaynağa işaret ediyordu. Sümer Gılgameş Destan’ı da bu olguyu güçlendiriyordu.

Çeşit çeşit güvercinleri vardı. Bir çiçeği sever gibi onları seviyordu. Ömer kuşlara, evin avlusuna bakan pencerenin üstünde tahtadan büyük bir taka yapmıştı. Güvercinlerini burada besliyor, kırktan fazla güvercini tek tek tanıyor, her birine bir isim takmış, bir bir ilgileniyordu.

Güneş, kızıl bir renk almış, son kanat vuruşlarıyla ilerliyordu. Abdullah, damın üstüne çıkmış, kuşlarını gökyüzüne salıyordu. Komşuların güvercinleri de ayrı birer sürü halinde gökyüzünde uçuyordu. Toprak, damların üstünde çocuklar, gençler ve yetişkinler duruyordu. Âdeta gökyüzünde, bir kuşlar yarışı vardı. Her biri kuşlarıyla, başka kuşları kendi sürüsüne katmaya çalışıyordu.

“Ben en çok şu, şebap cinsi güvercini seviyorum, bizim komşu dedi ki; ‘Şebap güvercinin değerini bil, bu kuş sevgiyi, dostluğu, kardeşliği ifade ediyor.’ Baksana nasıl güzel uçuyor,” dedi Abdullah.

“İspir, posta ve taklacı kuşları da çok güzeldir,” dedi Hasan.

Damın üstünde mavi, mor, kızıl gün batımına karşı gökyüzüne uçurmuştu kuşlarını. Taklacı ak pak güvercin, üst üste takla attı. Sonra gelip omzuna kondu. Eline alıp öptü. Tüyleri yumuşak ve bembeyazdı. Onu, usul usul okşadı. Sedef, Mızo, Ayn, Mehmet kutsal bir şeye dokunur gibi güvercine dokundular. Abdullah, güvercinin iri, hareli gözlerinden öptü. Terli avuçlarında ak güvercin sıcaklığını hissetti. Avuç avuç çocuksu saf sevinçler yüzüne yayıldı. Beyaz, bembeyaz güvercin, sevgiyle uzattı pembe gagasını, Abdullah’ın terli avuçlarını okşadı.

Elini açtı, “yaban gülüm, şebap güvercinim,” diyerek tekrar gökyüzüne fırlattı. Fırlatırken kendisi de onunla uçacakmış gibi, başını kaldırıp izledi. Sedef, Mızo, Hasan, Ayn, Mehmet gözleri

gökyüzüne takılmış, heyecanlanmış sanki güvercinle birlikte uçuyorlardı.

Güvercin, mavi boşlukta, ak kanatlarıyla yükseldi, yükseldi, yükseldi. Yükseldikçe küçüldü. Sonra inişe geçti. Abdullah, elini güneşe karşı siper yapmış, hep birlikte takım tutar gibi durmadan; “Haydi, takla at! Takla at,” diye çılgınca bağırıyor, yerinde duramıyordu.

Yabangülü, bir takla atınca; “yaşasın, bir daha, bir daha,” dedi Abdullah heyecanla. Güvercin onu anlıyormuş gibi bir takla daha attı. Çılgılık çılgılığa; “aferin sana Yabangülü,” diye hep birlikte bağırıldılar.

Yabangülü, bir takla daha attı. Gelip tekrar Abdullah’ın sol omzuna kondu. Sedef, güvercinin başını okşadı. Havada sürü sürü güvercinler, gün batımına karşı daireler çizip duruyordu. Damların üstünde çocuklar, gençler ve yetişkinler güvercinleri yönlendiriyordu. Bir ak bulut gölgesini toprağa düşürerek Karadağ’dan Amara üstüne doğru geliyordu. Ak kanatlı bir güvercin, kerpiç damların üstünde dönüp dolaşıyordu.

Şenlikli çocuklar alayı, Üveyiş’in damı üstüne çıkmış, gökyüzüne bakıp içten içe seviniyordu. Abdullah gülüyor, Sedef sevinerek bağırıyordu. Avludaki dut ağacından bir yaprak düşerken gökyüzünde beyaz, bembeyaz bir güvercin gün batımına karşı alımlı alımlı uçuyordu. Çocuklar, damın üstünde, yaşama bakar gibi güvercinlere bakıyordu.

Abdullah, Sedef’e; “Hele bak benim güvercinime, gökyüzünde nasıl uçuyor,” diyerek sevincini belirtti.

Bir sürü güvercin takanın kenarına, pencerenin pervazına tünemiş, ona bakıyordu.

Som beyaz taklacı güvercin, rüzgâra kapılmış, Amara'ın gökleri altında, gün batımına karşı, ak pak boynunu güneşe doğru uzatmış, durmadan takla atıyordu.

Derken güneş uzakta, çok uzaklarda Torosların ardında bir top ateş gibi yitip gitti. Güvercinler birer birer havada daireler çizerek takasına indi. Abdullah, Sedef, Hasan, Mızo Mehmet ve Ayn güvercinlere bakarken seviniyor, seviniyor, yine seviniyorlardı.

Takaya baktı, iki yabancı güvercin duruyordu. Kendi güvercinlerini saydı biri eksikti.

Çok öfkelenildi.

“Bir güvercinim hep gidip komşunun güvercinlerine karışıyor onlarla uçuyor,” dedi.

Durmadan o güvercini izliyor, öfke duyuyordu. O gün batımında yine komşu sürüsüne katılmıştı.

“Bu güvercin, hep sürüsünü terk ediyor,” dedi Abdullah.

“Burada yiyip besleniyor, gidip komşunun sürüsüne katılıyor, olacak iş değil,” dedi Hasan.

“Nankör güvercin,” dedi Sedef.

“Güvercindir, ne anlar ki,” dedi Mızo, lakayt lakayt gülerek.

“Bu güvercine bir ceza gerekiyor,” dedi Hasan.

“Cezadan ne anlar ki güvercin,” dedi Mızo.

“Sürüsünü kandıran, bu güvercine ceza verelim,” dedi Sedef.

“Bir ceza verelim...”

“Bir ceza...”

“Ceza...”

“Bir ceza verelim,” dedi Abdullah.

“Üç gün, kafese koyalım, aklı başına gelir,” dedi Hasan.

“Üç gün kafese koyalım, bir daha sürüsünü terk etmesin,” dedi Sedef.

Derken güvercini alıp getirdi. Bir kafese koydu. “Haydi, bakayım şimdi gidip komşunun güvercinleriyle birlikte uç bakayım,” dedi Abdullah.

Gün, yitip giderken çocuklar alayı, Üveyiş’ten çekine çekine, damın üstünde inip evlerine dağıldılar.

Kuşlara bakınca, özgürlüğün gökyüzünde kanatlanmış hali gibi seviniyordu Bir güvercin yabancı sürüye katıldığı zaman diğer güvercinleri de çekiyordu. Onu öfkeliendiren şey o iri, güzel gözlü, o büyü, naz güvercininin komşu sürüsüne katılmasıydı.

Hiç kimse bilmiyordu, onun çocuk yüreğindeki üzgün güvercinin özgürlüğe uçan tutkulu bir düş olduğunu.

Ömer!

Ve Abdullah!

Günlerden beri hazırlık yapıyorlardı. Ömer ile birlikte ilk kez Urfa’ya gidecekti. Urfa; gri, sisli bir rüya gibi gelip düşlerine takılıyordu. Merak ediyor uyuyamıyordu. O gece sabaha kadar hiç uyumadı. Gece boyunca, güvercinler ile Urfa’yı düşünüp durdu. Sedef gelip düşlerine takıldı. “Okula gidersem, Sedef yalnız kalacak,” diye üzüldü. Kafesteki güvercini anımsadı. “Bu güvercin niye kendi sürüsünü terk ediyor,” diye öfkeliendi. “Bu çarşı itinde de bir gariplik var,” dedi kendi kendine, yattığı minderin üzerinde heyecandan kıvranıp sabahı beklerken.

Ömer!

Ve Abdullah!

İlk gün ışınlarıyla Buğday Pazarı’na vardılar. Mallarını arabadan indirip pazarlamacı Yahudi dükkânına teslim edip çıktılar.

İlk gün ışınlarıyla kepenkler, darabanlar gürültüyle açılıyor, her daraban sesi geldiğinde başını çevirip oraya bakıyordu.

Tütüncüler Meydanı'nda, küçük emekçi çıraklar kürsüleri, iskemleleri dışarı çıkarıp diziyordu. Asırlık dut ağaçlarının dibinde yan yana dizilmiş sarı sap sarı tütünler sergileniyordu.

Demircilerden yükselen ilk çekiç sesleri, günün başlangıcını ilan ediyordu. Köylerden erken gelenler; birer ikişer, kadınlı çocuklu dükkânlara girip çıkıyordu.

Rastgele biraz dolandıktan sonra Sipahi Pazarına girdiler. Kemerli, yüksek tavanlı çarşıdan karşılıklı birbirine bakan, iki sıra halinde dizilmiş dükkânlar vardı. Her dükkân iki metre kare, tümü halı kilim doluydu. Bir ucu İsoçu Pazarı'na, diğer ucu Boyahane Çarşısı'na açılıyordu.

Tavanındaki küçük takalardan içeriye yumuşak, aydınlatıcı bir ışık sızıyordu. Oturakçı esnaf, oturakçı odası, Ahilik kültürü... Her sabah, aynı gelenek yüzyıllardan beri sürüp gidiyordu.

Ömer'in elinden tutmuş, pür dikkat Oturakçı Odası Başkanı'na bakıyordu. Başkan, kendinden emin, çarşının başına geçti. Bir iki öksürdü, boğazını temizledi, karşısında duran esnafa bakıp;

“Ehli iman, ehli İslam'ın ervah-ı şerifleri ve Allah rızası için, El Fatiha; Yarabbi hayırları fetih edesin, şerleri def edesin, münkir, münağık, zalimin şerrinden hıfz-ı emin edesin. Gözetin, kefilı almadan parasını vermeyin, son parayı kesmeyin, harcı da unutmayın. Cümleten hayırlı işler,” deyince herkes dağılıp dükkânının başına geçti.

Abdullah, şaşkın şaşkın, dükkânına gidip oturan, başkana bakıyordu. Onlarca satıcı tellal, sırtlarında kilimler, halılar ve kürkler çarşı içinde dolaşıp satmaya çalışıyordu.

Hüseyiniye Çarşıları ile Bakırcılar Çarşısı; Çadırcı Pazarı ile Kazancı Pazarı arasında, kuzey güney yönünde birbirine paralel

olarak uzanan ve her biri on beşer çapraz tonozla örtülü iki kapalı çarşı...

Gün yükselmiş, çarşı mahşeri kalabalıkla dolup taşıyordu. Oradan çıkıp Gümrük Hanı'na yöneldiler. Ömer, Abdullah'ın elinden tutmuş, büyük, beyaz taş binanın kapısı önünde durup kapının üzerindeki levhaya baktı. Bir adam yanlarında durup;

“Şehinşahı Sultan Süleyman,

Kemeni bendesi Behram paşa Ruhada yaptırdı.

Bir hanı ferahbahş cihan halkına olmağa temaşa

Dedi tarihini yezane mübarek ola bu hanı et inşa,” diye merakla okudu. Ardından;

“Ey kapıları açan Allah'ım; Rahmetinle bizim üzerimize hayırlı kapılar aç, rahmet hazinelerini üzerimize saç, ey merhametlilerin merhametlisi,” diye diğer yazıyı okudu. Sonra hanın avlusuna geçti.

Gümrük Hanı kapısının sağ ve sol duvarının, “nahit” dedikleri, büyük bir beyaz, kesme taşına işlenmiş kitabedeki duayı, Abdullah mistik bir ilgiyle dinledi. Bu dua, kapının iki tarafındaki duvar üzerine yazılmış, karşılıklı simetrik bir şekilde görünüyordu. Sokağa açılan kemerli devasa kapının, beyaz kesme taş alınlığı, sanatsal özeniyle süslenmişti.

Üzeri tutya (çinko) kaplamalı iri, yuvarlak başlı, kabare çivilerle süslenmiş, iki tarafa açılan, “çift çenetli-kanatlı- ve enikli” (büyük kapı içerisine yerleştirilen küçük kapı) yüksek kalın tahta kapıdan içeri girdiler. Kapı girişinde iki yana dizilmiş tütün tabakası, tespih ipi, sigara kâğıdı, ağızlık, yün çorap, kaçak tütün vardı.

Sonra birdenbire ferah, geniş bir boşluk ve “Gümrük Han'ı avlusu... Avluda karşılıklı duran han ile yaşıt dört ulu çınar, hanın boyunu geçmiş gökyüzüne uzanıyordu. Köşede bir incir

ağacı, beyaz kesme taşlardan yapılmış, iki katlı, otuz dört odadan oluşuyordu. Üst kata, taş merdivenlerden çıkılıyordu.

Gümrük Hanı'nın avlusunda, seramik küpten su içtiler. Abdullah, büyülenmiş, hanın devasa avlusuna bakıyordu. Çeşit çeşit giysiler içinde insanlar, tahta iskemlelere oturmuş, masalarda sohbet ediyordu.

Başında mor kefiye ile egal, uzun, beyaz fıstanı ile üç Arap, bacaklarını sağa sola yaymış, iskemlenin üzerine oturmuş, mıra içiyor, ortaklaşa nargile çekip gökyüzünü dumanla dolduruyordu. Şalvarlı, yelekli, kefiyeli bir grup Kürt köylüsü, çay içip hararetili hararetili kentlilerin hile ve kurnazlıklarını tartışıyordu. Telkâri emekçisi, yaşlı bir Süryani, elinde bir demet gümüş el işlemesi tespih, masa masa dolaşıp satmaya çalışıyordu. Pantolonlu, fötr şapkalı, yaşlı dört Urfa yerlisi, masada oturmuş domino oynuyordu. Başında şapka, elinde içi küçük şişelerle dolu, etrafi camlı, küçük bir sandık, yaşlı bir Antepli sahte koku satıyordu. Her masada ayrı bir geçmiş, ayrı bir hikâye konuşuluyordu. Her masada farklı bir kültür, dil ve din aynı mekânda hoşgörülle buluşuyordu. Kimisi yaşam kadar acı kahve içiyor, kimisi de demli çay yudumluyor, üzerine tütün çekiyordu. Eflatun poşulu kentli bir Kürt, köşede iskemlede oturmuş, önünde sapsarı uzun tütünler sergilemiş satıyordu.

Gümrük Hanı, tümünü kucaklamış, birlikte barındırıyordu.

Ömer'in elinden tutmuş, ilk defa gördüğü bu antik insan tablosu karşısında büyülenmiş, başka bir dünyadaymış gibi izliyordu. En çok da çınarların dibinde akan, berrak sudaki balıklar ilgisini çekiyordu. Keskin, sarı gün ışığı, asırlık çınar ağaçlarının arasından sızarak bir oymalı desen gibi avlunun ortasında akan, berrak suya düşünüyordu. Balıklar suda gölgelerle birlikte oynayıp duruyordu. İri sazan balıklarına bakıp kimsenin

onlara karışmadığını ilgi ve hayretle izliyordu. Yüreğinde hayvanlarla uzlaşi içinde yaşamanın tohumları yeşeriyordu.

Sanki her biri, bir tiyatroda kendi hayatının gerçek rolünü üstlenmiş ustaca oynuyordu. O kendinden geçmiş, bu tiyatroyu ilgiyle izliyordu.

Urfa, Nuh-u Nebiden beri bütün kentlerin alımlı tanrıçası, daha okunmamış antik bir kil tablet, yazılmamış tarihin derin kuyusu gibi duruyor, insanlığın tek mil hikâyesini kendisiyle birlikte taşıyordu. Dolaşp gördükçe ürküyor, korkuyor, büyüleniyor, daha sıkı Ömer'in ellerine sarılıyordu.

Tarihi çarşılar, Haşimiye Meydanı'na bir midye kabuğu gibi açılıyordu. Çarşı Kürkçü Pazarı'ndan başlıyor, isotçular, baharatçılar, esansçılar derken rengârenk kumaşların satıldığı sokaklarla devam edip Bıçakçılar Pazarı'na ulaşıyordu. Oradan Dergâh mevkiine ve Balıklı Göl'ün yakınlarına kadar uzanıp yayılıyordu.

Derken Kazzaz-Bezzestan çarşısına girdiler. Kazzaz Pazarı (Bedesten), Kınacı Pazarı, Pamukçu Pazarı, Sipahi Pazarı. Hanların çevresine yayılmış Kunduracı Pazarı! Çulhacılık, keçecilik, abacılık, çulculuk, debbağlık, kazazlık, kürkçülük, saraçlık, tarakçılık, ağaç oymacılığı, çarşıları birbirini izliyordu. Kazzaz Pazarı'ndaki dört kapıdan biri Sipahi Pazarı'na, ikincisi Pamuk Pazarı'na, üçüncüsü ise Han Önü Çarşısı'na açılıyordu. Bir dükkândan bozularak yapılan dördüncü kapısından ise Gümrük Hanı'na çıkılıyordu.

Sipahi Pazarı ile Kazzaz Pazarı Gümrük Hanı'na bitişikti.

Abdullah ile Ömer, Bedesten-Kazzaz Pazarına girdiler. Rengarenk bir dünyaya açılıyordu. Doğu masallarının antik çarşılarını andırıyordu. Üst üste, yana yana, rengârenk giysiler dizilmişti. İpek ustası kazazlar, geleneksel Urfa nakkaşlı

“Xışvalli” hazır dokumalara işlenmiş ipekli, pamuklu örtüler, yazma, poşu, agel satan neçekçiler... Suriye’den gelen ipekler, kadifeler, kumaşlar, yöresel kıyafetler, hazır giysiler, ipek şallar onu büyülüyordu. Renkli kumaşlar, simli bezler, pullu örtüler ile yaldızlı dantellerin satıldığı bu pazar, geleneksel giysilere meraklı kadınlarla dolmuştu.

Ömer, gidip bir dükkânın önünde durdu. Renkli şalları kaldırıp bakarken; “Oğlum annene hangisini alalım,” dedi.

Eliyle mor bir şalı gösterip; “Bu güzeldir,” dedi Abdullah.

Oradan çıkıp Hüseyiniye Çarşılarına girdiler.

Bakırcılar çarşısından çekiç sesleri arasında yürüdüler. El yapımı bakır tepsiler, tencereler, kahve takımları, el kadar küçük dükkânlarda ışıldıyordu. Daracık, beyaz taş sokak içinde birbirine bakan, onlarca küçük dükkânda yükselen çekiç sesleri birbirine karışıyordu. Ustalar; peştamallar bağlamış, ellerinde bakır tepsiler, tahta çekiçlerle dövüyordu. Dükkânlarda işlenmiş desenli, kalaylı, renkli yüzlerce bakır eşya göz kamaştırıyordu. Abdullah, sanki bir rüyadaymış gibi bütün bunlara ürkerek, çekinerek bakıyordu.

Hemen diğer yandan altıncılar çarşısı başlıyordu. Camekânlarda sarı altınlar ıslıl ıslıl müşteri bekliyordu. Abdullah, dükkânlara bakarken; “bu kadar altını ne yapacaklar,” diye düşünüyordu.

Ömer’in elini sıkı sıkı tutmuş, elliye yakın daracık, beyaz kesme taş sokaktan oluşan, yan yana sığdırılmış, sekiz kapalı çarşıyı ürkerek, çekinerek, korkarak çarşıdan çarşıya girip çıkarak dolaşıyordu. Her çarşı ve her han; akıp giden zamana karışan, ömürlerin ölümsüz bir hatırası gibi duruyordu.

Dükkânlarda alan ile satan, yüz yüze, birbirlerinin gözlerinin içine bakıyor, pazarlık sürüyordu. Pazarlık, bazen hoş, güzel bir

tiyatro oyununa dönüşüyordu. Oyun, çoğu zaman tokalaşma ve mutlulukla sonuçlanıyordu.

Dönüp dolaşıp tekrar Tütüncüler Meydanı'na geldiler. Tütüncüler Meydanı'na açılan Çadırcı Pazarı ile Kazancı Pazarı iri, derin, parlak ve meraklı bir çift göz gibi insana bakıyordu!

Yaşam ve iş disiplini edinmiş, Kazancılar Çarşısındaki bakır ustaları, her tokmak vuruşunun hangi ustaya ait olduğunu biliyordu. Her ustanın tokmağından çıkan ses, bir müziğin ritmi gibi birbirini tamamlıyordu.

Her çarşıdan ayrı bir koku çıkıyordu. Her çarşıdan ayrı sesler yükseliyordu. Her çarşıdan ayrı mallar sergileniyordu. Ve her çarşının kendine özgü bir gizemi vardı. Kokuları başka başkaydı. Nacarlar Çarşısı'nın kokusu başkaydı! Yemeniciler Çarşısı'nın kokusu daha farklıydı! Bakırcıların kokusu, bir başka rayihaydı!

Abdullah, bu çeşit kokulara ilk kez tanık oluyordu. Ömer'in elinden tutmuş, ürkererek dükkânlara bakıyordu. Necarlar çarşısında bir usta oturmuş, dükkânın önünde kasnak yapıyordu, kasnağı görünce şaşırdı. Evdeki kalburların kasnaklarını düşündü.

Bir nacar, dükkânın önünde üç bacaklı bir aletle kasnak büküyordu. Büküp top haline getiriyordu. Aletin kolunu çevirdikçe bir çift silindirin arasına sıkışan ince, uzun, ıslak tahta, diğer taraftan bükülmüş, çember haline gelmiş, kasnak olarak çıkıyordu.

Abdullah, bunu görünce, Kaniya Ayno'ya gelen Karaçileri, yaşlı kadın Rêwîş'i anımsadı. Oradan çıkıp bir çul büyüklüğündeki koşkar dükkânına uğradılar. Sakalları kirli, orta yaşlı, şapkalı koşkar, dükkânda oturmuş ayakkabı tamir ediyordu. Önünde küçük çiviler, örs, çekiç, fotinler, yemeniler, kunduralar vardı. Deri kokusu, her tarafa sinmişti. Ömer, koşkarda tamir ettirdiği yemeni ayakkabısını alıp çıktılar.

Oradan çıkıp “Balıklı Göl’e doğru yürüdüler! Aynzeliha Gölünün kenarında durup kendinden geçercesine, aşağıdan gökyüzüne uzanan devasa sütunlara baktı.

Kale, aşağıdan bakıldığında kayalıklar üzerinde kurulmuş, bir kartal yuvasını andırıyordu. Gölde gökyüzüne doğru dimdik yükselen kayalıkların üzerinde iri, beyaz, kesme taşlardan yapılmış surlar uzanıyordu. Kayalıkların aşağısında Aynzeliha ile Halil-ür Rahman Gölü bir yaşam pınarı gibi duruyordu.

Halil-ür Rahman gölünün kuzey kenarı boyunca, eski St. Thomas Kilisesi üzerine inşa edilen Rızvaniye Camisi ve medresesi yer alıyordu. Göle bakan tarafı beyaz oymalı, desenli bir duvar ile çevrilmişti.

Gölün, güneybatı köşesinde Halil-ür Rahman Cami, medrese, mezarlık ve Hz. İbrahim’in ateşe düştüğü yer vardı.

Etrafı surlarla çevrili, yedi kapısı, burcu ve iç kalesiyle, kadim bir kent olan Urfa ölülerini kutsuyor ve onlarla iç içe yaşıyordu.

Halil-ür Rahman Gölü’nün kıyısındaki mezarlığa dikkatlice baktı, yüzlerce dikili, beyaz, kesme taş yan yana duruyordu. Gösterişli, Arap harfleriyle süslenmiş, uzun dikme mezar taşlarının üstünde, yine taştan yapılma sarıklar bulunuyordu. Zenginlerin, kariyer sahibi kişilerin mezarı, farklı yetkin işçilikleriyle uzaktan kendini belli ediyordu.

Müslümanların; Samosat Kapı, Bey Kapı ve Harran Kapı girişlerinde, Ulu Camii ile Dergâh Camii’nin içinde de olmak üzere, beş ayrı mezarlığı bulunuyordu. Yahudi topluluğunun kendilerine ait “Çift Kubbe Mezarlığı,” vardı. Karakoyun deresi kenarında, “Yabancı Şehitler Mezarlığı,” Mancın Deresinin üst tarafında ise Süryani Mezarlığı yer alıyordu. Ermeni Mezarlığı ise yine kent merkezinden ayrıydı. Bütün bunlarla birlikte, kaya mezarların görkemli mozaikleri ve rölyefleri de söz konusuydu.

Kentte ölüm ritüeli, büyük manevi bir anlam taşıyor, farklı inançlara sahip topluluklar aralarındaki çelişkilere bakmadan ölümlere saygı gösteriyordu.

Urfa kalesinin batısında, rivayete göre Hz. İbrahim yedi yaşına kadar yaşadığı, Mevlid-i Halil mağarası yer alıyordu.

Ömer, Abdullah'ı alıp Balıklı Gölün güneybatı köşesindeki Halil-ür Rahman Camisine girip öğle namazı kıldılar. Cami, 504 yılında Rahip Urbisyus tarafından, Meryem adına; "Meryem Ana Kilisesi" olarak inşa edilmiş, Halife Me'mun tarafından camiye dönüştürülmüştü.

Ömer; "İşlerim rast gitsin," diyerek camiden çıkarken kapıdan bekleyen dilenciye bozuk para verdi. Sonra Abdullah balıklara yem attı. Yüzlerce balık, ağzını açıp aynı anda yeme saldırdı. Balıklara bakıp şaşkın şaşkın gülümsedi.

"Baba bu balıkları kimse yakalamıyor mu," dedi.

"Oğlum, bunlar kutsal balıklar, kimse bunlara dokunmaz," dedi Ömer.

"Neden dokunmazlar?"

"Şey, oğlum bu balıkların, bu gölün, bir hikâyesi vardır. Çok eskiden, Nemrut diye bir zalim varmış. Nemrut'un zulüm düzenini ifade eden yetmiş iki putu varmış. Her put bir güçmüş. Her put, bir kabile ve aşireti temsil ediyormuş. İşte, bir gün İbrahim bu putların hepsini paramparça etmiş. İçlerinden, en büyüğü olan Marduk denilen putu yalnız sağlam bırakmış, baltayı onun boynuna asmış.

Sabah askerler, put haneye girince şaşırıp kalmışlar. Hemen gidip olup bitenleri Nemrut'a anlatmışlar. Derken suçu İbrahim'e yüklemişler. Askerler onu tutuklayıp Nemrut'un önüne getirmişler.

‘İbrahim bu işi tanrılarımıza sen mi yaptın,’ diye sormuş Nemrut.

‘Belki bunu şu büyükleri olan Marduk bilir, ona sorun,’ demiş İbrahim.

Nemrut, daha da kızmış, öfkelenmiş, İbrahim’i cezalandırmak için dağ gibi odunlar yığıp ateşi tutuşturmuş. Bir daha kimse başkaldırmaya cesaret edemesin, herkese ibret olsun diye, İbrahim’i şu gördüğün kalenin iki sütununda, mancınıkla ateşin ortasına fırlatmış.

Derler ki, İbrahim ile Nemrut arasındaki bu kavgada, bir kuş gagasında bir damla su getirip ateşe bırakmış. Görenler hayretler içinde kuşa, ‘bir damla suyun, bu koca ateşe ne etkisi olacak ki,’ diye sormuş. Kuş; ‘amaç tarafımız belli olsun,’ demiş.

Oğlum, sen sen ol, hep doğru ve haklı olanın yanında yer al. Gücün yetmiyorsa o kuş gibi bir damla su ile katkıda bulun yeter,” dedi Ömer.

“Baba ya ateşe düşen Hz. İbrahim’e ne olmuş?”

“Allah; ‘Ey ateş, İbrahim’e karşı serin ve selâmet ol,’ demiş. İşte, o zaman alevler suya, odunlar balığa dönüşmüş. Bu balıklar kutsaldır oğlum, onun için hiç kimse yemez!”

Abdullah, başını yukarıya kaldırmış, mavi gökyüzüne uzanan sütunlara bakıyordu.

Kale dibinde kurumuş otlar, yaprakları sararmış çınar ağaçları. İki göl bıkmadan usanmadan kalenin en yüksek noktasına dikilmiş, on yedi metrelik iki korint sütuna bakıyordu.

İki gölün kıyısı, beyaz kesme taşlarla yapılp koca bir havuz haline getirilmişti. Etrafında dönüp dolaştılar. Çınar, çam ve söğüt ağaçları vardı.

Kale, Romalılar döneminde yapılmış, sütunlar Asur dönemine aitti. Doğu tarafına düşen sütun üzerindeki kitabede, “Ben askeri

komutan Barşamaş'ın oğlu (Güneşin oğlu) Aftuha. Bu sütunu ve üzerindeki heykeli, veliaht Prens Manu kızı, kral Manu eşi, hanımefendim ve velinimetim kraliçe Şalmeth için yaptırdım.” diye çivi yazısı ve Süryanice yazılmıştı.

Kaleye çıktılar. Kaleden göle kadar inen, dik kayalıklardaki otlar kurumuş, her şey ayaklar altında aşağılarda kalmıştı. Abdullah, heyecanlandı, sırtını doğudaki sütuna dayadı, yukardan kente baktı. Üst üste binmiş sayısız evler, sokaklar, çarşılar, camiler, dükkânlar, büyülenmiş, şaşırıp kalmıştı.

Kale; feleğe uzanırcasına, yekpare kaya blok olan damlacık tepesi(Felek Dağı) üzerine kondurulmuş gibi duruyordu.

Aşağıda iki göl berrak, akışkan su ile birbirine bağlanıyordu. Başlarını yukarıya kaldırıp ağızlarını açmış yüzlerce balık, suya düşen insan siluetlerini izleyip yem bekliyordu. Damların çatılarında Yusufçuk kuşları ile uçan güvercin gölgeleri suya düşüyordu.

Beyaz kesme taşlarla örülü büyük evler... Tümünün geniş hayatları, eyvanları ve misafir odaları vardı. Misafir; yardımlaşma, dayanışma, paylaşma ve gönül bolluğuydu. Evler, büyük çok büyüktü. “Olur, da misafir gelir, her şey tas tamam olsun,” denilerek yapılmıştı. Dostluğun sesi, sıra gecelerinin, bereketin, dayanışmanın, paylaşmanın simgesi, Halil İbrahim sofrasının kenti... Hayatın gelenekler ırmağında beslenen efsunlu, efsane masallar kenti... Daracık, dolambaçlı sokaklar, kutlu masallar kenti... Sonsuza dek korunsun diye, İsa'nın, Kral Abgar'a armağan ettiği, kanlı mendilin kenti aşağılarda ona bakıyordu.

Abdullah, on yedi metrelik korint başlıklı sütunun etrafında dönüp dalaştı. Tepeden kenti izledi. Tepeden bakınca, kent sanki kalaylı, kocaman bakır bir çanak içinde duruyordu. Güney tarafı,

bir kapı gibi Harran ovasına açılıyordu. Kıraç, taşlık tepelikler kenti kuşatmaya almış, bir çember gibi sarıyordu. Çanağın tam ortasında kent yayılıyordu. Dört kilometrelik, beyaz kesme taşlardan yapılmış surların harabeleri hala duruyordu. Kent, surları aşmış büyümüş, taşların çoğu yağmalanmış götürülmüştü.

Kale, kentin ortasında bir damla gibi Damlacık Tepesi'nin üzerinde yükseliyordu. Aşına bir çöl meltemi, kale surlarını yalayıp geçiyordu!

Abdullah, bu efsunlu, efsane masal kentin devasa büyüklüğünden ürüyor, içinde yitip gideceği hissine kapılıyordu. İlk kez, bir kente tanık oluyordu. İki de bir kendisini güvenceye alıyormuş gibi Ömer'e bakıp duruyordu.

Kente bakıp Amara'yı, Göle bakıp Kaniya Ayno'nun berrak akışkan serin sularını özlüyordu. Hamurkesan harabesinde koşmak, sonsuza dek koşmak, orada vadiye inmek, ağaçlara çıkıp tepesinde bağırarak istiyordu. Ömer'in ellerini daha sıkı tutuyor, bir an önce Amara'ya varmak istiyordu.

Karşısında beyaz, kesme taştan görkemli konaklar, geleneksel Urfa evleri, aşağılarda eğri-büğü dolambaçlı, daracık sokakların gölge tarafında, karınca gibi insanlar yürüyor, gölün etrafındaki ağaçların altında çocuklar, yalın ayak birbirini kovalıyordu. Çocukları görünce, Mızo'yu, Bereket'i, Sedef'i, Hasan'ı düşündü. Bir an önce, Amara'ya dönüp bütün bu gördüklerini onlara da anlatmak istiyordu.

Havada, küme küme güvercinler kanat çırpıyordu. Kaleden bakınca, Urfa etrafında, sere serpe uzanmış tepeler, bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlanıyordu.

Abdullah, korint başlıklı, Asur'dan kalma sütuna yapışmış, Urfa'yı izliyordu. Aşınmış, dümdüz olmuş, kayalık merdivenlerden aşağıya indiler.

Kutsallığı, kutsayan efsunlu, efsane bir masal kenti! Evlerin avlularındaki takalarda kuşlar havalanıyor, çiçekler ve atılması günah yiyecekler, güvercinlere yem oluyordu. Eski bir kültürdü sürüp geliyordu. Akşamüstleri, damların üzerinde kuşçular, kuş uçurtuyordu. Yüzlerce kuş sürüsü, havada daireler çizerek birbiriyle sanki dans ediyordu.

58 Meydanı'nda cami, sinagog ve kilise yan yanaydı. Üçü arasında ince bir çizgi vardı. Üçü de inanç olarak aynı kapıya çıkıyordu. 58 Meydanı'ndaki Hristiyanlar pazar, Müslümanlar cuma ve Yahudiler cumartesi günü çalışmıyorlardı. Aralarındaki fark, gün farkıydı. Gerisi her şey birbirine benziyordu.

Urfa'nın eğri büğrü, daracık sokaklarında iki yanlarına sepetler asılmış eşekler, arka arkaya vermiş evlere, dükkânlara yük çekiyordu. Saç, sakal bir birine karışmış, elinde kamçı olan sürücüler, atları dehleyerek yük dolu at arabaları tırısı kaldırıp gidiyordu. Kızlarına süslü torbalar bağlanmış, mavi boncuklu, gözlüklü atların çektiği, renkli, desenli, kapalı havai paytonlar; “tak-tük, tak-tük, tak-tük,” diye sesler çıkartarak yollarda birbirini geçiyordu. Etrafı süslü kapalı paytonların içinde yüzleri tül perde ile kapalı alımlı, çekici kadınlar, koltuğa kurulmuş, yanında hizmetçi ve çocukları küçük cam takalardan sağ, solu izliyordu.

Çarşıda Kürt, Arap, Türkmen, Ermeni, Yahudi, Asuri kalabalığı iç içe gezip dolaşıyordu. Tek tük araba korne çalıp yoldan geçiyordu. Bir grup çocuk toplanmış, deleme oynuyordu. İki çocuk, damdan dama atlayarak evlerin üstünde meydana bakıyordu.

Şeyh Saffet Türbesi ve çeşmesi!

Muhammed Muhyittin Türbesi!

Reji-Süryani, Mar Petrus, Mar Paulus Kilisesi!

Abdullah, Ömer'in elini tutmuş bırakmıyordu. Meydana açılan kilise sokağına girdiler. Burası, "Reji Tetirbesi" denilen bir çıkmaz sokaktı. Aceleyle geri meydana döndüler.

Urfa'nın birçok mahallesinde beş, on metre uzunluğunda, bir iki metre genişliğinde, "tetirbe-kuçe" denilen, çıkmaz sokalar bulunuyordu.

Reji Kilisesi, 1861 yılında, eski bir kilise kalıntısı üzerinde inşa edilmiş, 1924 yılına kadar Süryaniler tarafından kullanılmış, Büyük Süryani göçü ve katliamının ardından, Tekel deposu yapılmıştı. Fransızca; "Regie" anlamına gelen, tekel sözcüğünden dolayı, "Reji kilisesi, Reji Sokağı" deniliyordu.

Abdullah!

Ve Ömer!

Durmadan kadim halklar kentinde dolaşıp durdular. Kürtler, Araplar, Türkler, Yakûbiler-Batı Süryanileri, Ermeniler, Keldâniler, Yahudiler... Her inançtan, her renkten, her dilden, her kültürden insanlar yaşıyordu.

1915'e kadar Ermeniler, Büyük yol Mahallesi'nden Cami-i Kebir-Ulu Cami ve Balıklı Göl'e kadar uzanan bölgede yaşıyorlardı.

Müslüman Kürtler, Türkler ve Araplar Yıldız Meydanı'ndan 58 Meydanı'na kadar uzanan bölgede kalıyorlardı. Meydanın çevresinde Süryaniler bulunuyor, Harran Kapı çevresinde Yahudiler ağırlıktaydı.

Farklı gibi görünen inançların temelinde, ortak tek tanrı vardı. İnançları farklı, sosyal yaşam aynıydı. Tümü ortak kutsal değerlerle biçimlenmişti. Giyim ve kuşamları benzerdi. Yemek kültürleri ortaktı. Müzik ve evlerin mimarisi birbirinden farksızdı. İbadet yerleri yan yanaydı. Dükkânları birbirine bitişikti.

Evlerinin kapıları birbirine bakıyordu. Müşterileri ortaktı. Çocuklar, 58 Meydanı’nda birlikte oynuyordu.

Abdullah ile Ömer şehir merkezinden, Divan yolu Caddesinden sola sapıp Ulu Camiye girdiler. Cami avlusunun kuzeydoğu köşesinde yer alan, çevresi yüksekliğine eşit, kızıl renkli sekizgen çan kulesi, çam ağaçlarıyla birlikte gökyüzüne yükseliyordu. Minareye dönüştürülen saat kulesinin üstünde, yüzlerce kumru ile güvercin kalkıp iniyordu.

“Oğlum, burası eskiden, çok eskiden Yahudilerin ibadet yeriymiş. Sonra Aziz Stefanos Kilisesi olmuş. En sonunda Ulu Cami adını almış. Aynı taş yapı, her üç inanca ev sahipliği yapmış,” dedi.

Kilisenin kızıl mermer sütunları vardı. Adı, Kızıl Kiliseydi. Kızıl Kilise’nin kutsal kuyusu vardı. Herkes gelip bu kutsal suda şifa arıyordu.

Bir eski zaman masalıydı. Kuşaktan kuşağa anlatılıp geliyordu. Derler ki bir gün, Hz. İsa, Havari Thomas’a bir mendil vermiş. O da “kutsal kent Urfa, ebediyen korunup yaşasın,” diye mendili, Kral Abgar’a göndermiş.

Bir gün, kral mendili Kızıl Kilise’nin kuyusuna düşürmüş. O günden bu güne, su kutsal ve şifalı ilan edilmiş.

Abdullah, gökyüzüne uzanan servilerin altında bir kutsal tas su içti. Ömer, “iç oğlum bu su şifadır, bütün dertlere devadır,” dedi.

Bir kent ki; susuzluktan kavrulup duruyordu. Bir kent ki; hanların, çarşıların, evlerin avlularından berrak sular yüz yıllardan bu yana dolaşıp duruyordu! Bir kent ki; toprağı çatlamış, bir damla suya hasret kalıyordu. Bir kent ki; Ferat’ın sarı hırçın sularıyla besleniyordu. Bir kent ki; sudan yoksun ve su baskınlarına maruz kalıyordu!

Bilmece, bin yıllardan beri sürüp gidiyordu.

Ömer, Hz. Eyüp mağarasında dua ediyordu. Kutsanması ve sabırla buluşması için bir tas su oğluna içirtiyordu! İnanca göre, tüm hastalıklara deva, Eyüp'ün suyuuydu.

Bu kentte sabır, bin yıllardan beri, Eyüp'ün çilesi, Yusuf'un bekleyişi ve taş suskunluğunun simgesi olarak düşmüştü insanların yüreğine. Yoksulluğa, acıya, çileye ve Kenan oğlu Nemrut'un zulmüne, sabır taşı olup direnmeyi aşıliyordu.

Abdullah, Ömer'in elinden tutmuş, ürkererek kasetçi dükkânlarını dolaşırken ilahî müzik ve hoyratlar çalınıyordu.

Baqî Xido, Ayşe Şan, Kawus Axa, Abdullah Balak, Mukim Tahir, Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Bekçi Bakır, Şükrü Hafız, Mehmet Özbek, Kazancı Bedih!

Türkü, hoyrat ve gazel!

Filozof, şair ve müzik ideoloğu “Bardaişan,” oğluna, müzik ahengi anlamına gelen; “Harmonius” adını takmıştı.

Kulağına, her dükkândan bir hoyrat sesi geliyordu. Yanık ve içli duygulu bir ses... Bir ses ki; yürek paralayıcı, acı, hüznün ve isyan örülü... Kime isyan, neye öfke? Hoyrat ki; dik ve yanık bir sesle başliyordu. Bu ses hoyrat bitene dek, aynı diklik ve duygu ile sürüp gidiyordu. Babasının elini tutmuş, yanık hoyratı dinliyordu. Her dükkândan bir hoyrat sesi yükseliyordu. Her hoyrat, kendine özgü bir makamla başliyordu.

“Bahtiyarım/ Urfa'da bahtiyarım/ Yüzünde göz izi var/ Siye kim baktı yârim...”

Sözlü kültür, sohbet geleneği, kaç binyıldan beri sürüp geliyordu. Oluşan halk meclisleri, kimi zaman kentin kaderini belirliyordu. Sıra gecelerine dönüşen meclisler, sadece yemek içmekten ibaret değildi. Eski, çok eski, tanrıçalık geleneğinden geliyordu.

Her hafta, bir kişinin evinde toplanıyor, sıra gecelerinde yoksulların sorunlarından, kent meselelerinden, siyasetten söz ediliyor, adına, “sıra gecesi,” deniliyordu. Sonra mağdur olana destek sunuluyor, yardımlaşma, dayanışma, ortaklaşma sürüyordu. Ardından türküler ve çiğköfte başlıyordu.

Haşimiye Meydanı’nda babasının eteğine yapışmış, başını kaldırıp heyecanla gökyüzündeki kuşlara bakıyordu. Gökyüzünde bir güvercin sürüsü, daireler çizerek uçuyordu. Bir iki taklacı güvercin, yükseldikleri damın üstünde üst üste takla atarak gösteri yapıyordu.

Efsunlu efsane ve masallar şehri!

Bu şehir ki; Hz. Süleyman mührü ile efsunlanmış, gün batımında, gökyüzüne açılan kuşların kanatlarında, doğunun kraliçesi Belkıs’ın izlerini taşıyordu.

Görünmeyen bir dükkânda, bir hoyrat sesi yükseliyordu. Bu şehir ki; “Nice bu hasret-i dildar ile giryan olayım/ yanayım ateş-i aşkın ile büryan olayım” gazelinde dile geliyordu.

Dericiliğin merkezi, aşağı gön debbeğhane ile yukarı deri debbağhanesinden keskin, pis bir deri kokusu etrafa yayılıyordu.

Haşimiye Meydanı’nın doğusundaki Mevlevihane Camisine gittiler. Cami kubbesinin dış üst tarafında, “Mevlevi Sikkesi,” duruyordu. 18. yüzyılda Mevlevi zikir tekkesi olarak inşa edilen Mevlevihane, Sarı Paşa’nın fermanıyla, 1925’te kapatılarak camiye dönüştürülmüştü.

Ömer, Abdullah’ı alıp Halil-ür Rahman Gölünün kuzeyinde dört yüz metre uzağındaki büyük yol üzerinde yer alan, Fırfırlı Cami’sine götürüp gezdirdi. On İki Havari Kilisesi, Aziz Havariler Kilisesi, Osmanlı döneminde, yapı üzerinde rüzgârgülü benzeri materyaller olduğundan halk arasında “Fırfırlı Kilise” olarak isimlendirilmişti.

On iki Havari Kilisesi, daha yeni firfırlı camiye çevrilmişti. Taş bezemeleri, çok ince ve zarıftı. Bundan dolayı firfırlı adını almıştı. Kimilerine göre ise Hristiyanlık açısından büyük önem taşıyan ve Van bölgesindeki Varak Manastırında bulunan “Varak Haçı” 1092 yılında Urfa’ya getirilerek bu kiliseye konulmuştu. Kapısı ters yönde, batı tarafına açılan tek camiydi.

Abdullah!

Ve Ömer!

Gün boyu kenti dolaşıp durdular.

Urfa, Nuh ü Nebi’den bu yana, ilk yaşamın ilk tarım merkeziydi. Bol gıdalara sahipti. Gıdalar insan yaşamının sürdürülmesini sağladıkları için kutsaldı. “Nan,” dedikleri, ekmek üzerine ağır yeminler ediliyordu. “Bu ekmek çarpsın ki doğrudur, bu güneşe ant içerim ki doğrudur, su üzerine yemin ederim ki doğrudur,” diye yeminler başlıyor, yalan ile doğru birbiriyle çatışıyordu.

“Doğrudur,” demek, yalan değildir anlamına geliyordu. Yalan, devletli uygarlığa aitti. Devletli sömürücü, hilekâr yalancı düzenden olmadığını kanıtlama gayretiydi. “Ekmek çarpsın,” demek, yalan söylüyorsam yaşamımda, evimde ekmek yok olsun, tükensin demektir. Ekmeğin yok olması, yaşamın durması, bitmesi demektir.

Öğle namazından çıktıktan sonra çardaklı bir aşhaneye gidip oturdular. Garson önce buz gibi bir sürahiye ayran, sonra bir sepet dolu ekmek getirip masaya indirdi.

Patlıcan kebabı yediler. Ömer, kendi tabağından alıp onun tabağına bıraktı. Yemek yiyip Allah’a şükür etti.

Kutsallık tarihi tarımın, hayvancılığın, gıdaların ve kadının gizil tarihiydi. Bu tarih bir toplumsal hafıza yaratmış, bu tarihsel

toplumsal hafıza toplumun güncel hafızasının da önemli bir parçasıydı.

Ömer, yemek yedikten sonra dua edip şükür etti. Yemeğin parasını ödeyip çıktılar.

Dükkânlara gidip alış veriş yaptılar, akşama dek dolaşıp durdular. İşleri bitince Buğday Pazarı'na gittiler. Orada sattıkları malların parasını alıp Müslim ile buluşup geri çarşıya geldiler.

İnsanı bunaltan, ağır, kasvetli sarı sıcağı göğsünde boşaltan Haşimiye Meydanı'ndan geçerken; kolları, bacakları upuzun, kefiyesi başından düşmüş, beyaz saçları dağılmış, yaşlı bir köylü yere serilmiş, çılgınlıkları öfke ve korkudan hıçkırığa dönüşmüş, gözleriyle izleyenlere yalvarıp yardım istiyordu. Onlar da durup baktılar. Etrafını sarmış, yedi sekiz hırpani kılıklı, it, kopuk, başıboş, işsiz, kir, pas içinde eli sopalı genç, seri bir şekilde adamı evire çevire dövüyordu.

Abdullah, babasını döven ayı kılıklı adamı öfkeyle hatırladı. Ömer, dövülen kendisiymiş gibi adama baktı. Sarı hüznün yüklü, bir utanç dalgası gelip boğazına düğümlendi. Destek arar gibi sağına soluna baktı. Derken esnaf birikti müdahale etti. Ömer; “Adamdan ne istiyorsunuz, yazık günahdır,” deyip araya girenlerle birlikte ayırmaya çalıştı. Zabıta ile bekçilerin düdük sesleri geldi. Adamı dövenler, daracık taşlı sokaklara dalıp kalabalığın içinden kaybolup gittiler. Zabıtalara, kanlar içinde dövülüp yerde yatan köylüyü kaldırıp karakola götürürken; “Paramı göturdüler, ineğimi mezatta yeni satmıştım, paramı göturdüler, paramı göturdüler” diye bas bas acıyla bağıırıyordu.

Ömer, elini ceketinin cebine attı, parası yerinde duruyordu. Parasını çaldırıp yeniden bulmuş gibi sevindi. Kaledeki iki sütun son gün ışınları ile kızıl bir renk alırken Haşimiye Meydanı'nda bir fırına uğradılar.

“Üç ekmek ver, iki de askıya,” dedi Ömer.

“Askıya iki ekmek de benim için,” dedi Müslim.

“Evet, amca toplam yedi ekmek, üç yüz elli kuruş eder.”

Müslim kâğıt arasına konulan, sıcak ekmeği eline aldı. Ömer, parasını ödedi. Fırıncı, camekândaki askı listesine dört ekmek daha ekledi.

“Belki parası olmayan uzak bir yerden gelen garip bir yolcu olur, bizim de hayrımız olsun,” dedi Ömer.

“Belki evinde ekmeği olmayan bir fukara gelip alır, sevapta bizim de bir payımız olsun,” dedi Müslim.

“Kimse kadim peygamberler şehrinde aç kalmasın, herkes Allah’ın nimetinden yararlansın,” dedi Ömer.

Ekmek alan kişi, “hayır olsun” diyerek fazladan ekmek parası veriyordu. Fırın sahibi; “askıda,” diye yazıyordu. Parası olmayan yoksullar, gelip bu askıdaki ekmeği bedava alıyordu.

Gelenek, kadim tanrıçılık ve neolitik toplumdan kalma dayanışma ve paylaşmaya kültürüne dayanıyor, binlerce yıldan beri biçim değiştirerek sürüp geliyordu. Ömer, ekmeği aldıktan sonra, yandaki bakkaldan helva aldı. Müslim ile birlikte gece kalacakları Hasonun Hanı’na doğru yöneldiler.

Onlar geceyi geçirmek için hana doğru yürürken; eski sokaklar, çarşılar, hanlar, kervansaraylar, evler, konaklar, saraylar, çeşmeler, hamamlar, su kemerleri, köprüler, camiler, türbeler, Dabbakhane, Mevlevihane, Balıklı Göl, kale, kale sütunları ve surlar, kadim antik kentin birer tarihi ve toplumsal silueti gibi gün batımının kızılığına karışıyordu.

O gece handa konakladılar. Sabah erken kalktılar. Buğday Pazarı’nın yanında, Azmiço’nun üstü açık kamyonuna bindiler. Öğleye doğru, Birecik’e vardılar. Orada Hana bıraktıkları, binek hayvanlarını alıp, Amara’ya doğru yola çıktılar...

V

Sabah kalktığında, Öcê kadından kalma, duvarda asılı, eski halıdaki ceylan ile göz göze geldi. Bir zarif ceylan su yalağına inmiş, ürkek, çekingen bakışlarla sağına, soluna bakarak etrafı gözetliyordu. Su yalağının kenarında bir söğüt, dalları salkım saçak suya eğiliyordu.

Ceylana bakıp geçmişi anımsadı. Yüreğinde görünmez bir boşluk oluştu. Gözleri nemlendi. Hüzünlendi. Bir güz yaprağı gibi titredi. Bedenine zehirli bir hançer saplanmış gibi acıyla irkildi. “Her insan kendi geçmişiyle birlikte yaşıyor, asla yaşadığım o cehennemi olaylardan kurtulamayacağım. Hiç kimsenin göremediği, anlayamadığı yüreğimde sakladığım, bütün sırlarımı, acılarımı, hüzünlerimi kendimle birlikte mezara götüreceğim,” diye söylendi kendi kendine.

Geçmişin bütün acı anıları, ağır bir yük gibi omuzlarında duruyordu. Avluya çıktı. Misafirliğe gelen Gülsüm ile Havva erkenden kalkmış, ekmek yapıyorlardı.

Ömer, dut ağacının altında, bir eski çulun üzerinde bağdaş kurmuş, Abdullah, Mehmet ile birlikte sıcak yufka ile ayrıran yiyordu.

Üveyiş, dışarı çıkmak için kıvranan Abdullah’a bakıp sert bir bakış fırlattı. Abdullah, ilk boşluğu değerlendirdi. Dışarı kaçıp arkadaşlarıyla buluştu, Kaniya Ayno patikasında soluğu aldı. Yolda çevik bir sıçrayışla, büyük kara bir taşın üzerine çıkıp uzaklara baktı. Sedef’e, işaret parmağıyla uzaklarda, bir hat gibi uzanıp geçen, Kuzey Toros silsilesi içinde başı sivri dağı göstererek;

“İşte o gözüken dağ, Nemrut Dağı’dır,” dedi.

Sedef, iki elini açıp kucağını göstererek;

“Bu dağ çoook, çok büyükmüş,” dedi.

“Dara Qut tepesinden daha büyükmüş,” dedi Bereket.

“Bu dağ çok uzakmış. Babam; ‘üç gün üç gece insan yürüse yine de yetişemez,’ dedi,” dedi Mızo.

“Nemrut dışında hiç kimse bu dağın üstüne çıkamamış,” dedi Hasan.

“Müslüm Hoca, bana; ‘eskiden Nemrut adında bir kral varmış. Bu dağın zirvesine çıkınca, kendisini tanrı sanıp tanrıyı öldürmeye karar vermiş. Dört kartal yakalayıp aç bırakmış, sonra her birinin bir ayağına, bir ip bağlamış. İplerin diğer uçlarını da sandığın birer köşesine bağlamış. Bir koyun kesip etini uzun bir sıırığa asıp sandığa çivilemiş. Kendisi de ok ile yayını alıp sandığın içine oturmuş. Aç kartallar, sıırığın ucundaki eti yemek için durmadan uçup yükselmiş. Yükselip bulutların üstüne çıkmış. Allah, onu yanıltmak için ışık şeklinde bir canlı hedef göstermiş. Yayını çekip okunu fırlatmış. Fırlattığı ok, kanlı olarak geri gelip sandığın içine düşmüş. ‘Tanrıyı öldürdüm,’ diyerek ucunda et olan sıırığı aşağıya çevirmiş. Kartallar, bu defa aşağıya doğru inmeye başlamışlar. İşte kartallar, şu görünen dağın zirvesine inmiş. Nemrut; ‘bundan böyle tanrı benim,’ diye bağırması. O dağın adı, o günden beri Nemrut Dağı olmuş,’ dedi,” diyerek Abdullah öğrendiği hikâyeyi onlara anlattı.

“Tek başına sandıkta nasıl korkmamış ki,” dedi Mızo.

“Nemrut, korkmaz ki,” dedi Bereket.

“Nemrut, çok zalim bir kralmış,” dedi Abdullah.

“İnsanları yakalayıp diri diri yakıyormuş,” dedi Hasan.

“Allah, onu cezalandırmış. Bir sivrisinek burnundan girip beynini kemirerek öldürmüş,” dedi Abdullah.

“Sivrisinek, burnundan beynine ulaşmış ki,” dedi Mızo.

“Öyle deme, ağzın eğrilir, Allah istediğini yapar,” dedi Sedef.

Ferat vadisinden gelen serin hava dalgası, bir tünelden akıp geliyormuş gibi bedenini yalayıp geçti. Küçük bir bulut, güz mevsiminin ön habercisi olarak vadinin üstünden kayıp gitti.

“Haydi, gidelim,” dedi. Kayanın üzerinden sıçradı. Kaniya Ayno’ya doğru koşmaya başladı. O koşunca diğerleri de peşinde koşular. Yokuş aşağı inip suyun başına vardılar.

Açık, esmer teni güneşten kavrulmuş, daha da esmerleşmişti. Ensesinde, evrenin soluğunu hisseder gibi Kaniya Ayno’nun başında oturmuş, gözleri, sürekli tetikte, şahin gibi keskin, delici bakışlarla sonsuz, mavi gökyüzünü izliyordu. Orta boylu, çocuk omuzları yaşıtlarına göre daha kaslı ve güçlüydü.

“Vadiden aşağıya inelim,” dedi Sedef.

“İnelim,” dedi Mızo.

Arka arkaya verip Büyük Ferat vadisine doğru ilerlediler. Su; taşlar arasında çağlayarak akıyor, çakıllar büyütece tutulmuş gibi ışıldıyordu. Vadi ilerledikçe derinleşiyor, sağlı solu sarp uçurumlar yükseliyordu.

Bir tek gökyüzü gözüktüyordu. Su, iri kayları aşır bir çağlayan gibi aşağıya dökülünce, birdenbire sakinleşip geniş bir alana yayılarak durgun bir göl oluşturuyordu. Vadinin dik uçurumları arasındaki durgun küçük göl, berrak sularıyla sessizce gökyüzüne bakıyordu. Dalları suya değen, salkım söğütlere bakıp;

“Burada duralım,” dedi Abdullah.

“Beyaz bir kelebek, başında uçuşup duruyor,” dedi Sedef.

“Havva nenem, kelebeğin uğurlu haber getirdiğini söyledi,” dedi Abdullah.

“Cırcır böceği ile yeşilçekirge de şans getirir,” dedi Sedef.

“Çekirge güzel bir hayvan değil ki şans getirsin,” dedi Mızo.

Hasan, eliyle ince, yeşil, zarif çekirgeyi Mızo’ya göstererek;

“Bak, otların üzerinde duran yeşil, uzun ayaklı çekirge, peygamberin atıdır,” dedi.

Abdullah, konuşmaları dinlerken sevdalanmış gibi küçük göle baktı. Suda sallanıp duran silüetini gördü. Su dalgalandıkça sudaki görüntüsü de dalgalanıyordu. Gölün öte kıyısında, iri kayanın dibinde sarı, sapsarı parlak bir çiçek rüzgârda sallanıyordu. Bir gök mavisi gölün sularına bir Sedef’e bir de sarıçiçeğe baktı.

Gölün kıyısında gülümseyen Sedef, sanki geleceğe dönük düşlerini bir midye kabuğuna koyup ona uzatıyor, sular düşlerini alıp Ferat’a doğru sürüklüyordu. Abdullah, Sedef’e bakıp;

“Neden gülüyorsun ki,” dedi

“O, hep gülüyor,” diye araya girdi Mızo.

“Sudaki görüntüne gülüyorum. Su hareket ettikçe o da hareket ediyor, bak işte,” dedi Sedef. Sonra, eliyle suya vurup gülümsedi. Hareketlenen suyla birlikte, silüet de kırılıp dalgalanarak hareketlendi. Abdullah, sudaki silüete bakıp gülümsedi. Kaya dibindeki sarı parlak çiçeğe baktı.

“Karşıdaki sarıçiçeği görüyor musun,” dedi Abdullah.

“Evet, gördüm,” dedi Sedef.

“Bu gölün suları olmazsa o çiçek de olmaz,” dedi Abdullah.

“Bu sarıçiçek çok güzel,” dedi Sedef.

“Ondan daha güzel çiçekler var,” dedi Mızo.

“Bunu en iyi, bu gölün suları bilir,” dedi Abdullah.

“Su konuşamaz ki,” dedi Mızo.

“Bu göl ile o çiçek arkadaşlıklar,” dedi Sedef.

“İyi arkadaşlıklar,” dedi Abdullah.

“Bak suyun içinde bir bulut geçiyor.”

“Bir de yavru balık.”

“Sen de ordasın.”

“Sen de orada gülüyorsun,” dedi Sedef. Ardından, eliyle suyu dalgalandırdı.

“Göle girelim,” dedi Abdullah.

“Suya girelim,” dedi Hasan.

“Yok, girmeyelim burası çok derin,” diye itiraz etti Mızo.

Sedef, gölün derinliğine, karşıdaki uçuruma bakıp dudak bükerek ikircikliğini belirtti. Bereket, suya bakıp sessiz kaldı.

Abdullah göle girdi. Ardında Mızo ile Hasan girdi. Sedef ile Bereket en kıyıda bekledi. Öte taraftaki dik, iri kayaya bakıp; “Buradan oraya ulaşabilir miyim,” diye kendi kendine düşündü. Suya girip birbirlerine su sıçrattılar. Abdullah, birdenbire suyun içine girip ilerledi.

“Orası çok derin,” dedi Mızo.

“Çok derin, gitme,” dedi Sedef.

Bir iki metre ileriye açıldı. Birdenbire su derinleşti, ayağı kayar gibi boşluğa düştü. Elleriyle ayaklarıyla çırpındı. Suyun altına battı çıktı, ağzı burnu su doldu.

Mızo, panikle Hasan’a yüz metre uzaktaki ağacı işaret ederek;

“Koş koş şu karşıdaki ağaçtan uzun bir sopa kes getir, uzatalım,” dedi.

“Geri dön, geri dön,” diye telaş ve panikle bağırdı Sedef.

Bereket, yerde bulduğu kırık bir söğüt dalını alıp ona doğru fırlattı. Hasan, panikle sağına soluna baktı. Ne yapacağını şaşırdı. Sedef durmadan; “geri dön geri dön,” diye bağıırıyordu.

Bir daha suyun dibine battı. Ağzı su doldu. Su yüzüne çıkarken öksürdü, çırpındı. Yüzü mosmor olmuş, gözü boş, anlamsız bakışlarla çırpınarak kurtulmaya çalışıyordu. Sedef; “Abdullah boğuluyor,” dedi ağladı.

Boyun damarları şişmiş, gözleri yuvalarından fırlamış, suyun içinde çırpınıyor, karşı tarafı gözüne kestirmiş, inatla ulaşmaya

çalışıyordu. Sedef'in, Mızo'nun, Hasan'ın, Bereket'in bağırma, çağırımlarını duyuyor, ama ne söylediklerini anlamıyordu. Tüm iradesini toplamış, bir tek karşısında kıyıda duran kayayı düşünüyor, ona doğru gidiyordu. Kayaya bakıyor, oraya ulaşmak için, çırpınıyor, batıyor, tekrar çıkıyordu. Kafasında bir tek kayaya ulaşma vardı. Her şeyi unutmuş, kaya ile bütünleşmişti. Sanki kaya kaderine yön veriyordu. Can havliyle, suya batıp çıktıkça, çırpınarak karşıya doğru uzanıyordu. Artık sesleri duymuyor, sadece karşısında boğuştuğu su vardı. Sudan kurtulmak için durmadan çırpınıyordu. Suyun dibine battığında, sanki çevresindeki her şey sessizliğe gömülmüş, bir tek su kalmıştı. Damarları kopacakmış gibi gerilmiş, her şeyi muğlak ve bulanık görüyordu. Ağzına, burnuna, kulaklarına su giriyor, kulakları hışırdayarak uğulduyordu. Artık bayılmak ve su ile boğuşmaktan vaz geçmek üzereyken yeniden inatla çırpındı. Kayaya ulaşma fikri güçlendi. “Kurtulacağım, kurtulacağım” diyerek daha çok çırpındı.

Bir daha suyun yüzüne çıktı. Nefes aldı. Yüzeyde kalmak için çırpındı. Su onu yeniden alıp dibe çekti. Sanki su ile güreşiyor, nefes nefese boğuşuyordu. Kulakları su doldukça tuhaf biçimde çınlıyordu.

Dizleri titredi. Bir an her şeyin bittiğini, bilincini, görme algısını yitirir gibi oldu. Gözleri karardı. Suyun dibinde zifiri karanlıkta takati tükendi. Bütün gücüyle tekrar çırpındı. Suyun yüzeyine çıkınca nefes aldı, yeniden kayaya bakıp ileriye doğru çırpındı. O an kafasında, bir tek kaya ve kaya dibindeki sarıçipeğe ulaşma düşüncesi vardı. Onun dışındaki her şey, kum üzerine yazılmış, denizin ak köpüklü dalgaları vurup götürmüş gibi yok olmuştu.

Derken ayaklarının parmak uçları çakıllara değdi, çakıl kayıp gitti, son bir hamleyle ileriye doğru çırpındı. Ayakları yere değdi. Sevindi. Korkmuş nefes nefeseydi. Bir adım daha attı. Bir adım daha, kıyıya ulaştı. İri kayanın dibinde kendini yere atıp yüzükoyun uzandı. Yüzü mosmor olmuş, ağzı su dolmuş, korkmuştu. Durmadan öksürüyor, nefes almakta zorlanıyordu.

Panikle, biraz yukarı koşarak otuz-kırk santimetre derin suyun içine girip öbür tarafa geçtiler.

Irmakta yüzen bir sandalın üzerindeymiş gibi hala korkuyla boşlukta sallanıp duruyordu. Açık esmer teni çöl kumu gibi sarı bir renk almış ürkmüştü.

Mızo, heyecanla bağırıp belli belirsiz bir sevinç dalgası, kül grisi yüzüne yayılırken;

“Orası çok derindi, ben söylemiştim,” dedi.

“Orası derin bir göl olmuş,” dedi Hasan.

“Çok derin olmuş,” dedi Sedef üzüntüyle.

“Bir daha o göle girmeyelim,” dedi Mızo.

Uzandığı yerden yavaş yavaş kalktı, gökyüzüne baktı. Ruhu hafifledi. Büyük, çok büyük bir engeli başarıyla aşmış gibi rahatladı. Önünde tüm engeller kalkmış gibi hafifledi. Bir şahin gibi uçma hissi uyandı. Hırs dolu yüreği bir ateş gibi yanmaya başladı. Sanki daha önce bağlanmış, kafese konulmuş olan ruhu kurtulmuş, özgürleşmiş, iradesini, yeteneklerini, düşlerini engelleyen kalın taş duvarı yıkmış, zihni ve bedeni engel olmaktan çıkmış, önünde hiçbir engel kalmamıştı. Kafasında bir tek şey vardı. Kalkıp uçmak, hiçbir engel tanımadan, bir şahin gibi gökyüzünde dolaşıp süzölmek istiyordu. Sanki bedeninde kendisine engel olan her şeyi aşmış, basit, sıradan tutkulardan kurtulmuş, yeniden doğmuş, güçlenmişti. Yaşadığı korkunç boğulma anı, onu korkutmuş, ama yenme ve başarma istemi ve

azmi daha baskın çıkmıştı. Kendi bedeninin zayıflıklarından ve zihnin kalıplarından kurtulmuş, ruhu tehlike uçurumun dibinde kanatlanmıştı. Âdeta ruhu bedeni üzerinde denetim kurmuş, galip gelmiş, iradesini kontrol altına almıştı. Artık göl, ona ürkütücü ve kokutucu gelmiyordu. “Seni yenmeyi başardım, artık senden korkmuyorum,” diye düşünüyordu.

Derin bir nefes aldı. Çok karmaşık bir rüyadan uyanmış gibi kalkıp oturdu. Önce sağına soluna, sonra yanı başındaki göle baktı. Yüzü aydınlandı. Mutlu bir sevinç yüzüne yayıldı, Sedefe bakıp gülümsedi. O gülünce, hepsi onunla birlikte güldüler.

“Yüzme öğrenelim,” dedi.

“Yüzme öğrenelim,” dedi Hasan.

Sarı parlak çiçeği koparıp Sedef’e verdi.

Bir dağcı grubu gibi patika yoldan, yokuş yukarı köye doğru tırmandılar.

VI

Suda boğulma tehlikesi geçirdikten sonra, daha çok tutkuyla toprağa ve doğaya bağlanmıştı. Tek başına fıstık ağacının altına çekiliyor, düşünüyor, düşler deryasına dalıp uyuyan zihnini uyandırıyor. Orada düşünüyor, orada hissediyordu. Dudaklarında çocuksu, saf, arı, hilesiz ve içten bir gülümsemeyle geleceğe bakıyordu. Meşe ağacı, fıstık ağacı, zeytin ağacı, gül ağacı, Kaniya Ayno, Newala Bîrê, Xerawêsor, Xerawê Xamurkesan onun yaşam ve düş kurma alanıydı.

Fıstık ağacı, doğanın insana sunduğu bolluğun, bereketin, cömertlik ve paylaşımın simgesiydi. Bağın içindeki en güzel, en verimli fıstık ağacı onun düş sığınağıydı. Bu sığınakta ışık, toprak, gölge ve düş ile yeni oyunlar icat ediyordu. Işık, nesne ve gölge birbirinden uzaklaşmıyor, ışık gölgeyi kovmuyor, gölge

nesneyi terk etmiyordu. Ağacın gölgesi, ışığı bütün gücüyle emiyor, dostluk kuruyor, yaprakları arasından geçirerek tel tel toprağa akıtıyordu. Ağaçtan damıtılmış bu saf parlak ışık, gölge ve toprak teslisinden yeni bir yaşam ve oyunlar düşünüyor, ertesi gün düşlediklerini kırlarda arkadaşlarıyla paylaşıp oyunlarla gerçeğe dönüştürüyordu. Bazen de düşündüklerini, kendi kendisiyle monolog yaparak dillendiriyordu. Ruhunu, yüreğini hiç kimseye teslim etmiyor, Üveyiş ve Ömer'in bütün çaba ve uğraşları boşa çıkıyordu. Dionysos gibi doğanın bütün doğal lezzetlerini arkadaşlarıyla paylaşıyordu.

Doğadan aldığı güçle avlıyor, topluyor ve arkadaşlarıyla paylaşıyordu. Dağıtma ve paylaşma kalıcı bir kişilik özelliğine, hareket ve aşk öz benliğe dönüşüyordu. Taşa, toprağa, ağaca, kurda, kuşa, çiçeğe, dereye, tepeye vadiye, sonsuz gökyüzüne ve tek mil doğaya sevdalanıyordu.

“Dinê çöle,” adını takmışlardı. Çol; kutsallığı içeren sonsuz bakire doğaydı. Yerleşim alanı dışında kalan dağ, dere, tepe, vadi, tarla, bağ ve bahçeydi. Doğa insanın özüydü. Dinê çöle; doğaya âşık çocuktı. Sabahtan akşama kadar taşların, ağaçların etrafında dönüp dolaşıyor, vadilere girip çıkıyor, Kaniya Ayno'da geziyordu. Peşindeki kızılı erkekli arkadaş grubuyla, ağaçlara tırmanıyor, doğal yabani meyveler topluyor, zararlı hayvanlara karşı doğuştan bir savaşçı gibi davranıyordu.

Abdullah; “çol” dedikleri kırlara, bayırlara vadilere düşmüş, tek mil toprak aşk ile ıslanmış, dönüp dolaştıkça, ayakları bu aşk ile bütünleşiyordu.

Âşıktı!

Aşkta; kalıplar, tutuculuk, zayıflık ve kulluk yoktu. Aşk; ayaklanıp zirveye tırmanan duygular toplamıydı. Sevgiyle bağlanmaydı. Sevdikçe acılar çekiyor, acı çektikçe, daha çok

doğaya bağlanıyor; bağlandıkça ruhu güzelleşiyor; güzelleştikçe özgürleşiyor; özgürleştikçe, düşlerinin, ruhunun ve yüreğinin kapısı daha büyük aşklara, arkadaşlık ve dostluklara açılıyordu. Dinyosos gibi sürekli kırlarda, bayırlarda erkekli kızlı gezme, dolaşma ve hareket etme istemi geliyordu. Hareket, merak ve doğanın sırrına erişme geliştikçe, yeniden daha üst düzeyde büyük aşklar hayal ediyor; her dilden farklı, kendine ait, saf, çocuklar alayını peşinde sürükleyen bir dil geliştiriyor, her gün yeni düşsel cennetlere açılıyordu. Hayal ettikçe iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini, doğru ile eğriyi, gerçek ile yalanı fark ediyordu. Fark ettikçe bıkmadan, usanmadan büyük bir tutkuyla doğaya bağlanıyor, sevgiyle, saflıkla yeni arkadaşlıklar kuruyor, sevme üzerine bir yaşam geliştiriyordu. Sevdikçe Amara'nın kıraç tepelerini, vadilerini bir cennete benzetiyor, Sedef ile doğanın kusurlarını hoş görüyor, bütün oyun arkadaşlarıyla, yeşil sular üzerinde mavi köprüler kuruyor, hiçbir ressamın tualle çizmediği bir tablo düşlüyordu. Doğayı, arkadaşlarını sevdikçe daha çok yaşama bağlanıyor, kötü ve çirkin olana karşı savaşıyordu.

Aşk, özgürlük ve kendine görelikti.

Âşık olan, özgür olandı.

Aşk; karanlık, dipsiz, sonu belirsiz ve fırtınalı bir denizdi. Bir eski masal serüveniydi. Her serüvenin kökleri, tarihsel toplumsal gerçekliğin derinliklerinde gizliydi. Adını akışkan, berrak, aziz sulara çiziyor, yaşayanlara değil yaşama bağlanıyor, yaşam ırmağının içine dalıyordu.

Çol; yaşamdı!

Dinê çolê; yaşam tutkunuydu. Yaşam; mal, mülk ve altına değil, akışkan, som, berrak, aziz sulara yol alan bir ırmaktı. Bazıları, bunu hakikate ulaşmanın sığınağı, bazıları da hakikaten uzaklaşmanın mağarasına dönüştürüyordu.

Sığınak, gemileri alabora eden, azgın fırtınalardan, ak köpüklü dalgalardan sonra suların durulduğu, sakinleştiği, denizin çarşaf gibi kıpırtısız kalıp nefes aldığı sakin bir limandı. Düşünme, düşünme, kendini arama, kendi kendisiyle buluşma, yüzleşme ve hakikati aramaydı.

Sığınak; bazen bir zirveydi, zirvede bir koyaktı. Bir başına inzivaydı. Zerdüşt gibi Sekbana Dağı'nda inzivaya çekilmeydi. Musa gibi Tur Dağı'nda kendisiyle yüzleşmeydi. Sığınak; bazen on emir, bazen İsa gibi binek sırtında bir Kudüs seferi, bazen de Muhammed gibi Hira Mağarasına çekilip “oku” emriyle aydınlanmaydı.

Bütün bunlar, hiç kimsenin, kendisinin bile düşünemediği, hesaplayamadığı küçük, zayıf, güçsüz aileden çıkıp bir halk topluluğuna giden sarp, zorlu yolun ilk doğal taşlarıydı.

Doğayla iç içe, karmaşık, çarpıcı duygular dünyasında yaşıyor, güçlü bir sezgi gücüne ulaşıyordu. Her şeyi anlamak, bilmek ve öğrenmek istiyordu. Beyni tek düze, basit, sıradan, kalıplara hapsedilen her şeyi bir itenek gibi baskılıyor, durmadan sorup öğreniyor, derin bir merak ve araştırma duygusu geliyordu.

Düş sığınağında, saatlerce bir başına toprak üzerine çiziyor, yapıyor, sonra bozup yeniden çiziyordu. Sanki çizip yaptıklarını azgın bir deniz dalgası gelip götürüyordu. O, kahve gözlerinden ışıldayan inatçılığın ve mutlak başarmanın heyecanı ve coşkusuyla yeniden yapıyordu.

O boğulma anı, her aklına geldikçe; “başardım, o suyu geçtim,” diyordu kendi kendine.

Günlerden beri durmadan çalışıyor, çalışıyor yine çalışıyordu. Toprağın içindeki en küçük taşı bile ayıklayıp kenara atıyordu. Taşları, kenarda bir düzen içinde üst üste indirip şekil veriyordu. Beyaz “hewar” taşlar, kıvılcık toprak içinde kıvılcımsı bir renk

almıştı. Büyük toprak keseklerini kürek ile dövüp ufaltıyordu. Bağ tiyeklerinin etrafındaki otları ayıklıyor, bağ içindeki fıstık ve zeytin ağaçlarının etrafını kazıyor, bir tek yabani ot bırakmıyordu. Ardından ağaçların altını dümdüz, seki haline getiriyordu.

Ömer, ağaçların arasında domates, biber ve patlıcan ekmişti. Onların da etrafındaki yabani otları ayıklıyor, karpuz kozalarının altını eşerek, çukur yapıyor, güneşten korunmalarını sağlıyordu. Kavun, karpuz, acur ve xıti vardı. Ayçiçeklerinin yusuvarlak sapsarı başları, sarı sıcak yayan alımlı güneşi izliyordu. Daha kenarda bamyalar ekilmişti. Taze fasulye köşesi biraz ilerde duruyordu. Tümüyle ayrı ayrı ilgileniyor, bir düzen veriyor, kafasındaki düşleri gerçekleştiriyordu. Bir düş bahçesi kuruyor, düş bahçesi geleceğe uzanıyordu. “Burasını çok güzel yapacağım, öyle yapacağım ki bir cennet bahçesi olacak,” dedi kendi kendine.

Kızgın yaz güneşinin altında yorulmuş, esmer teninde terler damlıyordu. “Çok yoruldum, biraz dinleneyim,” dedi kendi kendine. Ömer’in yaptığı gibi o da fıstık ağacının gölgesine çekildi. Bağın kenarındaki patikadan gelip geçen köylüler, bunu bir oyun sanıyordu. O, oyunu bir yaşam belliyordu. Oyun ile yaşam birbirini tamamlıyordu.

Her şeye bir düzen veriyor, yapıyor, bozuyor yeniden daha iyisini yapıyordu. Bahçenin tam ortasında kocaman bir gül ağacı vardı. “Gülê Muhammedî,” diyordu. Gülün etrafında bir tek yabani ot bırakmamıştı. Zamanı geçmesine rağmen, hala pespembe iri güllerle doluydu. Her sabah, bir sarı kuş gelip gül ağacına konup ötüyordu. Sabahları, gül kokusu çiçek kokusuna karışıyordu.

Sabahtan beri durmadan çalışıyordu. Çalışıyor, çalışıyor, ter içinde kalıyordu. Bahçe güzelleştikçe, bütün yorgunluğunu unutuyordu. Saf, hilesiz düşlerini toprağa işleyerek geleceğin düş

bahçesini kuruyordu. Yorulmuş, kan ter içinde kalmıştı. Günlerdir uğraşıp düş bahçesini güzelleştiriyordu. “Sedef, Mızo, Hasan gelince görsünler, görsünler ne kadar güzel bir bahçe yaptığımı,” diye düşünüyordu. Sedef’in saf, doğal çocuk gülümseyişi gelip kafasına takılıyordu.

Mehmet, durmadan ona bakıyordu. İki de bir Abdullah’ın düzenlediği bahçeye girip çıkıyor, çalışmıyor oyalanıyordu. Elinde bir çubuk, bir kertenkeleyi kovalayıp duruyordu.

“Haydi, biraz çalış, kertenkeleyle oylanma,” diye bağırıp uyardı. Mehmet, dönüp ona baktı. Kertenkeleyi kovalamaya devam etti. Bir taraftan kertenkele ile oyalanıyor, bir taraftan da durmadan çalışan Abdullah’a bakıyordu.

“Bu böyle çok çalışıp bahçeyi çok güzel yaparsa Ömer ile Üveyiş, onu daha çok sevecek. Onu çok sevince beni sevmeyecekler. Bu bağı ona verecekler,” diye düşündü. Saf çocukluk duyguları depreşti onu kıskandı. Bir kürek eline aldı. Onun, günlerdir düşleyip emekle yaptığı, düzenlediği bahçeye girdi.

Abdullah, kan ter içinde durmadan çalışıyor, bağı bir biçim veriyor, bir taraftan da ‘ne yapacak,’ diye Mehmet’i izliyordu.

“Bu bağda, bahçede benim de payım var, bu böyle güzel yaparsa Üveyiş ile Ömer en çok onu sevecek, onu sevince bu bağ ona kalacak! Bu bağda benim de payım var,” diye düşündü.

“Ben, onun yaptığını bozayım, yeniden yapayım, bu bağda benim de hakkım var,” dedi kendi kendine Mehmet.

Derken düş bahçesinde gerçekleşen emek üzerinde, iki kardeş arasında amansız bir kavga başladı.

“Serseri, kaç günden beri ben bu bağı, bostanı düzenliyorum, sen yaptıklarımı bozuyorsun, haydi, çabuk çık oradan!”

“Bu bağda benim de payım var, ben de bir kısmını yapayım,” diye düşündü, hiç orali olmadı Mehmet.

İri bir kersek toprak alıp hırsla fırlattı. Mehmet ayağa kalkıp kızgın kızgın ona baktı. Bir kersek daha fırlattı. Bir kersek daha. Zoru görünce, adım adım geri çekildi. Mehmet daha fazla saldırıya dayanmayıp kaçmaya başladı. Abdullah, peşine düştü. Büyük bir hırs ve öfkeyle, iri toprak kesekleri alıp durmadan ona fırlatıyordu. Mehmet kaçıyor, o, kovalıyordu. Kovalarken toprak kesekleri alıp fırlatıyordu. Mehmet, korku içinde, can havlıyla köye doğru koşuyor, Abdullah, onu dizginsiz bir tepki ve öfkeyle izliyordu.

Bağ, köye çok yakındı. Hemen ilerde köyün kenarındaki taşlar arasında birkaç aile birleşmiş, ortaklaşa bulgur kaynatıyorlardı. Ömer, Üveyiş, Havva, Ayn ve Fatma da orda bulgur kaynatıyorlardı. Mehmet nefes nefese ağlayarak kendini Ömer’in arkasına attı.

“Ben hiçbir şey yapmadım, vallahi hiçbir şey yapmadım, beni dövüyor,” diyerek bağıyor, çağırıyor, ağlıyordu. Bulgur kaynatılanlar, işi bırakıp iki kardeşin kavgasını izliyordu.

Gelişmelerden habersiz olan Ömer, saldırı karşısında kendisine sığınan küçük oğul Mehmet’i korumak için, bir toprak kesek alıp Abdullah’ın karşısına dikildi. Ömer’i karşısında görünce, biraz duraladı, ama gözlerinden ateş fışkırıyor, öfkeden titriyordu.

Baba otorite ve güçtü, Mehmet güce sığınınca, yavaşladı. Baba ile kavgayı göze alamadı. Olduğu yerde durdu.

“Sabahtan beri oyalanıyor,” dedi.

“Sana çocuğu karışma dedim,” diye bağırp üzerine yürüdü, otoritesinin sarsıldığı hissine kapılan Ömer.

“Baba, sabahtan beri oyalanıyor, çalışmıyor,” dedi Abdullah.

“Çocuğa karışma,” diyerek Ömer, toprak keseği ona fırlattı.

Abdullah, Üveyiş’e baktı bekledi. Üveyiş, ona bakıp sustu. Susup babayı destekledi. Aile güçtü. Mehmet gücü arkasına almıştı.

Haklı olduğuna inanan Abdullah, yalnız kalmış, baba ile karşı karşıya kalmıştı. İlk defa Ömer’in kendisine karşı öfkesine tanık oluyordu.

Üveyiş, olup bitenleri izliyor, kendisine bakan Abdullah’a destek vermiyordu. Üveyiş, bazen kavgacı, telaşlı, tepkici ve isyankâr davranıyor, bazen de kabuğuna çekilip suskun kalıyordu. Yaşam ırmağına karışan bütün anılar ve yitip giden geçmiş, her sabah, doğudan yükselen güneşle birlikte yeniden aydınlanıyor, canlanıyordu. Her gün acıları yeniden yüreğinde hissediyordu.

Bahar, Üveyiş için anlık, bağ etrafındaki badem çiçekleriydi. Geride kalan acılı geçmişi, uzun yılları ve mevsimleri düşünüyordu. Bahar tadındaki sevinçleri kısa anlık, çağla yeşilliydi, açılan narçiçeğiydi. Gül mevsiminin rengârenk gülleriye. Hemen solup gidiyordu.

Geçmişin çetin, sarp, uçurumlu patika yollarında, onu yaşama yeniden bağlayacak yeşil dalgaları hep arıyordu. Bağ bozumu, hazan mevsiminde Amara’nın iri taneli üzümleri, ara sıra onda yaşama sevinci yaratıyordu. Bir Mehmet’e bir Abdullah’a baktı. İki oğul arasında tercih yapmadı. Sessiz kalıp Ömer’e müdahale etmedi.

Gözleri yine Üveyiş’e takıldı, Üveyiş hiç oralı olmadı. Destek alamayınca, hayal kırıklığına uğradı. Abdullah diretince, Ömer elindeki toprak keseği ona fırlatıp üzerine yürüdü.

“Çalışmıyor, oyalanıyor, benim yaptıklarımı bozuyor,” diye bağırdı. Ömer’in saldırısı karşısında öfkeyle köyün içine doğru

çekildi. Bir taraftan adım adım geri çekiliyor, bir taraftan da büyük bir öfke ve hırs ile Ömer'e bağırıp çağırıyordu.

“O haksızdır. Bana haksızlık edersen, sana da karşı koyarım. Haksızlığı kabul etmem,” diyordu kendi kendine. Ömer'in haksızlık yaptığını düşünüyordu. Haklılığına inanıyor ve haksızlıktan kaçınıyordu. Tembellikten kaçınıyordu. Yalandan kaçınıyordu. Güç ve otoriteden kaçınıyordu. Aileden kaçınıyordu.

Geri adım atıyor, kaçıyor direkt babaya karşı çıkamıyordu. Tüm köy ayağa kalkmış, işi bırakmış baba ile oğul kavgasını izliyordu. Şiddetli bir baba ile oğul kavgası sürüyordu. Kıran, kırana bir kavgaydı. Ömer, saldırdıkça o, adım adım gerileyerek eve doğru çekiliyordu. Köyün içine girince, Ömer kovalamayı bıraktı. Geri çekildi, kavgada bir denge durumu ortaya çıktı.

Babaya karşı gelme ve taşlı kavga; yerleşik aile, köy gelenekselliğini yıkıyor, kopuşu geliştiriyordu. Abdullah, Ömer'den beklediği ilgi ve çekim gücü, yerini tepki ve öfkeye bırakmıştı. Ömer'in şahsında aile iktidarı ve baba otoritesi sıfırlanmış, kendisi bir otorite arayışına girmişti. Üveyiş'e, Ömer'e ve geleneğe karşı çıkarak bir isyan başlatmıştı.

“Bu ne hikmet oğul babayı taşıyor, bu yaşıma geldim, böyle bir şey bu güne kadar, bu köyde ne duydum ne gördüm.”

“Edep diye bir şey kalmadı, vallahi başımıza taş yağacak taş, oğul, Ömer gibi fukara bir babayı taşıyor,”

“Bu çocuk ipini koparmış, herkese karşı başkaldırıyor, kavga etmediği kimse yok, her gün Üveyiş ile kavga ediyor...”

“Daha neler göreceğiz neler.”

“Bütün bunlar, Ömer'in suçu, böyle şımartırsan, karışmazsan, yüz verirsen, işte olacağı da budur.”

“Aynen Üveyiş'e çekmiş, durmadan kavga ediyor, olan arada fukara Ömer'e oluyor.”

“Bizim çocuklarımıza da kötü örnek oluyor, çocuklarımızı yoldan çıkartıyor.”

“Çocuklarımızı yanlış yola sevk ediyor.”

“Gelenek yıkıldı, edep kalmadı, büyüğe saygı kalmadı.”

“Babaya, anaya saygı kalmadı, ne olacak işte Üveyiş’in oğlu...”

“Üveyiş’in oğlu ipini koparmış, hiç kimseyi dinlemiyor.”

Baba taraf olmuş, Abdullah alınmış, gururu incinmişti. Bunu bir türlü kabullenmiyordu. Baba, güç ve otoriteydi. Bugüne kadar hep onu tutmuş, kollamış ve yanında olmuştu. İlk defa karşısında görüyordu. Bundan çok etkilenmiş, daralmış, alınmış, küsmüş, isyan başlatmıştı. Ömer, dayak atmamış, kesek de vurmamıştı. Sadece kesek fırlatıp kovalamıştı. Abdullah, dayak yememiş, fakat baba diğer oğula işaret etmiş, güç diğer oğlun yanında yer almış, bu çok zoruna gitmişti. Üveyiş de sessiz kalmış ve ona destek vermemişti. Alınmış, küsmüş, içine gömülmüştü. Güçten, otoriteden kaçmış, gururu incinmişti.

Kaçışı, tek başına yeterli görmüyor, düşünüp buna karşı bir tutum geliştiriyordu. Evde Ömer’in sakladığı para kesesi aklına geldi. Tüm aile fertleri keseyi biliyor, ama yerini hiç kimse bilmiyordu. Bu bir sırdı! Kese ailenin ortak emeği idi. Ailenin dayanışmasının, ortaklaşmasının ve ayakta kalmasının dayanağıydı.

Kese Ömer’in sırrıydı! Sır; bilgiydi, güçtü, otoriteydi, bilmeydi, ailenin yaşam güvencesiydi. Sırrı çözmeye karar verdi. Sırrı çözerek otoriteye karşı koyacaktı.

Öfke ve tepkiyle kendini eve attı. Avlu kapısını açtı. Sonra evin kapısını ve bir başka kapıyı... Evde fazla bir şey yoktu. Bomboştu. İlk defa görüyormuş gibi etrafına baktı. Birkaç çuval zahire, eski bir sandık, biraz öteberi. Kendisi de bu yoksulluğa

şasıp kaldı. Evin içinde akrepler vardı. Tavan arasında siyah bir yılan yaşıyordu. Üveyiş; “O siyah yılanı öldürmeyin bizi koruyor,” diyordu. Çatlak duvarlar arasında kertenkeleler dolaşıyordu. Damın tavanında kırlangıç yuvaları duruyordu. İlk kez görüyormuş gibi, tuhaf tuhaf evin içini inceliyordu. Karanlıkta birkaç yere baktı. Sonra kendi eliyle koymuş gibi Ömer’in ahırda duvar deliğinde, beze sarılmış sırrını çözdü. Çıkını çıkardı. İçinden on lira aldı. Geri kalanını tekrar beze sarıp eski yerine koydu. Parayı alıp; “madem beni istemiyorsunuz, madem Mehmet’i istiyorsunuz, ben de burada durmam, durmam giderim,” dedi kendi kendine.

Evde her gün kavga dövüş vardı. Ömer ile Üveyiş kavgası. Abdullah ile Üveyiş kavgası. Şimdi bir de buna, Abdullah ile Mehmet kavgası, baba ile oğul kavgası eklenmişti. Üveyiş ile Ömer kendi geleneksel ölçülerini dayatıyor, büyük kavgalara yol açıyordu. Abdullah, her geçen gün bu geleneksel dayatmalara karşı çıkıyor isyan ediyordu. Bütün Amara kavgalarını biliyordu. Üveyiş’in öfkesi daha da büyüktü. İki öfke arasındaki kavga aileyi alt üst ediyordu. Bir türlü düzen ve huzur Ömer’in evinde sağlanamıyordu.

Ömer’e karşı öfkeliydi. Ömer, ilk defa onun karşısında ikinci oğul Mehmet’i, varis olarak tercih etmişti. Mehmet, emeğe saldırı düzenlemiş, Üveyiş bu haksızlık karşısında yanında yer almamıştı. “Artık aile beni istemiyor, artık burada kalamam,” diye düşünüyordu.

Evin eşliğinden çıkarken kapıyı hırsla çekip kapattı. Cebinde on lira ile birlikte evden aşağıya doğru indi! Fırdo’yu alt ettiği dereyi geçip karşı tepeye çıktı. Amara’dan çıkıp ovaya indi. Köyü bırakıp ovada hızla koşmaya başladı. Koştı koştı yine koştı. Sonra bir küçük vadiye indi. Orada yamaca tırmandı. Evdeki

yoksulluk kafasına takılıp kalmıştı. “Evimiz bomboştu, hiçbir şey yoktu, şimdiye kadar hiç böyle fark etmemiştim, evde hiçbir şey yoktu,” diye düşündü.

Derken tepeyi aşmadan önce, bir zeytin ağacının gölgesine sığınıp son bir kez köye baktı. Gururu incinmiş, alınmış, içine kapanmıştı. Amara’ya bakıp; “Bir daha sana geri dönmeyeceğim, senden ayrılıyorum. İşte buna cesaret ettim, bir daha geri dönmeyeceğim,” dedi.

Evden kaçış, yeni bir başlangıçtı. Abdullah öfkelenmiş kaçıyordu. Kurulu verili düzenden kaçıyordu. Aileden kaçıyordu. Feodal düzenden kaçıyordu. Ömer ile Üveyiş’in bitmez tükenmez kavgalarından kaçıyordu. Ömer’in güçsüzlüğünden kaçıyordu.

Kaçarken ret ediyordu. Kaçış ile ret eylemi birlikte geliyordu. Aile onun ruhunu, düşlerini, yüreğini tatmin etmiyordu. Bu kavga ve kaçış gerekçesiydi. Kendisinden kaçtığı her şeyi ret ediyordu. Kaçtı, kaçtı, nefesi tükenene kadar kaçtı. Tozlu topraklı yolda kaçtı. Terlemiş, nefes nefese kalmıştı. Kaçışın gerekçesini çözemiyordu. Yönünü kente dönmüş durmadan kaçıyordu.

Daha yeni sekiz yaşını bitirmişti. Nefes nefese yol kenarında bir zeytin ağacının gölgesine sığındı. Durup geriye baktı. Amara gözden yitip gitmişti. Derin bir korku ve kaygıya kapıldı. Havva, Ayn, Mehmet, Fatma, Üveyiş, Ömer gerilerde kalmıştı. Newala Birê’ye, Kaniya Ayno’ya, bağlara, Hamurkesan ve Xerawesor’a serpiyen çocukluk düşleri orada kalmıştı. Asırlık Dara Qut’a, bir çengel ile asılmış gibi kendisini boşlukta hissetti. Yer gök üstüne geliyordu.

Çocukluk hayallerinin tanığı Sedef, Hasan, Mızo, Bereket, hepsi orada kalmıştı. “Bütün bunlar olmadan ne yapacağım,” diye düşündü. Duygulandı, bedeni bir duygu seline dönüştü. Gözleri

nemlendi. Sanki bir daha Amara'ya dönmeyecekmiş gibi hüznünlendi. Hüznünlendi, bedeni titredi, sesli ağlamaya başladı. Hüngür hüngür ağladı. Ağladı ağladı yine ağladı!

Ağladıkça gözyaşları boşaldı. Dinen bir yağmur gibi rahatladı. Derin bir nefes aldı. Gözyaşlarını sildi. Bu hüznü dolu, tepki ve öfkeye boğulan bir ayrılık vedasıydı.

“Artık bu olaydan sonra, hiç kimse benim ağladığıma tanık olmayacak, hiç kimse gözyaşlarımı görmeyecek, hiç kimse acılarımı, fark etmeyecek,” dedi kendi kendine seslice konuşarak.

Zeytin ağacının altından kalkıp yine koşmaya başladı. Öfkesini, tepkisini, gözyaşlarını alıp yüreğine sakladı. Ağlamayı bıraktı. Gözyaşlarını toplayıp o zeytin ağacının yeşil, kurumayan dalları arasına sakladı. “Acı ve hüznümü artık hiç kimse görmeyecek, o zeytin ağacında saklı kalsın, birileri görürse işlerim bozulabilir,” diye düşündü. “Bundan böyle gözyaşlarımı hiç kimse görmeyecek. Hep o zeytin ağacında sakladığım yerde kalsın,” dedi kendi kendine.

“Ağlasam köylüler başına toplanır, bu çocuk, tek başına burada ne yapıyor? Evden mi kaçmış, en iyisi gözyaşlarım bir ömür boyu, o zeytin ağacında saklı dursun,” diye düşündü. Çiğ damlası gözyaşlarını toplayıp bir asma yaprağının arasına koyup zümrüt yeşili o zeytin ağacının dalları arasına sakladı. Günü gelince, zeytin ağacı gibi dal budak verecekti.

“Ağlasam, gözyaşlarımı başkalarına göstersem; ‘köylüler bu çocuk yalnız yapayalnız nereye gidiyor,’ deyip başıma toplanırlar,” diye düşündü. “En iyisi gözyaşlarımı toplayıp şu zeytin ağacının dalları arasına saklayayım, acımı da yüreğimde saklayayım. Hiç kimse görmesin şüphelenmesin,” dedi kendi kendine.

Bir öfke seline kapılmış, ruhu, yüreği, düşleri ve bedeni bir isyan halindeydi. İlk köyü geçerken öfkesini hiç kimseye yansıtmadan geçip gitti. Geçtiği yerlerde hiç kimse onun bu öfkeli ve isyancı halinin farkına varmadı. Oysa tepeden tırnağa isyan halindeydi. “Çok dikkat etmeliyim, hiç kimse isyan halinde olduğumu bilmemeli, fark etmemelidir, yakalanmamalıyım,” diyerek çok dikkatli davranıyordu.

Karşısında komşu köy göründü. Köyün yaman, yırtıcı, azgın ve saldırgan köpekleri vardı. Köpekleri düşününce tedirgin oldu. Çekingen ve ürkek bir çocuktü. Yoldaki azgın saldırgan köpekleri düşündükçe daha da ürkekleşiyordu. Bir de köyün girişinde mezarlık vardı, mezarlıktan da korkuyordu. Önünde dağ gibi iki büyük korku engeli duruyordu.

Mezarlık ve azgın köpekler, bir karabasan gibi üzerine çöktü. Yüreği hızlı hızlı atıyor, korkuyor, ürküyor ne yapacağını düşünüyordu. “Başıma ne gelir ne gelmez bilmiyorum, ama ben bu köyü, bu mezarlığı, bu köpekleri geçeceğim,” diye düşündü. İlk mezarlığın oraya geldi. Kendi kendine;

“Yüce dağ başında yanar bir ışıık,

Düşmüşem derdine olmuşam âşık

Ağ buğday benizli zülfü dolaşık.

Aha ben gidiyom sen hemen ağla

Dön ağla yar ağla,” türküsünü bağırarak söylüyor, mezarlığa bakmadan hızlı adımlarla yürüyordu.

Derken bir de baktı ki mezarlık gerilerde kalmış. Sevindi, biraz rahatladı. Ardından ikinci büyük engel gelip kafasına takıldı. Bu tedirginlik duygusuyla, ürkek adımlarla etrafını gözetledi. Köyün kenarında köpeklere yakalanmadan geçip gitti. Köy geride kalmış, köpek havlamaları geliyordu. Köpekler, gelecekmış gibi hala hızlı adımlarla yürüyordu. Dönüp köye

baktı. Köy uzakta kalmıştı. Rahatladı, biraz adımlarını yavaşlattı. İki büyük korku engelini başarıyla atlatmıştı.

Büyük bir hırs ve öfkeyle Karamazra köyüne ulaştı. Yol köyün kenarından geçiyordu. Orada büyük bir dut ağacı vardı. Dut ağacının gölgesine geçip arabayı bekledi. Göklü'den gelen, Arap'ın arabası yola erken çıkmış, çoktan geçip gitmişti. Cibîn'inde gelen Azmiço'nun arabası da gitmişti. Bir tek Halfeti'den gelecek olan posta arabası kalmıştı. Dut ağacının gölgesinde minibüs bekledi. Bekledi, bekledi, saatlerce minibüs bekledi. Minibüs köyleri tek tek dolaşıp geldi. Herkes gibi hiç paniklemeden arabaya bindi. Binerken de aynı davranışı takındı. Sağına soluna baktı. Hiç kimse onun gözyaşlarını zeytin ağacının dalları arasına sakladığını fark etmedi. Yüreğinde saklı hüznün ve acılarını da görmedi. Kimse; “sen nereye gidiyorsun,” diye bir şey de sormadı. Buna çok sevindi. “Başardım,” diye içinden sevindi. Köyü, Ömer'i, Üveyiş'i düşündü, sevinci yarıda kesildi. Kaygı ve korkuya kapıldı, derin bir hüznün içini kapladı.

Her toplum, bir insan gibidir. Sağlıklı, dinamik ve hastalıklı dönemleri vardır. Özgürlük ve kölelik dönemleri vardır. Zenginlik ve yoksulluk dönemleri vardır. Aydınlık ve karanlık dönemleri vardır. Kürtler en yoksul, en hastalıklı, en karanlık, en kölelik dönemlerini yaşıyorlardı. Kölelik girdabında geçmişlerini unutmuş, kimliklerini yitirmiş, nefes alamaz duruma gelmişlerdi. On bin yıllık görkemli geçmiş, tümünden silinmiş, belleksiz bırakılmışlardı.

O, bu karanlık kölelik ortamında nefesiz kalmış kaçıyordu. Kaçıyor, kaçıyor yine kaçıyordu, kölelikten, karanlıktan, hastalıktan, kimliksizlikten kaçıyordu. Kaçıyor, geçmişini, soy kütüğünü, kimliğini arıyordu. Aslında aradığı kendisiydi. Kendini

her yerde arıyor, ama kendini kendinden aramıyordu. Kendini kendinden aramak için daha yıllar geçmesi gerekiyordu.

Güneş, hep doğudan yükseliyordu. Ferat ile Dicle'nin bereketli coğrafyası, doğu bağının gülü ve kadim ülkesi Kürdistan dört parçaya bölünmüş, doğuda yükselecek ışığı bekliyordu. Kürt toplumu, hasta yatağında ölümle pençeleşiyordu.

Kürdistan, bir zamanlar mavi Mezopotamya gökleri altında, alımlı özgür bir kartaldı. Şimdi pençeleri körelmiş, kanatları yolunmuş, hasta yatağında yatıyor, ama yine de bir kartaldı. Kartal, son bir kez mavi gökler altında uçmayı, eski görkemli zamanlarına ulaşmayı düşünüyordu. Tarih ırmağında, halkın içinde, hiç kimsenin beklemediği, herkesin “öldü, yok oldu,” dediği bir anda, yeni genç bir kartal bağrından çıkarıp yeni bir uçuş denemesine kalkışacaktı.

Siyabend'in, İhsan Nuri'nin, Şeyh'in, Seyit Rıza'nın, Qazi Muhammed'in, Kerem'in, Celadet Bedirxan'ın bütün uçuş denemeleri sonuçsuz kalmıştı. Bu yeni kartal ne gökte ne yerde, günü geldiğinde, yaşadığı toplumun içinden çıkıp uçacaktı. Uçacak ve özgürlüğe öncülük edecekti. Kürtler ve Mezopotamya halkları bu uçuşu bekliyordu. O, her yerde, her zaman ortaya çıkmıyor, yüz yılda, bazen Anka kuşu misali, bin yılda bir ortaya çıkıyor, çıkıyor ve başarıyordu.

Yedi başlı ejderha, sınıflı uygarlık sahipleri boş durmuyordu. Her zamanki gibi kış kışlığını, puşt puştluğunu yapıyordu. Güneş güneşliğini, karanlık karanlığını yapıyordu. Yiğit yiğitliğini, korkak korkaklığını yapıyordu. Kartal son bir kez kartallığını yapacaktı. Son bir kez kendi küllerinden dirilecekti. Son bir kez mavi Kürt gökleri altında uçacak, Amara bu özgür uçuşa tanıklık edecekti.

İki yıl önce Birecik’e bir kez Ömer ile birlikte gelmişti. Bu defa yalnız ve tek başınaydı. Sarp yamaçtaki evlere, beyaz kesme taşlarla yapılmış konaklar ve gökyüzüne yükselen kaleye baktı.

İki yıl önce bu şehirde korkmuş ve ürkmüş, Ömer’in güven veren ellerine yapışıp kendini güvenceye almıştı. Şimdi tek başınaydı. Ömer’i hatırladı. Ömer, onu burada gezdirmiş, sorduğu tüm sorulara yanıt vermişti. Ömer ve geçmişi düşününce içindeki öfke dindi. Tek başına bu şehirde olmak onu ürkütüyor, içindeki öfke diniyor, Ömer’i arıyordu.

Haksızlığa uğradığına inanıyor, olayı hatırlayınca, yeniden öfkeleniyordu. İncinmiş, alınmış ve kaçmıştı. Daha önce geldiğinde şehir böyle değildi. Kısa sürede çok büyük bir değişime uğramıştı. Ferat’ın sarı hırçın suları üzerinde uzun, upuzun yedi yüz metrelik dev bir beton köprü duruyordu. Arabalar ve insanlar üzerinden gelip geçiyordu. Gemiciler kralının gemileri yoktu.

Etrafındaki her şeyden ürküyordu. Koşar adımlarla köprüye doğru yürüdü. Heyecandan nefes nefese kaldı. Ökesi burnunda soluyordu. Neden, niçin öfkelenip kaçtığını kendisi de bilmiyordu.

İlk defa tek başına burada yürüyordu. Garip bir duyguydu. Köprüye çıktı. Gölgele doğuya, güneş batıya doğru zıt yönlerde yol alıyor, saat on üçü geçiyordu.

Gideceği ilçeye, gidecek başka yolcular da vardı. “İsyan ve öfkemi belli etmeden, sezdirmeden onların içinde oturmalıyım,” diye düşündü.

Gök mavisi bir minibüs geldi. O da diğer yolcularla birlikte arabaya bindi. Simsar gelip paraları topladı. Cebinde on lira çıkarıp verdi. Simsar bir sürü demir para, geri verdi. Paralarını alıp cebine koydu. Dolmuş, Ferat’ın öte yakasına geçti, kısa bir

süre sonra gideceği ilçeye ulaştı, orada ablaları Gülsüm ile Havva vardı, Havva daha çocuktı, yeni evlenmişti. Ablasına gitti, onu güler yüzle karşıladı.

Kaçışı köyde konuşuluyordu. “Delilik etmiş, dine çöle” diyorlardı. Ömer pişman olmuş, Üveyiş, Ömer’i suçlayıp duruyordu.

Abdullah ablasına, kaçışının öyküsünü anlattı. Evde Ömer’in sırrını çözdiğünü, sır kesesinde on lira aldığını da söyledi. On lira ondan sıkıntı yaratıyordu. Ömer’in sırrını çözmek ağırla gidiyordu. Ablası, anlattıklarına gülümsemekle yetindi.

“Çalışmak istiyorum,” dedi.

“Olur,” diyerek onu ciddiye alıp gülümsedi.

Ablası akşam eve gelen eşine meseleyi anlattı, eşi ona bir iş bulup gönderdi.

“Yevmiye; beş lira,” dedi.

Sabah erken, işçilerle birlikte arkası açık kamyonette binip Barak Ovası’nda işe gitti. İş çok sertti. Irgat başı, sürekli başlarında dolaşp “çalışın, durmayın, oyalamayın,” diye uyarıyordu. Çalışmadan, patron adına çalıştırarak para kazanıyordu. Ömer’in bağından yabani otları yolmaya hiç benzemiyordu. Gün doğumundan, gün batımına kadar durmadan çalıştı. İş ağır, sert, disiplinli, denetimli ve acımasızdı. Elleri, bu ağır işe dayanmıyordu. İlk günden avuç içleri patladı. Patlayan yerleri bezlerle bağladı, çalışmakta ısrar etti. Ömer’in sırrını çözmüş on lira almıştı. Geri vermeye kararlıydı. Ertesi gün, şafakla birlikte, yine arkası açık kamyonete binip Barak Ovası’na doğru işe gitti.

İki gün boyunca, yolma işinde üç öğün ekmek ayran yedi, elleri şişti, kabardı. Sarı sığağın altında, esmer teni daha da esmerleşti.

Mercimek yolarken bir önceki yıl ailece Adana’da pamuk toplamaya gidişlerini anımsadı. İlaç gözlerini ve boynunu yakmış, sivrisineklerin saldırısına uğramıştı. Kafasında bin bir çelişki oluşuyordu.

“Neden bazıları pamuk toplamaya gidiyor, bazıları gitmiyor? Neden bazıları zengin, bazıları fakir, neden bazılarının tarlaları çok bazılarının ki hiç yok,” diyordu kendi kendine. Adana’ya gidişlerini anımsadı. Irgatları arkası açık bir kamyonu, balık istifi doldurmuşlardı. Irgat arabasına binerken; “tanıdık birileri görmesin,” diye hep kalabalığın içine karışıyordu.

Pamuk tarlasında yüz kiloluk çuvalları doldurmak için rakipsiz bir yarış içinde olduğunu anımsayınca, kendi kendine gülümsedi. Yüz kiloluk çuval dolunca, sevincinden ve kendisini kanıtlamak istercesine, “benim çuvalım dolduuu,” diye bağırarak, kilosu on kuruştan on lira diye hesaplamıştı.

Şimdi de iki gün çalışarak on lira kazanmıştı. Parayı tekrar yerine koyacaktı. Bu emek dünyasıyla ilk yüzleşmeydi. Para kazanmanın ne kadar zor olduğunu görmüş ve anlamıştı. Öfkesi dinmiş, Amara’yı özlemişti. Geriye dönüş için kesin karar kılmış, çocuk yaşta emeğin hakikatiyle yüzleşmişti!

Eve dönünce, Üveyiş, onu kapıda karşıladı. Başını okşayıp gülümsedi. Öptü. Sonra; “Gel yemek ye şimdi acıkmışsın,” dedi.

Kutan, sesler çıkartarak yanına gitti. Ayaklarının dibinde çömeldi. Başıyla ayaklarına dokundu garip sesler çıkardı. Köpeğin başını okşadı, sevdi.

Dama çıkıp güvercinlerine baktı. Tek tek saydı. Onlarla konuşup sevgi gösterdi. Ömer, yemini suyunu vermiş bakımını yapmıştı. Güvercinlerini sağlam görünce sevindi.

Yemek yedi. Sonra köpeğini alıp dışarı çıktı. Sedef, Hasan, Mızo, Bereket geldi. Akşama kadar Kutan ile birlikte, köy içinde oynayıp durdular.

Arada günler, haftalar, aylar geçti. Bir köpek ki; fırtınada, yağmurda, çamurda sabırla bekliyor, kapının önünde çocuklar gibi ağlayıp kederleniyordu. İnsanlar, yalanlardan örülmüş bir sürü hikâye anlatırken köpek her zaman doğruyu söylüyordu. Köpeğin tek korkusu, onu almadan evden çıkan Abdullah'ın bir daha geri gelmeyeceği korkusuydu. Abdullah, köpeği sevdikten sonra sanki uykuda olan ruhunun bir parçası yeni uyanmış ve dirilmiş gibi kendini hissediyordu. Bir köpek ki; ona sadakati, dayanıklılığı ve akşam yatağa girerken yatmadan önce kendi kendine dönüp düşünmeyi öğretmişti. Kutan, şenlikli çocuklar alayının bir üyesi olmuştu.

Derken zamanla bu iyi, sadık köpeğin huyu, suyu, havası değişmeye, garip davranmaya başladı.

“Havva Nenem bana hep, ‘oğlum bir insana yüz kez iyilik edersin, bir kez yanlış yaptın mı senden uzaklaşır, bir köpeğe bir dilim ekmek verirsin, sonra yüz taş atsan bile yine sana ihanet etmez.’ derdi. Bu köpek neden böyle yaptı,” diye üzülüyordu Abdullah.

“Bu köpek taş yemeden, aç kalmadan, zincire bağlanmadan böyle yaptı,” dedi Sedef.

“Rahmetli dedem, ‘aslı bozulmamış bir köpek, hakiki bir dosttur,’ derdi. Demek ki bu köpeğin aslı bozukmuş,” dedi Hasan.

“Köpekler her zaman çocukları ısırlar,” dedi Mızo.

“Ömer babam, ‘köpeklerin gözünde perde yoktur,’ diyor. Bu köpeğin gözüne perde inmiş,” dedi Abdullah.

“Bu köpek, artık eski köpek değil,” dedi Bereket.

Köpeği alıp kendisiyle birlikte fıstık bekçiliğine götürüyordu. Abdullah, ağacın altında yatar yatmaz köpek, onu bırakıp ortadan kayboluyor, komşu köyün köpeğinin yanına gidiyordu.

Derken köpeğe bir haller oldu. Geceleri havlamaz oldu. Birdenbire değişmeye başladı. “Ne oldu köpeğime, böyle değişti,” diye çok üzülüyordu.

Baktı ki; Üveyiş’in kümesinden her gece bir tavuk eksiliyor. Her gece bir güvercin kayıplara karışıyor. Ortalıkta ne bir iz ne bir ipucu kalıyor. Herkes güvercin ile tavuğu merak ediyor. “Bu kayıp güvercinler, acaba başka güvercinlerin peşine takılıp mı gidiyor,” diye merak ediyordu.

Baktı ki; köpek, her gece, her gece evin önünden yok olup gidiyor. Köpek ki; her gece, her gece bir güvercin alıp uzaklaşıyor. Güvercini alıp komşu köyün köpeğiyle birlikte yiyor. Sabaha kadar, o köyde bekçilik yapıyor. Sabah, tekrar eve gelip kapının önünde bekliyor. Her gece, bir güvercin kayboluyor. Her gece, bir güvercin alıp komşu köyün köpeğiyle birlikte yiyor. Bir gece daha baktı, bir gece daha baktı. Aynı şeyleri yapıyor. “Bu köpek, neden böyle köpeklik yapıyor, neden böyle değişti,” diye merak etti. Gidip köpeğin gözlerinin içine baktı. Baktı ki; bu köpeğin gözleri artık çocuk gözleri olmaktan çıkmış, kurnaz olmuş. Çarşı itlerinin gözlerine dönüşmüş. Baktı ki; bu köpeğin gözleri hile, yalan ve kurnazlık saçıyor. Gözleri, kurnaz bir yetişkinin gözlerine benziyor.

Saflık, keder, dostluk yitip gitmiş. O an olup biteni anladı. Gidip köpeğin gözlerine baktı, fır dönüyor. Her tarafında hile, kurnazlık, kandırma ve yalan fışkırıyor. Köpek, gündüz onun ekmeğini yiyor, suyunu içiyor; gece, güvercini alıp komşu köyün köpeğiyle birlikte yiyordu. Yedikçe şişiyor, şiştikçe yiyordu.

“Bu köpek, beni kandırıyor,” dedi kendi kendine.

Ertesi gün arkadaşlarını çağırdı. Asırlık meşe ağacın altında bağdaş kurup otururken ciddiyetle olup bitenleri bir bir anlattı. En sonunda;

“Bu köpek, köpekliğiyle bizi kandırıyor,” dedi.

“Üç gün üç gece su, ekmek vermeyelim,” dedi Sedef.

“Bu yalancı köpeği, götürüp Newala Bire’deki yarasalar mağarasında bağlayalım,” dedi, Mızo.

“Boynuna bir ip geçirip şu ağaca asalım,” dedi Mehmet.

“Bir sarnıca koyup hapsedelim,” dedi Hasan.

“Götürüp satalım,” dedi Sedef.

“Bir taş bağlayıp Ferat’a atalım,” dedi Mehmet.

“Bu köpek, bir kere bizi kandırdı, kovalım, bir daha bizim köye gelmesin,” dedi Abdullah.

“Bir daha buraya gelmesin,” dedi Hasan.

“Gelmesin,” dedi Sedef.

“Bizim köye bir daha gelmesin bu yalancı köpek,” dedi Bereket.

Köpeğin boynuna, gri bir ip geçirip yola düştüler. Götürüp komşu Türkmen köyü Ereh’e bıraktılar. Abdullah, eğilip köpeğin gözlerine baktı. Gözleri, artık çocuk gözlerine değil, kurnaz bir avcının keskin gözlerine benziyordu. Bir tekme vurup;

“Nankör, yalancı köpek, nankörlüğün cezasını çekeceksin,” dedi.

“Yalancı, hain köpek,” deyip üzerine tükürdü Sedef.

“Sokakta aç kal da yalanın ne olduğunu anlarsın,” dedi Hasan.

“Defolup git,” dedi, Mehmet.

“Bir daha kimseyi kandırma,” dedi Mızo.

Köpek, kuyruğunu kısararak bacakları arasına aldı. Hızla oradan uzaklaşıp gitti. Abdullah, uzaklaşıp giden köpeğe bakıp;

“Köpek köpekliğini bilmelidir,” dedi.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

I

Ankara'nın gün batımının son yansımalarını taşıyan bezgin, sararmış solmuş, kuru otlar ve çalılıklarla kaplı, lacivert tepeleri uzaktan görünüyordu. Yaygın gökyüzünde, sonsuz uzaklıktaki sayısız yıldızlar, ışıldamaya ve göz kamaştırmaya başladı.

Yüzü; sarı, kıvrıkcık bir saç gibi karışık, dağınık, hiçbir şey ifade etmeyen, anlamsız karanlığın derinliğinde yitip gitmiş, etrafına hiçlik saçıyordu. Saçları dökülmüş, beyazlaşmış, alnında hiçliğin, boşluğun, amaçsızlığın ve acımasızlığın derin çizgileri oluşmuş, yüz hatları itici hale gelmişti. Karşısındakine bakıp gülümseyince, daha da çirkinleşiyordu. Sarı benekli yüzü; gece, ışısız bir çıkmaz sokakta, kurbanını gizlice bekleyen bir seri katilin soğukkanlı, umursamaz, saldırıya hazır yüzünü andırıyordu.

Son gün ışınlarıyla birlikte, Ankara'nın, Altındağ ilçesinin en yüksek ve sarp tepesinin üzerinde bulunan, dört kat beyaz taştan sağlam yapılmış, kalenin ana giriş kapısı Hisarcık'tan, kendinden geçmiş, ruhunu dolduran hiçlik ve buruk duygularla, akşam karanlığında bir gölge gibi, yapayalnız aşağıya doğru indi. İnerken Kaleiçi Mahallesi'nde, etrafı sur duvarlarıyla çevrili, sanki zorla yerleştirilmiş görünümü veren, üzerinde inşa edildikleri sarp arazi gibi eğri-büğü duran, sokakları dik ve dar, iki üç katlı ahşap ve kerpiç tuğladan yapılmış, eski evleri izleye izleye ilerledi. Kale surlarının bazı yerlerinde, lahit ve heykel parçalarından yapılan sütun başlıklarına bel bel bakıp geçti.

Akşam karanlığında, kaleden aşağı inerken kafasında Siyabend ile Abbad vardı. Ankara'ya gelmeden önce sınır karakolunda, Abbad'dan gelen raporları incelemişti. Her nedense Siyabend hep gelip kafasına takılıyordu. Yüreğinde, derin bir yaraya dönüşmüş, yara azgınlaşmış, özel bir kin ve öfke oluşturmuştu. Suriye'de Abbad'dan aldığı istihbarat raporları nedeniyle Siyabend'e ateş püskürüyordu.

“Dönersem bir yolunu bulup onu mutlak ortadan kaldırmalıyım. Ben ölmeden önce, o ölmelidir. Ölmelidir, mutlaka ölmelidir! Onun öldüğünü görmeden ölürsem gözlerim açık giderim. O benden önce ölmelidir. Acı çeke çeke ölmelidir. Kırk yıldan beri beni uğraştırıyor, zamanında yok etmedim, sonra da elimden kaçırdım. Şimdi de bir Kürt partisi kuracakmış, kurup Kürtleri ayaklandıracakmış. Filistin'e, Lübnan'a, Ürdün'e sürgün ettirdim, yine de ondan kurtulamadım. Madagaskara, Afrika'ya yolladım, O yine de 'Kürt, Kürdistan, hürriyet' demekte ısrar etti. Ulan Siyabend, daha anlamadın mı? Afrika'da da olsan, 'Kürt, Kürdistan,' diye bir şey dillendiremezsin, dillendirirsen peşini bırakmam! Biz ki, koca bir Cumhuriyeti bu kavramları yok sayarak inşa ettik. Sen böyle düşündükçe, dünyanın öteki ucuna da gitsen peşini bırakmam, nereye gitsen, seni izleyip bulurum. Biz ki; şu yeryüzünde bir kere 'Kürt Kürdistan,' demeyi yasakladık. Yasak ulan işte! Yasak, anlamıyor musun? Anlamıyorsan ben sana gösteririm. Bir kere pašalar; 'yasak,' demişse yasaktır! Yasak, yasaktır! Bunun başka izahı var mı? Hiçbir yerde Kürt davası güdemezsin... Güdersen, seni izler bulurum, daha anlamadın mı? İşte bu defa oraya dönersem, elimden kurtulamazsın, seni mutlaka elime geçirip cezalandıracağım. Vay eşek kafa vay! Ben o zaman, Osman Paşa oğlu Bedir Ağa'yı dinlemedim, dinleseydim, çoktan geberip

gitmiştin. Göksu yolunda, Seyis Gurzo, silahları suya düşürünce, Bedir Ağa'yı dinleyip seni orada cezalandırıyordum, şimdi her şey çoktan bitmişti. Suç benim, niye seni serbest bırakacağım ki sen de bu kadar beni uğraştırırsın... Seni bu defa elime geçirirsem felek bile kurtaramaz," deyip konuşuyordu kendi kendine.

Soğukkanlı, insanlardan nefret eden, kurbanlarını öldürmeden önce işkence edip aşağılıyordu. Paşalar, arasındaki çatışmada, kendisi için tehlike sezdiği an ortadan kayboluyor, ilişkileri dengeleyerek hiçbirisiyle arasını bozmuyordu.

Hasan Hüsnü, aklını kullanıyor, gözü kara, acımasız, öldürmekten ve işkence yapmaktan zevk alıyor, şiddet kullanmadığı an bunalıma giriyordu.

Gelen her iktidara, her amire, aynı tempo ve hızla uyum sağlıyor, çıkarlarını ve kariyerini her şeyin üstünde tutuyordu. Bunun için önüne çıkan her engeli buldozer gibi silip süpürüyordu. Acıma duyguları tümünden yok olmuştu. Kendini, bir tek kendini düşünüyordu. Kendini düşünerek durmadan kan döküyordu. Bütün kirli işlerin uzman adamıydı. İşkence, kan akıtma, öldürme ve psikoloji açısından tüm çağların, gelmiş geçmiş en ilginç, dikkat çekici ve acımasız karakteriydi.

Bir bukalemun kişiliği idi. Aynı gecede renk değiştiriyordu. İşkence yaparken, adam öldürürken hep soğukkanlı ve işin ustasıydı. Asla açık vermiyor, iz bırakmıyordu. Yöneldiği kişilere karşı çok sert ve acımasız önlemler alıyordu. Kurbanlarını önce kışkırtıyor, gürültü koparıyor, bağırıp çağırıyordu. Söz, davranış, tehdit ve tutumlarıyla kırıp geçiyor, sindiriyor, teslim alıyor ve istediği gibi kullanıyordu. İş bitince sessiz, sedasız ortadan kaldırıyor. Olağanüstü acımasız, öfkeli, kinci ve inatçıydı. Bu özelliğiyle, halk arasında korku ve dehşet saçıyordu.

Öldürmek, sonuç almak ve amacına ulaşmak için her yol ve yöntemi kullanıyordu. Acınacak bir üçkâğıtçı, bayağı, sefil, zehirli bir sürüngen, öldürmeyi meslek edinmiş, katil ruhliydu.

Yetimhanelerin psikolojisi ve eğitimi ile yetişmişti. Verilen her kirli, karanlık görevi başarıyla yerine getiriyordu. Görev yaparken hiç kimseye bağlanmıyor, kendisi dışında hiç kimseyi düşünmüyordu. Hep içine kapanık, fırsat buldukça içen, kızıl, solgun ve itici bir simaya sahipti.

Yetimhane yaşamı, ona acımasızlığı, gerektiğinde, olaylar karşısında sessiz kalma sanatını, kurbanlarının tehlike karşısında kapıldıkları ruh hallerini anlamayı öğretmişti.

Yaptığı işlerden sonuç alması nedeniyle, hep paşaların gözdesi konumundaydı. Hasan Hüsnü, bir amacın, düşüncenin peşinde değil, zamanın ve çıkarın peşinde koşuyordu.

Şeyh'in ayaklanmasında, Agırî ve Dêrsim'de toplu kıyımlar yapmış, kitleler arsında gaddar olarak ün salmış, koşullar değiştiğinde kendisini en iyi insancıl kişi olarak tanıtmıştı.

Bazen görevini yerine getirmek için, vahşi bir kışkırtıcı kesiliyordu. Yeryüzünde hiçbir katil ondan daha gaddar, hiçbir kötülük ondan daha kötü, hiçbir cani ondan daha zevk alarak kurbanlarını katletmemişti. Hep köstebek gibi çalışarak hedefine ulaşp kurbanlarını ortadan kaldırıyordu.

Hasan Hüsnü, kurbanlarına işkence ederek öldürme kadar, kirli para ve maddi çıkar ilişkileri açısından da bulunmaz bir kişilikti. Kurbanlarına karşı; “Türklük, vatan, millet, bayrak, ordu, düzen, huzur ve güvenlik,” sözcükleriyle hareket ediyordu. Tiryakinin sigaradan, kumarbazın kumardan, sarhoşun alkolden vazgeçmeyeceği gibi, o da işkence yapmaktan ve öldürmekten vazgeçmiyordu.

Hasan Hüsnü'nün yaşamında, görülen her iyiliğin altında çirkinlik ve kötülük; aydınlığın altında derin karanlık; merhametin altında sonsuz acımasızlık; dostluğun altında düşmanlık; yüzeyselliğin altında derinlik yatıyordu.

Hiçbir davranışı, hiçbir sözü, yaptığı kirli işler hakkında ipucu vermiyordu. Her zaman gece gibi karanlık, derin ve olağanüstü becerikliydı. Adı; herkesi sindiren, bir korku imgesiydi.

Çıkarları söz konusu olunca, her şeyi ve herkesi ezip geçiyordu. Arkadaşlık, saygı, sevgi, dostluk, aşk, insanlık, vefa ve minnet duyguları daha yetimhanede iken tümünden silinip gitmişti. Her dönemin, her devrin ve her iktidarın eşsiz, bulunmaz pratik adamıydı.

Siyabend, hakkında planlar geliştiriyordu. Siyabend'ı düşünürken yeniden çocukluğuna takılıp kalıyordu.

“Acaba babam, hiç tanımadığım babam, nasıl bir adamdı? Ya annem, belki onlar da Siyabend gibi kötü insanlardı! Kötü olmasaydılar beni bırakıp giderler miydi hiç? Mutlaka kötü insanlardı, iyi ki görmedim,” diye düşünüyordu. Hala anne ile babası hakkında araştırma yapıyor, merak ediyor, bir türlü ipuçlarına rastlamıyordu.

Yaşadığı kentin acımasız, ilgisiz, merhametsiz, korku dolu katı, soğuk, her an bir kâbusa dönen sokaklarını ve duvarlarını anımsadı. Kaldığı yetimhane odaları paslı, kanlı bir çengel gibi kafasına takılıp kalmıştı. Daha çok öfkelen-di, intikam duyguları kabardı. Gözleri, bir kan çanağına dönüştü. Acıma ve merhametten yoksun, hırs ve kin gözlerinden dışarıya taşıdı.

Kendisinden küçük, kendisi gibi yetim bir çocukla yaşadığı ilk cinsel tecavüzünü anımsadı. Kendi tecavüz olayı, yine gelip kafasına takılırken; “Ben bir hiçim, ben bir hiçim, ben bir hiçim,” diye seslice bağırdı. Sonra kahkahayla güldü kendi kendine.

“Öldürme ve kan dökme ruhunu, evren doğuştan içime yerleştirmiş, hücrelerime sinmiş, benim için bir yaşama dönüşmüş. Benim ruhum; kan dökmekle, insanlara eziyet etmekle, çığlıklarını işitmekle, ancak mutluluğa erişebilir! Hiç kimse mutluluğumu elimden alamaz. Herkes benim gibi eza çekmeli, kızgın ateşlerde yanmalı,” dedi kendi kendine.

Kendisine; “baba,” diye hitap ettiği Rüştü Paşa, onu acilen Ankara’ya çağırmişti. Erken Ankara’ya geldiği için şoförü arabayla eve göndermiş, kendisi akşamı beklemiş, parasız kalmış, gidecek yeri olmayan bir garip yolcu gibi gün boyu tüm Ankara’yı yaya dolaşıp durmuş, yaya olarak Rüştü Paşa’nın evine gidiyordu.

Kızılay’ın arka taraflarındaki karanlık, ara sokaklarda yürürken yine hayal dünyasına daldı, çocukluğuna gitti. Hafta sonları, evine gittiği Rüştü Paşa’nın Meriç kıyısındaki evindeydi. Irmağın kıyısındaki kavak ve söğüt ağaçlarındaki yuvalarda, arkadaşlarıyla yavru kuşları yakalama yarışına giriyordu. Yavruları yakalayıp torbalara koyuyor, sonra ırmağın kıyısına gelip suya bırakıyorlardı. Kimin kuşu, en son ölecek diye suya bırakıp oyun oynuyorlardı. Yavru kuşlar, ilkin suda çırpınıyor, yaşama tutunmak için çaba sırf ediyordu. Güçleri tükenince, azgın dalgalara kapılıp ölüyordu. “İşte şimdi de aynı şeyleri insanların başına getiriyorum,” diye kendi kendine gri bir hiçlik duygusuyla gülümsedi.

Derken bu defa yetimhane, karanlık odalar ve tecavüz olayı gelip düşlerine takıldı. Kurbanlarının çığlıkları, kafasında yankılandı. Sanki boğazına kadar pis kokan, karanlık bir bataklığın içine gömülmüş, çıkmak için çırpındıkça daha çok batıyordu. Birdenbire, ölüm korkusu yüreğine düştü, yürüdüğü yolda aniden, “İmdaaat, kurtarın beni,” diye ani bir çığlık attı.

Yoldan geçen birkaç kişi dönüp baktı, ürkerek hızlı adımlarla yollarına devam ettiler. Derin düştten uyanır gibi, “ben ne yaptım,” diye kendi kendine düşündü. Bulunduğu noktadan uzaklaşmak için adımlarını Çankaya’ya doğru hızlandırdı. Yeniden kin, öfke, yüreğine doldu, öldürme, kan dökme istemi kabardı. İntikam, herkesten intikam alma düşüncesi, tüm benliğini sardı.

Düşüne düşüne, hayal kura kura kendini Çankaya’daki evin önünde buldu. Zili çaldı, orta yaşlı hizmetçi kadın onu içeri aldı. Paşa seksenini açmış, yatağında ölümü bekliyordu.

“Paşa baba nasılsın,” diye sordu. Eğilip elini öptü.

Paşa, uzandığı yerden ona dikkatlice baktı. Elini tutup yanına oturttu. Rüştü, gözlerini beyaz tavana dikmiş, son anda günahlarıyla hesaplaşır gibi geçmişi düşünüyordu. Paşanın yüzü iyice küçülmüş, burnu ile kulakları, belirgin tarzda oransızca büyümüş ve pörsümüştü. Elini bırakmayınca, Paşanın bir şeyler anlatmak istediğini anladı.

“Oğlum Hasan Hüsnü, ben artık gidiciyim. Kendi kendimle çok mücadele ettim. ‘Bazı şeyleri bilmek senin de hakkındır,’ diye düşündüm. Doğru mu yaptım, yanlış mı yaptım bilmiyorum, ama vaktiyle Enver ile Sarı Paşalardan aldığım emirleri yerine getirdim. Belki benim de çok günahlarım var, çok suç işledim. Çok suçsuz, günahsız insanların kanına girdim, çok insan öldürdüm oğlum. Geçmiş için çok pişmanım, ama artık ‘son pişmanlık fayda vermez.’ Allah, beni af eder mi bilmem, ama her şeyi emir gereği yaptım. Tümünü Osmanlı Devleti ve yeni kurduğumuz Cumhuriyet’in yaşaması için yaptım. Ölmeden önce, sana bazı şeyleri açmaya karar verdim,” dedi Paşa tedirgin, zor işitilir bir sesle.

Derin çizgiler düşmüş kızıl çilli yüzü birden sarardı, tuhaf garip bir hal aldı. Heyecanlandı, yerinde hareketlendi, Paşanın anlatacağı şeylerin ailesiyle ilgili olduğunu anladı. Sarı, donuk, mat, camsı, çıyan gözlerini yatakta ölümü bekleyen, yüzü pörsümüş, inleyip duran Rüştü Paşa'nın ferî sönmüş gözlerinin içine dikerek;

“Paşa baba, bugüne kadar hep sustum. Susup içime gömdüm. Susarak enirleri yerine getirdim ve senin bir gün bana anlatmanı bekledim. Bütün okul evraklarını tek tek defalarca, en ince detaylarına kadar inceleyip suçlu, sabıkalı, belirsiz ve yitik geçmişimi aradım. Ararken hep hayal kırıklığına uğradım. Suçlu, karanlık künyem hakkında, hiçbir ize rastlamadım. Geçmişten yoksun olmak, kökü belirsizlik ve kimliksizlik beni, ben olmaktan çıkarıp bir seri cinayetler makinesine dönüştürdü. Düşünebiliyor musun Paşa baba, bir ot, bir ot bile kendi kökleri üzerinde yeşerir. Ben, bir ot bile değilim, köklerim yok ki, nasıl ot olayım,” dedi.

“Kökünü, geçmişini, kimliğini ve kendini asla bulamazdın oğlum Hasan Hüsnü! O yetimhaneye düştükten sonra artık sen, sen olmaktan çıkmış, bir başkası olmuştun. Kökünden kopmuş, tüm geçmişin yitip gitmişti. Boşu boşuna kimliğini, geçmişini ve kökünü arayıp durmuşsun. Asla bulamazdın. Olmayan bir şeyi nasıl bulacaksın ki? Senin geçmişin, senin kökün yok ki oğlum! Ben seni yetimhaneden alırken sen zaten kimliksiz ve köksüzdün! Ben paşadan aldığım emir gereği, senin ve senin gibi Eytamhane’de kalmış, Darüşşafakatü’l- İslâmiyye’de okumuş, tüm çocukların geçmişini yaktım. Yakıp küllerini, Ankara Kalesi’nden aşağılara fırlattım! Oğlum Hasan Hüsnü, daha anlayamadın mı? Senin kökün, geçmişin, kimliğin Sarı Paşa’nın kurduğu Cumhuriyettir! Kökünü araştırıp öğrenmek istiyorsan Cumhuriyetin kökünü öğreneceksin. Bulamazdın oğlum Hasan

Hüsnü, Paşadan aldığı emir üzerine tümünü yakıp yok ettim. Geçmişlerini yaktıklarımın tümünü, köksüz Cumhuriyeti inşa etmek için, kök haline getirdim. Bir düşünsene? O çocukların tümü senin gibi en kritik noktalarda Cumhuriyet için görev yapıyorlar. Onlar olmadan, yani sen olmadan Cumhuriyet kurulamazdı ki! Geçmişlerini bilmeleri, kendilerini tanımalarına yol açardı. Kendilerini tanımaları halinde, geçmişleriyle yüzleşip hakikati öğrenirlerdi. Hakikati öğrenince, işte o zaman Cumhuriyet kurulamazdı. Cumhuriyet; geçmişi olmayan, gölgeden ibaret bir hakikattir. Kök yapmak için, tümünü yok etmişim. Aslında sana anlatmamam gerekirdi, ama benim de geçmişim seninkiyle aynıdır. Rahmetli Sarı Paşa'nın de aynıdır. İtiraf etmeden, bu dünyadan göçüp gitmek istemiyorum. Zaten daha fazla saklayamazdım, yaptıklarım artık içime sığmıyor, dışa taşıyordu. Bir kere sana; 'oğlum,' demiştim, ölmeden önce anlatmaya karar verdim, senin dışında anlatacak hiç kimsem yoktu," dedi Paşa bezginlik ve pişmanlık dolu bir sesle.

"Çok aradım, bulamayınca hep merak edip durdum!"

"Oğlum Hasan Hüsnü, ben de aynı konu için seni Ankara'ya çağırdım. Ölmeden önce sana bazı şeyleri anlatmam gerektiğini düşündüm."

"Paşa baba, geçmişimi, kimliğimi bugüne kadar bana anlatmalıydın..."

"Emir gereği anlatamazdım. Anlatırsam, ikimizin de hayatı tehlikeye girerdi. Üzülmeni istemiyordum, nasıl anlatacağımı da bilemiyordum. Şimdi sana nasıl anlatayım bilmiyorum ki," diye kekeleydi Paşa. Uzandığı yatakta, Hasan Hüsnü'nün gözlerine bakarak;

"Geçmişin Tuna boylarında, Drina köprüsü yakınlarındaki bir köye kadar uzanıyor. Geçmişin oradan getirilen devşirme

çocuklardan birine dayanıyor. Baban işsiz, her gece içen bir ayyaştı. Annen kimsesiz, pavyonda çalışan güzel bir Sırp kadınıydı. Sen daha üç günlük iken kavga etmişler. Annen mezara, baban kayıplara karışmış, bugüne kadar hiçbir yerde izine rastlamadık. O zaman olay, Selanik’te tüm gazetelere manşet olmuştu.”

“Paşa baba, ben yetimhanelerde çok acı çektim. Bunu bugüne kadar hep içimde sakladım, hiç kimseye anlatamadım. Şey yanı o karanlık odalardaki çılgınlıklarım, hep kafamda acı bir mühür olarak kaldı, sana nasıl anlatayım, yani, şey.”

“Biliyorum Hasan Hüsnü, anlatman gerekmiyor. Her şeyi biliyorum. Her şeyi, yaşadığın her şeyi, ben de hem yaşadım hem de emir gereği başkalarına yaşattım. Alıştıktan sonra artık vazgeçilmez bir alışkanlık haline geldi, yapmaya devam ettim. Eytamhane ve Darüşşafakatü’l- İslâmiyye’de sen ve senin gibi tüm çocukların, karanlık odalarda uğradığı tecavüzlerin tümü emir ve geleceğe dönük planın bir gereği, planlı eğitimin bir parçası olarak yapıldı. Bize de çok gizli bunun eğitimi verdiler. Eski Atina’da, bu hem yasal hem de kabul gören bir işmiş!

Bu, eski Yunanlardan kalma bir devlet geleneğidir. Arap İslam Devletinde de aynı gelenek sürmüş, Osmanlı derinleştirerek devam ettirmiş. Amaç genç erkeklerin iradesini kırmak, teslim alıp terbiye etmek, iktidarın hizmetine sokmak ve devlet için en iyi şekilde kullanmaktır. İşte sana yaptıklarını, sen de öğrenip başkalarına yaptın. Oğlum Hasan Hüsnü, her şey, ama her şey emir gereği yapılıyordu.”

“Rüştü Paşam, şimdi ölüm döşeğinde giderayak, bütün bunları niye bana anlatıyorsun? Söyle neden anlatıyorsun? ‘Bu anlattıklarım doğru değil,’ de bana,” diye bağırdı Hasan Hüsnü.

“Oğlum, sana anlatmamam gerekirdi, ama günlerce düşünüp taşındım. Bu kadar büyük günahlarla, bu kadar büyük bir yük, öbür dünyaya gidemeyeceğimi, içimdekileri birilerine anlatmam gerektiği sonucuna ulaştım. Düşündüm ve sana anlatmaya karar verdim,” dedi zor duyulur mırıltılı bir sesle.

“Neden daha önce bana anlatmadın Paşa baba?”

“Anlatamazdım oğlum, asla anlatmazdım. Ya kendimle birlikte mezara götürecektim ya da işte böyle son anda, son dakikada, mezarın kıyısında son nefesimde anlatacaktım. Başka türlü anlatamazdım. Bunlar çok önemli devlet sırlarıdır, devlet sırlarını ele vermek ölümü gerektirir,” dedi son mırıltılı bir sesle.

Birdenbire başı yastığın üzerinde sağa kaydı, hırıltılar çıkardı, hala mırıldanarak bir şeyler anlatmak istiyordu.

Paşa ölünce, beklemeden, ilgilenmeden, sessizce evden çıkıp daha önce şoförünün, evin garajına bıraktığı arabasına bindi. Şoför direksiyona geçti. Araba Çankaya’ya doğru hareket etti. Baloya katılacaktı. Bütün generaller oradaydı. Yaşı yetmişe yaklaşıyordu. Araba Çankaya’ya yol alıyordu.

Büyüdüğü Darülaceze ile okuduğu Darüşşafakatü’l-İslâmiyye’deki geçmişini yeniden yaşıyordu. Karanlık odalarda, çocuk çığlıkları ve tecavüzler gözlerinin önünde canlandı, üzerine karanlık bir ağırlık ve hiçlik duygusu çöktü. “Belki de bana tecavüz edenlerden biri, Rüştü Paşa’ydı! Öyle ya o tüm Darülaceze ve Darüşşafakatü’l-İslâmiyye’lerden sorumlu değil miydi? Son nefesinde; ‘Ben de emir gereği tüm suçları işledim,’ diye itiraf etmedi mi,” diye düşündü.

Ruhunu karanlık, kap karanlık bir öfke kapladı! Tecavüze uğradığı o geceyi hayal etti! Yeniden yaşar gibi oldu. Kafasında

şimşekler çıktı! O anı anımsadı. Karanlıktaki silueti, Rüştü Paşa'ya benzetti.

O geceden sonra, yeni bir şey fark etmiş gibi kendi kendisiyle hesaplaşmaya, didişmeye ve değişmeye başlamıştı. Kızıl, çilli yüzünde, erkenci öfkenin ve kirli işlerin çizgileri görülmüştü. İlk kurbanı, kendisi gibi yetimhanede kalan, kendisinden beş yaş küçük bir Makedonyalı çocuktü. Artık, o günden sonra kendinden küçük çocuklara musallat olmuş, kendisine yapılanları, intikam alırcasına başkalarına yapmaya başlamıştı. Hiçbir çocuk kurban, onun tecavüzüne uğramadan elinden kurtulmuyordu. Paşanın son nefesinde anlattıkları, onu derinden sarsmış, her şeyin eğitim amaçlı, emir gereği ve planlı olduğuna ikna olmuştu.

Derken bir gün aynı şeyi bir çocuğa yapmak isterken çocuk korkudan titreyip çığlığı basınca, Darüşşafakatü'l- İslâmiyye Müdürü onu suçüstü yakalamıştı. Müdür, ona bir tokat, çocuğa üç tokat atmıştı. “Bu müdür neden böyle davrandı, benden çok o çocuğu dövdü,” diye kendi kendine düşünmüştü. O gece yatağında uzanmış, müdürün tutumunu düşünmüş, kendi kendine boş ve anlamsız anlamsız gülmüştü. Müdürün bu yaklaşımı, onu daha da azgınlaştırıp saldırganlaştırmıştı.

Anne, baba, kardeş sevgisinden yoksun, hiçbir amacı olmayan, başıboş bir çocuk olarak büyümüştü. Maddi ve manevi olarak bağlanacağı, tutunacağı hiçbir şeyi olmadığı gibi onu bağlayan, hiçbir şey de yoktu.

Ne ailesi ne vatani ne de herhangi bir inancı vardı. Hiçbir vicdani algısı, gelecek beklentisi yoktu. Öldürmediği, kan dökmediği, işkence yapmadığı zaman kendisini boşlukta hissediyor, delirmiş gibi saldırganlaşıyordu.

İnancı ve ahlaki değer ölçüleri olmadığı için hiç kimseye, hiçbir şeye karşı saygı duymuyordu. Bazen bilmediği nedenlerle

canı sıkılıyor, derin, dipsiz bir kuyuda boğulacakmış hissine kapılıyordu. Böyle anlarda vurup kırıp parçalamak ve dağıtmak istiyordu her şeyi.

Daha Darüşşafakatü'l- İslâmiyye'de okurken geceleri yatağına girince yaşadıklarını düşünüyor, gelecek için derin düşlere dalıyor, hırsızları, sapıkları, katilleri, serserileri, madde bağımlılarını, kendi denetimi altına alıyor, taparcasına kendisine hayran kılıyor, onları durmadan harekete geçiriyordu. Hiç kimsenin baş edemediği bir haydutlar çetesi kuruyor, kimsenin aklına gelmeyen kötülükler için planlar yapıyor, yol kesiyor, adam öldürüyor, kurbanları için akla gelmeyen yeni işkenceler icat ediyordu. Dağda, kentte, köyde herkes onun önünde eğilip bükülüyordu.

Sonra gece yarısına doğru kaosla uyanıyor, kurduğu bu düşler giderek silikleşiyor, sis bulutu içinde gölge olup kayboluyor, o da sabaha doğru uykuya dalıyordu. Bazen uykuya dalarken; “Bu halimle insanların içine karışıp kimsenin evine gidemem ki,” diye düşünüyordu. Sonra; “yaşadıklarımı kimse bilmiyor ki kimse beni tanımıyor,” diyerek kendi kendini teselli ediyordu. “Çete kurarsam, herkese boyun eğdirir, karşımda diz çöktürür, herkesten intikam alırım,” diye düşünüyordu.

Rüştü Paşa, “evlat edinme,” adı altında, onunla ilgilenmeye başladığı zaman, böyle bir durumdaydı.

Hasan Hüsnü yalnızdı! Yalnız kalmaktan hep korkuyordu. Her yalnız kaldığında geçmişe dalıp gidiyor, Darülaceze ve Darüşşafakatü'l- İslâmiyye'deki günleri gelip kafasına takılıyor, onu ürkütüyor, “Ben kimim” sorusu bir çengel gibi gelip beynine takılıyordu. Yalnız, korumasız bir çocuk gibi tir tir titriyor, kendi geçmişiyle yüzleşmekten korkuyordu. Geçmişle yüzleşme

korkusu sabit, değişmez bir düşünceye dönüşmüş, ıslak bir kalasa çakılan paslı onluk bir çivi gibi hep kafasında duruyordu.

Boş olduğu zaman Ankara ve İstanbul'un üçüncü sınıf meyhanelerinde içiyordu. Her şeyi unutmak için içiyordu. İnsana acıma duygusu yitip gitmişti. Üçüncü sınıf kadınlarla düşüp kalkıyordu. Paşa onu okutmuş ve çiçek bozuğu kızını onunla evlendirmiş, çok geçmeden boşanmışlardı.

Araba, Çankaya'da askeri gazinonun önünde durdu. İçeri girip baloya katıldı. Erkekli kadınlı dans ediyorlardı. O gece sabaha kadar içti! "Ben kimim," diye bazen kâbuslar görüyordu. Rüştü Paşa'nın kızıyla boşandıktan sonra iki evlilik yapmış, ikisi de kısa sürede boşanmayla sonuçlanmıştı. Tüm yaşamı kirli işlerdi, bir an bile onsuz olamıyor, emekliliği geldiği halde ayrılmak istemiyordu.

Hasan Hüsnü, kaygılıydı. İktidar değişmiş, ama hala MAH'ın başındaydı. Sağır Paşa ile görüştüktan sonra rahatlamış, gerekli talimatları almıştı.

Birkaç gün sonra Ankara'dan, Urfa'ya doğru yola çıktı.

Kafasında Siyabend vardı.

"Bu adam, bu bücür adam, tam kırk yıldır beni uğraştırıyor. Üstelik bir de Kürt partisi kurmuş, bu defa gidersem mutlaka işini bitireceğim. Mutlaka öldüreceğim... Mutlaka... Olmazsa Suriye istihbaratı aracılığıyla yaparım," diyordu kendi kendine.

Araba, gece karanlığında, Urfa'ya doğru yol alıyordu. Hasan Hüsnü, hayaller kuruyor düşünüyordu. Kendi kendine seslice söylendi;

"Siyabend ölmeli! Ölmeli, mutlaka benden önce ölmeli!"

II

Mezarlık insanlarla dolmuş, her mezarın başında hüznü, acı dolu bir ses yükseliyordu. Her biri kendi ölüsüne etekler dolusu dualar okuyup gözyaşı döküyordu. Başına siyah bir örtü, mezarın başında bekliyordu. “Ben bu acı, hüznü dolu kalabalıkta, daha fazla dayanamam,” diye düşündü. Bir Fatiha okudu. Şam’ın taşra mahallesindeki sokaklar arasında geçmişi düşünce düşünce, hızla eve döndü. Bütün bedeni baştanbaşa hüznü ve acı kesilmişti. Kitaplığın bulunduğu odaya geçti. Önce, Ümmi Gülsüm’ün plağını çaldı. Kırk yıllık bir mahkûm gibi volta atmaya baladı. Sonra Asmahan’ı dinledi. Birdenbire gidip kitaplığın önündeki sandalyede oturdu. Kitapların tozunu temizledi. Kitapları temizleyip Arapça şarkıyı dinlerken hüznleniyor, geçmişi anımsıyordu. Çalınan şarkının tılsımında Celadet’i arıyor, derin düşlere dalıp acı duyuyordu. Acı duydukça geçmişi tüm detaylarıyla düşünüyordu. Sonra dengbêj Ehmede Fermane Kiki’nin kavalını dinlemeye başladı. Kavalın hüznü sesiyle, hiç görmediği Cizir’a Botan ile Birca Belek’ı hayal ediyordu.

Yaşı elliye geçmesine rağmen, hala gençliğin güzel, alımlı çizgilerini taşıyordu. “Bira Qadere’ye meydan okur gibi dimdik duruyor, gözyaşlarını saklıyordu.

Kayseri de sürgünde, sürgün bir bey babanın kızı olarak doğmuştu. Kürtlüğünü tanımadan, sürgünü tanımişti. Kürtlüğünü sürgün yıllarında stran, kilam ve masallarda, yaşlılardan öğrenmişti. İki yaşında iken ailesi İstanbul’a göç etmiş, on yaşlarındayken Şam’a yerleşmişti. Arapça, İngilizce eğitim görmüş, Fransızca’yı öğrenmişti. Avrupa’da okumuş, tekrar Şam’a gelmiş, öğretmen okulundan mezun olmuş, Ürdün ve Şam’da öğretmenlik yapmıştı. Evlenmiş, kısa bir süre sonra boşanmış, Kürt kadın mücadelesine katılmış, 1934 tarihinde Suriye’de

Kadınlar Birliği'ne üye olmuş, bu sıralarda Celadet ile ikinci evliliğini yapmıştı.

Celadet ile birlikte Hawar dergisinin çalışmalarına katılmış, dergide Latin alfabesi ile yazılar yazan ilk Kürt kadını olmuştu. Hawar dergisi kapatılınca, Ronahi dergisini çıkarmışlardı. Mürekkebi hüznölü, yüreği hep uslanmaz, söz dinlemez acılarla doluydu. Hüzünölü, sürekli yüzünde taşıyordu. Kadın çalışmalarına ve derneklerine aktif katılıyordu. 1944 yılında, Suriyeli kadınlar adına, Kahire de düzenlenen Dünya Kadınlar Kongresi'ne katılmıştı.

Celadet'in ölümünden sonra çalışmalarını daha da yoğunlaştırmıştı. 1957 yılında Irak Kürtleri ile ilişkilenmiş, Atina'da sömürgeciliğe karşı yapılan konferansta Kürtler adına konuşmuş, Baas partisinin kurucularından Mişel Eflaq ile şiddetli bir tartışmaya girmişti. Bütün bunları düşünüp Arapça müzik dinlerken kapı çalındı. Rüyadan uyanmış gibi, "acaba kimdir," diyerek merakla gidip kapıyı açtı.

"Hoş geldin, Ap Siyabend, iyi ki geldin, bu gün her şeyimi yitirmiş gibi çok yalnızdım," dedi.

"Bugün, Celadet'in ölüm yıl dönümüydü. Kızımı yalnız bırakmayayım diye düşündüm," dedi Siyabend.

"Çok iyi ettin, ben de biraz önce mezarlıktan döndüm, kitaplarla uğraşıyordum, bir kahve içer, dertleşiriz!"

Siyabend, kitaplığın yanında otururken kahve yapıp getirdi. Kahvesini yudumlarken;

"Sen tanıyordun, yılların emektarı, hizmetçi kadın çok iyi bir insandı, ama mali durumum artık el vermiyor, kendisinden özür dileyerek işine son verdim."

"Kızım gücün yetmiyorsa başka ne yapabilirdin ki? Eskisi gibi gelen gidenin de fazla yok!"

“Kadına çok üzüldüm, yıllarca bize hizmet etmişti, biraz birikmiş param vardı, bir kısmını ona verdim.”

“Doğru olanı yapmışsın.”

“Ap Siyabend geçenlerde; “Jin û Bextiyariya Malê” adlı yazımda Kürt kadınlarına seslenirken ‘güzellik ve bahtiyarlık; para ve köşkler değildir. Evet, güzellik şudur; güzel söz, alışveriş, kendi milleti ve vatanına harcadığı emek, iş ve çalışmadır. Parayla olan yaşamın güzelliği biter. Ancak yurtseverlik ve bilgi ile olan yaşamın güzelliği bitmez,’ diye yazmıştım,” dedi Rewşen.

“İnsanın ülkesi yoksa hiçbir şeyi yoktur. Dünyanın malı senin olsa da dünyanın en fakir, en yoksul insanısın, birlik olmamız gerekiyor,” dedi Siyabend.

“İyi ki birliği hatırlattın. Bir yazımda da; ‘bana Kürtlerin birliğini ver, sana hür bir Kürdistan vereyim,’ diye yazmıştım,” dedi Rewşen. Ardından; “Ap Siyabend, Celadet’in tüm kitaplarını topladım. Basılmayanları da bastırdım. Bak bu en önemli eseri; ‘Elîfba Kurdî! (Kürtçe Alfabe) Latin harfleriyle ilk Kürtçe Alfabeyi Celadet çıkardı. O bununla büyük bir iş başardı! Bu da; Rûpelên Elfabê!’ Kürt dili açısından çok önemli eserlerdir,” dedi Rewşen. “Keşke sürgünde değil kendi toprağında son nefesini verseydi. Son ana kadar bütün istemi oydu,” diye ekledi.

“Bu da; ‘Rêzimana Elîfbaya Kurdî,’dir,” diyerek kitabı eline alıp baktı. “Son nefesini Cizre’de vermeyi hep hayal ediyordu,” diye ekledi Siyabend.

“Şimdi onun yokluğunda, onu, daha çok özleyorum. 14 Temmuz gecesini, son nefesini vermişti. Mezarına gittim, fazla dayanamadım, bir Fatiha okuyup geri geldim. Onun orada toprağın altında olduğunu düşündükçe hep geçmişi, sürgünü düşünüyor acı çekiyorum.” Ardından bir kitabı kaldırıp; “Bak bu

da Roger Lescot ile birlikte hazırladığı; ‘Rêzimana Kurdî,’ kitabıdır. Burada Kürt dilinin gramerini tüm detaylarıyla ele almış,” dedi Rewşen.

“Kürt diline, en büyük katkıdır. Hele şu Ferhenga Kurdî (Kürtçe Sözlük) daha da önemlidir,” dedi Siyabend.

“Bunlar da diğer kitapları; ‘Günlük Notlar, De La Question Kurde / Kürt Sorunu Üzerine.’ Bu kitabın Fransızca ve Türkçe baskısı var,” dedi Rewşen.

“Bu da; ‘Were Dotmam,’ kitabı,” dedi Siyabend.

“Onlar, Hawar Dergisi’nde yayınlanan şiirlerdir. Bir kısmını bana hitaben yazmış,” dedi Rewşen gülümseyerek.

“Bu da; ‘Edirne Sükûtunun İç Yüzü.’ Kamuran Bedirxan Bey ile ortak hazırlamışlardı,” dedi Siyabend.

“Bunu zaten biliyorsun; ‘Sarı Paşa’ya Mektup,’ daha kitap haline gelmeden sana okutmuştu,” dedi Rewşen.

“Bu da; ‘Dîbaca nimêjên îzêdiyan û Hêvînd,’ kitaplarıdır,” diyerek tüm kitaplarını yan yana kitaplığa dizdi.

“Daha Sarı Paşa’ya göndermeden önce okutmuş, düşüncemi almıştı. Mektupta Kürtlerin inkârı, yapılan zulmü, yanlış politika ve uygulamaları dile getiriyor,” dedi Siyabend.

“Mektubunu, son söz olarak; ‘her şeye rağmen siz Müslüman kanı dökerek Müslüman kurşunuyla ölen bıçare Anadolu yavrularına acımiyorsanız, biliniz ki Kürdün de damarında ölecek öldürerek dökeceği kan, her zaman için ve mebzulen (çokça) mevcuttur. Baki ihtıramatımı (sonsuz hürmetlerimi) lütfen kabul buyurun, Gazi Sarı Paşa Hazretleri.’ diyerek bitiriyor.” dedi Rewşen kitabı açıp okuyarak.

“O mektup, dönemin koşulları dikkatte alındığında Nutuk kitabındaki düşüncelere, alternatif bir Nutuktur,” dedi Siyabend.

“Bu da Bîra Qederê’nin yarım kalmış, el yazması notlarıdır. Ap Siyabend, o kuyu, o lanetli kuyu kaderimizi belirledi,” dedi hüzünlü bir sesle.

Sonra el yazması notları eline alıp;

“O kuyu, ‘Kader Kuyusu’ dediği o lanetli kuyu, kaderimizi belirledi! Şam’a bağlı, Hacan köyüne yerleşmiştik. Açlık ve yoksullukla karşı karşıyaydık. Bu açlığın, yoksulluğun, yani; ‘Kader Kuyusunun’ nedeni gerilere, çok gerilere dayanıyordu. O büyük ayaklanmadan sonra, Osmanlı bütün mal varlıklarımıza el koymuş, bizi dört bir yana sürgün etmiş, buna karşı aile fertlerini maaşa bağlamıştı. Geçen zaman içinde devletler değişmiş, yeni kurulan Arap devleti, uluslararası sözleşmeleri çiğnemiş, bize verdiği cüzi maaşı da kesmiş, çok zor durumda kalmıştık. Bunun için, tarımla uğraşmaya karar vermiş, Hacan köyüne yerleşmiştik.

‘Toprağı sularsak daha iyi verim alırız,’ dedi bana.

‘Daha iyi olur,’ diye yanıtladım onu.

Bir gün, kuyu ustası bir Kürt getirip kuyu kazımaya başlarken;

‘Rewşen bu kuyu var ya bu kuyu, bizim kaderimizi belirleyecek. Bol su çıkarsa hayat ve şans bizden yana gülecek, çıkmazsa bizi kara kapkara günlere itecek,’ dedi.

Parayla tuttuğu kuyu ustası, durmadan kuyu kazıyor, kazıdıkça derinlere iniyordu. Her gün bana;

‘Bu kuyu var ya bu kuyu kaderimizi değiştirecek,’ diyordu.

Adam kazıyor, kuyu derinlere iniyordu. Hiç unutmam, bir gün, kuyunun dibindeki adam; ‘Suuu,’ diye bağırdı.

Sesi, kuyuda yankılanarak yukarıya ulaştı. O da sevincinden bağırdı;

‘Bîra Qederê!’

‘Bîra Qederê!’

‘Bîra Qederê!’

O günden sonra kuyunun adı; Bîra Qederê (Kader Kuyusu,) oldu. Toprağı sürüyor, alt üst ediyor, Kader kuyusundan tarlalara su veriyordu. Bir sabah tarladan eve geldi, bana;

‘Yazmalıyım, bunu yazmalıyım,’ dedi.

‘Neyi yazmalısın?’

‘Bîra Qederê!’

‘Bîra Qederê mi? Nasıl yazacaksın?’

‘Kaderimize yön veren bu kuyunun romanını yazacağım. Mir dedenin torunu, bey babanın ikinci eşi Semiha’dan olma kendimi, yazacağım. Romanı adı; Bîra Qederê olacak, dedi. O günden sonra yazmaya başladı. Her gün sabah erkenden kalkıyor, kuyunun başına gidiyor, tarlaları suluyordu. İşi bitince de gelip romanı yazıyordu.

Siyabend amca, o kuyu, o lanetli kuyu, sonunda kaderimizi belirledi. Bîra Qederê romanı bitmeden o bitti, gözlerini hayata yumdu. Ben yapa yalnız, bir başıma kaldım. Roman yarıda kaldı, benim yaşamım, aşkı, sevgim yarıda kaldı. İşte, en çok buna üzülüyorum. ‘Bîra Qederê romanı, kuyunun değil, benim kaderimin romanıdır! Erken, çok erken öldü,’ dedi üzülerek.

“Kızım, her ölüm erkencidir, ama doğanın bir kanunudur! Kuş, kelebek, karınca, balık, yılan, ceylan, tavşan, fil, aslan, doğuyor ve ölüyor. Sultan, kul, bey maraba, patron, işçi, ağa, köylü herkes doğuyor ve ölüyor. Cesur, korkak, iyi kötü, yaşlı, genç, fakir, zengin, cimri, cömert, cahil, bilge, sevdalı, sevdasız herkes doğuyor ve ölüyor. Baba, ana, kardeş, bacı, sevgili, dost, yâren, yabancı, tanıdık, yoldaş ayrımsız herkes doğuyor ve ölüyor. Hepimiz, herkes, her şey ayrımsız biz, siz, onlar günü geldiğinde ölecek! Kızım inan ölüm adaletlidir, hiç ayırım yapmıyor. Önemli olan bir ömrü kavga ve sevdıyla dolu dolu yaşamaktır. O, işte bunu başardı,” dedi Siyabend.

“Keşke Hacan denilen, o köye hiç yerleşmeseydik. Kitabı bitiremedi, en çok buna üzüldüyorum. Keşke gücüm olsaydı ben devam edip bitirseydim,” dedi Rewşen.

“Kızım, roman yazmak ayrı bir yetenek ister, Celadet’in çok yönlü yetenekleri vardı. Dil bilimci, yazar, edebiyatçı, gazeteci, siyasetçi ve savaşçıydı,” dedi Siyabend.

“Bitirmesini ne kadar sabırsızlıkla bekliyordum,” diye tekrarladı. Gözlerinde iki iri damla yaş, yarım kalmış kitabın üstüne döküldü.

“Bu; ‘Bîra Qederê,’ nerede böyle aklına düşmüş acaba,” dedi Siyabend.

“Siyabend amca, Kader Kuyusu; sanki bir kader tanrıçası olmuş, bize yön veriyordu. O daha para biriktirip koşullar oluştursa Cizira Botan’a gitmeyi hayal ediyordu.”

“Kızım, hepimizin hayalleri yarım kaldı.”

“Mir dedenin sürgününden beri, geçmiş hep bizi kovalıyor, gelecek ise durmadan önümüzde koşuyor, biz iki arada bir derede kaldık.”

“Bu koşuşturma, bu kovalama, bu kaçış, bir tür kaderimiz oldu.”

“Homeros’un; ‘İlyada’ ile ‘Odysseia’ destanını okumuştum. Homeros orada ‘üç kader tanrıçasından söz ediyor. Hesiodos Theogonia’sında, bu tanrıçalardan, ‘Klotho yaşam ipini dokur, Lakheesis yaşam ipinin boyunu belirler, Atropos ise yaşam ipinin kesilmesinde görev alır,’ diyor. Bütün Yunan mitoslarında hiç kimse bu üç tanrıçaya karşı başarılı olamamış... Annesi, bir ırmak tanrıçası olan güçlü Akhilleus bile kaderden kurtulamamış,” dedi Rewşen.

“Evet, Akhilleus, Paris’in attığı bir ok ile topuğundan vurulup ölmüş,” dedi Siyabend.

“İşte, bu lanetli kuyu da sanki bizim yaşam ipimizi ördü, boynumuzu ölçtü, zamanı gelince ipi keserek kaderimizin akıbetini belirledi,” dedi Rewşen.

“Kızım kapı çalınıyor,” dedi Siyabend.

“Komşulardır herhalde,” deyip kapıya yöneldi.

Derken Kerem ile Fahriye içeri girdi.

“Buyurun, bu ne böyle güzel sürpriz,” dedi Rewşen.

“Siyabend amca da buradaymış,” dedi Fahriye bir sevinç çığılığı atarak. Sarılıp öpüştüler, merhabalaştılar.

“Kızım Fahriye, okulu bitirdin mi,” dedi Siyabend.

“Amca bu yıl son, inşallah bitecek.”

“Hangi dilleri öğrendin?”

“Arapça, Fransızca, tabi bir de Kürtçe,” dedi Fahriye.

“Maşallah bu yaşta üç dil! Üç dil, üç insan demek,” dedi Siyabend.

Kerem, Siyabend’in elinden yarı kalmış kitabı alıp biraz inceledi sonra; “Celadet entelektüel düzeyi çok yüksek bir Kürt aydınıydı. Kürtçe, Osmanlıca, Arapça, Farsça, Ermenice, Almanca, Fransızca ve İngilizce bilen bir dil bilimcisiydi. Bîra Qaderê romanını bitirseydi, Kürt romanına ciddi bir başlangıç olacaktı,” dedi Kerem.

“Çok yaratıcıydı. Beni ile Şeyhmus’u de (Cegerxwin) yazmaya o teşvik etti,” dedi Siyabend.

“Şam’da Kürtçe yayınladığı ‘Hawar ile Ronahi’ dergileri de asri Kürt kültürü ve edebiyatı tarihinde önemli bir yere sahiptirler. Amcası Mîqdad Mîdhed’in Mısır’da 1898’de çıkardığı ilk Kürt gazetesi, ‘Kürdistan’ın bir devamıdır,” dedi Kerem.

“Bir dönem, Paris’teki Sorborne Üniversitesi’nde Kürdoloji eğitimini veren, Kamuran Bedirxan Beyin de Lübnan’da Kürtçe

çıkardığı Roja Nû ile Stêr adlı ilavesi, Kürt gazeteciliği açısından çok önemlidir,” dedi Siyabend.

“Siz gelmeden, Ap Siyabend’e anlatıyordum. Bîra Qederê onun için her şeydi. Bir keresinde; ‘Rewşen toprak, ana gibidir. İnsanın anası insanın gönlünde her zaman değerlidir. Biz, bir kere o kutsal topraktan koptuk. Fırtına, bizi buralara kadar sürükledi. İşte bu yüzden, bu kuyu kaderimizi belirleyecek,’ demişti bana,” dedi Rewşen.

“Toprağa ucuz yaklaşmak, anaya ucuz yaklaşmaktır,” dedi Kerem.

“Toprak, sadece toprak değildir, yaşamın kendisidir, bizden öncekilerin anıları, düşleri, yaşamları orada yatıyor,” dedi Rewşen.

“İnsanın, toprak ile olan sevdası, toprak için olan kavgasıdır. Toprağından kopan Kürt ölü Kürt’tür,” dedi Siyabend.

“Hepiniz, edebiyat ve dil çalışmalarıyla Kürt mücadelesine bir katkı sunabilirsiniz,” dedi Fahriye.

“Celadet, en yoksul olduğumuz dönemde bile hep bir Mir gibi davranıyordu,” dedi Rewşen.

“Kürtler, göçebe bir halk haline getirilmiş! Hürriyet olmadan mirlik de olmaz,” dedi Siyabend.

“Düşman, Kürt’ün yüreğini çoraklaştırıyor, köreltiyor, beynini masallarla dolduruyor. Bundan daha tehlikeli bir istila ve işgal yoktur. Biz buna karşı hiçbir şey yapamıyoruz. Celadet, bunu çok iyi başardı,” dedi Kerem.

“Belki bir Kürdistan yaratmayı başaramadınız, ama yaptığınız mücadele, dil ve edebiyat çalışmaları da insanlarımıza yol gösterecektir,” dedi, Fahriye.

“Dil, edebiyat çalışmaları iyidir, ama hür bir ülke olmadan, bu çalışmalar tek başına yetmez,” dedi Siyabend.

“Biliyorum mirlik artık tarihe karıştı, hürriyet olmadan hiçbir şey olmaz,” dedi, hüzünlünen Rewşen.

“Batılılar, sanki önceden kaderimizi belirlemiş, yolumuzu çizmişler. Daha 1916’da savaş bitmeden, “Sykes Picot,” gizli anlaşmasıyla, İngiliz ve Fransızlar, Kürdistan’ı kendi aralarında paylaşmışlar. Tarihte de benzer örnekler var. Troya savaşında Aşil ile Hektor’un kaderini, Tanrılar tıpkı Sir Mark Sykes ile François Georges Picot gibi önceden belirlemişler. Sonuçta ikisi de savaş meydanında, ölmüş,” dedi Kerem.

“Olan Helena’ya olmuş,” dedi Fahriye, Rewşen’e bakarak.

“Helena, sonuna kadar ilkeli davranmış, Paris’in yanında yer almış, sevgisinde ısrar etmiş,” dedi Rewşen sözü kendi üzerine alarak.

“Kürt ayaklanmalarında kadın ayağı hep eksik kalmıştır,” dedi Siyabend.

“Hatta çoğu zaman hiç olmamıştır,” dedi Rewşen.

“Bu ayak, bugün de eksik değil mi,” dedi Fahriye.

“Kürt kadınları, bütün ayaklanmalarda yer almış, rol oynamış, ama sorumluluğa gelince, hep dışta bırakılmışlar,” dedi Rewşen.

“Çağımızda hürriyeti aramak, aslanın ağzından ekmeği almak kadar zordur, dünya deccallarla doludur, hangisiyle uğraşacaksınız ki,” dedi Kerem.

“Güzel olmayan her şey deccal ile bağlantılıdır. Bahar kışı dışlayabilir mi? Hayır, ancak birbirini tamamlayabilirler. Unutmayalım ki, burnu b...tan çıkmayan kara karga sadece gündüz uçabilir, baykuş gecede yol alır, oysa kuğu hem gece hem gündüz uçar,” dedi Rewşen.

“Kürtler, meydandaki sahipsiz davul gibidir. Halaya kalkan her güç, tokmağı alıp önce Kürtlerin kafasına vuruyor,” dedi Siyabend.

“Geçenlerde bir gazetede okudum. Ruslar, Kars sınırına yakın bir yerde, büyük bir kuş çiftliği kurmuşlar. Nasıl olmuşsa bir güvercin çiftlikten uçup bu tarafa geçmiş. Sınır devriyeleri güvercini yakalayıp komutana götürmüşler. O da üst yetkiliye, derken generale kadar gitmiş. Güvercinin kanatlarında; ‘SSCB’ damgası varmış. ‘Komünistler bu güvercini komünizm propagandası için göndermişler,’ diyerek güvercini cezalandırmak için ceza evine koymuşlar,” dedi Rewşen gülerek.

“Herkes, Kürtler üzerinde politika yapıyor, ama Kürtler yokmuş gibi davranıyorlar. Bay Liyutman bile, bizi Türklere karşı nasıl kullanıp taviz koparıyordu. Yüzyılımız, bir silindir gibi Kürtlerin üzerinden geçerek tarihten silme yüzyılına dönüşmüş âdeta,” dedi Siyabend.

Derken misafirleri, bir daha gelmeyecekmiş gibi hazırlanıp ayağa kalktılar. Rewşen, onları geçirmek için avluya çıktı. Hüzünlendi, sarı bir ırmağa dönüşen anılara gömüldü. Avludaki ağaçtan, döne döne sarı bir yaprak düştü.

Yaprağa bakınca, kaval ile çalınan bir yalnızlık ve ayrılık türküsü yüreğine üşüştü...

Onlara kapıya kadar eşlik etti, öpüşüp vedalaşırken;

“Araplar, İslamiyet adına ‘Kavmi Necim’ politikasını, zehirli bir hançer gibi Kürtlerin yüreğine sapladılar. Hemedan’lı Kürt şair Baba Tahir-i Uryan, bir dizesinde aynen şöyle diyor,” dedi Rewşen.

“Kürt geceledim, Arap uyandım!”

Onlar giderken hüzünlendi, gözleri nemlendi. İki damla yaş, yanaklarında süzüldü. Bütün geçmişi ve geleceği; o, iki damla gözyaşında yitip gitti...

Bu, dostlarıyla son veda görüşmesiydi.

III

İhsan Nuri, Yaşar'ın şikâyetlerinden, parasızlıktan, acılardan, yalnızlıktan uzaklaşmak için oturduğu eski koltukta geçmişe sığınmıştı. Geçmiş ile güncel sürekli çelişki ve çatışma halindeydi. Güncel yüreğini, ruhunu daraltıyor, acı veriyordu. Andan kaçıyor, hep geçmişe sığınyordu. Geçmiş; kendini, kavgasını, düşlerini, umutlarını içinde taşıdığı, sonsuz, karmaşık, kutsal, gizli bir sığınak gibiydi.

Yine Ararat'ın yüksek zirvelerinde yol alıyor, Başkent Kurdava'ya gidiyordu. Kurdava'yı düşündükçe büyük umutlar besliyor, özgürlüğün kesin ve mutlak olarak gerçekleşeceğine inanıyordu.

Durmadan güneşin yükseldiği yöne doğru ilerliyordu. Yanında, yapacağı devrimin kurmaylarından iki kişi vardı. Bir tepeyi aşıp bir vadiye indi. Vadi yamacından tekrar zirveye doğru tırmandı. Zirveye çıkarken birdenbire karşısına tepede mevzilenmiş bir birlik çıktı. Bir kayanın arkasına geçip mevzilendi. Başka hiçbir şansı yoktu. Yanındakiler de aynı şeyi yaptılar. Mevzilendiği yerde;

“Kahraman Kurdava, Agirî Xoybûn birlikleri, saldırıya hazır olun,” diye yüksek bir sesle bağırıp emir verdi. Aynı anda karşısındaki askerlere dönüp;

“Biz hiç kimsenin ölmesini istemiyoruz, yalnızca silahlarınızı istiyoruz. Eğer sağ kalmak istiyorsanız, silahlarınızı hemen bize teslim edin,” diye bağırdı. Ani, şok bir baskına uğradığını sanan askerlerin başındaki komutan, bu emredici kesin ve kararlı ses karşısında;

“Bize yaşam güvencesi, vermeniz şartıyla,” diye karşılık verdi.

“Tamam, hayatınız garantide olacak, şimdi ellerinizi havaya kaldırarak siperlerinizden çıkın,” diye bağırdı, İhsan Nuri.

“Tamam, teslim oluyoruz,” diyerek ortaya çıktılar.

“Silahlarınızı, şu iri kayanın dibine bırakın,” dedi İhsan Nuri. “Haydi, çabuk olun, çabuk olun, silahlarınızı şu iri kayanın önüne hemen bırakın” diye tekrarladı.

Askerler, denileni yaptı. Sonra yerinden çıkıp taşın dibindeki silahların yanına gitti. Askerlere dönerek;

“Her birimiz bir birliğiz,” diyerek kahkahayla güldü.

“Bizi kandırdın ha,” dedi komutan seslice kendi kendine hayıflanarak.

“Savaş hile ve kandırmadır, daha öğrenemedin mi? Komutan sen kal! Haydi, erler hepiniz serbestsiniz, evlerinize gidebilirsiniz,” dedi.

Bir sinek, bir karasinek vızıldayıp gelip burnunun üzerine kondu. Ani bir refleksle eliyle sineği kovdu. Düş dünyasından uyandı. Yaşar ile Zehra’nın sesi diğer odadan geliyordu. Düşlerini parçaladığı için sineğe çok öfkeleni.

Dağların kartalı general düşünüyor, düşünüyor, yine düşünüyordu. Beyni çatlayana dek düşünüyordu. Çelik bir kapana kısılmış gibi kendini hissediyordu. Güçten düşmüş, kimse artık dikkate almıyordu.

Yalnız ve yapayalnızdı. Herkes onu terk etmiş, en iyi dostları, arkadaşları bile hatırlayıp sormuyordu. Tahran’ın, bir kenar mahallesinde, iki gözlü bir evde unutulup gitmişti. Yalnız ve parasızdı. İlticacı maaşı ile geçiniyordu. Açlığı ve sefaleti yaşıyordu. Bulunduğu alandan ayrılamıyor, İran istihbaratı buna izin vermiyordu. Yaşamı bir tragedyaya dönüşmüş, en zirveden uçurumun ta dibine düşmüştü.

Artık bir tek anılarla yaşıyordu. Anılara gömüldükçe anı unutuyor, hayallerle kendisini avutuyordu. Yüreği, ruhu daralıyor, büyük acılar çekiyordu.

Yaşar ile evliliğini düşündü. Büyük bir aşkla evlenmişti. Yaşar, yıllarca bütün zorluklara katlanmış, hep umutla iyi, güzel günleri beklemişti. Acıların ve zorlukların sonu bir türlü gelmemiş, çocukları da olmamıştı. Zehra, adında bir kızı evlatlık edinmiş, zor günler yaşıyordu. Bir dönemin Ararat kartalı, şimdi yalnız yapayalnız kalmış, hiç kimse çevresinde kalmamıştı. Kendisine aşkla bağlı olan Yaşar; huysuz, dırdırcı, kavgacı bir kadın olup çıkmıştı.

Şahın kendisine bağladığı 240 Toman ilticacı maaşı ile geçiniyordu. Bu paranın 140 Toman'ını kiraya veriyor, geriye kalan 100 Toman ile üç kişi geçiniyordu. Çok zor günler yaşıyor, kimseden yardım dilemiyordu. Yaşamı bir özgürlük kavgası gibi ele alıyor, yoksulluğunu, yalnızlığını ve acılarını hiç kimseye göstermiyor, sır gibi saklıyor, onur meselesi olarak görüyordu.

Rengi solmuş, kumaşı iyice yıpranmış eski bir koltukta otururken yine eski günlere dalıp gitti.

Küçük bir birlik ile Ağrı Dağı'nın eteklerindeydi. Köylere gidecekti. Bir vadiden ilerleyip bir tepeye doğru tırmanıyordu. En öndeydi. Arkadaşları tek sıra arkasından geliyordu. Tam tepenin zirvesine çıkarken muhteşem manzarayı izledi. Dağların heybetine batıkça daha çok kendine güveniyor, kendi kendine; "Hiçbir ordu, bu görkemli, asi dağlarda bizimle baş edemez," diye söylendi.

Karşıya baktı, birdenbire yerden çıkmışçasına bir Türk birliği ile karşı karşıya geldi. Onlarca asker karşısında duruyordu. Bu özel eğitilmiş, peşlerine düşen özel bir birlikti.

"Geri dönelim," dedi yanındaki bir arkadaşı.

"Bizi gördüler, geri dönmemiz daha tehlikeli olur, herkes tedbirli ama sakın ve rahat olsun," dedi İhsan Nuri.

Ardında, Türk birliğinin başındaki komutana doğru ilerleyerek; “Komutanım, biz isyancıları arıyoruz, galiba yolumuzu şaşırıdık, yanlışlıkla bu alana geçtik, bizi misafir olarak kabul edebilir misiniz,” dedi.

“Ne demek suyumuzu, tayinimizi, sigaramızı paylaşıyoruz. Aynı amaç peşindeyiz dedi,” Komutan.

Sonra oturup hep birlikte yemek yediler.

Dinlendiler...

Sigara içtiler...

Yemekten sonra komutan, iki rehber asker yanlarına verip gitmek istedikleri yere kadar onlara öncülük etmesi için emir verdi. Komutanla vedalaşıp yolla düştüler.

İhsan Nuri ve birliğiyle birlikte iki rehber jandarmanın öncülüğünde tehlikeli bölgeyi aşınca, oturup bir not yazdı.

“Misafirperverliğinizden, gösterdiğiniz ilgiden ve paylaşımdan dolayı teşekkür ediyorum,” dedi. Altına, “General İhsan Nuri Paşa” diye imza attı. Notu iki rehber jandarmaya verdi. Birliğin başındaki komutana vermesini söyledi. Oturduğu eski koltukta değil, dağların zirvesinde eski günleri yeniden yaşıyormuş gibi anılara gömölüp gitmişti.

“Baba sana kahve yapayım mı,” diyen Zehra’nın sesiyle derin uykudan uyanırcasına silkindi.

“Tamam kızım, kahve yap içelim,” dedi.

Yoksulluk ve parasızlık gururunu kırıyor, hiçbir çözüm bulamıyordu. Parasızlığa teslim olmamak için tek başına bir orduya karşı savaşıyormuş gibi direniyordu.

Bazen kirlenmiş tabak, tencere, çatal ve kaçıkları bilinçli bir şekilde günlerce mutfakta suyun başında bırakıyordu. Gören olursa evde tencerenin kaynadığı, sıcak yemeklerin pişirildiği

havasını vermek istiyordu. Yüreğini kanatan bu derin yaranın acısını hiç kimseye hissettirmek istemiyordu.

Evinde, kuru ekmek ile sudan başka hiçbir şey yoktu. Bazen günlerce sıcak yemek pişmiyordu. Sanki iki gözlü, badanası solmuş, evin içinde yoksulluk, yalnızlık ve anılarla düello ediyor, bunları bir türlü yenemiyordu. Kabullenmeyi yenilgi ve onur meselesi olarak görüyordu. “Ararat generali İhsan Nuri, hiçbir yenilgiyi kabul etmeyecek,” diyordu kendi kendine.

Yalnızlık ve yoksulluk içinde, Yaşar ile sık sık tartışıp kavga ediyordu. Yaşar, her evde ekmek kalmadığında; “İhsan, söyle bana, sen ne zamana kadar Kürtlerle uğraşıp duracaksın? Kürtler, karın doyurmuyor. Niçin Kürtler, bizim bu durumumuzu hiç merak etmiyorlar? İran'da o kadar zengin, yurtsever geçinen Kürt var! Söyle bana, bir tek kişi bile İhsan Nuri Paşa'nın kim olduğunu, nasıl yaşadığını soruyor mu? Kafanı kuma gömmüş, etrafına bakmıyorsun. Eğer, Türkiye'de kalsaydın, Kürt devrimi ile ilişkin olmasaydı, şimdi yüksek bir rütbe sahibi olurdun! Bu yoksulluğu, bu sefaleti, yalnızlığı, bu sonu gelmeyen derin acıları da yaşamazdık,” diyerek yakınıyordu.

“Yaşar, ben mal, mülk, zenginlik için Kürt Devrimi ile ilişkiye geçmedim. O zamanda zor günleri yaşayacağımı, şehitler kervanına katılacağımı, sürgün yaşayacağımı, zindana düşeceğimi, acı çekeceğimi, aç kalacağımı düşünerek girdim. Her zaman sana izah ediyorum. Bir türlü anlamak istemiyorsun. Ben, yaptıklarım için pişman değilim,” dedi İhsan Nuri.

İkisi da sustu. Her biri bir köşeye çekildi. Zehra ortalığı yumuşatmak için; “Kahvemiz var, size birer acı kahve yapayım,” dedi.

Kendi kaderine razı olmuş gibi her şeyi kabullenmişti. Dünyadaki gelişmeleri izliyor, ama tartışacak, konuşacak kimseyi

yanında bulamıyordu. Romen Diojen gibi sanki bir başına fiçıda yaşıyordu. Bütün yaşam alanı, kirada oturduğu iki gözlü evdi.

“Nerde hata yaptım,” diye düşünüyor, kendisini sorgulamak ve eleştirmek dışında hiçbir şey yapamıyordu.

İran’da gerçekleşen Ak Devrim’in ardından Musaddık yönetimi başa geçmiş, petrol kuyularını millileştirerek ABD karşıtı millî bir politika izlemişti. ABD, duruma müdahale etmiş, 1953’te Şah yeniden başa geçmiş, “Ak Devrimi” yenilgiye uğratmış, SAVAK’ı yeniden oluşturup devreye koymuştu.

İhsan Nuri, Tahran’da kirada oturduğu iki gözlü, yıkık dökük bir evde unutulup gitmişti. Acılar, anılar ve yoksulluk içinde yapayalnızdı. Kitleleri ayağa kaldıran, güven veren lider, içine kapanmış, İran istihbarat örgütü SAVAK’ın emri dışında hiçbir yere adım atamıyordu.

Dostu Doktor Şîrazî, durumu SAVAK’a anlatmış, olumlu yanıt almıştı. Günlerden beri yoksulluğa çözüm için onu ikna etmeye çalışıyordu.

“Bir dilekçe, bir tek dilekçe vermen yeterli olacak, bunun gurur ve onurla ilişkisi yoktur,” diye üsteliyordu.

“Şîrazî Bey, doğru söylüyor,” diyerek Yaşar onu baskılıyor, aylardan beri kavga sürüp gidiyordu.

“Bunu kabul edemem, bunu onuruma, kişiliğime yakıştıramam, kesinlikle olmaz, bir sonuç da vermez. Bu, bir tür dilenciliktir. Ben, bir halkı temsil ediyorum, Şahın yanında halkımı küçük düşüremem.” diyerek şiddetle buna karşı çıkıyordu İhsan Nuri.

“Bir mektup, devlete bir mektup yaz yeter. Altına bir imza atacaksın. Dilekçede; ‘Şah Rıza döneminde bana verilen 240 Toman ile geçimimi sağlayamıyorum. Ya yaşamımı iyileştirmek

için bir çözüm bulun ya da İran'ı terk etmek için bana izin verin,' diye yaz yeterlidir," dedi Şîrazî.

"Kesinlikle olmaz, bunu yapamam," diyerek İhsan Nuri kesip attı tartışmayı.

Derken bir gün Şîrazî, Şah'a hitaben bir mektup yazdı, tüm istekleri sıraladı, Yaşar'ın da bulunduğu bir ortamda, getirip İhsan Nuri'nin önüne koydu. Cebinden kalem çıkarıp eline verdi. İhsan Nuri mahzunlaştı, gözleri doldu. Bir Yaşar'a bir önünde duran dilekçeye baktı. Derin bir sessizlik eve çöktü. Kimseden çıt çıkmıyordu. Kalemi eline aldı. Elleri titredi. İsminin bulunduğu yere bir imza attı. Büyük bir suç işlemiş gibi kalemi yavaşça bıraktı. Taş gibi dona kaldı. Gözleri nemlendi.

Şîrazî, imzalanan mektubu alıp bir zarfa koydu, götürüp postaya verdi. Aradan bir ay geçti, her zamanki gibi ilticacı maaşını almaya gitti.

Şaşırdı, gözleri fal taşı gibi açıldı. Hem sevindi hem üzüldü. Kasadaki adam tam iki bin Toman sayıp verdi. Parayı alıp almamada tereddüt etti. Bir paraya, bir adama baktı.

"Al sana paranı, bey efendi" dedi, memur sert bir ses tonuyla Farsça.

Ürkerek, elini uzatıp memurun elindeki parayı titreyerek aldı. Postanenin kapısından çıkarken gözleri nemlendi, yüreğinde derin bir acı ve sızı hissetti. Kendi kendine;

"Para geldi, ama onurum gitti!" dedi.

Elleri titredi, elindeki para tomarı yere düştü. Paraları yerden almak için eğilince, gözlerinde iki damla yaş paranın üstüne damladı!

Gözleri karardı, bütün siyasal hayatını noktalamış gibi hüznüldü. Solgun, gri, sisli anı, düş ve düşünceler içinde yitip gitti...

Artık düşler, yerini anılara bırakmıştı yapayalnızdı. Yaz ortası, bedenini üşüten, buz ayaz yaşamı, geçmişin sıcak, yeşil sonsuz anılarında yaşayarak ısıtıyordu.

O günden sonra inzivaya çekildi, bir daha hiç kimseyle görüşmedi.

IV

Tek uğraşı, avuntusu kızı Fahriye olmuştu. Tüm sevgisini hayal kırıklıklarını, acılarını, gerçekleşmemiş düş ve beklentilerini onda görmeye ve gidermeye çalışıyordu. Onun yaşam merkezi haline gelmişti.

Fahriye, yirmi üç yaşına girmiş, Kerem'in ilk çocuğuydu. İkinci çocuğu erkekti, birkaç aylıkken çöl hastalıklarından ölmüştü. Üçüncü kız çocuğu bir yaşında ölmüştü.

Fahriye; dinamik, hareketli, sevecen, güleç yüzlü, alımlı güzel bir kız olmuştu. Kürt-Çerkez melez güzeliydi. Uzun boylu, endamlı, narin ve zarıftı. Yeşil parlak gözleri, ipek gibi lüle lüle sarı saçları vardı. Zeki ve çalışkandı. Fransız kolejini bitirmiş, Kürtçe, Çerkezce, Arapça, Fransızca öğrenmişti.

“Kızım, bu gün pazar, hava da güzel, birlikte köye gidelim,” dedi Kerem.

“Gidelim baba, annemi de çoktandır görmedim,” dedi Fahriye.

“O zaman gecikmeden biraz öteberi alıp hemen yola çıkalım.

Hazırlıklarını yapıp aşağıya indiler.

“Baba ben direksiyona geçeyim,” dedi Fahriye istekli bir sesle.

“Geç kızım, sen benden daha iyi sürüyorsun,” dedi Kerem. Fahriye direksiyona geçti, Kerem, sevinç ve gururla yanına oturdu.

“Bizim şu karşıdaki bakkaldan biraz eşya alalım da sonra mahalle arasından Derbesiyê yoluna çıkalım,” dedi Kerem.

“Senin, sürekli hurma aldığın bakkal mı?”

“Evet kızım, onun malları temiz ve tazedir.”

“Tamam baba, şurada ana yolu geçip karşıya geçmemiz gerekir,” diyerek önüne bakıp direksiyonu sağa kırdı Fahriye.

Ana caddeye çıkarken arabanın freni patladı. Karşıdan aniden bir araba çıktı. Fahriye panikledi. Sımsıkı direksiyona yapıştı. Gelen arabaya çarpmamak için yolun karşı tarafına hızla sürdü. Bir saniye sonra caddenin öte tarafındaki taş binaya tosladı. Büyük bir gürültüyle araba olduğu yere çivilenmiş gibi çakılıp kaldı. Kerem, yerinde sarsıldı. Alnı ön cama değdi, kanadı. Kapıyı açtı. Mendili ile alnındaki kanı temizledi. Sağa sola baktı. Bir grup insan etrafında toplandı. Fahriye’yi göremeyince telaşlandı. Kapı açılmış, birkaç adam, Fahriye ile uğraşıyordu. Fahriye burnunda birkaç damla kan gelmiş, uyuyormuş gibi direksiyonun üzerine düşmüş öylece duruyordu. Kerem telaşlandı. Eliyle Fahriye’nin başını kaldırdı. Yara bere izi yoktu. Bedeni geriye doğru oturuyormuş gibi koltuğa dayandı. Eliyle sarstı, telaşlandı bir daha iki eliyle; “Fahriye, Fahriye” diye sarstı. Fahriye yanıt vermedi. Nabzını yokladı, atmıyordu. Kerem, telaşlandı. Elleri titredi. Boğazı düğümlendi. Gözleri doldu. Birdenbire;

“Fahriyeeeeee,” diye bağırdı.

Bu, Kerem’in son bağırması, son sesi ve son haykırışıydı. Son sığınağı, son umudu ve yaşam kaynağı da yok olup gitmişti. Ne beylik ne paşalık kalmıştı.

O günden sonra, bir daha ne gören ne de sesini duyan oldu.

Düşü, özü, sözü, varlığı kayıplara karışıp gitti! Bir daha hiç kimse rastlamadı ona.

V

Sağır Paşanın rakibi olan parti, 1957 de erken seçimi kazanmış, ama giderek erimeye başlamıştı. Generaller açıktan rahatsızlıklarını dile getiriyordu. Hasan Hüsnü, Sağır Paşa'nın emriyle hala provokasyonlar hazırlıyor, hükümetin liberal politikasıyla yeni zenginler ortaya çıkıyordu.

Bir general, kanlı bir darbeye, Irak kralını devirmiş, Kerkük'ün de içinde olduğu bir otonom bölge sözü Kürtlere vermiş, yeni bir anayasa hazırlamıştı. Yeni anayasanın 3. maddesinde; "Irak halkı Arap ve Kürtlerden meydana gelmiştir, bu iki kardeş halkın hakları teminat altına alınmıştır," diye açıkça ifade ediliyordu. Sağır Paşa, bunu engellemek için harekete geçmiş, gizli görüşmelerle anayasadan çıkarılmasını istiyordu.

Hasan Hüsnü, devreye girmiş, büyük vaat ve maddi desteklerle, bir ırkçı Arap generali Musul'da ayaklandırmıştı. Kürtler, ayaklanmayı bastırırken olaylarda iki Türkmen de ölmüştü. Bunun üzerine Ankara devreye girmişti.

"Irak'ta öldürülen Türkmenler kadar, Türkiye'de Kürt öldürelim," diyen bir emekli General; "Irak Kürtlerinin Irak'ta Türkmen soydaşlarımıza yaptığı baskı, zulüm veya öldürme olaylarından dolayı, Türkiye'deki Kürtlere karşı aynıyla mukabele yapacak mısınız" diye soruyordu, başbakana.

"Kürtlerden bin tanesini, Taksim Meydanı'nda sallandırılım ki, diğerlerine ibret-i âlem olsun," diye sohbetlerde tavsiyelerde bulunuyordu, dönemin Cumhurbaşkanı. "Türkiye'nin dışarıdaki itibarı, Ermeni ve Rum meselesinden dolayı zaten kötü, buna bir de Kürtleri eklemeyelim" diyordu, Dış İşleri Bakanı.

Kürt öğrenciler, mecliste yaşanan bu olayları protesto etmek için "Türkiye Kürtleri," imzasıyla Başbakan, Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Diyarbakır Baro Başkanı ile ABD, Almanya,

İtalya, Fransa ve İngiltere gibi devletlerin büyükelçiliklerine birer telgraf çekiyordu.

Hasan Hüsnü, Sağır Paşa'nın emriyle devreye girmiş, olayları körüklüyordu. Hakikati gören bir genç, kandırılıp yıllarca kirli işlerle uğraştıktan sonra;

“Hasan Hüsnü, suyun çok kirli, artık kimseyi, hiç kimseyi kandırmıyor,” dedi.

Hasan Hüsnü, tehditkârca hakikati anlayan gencin gözlerinin içine bakarak;

“Nasıl olur, bu Diyarbakır'ın en derin kuyusunun suyudur,” dedi.

Kuyu başında, kavga ve karmaşa derinleşerek sürüyordu. Yetmiş iki millet bir araya gelmiş, alımlı kentte sahip olmak için kadim kara taş surların ve burçların dibinde birbirini boğazlıyordu. Derken basın; “102 üniversiteli Kürt, Kürtlük iddiasında bulundu.” diye manşet atıyordu. Diyarbakır ve Ankara diken üstünde gergin günler yaşıyordu.

Hasan Hüsnü, kan kokusu almış, aç bir sırtlan gibi bu karmaşanın içinde kara taş surları bırakıp Urfa ovasına inmiş, sınırda pusuya yatıp sabırsızca Siyabend'ı bekliyordu. Bekleyiş ve sessizlik, kapkara bir bulutun gölgesi gibi yüreğine çöreklenmişti.

Gece boyunca hiç yatmamış, kin, öfke ve hırstan ne yapacağını bilmiyor, durmadan sağ işaret parmağının tırnağını dişleriyle kemirip duruyordu. Keyfi kaçmış, yüzü asık, uykusuz, solgundu. Feri sönmüş, gözlerinin altında mor gölgeler belirginleşmişti. Kendinden geçmiş, bezgin yüzü çürük hazan yaprağı gibi sararmıştı. Her zaman olduğu gibi geçmişe dalıp gitmiş, yüreği kin öfke ile kabarmış; “Ömrüm boyunca, hep şu Siyabend ile uğraşıp durdum. Sanki Kürtlere karşı savaşmak için

beni doğurmuşlar, ne yapsam da bitmiyor, sonuç alamıyorum, adamlar okumamış, dünya görmemiş cahil, ama onları yine de bir arada tutan, sanki görünmez gizli bir güç var. Tam bitti, bitirdik derken, bu defa Irak'ta burnumuzun dibinde ortaya çıktılar. Bu da yetmiyormuş gibi; 'Kürt Öğrenciler,' diyerek Ankara'dan dilekçe yazıp her tarafa gönderiyorlar. Bu iş öldürmekle, korkutmakla çözülmüyor. Tam kırk yıldan beri, susturmak, kokutmak, sindirmek için durmadan kesiyorum, biçiyorum, asıyorum, öldürüyorum, ama hiçbir sonuç yok! Ankara'nın göbeğinde, bizim kurduğumuz okullarda, bizim verdiğimiz parayla ortaya çıkıp 'Türkiyeli Kürt Öğrenciler,' diye kıyameti koparıyorlar. Bu Cumhur Başkanı ile emekli General Niğdeli vekil de ne kadar salak, akılsız adamlardır. Geçmişe bakıp gerçeği göremiyorlar. Durmadan 'asalım keselim,' diyorlar. 'Sen zemini hazırla, Kürtlerden bin tanesini Taksim Meydanı'nda sallandıralım ki, diğerlerine ibret-i âlem olsun,' diye bana haber gönderiyor. Ben kırk yılda, kaç tane bin Kürt sallandırıdım! Peki, neyi çözdük? Cumhur Başkanı olmuş, ama gerçeği görmüyor, kolaysa sen gel zemini hazırla? Ankara'da koltukta oturmuş; 'Zemini hazırla bin kişi sallandıralım,' demek kolay," dedi kendi kendine öfkeyle.

"Bu Siyabend'ı öldürmek boynumun borcudur, öldüreyim de Ankara, kendisine Kürtleri sallandırma zemini yapsın," diyerek kendinden değilmiş gibi kahkahayla güldü.

"Bu Siyabend, cin mi in mi pezevenk çocuğu, kırk yıldır peşine takılmışım, hiçbir şey anlamadım gitti... Ölmeli! Mutlaka ölmeli, ben ölmeden önce ölmeli"," dedi öfkeyle sınırdan yanan ısıldaklara, devriyelere ve tel örgülere bakarken.

Uykusu gelmiyordu. İçeri girip masanın başına oturdu. Sağır Paşa'nın ona hediye ettiği altın kaplamalı kol saatini çıkarıp masanın üstüne koydu. Saat 03.00'ı gösteriyordu. Emir erine;

“Oğlum bana çay getir,” dedi.

Asker, çayı getirip; “buyurun komutanım,” diyerek önüne indirip gitti.

Kaynağı belirsiz bir korku ve sıkıntı gelip yakasına yapıştı. Durmadan kendi kendine; “öldürmekle bu adamlar bitmez, vallahi bitmez, bitseydi bu kırk yılda ben bitirirdim, bu cumhurbaşkanının kafası çalışmıyor, ‘bin kişiyi sallandıralım,’ diyor. Kafayı oynatmış... Ulan ahmak adam! Hiç hesaplayıp düşünmüyor musun? Biz kaç bin kişiyi sallandırdık peki? Sonuç ne oldu? İşte sonuç ortada, Ankara’nın göbeğinde, bizim kurduğumuz okullarda, bizim verdiğimiz kâğıt, kalemle güpegündüz ortaya çıkmış; ‘Kürt Öğrenciler,’ diyerek hiç korkmadan, geçmişten ibret almadan, sağa sola dilekçe yazıp gönderiyorlar,” dedi yenilmiş bir ruh haliyle.

“Siyabend, Şeyh Said, Elîşêr, Seyit Rıza ne ki! Bu öğrencilerin yaptığı hepsinden daha tehlikelidir. İddia ediyorum, gün gelecek, hiç kimse öğrencilerin önünü alamayacak. Kendi elimizle, kendi kuyumuzu kazıdık, okuttuk, gözlerini açtık. Biz bunların cahilleriyle baş edemezken okumuşlarıyla nasıl baş edeceğiz? Bu cumhurbaşkanının bir tavuk kadar beyni yok! ‘Bin Kürt’tü, Taksimde sallandıralım,’ diyor. Değil Taksim’de, Diyarbakır’da kaç bin kişi sallandırdık? Ya sonuç? Bir hiç,” dedi kendi kendisiyle seslice konuşarak.

Tepeden tırnağa huzursuzdu. Siyabend’ı düşündükçe daha da tedirgin oluyordu. Ruh hali, fırtına öncesi sessizliğe benziyordu. Bir yandan çayını karıştırıyor, bir yandan geçmişini düşünüyordu. Asker Parkesinin altında, kürek kemikleri, kalaycı körüğü gibi inip kalkıyordu.

Çay içerken bir yandan da parmakları, trampet çalar gibi durmadan rastgele önündeki masayı dövüyordu. Teniyle

bütünleşmiş, beyazlaşmış kaşlarının altında, sarı gözleri, her zamanki gibi donuk, mat bir cama dönüşmüştü. Gözlerinde biriken kin ve öfkenin yanında korkunç, müthiş bir bezginlik seçiliyordu. Bu kendi kendini bitiren, pişmanlık ve çaresizlik kokan bir bezginlikti. Artık adım atamayacak kadar yorulmuş, soluğu kesilmiş, boş vermiş, hiçlik, karamsarlık ve bezginlik sarmıştı yüreğini.

“Tam kırk yıldır uğraşıyoruz, durmadan öldürüyoruz, öldürüyoruz, yine öldürüyoruz, öldürmekle bitmiyorlar ki! Bu sorun böyle çözülmez, biz öldürdükçe karınca gibi çoğalıp ortaya çıkıyorlar. Tam kırk yıldır, bu bücür Siyabend ile uğraşıp duruyorum. Bıktım, yoruldum artık bu işle uğraşmaktan,” dedi kendi kendine.

“Oğlum askeer,” diye seslendi.

“Emret komutanım,” diyerek koştu geldi asker, hazır ola geçerek.

“Çayımı tazele oğlum, demli olsun,” dedi.

“Emredersin komutanım,” dedi Asker. Masanın üstündeki boş bardağı alıp hızla gitti. Çok geçmeden sıcak, demli çayı getirip önüne indirdi.

“Var mı bir emriniz komutanım?”

“Çekilebilirsin.”

Yüzünden akıp giden yılların ürkütücü bezginliği ve pişmanlığı, bakışlarıyla birlikte tel örgülerin ötesine uzaklaşıp gitmişti. Düş ve düşünceleri, yaz ortası kuruyan bir derenin arta kalan son bulanık, çamurlu sularında çırpınıp can çekişen, bir balık gibiydi. Berrak, akışkan suların rengini unutmuştu.

“Siyabend’ı, sağ ya da ölü, elime geçirirsem hemen burada cesedini, köpeklerle yedireceğim. Parça parça edip avludaki kurt köpeklerinin önüne atacağım. Yemin ediyorum ki bedenini bu

köpeklerle yedireceğim. Kemiklerini bile aç köpeklerle yedireceğim. Yedireceğim ki bedeninden geriye hiçbir şey kalmayacak... Ondan sonra hiç düşünmeden, kimseyi dinlemeden, istifa edip Ankara, Çankaya'daki evimde köşeme çekileceğim. Yeter artık, öldürmekle bitmiyor bu iş! Yeter ki şu Siyabend'ı öldüreyim. Öldürüp, leşini şu havlayan köpeklerle yedireyim. Sonra hemen istifamı basacağım,” dedi kendi kendine.

Hasan Hüsnü, iktidar içi dengeleri, ustaca gözetlemeyi öğrenmiş, para, yetki ve rütbe nasıl alınır iyi kavramıştı. Yetkili paşa ve generallerin desteğini almayı, onların gözüne girmeyi asla ihmal etmiyordu. Saatin yelkovanını izler gibi güç dengelerini izliyor, ona göre tutum takınıyordu. Yelkovan, hangi tarafa evrilirse o da hemen oraya yöneliyor, yerini alıyordu.

Gelişmelerin ve durumun karmakarışık olduğu, belirsizliğin hâkim olduğu, çatışma, entrika, hile ve oyunların döndüğü, en kritik ve tehlikeli durumlarda bile bir tilki gibi işin içinden sıyrılıp yelkovanı takip etmeyi başarıyor, hep kedi gibi dört ayak üzerine düşüyordu.

Çayını içerken geçmişe gidiyor, çocukluğunu düşünüyor, geçmişini kendisine detaylarıyla anlatan, yataktaki Rüştü Paşa'nın sefil, yaşlı, kimsesiz ölüsü gelip kafasına takılıyor, durmadan diyordu kendi kendine;

“Bu Siyabend'ı öldürsem, öldürüp leşini şu köpeklerle yedirsem, artık emekli olup köşeme çekileceğim!”

Siyabend ki; hazanın hüznüdür yüzü. Bakar uzaklara, bir acı ağittir gözü. Ayrılık, sürgün, zindan ve kavga, alınına yazılmış kader değil, bir Kürt keder çizgisidir. Yüreği hasret, hüznün ve sevgi kuyusudur. Nerede başlamış, nerde bitecek bu mülteci

serüven? Daha kaç yıl, kaç asır sürecek, Kürt'ün sürgün çilesi belli değil.

Her gün hayattan yeni şeyler öğreniyordu. Bir kitabı okur gibi insanların yüreğinde, ruhunda ve kafasındakileri okuyor, sezip hissettiklerini kendine bir boy aynası yapıyordu. Bir şeyi yapmadan önce, üzerindeki mührün kime ait olduğuna bakmadan düşünüp kendi vicdanın danışıyor, öyle karar verip hareket ediyordu. Şeyh'in ayaklanmasını değerlendirirken; “amaca hizmet etmeyen her ölüm, karışıtına hizmet eder. Oysa bizim ölü kahramanlara değil, yaşayan savaşıçılara ihtiyacımız var,” diye düşünüyordu.

“Ömrüm, bir ırmak gibi akıp geçti. Birçok şeyi yaşadım... Mavi Kürt gökleri altında, dörtнала at sürdüm. Ölümle defalarca yüz yüze geldim. Sevdim, sevildim. Babalık duygusunu yaşadım. Hapis yattım. Acılar çektim. Aç, susuz kaldım. Kim bilir, yaşam bana daha neler gösterecek? Birçok şeyi yaşadım, gördüm, ömrümün geri kalanını da halkım için harcayacağım. Ölüm, o adar da zor değil! Halkımı ayağa kaldırmak için kuzeye geçmeliyim,” dedi kendi kendine.

Narence köyü, çocukluğu, amcası, zindanlar, Sittê Sultan, Mülkiye Hanım, Bedir Ağa, akan bir ırmak gibi gözlerinin önünden geçip gidiyordu.

Oturduğu yerde, geçmişe dalıp gitti. Göksu'nun kenarında, Seyis Gurzo'nun tabancaları yere düşürdüğü an, gelip kafasına takıldı. Hasan Hüsnü, gözlerini ona dikmiş, düşmanca bakıyordu. Bedir Ağa, korkudan dili tutulmuş, titriyordu. Sonra üzeri küllenmiş, unutulmuş, aşına yüzler, sesler ve gülüşler kafasında çoğaldı, canlandı. Nemrut eteklerini düşündü. Çocukluğunda dinlediği, siyahlara bürünmüş, üç yüz Komegene efsane atlısı gelip kafasına takıldı. Narence'den Arıxa, at sürdüğü patika yol,

hafızasında canlandı. Seyis Gurzo, emir bekleyen uysal yapısıyla el pençe karşısında duruyordu. Siyabend, denize karışıp içinde kaybolan bir ırmağın suyunu arar gibi bir daha geri gelmeyecek olan, geçmişin içinde birdenbire Diyarbakır surlarının dibinde o müthiş gecede vurulup yere düşerken; “Biz Kürtler bu savaşı kazanmak zorundayız,” diyen adsız genç bir savaşçının sözünü anımsadı. Derin bir acı ve burukluk içine çöktü. Acıyla yüzünü buruşturdu. Yüreğinde kapanmayan, derin bir yaranın sızısını hissetti.

Bir de şair yanı vardı. Bazen duygusallıkları had safhaya çıkıyordu. İşte böylesi anlarda, gökyüzüne uzanan zümrüt yeşilli ağaçların yaprakları arasındaki kuşların cıvıltılarını, ay karanlık gecede yıldız ışıltılarını, ırmağın devingen akışını, topraktan fışkıran tohumun güzelliğini, kendini amaca adanmış hakikat savaşçısının serüvenini, insanın, insanla olan dostluğunu dizelere döküyor, hakikat ve yaşamın gerçeklerini yüreğindeki aşkla öğreniyordu. Yola çıkmadan önce arkadaşlarıyla vedalaşırken;

“Ama kavgaya için bunlar yetmez. Sürgün yaşamı; anlamını yitirmiş kimliksiz, mühürsüz, rüzgârda yörüngesi belirsiz, sağa sola savrulan bir yaprak gibidir. Artık bundan kurtulmak gerekiyor. Ben, kendime göre yaşadığım kadar yaşadım. İnsan yaşamda bir kere ölür, o da onurlu, kutsal hürriyet davası için olmalıdır,” dedi inanmış, içli duygulu bir sesle. Sonra; “Ölüm var bu dünyada,” diyerek oturup vasiyetini kaleme aldı.

“Mücadele arkadaşlarıma,

Ben hürriyet mücadelesinin bilincine vardıktan sonra, hayatım boyunca, nesne ve nesnelerin maddi boyutuna değil, manalarına hep değer biçtim. Maneviyat, inanç, ahlak olmadan hürriyet kavgası asla yürütülemez. Halkım için kavgaya ederken her zaman çok az uyudum, çok fazla hayal kurdum.

Bir     r süren, bu zorlu, engebeli sarp patikalardaki yürüyüşte bazıları yoruldu, durdu, kenara çekildi. Ben yürümeye devam edeceğim. Bazıları, karanlıkta gözlerini kapatıp uyudu. Ben uyumadan hep   afağı bekleyeceğim. Bazıları, hazan yaprağı gibi ait oldukları ağacın dibine döküldü,     rd  , sonra rüzgâr alıp dört bir yana savurdu. Şimdi onların isimlerini bile hatırlamıyorum. Ben, ait olduğum o muhteşem, yemyeşil, dört mevsim kuşların dallarında cıvılcıvılcıv öttüğü hürriyet ve hakikat ağacına sımsıkı tutundum, tüm fırtınalara karşı inatla direndim.

A  ktan, sevdadan asla vazgeçmedim. Hep sevgi ve sevdıyla yaşadım. Bu yüzden hiç ya  lanmayı düşünmedim. Hep büyük bir inanç ve aşkla d  v    t  m. Sevdim, sevildim! Anladım ki a  k olmadan, hürriyet arayışı asla gelişmez. Az konuştum, çok dinledim. Sade, basit giyindim! Karanlıktan kaçarken sadece yüzümü değil düşlerimi, ruhumu, yüreğimi de güneşe çevirdim.

Ben, bir gün ölürsem cesedimi yakın! K  llerimin bir kısmını Nemrut eteklerine tohum eker gibi serpin. Bir kısmını da Ferat'ın sarı hırçın sularına bırakın!

Bizi biz yapan toprağa hiç kimse ihanet etmesin! Bizi pazar-mezat insan tacirlerine kimse satmasın! İnsanın geçmişi, insanın kiblegahıdır! Tüm   mr  m boyunca, insan hakikatini, hep o usta, yaman, keskin, öğretici kiblegahta aradım. Köklerini yitirmiş insan, hakikatini ve kendini yitirmiş insandır. Bir yılan gibi yıllarca al  aklarda sürünerek yaşamaktansa bir an da olsa   ahin gibi zirvelerde uçarak ölmeyi tercih ederim. Kölelikten duyduğum utançla, kızaran yüzümün öfkesiyle mücadelemi yaşadığım sürece sürdüreceğim.

Bazıları, kendilerini inkâr ederek K  rtl  kten, kimlikten ve kendisinden, dumanın ateşten kaçtığı gibi kaçıyorlar. Bu bir ihanet ka  ı  ıdır!

Bu devlet; Kürtleri ağzına almış, durmadan çiğniyor, çiğniyor, çiğniyor ne midesine indirebiliyor ne de atabiliyor, ağzında tıkanmış kalmış! Biz, düşmanın ağzını paramparça edip dışarı çıkmalıyız!

Bazıları; ‘kurtlar da doysun, kuzular da yaşasın,’ diyor. Doysun da ama karşımızdaki kurtlar, öyle düşünmüyor, kuzuyu parçalamak, için pusuda bekliyor. Biz asla kuzu olmayacağız!

Kürdistan için mücadele etmek, kıldan ince, sırat köprüsünden geçmek gibidir. Bunu göze alamayanlar, yarı yolda kalmışlardır.

Biz, artık düşüşlerin değil, düşlerden çıkışın çok büyük hesabını yapmalıyız. Dini, sosyal, kültürel etnik özelliklerin iç içe geçtiği Orta Doğu’daki savaşta, çoğu zaman dost ve düşman çok çabuk saf değiştirebiliyor, bugün dost olan yarın düşman haline geliyor!

Düşmanlar, Kürtleri topyekûn boynunda dikenli çelenk, İsa gibi Golgata tepsinde yürütüp çarmıha götürmek istiyor. Biz üç Meryemler gibi başında durup ağlayıp sızlayacak mıyız; yoksa aziz ve azizeler gibi dört bir tarafa dağılıp dağların, ovaların, vadilerin, çöllerin, kentlerin, köylerin derinliklerinde mücadele mi edeceğiz?

Kürt coğrafyasında, yaşamın bir yanı her zaman çok zorlu, çetin, garip, değişken ve acı vericidir. İnsanlarımız, çaresiz, örgütsüz, düzenin kaskatı zorbalığı altında körler, deliler ve sağırlar gibi dolaşıp duruyorlar.

Zülüm, insanların gözünü kör etmiş, kimse kimseyi görmüyor, birbirlerinin ayaklarına basıyorlar. Bazıları, kendilerini dipsiz uçurumda ölüme sürükleyenlerin kucağında yatıyor, ama bunun farkına bile varamıyorlar. Bana sorarsanız, en korkunç ve tehlikeli olan şey başkasının ruhu ile yaşamaktır. Bazı Kürtler, kendi ruhunu yitirmiş, celladının ruhunu kuşanmış!

En tehlikeli şey, insanın kendi gerçeğini tanımamasıdır. Kürtler, kendilerini tanınmaz hale getirmiş. Kendilerini tanımları için onları kökünden sarsan güçlü bir rüzgâra ihtiyaç vardır. Ben tüm gücümle bunu yapmak için çalışacağım.

Geleceğin hür Kürdistan liderliğine;

Unutma, günü geldiğinde, büyük kavga için yola çıktığında memleketime uğra! Orada gün doğumuyla birlikte, Nemrut zirvesine çıkarken karşına berrak bir pınar çıkacak! O su kaynağının içinde bir kurbağa var! Kurbağanın sırtında altın tanecikleri vardır. Orayı gördün mü eşele! Durmadan eşele! Eşelediğin yerde, çok altın bulacaksın. Günü geldiğinde gelecek Kürdistan'ın maliyesini o altınlarla kurup on yıl rahatlıkla idare edebilirsin!

Yapamadıklarımızı yapacak, düşlerimizi gerçekleştirecek olan geleceğin lider insanına!

Hoşça kal prangasız düşlerim! Siyabend.”

Vasiyetini yazıp dörde katladı. Açılmasın diye iyice yıldız ışıltısıyla sarıp sarmaladı. Sonra hayalinde yaşayan çocuğa teslim etti. Çocuk, o yıl gecikmeli olarak okula başlayacaktı. “Vasiyetimi al, zamanı gelince açıp okursun,” diye tembihledi.

Artık gözleri arkada kalmayacaktı. Gönlü rahat bir şekilde sınıra doğru yola çıktı.

Altmış yıllık ömrünü kavgada geçirmiş, yüreği ülke, kavga ve özgürlük tutkusuyla doluyordu. Gözlerinden bir gün sürgün yaşamının, ıstırap ve acıların sona erip Nemrut Dağı'nın özgür eteklerine varmanın hayâli ışıldıyordu. Nemrut eteklerine varıp çocukluğunu, kaldığı yerde yeniden yaşamayı düşünüyordu. Yolda sınıra doğru yürürken; “Gün gelecek, gençlerimiz dağların doruklarında hürriyet ateşini alevlendirip yenilmez direnişi

geliştirecek. Bizim yapamadığımızı onlar yapacak, umutlarımızı gerçekleştirip zalimlerden hesap soracak,” dedi kendi kendine.

Yeni arayışlar içindeydi. Yeni bir parti kurmuş ve başkanı seçilmişti. Beş genç yanına almış, kuzeyde örgütleme yapacak, yeni ilişkiler yaratacak. Arkadaşlarıyla, hududa doğru ilerlerken Şam’ın bir kenar mahallesinde bıraktığı eşi ile iki çocuğunu düşünüyor, boynundaki kırık, dökük kil levhayı okuyordu.

Çocukluğu, gerilerde çok gerilerde, zümrüt yeşilli Nemrut eteklerinde, silinmeyen bir kızıl mühür gibi düşlerine yapışıp kalmıştı. Ölen Sittê Sultan’ı anımsadı. Yüreği acıdan burkuldu. İçinde kapanmayan bir yaraydı. Annesi Mülkiye ölürken; “Ah oğlum Siyabend’i dünya gözüyle son bir kez görseydim,” demişti.

Hasan Hüsnü, gelip düşlerine takıldı. “Adam tam bir psikopat, sanki ruhunu yitirmiş, Şeyh’in ayaklanmasından bu yana bir türlü peşimi bırakmadı. Keçi gibi, benden de inatçı, acaba emekli oldu mu,” dedi kendi kendine.

Sekban Ağa’nın idam öncesi söylediği; “Yiğitlik, egîdlik, cesaret ve adalet,” sözcükleri kafasında dönüp dolaştı. “O zaman daha yirmi yaşlarındaydım. Şimdi altmışına dayandım. Genç olmak bambaşka bir şeydir. Keşke, şimdiki aklım, o zamanki enerjim olsaydı,” diye düşündü.

Bedir Ağa’yı vuracağı sırada, “Selamın Aleyh küm,” deyişini hatırladı. “Yazık etti kendine, babamın iyi bir dostuydu, ihanet etmeyecekti,” diye mırıldandı. Sınırdaki gidiş gelişleri, bir ölüm kovalamacısıydı. Madagaskar sürgününün yalnızlığı, unutulmayan derin bir hüzne bürünmüştü. En son gelip Xoybûn fesih kongresine takılıp kaldı.

“Olmaz, bir halkın hürriyet eylemi mir, bey, şeyh, paşa ve ağalarla asla olmaz, olacaksa onların önderliği olmadan yapılmalı,” dedi kendi kendine. Celadet’i düşündü. “Çok iyi bir

insandı, ama bir halkın davasına öncülük yapabilecek güçte değildi. İyi bir dil uzmanı olarak katkı sundu,” diye düşündü. İbrahim Paşa oğullarını hatırlayınca öfke duydu. Kerem’in yaşadıklarına üzüldü. “Yazık, her birinin kendine göre bir sürgün çöl hikâyesi var,” dedi. “Ya geri de kalanlar,” diye söylendi. “Şahin oğulları, çok yerel kaldılar, bir türlü genel düşünemediler,” diye içinden geçirdi. “Vanlı Memduh Selim,” deyip kendi kendine gülümsedi. “Vanlı Memduh Selim Bey, çok hızlı işe girişti, çok erken yoruldu. Bula bula çareyi içkide buldu, yazık etti emeğine. Rahmetli babam ‘hızlı koşan atın, b... seyrek düşer,’ derdi hep,” diyerek gülümsedi. “Haco Ağa cesur, ama yontulmamış, parçalanmaz, taşınmaz bir koca kütük gibiydi.” “Rewşen kibar, kültürlü, bilinçli, gerçek bir yurtsever ve hanım efendidir. Yazık, o da bir başına yapayalnız kaldı.”

Daha gerilere gitti. Narence köyünden Amara’ya oradan da sınıra gelip geçişini anımsadı. “Amara’lı Abdullah, çoktan vefat etmiştir. Abdullah oğlu Ömer ne kadar mülayim, mütevazı bir insandı. Sınırı geçersen mutlaka ona uğrayacağım. Bana destek olur. Allah yolunda adaletli iyi bir insandır. Bir de Müslim Hoca ile oduncu Mahmut’u da görmem gerekir. Onlar da bana destek sunarlar.” Sonra, yine Şam’ın kenar mahallesinde kalan eşi ve çocukları gelip kafasına takıldı.

Aysız, karanlık bir geceydi. Gökte sayısız yıldız ışıldıyordu. Siyabend, sınıra yaklaştı.

Hasan Hüsnü, tüm sınırı tutmuş, kuş uçurtmuyor, gözleri uykusuz bekliyordu. “Şu Kozan Bey’in eski kâtibi, Habeşli Addad’ın verdiği bilgi yanlış çıkarsa ona yapacağımı biliyorum. Verdiğim tüm paraları geri alacağım, ama bu güne kadar sağlam çalıştı, beni hiç yanıltmadı,” diye düşündü.

Gece, aysız ve karanlıktı! Gökte yıldızlar ışıltı ışıltıydı. İyice sınıra yaklaştı. Önünde genç bir arkadaşı vardı. Arkasından dört genç geliyordu. Gençlerden oluşan genç bir kurtuluş örgütü kurmak istiyordu.

Sınırın sıfır noktasına geldi. Arada demir raylar vardı. Oturup, etrafı dinledi. Uzakta bir baykuş, taş öbeğin üstüne tünemiş ötüyordu. Sınırın öte yakasındaki köylerde köpek havlamaları geceye karışıyordu. Devriye ışıldakları iki de bir uzakları tarıyordu. Sağ ve solda nöbetçi kuleleri gözüküyordu. Gece, sessiz ve sakindi. Yerde uzanıp etrafı izledi. Genç olan arkadaşına; “Sen önce geç, biz seni koruruz. Biz geçince sen de bizi koru,” dedi.

“Tamam, ben geçeyim,” diyerek genç savaşçı, demir rayları geçip öte yakada ilerledi. Ardından Siyabend ve diğer genç arkadaşları onu izledi.

Sınırı on metre geçmişti ki, birdenbire gecenin sessizliği bozuldu. Hasan Hüsnü, karartıları görmüş, ateş emri vermişti. Akşamdan beri uyumamış bekliyor, Siyabend’ı sağ yakalayıp yılların hesabını sormak, bedenini parçalayıp köpeklere yedirmek istiyordu.

İlk ateşle, en öndeki genç arkadaşı, göğsünden vurulup düştü. Siyabend, kolunda bir acı hissetti. Ilık kan damlaları toprağa düştü. Onlarca namludan ateş fişkırıyordu. Mitralyözler her tarafı tarıyor, ışıldaklar geceyi gündüz gibi aydınlatıyordu.

“Geri çekilin, geri çekilin, ben ateş ederken siz rayların öte tarafına geçin. Orada mevzilenip çatışın, sonra ben geri döneyim” dedi Siyabend, arkasından gelen genç arkadaşlarına.

Genç savaşçılar, denileni yaptılar. Rayların üzerinden sürünüp öte tarafa geçtiler. Orada mevzilenip ateş ettiler. Yüzlerce kurşun, bulunduğu noktayı tarıyordu. Çatışma sürüp gidiyordu. Kendisi

geri dönmek için hazırlanıyordu. O an karşıda emir veren aşına sesi tanıdı. Bir anda, öfkesi bir deniz dalgası gibi kabardı. Düşüncesi anında değişti.

Yerde karanlıkta sesin geldiği tarafa doğru süründü. Sese iyice yaklaştı. Süründüğü yerde durdu. Pür dikkat mevziye baktı. Çatışma sürüyor, kurşunlar havada vızıldayarak geçiyordu. Karanlıkta gölge gibi gözüken silueti tanıdı. Kanayan yarasına aldırmadan, hızla arkadan döndü. Bir kaplan sessizliğiyle mevziinin arkasında bitiverdi.

“Hasan Hüsnü, beni mi bekliyorsun,” dedi Siyabend.

Hasan Hüsnü, rüya görüyormuş gibi aniden dönüp arkasına baktı. Kalaşnikofun ısıldayan namlusu alnına dayandı.

“Siyabend! Siyabend,” diyerek kekeledi.

“Ya Hasan Hüsnü, dünya bu kadar küçükmüş işte! İndir bakayım elindeki o tabancayı,” dedi.

Hasan Hüsnü’nün elleri titredi. Tabanca elinden yere düştü. Çatışma aralıksız sürüyordu. Karanlıkta karşısında duran ufak tefek Siyabend’e baktı. Ölüm korkusu içine düştü. Benzi sarardı, tek mil bedeni titredi. Bacaklarının arası ıslandı.

“Hasan Hüsnü, altına edecek kadar ölümden korkuyorsun ha? Peki, o kadar insanı nasıl öldürdün?”

“Emir, paşaların verdiği emir,” deyip kekeledi.

“Ben de şimdi halkımın verdiği emir üzerine seni öldüreceğim,” dedi Siyabend.

“Paşa, valla, şey, paşa, emir,” deyip durdu.

Hasan Hüsnü, rüzgârın vurduğu hazan yaprağı gibi titriyor, hiçbir şey düşünemiyordu. “Paşa, paşa, emir,” deyip duruyordu.

Siyabend, hançeri çıkardı. Hançer karanlıkta ısıldadı. Hızla göğsüne inip kalkarken; “Bu öldürdüğün o masum düşlü çocuklar için,” dedi.

Hasan Hüsnü titredi yere yığıldı. Göğsünde ılık kan fışkırdı. Bedeninde sızıp bacaklarındaki sidiğe karıştı. Aklı yeni başına gelmiş gibi tüm geçmiş gözlerinde canlandı. Yüzlerce çocuk çığlıkları kulaklarında çınladı. “Ben, ben hep emir gereği yaptım, Rüştü paşa... Emekli olacağım... Bu işi bırakacağım,” diye sözler dudaklarından döküldü.

“Hasan Hüsnü çok geç, artık son pişmanlık fayda vermez.” Sonra; “Bu da ülkem için,” diyerek İkinci hançeri öfkeyle göğsüne sapladı. Hasan Hüsnü, ağzında kan fışkırdı, hırıltılı sesler çıkardı. Yığılıp yere düştü. “ Bu da bana çektiydiklerin için” deyip üçüncü hançeri yerde bedenine vurdu. Bedeninde oluk oluk kan akıyordu. Düştüğü yerde hala; “Paşa, emir, emekli,” diye hırıltılı sesler çıkartıyordu.

Çatışma aralıksız sürüyordu. Karakol binasının yanında zincirlerini koparmak için iki, iri köpek çılgınca havlıyordu.

Özgürlük, hakikat ve adaletin avukatı olan tarih, sürekli dehşet ve korku saçan, hiçbir ele olmadığı kadar, eline kan ve kir bulaşan Hasan Hüsnü’yü, beklemediği yer ve zamanda, en nefret ettiği, intikam almak istediği Siyabend’in eliyle cezalandırıyordu.

Boynundaki kefiyeyi çıkardı. Sağ ayağında bağladı. Siyabend, kolunda akan kana aldirmeden, Hasan Hüsnü’yü arkasından sürüklüyordu. Yüz metre kadar yerde sürükledi. Karakol duvarına ulaştı. Karakol bomboştu. Bütün askerler mevzilerde sinmişti. İki iri köpek, kan kokusu almış çılgınca havlıyordu. Hasan Hüsnü’nün cansız bedenini arkasında sürükledi. Karakol avlusuna girdi. Köpekler sakinleşti. Cesedi sürükleyip köpeklerin önüne attı.

Durmadan kan kaybediyor, kolu ağırlaşmış, bedeninde sarkıyordu. Çatışma aralıksız sürüyordu. Hızla geriye raylara

doğru yürüdü. Çatışma alanında çıkmak için yere yatıp sürünmeye başladı.

Siyabend, sürünerek geriye çekiliyordu. Yüzlerce mermi gecenin içinde ölüm kusuyordu.

Bir tren, bir kara tren, uzun uzun düdük çalarak geliyordu. Düdük sesiyle kurşun sesleri, gecenin içinde birbirine karışıyordu. Siyabend, hem ateş ediyor hem geri çekiliyordu. Genç arkadaşları taşların arkasına mevzilenmiş, öfkeyle kurşun sıkıyordu. Bir kara tren, kara gecenin içinde uzun, upuzun düdük çalarak geliyordu. Siyabend, geri çekilirken; “Birkaç metre daha, birkaç adım daha sürünürsem tamam,” diyordu kendi kendine.

Yere düşen genç arkadaşının “ahh,” diyen sesini düşünüyor, geriye doğru sürünüyordu.

Genç arkadaşları, rayın öte tarafında mevzilenmiş, durmadan karşıya ateş ediyordu.

Bir kara tren, kara gecenin içinde, kara dumanlar savurarak uzun uzun düdük çalarak ilerliyordu.

Siyabend, sürüne sürüne tam tren rayının üstüne gelmişti. Kara trenden yükselen duman, ay karanlık geceye karışıyordu. Siyabend, vurulan arkadaşını düşünüp üzülüyor, bir tek karşısındaki hedefe kilitleniyordu.

Kara tren, gecenin içinde, demir rayların üzerinde, kara bir ejderha gibi kayıp geliyordu. Rayın öte tarafında, mevzilenmiş genç arkadaşı panikle bağırdı;

“Siyabeeend!”

Kara tren, kara gecede, kara dumanlar bırakarak uzun uzun düdük çalıp raylar üzerinden geçip gitti.

İlk gün ışınlarıyla sınırın her iki yakasına askerler toplandı. Kuzey tarafına düşen rayın dibinde Türk jandarmaları!

Rayın güney tarafında Arap askerleri!

İki taraf da çatışma alanını inceliyordu. Hasan Hüsnü ölmüş, kanlı cesedini köpekler parçalamıştı.

Sağır Paşa; “Bu bir iç komplo olabilir. Bu adamın Diyarbakır’da olması gerekiyordu, sınırda ne iş var,” diyerek Ankara’dan yola düşmüş, olayı yerinde incelemek için geliyordu.

Sınırın iki yakasında, iki taraf tuhaf tuhaf birbirlerine baktılar. Gözlerine inanamadılar.

Yarısı Türkiye tarafında, yarısı Suriye tarafına düşmüştü. Siyabend’in bedeni ortadan ikiye bölünmüştü. Rayın her iki tarafında birer kan gölcüğü oluşmuş, gün ışınlarının altında ışıldıyordu. Bedenin yarısı öte tarafta, yarısı bu tarafta kalmıştı.

Elindeki, yepyeni kalaşnikof, iki rayın ortasında düşmüştü.

Hançeri, Türkiye tarafında, Bedir Ağa’yı öldürdüğü, parabellum tabancası Suriye tarafında kalmıştı.

Sol ayakkabısı kuzeye, sağ ayakkabısı güneye düşmüştü.

Güneş yeni doğmuştu!

Sınırın beri tarafında Türk jandarması...

Sınırın öte tarafında Arap askerleri...

Türk jandarması gümüş kabzalı, kanlı hançeri kayıt altına aldı.

Arap askerleri, parabellum tabancasını tutanak altına aldı.

Sınırın tam orta noktasında kalaşnikof duruyordu.

Her iki taraf kalaşnikofa bakıp kime ait olacağına karar veremiyordu. Silah gün ışınları altında, iki devlet hududu arasında ıslıl ıslıl ışıldıyordu. Her iki taraf da silaha bakıp alamıyordu.

Güneş altında ışıldayan silah, doğacak olan ışık başlı, üçüncü bir gücü bekliyordu. Günü geldiğinde, güneşin doğduğu dağlarda üçüncü bir güç gelip silahı alacaktı!

Siyabend’in arkadaşları, rayın kuzeyinde bir mezar, güneyinde bir mezar yaptılar. Her bir parçasını, bir mezara koydular. Hududun iki tarafındaki iki mezar, bir mezar olmak için ışık başlı,

üçüncü gücün gelmesini, aradaki tel örgülerinin, mayın tarlalarının, nöbetçi kulelerinin ve devriyelerin tarihe karışacağı anı bekliyordu.

Siyabend, altmış yıllık ömrünü, hudutta demir raylar üzerinde sonlandırıp son nefesini verirken;

“Ah Hürriyet,” dedi.

DOKUZUNCU BÖLÜM SONUÇ

I

Gece ortası, peyda olan deli bir rüzgâr, durmadan ağaçları sarsıyor, Ferat vadisinde üst üste kümelenmiş, gri bulutlardan, kızıl şimşekler, zikzaklar çizerek ince, uzun, kıvrak, keskin, kırılğan, yay gibi ateşten girift çizgiler çiziyor, aniden karanlığı aydınlatıp yok oluyordu. Rüzgâr ve ayaz, yerdeki toz toprağı birbirine katıyordu.

Derken uzaktaki Toros Dağlarından gelen ani, soğuk hava dalgası bütün evleri yalayıp geçti. Çiftçinin, toprağı serptiğı tohum gibi iri sert yağmur damlaları yere düşmeye başladı. Aralıklarla yağın yağmur, sabaha doğru hepten durdu.

Akşamdan beri karıncalı kayalığı düşünüyor, düşündüklerini, hissettiklerini, geçmişte yaşadıklarını kendinden bile saklıyordu. Tanık olduğı vahşet, bir korkuya dönüşmüş, ruhunun bir parçası olup bir daha yok olmamak üzere yüreğine yerleşmişti. Ne yapsa da onu söküp atamıyordu.

Gece, kimseyi uyandırmamak için bir kedi sessizliğiyle sıcak yatağından kalktı, sessizce giyindi. Kadın akşamdan uyumamış düşünüyordu. Onun kalktığını gördü, uyuyormuş gibi yaptı.

Hiç kimseye, bir şeye söylemeden, hiç kimseye görünmeden siyah, siyah elbiseler giydi. Gece karanlık yaygısını toplamadan, parmak uçlarına basarak tahta kapıyı yavaşça açıp dışarı çıktı.

Evden yokuş aşağı Ferat'a doğru inerken; “Boşuna böyle tedirgin oluyorum. Ben artık ölmüşüm. Bas bayağı ölmüşüm.

‘Ölmüş eşeğin, kurttan korkusu olmaz ki!’ Ben niye hala korkuyorum? Gençlik mi o da geçip gitti. Çocuklar da büyüdü. Nasıl ki hastalığa ağlamak ölüme çare olmuyorsa geçmişe ağlamak da geçmişte yaşananlara çare olmaz. En iyisi bu yaştan sonra ağzımı açıp gördüklerimi anlatayım. Ne de olsa söz, eylem yapmanın kardeşidir. Eylem yapacak halim yok, ama söz söyleyebilirim,” dedi kendi kendine. Çocuklarını düşündü, kendi çocukluğu gelip kafasına takıldı.

“Bu devlet, bana yaptıklarını çocuklarıma da yapar, yerin kulağı var,” diyerek bir kaplumbağa gibi kabuğuna çekilip düş kurmaktan vaz geçti.

Bahar gecesinin kızıl şafağında, havada kümelenmiş mor bulutlar hareketleniyordu. Toprakta hoş, hafif bir ıslaklık vardı. Bulutlar yükünü boşaltmak için en uygun zamanı ve fırsattı kolluyordu. Bir sokak köpeği kirlenmiş, bitli kuyruğunu, yorgun argın sallayarak ürkek ve korkak adımlarla tembel tembel yürüyüp daracık sokakta duvar dibinde, başını ön ayaklarının üzerine koyarak kaygısızca çömeldi. Adam yanından geçerken hafifçe başını kaldırıp bir iki hırladı, ama vaziyetini hiç bozmadı, yeniden başını ayaklarının üzerine koyup uykuya dalar gibi gözlerini kapattı.

Duvar dibinde hırlayan köpeğe bakınca, çocukken babasının anlattığı bir hikâye gelip kafasına takıldı.

“Zamanın birinde mürittin biri, çok sevdiği, saygı duyduğu, mürşidine;

‘Sana kim hakikat yolunu gösterdi,’ diye merakla sormuş. Mürşit, başına kaldırıp müritte bakarak; ‘Bir köpek,’ diye rahatça yanıt vermiş. Mürittin büsbütün afallayıp şaşırıldığını gören mürşit; ‘Öyleyse dinle, sana anlatayım,’ demiş.

‘Gençken bir gün elimde bir asa, yaz ortası köy köy dolaşırken çok susamıştım. Önüme bir akarsu çıktı. Su içmek için oraya yöneldim. Suyun kenarında, susuzluktan dili bir karış dışarı çıkmış, ölmekte olan bir köpek gördüm. Çok şaşardım! Biraz izledim. Köpek, içmek için, her suyun başına gittiğinde, suda kendi silüetini görüyor, bunu başka bir köpek sanıp korkuyla geri kaçıyordu.

Sonunda, köpeğin susuzluk güdüsü, içindeki korkuyu yendi ve birdenbire sudaki silüetinin üzerine atladı. Sudaki silüet yitip gitti. Bu köpek, hikâyesinde anladım ki, insanın ihtiyaç duyduğu şey ile arasındaki asıl engel yine insanın kendisidir. İşte, bana hakikatin yolunu bu köpek böyle gösterdi,’ dedi mürşit.”

Sanki babası karşısındaymış gibi dalmış o anı yaşıyordu. Kendi kendine güldü. “Bu devlet bizi babamın anlattığı bu köpek gibi yapmış. Ben kendi silüetimden bile korkar hale gelmişim,” diye düşündü.

Yetenekli, zeki ve usta bir zanaatçıydı, ama dünyanın en silik, en korkak, en pısırik ve boyun eğen insanı haline gelmişti. Müminden daha çok mümin olmuş, günde beş vakit namazı kaçırmıyordu. Korku; bir alışkanlık haline gelmiş, yakasına yapışmış, ruhuna işlemişti. Korkuyu aşmaya yine kendisi engel oluyor, kendinden kokuyordu. Kıyım; kıyım artıklarını, kıyımdan da beter yapmıştı.

24 Nisan’dı!

Gecenin içinde hızlı adımlarla yürüdü. Hava serindi. Yağmur belli aralıklarla yağıp duruyordu. Köylerden geçerken köpekler havlayarak önüne çıktı. Köpekler yokmuş gibi hızını kesmeden, yoluna devam etti. Terlemiş, yorulmuş, ama dinlenmeye hiç niyeti yoktu. Durmadan yürüdü. Yürürken geçmişe gitti, bütün olayları yeniden yaşadı. Annesini, babasını, komşularını,

kardeşlerini kandan kızıl bir sis perdesi arkasında görür gibi oldu. En çok da Hekim Hebo'nun görüntüsü gözlerinin önünde canlandı. Sonra cercerenin üstündeyken Abdullah ile oğlu Ömer'in köye gelişlerini düşündü. Gecenin içinde yol alırken düşünceden düşünceye atlayarak durmadan ilerledi.

Doğuda yükselen ilk gün ışınları, Karıncalı Kızıl Kaya'nın üzerine düştü. Siyah elbiseler içinde Ferat kıyısında durmuş, Karıncalı Kızıl Kaya ile bütünleşmiş, dalıp gitmişti. Yukarda insan çığlıkları kulağına geliyordu. Yüzlerce insan, yaşlı genç, çocuk, kadın, erkek iplerle birbirine bağlanmış, etrafında cellatlar, yeri göğü inleten çığlıklar, feryatlar birbirine karışıyordu.

Ramazan, nemli gözlerle Kızıl Karıncalı Kaya'ya sinen, çığlıkları yeniden duyar gibi oldu.

Siyah, simsiyah giysiler içinde, sarı hırçın akan Ferat'ın kıyısında durdu. Kızıl bir ayna gibi parlayan yekpare kayaya baktı. Karıncalı kayanın kızıl, uçurumlu, dehşet korkutucu yüzü doğuya bakıyor, ilk gün ışınları oraya vuruyordu. Kocaman kızıl bir ayna gibi parlıyordu. İlk gün ışınlarından büyülenmiş gibi geçmişe gitti. Korkuyla titredi. Kendi dilinde, ölenler için dualar okudu. Anasını, babasını ve kardeşlerini anımsadı. Gün boyu oralarda kaldı. Kara kapkara elbiseler içinde, aç susuz kara kapkara düşlerle geçmişi andı.

Yüzünü doğuya çevirdi. Ferat'ın sarı hırçın sularını izleyerek yürüdü. Kıyı boyunca, ekinler yem yeşildi. Tarlalar çiçeklerle bezenmiş, güneş bir görünüp bir kayboluyordu. Yağmur kısa aralıklarla yağıp duruyordu. Qirmê Ziyaretê'ye, Karadağ'a, Xirawêsor'a, yüksek olan tepelere, iri dolu taneleri düşüyor, buz gibi bir hava yayılıyordu. Ardından hiçbir şey olmamış gibi güneş bulutların ardından kaygısızca çıkıp yüzünü gösteriyordu.

Ramazan, siyah giysiler içinde sarı hırçın suları ters istikamette takip ederek ilerledi. Gün batmadan önce Xuşxuşik-Hoşin arasındaki Zinarê Gurniyê uçurumuna ulaştı. Uçurumun yüzü batıya bakıyordu. Son gün ışınları uçurumu aydınlatıyordu. Uçurumun karşısına geçip dualar edip ölenleri andı.

Sonra nasıl kurtulduğunu yeniden yaşar gibi oldu. Uçurumdan atılışını, saklandıkları mağarayı dehşetle anımsadı. Anımsadı ve tüyleri diken diken oldu. Geçmişi hatırladıkça ölmediğine lanetler yağdırdı.

Derken gün ışınları tamamen yitip gitti, Ferat vadisi boyunca yeniden üzgün, yorgun ve aç eve dönerken; “Eve varmadan önce bir Cibîn’e de uğramalıyım. Uğrayıp çocukluk düşlerimi görüp özümle buluşmalıyım,” dedi kendi kendine.

Ferat kıyısından, yokuş yukarı çıkıp Amara tepelerinden Cibîn’e doğru yol aldı. Ertesi gün güneş tam tepedeyken;

“Çocukluğumun anılarına ev sahipliği yapan, şu dardağan ağacının altında biraz dinleneyim de öyle Cibîne geçeyim,” diye düşündü. Dardağan ağacına doğru yönelirken uzaktan sürüyü fark etti.

“Bu çoban Alîkan’ın sürüsü olmalı, oturup onunla biraz sohbet ederim,” diye düşündü.

Kaniya Ayno vadisinin sağ tarafındaki sarp, asi kayalıklara gözcü bir kartal, sağa sola bakıp etrafı alımlı alımlı cesurca süzüyordu. Alîkan, kayalıklardaki kartallara bakıp yıllar öncesi geldiği sarp dağlardaki patika yolları, çalılıkları, kızıl meşe ağaçları ile Zeliha’nın düştüğü dipsiz uçurumu hüznün ve kederle anımsadı. Yası, geniş, düz, mor damgalı, parlak kayalığın altından fışkıran berrak, mavi ışıltılı buz gibi sulara baktı.

Her yıl, nisanda çiçekler açar açmaz, Amara ve çevre köylerin bütün çocukları buraya gelip suya giriyorlardı. Yolcular, çamaşır yıkayan kadınlar, Çingeneler Kaniya Ayno'nun değişmez konuklarıydı.

Orta boylu, sağlam yapılı Alkikan'ın badem rengi gözleri ısıldı. Hafif dalgalı, kumral sakalları iyice kırışmıştı. Suya bakınca, belli belirsiz kederli, hüznü bir gülümseyiş düştü dudaklarına. Daha da yakışıklı ve masum oldu. Yüzünde keder, hüznü ve özlem dışı yansıdı. İlerleyen yaşına rağmen, hala gözde, yakışıklı, kederli, hüznü, sessiz bir çobandı.

Gogan, Bazur, Ayno köylerinin çobanları ile bir araya gelmiş, gümüş ısıltılı keçelerini, gün batımına karşı gölün kıyısına sermiş, üzerinde oturuyorlardı. Alıkan, belini koca kayaya dayamış, kederli, kederli kaval çalıyor, diğer çobanlar taş kesilmiş onu dinliyordu. Sürüler, onun kavalının ritmiyle otlanıyor, dağ kırangıçları, etrafında çığlık çığlığa dönüp dolaşıyor, sürüyle kelebek gölün gök mavisi, berrak, akışkan suları üzerinde hareketleniyordu. Gün, son kanat vuruşlarıyla vadiyi terk edince, çobanlar kalkıp sürülerini önlerine katıp yeri göğü güneş gibi aydınlatan, dolunayın gümüşü ışığında, kendi köylerine doğru dağıldılar. Alıkan, yola çıkmadan önce, su matarasını doldurdu, elini yüzünü yıkadı. Gümüş rengine dönüşen, küçük göl incecikten dalgalandı, ip ince dalgalar genişleyerek gümüş rengi kıyılarına vurdu. Ayağa kalktı, ay ışığında batıya uzanan gölgesi suyun üstüne düştü, Ferat ırmağına doğru akıp gitti.

Tam o esnada, “Kunça Mar,” denilen taş öbekte, bir baykuş öttü. Sürüsünü önüne katıp Hamurkesan harabesindeki dardağan ağacına doğru yola çıktı. Kaniya Ayno, ay ışığında derin, hüznü bir yalnızlığa gömüldü.

Kıraç tepelerde sürü otlankir Alıkan, gece dolunay altında gümüş ışıltılı bir taşın üzerine oturdu, ay rengine dönüşen gizemli kayalıkları izledi.

Günün ilk ışınları doğuda yükselirken Alıkan her zamanki gibi sürüyü Hamurkesan’a doğru yöneltti. Amara’nın bütün vadilerini, kıraçlarını, taşını, toprağını avucunun içi gibi biliyordu. Hangi çiçek nerede açar; hangi bitkinin olduğu yerde su var; hangi ot nerede, ne zaman yeşerir ve kurur; hangi taş öbekte hangi yılan yaşar; tavşanlar, keklikler nerede barınır, hepsini tek tek biliyordu. Hamurkesan’a doğru sürüyü otlata otlata götürürken; “Bu koyunlar, yıllardan beri benimle beraber yaşıyor. Nereye, nasıl götürdüğümü, nerede olduklarını, hangi mevsimi yaşadıklarını, hiçbir günün diğer güne, hiçbir taşın diğer taşlara, hiçbir vadinin diğer vadilere benzemediğini bilmiyorlar. Onlar için yaşam, ot ve sudan ibarettir. Koyunların düşünme, karar verme, barınma, üzölme, diye bir dertleri yoktur. Bazı insanlar da koyun gibi yaşıyorlar, ama koyun gibi sadık olmuyorlar. Bu koyunlar, onları otlattığım için yaz, kış benden ayrılmıyorlar. Her dediğimi yapıyorlar, çok sadık hayvanlardır. Her zaman bana dost kalıyorlar, bunun için yün ve süt veriyorlar, ama bir huyları var ki çok kötü, şimdi bir canavar, bir kurt bu sürünün içine dalıp son koyunu öldürene dek saldırırsa hiçbiri bunun farkına varmayacak. Onları, su içmeye, otlatmaya götürüyorum, kendi içgüdülerinden çok bana güveniyorlar. Biz Kürtler, tıpkı koyun gibiyiz, cellat gelip son ferdimizi kesene dek farkına varmıyoruz, hep ona tapıyoruz,” diye düşündü.

Alıkan, koyunlarla konuşur gibi ilgileniyor, her koyunu tek tek tanıyordu. Aynı saate dinlenmeye bırakıyor, aynı saatte otlatmaya kaldırıyor. “Eeehhheyy, eehhy,” diye bağırınca, tüm koyunlar birlikte kalkıyor, geç kalkan koyun olursa sopasıyla dürtüp;

“Tembel seni tembel, kalk bakayım,” deyince, koyun söyleneni anlamış gibi hızla kalkıp kaçarak sürüye karışıyordu.

Alıkan, Sürüsüyle birlikte, ertesi gün öğleye doğru Amara’nın güneybatı tarafına düşen, antik Hamurkesan harabesine geldiğinde, güneş tam tepesindeydi.

Gün ışınları, Hamurkesan harbesinin yekpare kayalıklarına vurunca, defalarca beynine, yüreğine, düşlerine nakışla işlenmiş gibi mor, turuncu, sarı, kızıl güneşin altında, dardağan ağacı bir hayat tapınağı gibi yemyeşil karşısında duruyordu.

Sürüyü su dolu onlarca irili ufaklı sarnıcın bulunduğu yekpare kayalıkta dinlenmeye bıraktı. Kendisi de asırlık dardağan ağacının gölgesine çekildi. Dardağan ağacının bulunduğu yamaçtaki mağaranın ağzında büyüyen firavun incirine baktı. Elindeki “qınêr,” ağacından yapılma topuz başlı sopasını ağacın iri gövdesine dayadı. Azığın içindeki taşı çıkarıp ekmeği iri yassı kayanın üzerine indirdi. Gidip mor koyunun sütünü sağıp getirdi. Birkaç ham incir kopardı. İncirlerin kökünden damlayan beyaz sıvıyı, sütün içine damlatıp mayalanmaya bıraktı. “Süt mayalanana kadar ben de biraz uyuyayım,” deyip ağacın gölgesinde uzanmadan önce ipin bir ucunu koyunun boynuna, diğer ucunu da bileğine bağladı. Alıkan bu mor koyun ile dost olmuştu. Geceleri uyurken en ufak tehlike karşısında mor koyun harekete geçiyor, onu uyandırıyor.

Keçesini yere serip üzerinde uzandı. Bir iki sağa sola döndü, sonra uykuya daldı. Uyandığında gün öğle vaktini aşıyordu. İki gün üst üste gördüğü rüyayı tekrar görmüş, sonunu görmeden yine uyanmıştı. Kafası karışmış, mistik ve hüzünlü bir duyguya kapılmıştı. Rüyanın derin etkisindeydi.

Ay ışığında, Zeliha ile birlikte el ele tutuşup yürürken birdenbire kayboluyordu. Sonra; “Buradayım, buradayım, kurtar

beni Alîkan, kurtar beni,” diyerek elini uzatıyordu. Zeliha, uçuruma düşerken bir ağacın dalına tutunmuş karşısında duruyordu. Başında narçiçeği bir yazma, dipsiz uçurumda tutunduğu dalda; “Alîkan tut elimi, tut kurtar beni,” diye bakıyordu. Alîkan, yanına yaklaştı. Sanki uçurumda bekleyen Zeliha’nın kara gözleri, evrenin kara deliği gibi bütün gücüyle onu oraya çekiyordu. Uçurumdan bakan, kara kap kara gözleri, gülümseme ile susma, varlık ile yokluk, ölüm ile yaşam arasında bocalayan ve karar veremeyen dolgun dudaklarını görüyor, durmadan ona doğru gidiyor, ama bir türlü ulaşamıyordu. Alîkan ona doğru yürüdü, Zeliha gülümsedi, oda gülümsedi.

“Ver elini bana Zeliha,” dedi Alîkan.

“Tut elimi Alîkan,” dedi Zeliha.

Bir kara delik gibi Alîkan’ı kendine çeken Zeliha’nın bakışları, yeryüzündeki tüm canlıların yürek heyecanı ile anlayıp coşkuya kapıldıkları, uğrunda her tehlikeyi göze aldıkları doğal ve olağan bakışıydı. Bu çekici bakışın adı, aşktı. Aşk; hiçbir sözcük olmadan, doğanın ortak ruhu, dili, simgesi ve anlaşma aracıydı. “Ben Zeliha’yi sevdiğim için sevdim, bunun başka hiçbir gerekçesi yoktur,” dedi Alîkan kendi kendine. Aşk; yaygın gökyüzünden, çöllerden ve deryalardan daha eski, daha derin ve etkiliydi. Rüyasında gördüğü gülümseme ve bakış, tüm canlıların en eski ortak diliydi. Uçurumda elini uzatıp “Alîkan beni kurtar,” derken bile, dudakları ve bakışları gülümsüyordu. Alîkan, bu bakışı ve gülümsemeyi hiçbir sözcüğe gerek duymadan anlıyor ve yüreğinin derinliklerine mühürlüyordu. Durmadan bu bakış ve gülümsemeyle koşuyor, ama bir türlü yetişemiyordu.

Tam elini tutup çekecekken yine uyandı. Etrafına baktı, baharın sarı sıcağı, her tarafı kasıp kavuruyor, ağacın iri dalları arasında onlarca kuş cıvıldaşıp duruyordu. Etrafına baktı,

gördüğü rüyanın etkisiyle kendini derin dipsiz, karanlık bir boşlukta hissetti. Birdenbire, ani bir refleksle; “Ben buraya ait değilim, ben buraya ait değilim,” dedi kendi kendine.

Kalkıp yamaçtaki sarnıca gitti. Elini yüzünü yıkadı. Zeliha’nın “Alıkan beni kurtar, beni kurtar,” diyen sesi, hala kulaklarında çınliyordu.

“Gitmeliyim artık, düşlerimin olduğu yere gitmeliyim. Ya Amara’dan ayrılıp Serhat’a gidersem, bu koyunlar çok acı çekecek, onlar bir tek bana alışmışlar,” diye düşündü. Oturduğu dardağan ağacının altında bir rüzgâr bedenini yalayıp geçti.

“Bu, gün doğusu rüzgârdır, Zeliha ile yola çıktığım zaman, yine bu rüzgâr esiyordu. Bu uzun süren çobanlık hayatım, gün doğusu rüzgârla başlamış, bu rüzgârla da bitecek! Demek ki, zamanı geldi yola çıkmam gerekiyor,” diye düşündü. Rüzgâr daha sert esmeye, etkisini yüzünde hissetmeye başlayınca; “Keşke ben de bu rüzgâr gibi olabilseydim,” diye iç geçirip kısılandı. “Bu aptal koyunlar da artık benim yokluğuma alışmalıdırlar, geri kalan ömrümü onlarsız geçirmeliyim,” dedi kendi kendine.

Alıkan alışkanlık haline getirmişti. Torbasında her zaman Arapça harflerle, Kürtçe yazılmış bir iki cenk kitabı bulunurdu. Bazen kitabı eline alır, okurken dardağan ağacının gölgesinde uykuya daldı. Köylüler kitap okurken görünce; “Valla bu gidişle bizim çoban Alıkan, profesör olacak,” deyip gülerlerdi.

Alıkan, içindeki belirsiz sıkıntıyı, huzursuzluğu dağıtmak için torbasındaki cenk kitabını çıkarıp rastgele karıştırmaya başladı. Birdenbire Ömer’in gölgesini yanı başında gören Alıkan, başını kaldırıp; sevgiyle merhabalaştı.

“Alıkan, kitap mı okuyorsun, ne güzel,” dedi Ömer imrenerek.

“Bazen zaman geçirmek için bakıyorum, ne çıkar ki kitaptan, şu koyunlar, şu dardağan ağacı, şu arılar kitaptan daha öğretici ve

gerçekçidir. İnsan, şu çiçeklerin öğreticiliği karşısında eğilip saygıya durmalıdır,” dedi Alıkan inanmış bir sesle. Devamla; “Ömer, otuz yıldır çobanlık yapıyorum. Amara dışında da birçok köyde çobanlık yaptım. Gece gündüz, kır, bayır, dere, tepe, vadi demeden, tek başıma sürüyü alıp dolaştırdım. Hiç kimsenin kurmadığı kadar çok düş kurdum. Gezdim, dolaştım, doğadan çok şey öğrendim. Sonunda bu gece, üst üste üç kere gördüğüm bir rüyayla, en güzel toprağın, en güzel bitkilerin, en güzel suyun, en güzel çiçeklerin, en güzel evin, çocukluğumun geçtiği yer olduğunu öğrendim. En güzel kadınlar, en güzel insanlar, çocukluğumun geçtiği yerin kadınları, insanlarıdır. Ben oraya aitim, ait olduğum yere, kendi toprağıma gideceğim,” dedi.

“Hayrola Alıkan, seni böyle konuşturan şey nedir? Senin memleketin burası değil mi? Bildim bileli sen burada çobanlık yapıyorsun,” dedi Ömer merakla.

“Ömer, her çoban, her zaman kurt ile kuraklık tehlikesiyle karşı karşıyadır, ama Allah’a çok şükür ki bu güne kadar bu iki canavara bir tek koyun kaptırmadım. Ömrüm boyunca, çoğu zaman hep yıldızların altında, ağaç kovuklarında, mağaralarda uyudum. Geceleri gönül rahatlığıyla uyuyabileceğim bir yerim olmadı. Bunun ne olduğunu bilir misin Ömer? İnsanlar, hayatın neden ve sonuçlarını kendi deneyimlerinden öğreniyorlar, ama aynı nedenlerle, hayat karşısında pes ediyorlar. Ben de her şeyi çobanlıkta öğrendim. Çobanlıkta şikâyetçi olduğumu sanma. Her insanın ruhunun ait olduğu bir toprak vardır. Ait olduğum, ruhumu bıraktığım toprağı döneceğim. Tam otuz yıldır burada çobanlık yapıyorum. Artık düşlerimin olduğu yere gitmeliyim. Koyunlardan öğrendim ki, toprağın da bir dili, canı ve ruhu vardır. Toprakla bağlantılı olan her şey sürekli değişiyor. Biz de toprağın bir parçasıyız, topraktan geldik, toprağı geri döneceğiz.

Ben de ait olduğum toprağa dönmeliyim. Zeliha oradadır. O benim için çobanlıktan, sürüden, dünya malından daha değerlidir,” dedi Alîkan.

“Değişmek ha? Çobanlık, artık senin özün olmuş, bu yaştan sonra bunu nasıl başaracaksın? Yeni bir yaşama başlamak kolay mı sanıyorsun? Amara’yı bırakıp gidersen yaşayamazsın Alîkan, sudan çıkmış balığa dönersin,” dedi Ömer.

“Değişmek, Zeliha’nın olduğu topraklarda yeni bir yaşama başlamak o kadar kötü bir şey mi sanıyorsun?”

“Alışkanlık, otuz yılın alışkanlığını nasıl terk edeceksin?”

“Ait olduğum yerde, düşlerimle birlikte yeni bir yaşama başlayacağım.”

“Sen bir kere çobanlığa alıştın, bunu değiştiremezsin Alîkan. Ben şimdi çiftçilik dışında hiçbir şey beceremem ki!”

“Ömer, sen anlamıyorsun, benim artık oraya gitmem gerekiyor, ben oraya aitim.”

Derken ağacın yanındaki iki köpek hareketlendi, sürüye doğru yönelip havlamaya başladı. “Oşt oşt, otur bakayım,” deyip köpekleri susturan Alîkan karşıya baktı.

“Şu gelen Ramazan, bizim kalaycı Ramazan olmalıdır,” dedi sevinerek. Ömer, elini güneşe siper edip gelene bakarken; “evet, gelen bizim kalaycı Ramazan ustadır,” dedi.

Ramazan, sürünün arasında asırlık dardağan ağacına varıp;

“Selamın Aleyh küm,” dedi.

“Aleyh küm selam, Ramazan usta buyur, otur,” dedi ikisi birden.

“Hoş geldin Ramazan usta, inşallah hayırdır,” dedi Ömer.

“Hayırdır Ömer Abi, Xuşxuşik tarafından geliyordum, çoktan görmemiştim, bir Cibîn’e uğrayıp öyle geçeyim, diye düşündüm,” diyerek izahatta bulundu Ramazan.

“Çok iyi etmişsin, seni gördüğüme sevindim, biz de Alîkan ile sohbet ediyorduk,” dedi Ömer.

“Ne güzel rastlantı,” dedi Alîkan. Üçü ağacın gölgesinde oturdular.

“Alîkan, sen yeni bir yaşama başlamayı kolay mı sanıyorsun,” diyerek Ömer, söze kaldığı yerden devam etti.

“Ömer, ben yeni bir yaşama başlamak istiyorum. Çobanlık yaşamımda şunu anladım, en büyük felaketler bilmemekten doğar, ben de o felaketi cahilliğimden yaşadım. Ömür bir ırmak gibidir. Yaşam, bizim için bir tek ırmağa girdiğimiz yer ve andır. Tıpkı bir ırmak gibi anın bir ucu geçmişe, bir ucu geleceğe uzanır. Yaşam çizgisi sonsuz anların bileşiminden başka bir şey değildir,” dedi Alîkan.

“İnsan, her zaman ait olduğu yere ulaşamıyor ki, ait olduğum yer, beni bir mıknaş gibi buraya çekti. Tam kırk yıldan fazladır, Cibîn’i görmedim. Daha fazla dayanamadım. Bu gün burada geçerken; ‘içinden geçip göreyim,’ dedim. Cehalet, bütün kötülüklerin kaynağıdır,” dedi Ramazan.

“Bilmek yetmez ki, bilip yapmamak daha da kötüdür, ancak dirençli ve inançlı insanlar düşlerini gerçekleştirebilirler,” dedi Ömer.

“Doğru dersin Ömer, bilmek yetmez ki, bir de benim gibi korkuya esir olanlar var. Korkuyu aşmadan, bilmek hiçbir işe yaramaz. Ben, her şeyi yaşadım. Hakikati biliyorum, ama bu güne kadar çocukluğumun geçtiği köye gitmeye bile cesaret edemedim. Hep kendimi, geçmişimi inkâr ettim. Bunun nasıl bir acı

olduğunu yaşamayan asla bilemez. Şimdi oradan geçeceğim diye bedenim titriyor,” dedi kalaycı Ramazan.

“İnanır mısın Ramazan usta, koyunlar, aha şu gördüğün koyunlar, her şeyi bana öğretti. İnsanlar, gördüğün şu koyunlar kadar bile duyarlı değildir. Şu yeryüzünde, onların insana öğretemeyeceği hiçbir şey yoktur. Ben doğanın saf, temiz, heyecan verici dilini onlardan öğrendim. Doğanın bir tek değil, birçok dili var, birçok rengi, birçok sesi var. Doğanın bu saf dili, hiçbir sözcüğe ve izahata gereksinim duymaz. İnsan sadece hisseder ve anlar. Bu dili çözdüğüm oranda koyunlarla konuşup anlaşıyorum. Onlar, hayatta bir tek su ve yiyecek arıyorlar. Ben de ait olduğum yerde su ve yiyeceklerle yeni bir hayata başlayabilirim,” dedi Alıkan.

“Alıkan, bizim için hayat, tarım demektir. Gözlerimizi açtık, atalarımızdan bunu gördük. ‘Gund, ard ve cot,’ bizim yüreğimize, ruhumuza düşlerimize işlemiş. Tek ve değişmez yaşam tarzımızdır. Bunu başkaları asla anlayamaz, anlamak ve bilmek için Kürt olarak doğmak gerekir. Alıkan, sen Amara’yı bırakıp yeni bir yaşama nasıl başlayacaksın ki? Biz Kürtler için tarım dışında yeni bir yaşam demek, yüzme bilmeyen birinin fırtınada denize açılması gibidir,” dedi Ömer.

“Baba ve ata mesleği bir yaşam çizgisidir. Ben de babamdan gördüğüm, öğrendiğim zanaatçılığı sürdürüyorum. O olmadan nefes alamam, yaşayamam,” dedi Ramazan.

“Çiftçi ve çoban olmak için Kürt olarak doğmak yeterlidir, ama ben bir Kürt olarak ait olduğum yerde, düşlerimle birlikte yeni bir yaşama başlamak istiyorum. Yaşam sadece görünenden ibaret değildir. Görünene takılıp kalırsan, ötesini, derinliği ve yaygınlığı göremezsin. Yaşamı; sadece görünen değil de bir söz gibi algılamak gerekir. Bazen göremezsin ama duyar ve

hissedersin. Ömer, bunları yalnız koyunlar öğretmedi, ben bu kadar yıllık ömrümden sonra kendi kendime öğrendim ki artık çocukluk düşlerim olmadan yaşayamam. İnsanın düşleri neredeyse kendisi de orada olmalıdır. Üç gece üst üste bir düş gördüm, gitmem gerekir Ömer, yoksa vicdanım beni kahreder, yaşayamam. Alın çizgim, yaşam ırmağımın yatağını belirlemiş,” dedi Alıkan, acı acı tebessüm ederek.

“Ne düşü Alıkan,” dedi Ömer.

“Ömer ben hep düşlerimi gerçekleştirmekten korktum. Varmak istediğim fildişi kuleye varmak yerine, hep ondan kaçıp buralara kadar sürüklendim. Aslında kaçtığım şey kendimdi. Sonra da anladım ki kendimden kaçmak, boş bir çabadır. Kaçıp kurtulmak istediğim şey, kaçanın kendisiydi,” dedi Alıkan Ramazan’a bakarak.

“Kendi hayatımdan öğrendim, insan korkup kaçtıkça korktuğu şeyin esiri oluyor. Ben, kırk yıldır, bu esareti yaşıyorum,” dedi Ramazan.

“Neden, niçin kaçıp buralara kadar sürüklendim? Ben de bilmiyorum. Belki de alın yazım beni sürükledi. Belki de düşlerimden kaçıp sürüklendim. Oysa kaçtığım şey, yüreğimde duruyordu, gittiğim here yere onu da kendimle birlikte götürdüm. Kendimden kaçarak daha çok kaçtığım şeye yaklaştım, yaşadığım sorunların içine daha çok gömüldüm. Çaresizlik ve yalnızlık dünyasında koyunlarla konuşmaya, dost olmaya, onların dilini öğrenmeye, zaman geçirmeye çalıştım. Ölümçül acılar çekmeye başlayınca da kavalıma sarıldım. Acılarımı dışa vurarak kuşa kurda, börtü böceğe ulaştırmaya çalıştım. Öyle ki, artık acı çekmekten korkuyorum. Her yattığımda kâbuslarla uyanıyorum. Bu korkuyla yıllarca, gözlerim açık, sabahlara dek yıldızları izleyerek geçirdim. Oysa sonsuz korku, sonsuz kaçıışı yüreğime

yerleştirmiştim. Ben bütün korku, acı ve hznlerden kaçtığını sanıyordum, sonra ben kaçtıķķa acı ve hznlerimin katlanarak büyüdüğünü fark ettim. Artık kaçmanın bir ķare olmadığını, ait olduğum yere gidip onlarla yüzleşerek korkmadan yaşayacağım. Ben onlarla yzleřtikķe acılarım ve korkularım da yitip gidecek. Ömer, her dönüş bir bařlangıķtır. Her arama bir karşılaşma anıdır. Yeniden bařlangıķ yapıp acılarım ile yüzleşme zamanı geldi. Geķmiřim bana aittir. İstesem de onu koparıp atamam, dönüp geķmiřim ve düşlerimle birlikte yaşayacağım.” dedi Alıkan.

“Alıkan, gidersen, senin geķmiřinin bir kısmı burada kalacak,” dedi mer.

“Evet, burada yaşadıkları da ayrı bir geķmiř oluyor, ama hiķbir şey saf, masum, temiz ķocukluk düşlerinin, geķmiřinin yerini doldurmuyor,” dedi Ramazan başını kaldırıp Cibn’e bakarak.

“Doğru yüreğimin bir kısmı Amara’da kalacak, ama düşlerimin kķ oradadır, kķle bulaşacağım,” dedi Alıkan.

“Hangi düşlerden söz ediyorsun,” dedi mer.

Serhatlı Alıkan, gördüğü dş Ramazan ile mer’e anlatmadı. Ömer’in gözleri merak ve şaşkınlıktan iri iri aķılıp kapandı, ama bir daha sormadı. Kimsenin işine karışmamak, sırrını öğrenmemek, onun yaşam felsefesiydi.

“Ömer, insan bir şey yapmaya karar verip yola ķıkınca ne ile karşılaşacağını önceden hesaplayıp kestiremez. Bazen hesapta olmayan, dikkate alınmayan kķk bir şey, ķok büyük sonuķlara yol aķabilir,” dedi Ramazan.

“Evet, insan bazen kķk bir dereden geķerken ani bir taşkınlı akıntıya kapılıp bilinmeyen, istenmeyen yere sürüklenebilir. İkiniz de saf hilesiz insansınız, sizin hayır duanızı bekliyorum,” dedi Alıkan.

“Şu dünyada, herkesin kendine has düşleri vardır. Her düşün bir dili, kimliği, rengi, geçmişi ve coğrafyası vardır. Sevginin ve coşkunun heyecanını, dilini bırakma, düşlerinden asla vazgeçme Alıkan! Haydi, Allah işlerini rast getirsin, yolun açık olsun,” deyip ikisiyle vedalaşarak Ömer, Amara’ya doğru yola çıktı.

“Haydi, bana da müsaade,” diyerek Ramazan da yamaçtaki mağaranın yanından geçip Cibîn köyüne doğru yola çıktı. Köye varınca ürkek, garip kaçak gözlerle çocukluğunun geçtiği yerlere baktı. Yüreği hüznüldü, ağlamaklı oldu. Babasının beyaz kesme taştan yaptığı ev hala sağlam yerinde duruyordu. Dokuz on yaşlarında sarı saçlı, mavi gözlü bir çocuk, elinde ekmek, kapıdan çıkıp hızla sokağın içine daldı. Kalaycı Ramazan, daha fazla bakmaya tahammül edemedi. Köyden hızla çıkıp Birecil’e doğru yola çıktı.

Üç gün üç gece boyunca evden çıkmadı. Siyah simsiyah yas elbiselerini indirmede.

Üç gün üç gece sonra hiçbir şey olmamış gibi yeniden evden çıkıp işlerini kaldığı yerden sürdürmeye başladı.

Ruhu büyük bir hiçlik ve boşlukta yüzüyordu. Her şeyini yitirmiş, tek başına azgın dalgalarla boğuşuyordu. Babasının ona gönderdiği kolyeyi çıkarıp baktı, hüznüldü. Kendi kendine;

“Bundan böyle, kendi dilimle konuşup yaşayacağım,” dedi.

Alıkan, gördüğü düşün etkisiyle yüreğinde bir şeylerin koptuğunu hissediyordu. Onu etkileyen belirsiz, mistik bir duyguya kapılmıştı. Zeliha ile birlikte yaşadığı, büyüdüğü toprağı düşünüyor, özlüyordu. Sonsuza dek oraya yerleşmek, orada son nefesini vermek istiyordu. Sonra dolunayın Amara evlerini gündüz gibi aydınlattığı bir gece, derin düşüncelerle, derin bir

uykuya dalarken; ait olduğum yere ve şeye dönmeliyim. ‘En karanlık an, şafak sökmeden önceki andır,’ hele bir yola çıkayım, toprak, bana da bir yol gösterir,” diye düşündü.

Dolunay; gece boyunca, gümüşi ışıklarla, Amara vadilerini yıkayıp terk ederken doğu ufku ağarmaya başladı. Rüzgârın sesini, koyunların otları yiyişini ruhunda hissetti. “Bu gün yola çıkmak, başka bir gün yola çıkmaktan daha iyi olabilir,” diye düşündü. Sürüyü dardağan ağacının altına götürüp dinlemeye bıraktı. Fazlalıklarını cıvıl cıvıl kuşların öttüğü, çocuklar alayının gölgesinde oynadığı dardağan ağacının dallarına astı. Son kez dardağan ağacına, vadilere ve sürüye baktı. İçinde onarılmaz bir şeylerin koptuğunu hissetti. Bedenini derin bir burukluk ve ayrılık hüznü sardı.

Gece gündüz kendisiyle birlikte taşıdığı küçük heybesini aldı. İçine baktı, Zeliha’nın nakışlayıp verdiğı, hep kutsal bir sır gibi kendisiyle birlikte taşıdığı ipek mendil yerinde duruyordu. Zeliha, mendili yeni vermiş gibi sevindi. Heybeyi omuzuna attı. Sopasını eline alıp ağaran doğu ufkunu hedefleyerek hiçbir pişmanlık duymadan, geç yola çıkmış bir yolcu gibi sessiz, ama kararlı adımlarla yürüdü. Yersiz, yurtsuz ve malsız geldiğı Amara’dan aynı şekilde ayrılıyordu. Otuz yıl boyunca, çobanlık yaptığı Amara’da biriktirdiğı tüm varlığı, elindeki sopası, omuzundaki heybesiydi. Bir an önce yetişmesi gereken kutsal bir dergâh varmişçasına, deli gibi hızlı adımlarla yürüdü. Yüreğinin taa derinliklerinden gelen bir duyguyla; “Artık yolda ölsem de gam yemem, ona doğru yola çıktım ya bu yeterlidir. Bu gözler, otuz yıl çobanlık yapan, bir çobanın görüp anladıklarından daha çok şey görüp anladı. Sonunda geç de olsa ona doğru yola çıkmaya cesaret ettim. Cesaret; doğanın ruhu ve dilinin ahlakı, adaleti ve erdemidir, çok önceden bunu yapmalıydım,” dedi kendi kendine.

Doğunun ağaran ufkuna doğru ilk adımı atarken büyük bir ferahlık ve sevinç duydu. Son bir kez dönüp anılarla yüklü dardağan ağacına baktı. Gözleri nemlendi. Bir daha dönüp geriye bakmadı. Ruhunu, yaşam ırmağının derinliklerinde, keyifle kulaç atıyormuş gibi rahatladı.

Alıkan, ağaran doğu ufkuna doğru yürüdü yürüdü, durmadan yürüdü!

Yürükçe uzaklaştı, kıpkızıl bir nokta oldu. Kızıl ufukla bütünleşti. Gözden kaybolup gitti!

II

Ferat mavi gök altında gülümseyerek akıyordu. Sarı hırçın sular, Arif kaptanı, düğün alayının başını çeken o alımlı genç Kürt kızını, genç yakışıklı güçlü Mahmut'u alıp götürmüş, Seher yalnız bir başına kalmıştı. Ferat'ın ne kadar can aldığını kimse bilmiyordu. O hiçbir şeyi umursamadan yine sakin, durgun ve sarı sıcağın içinde duru, dupduru gülümseyerek akıyordu. Hiç kimse bu gülüşün sırrını çözemiyordu. Tüm öfkesi yitip gitmişti. Sessiz ve uysal güleç yüzlü bir çocuk gibiydi. Kendine özgü bir gülümsemesi vardı. Bu, Kürt'ün umursamaz gülümsemesiydi. Bu, tarih, tarih olalı beri, Âdem ile Havva'dan bu yana sır olan bir gülüştü. Mavi, sarı, kırmızı, yeşil, ak pak bir gülüştü.

Bu güne kadar hiçbir seyyah, hiçbir bilgin, hiçbir filozof, hiçbir ermiş, bu gülüşün sırrını çözememişti.

Her gelen tiran, onu kendine ait sanıp sahiplenmişti. Her gelen bilgin, onu çözdüğünü düşünmüştü. Her gelen seyyah, onu tanıdığını yazmıştı. Her gelen ermiş, onu kendinden bir parça bilmişti. Tümü yanılmış, hiçbirisi bu gülümsemenin sırrını çözememişti. Kendisi bile kendisini çözememişti. Bir bilmeceydi, sürüp gidiyordu.

O gülümseme ki; kadim bir ülkeydi. Tarihin ilk çiçek açtığı bahçeydi. İlk dillerin dillendiği adsız bir çocuktur. İlk köydü. İlk bitkinin evcilleştirilmesi idi. İlk hayvanın, ilk insanla dostluk kurması idi. İlk toprağa düşen tohumdu.

İlklerin, ilk gizemiydi!

İnsan kızı ve insanoğlu ona çok şey borçluydu. Tekmil icatlar, bu gülüşün sırrına borçluydu. İnsanı, insan olarak görüyor, aşağılamıyordu hiç kimseyi. Kendisine dokunulmadığı zaman ne karıncayı ne de ceylan sürüsünü incitmiyordu.

İlk kadın devrimi, bu gülüşün içinde filizlenip çiçek açmıştı. Eşitlik, özgürlük, paylaşım ve hakikat bu gülüşün içinde yeryüzüne yayılmıştı.

Ferat ki; Kurnaz Enki'ye, Enlil'e, Marduk'a karşı Ninhursag'tı. Innana ve İştâr'dı. İnsanlar, bin yıllardan bu yana her dara düştüğünde, “ya Star,” diye ona sığınıyorlardı.

Sümer, Akad, Asur ve Babil'e karşı, Gütti'ydi. Kassit, Mitanni, Hitit, Urartu ve Med'di. Ne kral tanıdı ne şah! Ne Kyros taktı ne İskender! Ne Darius kaldı ne Sezar! Ne Arap fatihleri ne de Osmanlı Sultanları. Tümü bu sır olan gülüşün içinde birer birer yitip gittiler.

Yirmi birinci yüz yılın başında hem vardı hem yoktu. Hem yaşıyordu hem yaşamıyordu. Yamaçlara düşen gün ışınlarına uysal, söz dinleyen bir çocuk gibi gülümsüyordu. Sırrı çözülemeyen bu gülüş, boyun eğmeyen dağlara, akışkan sulara, bire yüz veren verimli ovalara, Ağrıya, Süphan'a, Zagros'lara, Cudi'ye, Nemrut'a, Cilo'ya adını verip silinmez mührünü basmıştı. Tekmil sular, ona koşuyordu. Her kentte, her ilçe ve köye ruhunu katmıştı. Kendisine dokunulmadığı zaman, hiç kimseye karışmıyor, herkesle dost oluyordu. Mayasında eşitlik, kardeşlik, dostluk, paylaşımcılık ve dayanışma vardı.

Bazen hiç ses çıkarmıyor, sabırla öfke ve güç biriktiriyordu. Bir tiran, bir kral, bir Firavun, bir Nemrut bentler vurup; “Benim oldu,” dediği anda hırçınlaşıp öfke saçıyordu. Hiç kimse öfkelerini zapt edemiyordu. O an adı; “Eşkiya, şaki, bölücü, terörist,” oluyordu. O sanki herkesle alay ediyordu. Sarp, derin yatağında akmaya devam ediyordu.

Hiçbir Seyyah, hiçbir bilgin, hiçbir filozof, hiçbir ermiş bu gülüşün sırrını çözemiyordu, çünkü Ferat, en kadim halk Kürt’tü! Kürt’ün, hiç kimsenin sırrına eremediği kendine özgü bir gülüşü vardı.

Mahmut’u alıp götürmüştü. Seher yalnız ve yapayalnız bir başına kalmış yaşlanmıştı. Hala Karadağ’da odunculuk yapıp Mahmut ve Berçem Sultan’ın anılarıyla yaşıyordu.

“Şıx Ayüp,” atölyesinde boğma rakı hala üretilip satılıyor, “Meyhaneci Husên’in meyhanesi her akşam dolup taşıyordu. Ferat kenarındaki bahçelerde, sazlar hala çalınıp eğlenceler düzenleniyor, içki içilip Antep’ten çengi getirilip oynatılıyordu.

Mezarlıkta, Arap, Mıtrıp ve Yukarı mahallede, “zar ile qav” atıp kumar oynanıyor, Karaçiler köy köy dolaşıyordu.

Rêwîş; yaşlanmış, babası Luto Ağa’nın anısına bağlı kalarak hiç evlenmemiş, tüm acıları içine gömmüştü. Yüreği hala aşkla atıyor, hüznü türküler mırıldanıyor, nerede güzel bir akarsu, pınar, vadi varsa orya gidip konaklıyordu.

Çerçiler loncası dağılmış, çerçilik mesleği ölmüştü. Geri kalan bir avuç çerçi, kendi hesabına, karın tokluğuna çalışıyordu.

Rami; oturduğu zaman, normal bir adam gibi gözükiyordu. Fakat ayağa kalkıp yürüdüğünde durum değişiyordu. Belden yukarısı tamı tamına yusuvarlak bir saman çuvalı gibi olmuştu. Göbeği iyice sarkmıştı. Bacakları ise dikkat çekecek şekilde üste

göre kalın ve çok kısa kalmıştı. Yaşlanmasına rağmen, dışa dönük fırlak sarıgözleri hep oynak fır dönüyordu.

Elinde bastonu, gün batımına doğru köprüye yaklaştı. Köprünün beton ayakları, dimdik suyun içine iniyordu. Beton yığını, ayaklara öfkeyle baktı. Sular, beton yığını ayaklara aldırmandan eskisi gibi akıyordu. Köprünün üzerine çıktı. Arabalar vızır vızır hiç beklemeden gelip geçiyordu. İnsanalar, köprü üzerinde sakın sakın telaşsız gidip geliyordu. Köprünün demirlerine tutundu. Sarı, hırçın sulara bakarken; “Bu köprü, bu beton yığını köprü her şeyi bozdu. Bütün düşlerimi bu köprü alıp götürdü,” dedi kendi kendine.

Birkaç bulut havada kümelenmiş, Ferat vadisi üzerinde yükseklerde duruyordu. Irmağın her iki kıyısı hala yemyeşil bir şerit gibi uzanıyordu. Sarı, hırçın sular, köprünün altından akıp gidiyordu. Güneyde iki yüz metre aşağıda Ferat daha da genişliyor, tam ortasında küçük yeşil bir ada duruyordu. Binlerce kuş ve martı, orayı mesken edinmiş, ağaçların üzerinde kalkıp iniyordu. Orada ekibiyle birlikte çengi oynatıp rakı içtiği günleri anımsadı. İçten, derin bir ah çekti.

Uzaklara, çok uzaklara baktı. Sular hiçbir şeye aldırmandan derinden akıp gidiyordu. Ferat, etkileyici ve büyüleyiciydi. Derinden, çok derinden akıyordu. Köprünün üstünde uzun uzun akan dalgalı sulara baktı. Sanki Ferat’ın dört bir yana bakan gözleri vardı. Her şeyi görüyor, geçmişi de biliyordu. Hiçbir şey unutmuyordu. Ferat, sanki onu tanımış; “Haydi, sen de oradan kirli, katil adam,” deyip öfke saçıyordu.

Geçmişini hatırladı, ürktü!

Zerya aklına düştü. Bedeni titredti. Gerildi. Parmaklıklara tutundu; “Zerya, af et beni,” diye mırıldandı.

Geçmiş gözlerinin önünde canlandı. Yine küçük adada içiyordu. İçiyor, Zerya'yı düşünüyordu. Masada rakı içerken; “Evet, bu mendebur karı, artık bana huzur vermez, ondan kurtulmalıyım, mutlaka kurtulmalıyım. Bırakırsam malıma da el koyar. Bu gece, daha fazla gecikmeye gelmez, bu gece hemen bu gece, şimdi bu gece tek başına evdedir,” diye içinden geçirmişti.

“Evet, hemen bu gece! Ne yapsam da boştur, bağışlamaz beni artık bu kadar şeyden sonra,” diye düşünmüş, içki masasından kalkarak anahtarı verip Kara Ebê 'yi eve göndermişti.

O gece eve gitmemişti. Ertesi gün taziye kurulmuş, tam on beş gün boyunca, misafirler gelip gitmişti. Rami, timsah gözyaşlarını dökmüştü. Zerya'yı düşününce; “Ne yer ne gök ne toprak ne su ne de cehennem beni kabul eder,” diye içinden geçirdi.

“Belki Ferat'ın şu hırçın suları bile beni kabul etmez, alıp bir kenara fırlatır,” dedi kendi kendine birisiyle konuşuyormuş gibi.

Aşağıya bakınca, sularla göz göze geldi. Sular umursamadan derinden akıyor, köprünün kalın beton ayağının dibinde dönüyor dönüyor, önüne gelen her şeyi alıp dibe çekiyor, sonra yine akıp yoluna devam ediyordu.

Sularla göz göze geldi!

Ferat yenilmez bir güçtü. Hiçbir şeyi takmadan kendine güvenle akıyordu. Hırçın, öfkeli sulara bakınca ürktü. Paslı, kirli demir parmaklıklara daha sıkı tutundu. Yaşlı bedeni titredi. Sanki sular onu alıp götürecekmiş hissine kapıldı. Coşkun ve heybetli akıyor, ona derin, hırçın sarıgözleriyle öfke saçıyordu. “Düşsem, suların içine düşsem, sular beni alıp götürse günahlarım temizlenir mi acaba? Paklasa paklasa bir tek Ferat'ın hırçın suları beni paklar,” dedi kendi kendine.

“Nereye uçup gitti o eski günler? Her şeyi bu köprü alıp götürdü. Daha önce bu beton yığını, bu uzun, upuzun köprü

yoktu. Yüzlerce gemi ve kelek iki yaka arasında durmadan gidip geliyordu. Yüzlerce hamal harıl harıl çalışıyordu. Keşke bitmeseydi o günler,” diye düşündü.

“Gemiciler kralının, diğer tüccarların o çeteleri nereye gitti? Hiçbiri kalmadı. Tümü şu beton yığını, lanet köprüye yenildi.” Köprüye, düşmana bakar gibi kinle baktı.

Gözleri, karşı yamaca takıldı. Kale burçları taşlarından yaptırdığı görkemli, beyaz konak, son gün batımı ışınlarıyla ışıldıyordu.

Sırtında ceket, çete başı Kara Ebê de artık yoktu. Kent değişmiş, tehlike derine gizlenmiş ve görünmez olmuştu. Çocukları, onu dışlamış, bir başına kalmıştı. Eski tehlikeler, açık ve aleniydi. Şimdi tüm tehlikeler gizlenmiş ortalıkta görünmüyordu. Sulara bakıp kendi kendine; “Nerede bizim zamanımızdaki o günler,” dedi.

Ferat’ın iki yakasına baktı, hiçbir şey yoktu, “Acaba rüya mı görüyorum, nereye gitti o yolcular, o mallar, o kervanlar, o hayvan sürüleri, ya o sıra bekleyen insanlar, artık hiçbiri kıyıda beklemiyor,” diyerek üzüldü.

Kimse kıyıda gemi beklemiyordu. Minibüsler yolcu alıp köprünün üzerinden bir yakadan diğer yakaya geçip yollarına devam ediyordu. Köprü üzerinden arabalar gidip geliyordu. “Artık kimse sıra beklemiyor, tüm hanlar da harabeye döndü, tümü şu beton yığını köprüye yenildi,” diye söylendi.

Çete başı Kara Ebê ! Bir gece zil zurna sarhoş yatarken evine benzin döküp yakmışlardı. Kimin yaptığı belli değildi. Öldükten bir gün sonra, Mıtrıp Mahallesi’ndeki Karaçiler, def çalıp oynamış, Luto Ağa’ya yapılanları unutmamışlardı.

Gemiciler kralı, alacak verecek meselesinde öldürölüp Ferat'a atılmış, cesedi bulunamamıştı. Ararat Dağı köylerinin ağası, kendi eşkiyası tarafından vurulup öldürölümüştü.

Çerçileri çalıştıran tüccar, eski mesleğini sürdürüyor, Karun gibi zengin olmuştu. Bir diğeri kalp krizinden ölmüş, çocukları bıraktığı servete servet katmıştı.

Değişmeyen tek şey vardı. İlçeye yeni gelen komutan, savcı ve hâkim hala, her cuma günü kefiye, şalvar, kiras giyen Kürt köylülerini, karakola götürüp ceza kesiyordu. Kürt köylüleri, baskı ve cezaya aldırmadan, atadan kalma kıyafetlerini giymede ısrar ediyordu.

Bir tek Ferat yenilmemişti, beton ve demir yığını köprüye. Kendi bildiğince akıp gidiyordu. Yenen de yenilen de Ferat'a yenilmişti. Ferat direnen halktı. Kadim bir ülkeydi. Asla boyun eğmeyen mor sümbüllü dağdı. Topraktı. Anaydı. Güç ve yaşamdı!

Ferat; Kürt, Arap, Ermeni, Türkmen, Asuri ve teknil halkların bileşkesi, yenilmez güçtü!

Derinden, çok derinden öfkeli akıyordu. Rami, bu dizginsiz, kontrolsüz öfkeye bakıp ürktü. Gözleri vardı iri, sarı hırçın gözleri. Ferat ile göz göze geldi! Yaşlı bedeni titredi, ürktü bir adım geri attı.

Eski gemi ve keleklerin tümü yok olup gitmiş, koca uzun upuzun bir beton yığını olan köprü tümünü kovmuştu.

Zerya, tekrar gelip kafasına takıldı. Öldürdüğü Ermeni ile abisini düşündü. Yetmiş yaşını aşmış, göbeği iyice sarkmış, başında kalan, tek tük saç telleri beyazlamış, gözlerinin etrafında derin, mor halklar, alnında derin çizgiler oluşmuştu. Hala, her gece Ferat'ın kıyısında, salkım söğütlerin altında tek başına, kendinden geçene dek içiyordu.

Ferat'ın sarı hırçın sularıyla göz göze geldi!

Suların içinde Zerya'nın öfkeli silueti belirdi; "Seni pislik adam seni, artık senden korkmuyorum. Geberip gideceksin. Mezarın bile olmayacak. Bir tek kişi arkadan ağlayıp bir tek damla gözyaşı dökmeyecek," diye öfkeyle bağıırıyordu.

"Ne yapayım, sanki bütün kirli suçlar, bütün kötülükler, birbiriyle anlaşıp gelip yakama yapıştılar. Bu kadar aksilik de olmaz ki," dedi siluete bakarak.

Doğu ufku kararmış, batı ufku kızıl bir renk almıştı. Yaşlı bedeni titredi, bastonunu yere bıraktı.

"Dede ne yapıyorsun," diye uzaktan biri ona doğru koştu.

Demir parmaklıkların üzerine tırmandı. Hiç düşünmeden, bir saman çuvalı gibi kendini sarı hırçın, karanlığa gömülen suların içine bıraktı. Girdap onu alıp beton ayağın dibinden en dibe çekti, sonra bir topaç gibi dışarıya fırlattı. Sular, onu alarak aşağılara doğru sürükleyip götürdü. Kendini boşlukta suya bırakırken "Dede ne yapıyorsun," deyip kendisini kurtarmaya gelen adama bakarak bağırdı;

"Artık, Ferat dışında hiçbir şey beni paklamaz evladım!"

III

O gün akşama kadar oyun oynadılar, suya girip çıktılar. Her oyun bir sır, her sır yaşamdan bir parçaydı. Oyun oynadıkça yeni sırlar öğreniyor, sırlar, yeni sırlara çağrı oluyor, sırlarla birbirlerine ısınıp kaynaşıyorlardı.

Eylül kapılara dayanmış, yaz son günlerini yaşıyordu. Nesnelerin gölgeleri doğuya doğru uzanıyordu. Gün boyu suya girip çıkmaktan yorulmuşlardı.

"Kendimize atlar yapalım," dedi Abdullah.

"Söğüt dalından atlara binelim," dedi Hasan.

“Güzel atlara binelim,” dedi Sedef.

Dere kenarında, her biri bir söğüt dalı kesip kendine bir küheylan at yaptı. Söğüt dalından atlara bindiler. Binip dörtnala Kaniya Ayno’dan yokuş yukarı çıktılar. Atlar, kışneyerek birbirini kovaladı. Abdullah ile Hasan yan yana at koşturuyordu. Hemen arkasından Sedef tüm gücünü toplamış, ona yetişmek istiyordu. Yokuş yukarı, nefes nefese at koşturdular. Abdullah, Hasan, Sedef, Mızo, Mehmet, Ayn ve Bereket, kan ter içinde kalmıştı şenlikli çocuklar alayı...

Soylu, saf kan atlara bindiler.

Söğüt dalından atlara binip Amara’ya doğru dörtnala sürdüler. Kan, ter içinde yokuş yukarı çıktılar. Atlar, kışneyip birbiriyle yarıştılar.

“Az kaldı sana yetişeceğim” dedi Sedef.

“Yetişemezsin, hiçbir at benim atıma yetişemez, rüzgâr kanatlıdır benim atım,” diye bağırdı Abdullah.

“Benim atım, ateş kanatlıdır,” dedi Hasan.

“Benim atım, ceylan gözlü, tez ayaklıdır,” dedi Sedef.

Atlar, yokuş yukarı, kan ter içinde kışneyerek birbirini kovaladılar.

At; neolitikten bu yana, Kürt’ün yaşamında yerini almış, kabile ve aşiretlerin güç olmasında rol oynamıştı. İnsanlar, ilkin bir av hayvanı olarak avlayıp etinden, sonra evcilleştirip ırakları yakın eden hızından yararlandılar. Sonra savaşların vazgeçilmezi haline geldiler. Aryen kabile ve aşiretleri, atlı aşiret birliklerini oluşturdular. Oluşturup, kadim devletlerin kanlı ordularını yendiler. Atlı savaş arabaları ile sosyal çatışmaların ve savaşların yörüngesini değiştirdiler. At, artık zenginliğin, ayrıcalığın ve soyluluğun da simgesiydi. Sadakat, güven ve soyluluk imgesi

olarak sanat ve edebiyatın da temasıydı. Romanların, kahramanlık destanlarının, şiir ve masalların vazgeçilmez konusuydu.

At ile binici arasında uyum, etik ve estetik değerler biçimlendi. Buna bir de üstünlük ve zafer kazanma amacıyla yarışlar eklendi.

At, soylu yetkin özellikleriyle insan yaşantısını ve aklını etkileyerek insan ve doğa diyalektiğini geliştirdi. Karşılıklı uyum, etkileme, etkilenme sanat ve estetiği derinden etkiledi. Artık kavga, direniş, yiğitlik ve özgürlüğün simgesi haline gelen atın yer almadığı hiçbir destan yoktu.

Söğüt dalından atlara bindiler. Binip kan ter içinde, dörtnala Amara'ya doğru yol aldılar. Abdullah; kızlı-erkekli ordunun önüne geçmiş, kötüler ordusunun üzerine yürüyordu.

Aryen asılı, Kürtlerin ön ataları, Guttiler, Kassitler, Hititler, Mitanniler Luviler Urartular ve Medler atı evcilleştirip yeni bir yaşama adım atmışlardı.

Med Kralı Kyakser; kabile ve aşiret birliklerini “mızraklılar, okçular ve atlılar” diye üçlü bir sınıflamaya tabi tutmuş, yeni bir ordulaşma geliştirip zaferler kazanmıştı.

“Burada zaferler kazanan
Kâhin Megistias yatıyor,
Sperkheios'u aşp geldi ve
Medlerin darbeleri altında düştü”

Hitit ve Mitanniler'in geliştirdiği; “şar” adlı, atlı savaş arabaları, savaşların sonucunu belirliyordu.

Sedef, kakhahayla gülüyor, kadim kadın savaşçı Amazonlar gibi söğüt dalından at sürüyor;

“Abdullah, seni yakalayacağım,” diyordu.

“Benim atım, Mem'i Alan'ın Bozrevan'ıdır, hiçbir at ona ulaşmaz,” dedi, arkasına dönüp Sedef'e baktı.

“Benim atım Rüstem-i Zal’ın Rahş’ıdır”, rüzgâr kanatlıdır,” dedi Hasan.

“Benim atım, küheylandır,” diye en arkadan bağırırdı Mızo.

“Benim atım, Derwêş’ê Evdi’inin Hedvan’ıdır,” diye söylendi Bereket.

Derken söğüt dalından atlar, kan ter içinde yokuşu aştılar. Yukarda birbirlerine bakıp kahkaha ile güldüler.

“Atlarımız çok yoruldu,” diyerek söğüt dalından atlarını ellerine alıp patıkada yürüdüler.

Ellerindeki söğüt dalı atlarla, yol kenarındaki deve dikenlerinin iri, mor başlarını vurarak koparma yarışına girdiler.

“Bir iki üç...”

“Sekiz dokuz on...”

“Benim ki yirmi oldu.”

“Benim ki otuz...”

“Kırk...”

“Elli...”

Kına kırmızısı toprak, derin ve yaygın çatlamış, ağzını açıp yağmur bekliyordu. Gökyüzünün mavisine, hazanın sarı hüznü yayılmıştı. Uzaklarda ve çok yükseklerde Karadağ üzerinde küçük gri renkli bulut kümeleri gözüküyordu.

Derken Abdullah, bir türkü tutturdu.

“Erzurum dağları kar ile boran

Aldı yüreğimi dert ile verem

Sizde bulunmaz mı bir kurşun kalem

Yazam arzu halim yâre gönderem...”

Türkü o ıssız, viran Kaniya Ayno yolu gibi acıklı sürüp gidiyordu.

Her kertenkele gören; “Yılan, yılan” diye bağırıp Mızo’ya bakıp gülüyordu. Vadiden tepeye çıktılar. Yol kenarında büyük

bir taş öbek vardı. Gün batıya doğru yol alıyordu. Gölgeleler, ait oldukları nesnelerden uzaklaşarak doğuya doğru uzanıyordu.

Tepeyi çıkarken “Kunça Mar,” dedikleri, büyük taş öbek gözüktü.

“Ya kara ejderha oradaysa ne yaparız,” dedi Mızo.

“Kara ejderha, çocuklara karışmaz ki,” dedi Hasan.

En önde yürüyen Mızo, Kunça Mar’ın yakınındaki kuru otların arasında, uzun siyah bir şeyin süründüğünü fark etti. Heyecanlandı, yürek vuruşları hızlandı. Birdenbire bağırarak;

“Abooo, ejderha, kara ejderha, bakın siyah bir ejderha, siyah ejderha kaçın,” deyip hızla kaçtı. Mızo’nun her zamanki şakalarından biri diye sandılar.

“Yine bir kertenkele görmüş,” diye bağırdı Hasan.

“Kara ejderha” diye bağırdı korkuyla Sedef.

“Kara ejderha,” dedi Hasan korkuyla nefes nefese kaçarak.

En arkada yürüyen Abdullah birdenbire yılanla karşı karşıya geldi. Eğilip yerden iri bir taş aldı. Sol ayağı önde, sağ elinin avucunda taş, havada atmaya hazır bekliyordu. Uzun, kalın, iri yılanı görünce yerinde kıpırtısız kaldı.

Yılan, dilini çıkarıp; “tısss,” diye ürkütücü bir ses çıkardı. İri, geniş, yaygın ağzını açtı. Abdullah’ın gözleri yılanın ağzına kilitlendi. Ağzı büyüdü, büyüdü, büyüdü, kap kara dipsiz, sonu belirsiz, karşısındakini yutmaya hazır, bir tünel gibi oldu. Dili; uzun, ateşten kor haline gelmiş, yassı bir demir şiş gibi bu kara tünelin içinde ürküntüyle dışarı çıkıp tehditkâr bir şekilde hareket ediyordu.

Abdullah, bu kara tünel ve içindeki kızgın, yası, ürkütücü şiş karşısında yerinde donup kadı. Yılanın gözleri, yalım yalım yanan, kızıl bir ışığa dönüştü.

Kanı çekilmiş, sapsarı kesilmiş, ne yapacağını şaşırđı. İlk defa bu büyüklükte bir yılan görüyordu. Gördüğü, öldürdüğü hiç bir yılanı benzemiyordu. Avucunda taş, eli havada öylece donakaldı.

“Abdullah kaç, Abdullah kaç, ejderha seni yiyecek,” diye korkuyla bağırıp çağırıyorlardı.

Abdullah, tüm bedeniyle, düşüncesiyle siyah yılanı kilitlenmiş, elinde taş, kaskatı kesilmiş, yılanın gözlerine ve tıslamasına bakıyordu. Yılan dışında hiçbir şey görmüyor, duymuyor, işitmiyordu. Taş öbeğin kenarında yılanla göz göze duruyordu.

Altı beyaza çalar gri, üstü simsiyahtı. Bir metre kadar başını havaya kaldırmış, dimdik Abdullah’ın karşısına dikilmiş, dilini çıkartarak tıslıyordu.

Abdullah, sağ elinin avucunda taş, yılanla karşı karşıya öylece kıpırtısız bekliyordu. Aralarında iki metre vardı. Ne taşı atabiliyor ne kaçabiliyordu. Ne bağırabiliyor ne de geri çekilebiliyordu. Karayılan, karşısında bir ejderha gibi dikilmiş, dilini çıkartarak tıslıyordu.

Yılan ve Abdullah karşı karşıya öylece duruyordu. Ne o saldırıyor ne diğeri saldırıyordu. Sanki ikisi karşı karşıya gelmiş, birbirini sınıyordu. Yılan, hafifçe başını sallayarak saldırmaya hazır, tıslayarak ona bakıyordu. Abdullah, elinde taş, tıslayan karayılanı bakıyordu. Arkadaşları uzaktan durmadan;

“Abdullah kaç, Abdullah çabuk kaç, ejderha seni yiyecek,” diye bağırıp çağırıyordu.

Yılan ile Abdullah, on saniye böyle karşı karşıya kaldılar. Bu on saniye, ona saatler kadar uzun geldi. Ne kaçabiliyor ne taşı yılanı fırlatabiliyor, öylece durup bakıyordu. Yılanın tıslamasında ve gözlerinde, yenilmez büyük bir güç görüyordu. Kendine güvenen, korkusuz sakin bir güç! Yılanın gözlerinde ve

tıslamasında, yersiz yere saldırmayan gizemli bir güç seziyordu. Kendine güvenen, kendisine dokunulmadıkça saldırmayan bir güç! Gizil bir güç! Denetimli ve kontrolü bir güç! Tehlike ve saldırı anında harekete geçen, kendini savunan bir güç! Kendisine zarar verilmediği sürece, başkasına zarar vermeyen bir güç görüyordu.

Köylüler, bu yılanın yıllardan beri bu taş öbekte yaşadığını söylüyordu. Kimse karayılana karışmıyordu. Onu dokunulmaz kutsal görüyor, kendilerini koruduğuna inanıyorlardı.

“Gece, çoban Alıkan yatınca, bakır tasın içine süt doldurup taş öbeğin yanına indiriyormuş, gece kara ejderha gelip sütü içiyormuş. Çoban Alıkan uyurken o da sürüyü bekliyormuş! İkisi arkadaş olmuşlar,” deniliyordu. Kara yılanla ilişkin, birçok hikâye anlatılıyordu, ama yılanı gören çok az kişi vardı.

Abdullah ile yılan karşı karşıya duruyor, sanki birbirlerini sınıyordu. Sonra yılan “tısss” diyerek başını indirip çekildi. Otların arasından sürüne sürüne taş öbeğin içine girdi. Yılan uzaklaşınca, Abdullah’ın eli aşağı indi gevşedi, taş kendiliğinden yere düştü.

Rengi sararmış, bedeni titriyor, hala şoku yaşıyordu. “Bu yılanın bir aklı var, her şeyin bir canı, ruhu var. O kara ejderhanın bir aklı var. Ben ona saldırmadım, o da bana saldırmadı. Çok akıllı ylandı, çekip gitti. Onun da gizli bir gücü, ruhu var, gücünü kendini savunmak için kullanıyor. Güçlü olduğu için bana saldırmadı. Kendine güveniyordu. Ben karışmayınca o da bana karışmadı,” diye düşünüyordu.

Tıslayan kara ejderhadaki gizemli gücü görmüş, etkilenmiş, gücün nasıl kullanılması gerektiğini kavramıştı. Ömer’i düşünerek; “İnsan babam gibi güçsüz olmamalı, ama ayı kılıklı adam gibi de haksız saldırgan da olmamalıdır. Güç kullanırken

insan her zaman haklı olmalıdır, güç saldırmak için değil, kendini korumak için olmalıdır,” diyordu seslice kendi kendine.

Sanki on saniyede, on yıl büyümüş gibiydi. Doğanın sırrını, gücünü düşünüyordu.

“Abdullah kaç, kaç ejderha seni yutacak,” diye arkadaşları hala bağırıp çağırıyordu. Abdullah, hiçbir sesi duymuyor, tıslayan kara ejderhayı düşünüyordu. Sağ eli havadan indi, avucundaki taş kendiliğinden yere düştü, yavaş yavaş yürümeye başladı.

“Taş; taş olarak yerinde kalmalıdır, başkasına zarar vermek için kullanılmamalıdır. Yılan; kendi toprağında taş öbeğinde yılan olarak yaşamalıdır, bizim kendi evimizde yaşadığımız gibi,” diye düşünüyordu.

Yılana taşı atmamış, yılan da ona saldırmamıştı. Sanki uzlaşmış, anlaşmışlardı. İki güç karşı karşıya gelmiş de barış yapmış gibi kendini hissediyordu. Ne yılan zarar görmüş ne de kendisi, uzlaşarak her ikisi de kendisi olarak yaşamaya hak kazanmıştı. “Zarar vermezsen o da sana zarar vermez, saldırırsan o da kendini savunur. Onun da bir ruhu, gücü var, doğanın da ruhu var... Toprak, su hava herkesin ortak malıdır, toprak herkesin evidir. Her canlının kendi evinde yaşama hakkı var,” diye düşünüyordu.

Rengi solmuş, sararmış, şoku yaşıyordu. Sedef ona bakıp; “Ben çok korktum, sen de korktun mu,” dedi üzgün üzgün.

“Ben de çok korktum, çok büyük bir yilandı,” dedi Hasan.

“Ben hiç öyle büyük bir yılan görmedim,” dedi Bereket.

“Sen taşı kaldırıncı, kara ejderha korkup kaçtı, yoksa seni yutacaktı,” dedi Mızo.

“O kara ejderha, hiç korkmaz ki,” dedi Mehmet.

“Kara ejderha, çoban Alıkan amcanın arkadaşıdır,” dedi Sedef.

“Alıkan amca küsmüş, burada gitmiş,” dedi Bereket.

“Alıkan amca, küsmemiş, kendi köyüne gitmiş,” dedi Hasan.

“Kunça Mar, karayılanın eviydi. Ben ona karışmadım. O da bana karışmadı. Kara ejderha, çoban Alıkan amcanın arkadaşıdır, Alıkan ona süt veriyordu. Alıkan amcanın hatırı için beni ısırmadı,” dedi Abdullah.

Abdullah, o gün kara ejderhadan korkmuş gücü, doğayı ve uzlaşmayı öğrenmişti. Ömer’in ona söylediği sözü hatırladı, kendi kendine tekrarladı.

“Kara yılandan değil, kara yalandan korkmak gerekir!”

Hazanın hüznü yüzünü göstermiş, otlar kurumuş, ağaçların yapraklarına sarı kızıl lekeler çoktan düşmüştü. Bağı bozumu zamanıydı. Köylüler harıl harıl çalışıyor, kış hazırlıklarını yapıyordu.

Kara ejderha olayının üzerinde günler geçmiş, Abdullah, sanki bir anda olgunlaşmış, doğaya daha farklı bir gözle bakıyordu. Güvercinlerine daha bir özenle bakıyordu.

Ömer, yüzü kırışmış, seyrek sakaları kırışmış, teni güneşten iyice esmerleşmiş, alnında belirgin çizgiler oluşmuştu. Bütün umudunu geleceğini oğul Abdullah’a bağlamıştı. Abdullah ile birlikte bağdan eve dönünce, karşısında duran Üveyiş’e baktı. Geçkin yaşına rağmen hala buğday benizli yüzü lekesiz, diri, pürüzsüz, dupduru, çekici koyu kahve gözleri ıslı ıslıldı. Üveyiş’e bakarken; “Demek ki, şu ihtiyarlık denilen şey iyice yakama yapışıp kaldı, keşke ölüm olsaydı da ihtiyarlık olmasaydı,” diye düşündü. Üveyiş’in pürüzsüz yüzüne bakıp bir an kıskançlık duyguları depreşti. Sonra izahat yapan bir bakışla;

“Yarın Abdullah’ı okula götüreceğim,” dedi.

“Hayırlısı olsun,” dedi Üveyiş, kaygılı bir sesle.

Abdullah, artık her geçen gün her şeyin bilincine varıyor, bilincine vardıkça daha çok düşünüyor, sorguluyordu. Düşünmek, düşündüğünü düşünmek, bilmek, kendi farkındalığını fark etmek, insanın yaşamında yeni bir serüvendi. Düşünmek ve düşündüğünün bilincinde olmak; sarı sıcakta, yolma yolmadan daha zor bir iş olduğunu, fark etmişti. Düşününce müthiş bir enerji sarf ettiğini, pratikte kendi kendine öğrenmemişti. Onu harekete geçiren kır, bayır dolaştıran şey büyük aşktı. Aşk; tutkuyla, sevgiyle, istekle yaşama sarılmak ve farkındalıkta bir özgünlüktü.

Artık Amara kırları ve vadilerindeki her ağacın, taşın, çiçeğin, bitkinin, buğday başağının, kıvranıp sürünerek hiçbir zaman zirveye ulaşamayacak olan yılanın, gün ışığında kaçan yarasanın, havada uçarak avlanan şahinin, yuvada bakıma muhtaç, çaresiz yavru kuşun, çığırkanlık yapan cırcır böceğinin, kanatları hafif, alımlı kelebeğin, çalışkan karıncanın, tırtılın, kaplumbağanın doğanın birer parçası olduğunu seziyor, hissediyor, derin bir algı olarak hafızasına yerleştiriyordu.

Üveyiş, o sabah tedirgin, ikircikli ve heyecanlıydı. Kaynağı belirsiz korku ile gizemi çözülmemiş sevinci iç içe yaşıyordu. Yüreği bir kaos kuyusuna benziyordu. Kuyu; derin, çok derin, karanlık ve dipsizdi. İçinde neler olup bittiğini kendisi de bilmiyordu. Belirsizlik, sevinç, heyecan, korku ve tedirginlik iç içe girmiş, bir kör düğüm olmuştu.

Abdullah'ı düşündükçe gelecek, dibi belirsiz, kapkaranlık, uçurum yüzölçümlü bir girdaba dönüşüyordu. Bütün ağırlık ve ayrıntılarıyla gelip beynine yerleşiyor, beyni zonkluyordu. “Ben kimim, neden buradayım, Ömer kim, oğul Abdullah kim,” diye kendi kendine soruyordu. Bu dipsiz, kör, karanlık kuyunun içinde bütün duyguları, düşleri harekete geçiyor, ağaçları kökünden

sarsan fırtına gibi her şeyi alt üst ediyor, düzensizlik, hareketlilik ve rastlantılar birbirini izliyor, düzensizlik ve karmaşa kesintisiz sürüp gidiyordu.

Düşünüyor, düşünüyor, durmadan düşünüyordu. Geçmiş, puslu gri bir hava gibi tüm düşüncelerini sarıyordu. Güzel, hep özlenen saf bir imge olarak beyninde kalan masum düşlü çocukluğu ve gizemli, özlem dolu bağ bekçiliği ile mavi boncuklu kırlangıç, uzakta çok uzakta bir rüya gibi duruyordu. Hep oraya sığınıp her şeyden uzaklaşmak istiyordu.

Ali ile beklenmedik ani evlilik, yüreğini ateş keskinliğinde dağlayan Karadağ olayı, acı ve gözyaşının mağarasında cansız yatan Berçem'in kanlı bedeni, ucu keskin bir bıçak gibi içinde döndükçe dönüyor, yüreğini kanatıp sonsuz bir hüzün ve acı veriyordu. Tanrı misafiri gibi hareket eden, kendi halinde güçsüz, yalnız olan Ömer ile ikinci evliliğinin nedeni dokunulmamış, araştırılmamış, binlerce yıllık meçhul bir ören yeri gibiydi. Gök gürlemesi ve fırtınalar içindeki zorlu sancılı doğum ve Abdullah ile bitmez tükenmez kavgaları, bir arı kovana gibi beyninde, yüreğinde ve düşlerinde uğulduyordu. Hanîfe ve Sultan ile sade, saf, paylaşımcı, samimi, içten olan dostluk ve arkadaşlığı, güneşte olgunlaşmış sapsarı bir üzüm salkımı gibi yüreğinin ayrı, ışıklı bir köşesinde bekliyordu.

O sabah yüreği, beyni, düşleri, içi belirsiz bir kaos kuyusu gibi karmakarışıktı. Beynini uğraştıran, uyuşturan, sürekli isyan ettiren, çözüm arama direncini kıran, umutsuzluk aşıl原因, enerjisini tüketen, fırtınalı geçmişi yeniden yaşıyordu. Yüzü ayrılık, acı, keder ve belirsizliği uzaklara, çok uzaklara taşıyan bir hüzün ırmağını andırıyordu.

Abdullah, Üveyiş'in gözlerinin içinde büyüyen, umutlarını geleceğe taşıyan, bir masal kahramanıydı. Tüm düşlerini onda

gerçekleştirmek, yaşayamadıklarını onda yaşamak, yaşatmak istiyordu. Abdullah'ı haksızlığa karşı mücadeleye teşvik ederken özünde kendini teşvik ediyordu.

Hazanın hüznünde mor damarlı, avuç avuç sarı yapraklar; avludaki dut ağacında, yanakta süzülen ayrılığın gözyaşları gibi ardı ardına, döne döne yere düştü. Döne döne birkaç yaprak düşüp toprak zemine bir basma deseni gibi yapıştı. Üveyiş garip ve kaynağı belirsiz bir ayrılık duygusuna kapıldı. Abdullah sanki okula değil de sonu meçhul, tehlikelerle dolu bir yolculuğa çıkacakmış gibi heyecanlandı, kaygılandı ve hüznlendi.

Dut Ağacın altındaki yerlere serpilmiş, avuç avuç sarı yapraklara bakınca, gözleri nemlendi. Gözyaşlarını kimseye göstermeden sildi. O sabah, bütün çocukluğu defalarca bir film şeridi gibi gözlerinin önünden gelip geçti. Abdullah ile bitmez tükenmez kavgalarını hatırladı. Üzüldü. Fırdı ile Mıho'yu hatırlayınca ani bir refleksle gülümsedi. “İyi ki, onu kavgaya teşvik ettim, gidip ikisinden de intikamını aldı,” dedi kendi kendine.

İri gözleri, yeniden uzaklara daldı. Kaynağı belirsiz ayrılık ve hüzn bütün bedenini sardı. Uzun, çok uzun geri dönölmez uzaklara gideceği hissi ve duygusu, analık duygularını ve sevgisini körükleyip bir yangın gibi alevlendirdi. Kavgaların yarattığı bütün kırgınlık ve öfkeler bir anda yok olup gitti. Sanki rüzgâr, bir anda, bir mum gibi kaynağı köksüz olan bütün küçük duyguları, öfkeleri söndürmüş, analık sevgisini ise bir yangını körükler gibi büyüttükçe büyötmüştü.

Her zaman rüzgâr gibi alabildiğine hırçın, yağmur gibi inatçı olan Üveyiş, bu eylöl sabahında bir hüzn ırmağına dönuşmüştü. Avludaki güllere baktı. Güller, hazan rüzgârında hafifçe sallanıp duruyordu. Abdullah'ın bütün hırçınlıkları, kavgaları, kapıyı

taşlamaları, evden kaçışları, kardeşleriyle zıtlaşmaları, her şeye itiraz edişleri, Üveyiş'in daha derin, görünmez gizil bir sevgiyle ona bağlanmasına yol açmıştı.

“O, okula giderse ben kiminle kavga edip haksızlıklara karşı kavgaya teşvik dereceğim,” der gibiydi. Abdullah'ın başkaldırışı ile Üveyiş'in hırçınlıkları aynı mecrada buluşmuş, Üveyiş'te unutulmayacak kadar derin, umulmayacak kadar yakın bir oğul sevgisine yol açmıştı. Kendisi de buna şaşıp kalıyordu. “Hiçbir şey Abdullah'ın yaratacağı bu boşluğu doldurmayacak,” diyordu kendi kendine. Oğul ile ana arasındaki sürekli kavga, çatışma ve çelişki, derin bir sevgiye dönüşmüştü.

Bu güz sabahında, oğul sevgisinin büyüklüğünü ve vazgeçilmezliğini, ilk defa bu kadar yakında hissediyordu. Abdullah, daha okula başlamadan, Üveyiş, onun en büyük okuluydu. Yaşamı bu okulda öğrenmiş, ilk dersi isyan olmuştu.

Mevsim sonbahar, aylardan eylöldü...

Güneş, her günkü ihtişamıyla, altın pırıltılar içinde doğudan yükseldi. İlk gün ışıkları Amara'nın kayalık tepelerine düştü.

O gün “Mala Ömer-i Abdullah'ı Huseni Öcê” için farklı bir gündü. Geleceği meçhul, belirsiz bir zaman denkleminde, yeni bir gün başlıyordu. Artık ok yaydan çıkmış, nerede, ne zaman duracağı, nereye saplanacağı hiç belli değildi.

Doğduğunda, gökyüzünün boşluğuna üç mermi sıkıp bir oğlunun dünyaya geldiğini, sevinç çığlıklarıyla duyuran Ömer, geleceğini yatırdığı, soyunun devamı olarak gördüğü, yalnızlığına ve güçsüzlüğüne çare olarak düşündüğü oğlunu, daha da güçlenmek için yeni bir serüvenin içine itiyordu. Üveyiş, o gece sabaha kadar düşünüp durdu. Sevinçliydi, oğlu yeni bir yaşama başlayacaktı. Bunu annesi Havva da istiyordu. “Yel üfürür, sel götürür, yangın her şeyi yakıp kül edebilir, geriye bir tek insanın

kendi kişiliği kalır, torunum okusun da büyük bir kişi olsun,” diyordu Havva.

Üveyiş, kaygılıydı. Bu serüvenin sonu nereye varacaktı? Belirsiz kaygılar, bir fare gibi sevincini kemirip duruyordu. Seviniyordu, ama kaygılar sevincini gölgeliyordu.

Üveyiş, güneşten, Ömer, Üveyiş’ten önce kalktı.

Müslim, her sabah olduğu gibi kalkıp, Arapça ezan okuyup milleti namaza davet etti. Ömer, ezan sesiyle camiye gitti. Müslim, minberde oturup Kürtçe dualar okudu. Ömer, oğlu için dualar edip, camiden çıkıp eve geldi. Toprak zeminli avluya su serpip süpürgeyle temizledi. Toprak kokusu, avludaki sonbahar güllerinin kokusuna karıştı. Sonra dut ağacının altında, serin havada oturup sigara üstüne sigara içti.

Sonbahar güneşi, her günkü ihtiyaçlarıyla doğuda usul usul yükseldi.

Müslim camiden çıkıp eve giderken Hasan Hüsnü ile Siyabend’in çatışmada öldüğünü duymuş geçmişi düşünüyordu. Siyabend’e üzülüyor, Hasan Hüsnüye seviniyordu. Hanife sabah erken kalkmış, kahvaltı hazırlamış Müslim’i bekliyordu. Rutin yaşamları sürüp gidiyordu.

Üveyiş, her günkü alışkanlığıyla, yoğurdunu tahta yayığa koyup çalkalamaya başladı. Ayran ve yağın ayrışıp kıvamına geldiğine kanı getirince, çalkalamayı bıraktı.

Büyük bakır bakracı yayığın önüne indirdi, keten bezden yapılan “parzin” denilen, üçgen biçimindeki keten torbayı, bakır bakracın ağzına iyice yerleştirdi. Tahta yayığı eğip ayranı kovaya boşalttı. Ayran, torbadan süzülüp kovaya dökülürken yağlar bez torbanın içinde birikti. İçi yağ dolu üçgen torbayı hafifçe sıkıp topaç haline getirdi. Suyun yağdan süzülmesi için, torbayı iple dut ağacının dalına bağlayıp astı.

Un çıkardı, kalaylı bakır leğende hamur haline getirdi. Derken taze ekmek kokusu etrafa yayıldı.

Kahvaltıdan sonra Abdullah'ı giydirdi. Bir ekmek çıkını yapıp Ömer'in eline verdi. Babası, Mızo'nun elinden tutmuş, avlunun kapısından içeri girerken;

“Ömer hazır mısınız,” diye sordu.

“Hazırız,” dedi Ömer.

“Haydi, zaman kaybetmeden yola çıkalım.”

“Çıkalım,” dedi Ömer.

İki baba, iki oğul, avludan çıkarken Üveyiş, bir kova su arkalarından döküp; “Selametle gidip selametle gelin, yolunuz su gibi aydınlık, açık ve aziz olsun,” dedi.

Sonra kapının önünde iki eli belinde, ayakta onlara bakıp durdu. Onlar Cibîn'e doğru uzaklaşırken onlarla birlikte onun da düşleri uzaklaşıp gitti.

Kapı önünde ayakta beklemekten yorulunca, kendisini kapının eşiğine bıraktı. Kapı var olma ocağıydı. Ocak, bir ailenin yaşam gerekçesiydi. Ocağı sönen aile, yok olan aileydi. Abdullah aile ocağının soy sürdürücüsüydü.

Üveyiş, kapının eşiğinde çöküp oturdu. Sivrisinek gibi durmadan vızıldayarak ağlayan Osman kucağındaydı. Ayn, Mehmet, Fatma yanında oturup patika yola bakıyordu.

Okumamıştı, ama cahil değildi, gelişmeleri hisleriyle okuyor, geleceği seziyordu. Tanrıçalık kültürünün iz düşümü saf, temiz, analık sezgileri, analık akıllı, berrak, akışkan duygular ve düşleriyle her şeyi önceden görebiliyor, his ediyor, seziyor ve okuyordu.

“Oğlum okusun, okusun da bu hayattan kurtulsun. Annem de diyor; ‘okusun.’ Okumasın da bizim gibi bu köy yerinde cahil kalıp sürünsün mü,” dedi kendi kendine.

Duygu yüklü kadın zekâsı ona yol gösteriyordu. Bazı şeyleri, karanlıkta yürüyen, doğuştan gözleri görmeyen biri gibi hissediyor ve seziyordu. “Bu gidiş, sonu belirsiz bir serüvene dönüşecek,” diye korkuyordu.

“Bundan sonra kapı eşiğinde düş kurarak Abdullah’ın yolunu gözlemekle geçecek bütün ömrüm,” diye düşündü.

Onlar, patika yoldan uzaklaşıp gözden kaybolurken Amara’da, yeni bir gün başlıyordu.

“Başı aşan su ha bir karış olmuş, ha dört parmak, ne fark eder,” dedi Üveyiş, kendi kendini teselli ederek.

Üveyiş, artık eski Üveyiş değildi!

Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı!

Her iki yamaçta, beyaz, düz, geniş kaya kütleleri, kırmızı toprağın içine gömülmüş, kenarlarında kurumuş otlar ve taşlar arasında derede kıvrıla kıvrıla giden patika yoldan, elli dakika boyunca yürüdüler.

Ömer Cibîn’e varınca, Hafız’ın dükkânına girdi. Bu dükkân Ömer’in çocukluğunun nirengi noktalarından biriydi. Dükkân, babasından Hafız’a kalmıştı. Ömer çocukken her buraya geldiğinde, babası Abdullah, ona delikli kırmızı şeker alırdı. Dükkân, delikli kırmızı şeker, babası ve çocukluğundan geriye kalan, gök boşluğunda dolaşan bir uçurtma gibi düşlerinde gezinip duruyordu.

“Hayat ne garip! Dün babamın bana yaptıklarını şimdi de ben oğluma yapıyorum. Belki de oğlum da kendi oğluna yapacak. Bu böyle sürüp gidecek,” dedi kendi kendine. Sonra Hafız’a bakıp;

“Oğluma horozlu, Şam Şekeri” dedi. Ardından; “kırmızı” olsun diye ekledi. Abdullah pürdikkat Hafıza bakıyordu. Hafız,

bir tahta tabletin üzerindeki, horoz şekerleri arasından kırmızı olanı alıp ona uzattı.

“Maşallah, Abdullah büyümüş, okula mı göndereceksin,” dedi.

“Hayırlıysa kayıt için getirdim.”

“İnşallah hayırlı olur.”

Ömer, beş lira çıkarıp verdi. Hafız eliyle parayı yokladı. Sonra alıp kasaya attı. Üstünü, demir paralardan sayıp verdi. Abdullah, büyülenmiş gibi Hafız’a bakıyor, her hareketini dikkatle izliyor; “Bu adamın gözleri görmüyorsa bu kadar şeyi nasıl yapıyor, kırmızı şekerini nasıl ayırt edebiliyor” diye düşündü. Hafız, Ömer’in dostuydu. Kırk beş yaşlarında, orta boylu, çığıt yüzlü ve yüzünde gülümseme eksik olmayan bir adamdı. Yumuşak ve mülayim bir özelliğe sahipti. Herkesle iyiliksever ilişkiler geliştiriyordu. Bir yanağına vurduğunda, diğer yanağını uzatıyordu.

Çok nadir olarak hiddetlenirdi. Öfkelendiğinde birdenbire durgunlaşır, geçmişe dalıp giderdi. İçinden çıkamadığı bir sorun olunca, çocukluğunu düşünüp hırçınlaşır, mutlaka bir neden, gerekçe icat eder, patlayıverirdi.

“Haydi, Hafız, Allah rahatlık versin,” dedi Ömer. Sonra Abdullah’ın elinde tutup okulun önüne gitti. Dış kapının üzerinde;

“T. C. Cibîn İlk Okulu 1945,” yazıyordu.

Okul bahçesinin tam ortasında siyah renkli, büstün tam altında ise yaldızlı harflerle;

“Ne Mutlu Türküm Diyene,” yazıyordu.

Bu iki levha, yabancı, ürkütücü, sonu meçhul, yüreğini kanatan, görünmeyen birer nesne gibi beynine takılıp kaldı.

Abdullah, bu sonbahar sabahında, ilk gün ışınları altında, yerinde durmuş kıpırdamadan büyük binaya, bahçeye ve

çocuklara bakıyordu. Bu taş bina, bu bahçe onun gelecekteki bütün hayatını belirleyecekti. Kendisini buraya ait hissedemiyor, kendi kendine; “Ben bu okulda, tek başıma ne yapacağım,” diye ürküyordu.

Okul önünde beklerken Amara kırlarında gökte kaynayan bir bulut gibi geçip giden çocukluğunu düşünüyordu.

Hiç tanımadığı çocuklar, bağırıp çağırarak birbirini kovalıyor, kravatlı, pantolonları ütülü, saçları düzgün taranmış, erkek ve kısa etekli kadın öğretmenlere ilgiyle bakıyordu. “Acaba bu öğretmenler aslan mı kaplan mı kurt mu? Bana, ne yapabilirler? Kimdirler? Nereden gelmişler,” diye kendi kendine düşünüyor, öğretmenlerin Kürtçe bilmediğini, Türkçe konuşulacağını düşündükçe büyük bir sıkıntıyı yaşıyordu. “Türkçe nasıl bir dildir, nasıl öğreneceğim,” diye tedirgin oluyordu.

Okulun etrafı taş duvarla çevriliydi. Bahçenin dış giriş kapısından, okul binasının giriş kapısına kadar beton dökme bir yol vardı. Yolun kenarında küçük süs ağaçları ile bahçenin içinde birkaç yeni ekilmiş dut ağacı duruyordu. Dış duvarın dibindeki çam ağaçları, bir düzen içinde dikilmişti. Bahçenin sol kenarında, bir basketbol potası, ortada ise saha çizgileri, kireçle çizilmiş voleybol direkleri ve sahası duruyordu.

Okul, köyün arka tarafında güneye düşüyordu. İki giriş kapısı vardı. Doğuya bakan kapının önünden geçen yol, köyün içine gidiyordu. Burada okul personeli, batıya bakan kapıda ise öğrenciler girip çıkıyordu. Okulun güneye bakan avlu duvarının dibinde toprak yol, tarlalar boyunca uzanıp gidiyordu. Yol boyunca, fıstık ve zeytin bahçeleri vardı. Öğle zamanı çevre köylerde gelen öğrenciler, bu fıstık ve zeytin ağaçlarının altında oturup evlerinden getirdikleri ekmek, peynir ve yumurtaları yerlerdi. Okulun arka tarafında Ermeni ustaların beyaz kesme

taşlarla yaptığı evler, hala sapa sağlamdı. Cibîn'in kızıla çalar toprağı verimliydi.

Köy meydanındaki yekpare düz kayalığın üzerinde ustaca yapılan sarnıçlar, curunler (yalaklar) dikkat çekiyordu.

Kilise, camiye çevrilmişti. Ermeni Artos'un oğlu Ramazan ustanın çocukluğunun geçtiğı beyaz kesme taştan yapılma eve, Hacı Bey'in akrabalarından bir Türkmen aile yerleştirilmişti. Eski Ermeni Cibîn köyü, Türkmen Seylankaya köyü olmuştu. Emeni olan köyde, bir tek Ermeni bırakılmamıştı.

Sonbahar rüzgârı, ağaç dallarını okşayıp geçiyordu. Okul çatısındaki bacanın üzerine, bir çift leylek yuva yapmış, gün boyu kaynayıp geçen bulutların altında dönüp dolaşıyordu. Okulun önünde geçen patikanın öte tarafında bir yılan, kuru otlar arasında iri bir taşın dibinde sürüne sürüne gidiyordu. Sarı benekli bir kertenkele, bağın etrafındaki bir taşın üzerinde durmuş, başını kaldırarak sağa sola bakıyordu. Fıstık bahçesinin yola bakan tarafında, bir sur gibi yan yana dikilmiş badem ağaçlarının dibinde, yaşlı bir köylü, sanki sonu belirsiz yazgısını, ekmek çıkınıyla birlikte eline almış, tarlasına gidiyordu.

Abdullah, bahçe kapısında durmuş, büyük taş binayı izliyordu. Çocuklar hiç kimseye aldırmadan birbirlerini kovalıyor, takım elbiseli, kravatlı adamlar kapılardan girip çıkıyordu.

Amara'yı düşündü. Ağası, beyi, miri olmayan yoksul bir köydü. Herkesin kendisine yetecek kadar toprağı vardı. Herkes çalışan birer toprak emekçisiydi. Köyde çalışmayan kimse yoktu. Okuma, yazma ve Türkçe bilen çok azdı. Bilen de askerlikte öğrenmişti. Abdullah ile Mızo, Amara'da okula başlayan, ilk iki öğrenciydi.

Abdullah, bir üstündeki elbiselere, bir de okul avlusundaki siyah önlük, beyaz yakalı öğrencilere bakıyordu. Abdullah ile

Mızo köy kıyafetleriyle gelmişlerdi. İki ayrı köy, iki ayrı çocuk! Farklı iki ayrı tiplemeydi. Çelişkiler yumağına dönüşen kafasında iki ayrı dünya oluşmuştu!

Kürt ve Türk!

Bu taş binadan uzaklaşmak için Hamurkesan harabesinin su sarnıçlarını düşündü. Sedef'in gülüşü gözlerinde canlandı. Fırd'o'yu taşlarla kovaladığı günü anımsayınca, kendi kendine gülümsedi, acaba; "Üveyiş anam, neden beni Fırd'o'yu dövemeye zorladı," diye düşündü.

Nevali Sîsarîk, Kaniya Ayno, Dara Qut, Hamurkesan harabesi, Qiracê Sêwe'de geçen anılar, kafasına üşüşüp duruyordu. Buruk bir hüznün çöktü üzerine, gözleri doldu. Çocukluğu bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçti. Arkasından su döken Üveyiş geldi aklına. Sanki bir daha dönüşü olmayan bir yola girmiş gibiydi.

Ömer, ölen dokuz oğlan ve iki kız ile yaşayan üç kız çocuğundan sonra Abdullah'ın doğduğu, 4 Nisan sabahını anımsadı. Yüreğinde bir sevinç dalgası kabardı. Üç mermi sesini duyar gibi oldu. Üç kez üst üste, "Senin adın; Abdullah olsun," deyişi, kulaklarında çınladı. Geçmişini düşündükçe ellerini daha sıkı tutuyordu. "Benim oğlum okula gidecek, okula gidecek paşa olacak, paşa olacak hepimizin hayatı kurtulacak," diye düşündü.

Bir okula, bir elinden tuttuğu Abdullah'a baktı. Gözleri sevinçten doldu. Ömer, okul binasının önünde Abdullah'ın ellerini sımsıkı tutmuş, sonu başı belirsiz hayaller içinde yitip gitmişti. "Devlet, Kürt'ün okuyanına iyi gözle bakmıyor, okuyan Kürt ya idama gidiyor ya da zindan ve sürgün yaşıyor," diye düşündü. Siyabend'ı hatırladı. Kendisine bile açmaya korktuğu bir sırdı. Babası, Şeyh'in adamlarına yardım etmiş; "Oğlum Ömer, bunlar Kürt'tür, bizim kendi kavmimizdir, yardım etmek gerekir," demişti.

Babası ölünce, Siyabend, Suriye’den gelen birisiyle baş sağlığı iletmişti. Ömer, okulun kapısı önünde besmele çekerek dua okuyor, kendi kendine; “Bu devlet, Nemrut gibi ahlaksız, Firavun gibi zalimdir. Kürtlere düşmanlık yapıyor. Siyabend de okumuştı, devlet okuyan Kürt’tü sevmiyor. Oğlumun alnında fetih nişanı var, bu tehlikelidir. Herkesin boy hedefi olacak, alnında fetih nişanı var. Allah onu bütün belalardan, kazalardan koruyacak,” diye düşünüyordu.

Abdullah, ‘Terzi Hermes’in zorlu sınavına girmek için kapıda bekliyordu. Yol engebeli, sarp ve dibi belirsiz, kapkaranlık uçurumlardan geçen bir patikaydı. Sırlarla, sorularla, zorluklarla, acılarla dolu bir maraton koşusu onu bekliyordu.

Sanki kader ağlarını örmüş, her şey önceden yazılıp çizilmişti. Bildik, aşına yollardan yürümeyecekti. Bilinen, denenен yollardan yürümek, bilinen köy ve kentlere çıkmaktan başka sonuç vermeyecekti. Bilinmeyen yeni yollar deneyecekti. Önünde uzun, upuzun çizgisi silikleşmiş, patika olmaktan çıkmış, hiç kimsenin yürümeye cesaret edemediği, cesaret edip yürüyenlerin çoğunun uçurumlardan düşüp öldüğü, sarp bir yol vardı!

Koşucuların bir kısmı bu okulun bahçesinde toplanmış, kimse kimseyi tanımıyordu. Kim kazanacak, kim kaybedecek, hiçbir şey belli değildi. Bu bahçede oynayanlar, maratona katılacak olanlardan çok küçük bir gruptu. Çok zorlu rakipler, onu bekliyordu.

Hektor ile Aşil!

Rüstem-i Zal ile Alp Er Tunga-Afrâsyâb!

Derwêşê Avdi ile Afer!

İbrahim ile Nemrut!

Musa İle Firavun!

Siyabend ile Hasan Hüsnü!

Çok zorlu rakipler vardı! Kimse kimseyi tanımıyordu. Önünde hayattan daha uzun, upuzun bir yol uzanıyordu. Hayattı buna yetecek miydi? Kendine yeni maraton koşusu arkadaşları arayacaktı. Mızo, Bereket, Sedef geride kalacaktı. Amara'nın dışında, yeni yol koşusu arkadaşları arayacaktı. Hasan, sonra peşine düşüp aynı zorlu yola girecek, onu izleyecekti.

Amara, artık gerilerde kalan, ama asla yok olmayan, unutulmayan, her şeye analık yapan bir çıkış noktasıydı! Çıkış noktası olmadan yola çıkılamazdı.

Maratona katılanlar arasında, batan güneşin yeniden doğuşu karşısında direnenler, gün batımının devamında ısrar edenler çıkacaktı. Yolu tutmuş, zorbalara ve eşkıyalara önüne çıkacaktı. O, imkânsız olanın, imkânsız denilenin peşinde koşacaktı.

Bu yolda ilerlemek ve sonuca gidebilmek için gümüş oraklı düşünce dehası, asalet ve soyluluk dehası, aşk dehası, ışık saçan güzellik dehası, keskin kılıçlı adalet dehası, gücün asası bilim ve hakikat dehası ile donanacak, bunlarla Terzi Hermes gibi bütün sırlara erişecekti.

Bu maratona kazanırsa büyük, som ışıklı, aydınlık ülkeye ulaşacak ve özgürlük kazanacaktı. Maratona başarıyla sonuçlandırmak için dünyasal, maddi nimetlerden, el-etek çekecekti. Kapının üstündeki sarı levha; Hermes tapınağındaki, İzis heykeli önündeki levhayı andırıyordu.

Tapınak kapısının önünde İzis heykeli! İzis oturmuş, dizlerinin üstünde kapalı bir kitap duruyordu. İzis'in yüzünü örtten, örtünün altında; "Yüzümdeki örtüyü, hiçbir ölümlü kaldıramadı," diye yazıyordu. Sınavı geçen, bu örtüyü kaldıracak, kitabı açıp okuyacak ve hakikatin sırrına erişecekti. Levhayı yazanlar, toprağa gömülmüş, mezarın dikili taşına başardıklarına inanarak bir felsefe olarak yazmışlardı.

“Muhayyel Kürdistan burada metfundur!”

Bu hakikat arayışının mezarlığında nice adsız, gözü pek savaşılar, yiğit komutanlar, önderler, paşalar, mirler, ağalar ve şeyhler metfundu... Sınavı geçip bu mezar felsefesinin hakikatini bozan, Kürdistan hakikatının sırrına ulaşacaktı!

Abdullah, bu maratonun sonucunda bu örtüyü kaldırabilecek miydi? Hakikatin üstü kapatılmış, gizlenmiş, mezara gömülüp üzeri betonlanmıştı.

Bugüne kadar örtüyü kaldırmaya çalışanların sonu; Siyabend, Şeyh Said, Seyit Rıza, Qazi Muhammed, Elîşêr, Zarîfe, Miralay Xalit, Broyê Hesikê Telli, Hikmet Hilmi, Kerem, Celadet, Rewşen, İhsan Nuri gibi idamla, sürgünle, açlıkla, zindanla, noktalanmıştı. Son iki yüz yıldır, hiçbir ölümlü bunu başarmamıştı. Bu örtüyü kaldırabilmek için zorlu, uzun maraton koşusuna hazırlanıyordu.

Bu, hayattan daha uzun bir maratondur!

Kapıdan içeri girebilmek için, bir hizmetçi gibi yerleri süpürmek, bulaşıkları yıkamak, tuvaleti temizlemek, bütün bunları tek söz etmeden, Eyüp gibi sabrederek yeri gelene kadar taş kesilip susarak yapmak gerekiyordu. Başarı kazanırsa büyük sınava katılma hakkı kazanacaktı.

Büyük ıslıklı ülkeye, özgürlük diyarına ulaşmak için, sonu belirsiz, ucunda ışık görünmeyen küçük bir delikten sürünerek karanlık tünelin içine girecekti. Girdikten sonra kapı ardından büyük bir gürültüyle kapanacak, bu yolda yalnız ve tek başına yola devam edecekti.

Islıklı, özgür ülkeye varmak için sürünmek, dizleri üstünde sürünmek, yılanlar ve çıyanlar arasında sürünmek! Pis kokulu, çamurlu dehlizlerde aç susuz sürünmek! Sürünürken bazen umulmadık fırsatlar ortaya çıkabilirdi. Dehlizin içinde ufak tefek

odalar önüne çıkabilirdi. Özgürlük ülkesine ulaşmak, maratonu sürdürmek ve sınavı geçmek için bu odalarda ayağı kalkıp nefes almak ve dinlenmek gerekiyordu. Ayağa kalkamayanlar bu odalarda ölüp gidiyordu. Odalar, ölü iskeletleriyle doluydu. Daha önce geçmeyi deneyenlerin nefesleri burada tükenip bitmişti.

Aylarca yol aldıktan sonra, yine aç, susuz ve yorgun, adım atacak gücü kalmamışken derinlerden kulağına gelen bir çığlık; “Büyük ıslık ve özgürlük ülkesine varmak isteyen, tüm ahlak ve deliller burada geberip gitmişler,” diyecekti.

“Hayali ıslıklı, özgür ülke bu karanlık tünelde metfundur!”

Artık istese de geriye dönemez, geri dönse de ölüm, idam, sürgün ve zindan vardır. Büyük ıslıklı ülkeye açılan bütün yollar ölüm tuzaklarıyla döşenmiştir.

Maratoncu, bütün bu zorlukları aşarsa sonuçta korkunç bir uçurumla karşılaşacaktır. Korkunç, dik ve derin uçurum! Bu uçurumda tutunup düşmekten kurtulursa bile çıldırması işten değildir. Çıldırmayacak kadar güçlüyse takati kalmışsa cesareti varsa çevresine bakabilirse süründüğü dehlizin sol ucunda ıslık deryasına açılan, ıslıklı küçük bir kurtuluş kapısı belirecektir! Sağına bakarsa kaybedecektir. Sağda hiçbir ıslık emaresi yoktur. Sağ, som karanlık kapkaranlıktır.

Soldaki bu ıslığı görüp içeri girebilirse bin bir gece masallarındaki gibi muhteşem bir odaya ulaşacaktır. Bu bir başarı konağıdır. Maratoncunun ciddiye alındığı bir konaktır. Ancak, sol ıslıklı kapıdan girmek de yetmiyor, bu oda, ıslıklı özgür ülkeye ulaşmak için esas sınav merkezidir. Tüm sınavlar bundan sonra başlayacaktır.

Cehennem ateşi gibi yanan kızgın bir fırından, cesaretle geçmek gerekecektir. Ateş sınavından sonra maratoncu yine

günlerce aç susuz, karanlık dehlizlerde dolaşıp sürünecek, adım atacak mecali kalmayacak, günlerce aç ve susuz kalacaktır.

Tam bu haldeyken karanlık dehlizin içinde aydınlık bir odaya ulaşacak, mis amber kokan bir oda, renkli örtülerle bezenmiş bir yatak, şehvet müziği çalınmaktadır. Işıklı özgürlük ülkesi için yola çıkanların çoğu, burada duygularına kapılıp yenilmişlerdir.

Bu sınavı geçen maratoncu, son olarak tek başına, karanlık taş bir odaya kapatılacak, aylarca bu odada kendi kendine; “ben kimim? Nereden gelip nereye gidiyorum? Benim ülkem neresi? Özgürlük ve ışık nerede,” diye düşünecektir.

Sınavı geçerse burada büyük düşünce gücüne erişecektir.

Son sınav, Mezar sınavıdır. Maratoncu, diri diri mezara gömülecek, mezar kendi kendisiyle yüzleşme ve kendi ruhuyla karşılaşma yeridir. Düşünce sınavında yoğunlaşmışsa bu yüzleşmede kendini ve kendi ruhunu tanıyacaktır. Böylece bu zorlu maraton sınavının ardından “Büyük Işıklı Özgürlük Ülkesine” ulaşacaktır.

Kimileri sarp patikalarda tutunamaz, dipsiz bir uçurumdan yuvarlanıp karanlık çölüne düşmüşlerdi. O güne kadar bu sınavı geçen hiç kimse olmamıştı. İşte, Abdullah, böylesi sonu belli olmayan, tehlikelerle dolu bir yola girmişti. Bu uzun, upuzun yolda kendini aramaya çıkacaktı. Hakikat yitik, bin bir parçaya bölünmüş, tanınmaz haldeydi. Yitik ve tanınmayanı arayıp bulacaktı. Işıklı ülkeye ulaşmak için, hakikatin paramparça edilmiş tözleri arasında, önce kendisini arayacak, kendi küllerinden kendisini yeniden yaratacaktı. Kendisini aramadan, tanımadan, Işıklı, Özgür Ülkeye ulaşamazdı.

Arayış; eski, çok eski bir efsanesiydi! Simurg gibi kuşlarla birlikte Kafdağı’nın ardındaki hakikati aramaya çıkacaktı.

Abdullah; okulun önünde durup kapıda asılı, okuyamadığı ve anlamını bilmediği, bu altın yaldızlı levhaya bakarken aslında kendi gelecek serüveninin levhasına bakıyordu.

Geleceğin levhası da belirsiz ve okunamaz durumdaydı!

Kapıdaki levha, bilgi ağacındaki levhaya benziyordu. O da Simurg gibi günü geldiğinde bu levhayla birlikte yanıp kül olacak, kendi küllerinde yeniden dirilip doğacaktı!

Derler ki; hakikat yolcusu ve arayıcısı Simurg bilgi ağacının dallarında yaşarmış. Bilgi ağacı, başı sürekli ak bulutlarla çevrili Kafdağı'nın eteklerindeymiş! Her şeyi görüyor ve biliyormuş. Kuşlar Simurg'un kendilerini kurtaracağına inanırmış, ama hiç kimse Simurg'ü görmemiş, gerçek olup olmadığını bilmiyormuş.

Bir gün uzaklarda, çok uzaklarda bir kuş sürüsü, Simurg'un kanadında bir tüy bulmuş! O zaman, Simurg'un sadece bir efsane değil gerçek olduğuna inanmış. Yanına gitmeye karar vermişler. Oraya gitmek zor bir işmiş. Mezopotamyalı yazar Attar-i'nin anlattığına göre, tam yedi zorlu vadiyi aşmaları gerekiyormuş. Bunlar; istek, aşk, marifet, istisna, tevhit, şaşkınlık ve yok oluş vadileriymiş.

Kuşlar, hep birlikte, hakikati öğrenmek ve Simurg'a varmak için söz ve yemin birliği etmiş, Kafdağı'na doğru süzölmüşler.

Bu okulun kapısı, Abdullah için hakikati aramanın başlangıç kapısı ve dönüşü olmayan bir ilk adımdı.

Kuşlar, vadiler üzerinde uçtukça, sürekli sayıları azalmış, yorulanlar, inanmayanlar, uçmaya gücü yetmeyenler, yarı yolda hakikat arayışından vazgeçmişlerdi.

Önce, "Aşk Denizi'nin üstünde uçmuşlar, bülbül güle olan aşkını hatırlayıp aşk denizinden, gül bahçesine geri dönmüş!

Güzel tüyleri yüzünden tutsak edilen papağan, güzel tüylerini bahane edip ayrılmış...

Kartal, zirvelerdeki sultanlığını bahane ederek safları terk etmiş.

Baykuş, köhne yıkıntılarına dönmüş!

Balıkçıl kuşu, bataklığını özlemiş!

Kimisi ‘Ayrılık Vadisi’nde’ kopmuş, kimi hırslanıp düşmüş ovaya! Kimi pişmanlık duyup batmış göle!

Çoğu vahdet vadisine çakılıp kalmış. Yalnızlaşarak bireysel yaşamı tercih edenler çoğalmış.

Yokluk Vadisi!

Ulaşanlar için ölüme dek sır olarak kalacaktı! Sır tutmasını bilmeyenler saflardan ayrılmış.

Hakikatin kapısı! Hakikatin sırrı! Simurg yuvasına giden yolun kapısı buradan açılıyormuş!

En sonunda bilgi ağacına varmışlar. Bilgi ağacının üzerinde otuz levha varmış. Her kuş sessizce, bir levhanın bulunduğu ağacın dalına usulca konup yerleşmiş.

Her kuş, konduğu bilgi ağacındaki levhayı okumaya başlamış;

“Yuvanıza hoş geldiniz!”

“Burası Simurg’un (otuz kuş) evidir!”

Çokluk dökülmüş, yarı yolda kalmış, inancını yitirmiş, ama çokluğun ahenginden birlik doğmuş!

Çok olan varlığın içinden yokluk ortaya çıkmış!

Yokluğun rahminden varlık doğmuş!

Yaşadıkları hakikat karşısında Bilgi Ağacı alev almış, dallardaki Simurg, bilgi ağacıyla birlikte yanıp kül olmuş. Her bir kuş, birbiriyle aynı renkte küllere dönüşene dek yanmış!

Yanmış, yanmış, aynı renkteki külden bütünleşene dek yanmış. Geriye hiçbir şey kalmamış! Her şey yanıp kül olmuş!

Bir avuç küllün içinden yeniden dirilip doğmuşlar!

Sonra anlamışlar ki, aradıkları hakikat kendileriymiş. Hakikati kendinde aramak en doğru yolmuş, insan; tüm hakikatlerin ebesi ve toplamıymış!

Ölümsüzlük, aşk derekesinde kesintisiz hakikat arayışıymış. İnancı olanlar ancak kendindeki hakikate erişebilirmiş.

Abdullah, okulun önünde durup okuyamadığı ve anlamını bilmediği levhaya bakarken aslında kendi gelecek serüveninin levhasına bakıyordu.

Bu levha; sırlarla dolu, okunamaz durumdaydı. Okumak için bilgi ağacına ihtiyaç vardı. O da Simurg gibi günü geldiğinde bu levhayla birlikte yanıp kül olacak, kendi küllerinden yeniden dirilip doğacaktı!

Kapının önünde Ömer'in elinden tutmuş, bahçede bağıra çağıra oynayan çocuklara bakıyordu. Kafasında doğup büyüdüğü, ona beşiklik eden, ana dilini öğrendiği, Üveyiş ile özdeşleşen Amara vardı.

İlk gün ışınlarıyla iki ayrı figür!

İki ayrı imge!

İki ayrı dünya!

Kölelik ve özgürlük!

Kürt ve Türk!

İlk çelişki!

İlk gün ışınlarıyla birlikte okulun önünde kafasında belirmiş, zaman ırmağı aktıkça çelişki derinleşip karmaşılaşarak büyüyecekti.

Kürt Köyü Amara, uzaklarda, çok uzaklarda kalmış gibiydi. Ömer'in alnında varlığını hissettiği fetih işareti, geleceğe tanıklık ediyordu.

Abdullah, günü gelince Türklük ağacına aşılanmış Kürtlükten ve özgürlükten sıyrılıp aslını yitirmemiş meyvenin tarihi kökü

üzerinde, yeniden meyve veren Kürt ve özgürlük ağacının yeşermesini başaracak mıydı?

“Büyük dedem Abdullah, bir zamanlar İran, Şengal taraflarından bilinmeyen yollara düşüp göç ede ede buralara kadar gelmiş! Şimdi de oğlum Abdullah, yeni bir göç serüvenin içine atılacak. Başı sonu nerede biter, ancak Allah bilir,” diye düşündü Ömer kaygıyla.

Yıl 1958!

Mevsim sonbahar!

Eylül!

Kapının hemen üstünde, siyah zemin üzerinde altın sarısı bir levha;

“T. C. Cibîn İlkokulu.”